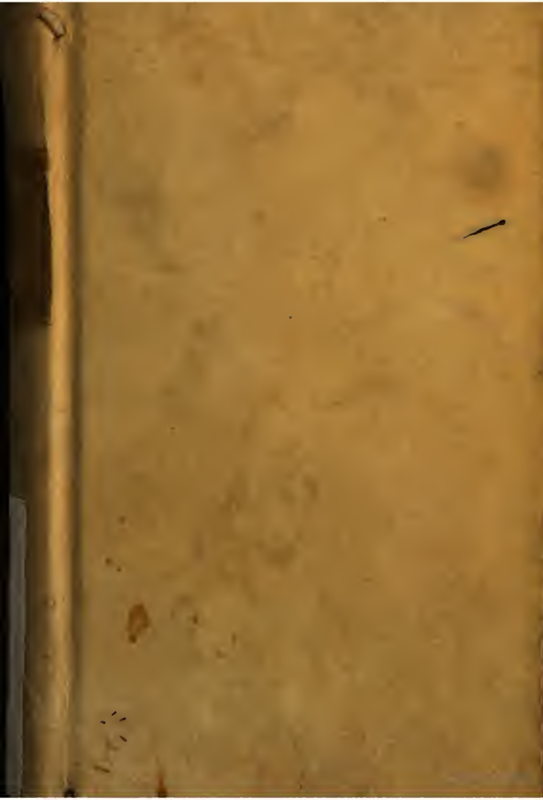


29.

QVARTA ET POSTREMA PARS EXAMINIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI,

complectens explicationem locorum, De reliquijs Sanctorum, De imaginibus, De indulgentijs, De ieiunijs, De ciborum delectu, & Festis.

ADDITA EST HISTORICA OBSERuatio controuersiarum, de singulis locis, inde vsque ab Apostolorum temporibus, Authore

MARTINO CHEMNICIO D.



FRANCOFVRTI AD MOENVM.
M. D. LXXIII.

REVEREN-DISSIMO ET ILLV-STRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO

Heinrico Iulio Illuſtriſsimi Principis Iulij, Ducis Brunſuicenſis & Luneburgenſis, filio, & Halberſtatenſis Eccleſiæ deſignato Epiſcopo, &c. Domino ſuo clementiſsimo:

Gratiam, ſalutem ac pacem, à Deo patre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.



ICVT in funeſto Germaniæ bello Romanus Pontifex, pro eius, cuius perſonam ſuſtinet Antichriſti, imperiò, poſtulare auſus fuit, vt omnes Principes & Ordines Imperij, futuris Tridentini concilij Decretis, ſine vlla cõditione & exceptione, ſe ſubmitterent. Ita nunc moleſtiſsimè fert, ſi quis conſcien-

ſcientiæ cauſſa ex fundamentis ſcripturæ ſacræ, quæ tamen ideo Canonica vocatur, in decreta Tridentini Concilij inquirere auſit. Ideo enim Reges & Principes ſibi addictos varijs artificijs inflammat, vt ſine veritatis inquiſitione, etiam contra pacta & datam fidem, ferro, flamma, & ſanguine, executio Tridentini Cõcilij obſignetur, quaſi fides perfidia poſſet ſtabiliri. Huius pontificiæ Tyrannidis cùm in pijs de religione ſermonibus aliquoties mẽtio incideret, memini Celſit. veſtræ parentem, Illuſtriſsimum Principem & Dominum, Dominum Iulium, Ducem Brunſuicenſem & Luneburgenſem, Dominum meum clementiſsimũ, prolixè laudare id, quod Tertullianus in Apologetico, de legibus contra Chriſtianos tunc latis, rectè & eleganter dixit, Lex quæ probari ſe non vult, meritò ſuſpecta eſt, & ſi non diſcuſſa ac probata dominetur, improba eſt, cùm nulla lex ſibi ſoli iuſtitiæ ſuæ conſcientiam debeat, ſed eis, à quibus obſequium expectat.

In quo ſermone memini Celſit. ipſius longiùs progreſſam, grauiter diſſerere, quantùm referat, in doctrina religionis fontes veræ ſententiæ, & refutationum, quæ corruptelis & ſuperſtitionibus rectè & ſo-

& solidè opponi possunt, ex ipsis fundamentis nosse & tenere, præsertim quando ob confessionem veræ doctrinæ odia & pericula, sicut Celsit. ipsius accidit, sustinenda sunt. Cumq; adessent qui significabant, propter illam caussam priores meas contra Tridentina decreta lucubratiunculas multis doctis & pijs non improbari, Pontificios verò non leuiter vrere, Cels. ipsius cohortationibus clementibus institit, vt reliquas etiam partes pertexerem, ac laborem illum, quem multi non inutilem iudicarent, Ecclesiæ & posteritati præstarem. Ac clementer ostendit, Cels. suæ nõ ingratum fore, si postremam hanc partem vestræ Celsit. vt filiolo suo longè charissimo, publica inscriptione dedicarem. Cuius sui consilij pias & graues afferebat rationes. Cupere enim se Deo propitio, liberis charissimis hæreditatem relinquere, non tantùm Prouinciam egregiè & feliciter excultam, sed inter thesauros, vnum hoc tanquam principale κειμήλιον, velle suis commendatissimum esse, formam scilicet veræ & puræ religionis, ex fontibus Propheticæ & Apostolicæ sacræ Canonicæ scripturæ extructam, & Ecclesiarũ atq; Scholarum, in quibus rectè & piè constituendis, quo

tidiè diligenter elaboretur, curam atq; nutricationem. Vtq; meminiſſent, præcipua capita doctrinæ cœleſtis non obiter & in ſuperficie (quod dicitur) ſed ex ipſis fundamentis ſibi cognoſcenda, vt eius confeſsionem paterno exemplo, etiam ſi propterea odia & pericula ſuſtinenda eſſent, Deo clementer ipſos gubernante & iuuante, retinere poſſent. Ideo velle ſe à primis annis tradi, commendari & proponi ſuis talia ſcripta, in quibus ex ſacræ ſcripturæ fundamentis, & ex veræ antiquitatis conſentientibus teſtimonijs, doctrina explicetur, & errorum atq; ſuperſtitionum ſolidæ refutationes monſtrentur.

Cumq; Celſi. ſua cognouiſſet, Lindanum Ruremundenſem Epiſcopum, in Apologetico, contra Illuſtriſsimos Germaniæ Principes, & reliquos Imperij Ordines, Auguſtanæ confeſsionis doctrinã profitentes, edito, etiam ſuæ Celſi. Eccleſiaſticam Ordinationem ſatis contumelioſè ſugillare, quaſi in ea à paterna, adeoq; Catholica Chriſti religione, diſceſſum eſſet, clementer ſignificauit, cupere ſe, & ad liberos ſuos chariſsimos, & ad omnem poſteritatẽ, extare teſtimonium non temerè aut leuiter, ſed habitis grauiſsi-

uißimis deliberationibus, ex ſolidis ſcripturæ & veræ antiquitatis fundamentis, (ſicut de quibuſdam locis in hoc ſcripto ſpecimen exhibetur) Eccleſiaſticam illam ordinationem conſcriptam eſſe, in qua ipſe etiam aduerſarius multa laudare cogitur. Et meminit Celſi. ſua, Illuſtriſſimum ſuum parentem, felicis recordationis, toto illo tempore, quo per aliquot menſes decubuit, mente ad extremum vſq; integra, noluiſſe Pontificios ſacrificulos, ad exhibendam ſibi ſuperſtitioſam Pontificiorum vnctionem, & mutilatam cœnam Domini, admittere, nõ mandaſſe aliquid de vigilijs & Miſsis pro defunctis, cùm commentitij purgatorij ne mentionem quidem ferre tunc voluerit, non confugiſſe ad patrocinium Sanctorum, nec opera vel ſua vel aliorum iudicio Dei oppoſuiſſe, ſed curaſſe ſibi prælegi dicta ſcripturæ, & ſumptas inde pias precatiunculas de miſericordia Dei & gratuita reconciliatione, remiſsione peccatorum, & ſaluatione, propter meritum & ſatisfactionem ſolius obedientiæ & paſsionis Chriſti, vnici noſtri Mediatoris & ſeruatoris, & in ea fide atq; inuocatione obdormiuiſſe. Id quod complures grauißimi teſtes, nobilitate generis & virtu-

te præstantes, contestentur, quibus etiam aliquoties disertè significârit, cùm multas superstitiones, & varios abusus, in papistica Ecclesia animaduertat, se filio vnico hæredi potestatem facere, vt Ecclesiarum suæ ditionis reformationem, pro vt ex verbo Dei, Christo iudici eius se rationem reddere posse iudicaret, institueret. Sed de Ordinatione illa Ecclesiastica, si Lindano eam copiosiùs, sicut minitatur, sugillare libuerit, non deerit Illustrissimo Duci Iulio, &c. & Theologis ipsius, vera, pia & honesta oratio.

Postremò quod ad hanc dedicationem attinet, addidit Celsit. sua & hanc caussam, quòd existimet, potissimam partem educationis boni Principis in eo cõsistere, vt in principijs doctrinæ cœlestis fideliter instituatur, vtq; libri complectentes summam & fundamenta eius doctrinæ, à primis annis Principum liberis tradantur & commendentur. Sicut 4. reg. 11. Ochaziæ filio, octo annorum puero, vnà cum regni diademate etiam volumen Legis diuinæ in manus traditur: licet enim per ætatem de grauissimis religionis negotijs iudicare nondum posset, existimauit tamen sapientissimus Pontifex Ioiada, vtile & salutare esse, vt voces

Legis

Legis diuinæ Regij pueri aures à prima ætate circumsonaret, atq; traditione illa libri Legis admoneretur, in quam spem, ad custodiendam scilicet & propagandam veram religionem, iuxta Legis diuinæ normam, educaretur. Nam & propter illam ipsam caussam Reges & Principes olim liberos suos in collegijs Ecclesiasticis, cum adhuc in vero essent vsu, educari voluerunt, sicut Otto Magnus, & Henricus Secundus, in collegio Hildesiensi ita educati & instituti fuerunt, & in collegio Leodiensi scribuntur aliquando sex Regum & Principum liberi simul ita educati & instituti fuisse.

Hanc igitur postremam partem examinis decretorũ concilij Tridentini vestrę, Illustrißime Princeps ac Domine clementißime, Celsit. de grauißimo parentis Illustrißimi consilio, propter caussas iam expositas, pro fausto omine piæ & salutaris educationis, debita reuerentia offero, nuncupo & dedico, ac demissè oro, vt Celsit. vestra in suscipiendo sacro hoc munusculo eam ostendat clementiam, qua simul & Subditorũ votis atq; omini, & Illustrißimæ familiæ Brunsuicensis & Brandeburgensis expectationi respondeat, & primis assuescat ab annis,

vtilia ſcripta amare,& Eccleſiæ doctores, in mundo deſpectos & exoſos, ſua clementia complecti,fouere & tueri. Quòd ſi conſimili indicatione pietatis & clementiæ veſtra Celſi. dedicationem hanc acceperit, ſicut ante annos octo, maximæ tunc ſpei, puer, Illuſtriſsimus nunc Pruſsiæ Dux D. Albertus Fridericus, &c. Primæ partis nuncupationé ſibi gratá eſſe oſtendit, erit de quo & Deo gratias agã, & Brunſuicenſi Prouinciæ gratuler.

Leget autem aliquando Celſit. veſtra, cùm controuerſias illas religionis intelligere cœperit, & interea legent in quarta hac parte alij, non abſque voluptate, vt arbitror, integras hiſtorias, de reliquijs & imaginibus ſanctorum, de indulgentijs, de delectu ciborũ, de ieiunijs, & feſtis, quæ ſcilicet fuerint de his controuerſijs ſententiæ & obſeruationes in Apoſtolica & primitiua Eccleſia, quomodo progreſſu temporis quædam fieri cœperint inclinationes ad ſeminaria ſuperſtitionum, quibus alij vigilantes Epiſcopi ſe oppoſuerunt, donec tandem, Deo mundi ingratitudinem & verbi ſui contemptum vlciſcente, craſſæ & horrendæ indè factæ fuerunt, in Pontificia Eccleſia, non tam ſuperſtitiones quàm Idolomaniæ.

maniæ. Et quomodo abiectis prauis abusibus & impijs superstitionibus, controuersiæ illæ ad fontes scripturæ Canonicæ sint reuocandæ, ne propter abusus & superstitiones res ipsæ, quæ, si iuxta scripturæ normam reformentur, ad Ecclesiæ ædificationem retineri possunt, temerè & cum scandalo infirmorum abijciantur. Infeliciter enim sanantur vulnera, vbi medicina adhibetur nocentior morbo, sicut in multis reformationibus sæpè accidit.

Et quia Pontificij videntes se scripturę præsidijs destitui, antiquitatis speciem corruptelis & superstitionibus suis prætexere conantur, vtile est & hunc prætextum, de tectis sophismatum insidijs, ipsis adimere: Veneranda enim est antiquitatis canities, qua viri graues non immeritò mouentur. Voluimus igitur in hisce partibus ostendere, Pontificios fide non bona antiquitatis testimonia tractare. Primò enim pro traditionibus Apostolicis ea venditant, quæ extant in illis scriptis, quæ vetus Ecclesia expressè inter apocrypha reiecit. Secundò plurima conquirunt suffragia ex illis scriptis, quæ falsò patribus quibusdam tribuuntur. Tertiò, veteribus quędam affingunt, quę ipsi nun-

nunquam vel ſenſerunt vel ſcripſerunt, ſicut Andradius ſcribit, Valentinianos à Tertulliano in Scorpiaco ideo damnatos, quòd dictitârint, ſanctis, qui ex hac vita diſceſſerunt, non eſſe tribuendum cultum & inuocationem. Extat autem liber ille Tertulliani, & nulla in eo ſyllaba de cultu & inuocatione ſanctorum reperitur, ſed hoc refutat Tertullianus, quod noſtici Martyriorum (ſicut inquit) refragatores docuerunt, ſimplicitatem, imò vanitatem atq; adeo dementiam eſſe, ob confeſsionem Euangelij mortem perpeti, Deum enim non velle mortem peccatoris, qui ideo ſemel occiſus ſit, ne nos occideremur, cumq; taurorum & hircorum ſanguinē recuſet, quomodo hominum ſanguinem flagitaret? Contra illud figmentum, Tertullianus ex ſcriptura oſtendit, perpetranda martyria, maximè ideo, ne colendo & orando Deos alienos, nomen & honorem vnici Dei creaturis addicamus. Et in illo ipſo libro ponit hanc ſententiam, quæ fundamenta inuocationis ſanctorum prorſus euertit, quas mihi, inquit, poteſtates ianitrices in cœlo adfirmas iuxta Romanam ſuperſtitionem, ſcito aſcenſum illum complanatum veſtigijs,

gijs Domini, & introitum reseratum viribus Christi, nec vllam moram in limine Christianis occursuram. Quod si adhuc clausum putas cœlum, memento claues eius hîc Dominũ Petro, & per eũ Ecclesiæ reliquisse, &c. Et tamen non verentur fingere, Tertulliani tempore, circa annum scilicet 200. eos hæreticos iudicatos, qui sanctorum inuocationi contradixerunt. Ita Chrysostomo tribuunt hanc sententiam, Imperatores Christianos supplicasse sanctis, & scenarum fabrum atq; piscatorem etiam mortuos, vt protectores, inuocasse, cùm ipsa Chrysostomi editio fateatur, in vetustis exemplaribus illa non fuisse. Cumq; in aliorũ posteriorũ scriptis ea inueniantur. Quartò versionibus prauis Græcorum abutuntur ad superstitiones suas stabiliendas. Ita ex versione non vera. Petionius conatur inuocationem sanctorum ex Iustino probare. Alij adorationem reliquiarum ex Eusebio, prohibitionem esus carnium ex historia Ecclesiastica, sacrificium Missæ ex Ignatio, satisfactionem pro peccatis per ieiunium, ex Basilij τῦ ἀπολογῆσθαι, sicut suis locis ostendimus. Quintò, ex priuatis veterum quorundam disputationibus & deuotionibus, quibus tamen sæ-
pius

pius alij contradixerunt, faciunt dogmata catholica. Ita memorabile eſt quod in vita Antonij ſcribitur. Chriſtianos in Ægypto ſolitos Sanctorum virorũ defuncta corpora aromatibus condire, vt ſæpius ſpectari poſſent. Antonium verò ipſis ſuaſorem & autorem fuiſſe, vt exuuias illas in terrã defoderent, vt ibi iuxta ſententiam diuinam (puluis es & in puluerẽ conuerteris) computreſcerent. Imò ex Origenis opinionibus purgatorijs, quas vetus Eccleſia damnauit, non verentur ſuum purgatorium Pontificij tanquam catholicum dogma probare Sextò, in diſsimilibus Patrum ſententijs non adhibent normam ſcripturæ Canonicę, quę ſcilicet ſententiæ verbo Dei magis conueniant, ſed illas excerpunt, quas iudicant ſuis ſuperſtitionibus pingendis quo quo modo ſeruire poſſe. Poſtremò, cùm ingens ſit diſsimilitudo inter formã Eccleſiæ, quæ fuit patrum tempore, & quæ nunc eſt apud Pontificios, ipſi veterũ teſtimonia ita allegant, quaſi omnia illa, quę in pontificia Eccleſia fiunt, Patribus etiã ita in vſu fuiſſent. Hæc & ſimilia his mediocri diligẽtia in poſtremis hiſce partib. de ſingulis locis oſtẽdere conatꝰ ſum.

Et quia Durandus non diſsimulat, pleraq;

raq; talia, vel ex Iudaicis obseruationib. vel ex Ethnicis ritibus, in Ecclesiã irrepsisse, vtile est propter posteritatẽ, etiã tales anthiteses notare. Quod enim gẽtes, pro lustratione ciuitatũ & agrorũ, circumferendis statuis & promiscuo cantu puerorũ & puellarũ, Cererem placabant, fulmina popysmis arcebant, & flumine viuo se à delictis purificari putabant. Inde Pontificij suas sumpserũt processiones, aquã lustralẽ, quodq; fulminibus strepitus nolarum, & suffitus herbarum cõsecratarum opponunt. Forma certè in cultu Sanctorum apud Pontificios per omnia similis est, sicut apud gentes singulis Idolis peculiaria dedicata erant templa, statuæ deorũ in templis, & anathemata in templis suspensa. Et sicut apud gentes Herculi decimas vouebant, vt diuitijs abundarent, Æsculapio gallum mactabant, vt à morbo conualescerent, Neptuno taurum imolabant, vt feliciter nauigarent. Et sicut Varro dixit, discendum, qua de caussa quisq; deorum aduocandus sit, ne Libero aqua, à lympha vinum optetur. ...a Pontificij certas procurationes inter ...anctos distribuerũt, vt Christophorum ...rtis ritibus colendum & inuócandum, ...præseruet à repentina morte. Sebastianum

num & Rochum vt à peste, Antonium vt ab igne sacro, Hubertum vt à morsu canis rabidi, Sigemundum vt à quartana, Benedictum vt à calculo, Leonhardum vt à vinculis, Iobum vt à scabie, Valentinum vt ab epilepsia, Apolloniam vt à doloribus dentium, Seruatium vt ab omnibus morbis, Laurentium & Florianum, vt domum ab igne seruaret, VVendelinus gregē à lupis defendebat, Scholastica tonitrua & tempestates arcebat, Ludouicus Minorita cereuisiæ curam agebat, Vrbanus & Medardus vini, Margarita parturientibus ipsa virgo præerat, Gregorium tutelarem habebant equites, Nicolaum nauigantes, Erasmum negociantes, Hieronymo cereus accendebatur, ad res perditas recuperandas. Imò sicut Alcoranus Mahomethi violationem iurisiurandi tridui ieiunio compensat, & cædē boni viri duorum mensium ieiunio expiat: Ita Pontificij certis ieiunijs quæuis delicta expiant, imò per ea mortuis se subuenire fingunt. Sed infinitum esset omnia percensere, hæc verò exempli tantùm gratia hoc loco adducta sunt, cū de argumento, quod in hisce partibus tractatur, quædam dicenda essent. In ipso verò scripto, Lector

hæc

hæc plenius explicata inueniet.

Deum autem oro, vt veſtram, Illuſtriſſime Princeps, Celſi. tanquam nouellam oliuæ plantulã, Spiritu ſuo ſancto in tota inſtitutione rigare, fouere & excolere velit, vt efficiatur organon Deo gratum, politiæ vtile & Eccleſiæ ſalutare, Amen.

Brunſuigæ, 10. Auguſti, Anno Domini, 1573.

Celſit. Veſtram

debita reuerentia colens,

Martinus Chemnicius D.

DE RELI-
QVIIS SAN-
CTORVM
Decretum Concilij Tridentini.

SANCTORVM quoq; Martyrum, & aliorum cũ Christo viuentium, sancta corpora, quæ viua mẽbra fuerunt Christi, & tẽpla Spiritus sancti, ab ipso ad ęternam vitam suscitanda & glorificanda: à fidelibus veneranda esse: per quæ multa beneficia à Deo hominibus præstantur: Ita vt affirmantes Sanctorum reliquijs venerationem atq; honorem nõ deberi, vel eas aliaq; sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari: atq; eorum opis impetrandæ caussa, Sanctorum memorias frustrà frequentari, omnino damnandos esse, prout iãpridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Ecclesia.

QVIS SIT STATVS CONTROuersiæ in hoc loco.

Scriptura cur Canonica dicatur.

SAcra scriptura ideo vocatur Canonica, quòd sit & esse debeat Canon seu Regula, ad quam exigendum, & secundum quam dijudicandum est, quicquid siue de dogmatibus, siue de cultibus in Ecclesia Dei disputatur. Ad hanc regulam, hoc est, ad sententias & exempla scripturæ, si hæc disputatio de reliquijs sanctorũ referatur & examinetur, facilis & plana erit dijudicatio. Vt autem commodius & rectius illud fieri poßit, principiò exponemus capita, in quibus hæc controuersia de reliquijs Sanctorum consistit. Non enim in eo status huius controuersiæ vertitur, An corpora, reliquiæ, siue ossa sanctorum, quorum animas Deus ex hac mortali vita ad cœlestem patriam euocauit, propter spem resurrectionis & glorificationis sint honorificè & reuerenter tractanda & sepelienda: sed Pontificij, quando de veneratione atq; honore reliquiarum disputant, de his potißimùm capitibus dimicant:

Capita de quibus pontificij in hac quæstione dimicant.

I. Eleuatio cinerum defunctorum.

Corpora, cineres, seu ossa Sanctorũ, ex sepulchris eruenda seu eleuanda, & in loco edito, puta supra summum altare, vel in alio conspicuo loco collocanda, auro, argento, serico, etc. exornanda.

II. Circumgestatio in publicis procesſionibus.

Reliquias illas in proceßionibus & supplicationibus publicis esse circumferendas, ac populo Chri-

Christiano tangendas, exosculandas, vel saltem spectandas, esse ostentandas, & proponendas.

Docent, tales reliquias per Pontificem Romanum esse approbandas, Extra. De reliquijs & veneratione sanctorum: quod Canonistæ dicunt fieri per Canonizationem, quam ita definit Antonius parte 5. suæ summæ, Titulo 12. cap. 8. quòd per canonisationem Sancti proponantur à Papa, vt exemplar fidei & vitæ sanctæ, & ab omnibus ADORANDI ET *in necessitatibus* INVOCANDI.

III. Canonisatio ad inuocationem.

Docent singularem & meritoriũ cultum Dei esse, si populus opis impetrandæ causa (sicut Tridentinum Decretũ loquitur) propositas & ostentatas illas reliquias tangat, osculetur vel spectet, & ante illas, gestu & animo adorabundus procidat, & candelis, serico, corollis, & similibus ornamentis eas veneretur.

IIII. Cultum eorum meritorium esse.

Docent, gratiam & virtutem Dei in illis reliquijs, quibus eam dictitant insidere, aut assistere, quærendam, & eius participes fieri, qui reliquias illas tangunt vel spectant.

V. Gratiam & virtutẽ Dei in ijs inesse.

Sacrificium Deo gratum esse, si reliquijs illis offerantur preciosa dona.

VI. Offerenda ijs dona.

Reliquias illas tangentibus, osculantibus, aut saltem spectantibus, multas peccatorum indulgentias pollicentur.

VII. Indulgentiã peccatorum dari colentibus eas.

Orationem meliorem, digniorem, & Deo acceptiorem esse, si fiat apud vel ante reliquias Sanctorum,

VIII. Orationes ad sanctorũ

reliquias magis exaudiri. *ctorum, vt quorum meritis opem impetremus. Atq; ideo in necessitatibus vota facienda, & pere*

Vota & peregrinationes ad loca Sanctorum. *grinationes suscipiendas ad illa loca, vbi existimantur reliquiæ Sanctorum esse, vt ibi opis impetrandæ caussa inuocentur.*

IX. Ad Eucharistiæ sanctitatē iuuari ijs. *Ad sacramenti Eucharistiæ sanctitatem etiam non parum conferre, si in altari reliquiæ sanctorum inclusæ habeantur.*

X. Gestatio earum aut super aliquem impositio. *Canonistæ docent, reliquias Sanctorum posse super aliquem poni, Thomas addit, illas licitè posse portari in collo ex deuotione & FIDVCIA ad Deum & ad SANCTOS, quorum sunt reliquiæ: Hæc enim sunt verba Thomæ.*

XI. Vsus in iuramentis. *Iuramenta apud Pontificios fiunt tactis Sanctorum reliquijs, vt religio Iurisiurandi inter Deum & inter Sanctos diuidatur.*

XII. Multa ossa falsò pro Sanctorum reliquijs haberi. *Incertis, suppositititijs & falsis reliquijs plena sunt apud Pontificios omnia, quibus tamen sine discrimine eadem veneratio & idem honor exhibetur.*

Hæc apud Pontificios in veneratione Reliquiarum & factitata esse & adhuc fieri, publicum & notorium est: quæ ideo in principio huius loci, tanquam in tabella explicata, proponere volui, vt Lector consideret, quales abusus & superstitiones, sub specioso titulo, de honorandis Sanctorum Reliquijs stabilire, & Ecclesiæ rursus obtrudere conetur Tridentinum Concilium. De his enim capitibus quiuis Christianus, ex verbo Dei rectè

rectè institutus, iuxta analogiam fidei facilè iudicare potest. Quia verò quando superstitiones illæ reprehenduntur, inuidiosè opponi solet ex scriptura & ex pia antiquitate plausibilis titulus, de honorandis Sanctorum reliquijs, sub quo crassas & tetras illas superstitiones, quas in Tabella præcedenti notauimus, venditare conantur. Primò igitur paucis ostendemus scripturæ sententiam, quomodo illa, & testimonijs & exemplis, Sanctorum demortuorum corpora, ossa, seu reliquias, veneretur & honorari velit: vnde ipsa antithesis per se ostendet, pontificias venerationes nec testimonia nec exempla scripturæ habere, imò scripturæ aduersas & contrarias esse. Secundò ex historia antiquitatis, de veneratione Reliquiarum, quædam annotabimus, quomodo illa à bono & tollerabili vsu ad superstitiones & abusus magis magisq; inceperit degenerare, donec tandem in Idololatriam non dissimulandam euasit.

Capita securæ refutationis.

Ex scriptura quō honorandæ reliquiæ.

Ex historia antiquitatis.

SACRÆ SCRIPTVRÆ SENtentia de corporibus, ossibus seu reliquijs Sanctorum.

Gentes cùm verbum Dei de corporum resurrectione & glorificatione ignorarent, licèt de animarum immortalitate aliquid quasi per somnium cogitârint, ipsa tamen cadauera hominum mortuorum, propter fœtorem & immunditiem,

Quomodo gentes mortuorum corpora tractauerint.

Iulianus.

diciem, tanquam abominabilia exhorruerunt, sicut Iulianus apud Cyrillum lib. 10. ostendit. Inde Barbari quidam cadauera hominum canibus & auibus dilanianda & deuoranda proiecerunt. Et leges XII. *Tabularũ corpora mortuorum in ciuitate, ne inde contaminarẽtur, sepeliri seuerè vetuerunt, quæ prohibitio etiam postea aliquot Principum rescriptis confirmata fuit.*

Leges XII. tabularum.

Principum rescripta.

Scriptura verò non tantùm animarum præstantiam & immortalitatem docet: verumetiam corporum in pijs in hac vita sanctificationem celebrat, & eorum post hanc vitam, in resurrectione futuram glorificationem, promittit. Sicut enim Deus non animã tantùm, verumetiam corpus humanum creauit: Ita filius Dei Mediator non animam tantùm: verumetiam corpus humanum assumere & redimere voluit. Et Spiritus sanctus Lauacro regenerationis & renouationis non animam tantùm: sed & corpus abluit, obsignat, & sanctificat, nec anima tantùm, sed & corpora nostra, sicut inquit Irenæus, percipiunt Eucharistiam, quæ constat duabus rebus, terrena & cœlesti, corpore scilicet & sanguine Christi. Et Paulus affirmat, corpora fidelium etiam in hac vita esse domicilia & templa inhabitantis Spiritus sancti, et gratiæ Dei, 1. Cor. 6. et 2. Cor. 6. Corpora etiam piorum esse membra Christi, idem affirmat 1. Cor. 6. Ephes. 5. Et in ipsis etiam corporibus, & per corpora, Deus multa

Scripturæ sententia de mortuorum corporibus.

Irenæus.

Paulus de honore corporum fidelium.

gloriosa & mirabilia opera in Sanctis suis exercet & ostendit, sicut per manus Apostolorum edebat signa & prodigia, ac vmbra Petri sanabat infirmos, Actor. 5. Membra nostra præbemus arma iustitiæ Deo, Rom. 6. Et glorificamus Deum non tantùm per spiritum: sed & per corpus nostrum, quæ vtraq; sunt Dei, qui ea precio redemit, 1. Cor. 6. Ac stigmata crucis & passionis Christi in ipsis nostris corporibus portamus, Gal. 6. 1. Cor. 15. Et illa ipsa hæc misera piorum corpora filius Dei in nouissimo die ad vitam suscitabit, Ioan. 5. Et in hac carne mea videbo Deum meum, Iob. 19. Qui corpus humilitatis nostræ glorificabit, Phil. 3. vt quod nunc seminatur in corruptione, ignominia, & infirmitate, resurgat in incorruptibilitate, gloria & potentia, 1. Cor. 15. Vt splendeat sicut Sol, Matth. 13. & conforme reddatur glorioso corpori Christi, Phil. 3.

Scriptura dupliciter considerat hominũ corpora. Qualia per naturam.

Scriptura igitur corpora piorum dupliciter consideranda proponit: Primò quid sint per naturam, postquam propter peccatum in summas miserias demersa sunt, corpora scilicet peccati & mortis, Rom. 7. & 8. in corruptione, infirmitate, & ignominia, 1. Cor. 15. Sicut veteres eleganter dixerunt: Quid aliud est homo secundum corpus, quàm sperma fœtidum, saccus stercorum, cibus vermium.

Bern.

Post hominẽ vermis, post vermẽ fœtor & horror,
Sic in non hominẽ vertitur omnis homo. Itẽ:

Cum fæx, cum limus, cum res vilissima simus,
Vnde superbimus ad terram terra redimus.

Secundò proponit scriptura fidei ita consideranda piorum corpora, quid per gratiam in hac vita in spe fiant, & quid post hanc vitam in gloria futura sint, sicut iam ostendimus.

Scriptura dupliciter de sepulchris & cadaueribus mortuorum loquitur.
1. Cuiusmodi per se sensibus patēt.
Matt. 23.
Iob 7. 10. 13.

Eodem modo scriptura etiam de sepulcris & cadaueribus piorum loquitur dupliciter: Primò sicut per se sunt & sensui patent, vt cùm Christus Matth. 23. dicit: Sepulcra foris quidem apparere speciosa, intus verò plena esse ossibus mortuorum & omni spurcitia. Et quando Iob inquit cap. 7. Induta est caro mea putredine, & sordibus pulueris, cutisq; mea facta est abominabilis. Et 10. Vado ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans. Cap. 13. Quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tinea, &c.

Cuiusmodi ex gratia coram Deo.
Psal. 116.
Psal 34.
Es. 26.

Secundò loquitur scriptura de corporibus, reliquijs & sepulcris fideliū defunctorū, qualia sunt ex gratia, in fide & spe, corā Deo, vt: Preciosa in cōspectu Domini mors sanctorū eius, Psal: 116. Custodit Dominus omnia ossa iusti, vnū ex his nō conteretur, Psa. 34. Vocātur mortui Dei, Ies. 26. Mortui tui viuēt, expergiscimini & iubilate qui habitatis in puluere, quia ros herbarū virentiū ros tuus: Intra populus meus in cubicula tua, donec trāseat in-

sceat indignatio tua. Et hinc sumpsit Syrach, quod bis repetit ca. 46. & 49. Ossa eorũ de locis suis ré uirescant. Ies. 56. Veniũt in pacẽ, requiescunt in cubilibus suis. Matth. 9. Non est mortua puella sed dormit. 1. Cor. 15. Dormiunt in Christo. Apoc. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Nam & caro mea requiescet in spe, resurrectionis scilicet & glorificationis, Psal. 16. Cumq́; in veteri Testamento tactus mortui contaminaret, Christus in nouo Testamento, assumpta mortali nostra carne, tangens mortuos, ipsa cadauera nostra sanctificauit: Et positus in monumento alieno sepulcra nostra, per se immunda, gloriosa reddidit. Inde enim Angeli in albis in sepulcro apparent, per ipsum enim sepulcrum & requies humani corporis, facta est gloria, Esa. 11.

Syr. 46. 49. Es. 56. Matth. 9. 1. Cor. 15. Apoc. 14. Psal. 16. Tactus mortui. Es. 11.

Hæc ideò copiosius descripsi, quia quando superstitiosus cultus reliquiarum reprehenditur, statim solet obijci, quod Hieronymus etiam Vigilantio opponit: Ergo Petri & Pauli reliquiæ immundæ sunt? Ergo Domini corpus in sepulcro positum immundum fuit? Et Angeli mortuo cadaueri atq; polluto præbebant excubias? Ergòne cilicio colligandæ & in sterquilinium proijciendæ sunt Martyrum reliquiæ? &c. Respondemus autem, nos nequaquam sentire aut docere, Sanctorum reliquias vel contemptim habendas, vel irreuerenter & irreligiosè tractandas: sed eo illas loco & in eo precio habendas, sicut

Hieronym. Scriptura docet reliquias in precio habendas.

cut recitata testimonia scripturæ ostendunt. Nõ autem inde sequitur, vel ex humanæ rationis cogitationibus sumendum, vel ab Ethnicorum aut quorumcunq; hominum exemplis discendum, aut quenq; sibi ipsi fingere debere, qua veneratione honorandæ sint Sanctorũ reliquiæ: sed eadẽ scriptura, quæ docet in precio habendas Sanctorum reliquias, modum etiam & rationem veræ venerationis earum ostendit. Et si hanc Regulam sequamur, non poterimus errare, nec poterit quis iure nos accusare, quòd reliquias sanctorum non satis veneremur, si honorem in scriptura præmonstratũ ipsis exhibeamus. Et quicquid huic regulæ non consentaneum, in veneratione reliquiarum præsumitur, illud meritò ac iure reprehendere ac repudiare possumus. Lucerna enim pedibus meis verbum tuum. Et: Si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Scriptura etiã docet rationem venerandi reliquias Sanctorũ.

Extant igitur in scriptura multæ descriptiones funerationum, & quidem aliquot, vt in veteri Testamento magnificæ & sumptuosæ extant curationes funerum: nihil verò tale in illis descriptionibus legitur, sicut Pontificij de cultu reliquiarum docent: sed tantũ quòd funera piorum honorificè curata, reuerenter ad sepulturam deducta, & religiosè in monumentis condita & asseruata sint. Idem & multò quidem simplicius in nouo Testamento de sepultura Ba-

Scriptura vet. Test. ignorat ea, quæ Pontificij de colendis reliquijs sanctorũ declamitant.

ptista & Stephani legimus. Cumq; tota plebs Iudæorum Patriarcharum memoriam semper maximi fecerit, & quidem ratione promissionis (sicut in præcedenti loco dictum est) nomina eorum etiam in precibus publicè commemorârint: non tamen ad monumenta eorum inuocationem instituerunt, non ossa ipsorum effossa circumgestârunt, & ad peculiarem cultum oscu landa, tangenda, spectanda ostentârunt, non ac censis cereis honorârunt, non impetrandæ opis caussa coluerunt, non docuerunt gratiam & vir tutem Dei apud reliquias illas quærendam, non vota fecerunt, nrn oblationes obtulerunt reliquijs illis, non imposuerunt eas languentibus, nec ad collum portârunt, non posuerunt in illis spem & fiduciam, nō per ossa Sanctorum iurârunt, cum aliàs in iuramento varios admisissent abusus, Matth. 5. & 23.

Quòd si quis excipiat, in veteri Testamento gratiā Dei parciorem fuisse, & contactum mortui etiam pij tunc pollutum habitum: In nouo certè Testamento inter natos mulierum, excepto Christo, non surrexit maior Ioanne Baptista: Et Stephanus plenus gratia & fortitudine, edidit miracula & signa magna in populo, Actor. 6. Non tamen vel cum Baptista, vel cum Stephano, vel cum Apostolis mortuis tale quid fecit Apostolica Ecclesia, quod Pontificios reliquijs Sanctorum facere ostendimus. Eisengrinus quidem

Quid nouū Testam. de reliquijs.

Eisengrini argumentū.

quidem ita argumentatur: Si Actor. 5. ægrot exportârunt, vt venientis Petri vel vmbra illos obumbraret. Si Actor. 19. Sudaria à corpore Pauli delata, & super infirmos imposita, morbos fugârunt. Quare nō idem iam etiam reliquijs Sanctorum tribueremus, cùm per mortem gratia ipsorum non sit imminuta, sed magis aucta.

Sed illam argumentationem & talem consequentiam scriptura & veteris & noui Testamenti prorsus ignorat. Neq; enim quæcunq; Deus per sanctos suos in hac vita fecit, eadem etiam per corpora & ossa ipsorum post mortem se facturum promisit. Vtebatur ministerio ipsorum in hac vita ad propagandum Euangelium, & addidit promissionē de signis sequentibus, Marci 16. Illo ministerio defuncti sunt in hac vita, & sicut de Dauide Paulus Actor. 13. inquit, cùm suæ generationi voluntate Dei seruijssent, obdormierunt. Non itaq; consequens est: Quod Deus in hac vita per sanctos præstitit, illud post mortē apud reliquias ipsorum quærendum esse. Non dubium sanè est, Deū pro infinita sua potentia per ossa Sanctorum maiora etiam miracula posse facere, quàm quæ per ipsos, dum in hoc seculo viuerent fecit. Sed scriptura cùm de corporibus & ossibus sanctorum mortuorum multa tradat, non tamē vel à potentia Dei absoluta, vel ex eo quòd Deus per Sanctos in hac vita fecit, consequentiā talem texit ad reliquias ipsorū, vt sine certo &

xpresso verbo peculiarem cultum ad reliquias Sanctorum instituat. Et Dei voluntas nō nostris argumentationibus, sed suis ipsius æstimanda est vocibus. Hæc regula certissima & tutissima est.

Ac diligenti obseruatione dignum est, quod exempla de reliquijs Sanctorū in verbo Dei ita descripta sunt, vt quasi intento ad fontem digito, explicationes & refutationes eorum, quæ à Pontificijs opponuntur, præbeant: Vt Elisæus 4. Reg. 13. iam moriturus vaticinatur de victoria Israelitarum contra Syros, si conuertantur ad Dominum. Cumq́ Elisæus iam mortuus & sepultus esset, & eodē anno copiæ militares Moabitarum irruptionem facerent in terrā Israel, Deus peculiari & extraordinario miraculo confirmaturus veritatem vaticinij Elisæi, per contactum ossium ipsius iam defuncti, mortuum hominem resuscitauit ad vitam. (Et hoc est quod Syrach dicit ca. 48. Corpus Elisæi post mortem, prophetasse.) Quídni enim Deus sua virtute, quando vult, hæc posset facere, per ossa illa, quæ suæ custodiæ commendata esse affirmat Psal. 34. Non autem dicit scriptura, mortuum illum hominem ex destinato & proposito ad Elisæi sepulcrum adductum, vt contactu ossium ipsius resuscitaretur, quasi tunc fuerit consuetudo in populo Dei, concurrendi ad sepulcra Prophetarum seu Sanctorum, vt votis & inuocationibus gratiam & virtutē apud ossa mortuorū quærerent.

Exemplum de reliquijs Elisæi.

rent. Sed textus dicit, inopinato casu mortuum illum in Elisæi sepulcrum proiectum, cùm quidem vellent sepelire hominem, & superuenientibus latrunculis, non haberent spacium faciendi foueam, ne tamen cadauer insepultum, hostiũ libidini expositum esset, aperuerunt tumbam monumenti, quod proximum erat, quod Elisæi fuit, & in illud non deposuerunt (tantùm enim temporis nõ habebant) sed proiecerunt mortuũ suum, qui ad fundũ delapsus, ita attigit ossa Elisæi, & reuixit, vt hoc miraculo Deus Israelitas cõmonefaceret Prophetiæ Elisæi, ne timerent incursiones hostiles, si modò Domino adhærerent.

Quia verò illustre & stupendum fuit illud miraculum. Et Pontificij omnes illos suos cultus reliquiarum, quos paulò antè descripsimus, ex miraculis extruxerunt. (A miraculis enim argumentantur ad institutionem cultuum) videbimus, an scriptura ex insigni hoc miraculo ossiũ Elisæi idẽ fecerit, vel faciẽdũ præscripserit, quòd Pontificij faciunt in cultu suarum reliquiarũ. Ex miraculo ossium Elisæi non institutus cultus. *Si enim scriptura ex illo ossiũ Elisæi miraculo idẽ fecit, valebit illa Pontificiorũ consequentia, à miraculis ad cultũ: sin minus, rectè & tutò ea poterit repudiari, à quibuscunque etiã nectatur. Iã verò etiam post editũ illud miraculũ, Elisæi ossa nõ legimus sepulcro eruta, in sublime eleuata, nõ circumgestata, nõ exosculanda, tangenda, spectanda proposita, non candelis honorata, non serico exorna-*

exornata, non opis impetrandæ caussa, inuocatione adorata, non ad peculiarem cultum proposita. Nec institutus fuit concursus ad ossa illa, ad quærendam ibi gratiam & virtutem Dei, nō promissæ indulgentiæ, non impositæ reliquiæ illæ infirmis vel mortuis non per illas iuratum, non collocata in illis spes & fiducia, &c. Tale prorsus nihil in scriptura de reliquijs Elisæi factum legimus, etiam postquam insigne & stupendum illud miraculum per ossa eius editum fuisset. Sed ossa Prophetarum in monumentis seu sepulcris relicta sunt, id quod etiam Christus affirmat Matth. 23. Nec ad sepulcra illa iustorum Iudæi perrexerunt adoraturi seu inuocaturi. In templo enim adorabant. Aedificabant sanè sepulcra Prophetarum, & ornabant monumenta iustorum Matth. 23. declarantes ita reuerentiam suā erga sanctos Prophetas, quos iniustè occisos fatebantur. Sed hoc ipsorum studium non in admodum excellenti gradu à Christo commendatur, quin potius, sicut & Chrysostomus interpretatur, hoc in ipsis grauiter reprehenditur, quòd sint mortuorum Prophetarum laudatores & admiratores, cùm viuentium et præsentium, qui peccata arguunt, & verbum Dei purè docent, sint contemptores & persecutores, quodq; sanctos pauperes hîc viuentes negligant, & in mortuorum monumentis ædificandis ostentationis gratia multum absumant. Nam & hanc inter-

Ornantes sepulcra iustorum quando laudentur. Matth. 23.

pretationem addit Chrysostomus.

Hæc sunt manifesta & profectò talia, quibus semel tota hæc controuersia, de reliquijs sanctorũ, definiri, & vniuersus Pontificiorũ cultus hac in parte refutari potest. Nã & Syracides ca. 48. describens miracula Elisæi in vita et post mortẽ, finem & vsum ponit, ne vnum quidem ex illis capitibus, quæ de Pontificiorum cultu annotauimus: sed confirmationem vaticiniorum Elisæi, vtq; populus à peccatis ad Deum, quem Elisæus docuerat, conuerteretur. Et memoriam quidem ac reliquias Sanctorum & Prophetarum reuerenter celebrat Syracides, non autem addit superstitiones illas, de quibus Pontificij dimicant: sed ossa in sepulcris sub spe gloriosæ resurrectionis relinquit, & reuerenter habet, vt cap. 46. & 49. Sit memoria eorum in benedictione, & ossa eorum locis suis pullulent seu reuirescant, & nomen eorum permaneat in æternum, permanente gloria ipsorum ad posteros.

Ossa piorũ relinquũtur in sepulcris.

Porrò extat etiam in scriptura exemplum de asseruatis & deportatis Iosephi reliquijs, cuius consideratio præbebit materiam veræ explicationis & refutationis eorum, quæ Pontificij de transferendis & asseruandis reliquijs sanctorũ disputant. Iosephi enim mortui corpus non fuit in Aegypto vel sepulturæ mandatum, vel in monumentum illatum, sed aromatibus conditum, & in arcam seu cistam ex precioso ligno fabrefactam

Asseruatio et deportatio ossium Iosephi.

factam

factam sepositum, & vsq; ad exitum Israelitarum ex Aegypto asseruatum. Num verò ad instituendum talem cultum, sicut capita de pontificia veneratione reliquiarum suprà descripta sunt? Nequaquam. Sed Ioseph, ad testificandam suam fidem in promißionem Dei, mandauit, ne corpus suum in Aegypto sepeliretur, sed vt tamdiu asseruaretur, donec in tempore visitationis ossa secum asportarent in terram promißionis, vt hoc quasi illustri pignore posteri inter pressuras & persecutiones animati, de exitu ex Aegypto, & de hæreditanda terra promißionis, non hæsitarent. Nam & ideò hoc Iosephi factum reliqui ex duodecim Patriarchis non traxerunt in exemplum, nec sequentes Prophetæ & iusti hoc imitati leguntur. Nec verò dubium est, filios Israel oßa seu reliquias Iosephi reuerenter asseruasse, id quod Syrach ostendit verbo ἀπεσκέπησαν, quod significat tam diligenter aliquid seruare, ac si operimento aliquo defendatur & muniatur, nihil tamen illius superstitiosæ venerationis, quam suprà descripsimus, ipsos reliquijs illis Iosephi exhibuisse legimus. Vetus translatio legit Syrach 49. Oßa Iosephi visitata esse, & post mortem prophetasse, quod quidam eò detorquent. quasi Israelitæ ad ossa Iosephi, instituta peregrinatione, tanquam ad oraculum concurrerint. Sed Græcus textus habet ἐπεσκέπησαν, quod verbum iam explicatum est. Posteriora ve-

Exemplum Iosephi non ad imitationem.

Textus Syr. ad peregrinationes trāsformatus.

rò verba prorſus non habet, ſed ex cap. 48. quod ibi de Eliſæi oßibus dicitur, Librarij ad Ioſephi etiam oſſa, contra fidem textus tranſtulerunt.

Porrò de aſportatis etiam Ioſephi reliquijs, hiſtoria ſacra loquitur, Exod. 13. Sed nec eo modo nec fine, nec ea de cauſſa, nec tali opinione, ſicut circumgeſtationes reliquiarum apud Pontificios fiunt. Reuerenter ſine dubio reliquias illas

Transportatio oßium Ioſephi qualis.

Ioſephi Iſraelitæ aſportârunt ex Aegypto in terram promißionis, ſed nihil tale ipſis exhibuerunt, quale Pontificios ſuis reliquijs facere ſuprà oſtendimus. Neq; enim cùm Pharao ipſos inſequeretur, cùm ignitis ſerpentibus infeſtarentur, cumq; vndiq; ab hoſtibus premerentur, ad Ioſephi reliquias, quas ſecum portabant, opis impetrandæ cauſſa, ſicut Tridentinum Decretum loquitur, confugerunt. Cumq; reliquias illas in terram promißionis tuliſſent, non eleuârunt illas (ſicut Pontificij loquuntur) nec peregrinationes & cultus ad illas inſtituerunt: ſed ſub terra illas condiderunt & ſepelierunt, Ioſuæ 24.

Non concurſus ad oſſa Ioſephi.

Nec poſtea ad ſepulcrum vel Ioſephi, vel aliorum Patriarcharum & Prophetarum, tales concurſus & cultus vnquam inſtituti leguntur, quales Pontificij ad ſuas reliquias celebrant. Imò

Epiphanius.

Epiphanius contra Antidicomarionitas citat ex 70. interpretatione ſententiam ſcripturæ, qua damnantur illi, qui mortuis cultum præſtant. Et

Cyrillus.

apud Cyrillum lib. 10. contra Iulianum citatur ſenten-

sententia ex Esaia, in sepulcris & speluncis dormiunt propter insomnia. Quod tamen Hieronymus inconstantia quadam, quæ in sepulcro Hilarionis peruigiles noctes ducere erat solita, laudat. Et quidam etiam assumentum illud in 49. cap. Syracidis, de ossibus Iosephi prophetantibus, ita interpretari non verentur.

Similiter extat etiam in scriptura exemplũ de ossibus seu reliquijs mortuorum ex vno sepulcro in aliud translatis, vt intelligeremus, scripturam etiam in hac disputatione de translatione reliquiarum certam regulam præbere. Translatio reliquiarum in scriptura. *Nequaquam autem ijs de caussis, eo modo, & eo fine, talis translatio in scriptura facta describitur, sicut apud Pontificios fit. Sed quia ciues Iabes Gilead sepelierant ossa Saulis & Ionathæ in nemore Iabes, 1. Reg. 31. Dauid igitur postea ossa eorum transtulit in terram Beniamin, & intulit in paternum Saulis sepulcrum, 2. Reg. 21. Audis caussam politicam, sicut tunc magnæ familiæ sua peculiaria habebant sepulchreta.* Ossa Sauli & Ionathæ. *Et Berzellai senex ideò aulicam dignitatem respuit, vt possit sepeliri iuxta sepulcrum parentum suorũ, 2. Reg. 19.* Sepulchreta familiarum. *Aliud etiam illustre exemplum extat 4. Reg. 23. Cum enim Iosias sepulcra, quæ erant in excelso Ieroboam, destrueret, ossa eruit ex sepulcris, & combussit ea super altare.* Iosias. *Cùm verò intelligeret non procul inde abesse sepulcrum viri Dei & Prophetæ, mandauit Iosias: Sinite*

Sinite eum quiescere. *eũ quiescere, & nemo loco moueat ossa eius. Et addit textus, Ossa illa intacta manserũt. Ecõtra*
Ossa de sepulcris eiecta. *verò pœna diuina ita describitur: Ierem. 8. Eÿcient ossa eorum de sepulcris suis. Baruch 2. Transferentur ossa Patrum nostrorum de loco suo, & proÿcientur.*

Ex his itaq; quæ hactenus recitauimus, manifestum est, si sacram scripturam pro Canone & Regula dogmatum & cultuum habere volumus, Pontificias reliquiarum venerationes iure & rectè repudiari posse, cùm scripturæ testimonÿs & exemplis destituantur, nec illis consentaneæ sint. Sanctas verò piorum reliquias ita rectè secundum scripturam honorari, si ita, sicut scripturæ sententÿs ostendimus, de ipsis sentiamus, atq; hac opinione reuerenter funera curemus, religiosè ad sepulturam deducamus, & terræ, magnæ matri, commendemus, iuxta sententiam Dei: Terra es, & in terram reuerteris. Atq; ea ibi, in spe resurrectionis & glorificationis, reue-
Reliquiæ sanctorũ in terra quiescũt. *renter quiescere, Iesa. 57. & in puluere dormire (Dan. 12.) sinamus, donec, qui in monumentis sunt, audiant vocem Filÿ Dei, qua ad vitam suscitentur, Ioan. 5. Hoc enim modo, ipsius Dei custodiæ reliquias sanctorum commendamus, Psal.*
Tatianus. *34. Vt sint, sicut oratio quadam Tatiani ad Græcos eleganter inquit, ἐν ταμείοις ἐν ἀποκείμενα, in pænu, conclaui seu cubiculo prædiuitis Domi-*
Cyrillus. *ni deposita. Et Cyrillus lib. 10. Contra Iulianum*

verum reliquiarum honorem in Ecclesia etiam hoc modo describit: Defunctorum, inquit, reliquias viderit quispiam apud nos non nudas & negligenter in terram proiectas, sed benè compositas: Occultatæ enim quoddammodo sunt in sinu matris, in profundis terræ: Sicut & Prudentius eleganter canit: Nunc suscipe terra fouendum, Gremioq́ hunc suscipe molli, Hominis tibi membra sequestro, Generosa & fragmina credo. Prudentius.

Sed de hac vera & Canonica reliquiarum veneratione, Tridentinum Decretum non admodum est sollicitum. Dimicat autem de alijs superstitiosis reliquiarum cultibus, qui non tantùm carent testimonio verbi Dei: Sed contra illud non obscurè pugnant. Electitij enim cultus, qui opis impetrandæ caussa, ex rationis humanæ præsumptione, sine verbo Dei, instituuntur & suscipiuntur, etiamsi magnam speciem præ se ferant, in scriptura tamen reijciuntur & prohibentur, Deut. 12. Collos. 2. Ita gratiam & virtutem suam Deus vult in verbo & Sacramentis, iuxta mandatum & promißionem, fide & inuocatione ad Deum quæri. Ea igitur sine verbo & extra verbũ, non debet à nobis ad Sanctorum ossa alligari. Hora etiam nunc est, quod inuocatio ad nullum locum alligata est, Ioan. 4. Pugnat igitur contra officium Mediatoris Christi hæc persuasio, quòd oratio dignior, melior, &

Canonica reliquiarum veneratio.

Papistica reliquiarũ veneratio pugnat contra scripturam.

acceptior sit, si fiat coram reliquijs Sanctorum, quàm si in spiritu & veritate, in nomine Christi, in alio loco fieret. Ita indulgentias peccatorum promittere osculantibus reliquias, pugnat contra doctrinam de fide in Christum, per cuius solius nomẽ remissionem peccatorum accipiunt credentes, Actor. 10. Fiduciam & spem collocare in reliquias, pugnat contra primum præceptum. Per aliud quàm per Dei nomen, vt per reliquias, iurare, pugnat contra secundum præceptum Sanctos verò, quorum reliquiæ à Papa canonisatæ sunt, in necessitatibus inuocare & adorare, aduersa fronte repugnat doctrinæ de inuocatione & adoratione Dei. Et hæc omnia, quæ cum verbo Dei non obscurè pugnant, in Pontificia reliquiarum veneratione fieri notorium est, & in principio ostendimus. Et ipsa appellatio scripturæ canonicæ nos admonet & confirmat, vt quicquid in veneratione reliquiarum cum hac regula non consentit, sed ab ea discedit, vel cum ea pugnat, liberè bona quorumcunq; hominum venia repudiemus. Quando verò reliquias Sanctorum ita veneramur, sicut scripturæ exempla nobis præmonstrant, tunc certi sumus, nos rectæ viæ, quæ appellatur via mandatorum Dei, insistere.

Hanc scripturæ sententiam Augustinus breuiter complectitur De ciuit. lib. 1. cap. 19. Non contemnenda & abijcienda sunt corpora defunctorum

ctorum maximè iustorum atq; fidelium, quibus anquam organis & vasis, ad omnia bona opera, sanctus vsus est Spiritus. Si enim paterna vestis & anulus, ac si quid huiusmodi, tantò carius est posteris, quantò erga parentes maior extitit affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtiq; multò familiarius & coniunctius quàm qualibet indumenta gestamus: vnde & antiquorũ iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, sepultura prouisa, ipsius dum viuerent hac de sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus, filijs mandauerunt: verùm istæ autoritates nõ hæc admonent, quòd insit vllus cadaueribus sensus, sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem Resurrectionis astruendam.

ANNOTATIONES QVÆdam ex Historia Antiquitatis de Reliquijs Sanctorum.

T*Am breui itaq; ac facili compendio, tota cõtrouersia de reliquijs Sanctorum dirimi & dijudicari posset, si sacram scripturam vt canonem & regulam in hac caussa seriò adhibere vellemus. Sed Pontificij in scriptura non multum sibi præsidij positum videntes, totam hanc controuersiam à Scripturæ norma, ad Patres,*

An ex consuetudinibus hæc controuersia diiudicanda. *& ad veteres cõsuetudines, transponere conantur. Sed nos seducentes illos non volumus sequi.*

Cyprianus. *Non enim videndum est, inquit Cyprianus, quid aliqui ante nos fecerint: sed quid ille, qui ante omnes est, in suo verbo nobis faciendum præscripserit & præmonstrârit. Neq; enim hominum consuetudinem, sed Dei veritatem sequimur. Nec hominum vel priuatæ vel publicæ deuotiones, sed sola sacra scriptura canon, regula, & norma esse debet dogmatum & cultuum in Ecclesia.*

Augustinus. *Quicquid igitur in patrum scriptis, & in antiquis consuetudinibus cum hoc canone congruit, cum laude eorum recipimus: quicquid verò ab hac regula dissentit, cum pace eorum, liberè, salua honorificentia, quæ talibus debetur viris, respuimus, sicut in prima parte pluribus hæc sententia demonstrata est.*

Quia tamen non immeritò magna est & esse debet a tiquitatis reuerentia: Videbimus quos

Initia. *ritus vera antiquitas circa reliquias sanctorum, qui scripturæ consentanei fuerunt, seruârit: quando verò vnde, & quomodò longius progressum*

Progressus. *sit. Quæ principia, licèt primò fuerunt tollerabilia, admixtis tamen paulatim superstitionibus,*

Exitus. *tandem in non dissimulandam idololatriam euaserunt.*

Fuerunt igitur post Apostolorum tempora multi præstantissimi & celeberrimi Martyres, & in magno precio ac honore habita fuerunt marty-

martyria. Basilidis enim hæresin docentem non esse pro Christo martyrium subeundum, quia non ipse, sed pro ipso Simon Cyrenæus sit crucifixus, magna vehementia refutârunt. Huc enim pertinet quod Irenæus scribit lib. 3. cap. 20. Ad tantam temeritatem progressi sunt quidam, vt etiam martyres Domini spernant, & inhonorent eorum martyrium. Corpora etiam seu reliquias martyrum reuerenter & religiose tractârunt: Sed nihil aliud legimus, quàm quod honorificæ sepulturæ eas tradiderũt. Ita epistola Martyrum Galliæ circa annum Domini 160. apud Eusebium lib. 5. cap. 1. conqueritur, persecutores Martyrum corpora inhumata proiecisse canibus, adhibitis nocte ac die custodibus, ne quisquam illorum à Christianis sepeliretur. Reliquias verò combustas & in fauillam redactas in Rhodanum dispersisse. Et additur: Nos verò in magno eramus mœrore constituti, quod non liceret nobis corpora sanctorum Martyrum sepulturæ tradere. Circa idem tempus acciderunt etiam ea, quæ Epistolæ Ecclesiæ Smyrnensis apud Eusebium lib. 4. cap. 15. de Polycarpi oßibus narrat, de quibus in præcedenti loco diximus. Persecutores enim nolebant Polycarpi corpus Christianis humandum concedere, sed exusserunt illud. Christiani verò ossa illa ambusta nacti, auro & gemmis preciosiora habuerunt. Sed quid illis fecerunt? Sicuti conueniebat, inquiunt, ex

Martyria in honore.

Reliquiæ Martyrum sepultæ.

Eusebius.

Polycarpi ossa.

Conuentus Ecclesiastici ad monumẽta Martyrũ, quando.

more ea condidimus. Illo verò tempore cœperunt ad ea loca, vbi insignium Martyrum reliquiæ humatæ erant, cœtus seu conuentus Ecclesiasticos, præcipuè die passionis ipsorum, quem eleganter appellârunt Natalitium, celebrare. Ita enim inquit Epistola Smyrnensis: Vbi etiã, quoad fieri potest, congregatis cum exultatione & gaudio, Dominus Natalem Martyris sui diem celebrare largietur.

Epist. Smyrnensis.

Hæc Pontificij producentes mox attexunt, seu potius affingunt omnia illa sua capita de veneratione reliquiarum, quæ in principio huius loci exposuimus, quasi fuissent illa omnia antiquissimis primitiuæ Ecclesiæ temporibus in vsu. Sed Epistola Smyrnensis affirmatiuè et negatiuè clarissimè totum negotium explicat. Cultum enim Martyrum simpliciter & disertè negat. Honores verò ipsorum ita describit, nõ sicut Pontificij Sanctos colunt: sed sicut scriptura docet, quemadmodum historia illa in præcedenti loco plenè explicata est. Quia enim Christiani videbant, apud Græcos multos ad virtutem & fortitudinem inflammari, inde, quod viri fortes, qui strenuè pro patria pugnando nobili morte occubuerant, anniuersarijs laudibus coronarentur, cùm apud sepulcra illorum conueniretur. (Ita enim Cyrillus lib. 6. contra Iulianum, vbi de martyrum honoribus agit, loquitur) iudicârunt, & in Ecclesia hac ratione multos ad fortiter

Martyrum panegyres quare primũ institutæ, & quomodo celebratæ.

Cyrillus.

ter

ter suscipienda & constanter perferenda martyria, incitari & confirmari posse. Cùm igitur viderent multos martyria auersari & in persecutionibus deficere, instituerunt Martyrum panegyres peculiari solennitate celebrandas, in quibus certamina ipsorum debitis laudibus efferebantur, memoria ipsorum grata prædicatione celebrabatur, coronæ ac palmæ, quibus à Deo agonotheta iuxta scripturæ promissiones, donati essent Martyres, gloriosè prædicabantur, vt hoc modo superstites, ad futura certamina pro fide subeũda & perferenda, præpararentur, excitarentur, & confirmarentur, ne metu suppliciorum deficerent, & confessionem abÿcerent. Et hoc est quod Epistola Smyrnensis dicit: In loco sepulturæ Polycarpi cõgregati, cum gaudio & exultatione diem passionis eius celebrabimus, ad memoriam eorum qui ante certârũt, & ad futurorum exercitationem & præparationem, siue, vt Ruffini Paraphrasis habet, vt sequentium animi ad præcessorum viam exemplis insignibus suscitentur. Sed hæc in præcedenti loco diligentius & prolixius explicauimus. Hoc loco verò pauca repetenda fuerunt, vt ostenderetur falsum esse, quòd Pontificÿ fingunt, antiquissimis primitiuæ Ecclesiæ temporibus talem fuisse cultum & venerationem reliquiarum, sicut ex Pontificiæ Ecclesiæ vsu & praxi in principio huius loci descripsimus.

Hæc

Hæc igitur in veteri Ecclesia initia fuerunt panegyricorũ conuentuum apud sepulcra martyrum, tollerabilia sanè nec reprehendenda, sed pro ratione illorum temporum in medijs & sæuissimis persecutionibus vitilia, vt scilicet ad imitationẽ fidei, charitatis & constantiæ martyrum, reliqui inuitarentur ac armarentur. Et talis ratio honorandi reliquias Sanctorũ mansit in Ecclesia etiam sequentibus temporibus. Martyrũ enim corpora non inhumata circumgestârunt, cultus & opis impetrandæ caussa, sicut Pontificij faciunt. Sed ea reuerenter, & quidem cum periculo sepelierunt, sicut Eusebius lib. 7. cap. 16. narrat: Assyrium Martyris cuiusdam corpus humero suo splendidoq; & precioso indumento impositum detulisse, & splendidissima sepultura, quantum conueniebat, tradidisse. Et cap. 22. Sanctorum mortuorum corpora complexi sinu exceperunt, lauerunt & ad sepulturam ornârunt. Ita Origenes contra Celsum lib. 5. inquit: Humana cadauera vt animæ domicilia, haudquaquam sunt abijcienda, quippe quæ ex optimarum legum permissu cum honoribus, qui haberi his possunt, & sepultura dignantur. Et lib 8. Rationalem animam honorare didicimus, & huius organa sepulcro honorificè demandare. Alibi, vt lib. 1. in Iob, meminit preciosi vestitus, quo mortui ornabantur, quãdo in terram erant condendi. Loca verò sepulturæ appel-

Veteres non eleuârunt nõ circumgestârunt sed sepelierunt reliquias.

lata

lata fuisse κοιμητήρια, Eusebius testatur lib. 7. cap. 15. Vbi etiam dicit, illa à persecutoribus erepta fuisse Christianis, vt scilicet non potuerint ibi suas panegyres celebrare. Ita Tertullianus in Apologetico dicit: Romæ in eodem cœmiterio, in via scilicet Ostiensi, suo tempore extitisse monumentum Petri & Pauli. Et Eusebius ex Caio quodam scriptore Ecclesiastico idem confirmat. Tunc igitur Sanctorum corpora nondum monumentis eruebantur, sed sinebantur in cubiculis suis dormire. Cypr. lib. 3. Epist. 6. diligenter iubet annotari dies, quibus Martyres decedunt, vt commemorationes eorũ in Martyrũ memorijs celebrari possint, sicut ex Epistola Smyrnensi iã ostendimus. Et apud Euseb. lib. 7. Epist. Hieracis inquit: Cum ab omnib. pulsi morti traderentur etiã tunc festũ egimus, & quilibet singularum afflictionũ locus, panegyricus nobis fuit, ager, solitudo, nauigiũ, diuersoriũ, carcer, &c. Hæc incertis histor ijs ita descripta extant, in quibus nihil eorũ capitũ, quæ de pontificia veneratione reliquiarũ suprà exposuimus, sed ea tantùm legimus, quæ in Epĩst. Smyrnensi explicauimus, de honesta scilicet sepultura, & de panegyricis commemorationibus Martyrũ. Quæ verò præterea suppositititia, dubia, et falsa scripta sub nomine et titulo Romanorũ Pontificũ feruntur eorũ, quia nec possunt nec debẽt veritati testimoniũ præbere, meritò non habetur ratio. Tali igitur reuerentia

Qualis veneratio reliquiarum primis trecentis annis.

rentia & veneratione tractata & habita fuerunt reliquiæ Sanctorum in primitiua Ecclesia vltra annos trecentos.

Porrò in veteri Ecclesia etiam hæretici quidam damnati fuerunt, ideò quòd reliquijs Martyrum non deferrent debitos honores. Hæretici dãnati propter contumelias reliquiarũ. *Historiæ verò ostendunt, caussas damnationis non fuisse illas, de quibus Pontificij in hac controuersia dimicant, sed longè alias. Et hæc ipsa consideratio de hæreticis aliquid lucis huic controuersiæ affert.* Basilides. *Basilides igitur, sicut suprà ostendimus, ideò damnatus fuit, quòd Martyria diceret non necessaria, sed inutilia & vana esse, ac propterea ipsos Martyres, sicut Irenæus loquitur, sperneret.* Caiani. *Caianos scribit Hieronymus à Tertulliano damnatos, eò quod reliquias Martyrum non honorarent. Illos verò Augustinus dicit carnis resurrectionem negasse. Ratio igitur & caussa manifesta est.* Concilium Gangrense. *Concilium Gangrense canone 20. damnat eos, qui panegyricas Martyrum solennitates, quæ tunc eo fine & modo, sicut ostensum est, celebrabantur, damnabant. Atq; inde sumptum est, quod in libello de dogmatibus Ecclesiasticis cap. 73. scribitur, Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, tanquam Christi membra syncerissimè honoranda, & Basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu pijssimo & deuotione fidelissima adeundas credimus.*

Siquis

*quis contra hanc sententiā venerit, non Chri-
anus sed Eunomianus & Vigilantianus credi-
r. Verba verò canonis Gangrensis hæc sunt: Si
is per superbiam tanquam perfectum se exi-
mans, conuentus, qui ad memorias martyrum
nt, abominatur, et ministeria, quæ in eis fiunt,
nul cum eorum memorijs execratur, anathe-
a sit. Lindanus huic canoni falsò affingit, qua-
Eustathium ob reprehensa & non seruata il-*
Eustathius.
*capita in veneratione reliquiarum, de quibus
ntificios dimicare in principio diximus, dam-
ìrit. Sed illis temporibus tales superstitiones
ndum inuaserant Ecclesiam. Et acta Gangren
Concilij, in præfatione & conclusione, caus-
m ita exponunt, vt non opus sit diuinationi-
s. In præfatione enim patres Gangrenses di-
nt, quosdam priuata conuenticula in ædibus
lebrare, & loca sanctorum Martyrum con-
nnere, & eos, qui illic conueniunt, repreben-
re. In conclusione verò suam sententiam his
rbis explicant: Nos domos Dei honoramus, &
nuentus, qui in his fiunt, tanquam sanctos &
les suscipimus, pietatem in priuatis domibus
n claudentes: sed omnem locum in nomine
i ædificatum honoramus, & congregationem
ctam in Ecclesia ad vtilitatem communem
tam recipimus. Est itaq; etiā ratio Gangren-
canonis manifesta. Ita veteres Porphyrium,*
Porphyrius.
iānum, cum reliquis Ethnicis, in hac disputa-
Iulianus.

tione damnârunt, quod dicerent, corpora & ossa sanctorum esse rem immundam & abominabilem, contaminantem & vrbes & homines, sicut Cyrillus contra Iulianum & Theodoretus contra Græcos recitant. Eunomius. *Eunomius etiam cum suis sectatoribus Basilicas Apostolorum & Martyrum, sicut Hieronymus scribit, non ingrediebantur. Caussa verò non est obscura. Eunomius enim diuinitatem Christi negabat. Cum verò Martyres doctrinam & fidem de eius diuinitate sanguine suo obsignassent, & Deus miraculis, quæ ad sepulcra Martyrum edebantur, fidem illam Martyrum confirmaret: Eunomij sectatores, ne ea quæ Magistri sui doctrinæ contraria essent, ipso facto approbare viderentur, nolebant se aggregare conuentibus Ecclesiasticis, qui in memorijs Martyrum celebrabantur, quia ibi præcipuè Martyrum fides de Christo verò Deo & homine ad imitationem prædicabatur. Hos hæreticos ante Hieronymi tempora in hac caussa ab Ecclesia damnatos fuisse constat. Inde verò nequaquam probantur aut stabiliuntur Pontificij cultus reliquiarum. Caussæ enim damnationis sicut ostensum est, tales fuerunt, quæ nihil aliud quàm sententiã Epistolæ Smyrnensis ostendunt & confirmant.* Vigilantius. *Et quidem Vigilantius etiam, si id, quod Hieronymus ipsi tribuit sensit, Reliquias scilicet Martyrum immundas esse, cilicio colligandas, & in sterquilinium proijciendas,*

s, meritò damnatus fuit. Adorationem certè Hieronymus quidem probare audet. De cir- mgestatione verò mox dicemus.

Hactenus igitur Pontif. sua venerationis reli iarũ, sicut eã in principio descripsimus, verũ t firmum patrociniũ ex probatis historijs an- uitatis primitiuæ Ecclesiæ, per annos trecen- & amplius, nullũ habere possunt. Quæ enim ctenus descripta sunt, scripturæ sunt consenta s, & pro ratione illorũ temporũ, sine supersti- ne ad ædificationem Ecclesiæ vtilia fuerunt.

Sed videamus iam porrò quando, quomodò, vnde res hæc longius progressa, superstitionũ minaria secum traxerit, quæ à quibusdam E- copis reprehensa, à quibusdam dißimulata, à ibusdam verò etiam laudata & aucta sunt, dè eò tandem euaserunt, sicut vt suprà pon- cias superstitiones in veneratione reliquia- m descripsimus. Sub Constantino igitur Ma- o cœptæ fuerunt translationes reliquiarum, sepulcris obscurioribus, ad monumenta cele- ora, quod Constantinus ex zelo pietatis non lo fecit. Sicut enim reliqua externa orna- nta, quæ Ethnicæ religioni plausibilem speciẽ autoritatem apud homines conciliârant, stu t ad Christianam Religionem transferre, vt n hoc modo etiam gentibus commendabilio- s faceret, sicut tota eius historia indicat. Ita s videret, gentes Regum & præstantium vi-

Seminaria superstitionis in veneratione reliquiarũ quando & quomodo.

Cõstantinus cœpit translationem reliquiarum.

Ethnicorum exempla.

rorum corpora, si in loco ignobiliori condita essent, magna pompa & solennitate ad monumenta nobiliora transferre. Quos verò Heroas putabant, in splendidissimis templis deponere. Sicut Cyrillus lib. 10. contra Iulianum multis exemplis ostendit, celeberrima templa gentium fuisse olim sepulcra aut monumenta mortuorum. Nota est historia, quam regia Pompa, Antigonus Demetrij patris cineres, ex Syria in Græciam deportârit, sicut eam Volaterranus & Sabellicus ex Plutarcho describunt. Quorum verba adscribam, vt similitudo ostendat, vndè talia in Ecclesiam irrepserint. Antigonus, aiunt, cùm Demetrij patris cineres obuios haberet, magna veneratione illos complexus est. Vrna clausit aurea, purpura & diademate instrata, quam regia naui sublimiter collocauit, circumstantibus hastatis iuuenibus armorum fulgore conspicuis, Xenophane canente sacrum carmen, ciuitates, ad quas appellebant, vrnæ coronas mittebant, & viros qui reliquias deducerent. Inde Corinthum remigrans, omnibus circà nationibus adeuntibus, cineres illos honorandos præbuit. Cùmq; Corinthij honores & coronas illis misissent, tandem eas apud Demetriadem deposuit. Extat etiam apud Plutarchum in Theseo & Cymone descriptio Pompæ, qua Thesei ossa, post annos quadringentos, ex Scyro Insula Athenas à Cymone in sua triremi translata, & quàm splendida

Demetrij cineres translati.

Ossa Thesei translata.

la deductione ac festiua celebritate (vtrunq; im significat πομπὴ) ab Atheniensibus exce- a sint, quasi ipse Theseus in vrbem rediisset. em etiam de Phocyoris ossibus scribit. Phocyoris ossa.

Cùm hac, inquam, consideraret Constanti- s, cogitauit talia meritò exhibenda esse San- rum Dei, Prophetarum, Apostolorum, & rtyrum reliquijs, quas gentes pro immun- habebant. Cœpit ergo Sanctorum reliquias sepulcris obscurioribus transferre ad loca ce- riora, adhibitis splendidissimis Pompis, quod tim & alij magno studio imitari cœperunt. Hieronymus scribit Constantinum sanctas iquias Andreæ, Lucæ & Timothei transtulis- Constantinopolim, Apollo Daphnæus Iuliano scitanti oraculum indicauit, se propter vici- m mortuum (erat enim Babylæ Martyris se- lchrum vicinum) non posse respondere. Cùm itur Iulianus mandasset, vt Christiani Baby- sepulcrum auferrent, vniuersa Ecclesia con- niens, matres & viri, virgines iuuenesq;, lon- agmine Thecam Babylæ transtulerunt An- ochiam intra sacrum templi septum, psallen- s per viam, Confundantur omnes qui adorant ulptilia. Arcadium narrat Hieronymus, ossa ati Samuelis, post tam longum tempus, de Iu- a transtulisse in Thraciam, Episcopos cineres ius in vase aureo, serico & precioso linteami- velatos, portasse, populos Ecclesiarum à Pa- Trãslatio ossiũ Andreæ Luc. Tim. Babylæ. Samuelis.

læstina vsq; Chalcedonem reliquijs illis occurrisse, & tanta lætitia, quasi præsentem viuentemq; Prophetam cernerent, suscepisse adorantes non Samuelem, sed Christum, cuius Samuel & Leuita, & Prophetes fuerat. Hæc enim sunt Hieronymi verba.

Ex hisce initijs secuta sunt cateruatim & quasi certatim innumera huius generis exempla, quorum omnes istorum temporum historiæ plenæ sunt. Nam & circa illa tempora, Arriana heresi contra diuinitatem Christi latè & cum potentia in ipsis Imperatorum aulis grassante, apud quorundam Martyrum sepulcra miracula quadam sanationum edebantur, ad testificandam & confirmandam fidem illam Christi, pro cuius confessione Martyres sanguinem suum effuderant. Huius generis miracula aliquot descripta extant apud Augustinum de Ciuit. Dei, lib. 22. cap. 8. Et apud alios eius ætatis scriptores. Quæ vt negari omnia nec debēt nec possunt, præsertim quæ fidem Christi illustrant & astruunt: Ita pleraq; talia sunt, quæ, sicut ipse Augustinus fatetur, non tanta commendat autoritas, vt sine difficultate vel dubitatione credantur. A posterioribus certè scriptoribus multa talia adiecta & immixta sunt, quæ fabulis quàm veris miraculis similiora sunt. Vt quod Nicephorus narrat de duobus Episcopis, qui in Nicena Synodo, priusquam formula Fidei Nicenæ conscri-

Miracula apud monumenta Martyrum.

Multa miracula quæ Augustinus vocat dubia.

Commētitia miracula.

beretur

*retur & subsignaretur, mortui fuerant, quod
stea super corpora mortuorum formula illa fi-
i imposita, & manè vtriusq; chirographi sub-
riptione confirmata inuenta sit (veritatem
licet à mortuis, Iesa. 8.) Ita quod de transla-
one reliquiarum Chrysostomi scribit, non po-
isse eas moueri, Theodosium verò scripsisse Epi-
lam ad Chrysostomum, quæ cùm posita esset
per pectus ipsius, motum fuisse tumulum. Et
rpus Chrysostomi ante annos 35. mortui, cùm
throno Episcopali collocatum fuisset, dixisse:
ax vobis. Alij verò adhuc craßiora & magis fa
ulosa affinxerunt.*

*Sed occasione quorundam, vt cœperam dice-
; miraculorum, perreptari vndiq; tunc cœpe-
unt omnia antiqua sepulcra, conquiri ossa, com
ortari fauilla, quæ vel Prophetæ alicuius, vel
postoli, vel Martyris esse putabantur, partim
x antiquis indicationibus, partim ex visioni-
us, apparitionibus, signis, somnijs, & alijs indi-
ijs. Facta autem fuerunt translationes illæ re-
quiarum ijsdem ritibus & cæremonijs, quæ in
lenni deductione funerum vsitatæ tunc erant.
Accedebant autem ex gentilium Pompis vrnæ
ureæ, & velamenta serica, obuiationes, dedu-
tiones, sicut de Demetrij reliquijs scriptum, &
translatione Samuelis seruatum, ostendimus.
eponebantur autem Martyrum reliquiæ non
uper altare (sicut nunc in Papatu fit) Illum e-*

Conquisitæ reliquiæ.

Quibus cere monijs factę translatiões reliquiarũ.

nim locum Christo, vt hostiæ pro peccatis totius mundi, deberi existimabant: sed sub altari, vt qui Christi redemti sint paßione, inquit Ambrosius lib.10. Epistola 85. vbi addit: Hunc ego locum prædestinaueram mihi, Dignum est enim vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo locum Martyribus, &c. Et hoc est quod Hieronymus dicit, Romanum Pontificem super veneranda ossa Petri & Pauli offerre, & tumulos ipsorum Christi arbitrari altaria. Et quia preces communes seu publicæ fiebant in administratione Eucharistiæ, dicit Iulianus apud Cyrillum lib.6. & 10. Christianos apud sepulcra Martyrũ inuocasse Dominum.

Reliquiæ martyrum sub altari.

Hæc Constantini seculo noua fuerunt, sine scripturæ mandato, & sine præcedentis antiquitatis exemplo, ex κακοζηλία quadam splendoris in Ethnicis Pompis & sepulchretis instituta. Quæ sanè initiò zelo quodam pietatis suscepta, vix videri potuerunt habere aliqua superstitionis seminaria. Nam honorificæ illæ translationes & deductiones reliquiarũ factæ fuerunt propter spẽ resurrectionis & glorificationis illarum exuuiarum, quæ in vita fuerant templa Dei, & organa Spiritus sancti, resuscitanda ad vitam & lucem cœlestem. Et sicut tempore Pauli, ad significandam spem resurrectionis, actio Baptismi viuentibus alicubi supra mortuos administrabatur, 1. Cor. 15. Ita Eucharistia administrari potuit su-

Initia translationum tollerabilia.

it super corpora Martyrum sine superstitio-.Potuit etiam oratio sine superstitione ad De-n fundi apud sepulcra Martyrum, in illa fide hristi, pro qua Martyres mortui fuerant. Ipsa iā honorifica translatio & depositio reliquia-m, quæ erant vel Prophetarum vel Apostolorū, l Martyrum, præter commonefactionem de e resurrectionis & glorificationis, fuit etiam citamentum quoddam, ad admirationem fi-ei & virtutum, quæ prædicantur de sanctis, si-it Chrysostomus inquit in Babylam: Post ser-ionis facultatem ipsa certè sanctorum sepul-ra, proximum locum obtinent, ad animos ho-ainum in ipsos sanctos intuentium, ad virtutū arundem æmulationem excitandos, &c. Præ-erea extra verbum Dei naturalis quædam affe-tio est, si quis post longum tempus spectare pos-et membra illa, quæ in antiquis Prophetis, Apo-tolis & Martyribus, organa fuerunt Spiritus ancti ad opera præstantissima. Sicut Augustus mperator Alexandriam ingressus, id quod pri-nūm in ea vrbe optauit conspicere. Alexandri nagni corpus fuit, quod & floribus totum con-persit & coronæ prosecutus est honore. Ita Chry-ostomus inquit Homil.22. in Epist.ad Rom. Ego Romam celebro, non propter marmoreas colum-nas, & aliam Phantasiam, sed propter colum-nas illas Ecclesiæ, Petri scilicet & Pauli corpo-ra. Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori

Eucharistia & orationes ad sepulcra Martyrum.

Naturalis affectio erga reliquias.

Augustus reliquias Alexandri conspicit.

Chrysostomus optat videre posse reliquias Pauli.

Pauli, affigi sepulcro, videre puluerem corporis illius, stigmata Christi gestantis, puluerem, in quam, oris illius, per quod Christus locutus est. Vellem videre sepulcrum, quo recondita sunt arma illa iustitiæ, arma lucis, membra nunc viuentia, tum verò cùm in hac vita essent emortua: quæ mundo fuerunt crucifixa, membra Christi, quæ Christum induerant, quæ templum Spiritus sancti, sanctaque fuerant ædificatio, quæ ligata erant spiritu confixa timore Dei, habentia stigmata Christi, &c. Idem Homilia 8. in Epist. ad Ephes. Vellem nunc etiam esse in illis locis, in quibus ista dicuntur esse vincula, cuperem videre cathenas illas, quas verentur & horrent dæmones, venerantur verò Angeli, quòd si liberum fuisset per curas Ecclesiasticas, & corpus habuissem validum, nihil vtique caussatus fuissem, quo minus tanta suscepta peregrinatione, cathenas duntaxat illas, & carcerem, vbi ligatus fuit, vidissem, &c. Et Petri. *Ita Antonius tunicam palmeam Pauli Heremitæ tanti fecit, vt diebus solennibus tantùm illa amiceretur.* Tunica Pauli Heremitę. *Theodosius etiã iunior sago quodam Episcopi Chibronensis indui pro gloria ducebat. Et thronum Iacobi primi Episcopi Hierosolymitani, ad sua vsque tempora seruatum fuisse scribit Eusebius.* Thronus Iacobi. *Hæc ideo dico, quæ enim simplici intentione & absque superstitione facta sunt, non temerè traducimus aut damnamus, sed quoad eius fieri potest, excusamus, &*

libenter

benter in meliorem partem, quantùm quidem er aduersarios & sine detrimento veritatis fie- i potest, interpretamur.

Sed tamen dissimulari non potest, nouas istas r electitias deuotiones erga reliquias, sine scri turæ testimonio, & absq; vetustissimæ Ecclesiæ xemplis susceptas, statim post initium habuisse èminaria superstitionis, tanquam communiter ccidēs aut potius tanquā Accidens inseparabile diuncta. Sicut enim Pompa translationis reli- uiarū ad Ethnicorū æmulationē, sicut ostendi- nus, instructa fuit: Ita simul cū Ethnicis Pompis idhærescentes etiam gentiles superstitiones in Ec lesiam irrepserunt. Nota enim est historia apud Plut. in Theseo: Quod Athen. in Marathone pu- gnantes, dicantur vidisse spectrū Thes. in armis pro Athen. pugnans & Barbaros inuadens. Po- stea Apollo per oraculum monuit Athenienses, vt ssa Thesei inquirentes Athenis deponerent, & religiosa veneratione seruarent, atq; ipsum tan quam Heroa, hoc est, tanquam munimentum et præsidium vrbis, sacrificijs & inuocationibus co- erent. Epiphanius scribit, Aegyptios gentiles, lo um, vbi Ieremias sepultus fuit, magna deuotio- ne & religione coluisse, ea opinione quod ab ipso spides & Crocodili profligarentur. Ita Aelia- nus de varia historia lib. 12. narrat: Alexandri Magni corpus per triginta dies inhumatum ia- cuisse. Postea Aristandrum numine correptum dixisse.

Quomō sensim irrepserit superstitio.

Atheniensiū persuasio de ossibus Thesei.

Aegyptiorū de Ieremiæ reliquijs.

dixisse: Cùm Alexander omnium seculorum Reges felicitate superasset, sibi à Dijs patefactum esse, in quacunq; terra corpus ipsius requiem esset habiturum, eam felicitate abundantem, & ab hostili vastatione liberam fore. Inde inter successores Alexandri ortā contentionem, singulis conantibus corpus illud in suum Regnum transferre, quasi obsidem firmitatis & immobilitatis Imperij. Tandem verò Ptolomæum præ cæteris præuenisse, & in Alexandriam Aegypti illud transtulisse, &c. Polydorus etiam, ex Dionysio oblationem cereorum ostendit fuisse partem cultus gentilitij. Et suprà diximus de floribus, rosis, & Coronis, quæ reliquijs oblata fuerunt ab Ethnicis.

Aelianus de Alexādri reliquijs.

Cerei & flores ethnicorum apud reliquias.

Hæc gentilitia in Ecclesiam etiam recepta, & nouis additamentis aucta fuisse, ex historijs patet. Susceptis enim translationibus reliquiarum, mox addita fuit persuasio: Sanctos seu Martyres illius vrbis seu Regionis, vbi reliquiæ ipsorum depositæ erant, columnas, turres, munimenta, præsidia esse, sicut Basilius in 40. Martyres & in Manantem Martyrem declamitat. Sicut apud Romanos propter vrnas, quibus in fornicibus domi quisq; suorum ossa & cineres deposita habebat, Lares & Panates in domibus, tanquā tutelares, patronos, & protectores familiæ colebant, & in necessitatibus inuocabant, sicut Seruius in multis locis annotat: Ex translationibus

Persuasio de laribus trāslata ad reliquias Sanctorum.

bus mox facta fuerunt circumgestationes reliquiarum, vt apud Hieronymum contra Vigilantium. Et apud Augustinum, cùm in translatione reliquiarum Stephani mulier cæca illuminata esset: Mox Lucillus Episcopus circumgestationẽ memoriæ Stephani instituit. Ac quia aliquando quædam miracula ad reliquias edebantur, omnes, in quibus suis infirmitatibus & necessitatibus eò currebant, flores apud Augustinum, oraria, tunicas apud Ambrosium, sepulcris illis seu vrnis iniectas, si reciperent, tanquam amuleta & præseruatiua gestabant, Martyres ipsos suis cineribus adesse opinabantur. Nec Deum tantùm: sed ipsos etiam Martyres apud memorias illas inuocabant, sentiebant gratiam & virtutem diuinam ossibus illis insidere, ideò inuocationibus & alijs cultibus eam apud reliquias quærebant: sicut Basil. in Psal. 115. disputat. Nec tantùm curationes corporales ibi quærebant, sed fingebant Spiritualem gratiam, vt sanctimoniam & charitatem, dari & augeri per contactum, exosculationes seu complexus reliquiarum, vt Nyssenus in Theodorum Martyrem rhetoricatur. Apud Augustinum quidam reliquias Martyrum imponunt ægrotis. Tunc etiam circa Hieronymi & Augustini tempora cœperunt diuulsiones reliquiarum, vt distributæ in varijs locis viserentur. Ita apud Augustinum de Ciuit. lib. 21. cap. 8. reliquiæ Stephani in aliquot locis, Aphricæ

Circumgestationes reliquiarum vnde.

Concursus ad reliquias.

Amuleta.

Inuocatio Martyrum.

Gratia insidens reliquijs.

Diuulsiones reliquiarũ.

Aphricæ extabant, cùm apud Theodorum lectorem, sub Theodosio iuniore, Stephani integræ reliquiæ scribantur Hierosolymis Constantinopolim translatæ. Inde Monachi quidam circumcursitantes vendere cœperunt reliquias, apud Augustinum de opere Monachorum. Mulierculæ claro die sole rutilante cereos ante tumulos Martyrum accendebant. Apud Hieronymum vulgus vigilias agebat in Cœmiterijs Martyrum, & cibos sanctificandos eò ferebat. Suscipiebant etiã peregrinationes ad loca, vbi reliquias miraculis celebres & claras audiebant. Ita ad terram sanctam, ad limina Petri & Pauli Romam peregrinabantur. Et August. Epist. 137. duos clericos pro amolitione suspicionis furti, ad reliquias Felicis Nolensis missos scribit.

Nundinatio reliquiarum.
Cerei.
Vigiliæ.
Peregrinationes ad reliquias.

Et hæc Pontificij pro suis superstitionibus stabiliendis producere solent, quasi sit Apostolica traditio, semper, vbiq;, & ab omnibus in Ecclesia obseruata. Sed in scriptura, nec mandatum, nec exemplum, de omnibus illis obseruationibus legitur. In verè antiqua etiam & primitiua Ecclesia, in citatis historijs talia exempla nulla extant. Quod enim in Iustini quæstionibus quadã leguntur. Quòd Martyrum corpora tueantur homines ab insidijs dæmonum, morbosq; curent arte medica incurabiles. Constat à Iustino quæstiones illas non esse conscriptas. Nã in quæst. 82. & 86. citatur Origenes, qui longè post Iustinum vixit.

Sine scriptuꝛę & primitiuæ Ecclesiæ exẽplo.
Quæstiones Iustini titulo.

ixit. Et quæst. 127. Manichæorum meminit, qui
ost annum Domini 300. innotuerunt. Quando
gitur Pontificij in hac de reliquijs disputatione
pponunt antiquitatis titulum, respondemus
rimò: Nostram antiquitatem esse Christum & sacram scripturam. Deinde addimus, Apostoli- am, & primitiuam Ecclesiam, superstitiosas
las obseruationes circa reliquias Sanctorum,
uas iam recensuimus, vltra annos trecentos &
mplius ignorasse. Irrepserunt autem in Ecclesiam circa annum 400. de quibus temporibus Augustinus ipse conqueritur, Epistola 119. Tam mul
s præsumptionibus plena fuisse omnia, vt tolle-
abilior fuerit Iudæorum conditio, qui legali-
us sarcinis, non humanis præsumptionibus sub-
ciebantur. Et ex ramusculis de signis seu mira-
lis, quorũ quædam vera, quædã cõmẽtitia e-
nt, aucta fuerũt hæc omnia. Procliue enim &
tatũ est humano ingenio, ex signis seu miracu
, sine verbo & mandato Dei, fingere noua dog
ta, & instituere peculiares cultus, cùm ta-
n in scriptura Deus hoc ipsum prohibuerit,
cauendum mandauerit, Deut. 13. Matth. 24.
Thessal. 2.

Antiquitas nostra Christus.

Circa annũ 400. hæc irrepserunt.

Ex miraculis noui cultus.

Et tamen illis ipsis temporibus, in istis vulgi
lulantibus superstitionibus, singula fermè
ita reprehensa fuerunt. Concilium enim Eli
tanum Canone 34. ita statuit: Cereos per
n placuit in Cœmiterio non incendi. Inquie-
tandi

Superstitiones reprehẽsæ à multis.

Cerei prohibentur in Concilio.

tandi enim Sanctorum spiritus nō sunt. Qui hæc non obseruauerint, arceantur ab Ecclesiæ communione. Et Canone 35. placuit prohibere ne fœminæ in cœmiterio peruigilent, eo quòd sæpè sub obtentu orationis scelera latenter committantur. Extat oratio Gregorij Nysseni, dissuadens & improbans studium peregrinationis ad terram sanctam. Historiæ sanè gratia veteres quidam susceperunt profectionem Hierosolymitanam, & Christum, qui in locis illis natus, conuersatus, & passus fuit, in spiritu & veritate adorârunt, sicut Eusebius lib. 6. cap. 9. narrat, Alexandrum ex Cappadocia circa annum Domini 200. profectionem instituisse ad loca Hierosolymitana, εὐχῆς καὶ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν, orationis & historiæ gratia visendi loca illa. Postea pietatis partem non postremam quidam in Hierosolymitana peregrinatione constituerunt, quasi gratia Dei in locis illis amplior, & Spiritus sanctus abundantior & propior esset. Sicut Chrysostomus Homilia 5. ad Antiochenos narrat: Quosdam solitos in Arabiam peregrinari, vt terram illam oscularentur, in qua Iob sederat. Nyssenus igitur peculiari oratione persuasiones & superstitiones illas refutauit ex veris & solidis fundamentis. Dicit enim, rem illam ad Regulam scripturæ, & ad ductum præceptorum Domini exigendam esse, An sit opus à Domino mandatum? Et addit: Si præter Domini præcepta id appareat intro-

Vigiliæ prohibentur.

Peregrinatio Hierosolymitana.

Ad terram Iobi.

Nyssenus cōtra tales peregrinationes.

introductum, non video quid sit quòd præcipiat velle quid aliquem facere, qui se sibi legem boni fecerit ipsum. Vbi Dominus ad Regni cœlorum hæreditatem appellat benedictos, inter rectè facta quæ eò dirigũt profectionẽ Hierosolymitanã non enumerauit. Vbi beatitudines enumerat, tale studium non est complexus. Quod autem neq; beatum efficit neq; ad regnum cœlorum conducibile est, quid in eo studiũ et opera ponatur? Quid verò plus est habiturus, qui loca illa adit? Quasi verò in locis illis Spiritus sanctus abundet, et gratia Dei amplior sit ibi? Imo inquit: Ego ex collatione cognoui, nostra loca illis exteris longè esse sanctiora. Vos ergo, qui timetis Dominũ, in quibus locis estis, eũ laudate. Localis enim mutatio, vt Deus propior sit non efficit: Sed vbi vbi fueris, ad te Deus veniet, si anima tuæ diuersorium paratum inueniet. Quod si hominem interiorẽ peruersis cogitationibus plenum habeas, etiamsi in Golgatha, in Oliueto, in monumento resurrectionis fueris, non suscipies Christum. Consule ergo fratribus, vt à corpore peregrinentur ad Dominum, non è Cappadocia in Palæstinã. Quia enim Spiritus vbi vult spirat. Eius igitur illi quoq;, qui hic sunt ac credunt, participes fiunt, iuxta fidei analogiam, nõ iuxta peregrinationem in Hierosolyma susceptam: Hæc Nyssenus. Temporibus etiam Ludouici Pij, Claudius præsbyter publico scripto reprehendit superstitionem illorum, qui

Claudius contra peregrinationes.

pro acquirenda vita æterna Romam peregrinabantur, propterea quòd dictum esset Petro, Tibi dabo claues Regni cœlorum. Sed non est dictum, inquit Claudius, vt Petrus in cœlo existens, soluat eos qui in terra sunt. Sed quicquid solueris in terra, &c. Et tandem concludit Claudius: Nemo de meritis vel intercessione Sanctorum confidat, Quia nisi eandem fidem teneat, per quam illi placuerunt Deo, saluus esse non poterit, &c.

Bernhardus dissuadet peregrinationes.

Bernhardus etiam Epistola 319. Monacho cuidam peregrinationē Hierosolymitanā dissuasit, addita hac ratione: Nō terrenā, sed cœlestē Hierosolymam requirere Monachorum propositum est, & hac non pedibus proficiscendo, sed affectibus proficiendo.

Augustinus de moribus Ecclesiæ catholicæ cap. 34. inquit: Nolite consectari turbas imperitorum, qui in ipsa vera religione superstitiosi sunt. Noui multos esse sepulcrorum & picturarum adoratores, noui multos, qui cùm luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, super sepultos seipsos sepeliant. Scribit etiam lib. 8. de Ciuit. cap. 27. quosdam epulas suas detulisse ad sepulcra Martyrum, quas cùm, inquit, apposuerint, orant & inferunt vt vescantur, sanctificari ibi eas putantes per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum. Sed addit: à Christianis melioribus hoc non fieri, & in plerisq; terrarum nullā talem esse consuetudinem.

August. contra sepulcrorum adoratores.

Epulæ ad sepulchra Martyrum.

In

In præcedenti etiam loco de inuocatione Sancto-rum ostendimus, Augustinum eam persuasionem conuellere, qua opinabantur, spiritus Martyrum reliquijs suis præsentes adesse, et precatores audi-re. Illud etiam Basilij, de gratia et virtute diuina insidente reliquijs sanctorum, Augustinus ita co-natur tollere, quod disputat, Deũ vbicunq; vult, quando & quomodo vult, per Angelica ministe-ria, talia miracula apud sepulcra Martyrum pos-se edere, sed hæc in præcedenti loco explicata sunt, vbi et hoc ostensum fuit, Augustinum improbare, si sancti in precibus inuocentur. Hieronymus eti-am damnat adorationem reliquiarum. Et Cyril-lus lib. 10. contra Iulianũ Sanctorũ reliquias dicit non circumgestandas: sed in sinu Matris in pro-fundis terræ occultandas. Ibidem etiam scribit: Ethnicorũ superstitionẽ fuisse, per mortuorũ reli quias iurare, Mà per eos qui in Marathone, in Sa lamine, in Artemisio, in plateis, cæsi sunt. Mà per alios qui in vulgaribus sepulchris siti sunt. Au gustinus de opere Monachorũ cap. 28. inquit, Tam multos Hypocritas sub habitu Monachorũ vsque quaquã dispersit, circumeuntes Prouincias, nus-quam missos, nusquã fixos, nusquam stantes, nus-quã sedentes. Alij membra Martyrum (si tamen Martyrũ) venditant, et omnes petunt, omnes exi gũt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ precium sanctitatis. In quinta etiã Carthaginen si Synodo cap. 14. cõquerũtur patres per somnia,

Augustinus disputat cõtra præsentiam.

Et inuocatione Martyrum.

Cyrillus cõtra iuramenta per reliquias.

Falsæ reliquiæ tẽpore Augustini.

Monachorum circumcursitationes.

Carthagi-nense Concil. de falsis reliquijs.

& inanes quasi reuelationes, vbiq; constitui altaria tanquã memorias Martyrũ. Et decernunt euertenda altaria, vbi non certa Martyrum reliquia condita, fidelissima origine probantur. Additur autem in illo canone, tales euersiones propter tumultus populares sæpè non permitti. Ad multas igitur tales vulgi superstitiones Episcopi sæpè conniuere coacti fuerunt, sicut & Augustinus inquit: Talia multa propter quorundam vel religiosarum vel turbulentarum personarum scandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Ita de Ciuit. lib. 22. cap. 8. Quidam terram sanctã Hierosolymis allatam, in cubiculo suo suspenderat, ne quid mali etiam ipse pateretur, cùm maligni spiritus domum infestarent. Cumq; domus ab illa infestatione purgata esset, cogitauit quid de terra illa fieret, quam diutius in cubiculo suo reuerentiæ causa habere nolebat. Accersiuit Episcopos proximos, petiuit vt terra illa alicubi infoderetur, atq; ibi orationum locus fieret. Non restitimus, inquit, Augustinus, factum est, &c. Hieronymus verò aduersus Vigilantium tales muliercularum superstitiones magna orationis acerbitate etiã tuetur. Cumq; negare non posset ex gentilium ritu sumptum esse, quòd claro die, sole fulgente, moles cereorum apud sepulcra Martyrum accenderentur, ita respondet: Quod si aliqui per imperitiam & simplicitatem secularium hominum, vel certè religio-

Vulgi superstitiones ab Episcopis dissimulatæ.

Terra sancta suspensa.

August.

Hieronym.

religiosarum fœminarum, de quibus verè possumus dicere: Zelum Dei habent, sed non secundum scientiam, hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde pendis? Neq; enim Christus indigebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum. Et tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioq; mentis eius recipitur. Et quicunq; accendunt cereos, secundum fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisq; in sensu suo abundet, etc. Fides igitur tūc capit haberi, quod quisq; sine verbo Dei ex suo sensu præsumebat. Et ex hoc fonte posterioribus sæculis superstitiones stabilitæ, & in immensum auctæ sunt, ita vt nulla Ecclesia adorationes faciendas, vel ad Sacramēta administranda, idonea iudicaretur, nisi reliquijs Sanctorū sanctificata esset. De cōsecrat. Dist. 1. addita sunt prodigiosæ fabulæ de commentitijs miraculis, vnde cultum tandem instituerunt, à gentium Idololatria nec genere, nec specie, nec numero differentem.

Cereos quomodo defendat Hieron.

Singulis Ecclesijs reliquiæ.

Sed singulas sequentium temporum superstitiones in specie recensere non est nostri instituti. Et pleraq; huc pertinentia in præcedenti loco de inuocatione sanctorū annotata sunt. Neq; enim hominum quorumcunq; vel præsumptiones vel consuetudines: sed Dei vocem & scripturæ veritatē sequi nobis Deo benè iuuante constitutum est. Atq; ideò primo loco scripturæ sententias & exempla exposuimus de vera reliquiarū venera-

Scriptura. *tione. Cumq́; fidelium reliquias hoc modo iuxta sacræ scripturæ præscriptum honoremus, & honorandas dicamus, immeritò accusamur. Pontificias verò reliquiarum venerationes, quia non tantùm à scriptura dissentiunt: sed propter multiplices superstitiones cum scriptura pugnant, meritò improbamus. Quia verò veneranda antiquitatis nomine & titulo, superstitio-*

Primitiua Ecclesia. *nes suas velare conantur, ostendimus in Primitiua & antiquißima post Apostolos Ecclesia, per annos trecentos, non fuisse illas venerationes reliquiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant.*

Postea verò monstrauimus, quando &

Inclinatio ad superstitiones. *quomodo longius in hac re fuerit progressum, & sparsa superstitionum seminaria, quæ tamen à multis fuêre reprehensa, donec res in apertas exijt superstitiones, pro quibus retinendis Pontificij nunc digladiantur. Quod primum verum, adulterinũ quodcunq; posterius, inquit Tertullianus. Reuocetur itaq; tota controuersia ad primos fontes, & res plana erit. Veteres pro*

Alia ratio veteris Ecclesiæ. *ratione suorum temporum, quæ ad excitandam & confirmandam imitationem fidei, charitatis, & constantiæ, in confeßione & perferendis martyrijs, vtilia iudicârunt, piè sine superstitione primùm obseruârunt. Nunc cum ta-*

Alia Pontificiæ. *lia sine vsu imitationis tantùm superstitionibus seruire cogantur (nam Tridentinum*

Decre-

Decretum de Imitatione nullum verbum facit, sed opis impetrandæ causa omnia hæc fieri & facienda docet) non rectè illis prætenduntur exempla antiquitatis: cùm quidem ipsæ etiam antiquitatis Historiæ ostendant, quàm periculosum sit, sine Verbo Dei, ex humanis vel præsumptionibus vel consuetudinibus, peculiares cultus vel instituere vel suscipere. Scripturam itaq; , iuxta ipsorum Patrum consilium, sequamur, & ita errare non poterimus.

Restat adhuc longa camarina, de imposturis & fallacijs, incertarum commentitiarum, seu suppositititiarum, & falsarum reliquiarum: Sed hæc historia à Caluino peculiari libello inchoata, ab alijs, quibus nota sunt talia, pertexetur. Historia cõmentitiarũ reliquiarũ.

Vtile autem esset propter posteritatem in singulis nationibus tales descriptiones confici & capsulas reliquiarum inspici. Ita enim multiplices fraudes detegerentur. Et vsu veniret, quod vir eruditus & grauis Andreas Abbas Amelunxbornensis narrare solet, Anglorum quondam Regi Eduardo ex dentibus laboranti accidisse: Cùm enim ille mandasset Apolloniæ dentes, quæ vbiq; in Regni sui Ecclesijs in reliquijs seruabãtur, ad se mitti: Tot ex vnius Regni reliquijs, Apolloniæ dentes coaceruati fuerunt, quos aliquot magnæ tonnæ capere non potuerunt, Dẽtes Apolloniæ.

runt. Aut quod circumforaneo cuidam patrum memoria accidit, qui cùm plumas Spiritus sancti se circumferre in reliquijs iactabat, faceti quidam homines clam aperta capsula, carbones loco plumarum subiecerunt. Cumq; postridiè præmissa longa præfatione, de plumis suis præfatus fuisset, & populus adorabundus astaret, aperiens capsulam pro plumis carbones inuenit. Is verò artis suæ non immemor, inuersa oratione cœpit declamare, esse carbones craticulæ Laurentij subreptos. Sed hoc argumentum alijs relinquã, & ad sequentia progrediar.

Plumæ Spiritus sancti.

Carbones Laurentij.

Vnicum tantùm adhuc locum adscribam ex Eusebio, vnde intelligi poterit, qua fide veterum testimonijs abutantur Pontificij. Ita ergo Eusebij locum tanquam ex Trapezuntij versione citãt Põtificij. Hæc nos quotidiè factitamus, qui veræ pietatis milites vt Dei amicos honorantes, ad monumenta illorum accedimus, votaq; ipsis facimus, tanquã viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur. Hæc Pontificij.

Inspexi autem locum Eusebij lib. 43. de præparatione Euangelica cap. 7. & deprehendi, esse manifestum crimen falsi. Eusebius enim nequaquam dicit, fideles ipsis martyribus vota seu supplicationes facere, sed dicit, id quod antea ex alijs etiam patribus ostendimus, solitos Christianos apud monumenta martyrũ Deum inuocare.

Totum

Totum autem locum Eusebij adscribam: ostendit enim quomodo ex κακοζηλίᾳ gentilium Philosophorum & Poëtarum seminaria superstitionum sensim in Ecclesiam irrepserint, vt tandem non æquârint tantùm, sed & superârint gentium superstitiones.

Eusebius igitur existimauit, complures ex gentibus accessuros ad fidem Christi, si ostenderetur, doctrinam Ecclesiæ non alienam esse à Philosophorum & Poëtarum sententijs: instituit itaq; in illis libris conformitatẽ doctrinæ Platonis & Ecclesiasticæ. Et ex Platone hæc verba describit, quomodo oporteat honorare mortem eorum qui gloriosè vitam commutârunt? Respondet Plato, qui in militia cum gloria mortui sunt, nónne dicimus aurei generis eos esse? Omnino credemus Hesiodo, quomodò quidam huius generis moriuntur, quòd illi δαίμονες ἁγνοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσι ἐσθλοὶ ἀλεξίκακοι φύλακες μερόπων ἀνθρώπων, hoc est, quãdo Heroes moriuntur, inde fiunt dæmones puri, obuersantes in terris, boni depulsores malorũ, & custodes hominũ. Addit aũt Plato: in posterũ igitur vt dæmones factos οὕτω θεραπεύσωμεν, καὶ προσκυνήσωμεν αὐτῶν τὰς θήκας, ita colemus eos, & monumenta eorum adorabimus.

Huic Platonicæ sententiæ Eusebius subijcit hæc verba: Hæc Platonica rectè accomodantur ad mortem θεοφιλῶν religiosorum, quos rectè dixeris milites veræ pietatis, ὅθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήκας αὐ-

*τῶν ἔθος ἡμῖν παριέναι, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ
ταύταις ποιεῖσθαι, τιμᾶν τε καὶ τὰς μακαρείας αὐτῶν
ψυχὰς ὡς εὐλόγως καὶ τούτων ὑφ' ἡμῶν γιγνο-
μένων, hoc eſt, vndè & moris nobis eſt ad mo-
numenta ſeu loculos eorum accedere, & apud
illa vota ſeu precationes facere, honorareq́ bea-
tas ipſorum animas, tanquam probabiliter ſeu
rationi conſentanea hæc à nobis fiant:* Et tandem
concludit Euſebius. *Hæc* Plato *& alij σύμφωνα
τοῖς ἡμετέροις δόγμασι, dogmatibus noſtris con-
ſonantia ſeu conſentanea.*

*Manifeſtum igitur eſt quòd ex gentium riti-
bus, vt rationi conſentaneis, talia in* Eccleſiam
irrepſerint. Cumq́ Plato *dicat, ipſa monumen-
ta* Heroum *adorari.* Euſebius *non dicit,* Chriſtia-
nos idem facere: ſed dicit, Chriſtianos *apud ſepul-
chra martyrum orationes ſeu vota facere ad
ipſum* Deum, *ſicut* Iulianus *apud* Cyrillum *con-
ſuetudinem illam* Chriſtianorum *reci-
tat, id quod ſuprà oſten-
dimus.*

DE

DE IMAGINIBVS DEcretum Tridentinum.

IMagines porrò Christi, Deiparę virginis, & aliorum Sanctorum in templis pręsertim habendas & retinendas, eisq; debitum honorem & venerationem impertiendam: non quòd credatur inesse aliqua in ijs diuinitas vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quòd ab eis aliquid sit petendum, vel quòd fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à gentib. quæ in idolis spem suam collocabant: sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad Prototypa, quæ illæ repræsentant, ita vt per imagines, quas osculamur, & coram quib. caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, pręsertim verò secundę Nicenæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum.

Illud verò diligenter doceant Episcopi

copi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis vel alijs similitudinibus expressas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis & assiduè recolendis: Tùm verò ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solùm quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Christo sibi collata sunt: sed etiam, quia Dei per sanctos miracula & salutaria exempla oculis fidelium subijciuntur, vt pro ijs Deo gratias agant, ad sanctorumque imitationem vitam moresq; suos componant, excitenturq; ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his Decretis contraria docuerit aut senserit, Anathema sit.

In has autem sanctas & salutares obseruationes si qui abusus irrepserint, eos prorsus aboleri sancta Synodus vehementer cupit, ita vt nullæ falsi dogmatis imagines & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes

ſtatuantur. Quod ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ Scripturæ, cùm id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus, non propterea diuinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit. Omnis porrò ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum ſacro vſu tollatur, omnis turpis quæſtus eliminetur, omnis deniq; laſciuia vitetur, ita vt procaci venuſtate imagines non pingantur nec ornētur, & Sanctorum celebratione, ac reliquiarum viſitatione homines ad commeſſationes atq; ebrietates nō abutantur, quaſi feſti dies in honorem Sanctorum per luxum ac laſciuiam agantur. Poſtremò tanta circa hæc diligentia & cura ab Epiſcopis adhibeatur, vt nihil inordinatum aut prępoſterè & tumultuariè accommodatum, nihil prophanum, nihilq; inhoneſtum appareat, cùm domum Dei deceat ſanctitudo.

Hæc vt fidelius obſeruentur, ſtatuit

ſancta

ſancta Synodus nemini licere vllo in loco vel Eccleſia, etiam quomodo libet exempta, vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit: nulla etiam admittenda eſſe noua miracula nec nouas reliquias recipiendas, niſi eodem recognoſcente & approbante Epiſcopo. Qui ſimul atq; de ijs aliquid compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis, & alijs pijs viris, ea faciat, quæ veritati & pietati conſentanea iudicauerit. Quòd ſi aliquis dubius aut difficilis abuſus ſit extirpandus, vel omninò aliqua de ijs rebus grauior quæſtio incidat, Epiſcopus, antequam controuerſiam dirimat, Metropolitani & Comprouincialium Epiſcoporum in concilio prouinciali ſententiam expectet: ita tamen, vt nihil inconſulto ſanctiſsimo Rom. Pontifice nouum aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur.

QVIS

QVIS SIT STATVS CONtrouersiæ de Imaginibus.

VALDE *mirandum est de Imaginibus seu statuis, hoc est, de re, in qua religio Christiana & pietas nulla ex parte sita est, tàm atroces, hostiles, atq; adeò cruentas dimicationes in Ecclesia ortas fuisse, sicut posteà ostendemus. Fuerunt enim & olim, & adhuc sunt, qui acerrimè contendunt, nullas prorsus imagines, etiamsi nec ad cultum prostent, nec ad adoratione͂ proponantur, tollerandas esse: quòd quida͂ de solis templis siue de locis, vbi ad cultum diuinum conuenitur, intellig͂ut: quidam verò in genere, in nullis etiam priuatis locis, Sanctoru͂ imagines tollerandas docent. Illi igitur necessitate͂ de imaginib. per se nec faciendis, nec habe͂dis, nec tollerandis imponunt conscientijs, & parte͂ pietatis non postremam in demoliendis imaginibus collocant, ac religionem no͂ minima ex parte indè æstimant, si vel habuerint vel viderint Templa imaginibus simpliciter & prorsus vacua.* Quidam omnem vsum imaginum damnant. Pontificij econtrà in Tridentino Decreto *prorsus necessitatem faciunt, de imaginibus in templis habe͂dis et retinendis, tanquam parte non postrema religionis, pietatis, & cultus diuini: imò docent, imaginibus honorem, atq; adeò cultum exhibendum, & quidem eodem cultu, qui rei per imagines significatæ debetur venerandas: vt, si sit Dei vel Christi imago, eam* Pontificij imagines colunt & adorant.

go, eam cultu λατρείας & adorationis, sicut Deum ipsum venerandam, si Mariæ, cultu ὑπερδουλείας, si Sanctorum, cultu δουλείας. Sicut Antonius ex Thoma docet, & sicut ex pseudosynodo Nicena postea ostendemus. Imò Pontificiorum templa tantùm non clamitant, imagines in illis, auro, argento, gemmis, serico honorari, votis, cereis, suffitu, anathematis, oblationibus, templis, aris, festis, ceremonijs, salutationibus, incuruationibus, genuflexionibus, expansione manuum, apertione capitis, imò precibus & inuocationibus coli, & in publicis supplicationibus circumferri.

Lutherus imagines posuit inter adiaphora.

Lutherus verò iuxta regulam scripturæ, imagines, repræsentantes veras atq; vtiles historias, inter adiaphora posuit, quæ ornatus, memoriæ, siue historiæ gratia, sine superstitione haberi possint: & tamen si non habeantur, religioni & pietati nihil decedat. Cultum verò imaginum verbo Dei prohibitum & damnatum esse ostendit. Superstitiosas igitur opiniones de imaginibus, per doctrinam verbi diuini, animis hominum esse eximendas: & si quæ imagines ad cultum prostent, eas publica authoritate esse tollendas, ac si ex imaginibus periculũ idololatriæ timendum sit, eas potius abolendas esse docuit.

I. *Hæc vt eò commodiùs explicari possint, Primò de Ethnicorum imaginibus & statuis quædam*
II. *annotabimus. Secundò ostendemus, quæ sit doctrina veteris & noui Testamenti de imaginibus.*

Tertiò

Tertiò monstrabimus in primitiua Ecclesia imagines non fuisse adhibitas ad cultum diuinum. Imò ne in oratoria quidem, vbi Ecclesia ad cultum diuinum conueniebat, facilè fuisse admissas. III. *Quartò annotabimus, quomodo & quando cœperit vsus imaginum in Ecclesia: & quæ posteà de imaginibus fuerint certamina, & in quas tandem superstitiones euaserint, quas nō corrigere, sed retinere & stabilire conantur Tridentini patres.* IIII.

DE VSV IMAGINVM APVD Ethnicos.

Quia ea quæ in Scriptura de simulachris traduntur, ad Ethnicas superstitiones potissimùm respiciunt, atq; ex gentiliū illis consuetudinibus multa posteà in Ecclesiā etiā irrepserunt, primo loco quædā de origine, atq; vsu imaginum, apud Ethnicos annotabimus. Illa enim collatio multum lucis huic controuersiæ adferet. Non autem integram huius rei historiam ex scriptoribus colligemus, quo scilicet tempore, & à quibus Authoribus initium sumpserit vsus simulachrorum apud Ethnicos: nec quid singulis temporibus de simulachris actum sit apud Ethuicos: alterius enim argumenti hæc sunt, sed quæ ad propositum nostrum institutum facere videbuntur, breuiter ex certis scriptoribus annotabimus. In libro igitur sapiētiæ extat illustris & prolixa descriptio de origine et cultu simulachrorum. Nam cap. 14. Origo simulachrorum. Sap. 14.

ita ſcribitur, ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων. *Initiũ ſcortationis* (*ſcilicèt ſpiritualis*) *eſt excogitatio ſimulachrorũ, et adinuentio illorũ corrupte-la vitæ eſt, neq; enim erant ab initio, neq; in perpetuum manebunt. Nã* κενοδοξίᾳ, *hoc eſt, inani hominum gloria ſeu ambitione in mundũ introducta ſunt, atq; ideò velox ipſis interitus deſtinatus eſt. Acerbo enim luctu præmaturè abrepti filij, dolens pater imaginem fecit, & iam anteà mortuum hominem, nunc tanquàm Deum colere cœpit, & domeſticis ſuis tradidit* μυστήρια καὶ τελετὰς, *religionem ſeu ſacra, ceremonias ſeu ſacrificia. Deinde progreſſu temporis, impia conſuetudo præualeſcens, pro lege ſeruata eſt. Et ob Tyrannorum mandata* ἐθρησκεύετο τὰ γλυπτὰ *religioſis ceremonijs culta ſunt ſculptilia. Et quos* (ἐν ὄψει) *in conſpectu, coràm vel præſentes honorare non poterant* (*eò quòd procul habitarent*) *eorum è longinquo ad viuũ expreſſam imaginem regis, quem honorare volebant, repræſentârunt, vt abſentem, tanquàm præſentem per adulationem ſtudioſè colerent* (κολακεύωσι) *Ad intentiorem autem cultum, imperitiores prouexit artificis eximia diligentia. Ille enim potentiori ſtudens placere, ſimilitudinẽ arte elaborauit ad ſummã elegantiam. Vulgus verò opificij venuſtate abductũ, quem paulò ante vt hominẽ honorârat, mox vt numen colendũ* (σέβασμα) *exiſtimant. Et hæc fuit vitæ humanæ ſeductio, quòd homines in ſeruitutem,*

Origo ſimulachrorum. Sap. 14.

uitutem redacti incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. Infandorum enim simulachrorum cultus, omnis mali origo causa & finis: Nam inanimatis confisi simulachris, vltionem malè facientes non timent. Vtraque ergò de causa punientur, & quoniam de Deo malè senserunt deditis simulachris, & quòd sanctitate spreta iniustè agunt. Et cap. 13. dicit: *Artifex vel hominis effigiem, vel animalis simulachrũ figurat ex ligno, auro, argento, aut lapide, opus manus antiqua, & in extructo ad id digno domicilio, in pariete illud collocat, & ferro firmat, ne cadat, cùm seipsum iuuare non possit. Huic vota faciens pro substantia, pro nuptijs, pro liberis, non erubescit inanimato loqui, pro sanitate inuocat infirmum, pro vita rogat mortuum, pro auxilio supplicat inopi, &c.* Et cap. 15. *Agit gratias Deo, quòd nos in errorem non seduxit malæ artis excogitatio, adumbratio picturæ; labor infructuosus, effigies per varios colores sculpta, cuius aspectus insipientibus dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem, &c.*

Cum hac narratione consentiunt reliquæ etiam Ethnicorum historiæ. Duplex enim causa & vsus imaginum seu simulachrorũ apud Ethnicos describitur. Alter fuit politicus, historiæ & grata memoriæ causa. Ita Volaterranus scribit li. 17. Valeriũ Messalã, q primo bello Punico cõsul fuit, tabulã picturæ pralij, quo Hieronem & Car- Vsus imaginum politicus apud gentes.

thaginenses in Sicilia vicerat, primùm propo- Valerius Messala. *suisse in latere curiæ Hostiliæ. Antiquitùs etiam, sicut scribit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 24. ea obseruata fuit consuetudo, vt nobilibus viris defunctis, illorum imagines, tàm circa limina domus, quàm pro foribus locarentur, vt defunctorũ desi-* Maiorum imagines. *derium repræsentatæ illæ species lenirent, posterosq; ad præclara facinora domi forisq; obeũda inuitarent. Ita Valerius Maximus scribit lib. 8.* Scipionis. *cap. 16. Scipionis Africani imaginẽ in cella Iouis positam, quæ indè petatur, quotiescunq; munus aliquod Cornelianæ gentis celebrandũ sit. Et Ca-* Catonis imago. *tonis superioris effigiẽ in curia positã, quæ ad eius etiam generis officia indè expromatur. Et addit Valerius hoc Epiphonema: Gradum ordinẽ Senatoriũ qui vtilissimũ Reip. senatorem tantùm nõ semper secùm habere voluit. Et Salustius, de bello Iugurthino inquit: Sapè audiui, ciuitatis nostræ præclaros viros solitos ita dicere: Cùm maiorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutem accendi, scilicèt non ceram illam neq; figuram tantam vim in se habere, sed memoriæ rerum gestarum eam flammã egregijs viris in pectore crescere, neq; priùs sedari, quàm virtus eorum famã atq; gloriam adæquauerit.* Statuæ benemeritis positæ. *Ac vsitatissimum fuit benè de Repub. meritis sta-tuas ponere. Atheniẽses enim primi tyrannicidis* Athenienses primam statuam. *Harmodio & Aristogitoni publicè statuas posuisse videntur, sicut Plinius scribit li. 34. cap. 4.*

Vbi

Vbi addit: Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium. Excepta deindè res est à toto orbe terrarum humanissima ambitione. Etiam omnium municipiorum foris statuæ ornamentum esse cæpère, prorogariq; memoria hominum, & honores legi, ac basibus inscribi, Honores clientum instituit sic colere patronos: Hac Plinius. Apud Lacedæmonios, sicut scribit Alexander ab Alex. lib. 3. cap. 7. vsitatum fuit, his qui in re militari fortia gesserant facinora, statuas & columnas pariter cum elogijs post obitum erigere. Rege verò defuncto, ipsius simulachrum, ita vt quasi viuus appareret, in thoro purpura, & auro instrato effingere. Et Miltiadi ob egregiam in pugna Marathonia nauatam operam, hunc honorem Athenienses tribuerunt, vt imago eius exsculpta in publica porticu poneretur. Ita Phocioni & Socrati iniustè damnatis post mortem statuæ ab Atheniensibus erectæ sunt.

Lacedæm. statuæ.

Miltiades.

Phocionis. Socratis.

Alexander Magnus centum viginti equites, qui in campis Adrastais ceciderant, equestribus statuis donauit. Romani etiam, sicut scribit Ale. ab Alex. lib. 3. cap. 7. Iis qui domi vel foris egregiè se gessissent, post mortem in rostris imagines in memoriā posteritatis plerunq; cereas aut marmoreas, vel etiam æneas columnas, cum Trophæis & titulis, publico concilio erigebant, & res gestas monumentis insculpebant. Ita Horatiò

Roman. statuæ.

Coclitis. *ratio Cocliti statua in Vulcanali posita fuit. Mu*
Scæuolæ. *tio etiam Scæuolæ honoris gratia statua erecta.*
Gracchi. *Et Tito Sempronio Graccho publico senatuscon-sulto statua consularis in templo fuit collocata, cum inscriptione: Restitutos ab eo mores.*
Philosophorũ & Poëtarum imagines. *Philosophis etiam, Oratoribus & Poëtis statuæ positæ sunt, vt Homero, Colophoni, Gorgiæ Delphis, Isocrati in Olympijs, Menedemo. Demosthenis, Beroso, Athenis, Mithridates Platoni, Ptolomæus Philopater Homero, Mantuani Virgilio statuam posuerunt. Posteà viuis etiã honoris & gratitudinis ergò statuæ positæ sunt. Et quandò memoriã alicuius delere, vel nomini ignominiam inurere volebant, statuãs vel deijciebant, vel contumeliosè tractabant. Exemplorum plenæ sunt omnes Historiæ. Et quòd Amoris ac honoris indicia fuerint, ostẽdit Historia M. Antonini apud Fulgosiũ.*
Antonini imagines. *Ipso enim mortuo, velut sacrilegus fuit habitus ciuis, qui domi eius nõ habuisset imaginẽ, dignum ducentes, vt aut metallo, aut saltem pictura eius virtutis seruarent memoriam, cuius vitam diuturniorem fata passa nõ erant. Sicut contrarium Neroni & Domitiano antè acciderat, quorum memoriam propter sceleratam vitam extinguere quæsierunt.*
Constantini imagines. *Ita Eusebius de vita Constantini lib. 4. scribit, Romanos audita morte Constantini, non vocibus tantùm proclamasse, Constantinum beatum, Deo amabilem, & verè imperio dignum: sed reipsa etiam hoc declarasse, Mortuum*

tanquàm

tanquam viuentem (εἰκόνος ἀναθήμασι) suspensis pictis tabulis, effigiem eius referentibus honorantes. Cùm enim cœli effigiem coloribus expreßissent, ipsum super cœlestes orbes, in æthereo cœtu requiescentem, depinxerunt. Et posteà addit Constantinum (εἰκόνων ἀναστάσεσι) erectis imaginibus vnà cum filijs suis apud omnes gentes honoratum, & in numismatis effigiem eius exsculptam.

Hactenus de politico imaginũ & statuarum apud Ethnicos vsu diximus, cui mox vel acceßit vel succeßit superstitiosus & idololatricus cultus. Nã & politicæ quædã imagines in ipsa templa collocatæ, ac puluinaribus Deorum impositæ scribuntur. Vulgi etiam adulatio præter flores et coronas, suffitu etiam seu incenso & cereis statuas venerabatur. Ita Cicero 3. Officiorũ de statuis C. Mario à multitudine positis scribit: Omnib. vicis statuæ factæ sunt, & ad eas thus & cerei: Imperatores etiã quidã partim subornabãt, partim imperitabant statuis suis suffitus, sacrificia, supplicationes, anathemata, & alios diuinos honores exhiberi. Sicut historiæ de Nabuchodonosore, de Alexandro Magno, de Antiocho, de Caligula, Domitiano, Heliogabalo, Cõmodo & Diocletiano, referunt. Est & superstitionis non exigua pars, quod Polydorus scribit: Romæ Macrianorũ familiam solenne semper habuisse, vt Alex. Magnum viri in auro & argento, mulieres in

Superstitiosus imaginũ vsus apud Ethnicos.

Cerei, suffitus, coronæ, sacrificia, supplicationes, imaginibus.

De Alexandri imagine gestata.

reticulis & annulis exsculptum gestarent, eò quòd, sicut Iulius Capitolinus testatur, diceretur iuuari in omni actu suo, qui Alexandrum auro aut argento sculptum gestaret.

Deorum verò, siue vt rectiùs loquar, Idolorum simulachra apud gentes tandem omnia delubra implêrunt, & diuinum cultum totum adsferapuerunt. Antiquitus quidem multæ gentes absq; simulachris Deum colebant. Persas enim nec statuas nec aras Dijs suis erexisse scribunt Herodotus & Strabo. Aegyptijs licèt Templa marmore & auro essent luxu ingenti & mira arte elaborata, tamen Deorum imagines ipsis habitas fuisse deridiculas scribit Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. Vbi etiam addit: Etiamsi Lycurgus apud Lacedæmonios multarum ceremoniarũ institutor fuerit, nullam tamen apud ipsum factam Deorum imaginem fuisse, quippè qui hominum aut animalium species Dijs tribui semper vetuerit. Eusebius de præpar. lib. 6. scribit, apud Seres lege exceptum fuisse, ne simulachra colerentur. Tacitus scribit: Germanos prisco tempore, nec Deos cohibere parietibus, neq; in vllam humani oris speciem aßimulare ex magnitudine cœlestiũ fas arbitratos. Augustinus de Ciuit. lib. 4. cap. 31. ex Varrone citat, antiquos Romanos, plus quàm annos centum & septuaginta, Deos sine simulachro coluisse. Et addit hæc verba Varronis: Quòd si adhuc, inqt, mansisset, castius Dij obseruarentur,

Templa gētium primò absq; simulachris.
Persæ.
Ægyptij.
Spartani.
Seres.
Germani.
Romani.

cuius

cuius suæ sententiæ testem adhibet Varro inter cætera etiam gentem Iudæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat, qui primi simulachra Deorum populis posuerunt, eos ciuitatibus suis & metum dempsisse, & errorem addidisse, prudenter existimans, Deos facilè posse in simulachrorum stoliditate contemni. Plutarchus in Numa inquit: Hic Romanos prohibuit existimare imaginem Dei (ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον) *hominis speciem aut animalis habere formam. Nec fuit apud eos prius vel picta vel ficta Dei species, sed in prioribus centum septuaginta annis templa quidem ædificabant, simulachrum verò nullum* (ἔμμορφον) *effigiatum faciebant, perinde atq; nefas esset, meliora per deteriorum similitudines exprimere, cùm Deus aliter quàm intelligentia comprehendi non possit: Hæc Plutarchus.* Iudæi. Numa.

Posteris verò temporibus totam religionem & vniuersum cultum Deorum gentes ad simulachra & statuas alligârunt: varia enim & multa fingebant Deorum genera, inter quos vnum statuebant esse magnum & primum Deum, qui det omnia, alios appellabant paruos Deos, à magno illo ortos, qui aliqua dent. Lactantius lib. 1. cap. 5. Epiphanius Tomo 1. lib. 5. hæresi 76. Et inter paruos Deos alios selectos appellabant, à quibus opera maiora in mundo administrentur, alios plebeios seu minorum gentium Deos, vt pote minutis opusculis deputatos. August. de Ciuita lib. 2. Cultus simulacrorum apud gentes. Varia deorum genera.

cap.2. Alios bonos, quos obsequijs lætis, vt prodessent, propitiabantur et inuocabant, Alios malos, quos cædibus & supplicationibus tristibus, ne nocerent, placabant. August. de Ciuit. lib. 2. cap. 14. Alios vocabāt dæmones quos Porphyrius mediatores constituit inter Deū & homines lib. 8. cap. 20. Clemens in oratione ad gentes dicit, dæmones circa sepulchra versari, & post Deos custodire homines. Tatianus dicit, Græcos tribuere dæmonibus, quòd sanēt morbos. Eusebius de præpar. lib. 4. cap. 3. dicit, quatuor genera poni: Primò Deum patrē omnium. Deinde aliorum Deorum multitudinē. Tertio loco dæmones, quorum alios bonos, alios prauos arbitrentur. Quarto heroum animas, & bonos quidem summa religione, vt prosint, colendos, malos verò, ne noceant, placandos. Singulis autem Deorum generibus dedicârunt peculiaria templa, delubra, sacella, fana. Et in his singulos Deorum peculiaribus repræsentârunt statuis, simulachris, seu imaginibus ligneis, lapideis, marmoreis, aureis, argenteis, pictis, fictis, sculptis, fusis. Et rudiores quidem primùm, sicut scribit Clemens in oratione ad gentes, erigebant ligna insignia, lapides nō sculptos, sed columnas ex lapidibus, Alij gladium, alij hastam adorabant. Postea artificum studio illa in statuas effictæ sunt, quas non in templis tantùm, sed & domi habebant & venerabantur, sicut tradit Clemens. Et singulis Dijs peculiarem attribuerunt effigiem, vel hominum,

Simulacra in templis.

Peculiaris effigies, habitus, color Deorum in simulachris.

num, vel animalium quadrupedum, vel reptilium, vel aquatilium, vel volatilium, & singulas statuas certis habitibus & coloribus distinxerunt, sicut Arnobius describit lib. 6. Et Euseb. de praeparat. lib. 3. Statuas autem ita formatas, certis deinde ritibus precularum, & vngentorum dedicabant & consecrabant, atq; inde fieri existimabant, vt Dij in statuis habitarent, sicut tradit Arnobius contra gentes lib. 6. qui etiam lib. 1. dicit, Si quando conspexeram lubricatum lapidē, & ex Oliuae vnguine ordinatū, tanquā inesset vis praesens; adulabar, affabar, et beneficia poscebam. Apud Augustinum de Ciuit. lib. 8. cap. 23. Hermes visibilia & contrectabilia simulachra, velut corpora Deorum esse asserit: Inesse autem his quosdam Spiritus inuitatos, qui valent aliquid siue ad nocendum, siue ad desideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores & obsequia cultus deferuntur. Hos ergo Spiritus inuisibiles per artem quandam visibilibus rebus corporalis materiae copulari, vt sint quasi animata corpora illis spiritibus dicata & subdita simulachra, quae inde tanta & talia faciant. Et cap. 24. dicit Hermes, Euocantes animas daemonum vel Angelorum, eas diuinis mysterijs indiderunt imaginibus sanctis, per quas idola & benè faciendi & malè vires habere possent. Et hos esse internuncios, mediatores, & intercessores hominum apud Deum, Apuleius ibidem tradit.

Consecratio statuarum.

Spiritus in statuis.

Imagi-

Imagines verò siue statuas hoc modo dedicatas seu cõsecratas Augustinus Epist. 49. dicit, à gentibus sacris sedibus honorabili sublimitati locari, vt à precantibus atq; immolantibus attendantur. Item talibus simulachris diuinum cum timore cultum exhibent, eaq; viuentibus similia venerantes adorantesq; contuentur, eisq; velut præsentibus preces allegant, victimas immolant, vota persoluunt. Et Prudentius tradit, super aris stetisse simulachra quæ colebantur. Clemens ad gentes scribit, statuas nidore, sanguine, fumo, & sacrificijs honoratas & adoratas. Eusebius lib. 3. de vita Constantini addit anathematum honorem. Arnobius lib. 7. contra gentes partem cultus fuisse tradit incensionem thuris ante ipsa numinum signa. Sozomenus lib. 2. cap. 4. addit, oblationem thymiamatum & libaminum, quæ Lactantius ita describit lib. 6. cap. 1. focos adolent ac veteri vino madefaciunt, sacras dapes apparant, & exquisitas epulas offerunt. Arnobius lib. 7. inquit: Honorabant idola coronis, floribus, aris, tinnitibus, tympanis, Symphonijs, cantionibus ad tibiã collatis vocibus. Lactantius lib. 6. cap. 2. Dijs accendebant in templis lumina. Ita apud Eusebium lib. 2. de vita Constantini Licinius accensis cereis candelis pro consuetudine sacrificat. Apud Arnobiũ lib. 6. adorant simulachra in terrã prostrati. Apud Liuiũ lib. 6. decadis 4. Romani Cereri ieiunant. Apud Sozomenũ lib. 5. cap. 5. delectu ciborum

Locus imaginũ in templis & cultus.

Vota.

Sacrificia.

Thus.

Coronæ.

Cerei.

Adorationes.

Ieiunia.

ciborũ colunt idola, vt qui sacris interesse velint, abstineant à prophanis cibis. Festa verò & ludos partem fuisse honoris & cultus idolorum, testatur Epiphanius lib. 3. Tomo 2. & Arnobius lib. 7. Sacerdotes idolorum quidam non miscebantur mulieribus, Hiera aduersus Iouinianum lib. 2. Quidam rasis capitibus incedebant teste Hierónymo lib. 13. in Ezechielem. Solebant non ab omnibus omnia, sed à certis Dijs apud peculiares statuas certas res petere, vt indicat Tatianus contra Graecos. Itẽ sicut Arnobius lib. 2. scribit, sentiebant singulos Deos certarum rerum datores esse. Adeuntes delubra aqua se aspergebant, Iustinus Apolog. 2. Alij coma sordida, veste lacera, abstinentes à lauacris adorabant simulachra, Clemens in Paranetico ad gentes. Vbi & addit, simulachra Deorum ad publicas calamitates auertendas, solennibus ceremonijs ex vno loco in alium solita transferri. Ita Romani apud Arnobium lib. 7. ad vincendum Hannibalem Magnam matrem Deûm ex Phrygia Romã transtulerunt, & magnifico templo honorârunt. Ad pestem etiam abigendam Aesculapium ex Epidauro Romam adduxerunt, & templo ac sacrificijs coluerunt. Arnobius lib. 8. scribit, Romanos cruda hyeme nudos discurrere, scuta vetera circumferre, vicatim Deos ducere, quadam fana quotidiè, quadam semel in anno adire. Testatur etiam Epistola Ieremiae, gentes in publicis supplicationibus statuas

Festa. Cælibatus. Caput rasũ. Aqua lustralis. Circumgestatio statuarum.

tuas Deorum circumgestasse. Eusebius lib. 3. de vita Constantini scribit, in statuis illis inuenta mortuorum corporum ossa & arida crania.

Ossa mortuorum in statuis.

Hæc ideo annotaui: Collatio enim ostendit, tantam esse similitudinē cultus diuini, qui olim fuit in delubris gentium, & qui nunc ad statuas in Pontificiorum templis conspicitur. Vt Ludouicus Viues fateatur, non posse discrimen aliquod ostendi, nisi quod nomina tantùm & titulos mutârint, vt rectè ac verè iam pontificijs dici possit, quod Faustus olim Christianis obijcere conatus fuit: Idola vertistis in martyres seu Sanctos, quos votis similibus colitis.

Similitudo cultus Ethnici et papistici ad statuas.

Et ne hac exceptione elabi conentur Pontificij, quòd nō tribuant virtutem aliquam materiæ vel formæ statuarum, quodq́ non Diabolū vt gentes, sed in imaginibus vel Deū ipsum, vel Sanctos cum Deo viuentes, & de Ecclesia benè meritos, colant et honorent, vt honor imaginibus exhibitus referatur ad prototypū, hoc est, ad eos qui per imagines seu statuas significantur & repræsentantur. Agè ex gentiū historijs manifestè ostendemus, honores & cultus, quos statuis seu imaginibus exhibebant, ipsos retulisse non principaliter ad materiam seu formā statuarum, sed vel ad summum Deum, vel ad eos quorum Spiritus apud Deum viuere, & tanquam mediatores seu intercessores mortalibus apud Deum multùm prodesse existimabant, vt pote qui in vita de genere humano benè essent meriti. Sicut ex ijs, quæ hactenus annotauimus,

Quomodo gentes coluerint statuas.

tauimus, manifestum est. Et vulgi quidẽ superstitio apud Ethnicos sicut & apud Pontificios crassior fuit ipsis statuis affixa, quam sapientes magis dissimulârunt quàm probârunt: Sicut apud Augustinum de Ciuitate lib.4.cap.27. Scæuola Pontifex expedire existimat, falli in religione ciuitates. Et cap.31. Varro dicit, Multa esse vera quæ nõ modò vulgo scire non sit vtile, sed etiamsi falsa sunt, aliter existimare populum expediat, atq; ideo Græcos mysteria taciturnitate parietibusq; clausisse. Et lib.6.cap.10. Seneca vulgi superstitionem ita irridet, Sacros, inquit, immortales inuiolabilesq; Deos in materia vilissima atq; immobili dedicant, habitus illis hominum, ferarumq; & piscium, quosdã verò iuxta sexum diuersis corporibus induunt, numina vocant, quæ si Spiritu accepto subitò occurrerent, monstra haberentur. Et postea, Hæc omnia sapiens seruabit, tanquã legibus iussa, non tanquam Dijs grata. Item: Omnem istam ignobilem turbam Deorum, quam longo æuo longa superstitio congessit, sic adorabimus, vt meminerimus, cultum eius magis ad morẽ quàm ad rem pertinere. Sapientes verò apud Ethnicos non existimârunt, Deos per se tales habere formas, sicut in statuis figurabantur, sed addebant concinnas interpretationes. Sicut Augustinus inquit Epistola 49. Et extant tales interpretationes apud Eusebium de præparat. lib.3.4. & apud alios, quod scilicet vel in huiusmodi formis aliquando hominibus apparuissent, vel quod insi-

Vulgi crassæ opiniones de statuis.

Sapientes quid de statuis.

inuisibilis natura & proprietas Deorum ita ob oculos poneretur, vel quod per eiusmodi habitus indicarentur merita & inuenta ipsorum, quibus genus humanum olim iuuerunt: vel vt significarentur beneficia ab ipsis petenda. Arnobius lib. 6. scribit, gẽtes docuisse adorandas statuas, nõ quod æs, aurum, argentum. & similes statuarum materiæ Dij sint, sed quod Deorum, qui aliàs inuisibiles sunt, præsentia per simulachra exhibeatur, et quod ijs vel Dij vel virtutes diuinæ inhabitent, seu quòd per ea Dij inuisibiles honorẽtur et colantur propter dedicationem. Item scribit, gentes sensisse Deos in templis ad statuas inuocatos, libentius & citius audire, quàm si sub axe nudo, & æthereo tegmine adorentur. Apud Athanasium in oratione contra idola dicunt Philosophi, statuas non esse Deos, sed simulachra Deorum ideo haberi, vt Dij sub istis imaginibus responde- ant & se reuelent, qui alioqui inuisibiles aliter cognosci non possint. Alij subtilius philosophantes dicunt, hæc instituta esse, vt per ea Dij inuocentur & aduentus Angelorum ac aliarum potestatum ad conferrenda beneficia ita concilietur. Addunt esse pro elementis literarum, vt ita homines discant Deum inuisibilem agnoscere: Hæc Athanasius. Eusebius lib. 3. de præparat. citat ex Porphyrio, quòd rudiores tantùm ad ligna & lapides in statuis respiciant. Sed sapientes voluisse Deum & Dei virtutes sensibus nostris

Qua opinione gentes adorârint statuas.

Imagines pro literis apud gentes.

(Sta-

(διὰ εἰκόνων συμφύλων) per imagines nobis familiares (μηνύειν) significare seu patefacere: inuisibilia Dei per picturas visibiles (ἀποτυπώσαντας) effingentes seu exprimentes (τοῖς καθάπερ ἐκ βίβλων τῶν ἀγαλμάτων, ἀναλέγειν τὰ περὶ θεῶν μεμαθηκόσι γράμματα) illis qui aßueti sunt ex simulachris tanquam ex libris literas seu institutiones de Dijs legere seu colligere, & libro 4. tractat & refutat argumentum gentilium, quo cultum idolorum ex miraculis sanationum, & ex pœnis erga contemptores idolorum, ipsa experientia comprobatis, defendunt & stabiliunt. Et apud Augustinum de Ciuitat. lib. 7. cap. 5. Varro dicit, sicut per corpus humanum anima, quæ est in corpore, cognoscitur: Ita per simulachra, quæ formam haberent humanam, significari immortales Deorum Spiritus, &c. Et quanquam huiusmodi interpretationibus Sapientes inter gentes vulgi superstitiones pinxerint: tamen mansit id, quod Augustinus scribit Epist. 49. Idola quidem omni sensu carere quis dubitet? veruntamen cùm his locantur sedibus honorabili sublimitate, vt à precantibus atq; immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorū membrorū atq; sensuum, quamuis insensata atq; exanimata, afficiunt infirmas animas, vt viuere et spirare videantur, accedente præsertim veneratione multitudinis, qua tantus eis cultus Dei impenditur. Item quando eis velut

Nota Augustini dictū.

præsentibus preces allegant, vota persoluunt, sic afficiuntur omnino, vt ea sensu carentia putare non audeant.

Hæc quæ de gentium imaginibus hactenus annotauimus, postea habebunt vsum, vbi ad papisticam imaginum venerationem deuenerimus: Similis enim statuarum cultus, similibus etiam interpretationibus apud Pontificios pinguntur.

SACRÆ SCRIPTVRÆ SENTENTIA & doctrina de Imaginibus, Simulachris seu Statuis.

SCriptura de Simulachris duo potißimùm tradit: Primò gentium Idola irridet & damnat. Secundò quando populus Dei vsum Simulachrorum ad cultum veri Dei transferebat. Hoc scriptura reprehendit, prohibet, & damnat.

Gentiũ idola que in scriptura nominantur. *Gentium igitur Idola in scriptura hæc ferè nominantur et describũtur. Et interpretationes appellationũ ostendunt, partim quomodo verus cultus Dei in idololatriã apud gentes degenerârit, partim qua opinione idola coluerint. Moabitarũ ergo idola fuerunt: Baal, Num. 22. quod appellationẽ inde habet, quòd Deum, qui est Dominus noster, ac potestatem in nos habet, magno deuotionis ardore ita colere voluerint, sicut vxor erga maritum affecta esse debet. Et ratio cultus Baalitici ita describitur: Extruxerunt ipsi excel-*

Baal.

excelsa, Num. 22. Ierem. 19. vel in tectis adiunt ipsum coluerunt, Ierem. 32. Extruxerunt ei domos. 3. Reg. 18. Faciebant ipsi statuas. 4. Reg. 5. & 10. Erexerunt altaria, fecerunt Lucos & alia vasa, 4. Reg. 21. & 25. coluerunt ipsum genuflexione & osculatione, 3. Reg. 16. & 19. 4. Reg. 21. Suffitu, Ierem. 7. & 23. Incenso, 4. Reg. 23. Festis & solennitatibus, 4. Reg. 10. peculiaribus Prophetis & Sacerdotibus, 3. Reg. 18. 2. Paral. 23. adorârunt inuocatione, Baal exaudi nos, 3. Reg. 18. coluerunt ornatu argenti, auri, & monilium, Oseæ 2. Sacrificijs, 4. Reg. 10. Immolatione seu combustione liberorum, Ierem. 19. Fuit & Moabitarum idolum Baal peor, Num. 25. habens nomen ab apertione, quod propter affinitatem appellationis Priapi, & propter Historiam fornicationis Num. 25. interpretantur de nudatione pudendorum. Quia verò verbum illud propriè de apertione oris dicitur, potest & hæc ratio appellationis esse, quòd audierint de Deo, qui patribus locutus, & dato verbo se patefecisset. Cultus autem describitur adoratione per incuruationem seu genuflexionem, comestione eorum quæ immolata fuerant. Et dicuntur coniugati fuisse ipsi Baal Num. 25. Psalmo. 106. Porro et Chemos fuit Moabitarum Idolum, Num. 1. 21. 3. Reg. 11. 4 Reg. 23. Iud 11. Ier. 48. Quidã inde dictum volunt κῶμον, Deum comessationum seu Bachum, quod cultum

Baal peor.

Chemos.

eius fuerit, sicut Exo.32. describitur, sedit populus manducare, & surrexit ludere. Potest verò & appellationem inde habere, quòd fuerit simulachrum eius qui discesserat seu aberat, Sicut origo simulachrorum describitur Sap.14.

BaalBerith. *Madianitarum idolũ videtur fuisse Baal Berith, Iudic.8.& 9. quasi Dominus, qui fœdus cum populo suo inierat, & cui populus fœdere astrictus erat.*

Rimmon. *Syriæ idolum fuit Rimmon, 4.Reg.5. nomen habens à iaculationibus.*

Nisroch. *Assyriorum fuit Nisroch, Esa.37.*

Moloch. Milchom. *Ammonitarum Idola fuerunt Moloch, 3.Reg. 11. et Milchom, 4.Reg.23. quasi rex, sub cuius Regno & potestate viuamus: Eum coluerunt traducendo liberos per ignem, Leuit.20.4.Reg.23.*

Astharoth. *Sidoniorum idolum fuit Astharoth vel Asthoreth, Iud.2.3.Reg.11.4.Reg.23. Appellationem habet à fœtura ouiũ. Deut.7. Ad singula enim beneficia impetrãda, et ad quasuis calamitates auertendas, peculiaria habuerunt & coluerũt idola.*

Dagon. *Philistinorum idolum fuit Dagon, Iud.16. & 1.Reg.5. Nomen habet à fœcunditate & multiplicatione piscium & frumenti.*

BaalZebub. *Ammonitarũ idolũ fuit Baal Zebub, 4.Reg.1. Habitus autẽ fuit princeps dæmoniorum, Luc.11. Et dictus dominus muscarum, vel quòd dæmonia tanquam examina muscarum homines circumuolitent, vel quòd contra infestationem Muscarum*

rum inuocatus fuerit, certa immissio morborum & lapsuum, atq; liberatio ipsi tributa scribuntur, 4. Reg. 1.

Babyloniorum idola fuerunt Bel, Isa. 46. Ierem. 50. eiusdem etymologiæ cum Babel. Item Nebo, Isa. 46. à vaticinãdo nomẽ habens. Eorum verò, quos rex Assyrius ex Babylone et vicinis prouincijs in Samariam collocârat, idola fuerunt, 4. Reg. 17. Suchoth, Benoth, Nergel, Asima, Nebahaz, Tharthac, Adramelech, Anamelech: quas Syriacas voces appellationem habere dicunt à gallis, gallinis, pullis, hircis, canibus, asinis, equis, mulis, pauonibus, vnde colligitur, qua opinione idola coluerint.

Bel.

Nebo.

Samaritanorum idola.

Aemulatione Aegyptiorum Israelitæ in deserto, Amos 5. hæc idola coluerunt: portastis Siccuth regem vestrum. Nomen autẽ habet à tegumento, seu protectione & munimento. Item Cium imaginum vestrarum: placentas enim simulachris offerebãt. Et Cochab, hoc est, sidus seu stellã Deorum vestrorum.

Siccuth.

Cium.

Cochab.

In genere nominantur idola, vt Miplezeth, 3. Reg. 15. quod nomen habet à timore & tremore, sicut Ieremias de statuis idolorũ dicit, ostẽtantes metum gentibus. Item Thamuz, Ezech. 8. Gad, Isa 65. nomẽ habens ab excursoribus, grassatoribus, depopulatoribus. Ibidem offertur libamen ipsi Meni. Nomẽ autem habet à calculatione, & distributione rerum. Pro fortuna igitur et felici-

Miplezeth.

Thamuz.

Gad.

Meni.

tate in negociationib. idolũ illud coluerunt, Ezech. 8. Omnes formæ reptilium & animalium ac vniuersa idola domus Israel depicta erãt in pariete quæ nebula fumi suffitus colebãt. 4. Re. 23. coluntur Sol, luna, signa & militia cœli. Iere. 7. et 44. regina cæli. 4. Reg. 22. In simulachro depicta erant currus equi solis. Isa. 2. coluntur talpæ & vespertiliones scilicet contra infestationes. Hæc sunt gentiũ idola, quorum nomina extãt in veteri testamẽto, quæ Dauid vocat Elilim, hoc est vanitates, nihili, Moses Deut. 32. vocat Siddim, hoc est dæmonia vastantia. In nouo Testamẽto Rom. 1. dicit Paulus gẽtes mutasse gloriã Dei in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis et volatilium, & quadrupedum, et reptilium. 1. Cor. 12. Currebatis ad simulachra muta. Act. 14. Dij specie hominum descenderunt, Barnabam vocant Iouẽ, Paulum Mercurium, eò quòd esset dux verbi, quos sacrificijs taurorum & coronis colere volebãt. Act. 19. Inclamatur magna Diana Ephes. Act. 17. describitur ara ignoti Dei. Act. 28. nauigãtes præferunt insigne Castoris et Pollucis. Quam falsè verò scriptura irrideat, & quàm grauiter damnet idola illa gentiũ, videre est apud Isa. cap. 37. Non erant Dij, sed opera manuum hominũ è ligno aut lapide. Isa 40. cui similẽ facietis Deum, aut q̃ imaginẽ ponetis ei? Artifex conflat simulachrum ex auro, argento, ligno, etc. Isa. 41. faber cõfortauit conflationẽ, cõfortauit simulachrum clauis, vt nõ moueatur. Nunciate futura benè aut malè si potestis facite, et sciemus quòd Dij sitis, vos estis ex nihilo, abominatio

Militia cœli. Regina cœli. Elilim. Siddim. Quomodo scriptura irrideat & damnet idola.

natio elegit vos. Isa. 44. Quis formauit Deũ et sculptile cõflauit ad nihil vtile, fabri sunt ex hominibus. Artifex dat ligno formam viri, et speciẽ hominis. Ex dimidia parte ligni succendit ignẽ, coquit carnes, ex residua parte facit Deũ et simulachrũ, curuatur ante illud, adorat, et ante illud precatur, dicẽs, libera me, quia Deus meus es tu, nõ sentiunt, nõ intelligũt, etc. Isa. 45. Pudefiant fabricatores idolorum, errãt qui ligneum simulachrum gestãt et rogãt Deum nõ saluantẽ. Isa. 46. cui me similẽ facietis? Cõferunt aurũ, cõducunt artificẽ vt faciant Deũ, cui procidunt, quẽ adorãt, portãt illum in humeris cùm clamauerint ad eum nõ audiet, de tribulatione nõ saluabit eos. Ier. 10. statuta gẽtiũ sunt vanitas: lignũ formatur, auro ornatur, clauis firmatur, portatur, quia incedere nõ valet. Nolite timere ea, quia nec malè possũnt facere nec benè, purpura indumẽtum eorũ, opus artificum vniuersa hæc. Sic ergo dicetis eis, Dij, qui cœlos & terrã nõ fecerunt, pereãt. Eze. 6. væ super abominationes, cadẽt in medio idolorum, vbi suffitũ ipsis fecerunt. Ezech. 14. posuerunt idola in cordibus, et scandalum iniquitatis corã facie sua: ponã faciẽ meam contra illos. Osea 3. visitabo cõtra eos dies Baalim. Osea 8. Artifex fecit illũ et non est Deus, mittã ignẽ in ciuitates eius. c. 10. currũt ad vitulos, dicent montibus, cadite super nos. ca. 11. Baalim sacrificãt, simulachris adolẽt: irruet gladius in ciuitates eius. Amos 5. Adoratis idola, ideò transferã vos vltra Damascum. Michæ 1.

omnia idola ponā in perditionē. Zach. 10. Simulachra locuta sunt vana, ideo abducti sunt quasi grex. Psal. 115. Aures habent & non audiunt, similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Ro. 1. Cùm Deum cognouissent, non vt Deum glorificauerunt, sed coluerunt praeter Creatorem ea quae condita sunt. Gal. 4. Seruiebatis eis qui natura non sunt Dij. 1. Cor. 10. Ne sitis cultores idolorum, &c. Itē daemonijs immolant & non Deo, &c. Atq; ita scriptura irridet & damnat propter idola & gentes & Israelitas, quando crassa superstitione gentium idolomaniam imitabantur, sicut multa his prorsus affinia & similia in Papatu facta sunt.

Alterum verò quod scriptura de simulachris tradit, propius ad hanc disputationē de imaginibus, sicut ea nunc speciosis coloribus pingitur, accedit, quod scilicet in populo Dei omnibus fermè temporibus quidā non sanè ipsas statuas nec idola adorârint, & vsum simulachrorum ad cultū veri Dei trāstulerint. Et quid de illo instituto Deus in suo verbo iudicârit. Haec enim obseruatio deteget fucos pontificios, in cultu ac veneratione imaginū. Sicut in Tridentino decreto pingitur. Et ante diluuiū quidē nihil tale, quod quidē in scriptura annotatū sit legimus. Post diluuiū verò annis vix trecētis exactis Thare scribitur seruijsse Dijs alienis, Ios. 24. Et Epiphanius scribit, illū primum fuisse, q filio suo Harā immatura morte praerepto

Simulacra translata ad cultum veri Dei reprehēdūtur in scriptura.

statuam

statuā posuit. Item, ducentis annis post mortem Noah in domo Laban & in familia Iacob inueniuntur Dij alieni, Genes. 31. & 35. Quales verò fuerint Dij illi alieni, operæpretium est considerare. Andradius enim ita philosophatur: quia Deus, qui in natura sua inuisibilis est, & ante incarnationem Christi, & posteà etiam visibili aliqua specie patribus se ostendit, vt vel in effigie humana seu similitudine filij hominis, Gene. 32. Isa. 6. Danielis 7. quæ imago erat corporis illius, quòd filius definito tempore assumpturus erat, vel in forma antiqui dierum, Daniel. 7. vel in igne in rubo, Exod. 3. vel in columna ignis & nubis, Exod. 13. & 33. vel sub specie columbæ, Matth. 3. & sub alijs varijs formis, quæ in Apocalypsi describuntur, vbi etiā & Angelorum & beatorum Spirituū variæ imagines Iohanni à Deo offeruntur. In quibus formis sancti ipsum verum Deum, qui sub huiusmodi visibilibus speciebus, tanquàm imaginibus, præsentiā suam sub hominum aspectum ponebāt, venerabantur & adorabant. Indè igitur infert Andradius, Deum ipsum ostendisse hominibus originem, vsum, venerationē & adorationem imaginum in cultu diuino, vt scilicèt homines ipsius sapientiam imitati, ijsdem vel similibus speciebus Deum effingerent & exprimerent, atq; in illis speciebus, seu ad tales imagines ipsum verum Deum colerent & adorarent: Nihil enim referre humanáne an diuina opera tales

Andradius de imaginibus.

les imagines fiant, arte'ne fabricētur an miraculo, cùm vtrumque sit effigies, simulachrum seu imago. Ita Andradius.

Speciosa sanè oratio, si remota regula & extincta lucerna verbi diuini, ex humanæ rationis cōsequentijs, de religione & cultu diuino statuendū esset. Sed Ro. 1. Paulus dicit, hanc esse ipsissimā idololatriæ seu vanitatis originē, quod homines sine verbo Dei per διαλογισμὸς, hoc est, per argutas suas ratiocinationes seducti, gloriam incorruptibilis Dei in similitudinē hōinu aut alterius imaginis mutârunt. Et has ipsas Andradianas & Pontificias ratiocinationes, multos in populo Dei olim seduxisse, scriptura manifestè ostendit. Alienos enim Deos, quos Thare in Chaldæa coluit, cōstat fuisse Vr Chaldeorū; Gen. 11. quòd ignem seu focū ignu significat. Sicut posteà etiā Persæ ignem in foculo equo impositum circumgestârunt, & sub nomine Orimasdæ coluerunt. Et apud Roma, Vestales ignē perpetuum custodierūt. Ale. etiam ab Alex. lib. 5. cap. 12 scribit in Poliadis Mineruæ templo virgines lychnum inextincti luminis & Palladium custodiuisse. Apud Delphos etiam mulieres matrimonio solutas ignem peruigilem custodiuisse. Nō aūt adeò vel inepti vel impij fuerūt patres, Ios. 24. qui in populo Dei educati & instituti erant, vt existimarent, essentiam diuinā esse elementū ignis: sed quia igne cœlitus delapso & absumente sacrificia, Deus præsentiam suam patribus

Vr Chaldæorum.

Orimasda. Ignis perpetuus.

tribus patefecerat, sicut & posteà fecit 2. Paral. 7. 3. Reg. 18. ignẽ illum exceptum, conseruârunt, (quod posteà & Vestales Romanæ & Delphicæ mulieres æmulatæ sunt, ignẽ suum, si extinctus foret, è flamma Solis rursus elicientes) et in illo igne ad seu apud, & ante illum ignẽ, verum & viuum Deum colere & adorare instituerunt. Existimârũt enim prorsus, sicut Andradius argumẽtatur, Si filij Israel gloriã domini in specie ignis descendentẽ rectè adorârunt, 2. Paral. 7. Piè igitur, & rectè cultum veri Dei ad Vr seu ignem posse institui. Sed quia sine verbo, mandato & promissione Dei ex priuatis ratiocinationib. hoc instituebãt, Scriptura pronũciat ipsos coluisse Deos alienos, hoc est, fuisse cultum illũ idololatriã. Ios. 24.

Eadẽ ratio est de Teraphim, quos Laban Deos suos vocat, Genes. 31. Et quos Micha Iud. 17. sculpsit & fudit. Fuisse enim Teraphim statuas, ad effigiem, similitudinem seu imaginem formæ humanæ fabricatas, non est dubium. Sicut ostendit locus manifestissimus 1. Reg. 19. Non autem adeò rudes & crassi fuerunt, quasi essentia diuina esset statua ex ligno formata, ex argento fusa, ex ære sculpta: sed quia in similitudine viri seu filij hominis Λόγος patrib. apparuerat, Genes. 32. Dan. 7. existimârunt verũ & viuũ Deũ rectè posse coli, si talẽ imaginẽ repræsentantẽ, nõ creaturã aliquã, aut idolũ aliquod, sed ipsum Deũ exprimerent, & in tali imagine, seu ad tale simulachrum Teraphim.

Deum

Deum inuisibilem colerent & adorarent. Nam Iud.17. non Dæmoni sed Leiehouah, hoc est, ipsi vero Deo, pecunia illa, vnde sculptile & fusile formatur, consecrabatur. Et Micha dicit: Nunc benefaciet mihi Iehouah. Et cap.18. Danitæ apud simulachrum illud consulunt, & interrogant Deum, & Leuita respondet: Iehouah adest itineri vestro. Israëlitæ ergò non Creaturas, non Dæmonas, sicut gentes suis Teraphim fecerunt, Ezech.21. Zach.10. Sed verum Deum, qui peculiari appellatione Iehouah à commentitijs numinibus discernitur, in simulachris seu imaginibus coluerunt: & tamen Scriptura pronunciat, ipsos coluisse Deos alienos, Gen.35. Rationem explicat Samuel 1.Reg.15. Quia iniquitas seu mendacium Teraphim est, nolle acquiescere voluntati Dei patefactæ, sed à verbo discedere, & mandatu eius aliquid addere.

Porro Ezechielis 20. scribuntur filij Israël deflexisse ad Idola Aegypti, non quòd vel Creaturas vel Dæmonas cum Aegyptijs adorârint: sed quòd simulachra & externos ritus Aegyptiacæ religionis ad cultum veri Dei transtulerint. Ita Exod.32. cum Moses in monte commoraretur per 40. dies & noctes, & columnam ignis & nubis, in qua Deus hactenus ipsos præcesserat, non ampliùs viderent, cogitârunt, ex Andradij ratiocinationibus, se rectè facturos, si præsentiam Dei alio externo simulachro repræsentarēt, ad quod,

vel

vel in quo, verum Deum colerent. Cumq; in Aegypto cultum Apis vidissent, simulachrum illud, fuso seu conflato aureo vitulo, ad cultum veri Dei transtulerunt, & cultum non ad materiam vel formam vituli, sed ad prototypum suum, vel rem significatam, hoc est, ad verum Deum, qui ipsos ex Aegypto eduxerat, retulerunt. Dicunt enim: Hi sunt Dij tui, qui eduxerunt te ex Aegypto: non quòd sentirent, vitulum eo die primùm conflatum, ipsos ante Menses 4. ed.ixisse ex Aegypto: sed hac oratione protestantur, se hoc simulacro non aurum, non formam fusilem, non bouẽ creatum, sed illum Deum colere, cuius brachio excelso ex Aegypto educti fuerant. Et Aaron sonorà voce proclamauit, Cras solennitas erit, nõ vituli, sed Haiehouah veri Dei. Sed non obstantibus solennibus & sonoris istis protestationibus, Deus pronunciat, peccauit populus recedẽs à via quam praecepi eis (quomodò scilicèt velim coli) excandescam, & delebo eos. Nec valet hoc loco Andradij exceptio, Israëlitas non peccasse in genere, quòd Deum in externo simulachro voluerint colere, sed in specie, quòd scilicèt non debito simulachro hoc fecerint, sed Dei gloriam commutârint in similitudinem bouis commedentis herbam, Psal. 106. cùm in tali specie Deus nunquam apparuisset. Sed Ezech. 1. & 10. quandò gloria Dei apparet, videtur facies hominis, facies leonis, facies bouis, & facies aquilae. Et quòd manifestissimum

Apis.
Vitulus aureus.

mum est, Exod. 20. non dicit Deus, se in simulacris coli velle. Si modò diuinæ maiestati cõuenientem habent formam: sed simpliciter dixit: Non facies tibi vllum simulachrum ad cultum.

Mer... varũt Baali

Ita Iud. 2. Israelitæ seruierunt Baalim. Sed Oseæ 2. dicit Dominus, Me vocârunt Baali, hoc est, cultum ad statuam illam dixerunt se non vel materiæ vel formæ statuæ, nec dæmonij, sicut gentes faciebant, sed Deo vero exhibere. Et tamen Scriptura dicit Iud. 2. Fecerunt malum in conspectu Domini seruiendo Baalim.

Israelitæ imagines creaturarũ.

Postea, sicut ingenium humanum procliue est à superstitione ad ptolomaniam simulachrorum, Israelitæ non tantùm Dei, verumetiã virtutum cœlestiũ, ac aliarum creaturarum, quarum ministerio Deus solet generi humano benefacere, simulachra fecerunt & coluerunt. Atq; ad singula beneficia impetranda, & pericula auertenda, peculiaria habuerunt & coluerunt simulachra. Sicut ex locis suprà annotatis, in quib. idola gentiũ & Israëlitarum æmulatio describitur, si appellationum Etymologiæ excutiãtur, manifestum est. Et eodem prorsus modo in Ecclesia pontificia à superstitione imaginum ad profligatã illam statuarum idolomaniam, cuius ipsos etiam Pontificios aliquantulum iam pudet, deuentum est.

Ne verò exemplis, sed legibus controuersia hæc dijudicetur, Deus tradita certa lege volũtatẽ suã de simulachris patefecit, Exo. 20. Et Deut. 5. Leu. 26. Cùm enim sapientes omniũ tẽporum ex ratione iu-

ne iudicârint, Deum, Angelos & Sanctos visibili aliquo externo signo constituto, colēdos & venerādos: Deus talē vsum simulachrorum ad cultum simpliciter numerat inter Deos alienos, et ita prohibet, vt nullus elusioni aut exceptioni locus esse posit. Primò.n. numerat sculptile et fusile, statuā positā, seu erectū lapidē ad imaginē aliq̄ formatū seu fabricatū. Et generali vocabulo Themunah hoc est, similitudinē seu imaginē, exprimentē & repræsentantē qualicunq; effigie speciē aliquam, quocunq; modo, et ex quacunq; materia pictā vel effectā, Deut. 4. vocat Samel, id est, figurā, effigiē seu formā. Secundò res, quarum similitudinē seu imaginē ad cultū proponi aut vsurpari vetat, ita numerat, vt nullus exceptioni locus sit: dicit. n eorū quæ vel in cœlis suprà, vel in terra deorsum, vel quæ sub aquis, vel quæ sub terra sunt. Sunt aūt in cælo, Deus, Angeli, & Spiritus beatorū, sub terra sunt dæmones: Sunt etiā sub terra corpora mortuorū. Reliqua quæ cœlo affixa, quæ in aëre, in aq̄s, in terra sunt, per se patēt. Probibet igitur ad cultū facere, proponere, aut vsurpare, nō tātùm imagines idolorū et dæmoniorū, 1. Cor. 8. nec tātùm irrationaliū creaturarum, verumetiā Angelorum, Spirituum iustorū qui in cælis sunt, et hominum defunctorū, quorum corpora sub terra sunt, & ne ipsius quidē Dei imaginem ad cultum fieri proponi & vsurpari vult lex Dei: Deus enim noster in Cælo est. Et Lex prohibet eius quod in cœlo est imaginem ad cultum fieri. Et Deuter. 4. ratio

Lex Dei de simulacris.

Quarum rerum imagines ad cultū prohibentur.

4. ratio additur, vocem verborum eius audiuistis, non autem vidistis simulachrum aliquod, quandò de medio ignis vobis locutus est Dominus.

Qui cultus prohibeantur.

Tertiò duobus vocabulis prohibet omne genus cultuum religiosorum, cum inquit, Nō adorabis nec coles ea, quorum altero, quod incuruationem significat, omnes externos gestus & ritus cultuum: altero interiores affectiones & deuotiones cultuum complectitur. Et cultus illos exteriores & interiores Scriptura in libro Sapientiæ & in locis suprà annotatis describit, incuruationibus, geniculationibus, prouolutionibus corporis, manuum extensionibus, exosculationibus, sacrificijs, incenso, thure, libationibus, ornatu auri, purpuræ, &c. circumgestationibus, inuocationibus, supplicationibus, votis, desiderio, amore, deuotione, spe, fiducia, metu, &c. Quartò, ne quis hæc ita eludat, quasi tantùm prohibeatur cultus, qui ipsi materiæ vel formæ simulachrorum exhibetur: ostendimus iam aliquot Scripturæ exemplis, etiam quandò cultus illi imaginum ad prototypum siue ad res per imagines significatas, siue ad Deum ipsum referuntur, tamen appellari cultum Deorum alienorum. In statuis enim, per statuas, seu ad statuas seu imagines, Deus nec se, nec Angelos, nec Sanctos, nec vllam Creaturam vult coli: sicut ex ijs, quæ hactenus ex Scriptura demonstrauimus, manifestissimum est.

Hæc igitur lex diuina non semel posita, sed ter repetita,

repetita. Exod. 20. Leuit. 26. Deut. 5. & 27. simpliciter prohibet, imagines ad cultum religionis seu pietatis facere, habere vel vsurpare: cultũ enim diuinũ non vult ad statuas alligari, religionem, pietatem & cultum Dei, non vult collocari aut exerceri in veneratione imaginum: non vult vel ipsas imagines coli, vel Deum, vel sanctos, vel vllas creaturas in imaginibus, seu per imagines adorari aut coli. Et illa prohibitio in lege illa Dei ita circumscribitur, vt nulla exceptione, sicut ostendimus, eludi poßit.

Cultus Dei non alligandus, non exercendus ad statuas.

Manifestum autem est, cum hac legis diuinæ sententia pugnare ea, quæ in decreto Tridentino de veneratione imaginum statuuntur, præcipuè verò, quòd in pseudosynodo Nicena secunda dicitur, Sanctorum imagines honorandas, & palàm esse adorandas: quòdq; Thomas scribit, imaginib. Christi eundem cultum & eandẽ adorationem, quæ Christo ipsi debetur, exhibendam esse, de quibus posteà sub finem quædam annotabimus. Exceptiones verò, quibus Pontificij legem illam Dei eludere conãtur, vanæ sunt, & ipsis verbis legis, atq; Scripturæ exemplis exclusæ. Quidam enim tantùm dicunt prohiberi, ne alienorum Deorum imagines ad cultum proponantur: Sed Scriptura legem illam manifestè interpretatur, etiam de veri Dei imagine seu similitudine, ne & illa ad cultum proponatur; Exo. 20. Deut. 4. Isa. 40. Alij dicunt tantùm prohiberi, ne vel dæmonũ vel idolorum,

Quomodo legem de simulacris eludere conẽtur põtifici.

 lorum,

lorum, vel creaturarum irrationalium imagines ad cultum proponantur: sed Lex in genere loquitur de ijs, quæ in cœlo, in terra & sub terra sunt: In cœlo autem sunt Deus, Angeli, & Spiritus iustorum, in terra viuunt sancti, Psal. 76. sub terra in puluere dormiunt corpora beatorum. Alij dicunt, ipsas imagines nõ esse adorandas et colẽdas, sed in imaginib. & per imagines, eos qui per imagines significantur, & repræsentantur, puta Deum, Angelos & sanctos colẽdos. Sed suprà aliquot Scripturæ exemplis ostendimus, Deum talẽ cultum non probare, sed prohibere & damnare. Sanctorum verò cultum & adorationẽ, siue fiat per imagines, siue absq; imaginib. cum Scriptura pugnare in pcedenti loco demõstrauimus. Sunt q dicũt, cùm Deus in cultu suo semper externa visibilia signa verbo suo adiunxerit, qualia sunt Sacramẽta veteris & noui Testamenti, nõ ergò esse contra voluntatẽ Dei, si per externas & visibiles imagines colatur, sicut in veteri Testamento versus templum & ad arcã fœderis adorabant. Respõsio autẽ plana est, quòd Deus ipse verbo & mãdato suo talia externa signa seu sacramẽta in veteri & in nouo testamẽto instituit: non autẽ nostro arbitrio permisit, quæ & qualia nobis videntur signa, & quidẽ ad cultum facere. Dicit enim: Non faciatis singuli quod vobis rectum videtur, sed quod ego pcipio vobis, hoc tãtùm faciatis Domino Deo vestro, non addatis quicq̃, nec detrahatis,

tis, Deu. 12. Et imagines quascunq; ad cultum fieri, proponi & vsurpari, Deus disertè, sicut ostēdimus, prohibuit. Postremò ait Andradius, in veteri testamēto, cùm Christus nōdum esset incarnatus, non licuisset Deum inuisibilem in imagine visibili colere: nunc verò, postquàm Deus in carne, sicut Paulus loquitur, manifestatus est, licitè & rectè Christum per imagines adorari & coli, sicut Tridentinum decretum loquitur. Sed lucerna pedib. meis verbum tuum. et lux semitis meis. Christum enim adorandum & colendum esse, Apostoli docent: in simulachris verò & per imagines esse colendum & adorandum, Apostoli nequaquàm docēt. Sed 1. Io. 5. cùm dixisset filiū Dei venisse, & dedisse nobis mentē, vt cognoscamus verū Deum. addit, filioli, custodite vos seu cauete à simulachris. Qua sententia ad legem Exo. 20. respicit, & eā in nouo etiā Testamēto ratam esse debere ostendit. Græci enim sculptile, statuam seu imaginē, Exo. 20. reddiderūt εἴδωλον, qua voce Iohannes etiam vtitur. Stat igitur Scripturæ sententiæ, nullam imaginem siue Dei, siue Angelorum, siue Sanctorum, siue cuiuscunq; creaturæ, ad cultum esse faciendam, proponendam seu vsurpandam.

Lex de simulachris ratificata in nouo Testamento.

Et de cultu quidem imaginum ex lege Dei hæc manifesta sunt. Sunt verò qui cōtendunt, legē illā nō tantùm cultum et adorationē: verùm ipsas etiam imagines simpliciter prohibere. Duas enim distinctas legis illius partes faciunt, quarum prior simpliciter prohibeat facere imagines. Altera

An simpliciter omnis factura & vsus imaginum prohibeatur.

probibeat facta adorare aut colere. Sed Leu. 26. textus legis ita ponitur, vt ostendatur prohiberi, ne ad adorandum siue ad cultum fiant, aut ponantur imagines: Non facietis, inquit, vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec lapidem insignitum ponetis Lebisthabeuoth ad adorandum. Et ipsa Scriptura ostendit, facturā & vsum imaginum, si non proponantur & vsurpentur ad adorationem & ad cultum, non simpliciter prohiberi. Lapides enim insignitos ad adorationē ponere prohibetur, Leu. 26. Sed ad monimenta seu memoracula historiarum: Iacob Genes. 28. lapidem erexit in titulū, fundens oleum desuper. Et Ios. 2. Dominus præcipit poni & erigi duodecim lapides, vt sint signum memoriale seu commonefactorium historiæ transitus per Iordanem. Iosue etiam moriturus erigit lapidem prægrandem sub quercu, quæ erat in Sanctuario Domini, vt esset in testimonium icti fœderis cum Deo, Ios. 24. Samuel quoq; in memoriā auxilij diuini cōtra Philistinos erigit lapidē, & nomē eius vocat lapidem adiutorij, 1. Reg. 7. Et illustre exemplum extat Ios. 22. Cùm duæ tribus & dimidia ædificassent altare, reliqui Israëlitæ rati ad cultum hoc factum esse, indixerunt illis bellum: Cùm verò illi ostenderent, se altare illud extruxisse non ad sacrificia, sed in testimonium & ad memoriam historiæ, filij Israël hoc approbârunt, & Deum glorificârunt. Imò Deus ipse iubet, Exo. 25. fieri duos

Cheru-

Cherubim aureos ex vtraq; parte propitiatorij. Et Cherubim fuisse imagines alicuius faciei alatas, Deus ipse ibidem ostendit: dicit enim, Expandent alas, & alis operient propitiatorium, respicientq; se mutuò versis in propitiatorium vultibus. 2. Paral. 3. additur, quòd steterint erectis pedibus. De omnibus verò operibus tabernaculi, ad quæ etiam Cherubim pertinent, dicit Dominus Exod. 31. Impleui Bezaleel Spiritu Dei sapientia & intelligentia, ad operandum auro, argento, ære. Salomon etiam ad ornatum domus Domini, 3. Reg. 7. & 2. Paral. 3. capita columnarum format in modum Lilij, facit mala punica, sub mari fusili facit boues duodecim, in basibus format leones, boues, Cherubim, in tabulatu sculpsit Cherubim, leones & palmas. In Põtificis etiam tunica formata fuerunt ex auro mala punica. Exod. 39. Num. 21. Deus mandat Mosi, vt faciat Serpentem æneum, & erigat illum in signũ. Serpentem aũt illum fuisse figuram Christi, certum est. Ioh. 3. Et in memoriam illius historiæ, quæ in deserto tunc acciderat, æneus ille serpens vltra annos septingentos seruatus fuit in populo Israël, ac priusquàm accederet abusus cultus & adorationis, nõ iudicârunt se asseruatione imaginis illius peccare contra legem, Exod. 20. cùm verò cæpissent simulachro illi incensum adolere, hoc iudicauit Ezechias, pugnare contra legem illam Dei, atque ideò serpentem illum confregit, 4. Imagines politicæ ad ornatum seu historicam memoriam.

Reg. 18. Imaginem etiam Cæsaris Christus in moneta nec exhorruit nec damnauit, Matth. 22. Et talem existimo etiam statuam illam fuisse, quam Michol in lectum loco Dauidis posuit, 1. Reg. 19. Imagines igitur ad ornatum, ad memoriam, commonefactionem, & repræsentationem historiarum facere, habere & vsurpare, non pugnat contra legem illam Dei, si non accedat cultus & adoratio imaginum.

Quidam disputant, legem illam Dei de imaginibus non loqui de locis prophanis, politicis, domesticis aut priuatis, sed tãtùm de locis sacris, vbi ad cultum Dei conuenitur, ne ibi ponantur vllæ imagines. Sed Moses Deut. 27. dicit, si imago ad cultum seu adorationem proponatur aut vsurpetur, etiamsi illud fiat in abscondito, prophano siue priuato loco, esse maledictionem. Et Iosua certè lapidem in signum erexit in ipso Sanctuario Domini, Iosuæ 24. Salomon etiam in ipso templo Domini varias formauit imagines, 3. Reg. 7. Imò Deus ipse in Sancto sanctorũ super arca fœderis, quo se vertebant adoraturi, iussit fieri Cherubinas imagines, Exod. 25. Ex quo igitur fundamento verbi Dei vsus imaginum in templis, si non proponantur aut vsurpentur ad cultum & adorationem, sed vel ad ornatum, vel ad memoriam, commonefactionem seu repræsentationem historiarum, quæ veræ et vtiles sint, damnari possit aut debeat, non video. Certè ex lege Exod. 20. hoc de-

An in tẽplis omnis vsus imaginum prohibitus.

hoc deduci non poteſt. Quòd vero metus, & periculum ſuperſtitionis & idololatriæ prætenditur, illud inculcatione veræ doctrinæ & præmonitionum contra cultus imaginum caueri & auerti poteſt. Aut ſi ſpreta doctrina accedat ad imagines cultus & adoratio, rectum erit imitari exemplum Ezechiæ. Nec verò vel neceſsitatem habendi imagines in templis cum Tridentinis patribus probo, nec partem vllam pietatis in illis colloco, ſed inter adiaphora cum Luthero imagines refero, ſi non ad cultum ſeu adorationem proponantur aut vſurpentur. Neq; verò etiam ex rebus adiaphoris, ſi non accedant vel praua opiniones, vel impij abuſus, fingenda ſunt peccata, ſine verbo Dei: ſicut quidam nullas etiam indifferentes imagines tollerandas clamitant, & in earum vel carentia vel demolitione non poſtremam pietatis partem collocant.

Poſtremò ſunt qui diſputant, alias quidem imagines vtcunque tollerari poſſe. Dei verò & Chriſti nullas eſſe imagines vel faciendas vel tollerandas. An Dei imago. faciẽda.

Et quidem ſi quis exiſtimet, eſſentiam Dei vel lineamentorum circumſcriptionibus, vel colorum varietatibus exprimi poſſe, aut talem eſſe diuinitatis naturam, ſicut Anthropomorphitæ finxerunt, is meritò damnatur, ſicut Iſa. 40. ſcriptum eſt, cui ſimilem facietis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Si verò ſine

Varro apud Augustinum de Ciuit. lib. 4. rectè dicit, gentem Iudæorum Deum sine simulachro aliquo coluisse, hoc est, Iudæos non habuisse simulacrum aliquod in templo ad cultum propositum. Iosephus etiam lib. Antiq. 18. cap. 11. scribit, Cùm Caius statuam suam vellet per Petronium Ierosolymis in templo Dei collocare, vt tanquam Deus coleretur, Iudæos maluisse se morti exponere, quàm id, quod lege Dei prohibitum erat, admittere vel recipere, cultum scilicet statuarum.

Iudæi nullas imagines ad cultum tollerârunt.

Quod verò alibi Iosephus scribit, Iudæos nec Cæsaris effigiem, nec Aquilam, Romani Imperij signum, ne in militaribus quidem vexillis, aut in locis extra templum, etiamsi non ad cultum seu adorationem proponerentur, voluisse tollerare, prætendentes legem Dei, Pharisaicæ hypocriseos pars est, quæ pietatem esse iudicabat, culicem colare, etiamsi camelum deglutirent. Et peculiarem cultum Dei in eo constituebant, quod seniorum traditionibus ad strictiorem obseruationē, quàm quæ ab ipsa lege exigitur, se astringerent. Extra casum enim cultus, adorationis & superstitionis imagines non fuisse in lege prohibitas, clarissimè ostendimus. Scribit autem Iosephus lib. 18. Antiquitatum cap. 4. Pilatum προτομὰς, hoc est, imagines Cæsaris, quæ ad vmbilicum vsq; depictæ erant, & signis seu vexillis militaribus inerant, in vrbem Ierosolymam intulisse: Iudæos verò noluisse hoc tollerare, prætendentes, legem

Pharisæi cōmunem vsum imaginum damnârunt.

diuinam prohibuisse εἰκόνων ποίησιν, fabricationem seu formationem imaginum. Atq; ideo priores præsides vrbem ingressos cum signis seu vexillis non hoc modo insignitis. Sed tempore Christi publicè habuerunt Iudæi imaginem Cæsaris in numismate, quod Christus nec reprehendit, nec damnat, Matt. 22. Simile est quod Iosephus scribit lib. 17. ca. 8. Cùm Herodes supra portam maiorem templi parasset anathema preciosum, magnam, scilicet auream aquilam, vtpote signum Romani imperij, Pharisæos quosdam legis interpretes declamitasse, legem Dei prohibere (ἀναστάσεις εἰκόνων) ne imagines statuantur aut animantium effigies (ἐπιτηδεύσεως) artificiosè paratæ ponantur. Sophistas igitur istos discipulis suis autores fuisse, vt aquilam illam deijcerent. Et lib. 1. contra Apionem citat ex Hecatæo, in templo Hierosolymitano τὸ παράπαν omninò prorsus non fuisse (ἄγαλμα οὐδὲ ἀνάθημα) simulachrum aliquod aut Anathema. Sed suprà ostendimus in templo Salomonis fuisse imagines. Et Luc. 21. scriptum est, secundum etiã templum pulchris ἀναθήμασι ornatum fuisse. Vnde rectè colligitur, illas Iosephi narrationes non ex vero & antiquo sensu legis diuinæ, sed ex recentioribus Pharisæorum traditionibus & superstitionibus sumptas esse. Sed quæ sit vera legis diuinæ de imaginibus sententia, ex perspicuis & firmis scripturæ testimonijs hactenus ostendimus. Quibus addatur Pauli etiã

exem-

exemplum Act. 28. vbi vehitur in naui, quæ præfert insigne Castoris & Pollucis, quos gentes vt præsides maris, et nauigantiũ patronos colebãt: Quo facto Paulus ostendit, pios rectè sentientes, non contaminari tollerandis imaginibus etiam Idololatricis, quæ ad cultũ prostant, si ratione vocationis & officij eas ordinariè & legitimè tollere non possint. Paulus certè insigne illud Castoris & Pollucis non deiecit vel confregit, sed sine impietate in naui illa vectus est, cùm idola illa nec coleret nec adoraret. Et sine dubio cultum, adorationem, & opinionem patrocinij verbo Dei reprehendit: vi verò & manu imagines illas non deiecit, sicut nec Prophetæ, licèt verbo detestarentur cultum idolorum, ea per vim tumultuariè confregerunt: sed pij Reges ordinariè hoc fecerunt. Theodosius etiã imagines Idolorum aboleuit, sed postquam opinio cultus per verbum Dei animis hominum exempta erat, quasdam idolorum statuas reliquit ad memoriam & commonefactionem, quã inepta & impia fuisset idololatria gentium.

HISTORICA OBSERVATIO, quòd in primitiua Ecclesia imagines non fuerint adhibitæ ad cultum diuinum, imò quòd ne quidem legantur in oratoria Christianorum admissa.

SICVT *Christus nullum mandatum dedit de adhibendis Imaginibus seu statuis ad ministerium Ecclesiæ: Ita etiam Apostoli emissi ad prædicandum*

Nec Christus nec Apostoli tradiderunt vsum imaginum.

candũ Euangeliũ, & ad docendas omnes gentes, nõ leguntur imagines seu statuas ad declarandã doctrinam cœlestem, ne quidem, quando barbaris gentibus Euangelion annunciabant, adhibuisse: cumq́; iactis alicubi fidei fundamentis, ad alia loca transirent, repetitiones & commonefactiones doctrinæ non statuis commendârunt, sed hominibus fidelibus, qui idonei essent ad docendos alios, & in hunc vsum doctrinam traditam in scripta retulerunt. Organon enim, per quod Spiritus sanctus efficax est, vocans, illuminans, cõuertens, sanctificans homines, nõ docuerunt esse imagines seu statuas, sed verbum Dei scriptum, prædicatum, auditum, cogitatum, Rom.1.2.Cor.3.2. Tim.3. 1. Pet. 1. Psal. 119. Cumq́; cultum idolorum, qui ad statuas exercebatur, abolerent, & veri Dei cultum instituerent, non leguntur, vel statuas illas ad verum cultum viui Dei transtulisse, vel alias imagines aut statuas, in quibus, per quas, seu ad quas veri Dei cultus exerceretur, substituisse: sed verum Deum in Spiritu & veritate, non iuxta vel priuatas vel publicas deuotiones, sed iuxta præscriptum verbi colendum docuerunt. Hæc extra controuersiam certa & vera sunt.

Idem verò etiam Apostolorum discipulos & successores fecisse, nullum est dubium. Cumq́; in veris historijs aliquot extent descriptiones rituum, quibus primitiua Ecclesia per annos trecentos

tos

tos & amplius, in conuentibus Ecclesiasticis, & in exercitijs cultus diuini vsa fuisse legitur, nulla fit mentio adhibitarum imaginum seu statuarum, siue Dei, siue Sanctorum. Sed cùm idololatria Gentium constaret cultu & adoratione imaginum, simulacrorum & statuarum, quem tamen cultum ad prototypum, sicut ostendimus, referebant: Christiani à simulacris prorsus abhorrebant, & eos, qui vel aliorum statuas, vel ipsum etiam Christum in statuis, seu per imagines colere & adorare volebant, pro hæreticis damnabant. Scribunt enim Theodoretus lib. 1. hæret. Fab. & Augustinus de hæresibus, Simonem Magum Sectatoribus suis tradidisse suam & Scorti sui Selenes imaginem colendam & adorandam, cui etiam suffitum discipuli ipsius fecisse scribuntur. Irenæus lib. 1. cap. 23. scribit, Basilidis sectatores vsos fuisse imaginibus & inuocationibus. Et cap. 24. narrat, Carpocratianos, qui se Gnosticos appellabant, imagines quasdam vel coloribus depictas, vel ex alia materia fabricatas, habuisse, & dixisse, formam Christi illo tempore, quo fuit cum hominibus, à Pilato factam. Illas, inquit, imagines cum imaginibus Philosophorum mundi proponunt, coronant, & reliquam obseruationem circa eas similiter vt Gentes faciunt. Epiphanius *Tomo 2. lib. 1. hæresi 27. dicit, Carpocratem occultè fecisse imagines Christi, Pauli, &c. ipsisq; suffitum fecisse, & eas adorasse. Augustinus de*

In primitiua Ecclesia nō fuit vsus imaginum in cultu Dei

Hæreses de cultu imaginum.

Simon Magus.

Basilides.

Gnostici.

Carpocrates.

de hæresibus scribit, Marcellinam sociam sectæ Carpocratis, coluisse imagines Iesu & Pauli, Homeri & Pythagoræ adorando incensumq́ꝫ ponendo.

Cultus diuinus apud gentes ad simulacra.

Et ex differentijs, inter cultum Gentium & Christianorum, hæc non postrema fuit, quod gentes Deos suos in simulachris, per imagines, & ad statuas colebant: Christiani verò vnicum & verum Deum, absq́ꝫ simulachris, in Spiritu & veritate, iuxta præscriptum verbi colebant & adorabant. Et ad præcidendam omnẽ idololatriæ occasionem, ne Christiana religio cum Paganismo, qui simulachrorum cultu constabat, vllam haberet affinitatem, & ne Ethnicæ superstitionis seminaria, occasione simulachrorum, vel in Ecclesiam irreperent, vel in animis conuersorum remanerent, primitiua Ecclesia ne in oratoria quidem voluit, Christi vel Sanctorum imagines recipere. Et inter capita accusationum, Ethnici hoc etiam Christianis obiecerunt, quòd religionem haberent absq́ꝫ simulachris. Ita Clemens Alexandrinus, qui circa annum Domini 200. vixit, lib. 6. Stromatũ inquit: Nobis nullum est simulachrum in mundo, Quoniam in rebus genitis nihil potest Dei referre imaginem. Et in Parænetico scribit: Nobis apertè vetitum est artem fallacem exercere: Scriptum enim est, Non facies cuiusuis rei similitudinem, &c. Item nobis non est imago sensilis, de materia sensili, sed quæ perci-

Apud Christianos sine simulacris.

Clemẽs Alexãdrinus de imaginibus.

ercipitur intelligĕtia, Deus enim, qui solus verus est Deus, intellectu percipitur, non sensu. In libris etiam Recognitionum, qui Clementi Romano, licèt non verè, tribuuntur, extat disputatio generalis contra imagines lib. 5. & refutatur præcipuum argumentum Ethnicorum, quo etiam Pontificij imaginum suarum cultum palliant. Per gentes (inquit) serpens ille proferre verba huiusmodi solet: Nos ad honorem inuisibilis Dei imagines visibiles adoramus. Clemens respondit, hoc certissimè falsum esse. Non autem substituit alias pictas vel fictas; siue Christi, siue sanctorum imagines, sed inquit: Si verè velitis Dei imaginem colere, homini benefacientes, veram in eo Dei imaginem coleretis. Si ergò vultis verè Dei imaginem honorare, nos vobis, quod verum est, aperimus, vt homini, qui ad imaginem Dei factus est, benefaciatis. Hæc autem in tantum ad honorem Dei imaginis cedunt, vt, qui ista non fecerit, contumeliam imagini diuinæ intulisse credatur. Quis ergò iste honor Dei est, per lapideas & ligneas discurrere formas, & inanes atq; exanimes figuras, tanquã numina venerari, & hominem, qui est verè imago Dei, spernere? Hæc Clemens ille. Clemẽs Romanus.

Apud Origenem circa annum Dei 240. in libris contra Celsum extat iusta tractatio de hac quæstione. Celsus enim lib. 7. ostensurus Christianos peiores esse barbaris, Lybicis, et atheis

Scythis,

Celsus de imaginibus.

Schytis indè hoc probare conatur, quia non patiantur vel templa, vel aras, vel simulachra & statuas intueri. Persas ex Herodoto ostendit irrisisse simulachra, quia non crediderunt cum Græcis Deos ex hominibus genitos. Heraclitum etiam dicit scripsisse, Stultum esse, vt quis imaginibus supplicet, si non agnoscat ipsos Deos vel Heroas. Christiani verò, inquit Celsus, simulacra apertè vituperant. Quod si, inquit, lapidem, lignum, æs vel aurum, negent Deum esse, quis ea, nisi stolidus quispiã, pro Dijs habuerit? Sed Deorum sunt ista vel sacra vel effigies quædam. Nec fortè diuinas has esse imagines cõtenderim. Christiani enim dicunt, Deum fecisse hominem ad suam imaginem, & speciem sibi similem. Sed tamen illi assentientur Christiani, in quorundam honorem, qui vel similes sint vel dissimiles specie, hæc esse fabricata. Sed excipient non Deos esse, quibus ea sint dedicata, sed dæmones, & non esse dæmonibus seruiendum illi, qui in verum Deum credit. Hæc Celsus obijcit Christianis.

Origenes de imaginibus.

Origenes verò respondet, considerandum esse, alias esse causas & rationes, propter quas Persæ auersentur simulacra, & alias, propter quas Christiani idem faciant. Non enim patiuntur Iesum apud aras, & templa, & simulacra colere, sed hæc auersantur, quia audiunt scriptum esse, Non sint tibi Dij alieni, nec feceris tibi rei vllius similitudinem, non adorabis ea, nec seruies illis.

Et

Et posteà ad Heracliti sententiam, qua affirmat, stultũ esse simulachris supplicare, nisi Deos prius quis norit & heroas, qualesnam sint. Origenes respondens inquit, Nos Deum & vnigenitum eius Filium agnoscimus, & sanctos etiam: sed dicimus, fieri non posse, vt Deum quis norit, & simulacris vt supplicet. Nec solùm, inquit, statuis supplicare vesanum est: sed vel hoc ipsum dißimulare. Nos verò simulacra non veneramur, ne vel in eam incidamus opinionem, qua imagines istas aliquos esse Deos putemus. Celso verò & cæteris, Deos esse simulacra negantibus, hoc crimini damus, quòd tamen honorem imaginibus deferant. Vulgus enim Deos esse credit, quos alij ita venerantur: nos verò, ne diuinæ quidem imaginis simulachra hæc esse duxerimus, quippe qui Dei, vt inuisibilis & incorporei, formam nullam effingamus. Quòd verò homo dicitur ad imaginem Dei formatus, ad hoc respondemus, In anima rationali hanc esse Dei imaginem.

Et lib. 8. Celsus obijcit Christianis, quòd & aras, & simulachra, & delubra defugiant. Origenes autem ita respondet, non vt loco gentilium idolorum alias externas imagines substituat, sed inquit, nobis pro aris & delubris iustorum sunt mentes, vndè emittuntur suauißimi incẽsi, odores, vota, & preces ex conscientia puriore. Sunt nobis præterea & simulachra, non per impuros opifices aliquos fabricata: sed per Dei ver-

 bum

bum in nobis edita & formata, virtutum scilicet exẽpla & structura, quæ imitatrices sunt Christi, q̃ primogenitus est omnis creaturæ. Et, vt summatim expediã, inqt, Christiani omnes, & quas diximus aras, & quæ iam ostẽdimus simulachra, collocare maximè adnituntur, non tamen inanimata & insensibilia quædam, nec dæmonum susceptibilia: sed spiritus Dei capacia & tabernacula Dei inhabitantis in nobis. Et posteà: Nos simulachrorum fundationes ideò defugimus, quia vbi per Iesu doctrinã comperimus, quomodo colendus sit Deus, ea nos euitamus, quæ sub pietatis prætextu & opinatione quadã, impios reddant, &c. Et hæc tàm strictè obseruata tunc fuerunt, vt lib. 4. contra Celsum Origenes affirmet, nullum siue imaginum fictorem, siue statuarum fabricatorem in Iudæorum Repub. fuisse, vt quos procul Lex ipsa abigeret, ne qua his esset fabricandorum simulacrorum occasio, quæ stultas mortalium animas à Deo refelleret, et ad contemplanda terrena animi oculos retorqueret. Hæc Origenes.

Veteres cur iniquiores imaginibus.

Sed de lege, Exod. 20. suprà diximus. Fuerunt autem patres illi in vniuersum imaginibus ideò iniquiores: qui enim ex gẽtibus conuertebantur, verum etiam Deum in imaginibus, per simulachra, seu ad statuas, sicut in paganismo assueti fuerant, colere & adorare volebant, sicut Lampridius de Alexandro Seuero, qui primus Impera-

Imperatorum de Christianismo benè sentire capit, scribit, quòd domi in priuato suo Larario, inter Idola, etiam Christi imaginem habuerit & coluerit.

Lactantius etiam circa annum Domini 300. in suis ad Constantinum Institutionibus, gentium idola seu simulachra ita confutat, non vt alias substituat imagines, sed argumenta ponit generalia contra quemuis simulachrorum cultum. Nam lib. 2. capit. 2. omnes idolorum prætextus, quibus etiam suas Pontificij imagines pingunt, recitat et confutat. Non ipsa, inquiunt, simulachra timemus, sed eos, ad quorum imaginem facta, & quorum nominib. consecrata sunt. Nempè ideò timetis, inquit, quòd eos in cœlo esse arbitramini. Cur igitur oculos in cœlum nòn tollitis? Cur ad parietes, & ligna & lapides potiùs, quàm illò spectatis, vbi eos esse creditis? Quid sibi simulachra volunt, quæ aut mortuorum aut absentium monumenta sunt. Nam omnino fingendarum similitudinum ratio idcircò ab hominibus inuenta est, vt posset eorum memoria retineri, qui vel morte subtracti, vel absentia fuerunt separati. Deos igitur in quorum numero reponemus? Si in mortuorum, quis tàm stultus, vt colat? Si in absentium, colendi ergò non sunt, si nec vident quæ facimus, nec audiunt quæ precamur. Si autem Dij absentes esse non possunt, qui, quoniam diuini sunt, Lactantius de imaginibus.

quacunq; mundi parte fuerint, vident & audiunt vniuersa. Superuacua ergò sunt simulachra, illis vbiq; præsentibus, cùm satis sit audientium nomina precibus aduocare. At enim, inquiunt, præsentes non nisi ad imagines suas adsunt. Ita planè sicut vulgus existimat, mortuorum animas circa tumulos & corporum suorum reliquias oberrare. Item Dei, cuius spiritus ac numen vbiq; diffusum, abesse nunquam potest, semper vtique imago superuacanea est. Sed verentur, inquit, ne omnis religio eorum inanis sit & vana, si nihil in præsenti videant, quod adorent, & ideò simulachra constituunt. Sed simulachrum Dei, quia à similitudine nomen habet, non illud est, quod digitis hominis, ex lapide aut ære, aliáue materia, fabricatur, sed ipse homo. Et si sentire simulachra possent, vltrò adoratura homines essent, à quibus sunt expolita. Adorant ergò insensibilia, qui sentiunt: irrationabilia, qui sapiunt: exanima qui viuunt, &c. cap. 2. Vulgus indoctum pompis inanibus gaudet, animisq; puerilibus spectat omnia, oblectatur friuolis, & specie simulachrorum capitur. Ibidem citat & probat hos Versus:

Nec pietas vlla est velatum sæpè videri,
Vertier ad lapidem, atq; omnes accedere ad aras,
Nec procũbere humi prostratũ & pãdere palmas
Ante Deûm delubra, & votis nectere vota.

Cap. 4. citat & laudat illud Persij, hoc esse

rum in templis, quòd sint Veneri donatæ à virgine pupæ, quas illa ob minutiam fortasse contemserit. Sed non videt, inquit, simulachra ipsa & effigies Deorum, nihil aliud esse, quàm grandes pupas, non à virginibus, quarum lusibus venia dari potest, sed à barbatis hominibus cõsecratas. His ludicris, & ornatis, & grandibus pupis, unguenta, & thura, & odores inferunt. His peplos & indumenta preciosa, quibus vsus velaminis nullus est, his aurum et argentum consecrant, has auro, gemmis excolunt & exornant, cap. 7. Tanta homines imaginum cupiditas tenet, vt minùs curentur res ipsæ. Auri, gemmarum & eboris pulchritudo acriter perstringit oculos, nec vllam religionem putant, vbi illa non fulserint. Veniunt igitur ad Deos, non tàm religionis gratia, quàm vt aurum oculis hauriant, nitorem leuigati marmoris aspiciant, & quantò fuerint ornatiora tẽpla, & pulchriora simulacra, tantò plus maiestatis habere creduntur. Adeò religio Deorum nihil aliud est quàm quòd cupiditas humana miratur, cap. 17. Dæmones docuerunt imagines & simulachra fingere, vt hominum mentes à cultu veri Dei auerterent. Cap. 18. Simulachra ipsa, quæ coluntur, effigies sunt hominum mortuorum. Est autem peruersum, vt simulachrum hominis à simulachro Dei colatur. Cap. 19. Deus non in ima, sed in summa regione quærendus est. Quare non est dubium, quin religio nulla sit, vbi-

eunq; simulacrum est. Nam si religio ex diuinis rebus est, diuini autem nihil est, nisi in rebus cœlestibus. Carent ergò religione simulachra, quia nihil potest cœleste esse in ea re, quæ fit ex terra, quod quidem de nomine ipso apparet. Quicquid enim simulatur, id falsum esse necesse est. Idem li.6.cap.2. Num mētis suæ compos putandus est, qui autori & datori luminis candelarum ac cerarum lumen affert pro munere? Cap.25. Vestes, gemmas, & cætera quæ habentur in precio, si quis putet Deo chara & offerenda, is planè quid sit Deus nescit. Has Lactantij sententias ideò adscripsi, quia ostendunt, illis temporibus in oratorijs Christianorum nullum fuisse vsum simulacrorum, multò minus ad cultum ea fuisse à Christianis adhibita. Deinde, quia ita sunt positæ illæ sententiæ, quasi Lactantius Pontificiorum Templa ingressus simulachra & cultus eorum vidisset, et ex professo irrisisset. Operibus Lactantij adiunctum est carmen, in quo hi versus leguntur:

Quisquis ades, medijq́; subis in limina Templi,
Siste parum, insontemq́; tuo pro crimine passum
Respice me, me conde animo, me in pectore serua.

Sed carmen illud non est Lactantij, sed recentioris post Lactantium.

Athanasius, Eusebius de imaginibus. *Ex Athanasio & Eusebio suprà adscripsimus sententias, quòd Ethnici prætenderint imagines seu simulachra esse tanquam rerum diuinarum*

narum literas. Et istam sanè rationem patres illi in Ethnicis confutant, non autem in illum vsum alias imagines substituunt. Athanasius quidem sermone 4 contra Arrianos vtitur hoc Argumento: Qui adorat imaginem regis, in illa adorat ipsum regem, quippe cùm ipsa imago aliud nihil sit, quàm Regis forma ac species. Sed hoc Argumentum Athanasius nequaquam accommodat ad imagines, statuas, seu externa simulachra Dei colenda & adoranda, sed ad ipsum Christum, qui est substantialis imago Dei, atq; ideò cum Patre adorandus. Ita August. Epist. 119. dicit, Exod. 20. prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, non, quia non habeat imaginem Deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa, quæ hoc est, quod ipsa (hoc est Filius Dei) nec ipsa pro illo, sed cum illo.

Et, vt summatim dicam, ex certis & probatis historijs constat, sicut Erasmus in Catechesi sua inquit, vsq; ad Hieronymi ætatem fuisse probatæ Religionis viros, qui in templis nullam ferebant imaginem nec pictam, nec sculptam, nec textam, ac ne ipsius Christi quidem. Nam ne Constantini quidem tempore, qui tamen multis preciosis anathematis ex auro, argento, & gemmis templa ornauit, imagines in templa receptas fuisse, apud Eusebium legitur, cùm tamen & suas et suorum imagines, Danielis etiā et boni pastoris symbola, fieri curasse scribatur, sed in

Erasmus.

Vsq; ad Constantinum imagines nō in Templis.

alijs locis, non in templis collocasse, apud Eusebium lib. 3. & 4. de vita Constantini. Et quæ Lactantius de imaginibus scripsit, ea Constantino inscripsit.

In vno & solo Tertulliano, qui circa annum Domini 200. floruit, animaduerti, historiam de Pastore vocante & quærente ouem erraticam, alicubi in calicibus sacris depictam & insculptam fuisse: disputans enim in libro de Pudicitia, iuxta Montani Dogma, parabolam Luc. 15. non de Christianis lapsis, sed de Ethnicis nondum conuersis intelligendam inquit: Procedant ipsæ picturæ calicum vestrarum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, vtrúmne Christiano, an Ethnico peccatori, de restitutione colineet. Hæc Tertulli. sed illa pictura non fuit ad cultum proposita, & quàm iniqui, cæteri illorum temporum Scriptores, imaginibus fuerint, iam ostendemus.

Damascenus verò peculiaris Patronus cultus, venerationis & adorationis imaginum, cùm & Scripturæ testimonijs, & primitiuæ Ecclesiæ exemplis destituatur, vehementer contendit, cultum imaginum esse traditionem Apostolorum non scriptam. Hoc enim artificio conatur elabi, ne onus probationis in se recipere cogatur. Addit autem, Christum ipsum esse authorem & approbatorem, cùm imaginum, tùm cultus earum. Dùm verò hoc probare conatur, manifestum prodit fig-

dit fig-

lit figmentum. Extat enim apud Eusebium in fi-
ne lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ narratio, eo. titulo,
quòd ex Archiuis Reip. Edessenæ sit desumpta, de
legatione & Epistola Abgari Regis ad Christū, &
Christi ad Abagarum. Isti verò Eusebianæ narra-
tioni Damascenus lib. 4. cap. 17. addit, seu potius
affingit hoc, quod Eusebius in publicis instrumen-
tis non inuenit nec legit: Auagarum scilicet Edes-
senorum illum Regulum, misisse pictorem (ὁμοιο-
γραφῆσαι) ad depingendam imaginem seu simu-
lacrum Christi. Cum verò pictor ille propter cla-
ritatem, quæ ex vultu illius resplendebat, hoc præ
stare non posset, Christum ipsum vestem diuino et
viuifico vultui suo admouisse, & (ἐναπεμάξατο)
quasi abstergendo vesti imaginem suam impres-
sisse, & Augaro eam cupienti misisse. Illud verò
Damasceni figmentum, Nicephorus lib. 2. cap. 7.
ad ipsam Eusebij narrationem assuit & affingit,
& quidē cum fœnore. Addit enim præterea aliā
fabulā: Persarum etiā Regem pictorē misisse, &
per hunc, & Christi, & Matris eius depictā ima-
ginem accepisse. His verò Nicephorus addit Euse-
bij clausulam. Hæc ex Archiuis Edessenis sunt de-
sumpta. Quod inspicienti Eusebij historiam ma-
nifestò appparet, esse crimen falsi. De ficta verò il
la imagine Nicephorus libro 17. cap. 16. scribit:
Quod Iustiniani temporibus Edesseni in obsidio-
ne, rebus omnibus desperatus, ad imaginem illam
diuinitus acceptam, tanquam ad supremam an-

Damasceni & Nicephori fabula de Abgaro.

De imagine Christi.

coram, confugerint, & diuinā eius virtutem in liberatione experti sint. Sed in Decretis Dist. 15. Gelasius dicit, & idem repetit Isidorus, totam illam narrationem de Abgaro esse apocrypham. Et tamen Pontificij non verentur fundamenta doctrinæ suæ ex apocryphis fabulis mutuari, & ijs tantùm non triumphare. Similis autoritatis est altera fabula de Veronica, quæ ne vulgariū quidē scriptorū testimonia habet, nisi forsan Legēdæ illius, quam Viues dicit immeritò aureā vocari, cū scripta sit ab homine plumbei cordis et ferrei oris.

Narratio de Abgaro apocrypha.

Legenda aurea.

Inter Athanasij opera fertur historia de imagine Christi, à Nicodemo olim facta, vsurpata verò à Gamaliele, Iacobo, Simeone, Zachæo, Episcopisq́; Hierosolymitanis, quæ sub vastationem Hierosolymæ in Syriam translata fuerit, atq; postea in oppido Berytho à Iudæis crucifixa et perfossa, emiserit sanguinem & aquam, quibus totam hydriam compleuerit, vnde multi ægroti peruncti sanati fuerint: Et hoc miraculo Iudæos conuersos, cruorem etiā illum ab Episcopo, loci per Asiā, Aphricam, & Europam missum. Sed suppositititiū esse illud scriptum, & falsò Athanasio tribui constat, id quod Nannius etiā Louaniensis, qui Athanasij opera in tomos digessit, nō diffitetur. Et quod fraudem manifestè detegit: Sigebertus scribit anno Domini 765. in Berytho Syriæ imaginem Christi in domo Iudæi, à Christiano relictam, inuentā fuisse & quæ praterea accidisse feruntur. Ipsa

De imagine crucifixi in Athanasio suppositio.

etiam

etiam Lombardica historia, Legenda 130. expresse dicit, illud quod de cruce Berythana narratur, cōtigisse anno Domini 750. falsò igitur Athanasio tribuitur.

Iesuitæ ex Simone Metaphraste, quem Lombardicis Legendis, quia illæ gratiā iam exuerunt, nouo titulo succenturiârunt Pontificij, citant, Lucam Euangelistam imaginem Matris Christi artificiosè delineasse, cui postea templum ædificatum scribit suo more Niceph. lib. 14. cap. 2. Et Alexium imaginem Christi ad Abgarum missam intuitum. Citant etiam ex ignoto & obscuro scriptore Michaele Syngelo, Dionysiū Areopagitam illos corripuisse, qui imagines abrogare conabantur. Sed autores sunt dubij, & narrationes pugnant contra veritatem historiæ primitiuæ Ecclesiæ. Inde ergò æstimetur, qualis sit Pontificiorum caussa, quam non aliter ac per figmenta probare possunt. Lucas imaginem Mariæ.

Ita in Syluestri etiam Legenda scribitur, ipsum circumtulisse imagines Apostolorum: Damasus etiam in pontificali dicit, Constantinum in basilica Lateranensi, vbi baptisatus erat, fecisse fontem sanctum, & in labio fontis, agnum fundentem aquam, ad dexteram agni Saluatorem, in læua agni Baptistam cum titulo: Ecce agnus, &c. Sed eadem fide, qua fabula Baptismi Constantini ibi narratur. Platina scribit, Constantinum statuas Christi & Apostolorum

intem.

Constantini imagines. *in templa collocasse, sed tale nihil Eusebius habet, licèt alij posteriores historici alicubi eò inclinare videntur. De cruce Domini ab Helena inuenta in*
Inuentio crucis non authentica. *Ambrosij scriptis, de quorum tamen fide dubitatur, & apud alios autores multa leguntur: sed Gelasius Dist. 15. dicit, nouellas esse reuelationes, quæ iuxta Pauli sententiam legendæ sint cum iudicio, Omnia probate, quod bonum est tenete. Et tamen nec lignum crucis, nec clauos in templa proposuerunt colenda & adoranda: sed de vno clauo frænos Constantino fieri præcepit, alterum diademati ipsius intexuit, partē crucis Constantini statuis inditam Socrates narrat. Alij addunt alia miracula. Sed Gelasius dicit, nouellas esse reuelationes cum iudicio legendas. Et tamen de Helena Ambrosius dicit, Regem adorauit, nō lignum crucis. Ex veris igitur & certis historijs non potest ostendi, imagines in primitiua Ecclesia ad cultū diuinum adhibitas, vel in oratoria receptas fuisse, per annos trecentos & amplius.*

HISTORICVS IMAGINUM VSUS IN PRIMITIUA ECCLESIA.

Historicæ imagines in primitiua Ecclesia. RE*stat iam vt ostendatur, non tamen simpliciter extra casum cultus & adorationis, omnem etiam historicum imaginum vsum in primitiua Ecclesia reiectum fuisse. Extat enim historia apud Eusebium lib. 7. cap. 14. quæ multa huc pertinen-*

pertinentia vtiliter monet: Mulierem scilicet illam, quam sanguinis profluuio laborantẽ, à Saluatore curatam Euangelistæ tradunt, ex ciuitate Cæsarea Philippi oriundam fuisse, domumq́; illius ibi ostendi, & admiranda quædam Seruatoris in eam beneficij quasi trophæa ibi durare. Pro foribus enim domus illius æneam mulieris (ἐκτύπωμα) effigiem genibus flexis, & manibus instar supplicantis in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam. Huic è regione viri erectam (σχῆμα) imaginem ex eadem materia, diploide decenter amictam, & manum mulieri porrigentem. Ad cuius pedes, in ipsa basi, peregrinam quandam herbæ speciem enasci, quam quidem, vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbis cuiusq; generis medicandi facultatem habere (ἀλεξιφάρμακον τυγχάνειν.) Hanc statuam effigiem Iesu exprimere dicebant, quam ad nostram vsque ætatem permanentem, ipsi ad eam ciuitatẽ profecti, oculis cernebamus, inquit Eusebius. Historicam fuisse hanc imaginem manifestum est. Ne verò existimetur ex mandato, traditione, aut exemplo Christi, Apostolorum, & Ecclesiæ Apostolicæ hoc factum, & partem esse Religionis Christianæ: Eusebius addit, eos qui ex Gentibus crediderant, & beneficio aliquo à Seruatore nostro affecti fuerant, olim, vt verisimile est, (ἀπαραλλάκτως διὰ σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ) gẽtili consuetudine nihil immutata, sed sine discri-

Statua Christi Cæsareæ.

Eusebius de origine imaginum.

mine

mine per omnia similiter, sicut in Gentilismo assueti erant, tanquam seruatores, hoc est, qui aliquid beneficij & subsidij ipsis contulissent, ad hunc modum apud se honore afficere consueuisse.

Christi & Apostolorũ imagines antiquæ.

Et addit Eusebius nihil mirum esse: nam & nos, inquit, Petri & Pauli Apostolorum, & ipsius etiam Christi imagines (διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σωζομένας) in picturis colorum varietate expressas & conseruatas aspeximus. His verbis Eusebius politicum & historicum imaginum vsum describit. Illum verò in Apostolica & primitiua Ecclesia non fuisse reiectum & damnatum hinc constat: In illis enim locis Apostoli docuerunt, & fuerunt ibi etiam postea Ecclesiæ, & tamen statuam illam ab Hæmorrhousa positam, nec reprehenderunt, nec deiecerunt, sed tanquam historicum monumentum seu memoriale reliquerunt. Nec à Deo statuam illam damnatam fuisse, herba illa ἀλεξιφάρμακ☉ indicat. Eusebius etiam statuam illam, & reliquas imagines Christi & Apostolorum, in historico vsu nec reprehendit nec damnauit. Inde enim absque dubio sumptæ posteà fuerunt descriptiones statuæ, lineamentorum, & habitus Christi & Apostolorum, quæ extant apud Nicephorum lib. 1. cap. 40. & lib. 2. cap. 37. Iulianus verò postea, sicut scribit Sozomenus lib. 5. cap. 20. cùm propositum sibi haberet, omni contumeliarũ genere Christi nomen afficere: statuã illã Christi in Cæsarea Philippi de-

Primitiua Ecclesia non damnauit historicum imaginum vsum.

Iulianus statuam Christi deijcit.

pi deiecit, suāq; eius loco posuit, quæ fulmine mox tacta & combusta fuit. Gētiles verò statuā illam Christi odio nominis Christi per plateas traxerunt, & contumelijs affectam comminuerunt.

Nec tamen vel Apostoli, vel primitiua Ecclesia concursus, aut peregrinationes ad statuam illam Religionis ergô instituerunt (Eusebius enim historiæ gratia eò profectus fuit) nō circumgestârunt illam in supplicationibus, non cultum Christi apud eam instituerunt, non cereis & alijs anathematis eam honorârunt non vel ipsam statuā, vel Christum in illa statua, aut per illam statuā, coluerunt & adorârunt. Imò non fuit illis temporibus, per annos trecentos, in oratoria Christianorum statua illa translata. Quid enim sub Iuliano factum sit, posteà annotabimus. Et ex ijs, quæ Nicephorus lib. 10. cap. 30. scribit, certò intelligitur, nequaquam ad cultum vsurpatam fuisse statuam illam in primitiua Ecclesia. Dicit enim temporis diuturnitatem obliuionem induxisse, cuiusnam ea statua formam referret, & cuius rei gratia ibi esset collocata. Quia enim sub dio steterat, corpus fuisse mutatum, & imbres ex locis superioribus limum secum trahentes, statuæ ipsi aggessisse, vt literæ non apparerent. Cùm verò herba illa inuestigaretur, effossa terra literas rem ipsam indicantes apparuisse. Et deinceps herbam illam, ab eo tempore, neq; eo ipso, neque alio loco, fuisse conspectam.

Ad statuam Christi nullus cultus institutus.

Hæc

Hæc igitur de historico vsu imaginum Christi & Sanctorum in primitiua Ecclesia plana & manifesta sunt. Et eodem pertinet etiam quod Augustinus scribit de consensu Euangel. libro 1. cap. 10. Ethnicos finxisse, Christum scripsisse aliquid ad Petrum & Paulum, & addit, Gentes istius figmenti occasionem inde sumpsisse, quod pluribus locis simul Petrum & Paulum cum Christo pictos viderant. Huc pertinet etiam pictura Tertulliani de pastore quærente ouem perditam, calicibus insculpta. Origenes etiam, licèt simulachra à religione Christiana proscribat: politicum tamen vsum imaginum non improbat. Nam in 13. cap. Matt. de similitudinibus in imaginibus & statuis disputat, quando in cera, & quando in ligno effinguntur, quando eminentias, & quando colores exprimant, & hæc accommodat ad parabolas. Lactantius etiam simulacrorum insectator acerrimus, tamen de politico seu historico vsu imaginum ita inquit libro quinto, capite tertio. Nego esse quenquam, qui non optet inprimis id sibi post mortem, contingere, quod etiam Reges maximi concupiscunt. Cur enim sibi homines sepulcra magnifica, cur statuas, cur imagines comparant, nisi quòd immortalitatem de memoria nominis sperant. Athanasius etiam & Basilius à politicis Regum imaginibus similitudinem mutuantur, quando de æqualitate gloriæ & maiestatis Patris & Filij

[Margin: Augustinus de imaginibus Christi, Petri & Pauli.]
[Margin: De politicis imaginibus, Origenes.]
[Margin: Lactantius.]
[Margin: Athanasius. Basilius.]

Filij disputant. Ambrosius etiam in Psalm. 118. idem argumentum tractans scribit: Qui Imperatoris imaginem coronat, vtiq; illum honorat, cuius imaginem honorauit, & qui statuam contempserit Imperatoris, Imperatori vtiq;, cuius statuam conspuerit, fecisse videtur iniuriam. Sed nequaquam inde docuerunt, imagines Dei, vel pictas, vel fictas, eodem cultu & eadem adoratione, sicut Deum ipsum, in Ecclesia prosequendas: hoc enim lege Dei expresse prohibetur, & in primitiua Ecclesia damnatum fuit, sicut hactenus ostendimus. Ambrosius.

Constantinus quoq; post conuersionem imaginem suam depingi curauit. Nam sicut Eusebius de vita ipsius lib. 4. scribit, in aureis nummis ita eam insculpi curauit, vt pansis manibus instar precantis, cœlum contueri videretur. In ipsis verò regijs, per quasdam ianuas, in tabellis, quæ summis vestibulorum partibus affixæ erant, erecto statu pingebatur, sursum in cœlum contemplans, & precantis forma manus sursum tollens. Nec iudicatus tunc fuit Constantinus peccare contra legem, Exod. 20. Et lege quidem cauit, ne ipsius effigies in idolorum templis poneretur. Non tamen eam in Christianorum templis collocasse legitur. Sed statua ipsius cum cruce Romæ, non autem in templis collocata aliquoties scribitur apud Nicephorum libro 17. capite 30. & 49. libro octauo, capite 32. Suprà etiam diximus de Constantini Constantini imago.

tini imaginib. post mortē ipsi⁹ ad memoriā factū.

Frequens sanè apud omnes veteres Scriptores est mentio signi crucis, sed videndum est quale fuerit signum. Non enim primis illis temporibus fuit imago seu effigies, hominis membris expansis, cruci clauis affixi: sed tempore Tertulliani & postea, Christiani digitis in aëre formabant figurā transuersam quasi crucis, & ita se signabant. Non erat autem signum ad cultum & adorationem propositum: non enim tunc aliquid subsistens erat, sed tantùm erat professio & commonefactio, quòd in Christum crucifixum crederent, atq; omnem in ipso spem & fiduciam collocatam haberent. Sub Constantino verò cæpit signum crucis duobus lignis transuersim coniunctis repræsentari vel tali forma pingi. Narrat enim Constantinus se, cum sollicitè cogitaret, an Gentilem idololatriā abÿcere, & cultum Christi amplecti vellet, vidisse supra Solē in cœlo signum crucis, ex lucis splendore figuratum additis quasi literis, in hoc signo vince. Qua visione Deus ipsum monuit de agnitione, inuocatione, & cultu Christi crucifixi, sicut Episcopi conuocati, ipsi apud Eusebium exponunt. Et Constantinus hac visione motus, vexillum militare tali forma fieri curauit: Hastile scilicet oblongum, auro obductum, quod cornu habuit transuersum, ad formā crucis constructum. In fastigio corona gemmis & auro circumtexta, in qua nota Seruatoris duabus primis literis nominis

Signum crucis non effigies crucifixi sed in aëre formatur.

Quale signū crucis sub Constantino.

Vexillū Cōstantini forma crucis.

minis Christi inscripta erat. In transuerso autem cornu velamen quoddam appensum adhæsit, gemmis resplendescens. Sub velamine verò deorsum, in oblongo hastili, aurea Constantini & liberorum effigies, ad pectus vsq; depicta, continebatur. Illud signum Constantinus non in templis ad cultum & adorationem proposuit, ita enim simul & suam & suorum imaginem adorari voluisset, sed pro militari signo vsus eo fuit, quod priuatim posteà in Palatio asseruatum, ipse Eusebio ostendit. In ipsis etiam armis militum signum hoc insculpi fecit, vt esset partim signum professionis, partim vt milites sensim ita deduceret ad agnitionem, inuocationem, & cultum Christi crucifixi. Hoc exemplum alij etiam imitati sunt, Alexandrinos enim scribit Ruffinus thoraces Serapis, quos in parietibus in ingressibus & in fenestris habuerant Gentiles, jam Christianos factos abrasisse, & pro ijs crucis dominica signum in ijsdem locis appinxisse.

Signum crucis Constantinus non in templis.

Alexandrini signum crucis.

Fuit autem tunc signum crucis tantùm figura transuersa, non effigies hominis expansi & crucifixi, nec ad adorationem propositum erat, nec Constantini tempore in templis fuisse vel hæc effigies, vel alia imago legitur. Apud Eusebium enim de vita Constantini libro tertio, & 4. extant prolixa & accurata descriptiones, quomodò lapidibus, marmore, auro, argento, gemmis templa exornârunt, nulla verò imaginum fit

An Constantini tempore imagines in templis.

mentio. Columnas & thecas duodecim in memoriam Apostolorum, non autem statuas vel imagines ipsorum in templis posuisse legitur. In medio foro apud fontes symbola boni Pastoris, & Danielem cum leonibus ære incisum posuisse, & in ipso Palatij introïtu signum crucis in tabula ex auro & gemmis confectum, affixisse legitur, lib. 3. sed non in Ecclesias transtulisse. Statuam etiam suam cum signo crucis Romæ & Constantinopoli in plateis, non in Ecclesijs collocasse legitur. In Tripartita quidem historia & apud Nicephorum videntur loca quædã eò inclinare, quasi Constantini tempore cœperint statuæ quædam in templa collocari. Non admodum igitur hac de re pugnabo, sed tamen Eusebij historia de Constantino, vt qui de re præsenti scripsit, certioris est autoritatis, posteri enim ex rumoribus videntur quædam addidisse. Ita Sozomenus libro 1. cap. 4. de cultu & adoratione signi crucis quædam addit. Sed Eusebius, qui ex ipsius Constantini narratione, ea quæ de signo crucis scribit, accepit, nihil tale habet. Et reliqui etiam Scriptores illorum temporum cultum & adorationem crucis negârunt. Arnobius certè, qui vixit anno Domini 330. lib. 8. contra gentes, calumniam illam refutans, quasi Christiani cruces colant, inquit, cruces nec colimus nec optamus. Vos planè qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, vt Deorum vestrorum partes, forsitan adoratis. Nam vexilla

Sozom. Arnobius.

castro-

castrorum quid aliud sunt, quàm inaurata cruces, trophœa verò vestra non tantùm simplicis crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur, &c. Cyrillus etiam libro sexto contra Iulianum negat, signum crucis à Christianis & coli & adorari. Quando verò lignum crucis in templis positum, & quando crucifixi effigies accesserit, insequentibus annotabimus. Hactenus enim ex certis et veris historijs ostẽdimus, in primitiua Ecclesia, vltra trecẽtos annos, imagines nõ fuisse ad cultũ adhibitas, atq; ideò, ne ad cultũ transferrentur, nõ receptas in Oratoria seu templa. Quæ verò ex scriptoribus recentioribus, vel ex dubijs & supposititijs scriptis, quasi antiquitus facta proferuntur, meritò non curamus.

Cyrillus.

Imagines non ad cultum propositæ.

Nec in oratoria receptæ.

HISTORICA OBSERVATIO, quandò & quomodò imagines in templa receptæ, & quis primùm vsus earum fuerit, quæq; posteà consecuta sint.

GENTIVM *Idolis destructis, & pace Ecclesijs reddita sub Constantino, & postea frequentior cœpit inter Christianos vsus esse historicarum imaginum, sicut de Meletio Antiocheno, qui in secunda Oecumenica Synodo mortuus fuerat, Niceph. lib. 12. cap. 14. scribit: Tantùm viri huius desiderium in animis hominum relictũ, vt*

illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, in poculis & in annulis exsculpi curârint, sicut etiam Chrysostomus narrat. Cùm verò Panegyricæ solennitates de martyrum passionibus magno studio frequentarentur, templa quoq; splendidè & magnificè exornarentur, cæpit in ipsis etiã templis vsus esse imaginum, nõ sanè ad cultũ & adorationem: sed partim ad histori cã commonefactionẽ, partim ornatus gratia. Et cæptum hoc fuit potißimùm circa annum Domini 380. Et reliqui sanè patres istius seculi mutuantur quidem aliquandò similitudines à picturis politicis. Et de Imperatorum quidem statuis, ac de aliis imaginibus, quæ in locis priuatis seu prophanis fuerunt, aliquandò mentiõnẽ faciunt. Sed imagines seu picturas in ipsis templis tũc fuisse, ex certis ac gernuinis ipsorũ scriptis ostẽdi nõ potest, suppositítia enim meritò repudiamus. Et de pictura in calice apud Tertullianum suprà diximus.

Qua occasione imagines in templa.

Apud Gregorium Nyssenum verò, primum quod obseruare potui, inter Græcos reperiuntur descriptiones picturarum in ipsis templis: vt oratione in Theodorum Martyrem, describens memorias Martyrum, dicit ædem, vt Dei templum, structura cum amplitudine, tum pulcritudine, splendidè exornatam, fabrum in animalium figuram signum formasse, & Latonum ad argenti leuitatem crustas lapideas expolisse. Et pictor etiam, inquit, artis suæ flores induxit,

Greg. Nyssenus primus imagines in templa apud Græcos.

induxit, in imaginibus exprimens res martyris præclarè gestas, labores, cruciatus, immanes Tyrannorum aspectus, impetus, ardentem illam & flammas euomentem fornacem, beatissimum Athletæ finem, Christiq́ certamini præsidentis humanæ formæ effigiem. Hæc pictor, tanquam in libro loquente, artificiosè depingens, Martyris certamina nobis exposuit, & instar prati amœnum & floridum templum exornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeq́ prodesse, &c. Ex eodem Nysseno citatur etiam hæc sententia de historia Abrahæ. Vidi sæpius inscriptionis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. Procumbit enim ante aram Isaac, genibus innixus, circumductas ferens in tergo manus: Abraham verò à tergo pueri innixus pedum curuamine, sinistra comam pueri apprehendit, ad se trahens: declinat autem faciem ad puerum, miserabiliter illum intuens, dextram autem gladio obarmatam gestat, quam etiam ad cædem dirigit. Iamq́ gladij acies ipsum corpus propemodum attigit, cum illum diuina vox à facto deterret. Hæc Nyssenus apud Græcos.

Apud Latinos verò de Pontio Paulino, qui post annũ Domini 400. vixit, scribitur: Cùm populus qui ad Natalem diui Felicis conueniebat, in templo epulari soleret, Paulinum parietes templi

picturis, ex veteri & nouo Testamento desumptis, ornandos curasse, vt accumbentes spectandis illis occupati, temperantius conuiuium exigerent. Et Epist 12. picturas & versus, quibus duas Basilicas, Nolanam & Fundanam, exornarat, transmittit Seuero petēti versus Paulini sub imagine Martini, vbi de imagine Trinitatis hi extant versus:

Pleno corruscat Trinitas mysterio,
Stat Christus agno: vox Patris cœlo tonat,
Et per columbam Spiritus sanctus fluit.

Et in Natali Felicis 9. scribit:

Nunc volo picturas fucatas agmine longo
Porticibus videas, &c.
Omnia namq; tenet serie pictura fideli,
Quæ senior scripsit per quinq; volumina Moses.

Et Natali 10.

Miremurq; sacras veterum monumenta figuras,
Et tribus in spacijs duo testamenta legamus.

Prudentius. *Prudentius etiam in paßione Caßiani Martyris narrat, se vidisse picturam martyrij ipsius:*

Erexi ad cœlum faciem, stetit obuia contra
Fucis colorum picta imago martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miserabile visu,
Confessa paruis membra figebant stylis.
Aedituus consultus ait: Quod prospicis, hospes,
Non est inanis aut anilis fabula.

Historiam pictura refert, quæ tradita libris,
Veram vetusti temporis monstrat fidem, &c.

Idem in Hymno de B. Hippolyto inquit:

Exemplar sceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta super tumulū species liquidis viget vmbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.
Docta manus virides imitando effingere dumos
Luserat, & minio roseolam saniem, &c.

Sozomenus lib. 5. cap. 20. scribit: cùm Iulianus statuam Christi ab Hamorrhousa positam, deiecisset, & Gentiles eam in contumeliam Christi confregissent, Christianos posteà fragmenta illa collegisse & in Ecclesia posuisse, atq; ibi suo etiānum tempore seruata illa fuisse scribit. Nicephorus verò suo more posteriorum temporum superstitiones vetustis historijs affuens, dicit lib. 10. cap. 30. Christianos statuam illam in diaconico Ecclesiæ loco honoratiori posuisse, & cultu conuenienti eam prosecutos fuisse. Hæmorrhœæ ex statua tandem in Templum.

Posteà etiam crucis signum in templa illatum fuisse, ex Nili Epistola colligitur. Cùm enim Olympiodorus quæsiuisset, an decorum esset templum ornare imaginibus variorum animantium: Respondet, puerile & stultum hoc esse: sed in loco sacro crucem esse effigiandam, & parietes veteris ac noui Testamenti historijs opera docti pictoris replendos. Fuit autem illis temporibus li- Signum crucis in Templa. Quale signum.

 gnum

gnum tantùm trāſuerſum, in forma crucis compactum. Quod Cyrillus etiam contra Iulianum lib. 6. oſtendit. Quod enim lib. 2. cap. 3. de viſitatione infirmorum ſcribitur, de addita ſuper crucem hominis inibi patiētis imagine, longè poſteà acceßit. Libri enim illi nō ſunt Auguſtini, ſed longè poſt Auguſtini ætatem conſcripti.

Contradictum imaginibus. *Vtilis verò & multa monens obſeruatio eſt, quòd illis ipſis temporibus, quandò in ipſa etiam templa Chriſtianorum hiſtoricum imaginum vſum recipere & admittere captum fuit, non pauci eruditi & pij Epiſcopi partim contradixerint, metuentes ſecuturam adorationem picturarum, & magis probantes morem primitiuæ Eccleſiæ, quæ religionem abſq; ſimulachris habuit & exercuit, cultum verò & adorationem imaginum ſimpliciter omnes tunc damnārunt. Nota* **Epiphanij hiſtoria contra imagines.** *eſt Epiphanij hiſtoria, quòd in Palæſtina in vico Bethel, inuenerit velum pendens in foribus Eccleſiæ tinctum atq; depictum, habens imaginem quaſi Chriſti, vel Sancti cuiuſdam. Narrat autem Epiphanius ipſe in Epiſtola ad Ioannem Patriarchum Hieroſolymitanum, hiſtoriam his verbis: Cùm hoc vidiſſem in Eccleſia Chriſti contra authoritatem ſcripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi velum illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus eiuſdem loci, vt pauperem mortuum eò obuoluerent. Illi verò contrà murmurantes dixerunt: Si ſcindere voluerat,*

iustum erat, vt aliud daret velum. Quòd cùm audissem, pollicitus sum me daturum. Nunc autem misi quòd potui reperire, & precor, vt iubeas Presbyteros eius loci suscipere velum, quod à nobis missum est: & deinceps præcipere, in Ecclesia Christi eiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt, non appendi. Decet enim honestatem tuam, hanc magis habere sollicitudinem, vt scrupulositatem tollat, quæ indigna est Ecclesia Christi, & populis qui tibi crediti sunt. Hæc Epiphanius in Epistola sua, quam Hieronymus cum laude & commendatione Epiphanij in latinam linguam conuertit: vndè rectè intelligitur, illam Epiphanij sententiam Hieronymo, & eius sæculi Doctoribus, in latina Ecclesia non improbatā fuisse. Fertur & alia Epiphanij sententia his verbis: Attendite vobis, vt seruetis traditiones quas accepistis.

Estote ergò memores, ne in Ecclesiam imagines inferatis, neque in Sanctorum Cœmiterijs eas statuatis: sed perpetuò circumferte Deum in cordibus vestris. Quin etiam, ne in domo communi tollerētur. Non enim fas est, Christianum per oculos suspensum teneri, sed per occupationem mentis.

Et contra Collyridianos Epiphanius inquit: Diabolus mortalem naturam in hominum oculis deificans, statuas imagines humanas præ e ferentes per artium varietatem expressit.

Et

Elibertanus canon contra imagines.

Et Elibertanum concilium in Hispanijs tale fecit Decretum, Can. 36. Placuit picturas in Ecclesia esse non debere, ne, quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Et Can. 34. Cereos per diem placuit in Cœmiterijs non incendi.

Augustinus de moribus Ecclesiæ, lib. 1. cap. 34. inquit: Nolite cōsectari turbas imperitorum. qui in ipsa vera religione superstitiosi sunt: Noui multos esse sepulchrorum & picturarum adoratores. Quos mores Ecclesia condemnat, & quotidie corrigere studet. Idem de fide & symbolo. cap. 7. Quòd pater sedere dicitur, non putandum est flexis poplitibus fieri. Tale enim simulachrū Deo nefas est, Christiano in Templo collocare, multò magis in corde nefarium est, vbi verè est Templum Dei. Et contra Adimantum Manichæum, cap. 13. Adimantus reprehendit cœlum Dei, quo à cultu simulachrorum prohibemur. Vult ergò videri fauere se simulachris. Quod propterea faciunt, vt miserrima & vesana sua secta etiam paganorum concilient beneuolentiam.

Augustinus contra imagines.

Apud Cyrillum lib. 6. Iulianus Christianis hoc obijcit: Vos ancylia, quæ Iupiter demisit, non adoratis nec colitis, & interim lignum crucis adoratis: Imagines illius in fronte & ante domos pingentes. Cyrillus verò respondens, non concedit aut fatetur, signum crucis à Christianis coli & adorari: sed historicum vsum imaginum eleganter describit. Enumeratis enim beneficijs, quæ Christus

Cyrillus de historico vsu imaginum.

Christus per crucẽ nobis præstitit, addit: Hæc omnia nos recordari facit salutare lignũ, & suadet vt cogitemus, quòd vnus pro omnibus mortuus est, vt viuentes non sibi ipsis viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Et propterea, vt dixi, preciosi ligni crucem facimus in memoriam omnis boni & virtutis. Quoniam autem res illa Iuliano vituperatione non carere videtur, dicat oro: Vis optimum accersamus pictorem, cui dicamus: Animus nobis est, ô pictor, velle docere formosos pueros, intemperantiam damnum ipsis afferre: Volumusq́; suadere mulieribus, quæ in domo sunt, inhonestam vitam ipsis esse perniciosam: sed fortaßè sermo docere volentium istis non sufficit, vt rectè & inculpatè viuere velint. Ponatur eis & ob oculos pictura quædam, adiuuans sermones docentium. Pingatur ne Iupiter cum Ganymede? &c. Et tandem concludit: Vis igitur, vt lignum, quod nos ad recordationem omnis virtutis inducit, abijciamus & relinquamus, puerisq́; & mulierculis tua proponamus?

Basilius historicum quidem picturarum vsum in imaginibus policitis non damnat. Dicit enim in sermone in 40. Martyres. Quin etiã bellorum Trophæa & Victorias, & historici Scriptores & Pictores demonstrant: hi quidem oratione rem exornantes: hi verò in tabulis depingentes, multos ad virtutem & ciuilitatem excitârunt. Si quidem quæ historia oratione exprimit, hæc ta- Basilius de imaginibus.

cens pictura per imitationem ostendit. Nec tamen Basilius vel aquat vel præfert imagines Scripturæ. Eius enim sententia est: Maxima est ad recti inuestigationē meditatio Scripturarū diuinino afflatu nobis datarum. In his enim & rerum argumenta inueniuntur, & vitæ beatorum virorum perscriptæ, veluti imagines quædam animatæ, secundum Deum politica imitatione operum exhibentur.

Chrysostomus. *Ex Chrysostomo in 7. Synodo citatur sententia de pictura repræsentante historiā stragis Assyriacæ, Ies. 37. Sed idē alibi inquit: Nos per scripta Sanctorum fruimur præsentia, non sanè corporum ipsorum, sed animarum imagines habentes. Nam quæ ab ipsis dicta sunt, animarum illorum imagines sunt. Amphilochij etiam, qui Iconij Episcopus fuit, hæc sententia fertur: Nobis non Sanctorum corporales vultus in tabulis colorib. effigiare curæ est: quoniam his opus non habemus: sed politiæ virtutum illorum memores esse debemus. Asterius etiam, qui picturam passionis beatæ Euphamiæ se cum admiratione spectasse scribit, alibi sumptuosas picturas reprehēdit, dicens: Ne pingas Christum in vestibus, sed magis sumptu illo & impensis pauperibus subueni.*

Amphilochius.

Asterius.

Quid quartum seculum de imaginibus. *De alijs sententijs, quæ Titulo Patrum illius seculi citantur, posteà vbi ad 7. Synodum peruentum fuerit, dicemus. Nunc tantùm hoc ostendere volui, illo ipso seculo, quando historicus imaginum*

ginum vsus à politicis statuis & picturis in ipsas etiam Ecclesias à quibusdam transferri cœpit, reliquos Patres, partim nouo huic ritui opposita primitiuæ Ecclesiæ traditione & consuetudine, contradixisse: partim, licèt non damnârint histo ricum imaginum vsum, non tamen valdè magnifecisse: scripturæ verò nequaquã adæquasse, nedum prætulisse: cultum verò & adorationem ima ginum simpliciter reprobasse & damnasse.

Post ea verò tempora sensim cœperunt imagines in Ecclesijs multiplicari. Cœperunt etiam statuæ, tum Christi & Sanctorum, tùm Imperatorum etiam, in templis collocari. Nysseni enim tempore & aliquantò post, picturæ tantùm erant. Vulgi verò superstitio subinde tentabat ad cultum & adorationem imaginibus & statuis abuti, sed restiterunt vigilantes Episcopi, & historicum vsum imaginum ita probârunt, quòd simul cultum & adorationem earum prohibuerunt & damnârunt. Multiplicatæ imagines.

Gregorius Magnus enim circa annum Domini 600. ad Serenum Episcopum Maßiliensem lib. 7. Epistol. 109. scribit his verbis: Peruenit ad nos, quòd fraternitas vestra quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdem imagines confregit atq; proiecit. Et quidem zelum vos habuisse, ne quid manu factum adorari poßit, laudauimus, sed frangere easdem imagines non debuisse iudicamus. Idcircò enim pictura in Ecclesijs Gregorius Magnus cõtra adorationem imaginum.

clesijs adhibetur, vt hi, qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua igitur fraternitas & illas seruare, & ab earum adoratu prohibere debuit, quatenus & literarum nescij haberent, vndè scientiam historiæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minimè peccaret. Eandem sententiam prolixius repetit & explicat lib. 9. Epist. 9. ad eundem Serenum: *Perlatum ad nos fuerat, quòd inconsiderato cœlo succensus, Sanctorum imagines, sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregeris. Et quidem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudauimus: fregisse verò reprehendimus. Aliud enim est picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid sit adorãdum, addiscere. Nam quòd legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura. Frangi verò non debuit, quòd non ad adorandum in Ecclesijs, sed ad instruendas solummodò mentes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, hortamur, vt eorum animos, quos à tua disiunctos vnitate cognoscis, reuocare festines. Conuocandi enim sunt Ecclesiæ filij, eisq; Scripturæ testimonijs ostendendum, quia omne manufactum adorare non liceat, quoniam scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ac deindè subiungendum est, quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi*

Historicus vsus imaginum Gregorij.

ti populi facta fuerant, vt nescientes literas, ipsam historiam attendentes, quid actum sit discerent, quia transisse in adorationem videras, idcircò commotus es, vt eas imagines frangi praciperes. Atq; eis dicendum: Si hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus facta sunt, habere vultis in Ecclesia, eas modis omnibus & fieri & haberi permitto. Atq; indica, quòd non tibi ipsa visio historia, qua pictura teste pandebatur, displicuerit: sed illa adoratio, qua picturis fuerat incompetenter exhibita. Et si quis imagines facere voluerit, minimè prohibe: adorare verò imagines omnibus modis deuita. Sed hoc sollicitè admoneas, vt ex visione rei gesta ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione solius Trinitatis humiliter prosternantur.

Ex his Gregorij sententijs manifestum est, adorationem imaginum prohibitam & damnatam tunc fuisse ab Episcopis, idq; ex Scriptura sententia. Vulgus verò agrè passum fuisse illam superstitionem sibi eripi. Et historicum quidem imaginum vsum non malè describit Gregorius, nisi quòd hoc considerandum est, ne existimetur, doctis proponendam esse vocem sacra Scriptura: Idiotis verò loco auditus verbi, statuas esse proponendas. Apostoli enim barbaris etiam nationibus Euangelium annunciârunt, non per statuas, sed viua Euangelij voce. Et quicquid de instructione & commonefactione per picturas dicatur, nullo Vulgus de imaginibus.

Imagines an Scripturæ conferendæ vel præferendæ.

modo pictura verbo Dei, scripto prædicato, lecto, audito & cogitato comparanda, omnium verò minimè præferenda est. Quòd enim Iesuitæ & Andradius ex natura & ratione signorum philosophantur, picturam magis & fortius mouere animum ad deuotionem, quàm vocem verbi diuini auditam & cogitatam, nullo modo admittendum est. Non enim ex Physica signorum ratione: sed ex ordinatione & promißione Dei, hæc æstimanda sunt. Et non de statuis, aut imaginibus: sed de voce Euangelij lecta, prædicata & audita, habemus expressam ordinationē & promißionē Dei, 1. Cor. 1. Placuit Deo per stultam prædicationem saluos facere credentes. Rom. 15. ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patiētiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. 2. Tim. 3. sacræ literæ possunt te instruere ad salutem per fidem. Scriptura enim vtilis est ad docendum, arguendum, corrigendum, erudiendum in Iusticia, vt perfectus sit homo Dei ad omne bonum opus instructus. Psalm. 119. Meditatio sermonū tuorum illuminat. Rom. 10. Fides ex auditu verbi Dei. Roman. 1. Euangelion est potentia Dei. 2. Corint. 5. est ministerium spiritus. Tales verò promißiones efficaciæ diuinæ de imaginibus & statuis non habemus. Quando itaq; historicus imaginum vsus admittitur, necessariò taxāda est illa opinio, quæ imaginum vsum verbo Dei prædicato et audito vel cōfert vel præfert.

Indè

Indè enim factum est, quod in pontificijs Ecclesijs vox verbi diuini, quæ quidem intelligi à populo potuerit, fermè conticuerit, & vulgus ad mutas statuas deductũ fuerit, ea opinione, quòd efficaciores statuæ essent ad instructionem, & ad excitandam deuotionem, quàm vox verbi diuini prædicata & audita. Diligenter verò notandum est, quòd Gregorius dicit, vetustatẽ non præcepisse, sed admisisse, historias Sanctorum in Ecclesijs depingi. Et quæ vetustas illud admiserit, in præcedentibus ostensum est, scilicet non primitiuæ Ecclesiæ vetustas. Athanasius enim et Eusebius illum prætextum paganorum, quòd statuæ essent quasi literæ vulgi, disertè reiecerunt & refutârunt.

Omninò tamen ætate Gregorij nimium imaginibus tribui, & seminaria secuturæ superstitionis spargi cœperunt, dùm antè imagines prostrati, Christum ipsum adorare cœperunt. Gregorius enim lib. 7. Epist. 53. ad Secundinũ, cui petenti miserat imaginẽ Dei Saluatoris, & sanctæ Dei genitricis, atq; Petri & Pauli, inquit: illũ toto corde & tota intentione diligis, cuius imaginẽ præ oculis habere desideras. Non enim abs re facimus, si per visibilia inuisibilia demõstramus. Sic sponsam amãs, si contigerit eã ad balneũ ire, præparat se, vt visione eius hilaris recedat. Scio quidẽ quòd imaginẽ Saluatoris nostri non ideò petis, vt quasi Deum colas: sed ob recordationem Filij Dei, in eius amore recalescas, cuius te imaginẽ videre

Seminaria cultus imaginum tempore Gregorij.

consideras. Et nos quidem non quasi ante diuinitatem ante illam prosternimur: sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut passum, sed & in Throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura, quasi Scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet, &c.

Addenda verò est & hæc obseruatio, quòd postea, cùm adoratio imaginum recepta, & defensio eius suscepta esset, quia videbant illam à tota antiquitate per annos sexcentos constanter reprobatam, finxerunt vetustã hæresin esse, docere quòd Sanctorum imagines non sint adorandæ. Ita Nicephorus lib. 16. cap. 28. describens impietatem Xenaiæ, qui Petri Gnaphei socius fuit, cui nondum baptizato Episcopatum mandârat, asserens, sufficere ei pro Baptismo consecrationem. Iste, inquit, Xenaias primus (ô audacem animum & os impudens) vocem illam euomuit (οὐ δεῖν προσκυνεῖν) non debere adorari Christi & Sanctorum imagines. Vixit autem Xenaias iste circa annum Domini 500. Sed Gregorius posteà adhuc anno 600. adorationem imaginum expressè prohibet & damnat. Idem etiam anteà Augustinus de totius Ecclesiæ sententia fecerat, & Elibertana etiam Synodo publicè decretum factum fuerat contra adorationem imaginum, sicut ostendimus. Imò Deus ipse longè antè legem tulerat:

Nicephori fabula de adoratione imaginum.

Non

Non adorabis nec coles imagines. Vanum igitur & falsum est, quod Nicephorus scribit, hæresin esse Xenaiæ, quasi ille primus docuerit, Sanctorum imagines non esse adorandas.

Porrò historicus imaginum vsus post Gregorium etiam Synodorum decretis comprobari & confirmari cœpit. Fit enim earum mentio in sexta vniuersali Synodo, circa annum Domini 680. Et Pontificij quidem scriptores dicunt, concilium illud sanxisse & mandasse cultū, venerationem & adorationem imaginum: Sed res longè aliter se habet. Ex Græco enim nono canone, illius Synoni canones prolati iam extant, & octogesimum secundū de imaginibus, Perionius græcè allegat, cuius hæc est sententia: In quibusdam sacrarum imaginum picturis agnus digito præcursoris mōstratus exprimitur, qui in typū gratiæ receptus est, adumbrans verum illum, per Legem nobis demonstratum agnum, Christum. Veteres igitur figuras & vmbras, & veritatis Symbola (καὶ προχαράγματα) & adumbrationes Ecclesiæ traditas retinentes, gratiam illis præponimus, & veritatem, vt legis complementum, suscipimus. Vt igitur id, quod secundum legis vmbras perfectum fuerit, in Christo, etiam (χρωματουργίαις) colorum picturis seu pictorum artibus, omnium oculis (ὑπογράφηται) subijciatur aut præscribatur: definimus, illius agni Christi Dei nostri, qui tollit peccatū, picturam, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα)

Sexta synodus de imaginibus.

ρακτῆρα) *secundum humanum characterem in imaginibus in posterum, pro veteri agno* (ἀνασηλοῦσϑαι) *erigendā, per quā* (τὸ τῆς ταπεινώσεως) *ea quæ ad humiliationē Dei verbi pertinent* (κατανοοῦντες) *contemplamur, &* (πρὸς μνήμην) *ad memoriam seu recordationē conuersationis eius in carne, & paßionis mortisq́ eius salutaris, ac quæ inde mundo facta est, redemptionis* (χειραγωγούμενοι) *quasi manuducimur. Hæc verba canonis nihil dicunt de cultu & adoratione imaginum: sed historicum vsum earum probant & declarant. Quia scilicèt vetus Testamentum fuit tèmpus vmbrarum, iam sub nouo Testamēto non vmbras esse proponēdas: sed præter doctrinam signis seu picturis etiam ostendendum figuras legis impletas esse in Christo. Ad historicam etiam contemplationem, ac memoriam, seu commonefactionem operum Christi, imaginem ipsius specie humana posse proponi indicāt. Obseruandū verò est, imaginē Christi crucifixi, hoc est, sicut canon loquitur, figura seu specie humana repræsentantem humiliationē, paßionē & mortē ipsius, istis primum tempòrib. circa annum Domini 690. cæpisse fieri, & in Ecclesia collocari: hactenus enim crucis tantùm signū vsitatū fuerat, sicut suprà ostendimus. Quòd verò Canō ille nominat σεπτὰς εἰκόνας, quod quidā interpretari conantur, imagines cultu & adoratione prosequendas, hoc nequaquam indè probatur. Vocantur enim & ναοὶ*

Imago crucifixi quando.

σεπτοὶ.

σεπτοὶ, ἐπίσκοποι σεπτοὶ, nec tamē vel templa vel Sacerdotes coli & adorari debere indè sequitur: sed quia erant loca prophana, erāt etiam imagines politicæ, ad eorum differentiam, sacra loca, et sacræ imagines vocantur σεπταὶ. In Gratiano de consecr. dist. 3. cap. venerabilis, citatur Canon sub Titulo sextæ Synodi de venerandis & adorandis imaginibus: sed falsa est inscriptio. Verba enim, quæ ibi citantur, non sunt sextæ Synodi, sed extant in septima Pseudosynodo, Actione 6. Tomo 2. Gratiani falsa allegatio.

INITIVM CVLTVS ET ADORAtionis imaginum in Ecclesia.

ET hactenus quidem vsus imaginum in Ecclesia historicus fuit & tollerabilis: consideretur autem, quomodò ad cultum & adorationem imaginum sensim facta fuerit inclinatio & progreßio. Gregorius enim, sicut ostendimus, licèt imagines adorari nolit, tamen ante imagines illum adorat, in cuius memoriam & recordationem per commonefactionem imaginis deducitur. Ita posteà etiā ad imagines ipsum Deum vbiq; præsentem adorârunt, sicut Blandus scribit: Hierosolymis in recitatione paßionis Christi, homines ad lignum crucis, ipsum Christum adorasse. Indè verò non multò pòst ipsarum imaginum cultus & adoratio subse- Progreßio ad cultum imaginum.

cuta est: Vnde non dissensiones tantùm: sed horribilia, & quidem cruenta certamina orta sunt, quorum integram historiam persequi non est nostri instituti: ea verò tantùm, quæ ad illustrandam hanc de imaginibus controuersiam facere videbuntur, excerpemus.

Sunt autem illorum certaminum historiæ non vbiq; bona fide descriptæ, Hoc quidem scribunt omnes, Philippicum Imperatorem circa annum Domini 713. iußisse abradi & deleri imagines patrum, qui in 6. vniuersali Synodo Monothletas damnârant. Alij addunt, Constantinopoli in templo Sophiæ imagines omnium patrum, qui sex illis vniuersalibus Synodis interfuerant, depictas fuisse, quas omnes Philippicus deleri iusserit. Caussam verò non eodem modo omnes describunt. Pleriq; narrant, Philippicum Monothletarum hæresi infectum, imagines patrum sextæ Synodi iußisse deleri, vt esset indicatio & testimonium se decreta sextæ Sinodi improbare, & amplecti sententiam Monothletarum. Ac Romanos contrà in signum professionis, quòd & sextæ, & reliquarum generalium Synodorum doctrinam amplecterentur, curasse patrum imagines, qui in Concilijs illis interfuerant, in porticu S. Petri depingi. Sed hanc non esse veram caussam, indè certißime colligitur, quòd in Synodo constatiniana, qua imagines damnatæ sunt, approbantur omnium sex vniuersalium Synodorum decreta,

Quare Philippicus abraserit imagines patrum.

decreta, et nominatim sexta synodi decreta contra Monothletas approbantur, & recipiuntur.

Vera autem caussa illorum certaminum de imaginibus, ex Damasceni scriptis, qui circa illa tempora vixit, & in Synodo Constantiniana, tanquam Iconolatra, damnatus fuit, rectè colligi potest. Similiter etiam ex contrarijs Romanorum circa illa tempora Pontificum decretis & synodis. Damascenus igitur lib. 4. cap. 17. disertè de aduersarijs suis dicit: exprobrant nobis, (προσκυνοῦσι καὶ τιμῶσι) quòd adoramus & veneramur Christi, Mariæ, & reliquorum Sanctorum imagines. Constantinus etiã Papa, Gregorius II. *&* XXXI. *ac sequẽtes, in suis Synodis & Epistolis, cõtra Græcos Imperatores decreuerũt, Imagines veneratione cultus & adorationis prosequendas. Græcorum etiam Synodi pugnantes contra imagines, aduersarios suos, quos damnant, nominant εἰκονολάτρας. Et Zonaras apertissimè hoc tradit, dicit enim: Copronymus cum Episcopis in forum progressus coram omni populo venerabilium imaginum adorationem interdixerunt idololatras appellãtes eos, qui imaginibus cultum præstarent τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν ἀπηγόρευσαν, εἰδωλολάτρας τοὺς ταύτας σεβομένους καλέσαντες. Et posteà de Leone Isaurico inquit, εἰδωλολατρείαν τὴν τῶν εἰκόνων ἀπεκάλει προσκύνησιν. Adorationem imaginum vocabat idololatriam. Et ad Germanum Patriarcham*

Vera caussa certaminum de imaginibus.

Damascenus.

Zonaras.

dicit Isauricus, μὴ δεῖν τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι nō esse colendas imagines. De cultu igitur & adoratione imaginum potißimùm tunc certamē fuit. Et hæc vera fuit causa illorum certaminum, vbi Græci quidem demolitione imaginum voluerunt adorationem earum abolere. Dixerunt enim, sicut Stapulensis etiā recitat, se illud facere tollendæ Idololatriæ caussa. Romani verò Pontifices nō ex verbo Dei disputârunt: sed Excommunicatione sua Græcos Imperatores Imperio deiecerunt. Ita Philippicum Imperio exuit Anthonius, Anthonium Theodosius, qui imagines conatus fuit restituere, sed vix vno anno regnauit.

Leo Isauricus contra imagines.

Post hunc Leo Isauricus certamen contra imagines maiori vehementia instaurauit. Proposito enim publico edicto mandauit, omnes imagines deijciendas & confringendas. Ac ipse Constantinopoli omnes statuas ex templis congestas, in medio vrbis concremauit, picturas abrasit, & parietes dealbauit, cōtradicentes verò vel capite truncauit, vel alia parte corporis mutilauit. Ludimagistrum etiam cum discipulis ædibus inclusum cōbußit.

Gregorius Tertius.

Gregorius Tertius verò in Synodo Romana contrarium statuit, & Leonem damnat. Sed Leoni patri succedens Constantinus filius, Romanæ Synodo opponit aliam, quam circa annum Domini 755. in vrbe Constantinopolitana, vel, vt alij volunt, Ephesina, conuocat. Atqui ibi non tantùm adorationem imaginum: sed ipsas simpliciter imagines

Synodus Constantiniana simpliciter damnat imagines.

gines damnârunt, vt quas nullo modo, & in nullũ vsum, etiam extra casum cultus & adorationis, vel facere, vel habere liceat. Rationẽ habent præcipuè hanc, cum naturæ in Christo nõ possint separari, & diuina non possit pingi, ideò etiam humanã eius effigiem non debere pingi, ne putetur, alia esse persona humanitatis quæ pingatur, alia diuinitatis quæ pingi non possit. Cũq; etiã corpus eius ineffabili gloria iã sit illustratum, ideò illud pingi nõ posse. Et Sanctorũ animæ ac virtutes, quæ veræ sunt ipsorũ imagines, cùm coloribus exprimi non possint, ideo Sanctorũ etiam imagines nõ debere pingi. Acta huius Synodi, quam postea nõ Cõstãtinopolitanã, sed Constantinianã vocari voluerunt, extant in Actione 6. secundi Niceni concilij.

Et Romæ quidem Stephanus Tertius, contraria Synodo Constantinianam damnauit. In Græcia verò Constantinianæ Synodi decreta durârunt apud illos, qui inde εἰκονόμαχοι vocabantur, donec Irene Leonis IIII. vxor, tutorio nomine, Constantini filij sui in pupilli Imperium administrare cœpisset. Illa enim spe retinendi vel recuperandi in Occidente Imperij, quæsiuit conciliationem cũ Romanis Pontificibus, et anno Imperij sui 6. conuocauit Synodum Constantinopolim, quæ per tumultum disturbata fuit. Altero anno conuocauit Patres Nicæam, rebus omnibus ita instructis, vt nemo contradicere vel disputare auderet. Scribit enim Albertus Pyggius, Adrianũ Pontificem

Stephanus Tertius.

Irene.

tificem Romanum scripsisse ad Græcos Imperatores, se consensurum celebrando concilio, non vt de controuersia illa disceptaretur, sed vt simpliciter Pontificia de adorandis imaginibus sententia reciperetur. In illa Synodo ex præscripta Romani Pontificis sententia pronunciatur & statuitur: Sacras imagines nō tantùm haberi posse ad vsum historicum, sed illas ex mandato diuino in Ecclesijs necessarias esse: imò venerandas, salutandas, osculandas, colendas & adorandas, cereis etiam, suffitu & similibus honorandas. Factum hoc fuit circa annum Domini 788. Et intra dies admodum paucos, viginti scilicet, cùm sine aduersarijs agerent, debellatum fuit. Incōata enim fuit Synodus illa 24. Septembris, sub octauum Calendas octobris. Et tertio Idus Octobris, hoc est, 13. Octobris promulgata fuit definitio Synodi. Mox verò Irene omnia rursus templa imaginibus & statuis compleuit. Et soceri sui Constantini VI. corpus effossum, publicè cremari iußit, ac cineres in mare dispergi. Constantinus verò filius adultus factus, matri imperium abrogat, & statuas rursus deijcit & exurit. Irene posteà non mater sed Medea, filio capto oculos eruit, & in squalenti carcere varijs excruciatum malis occidit. Hi fuerunt fructus certaminum de imaginibus, ad quorum vel cogitationem primitiuæ Ecclesiæ Patres cohorruissent, si præuidere potuissent tàm atrocia & cruenta fore certamina, de tali re, de

Septima Synodus adorationem & cultum imaginum statuit.

Crudelitas Irenes.

qua quæ fuerit veteris Ecclesiæ sententia, suprà ostensum est.

DE SEPTIMA ICONOLATRICA Synodo.

EXtant autem acta septimæ istius Synodi prolixè descripta, & quia propter multas causas vtile est nosse & considerare, qua fide causa illa ibi tractata, & ex quibus fundamentis decreta illa, de cultu & adoratione imaginum, facta sint, præcipua capita excerpemus, & ea tanquam in tabella Lectori spectanda proponemus, vt inde æstimari possit, quantum isti Synodo autoritatis tribuendum sit.

Primò igitur, quod attinet ad historicũ vsum imaginum, quòd ille non simpliciter sit damnatus, quodq́; non simpliciter sit prohibitum, extra casum cultus & adorationis, imagines, vel ad vsum historicum, vel ornatus gratia, facere & habere, rectè dicunt, ipsam Scripturam interpretari Legem, Exod. 20. de imaginibus. Constat enim in ipso tabernaculo, & in templo Salomonis, historiæ, commonefactionis, significationis, & ornatus gratia fuisse imagines, Exo. 25. Ebre. 7. Num. 21. 3. Reg. 6. Et de medio Cherubim Deus solebat loqui, Num. 7. Cherub verò habuisse faciem hominis constat. Ezech. 41. Et quæ in hanc sententiam ex patribus quibusdam, vel de scripturæ historijs, vel Martyrum passionibus, per picturas

De historico imaginum vsu.

cturas expressis & repraesentatis, proferuntur, culpari à candidè iudicantibus non debent, si intra historicas metas consistant: vt quod Actione 4. Gregorius dicit: Vtinam fieri posset, vt & coelum & terra & aqua, omnia quoq; animantia, & plantae, & si quod aliud est, siue per colores, seu per picturas, aut voces, posset nos commonefacere de historia Christi & Sanctorum. Et Germanus inquit: Quae quis anteà legit vel audiuit, si iterum in pictura ista repraesentari viderit, in memoriam ea, quae anteà audiuit & legit, reducit: ignorantes verò, quando talia per picturas oculis obiecta viderint, arripiunt inde occasionem inquirendi & peruestigandi historias. Quod verò in Actione 4. quidam dicit, maiorem esse vim imaginum, quàm verbi Dei, falsum esse suprà ostendimus.

Secundò necessariam distinctionem inter historicum imaginum vsum, & inter earum cultum & adorationem, confundunt. Atq; ex testimonijs, si qua adducunt de historico imaginum vsu, statim vel apertè vel obliquè inferunt, earum cultum & adorationem. Agnouisse hoc quidam videntur in illa Synodo: sed reliquorum voces praeualuerunt. Nam actione 4. Constantinus Cypri Episcopus dicit, fuisse quidem imagines in tabernaculo: sed ne ad idololatriam conuerterentur, Dominum dixisse: Non facies tibi similitudinem aliquā, ne populus culturā illi exhibeat. Et Actione 5. pro-

Discrimē inter historicū vsum & adorationem.

ne 5. producitur scholion quoddã in Exodum: Etsi facimus hominũ piorum similitudines: non tamẽ illæ fiunt vt adorentur vt dij, sed vt eas videntes, ad imitationem facinorum illorum prouocemur. Si verò similitudines Christi facimus: sanè non propter similitudinem adoramus: sed quò mens per ea, quæ conspexit, sursum volet.

Tertiò, vbicunq; in veterum scriptis ad picturas seu imagines in genere alluditur, ipsi mox attexunt: Ergo in templis Christianorum habendæ sunt imagines: vt Athanasius explicans doctrinam, Quod filius Dei, assumpta natura humana, imaginem Dei in ea obliteratam & deletam, restituerit, vtitur hac similitudine: Sicut ea quæ in tabulis picta sunt, cùm figura per sordes & situm deleta fuerit, necessarium est, vt denuò pingatur & reficiatur, modò talis sit, vt adhuc renouari in eadem materia & tabula poßit. Nam per eandem formam & materiã, in qua depingitur, nõ destruitur, sed potius in id, quod ante fuit, restituitur. Hanc sententiam Adrianus Papa Romanus adducit, probaturus, imagines in Christianorum templis habendas, quod Athanasius, cùm similitudinem illã in genere à picturis sumeret, ne cogitauit quidẽ. Idem imagines in templis probare conatur ex illa Cyrilli sententia: Fides depingit verbum quod in forma Dei existit, quod similitudine nostra assumpta factum est homo. Et imaginum vsum nobis supplent parabolæ, subijcientes

Quam absurdè allegent veterũ sententias.

cientes quasi oculis & manibus, ea quæ in nudo intellectu contemplationem obscurè habent. Et Actione 4. imagines in templis, Cyrilli autoritate, ita confirmare conantur, quia Cyrillus collationem veteris & noui Testamenti hac similitudine explicans, inquit: Vmbra et figura Lex erat, imò velut quædam pictura, ad contemplationem videntium ipsa opera posita. Vmbra autem artificij in tabulis pingentium prima, sunt characteres, quibus si superinducti fuerint colores, tunc sanè pulchritudo picturæ apparebit: Ita nouum Testamentum vmbras veteris absoluit & consummauit. Allegant & illam Cyrilli sententiam, qua celebrat descriptionem Mosis, Gen. 22. quod historiam illam de Abrahamo quasi in tabula depinxerit, nunc insidentem asino, assumpto simul & puero, nunc dimisso asino, onerantem lignis ipsum Isaacum, assumendo gladium & ignem, rursus adolescentem in lignis ligando, dextra ad immolandũ puerum armata, &c. Hæc annotaui, vt Lector videat, quàm pueriles et ineptæ fuerint istius Synodi actiones, quod ex huiusmodi sententijs voluerunt probare, patres docuisse, in templis Christianorum habendas esse imagines.

Quartò, ex certis testimonijs veræ antiquitatis, per annos trecentos, non possunt ostendere, imagines in Christianorum templis fuisse: contrarium enim suprà monstrauimus. Sed quia

Synodus

Synodus ista fingit esse traditionem Apostolicam, & consuetudinem vetustissimã, indè vsq; à Christi & Apostolorum tempore receptam, ad eius probationem, testimonia suppositititia, fabulas & figmenta cogitur assumere. vt Actione 5. producitur fabula de imagine, quam Christus ipse fecerit, & Augaro Regulo miserit, cùm & Gelasius, & Isidorus, narrationem illam pronuncient apocrypham esse, sicut suprà ostendimus. Et tamen in Synodo illa Leo quidã Lector dicit, se petiisse Edessam, & ibi venerandam imaginem, non factam hominum manu, adorari & honorari à populo vidisse. Actione 4. sub nomine Athanasii Alexandrini citatur narratio de imagine Christi, à Iudæis crucifixa, quam Nicodemus manibus suis fecerit, & moriturus tradiderit Gamalieli, qui eã Iacobo reliquerit, à quo commendata fuerit Simeoni & Zachæo. Sed suprà ostendimus, scriptũ illud non esse Athanasii, sed supposititium: & Sigebertus ostendit, fabulam multò recentiorem esse, quam forsan quidam nomine Athanasius conscripsit, & hoc prætextu Magno illi Athanasio eã postea tribuerunt, vt ita specie & autoritate aliqua simplicioribus eam venditarent. Actione 2. Adrianus Papa magno supercilio scribit, Constantinum lepra infectum iussum fuisse in somnis à Petro & Paulo, vt à Syluestro Romano Pontifice peteret Baptisma, ita enim consecuturum ipsum lepra & omnium morborum sanitatem. Fundamenta istius Synodi ex figmentis & fabulis.

Et Constantinū interrogasse Syluestrum, Quales essent Petrus & Paulus, cumq́; is imagines Apostolorū, quas habebat, afferri iußisset, Constantinum statim agnouisse vultus, quos per quietem viderat. Cumq́; Romæ à Syluestro baptizatus esset, in memoriā eius beneficij columnas Ecclesiarum imaginibus Christi & Sanctorum ipsum exornasse. Sed totam illam narrationem de baptismo Constantini fabulosam & falsam esse, veteres Ecclesiasticæ historiæ Scriptores omnes conuincunt. Adrianus dicit, Constantinum ideò imagines Christi & Sanctorum in templis collocasse, vt ita Gentes à cultu Idolorum conuerteret: sed suprà clarißimè ostendimus, primitiuam Ecclesiam ideò noluisse imagines in oratoria admittere, ne in illorum animis, qui ex gentibus conuertebantur, seminaria idololatriæ relinquerentur, & ne Christiani facti, eo modo verum Deum colerent, quo idola coluerant, ad statuas scilicet. Et ex veris certisq́; histoȓijs non posse ostendi, quòd Constantinus imagines in templis posuerit, suprà ostendimus. Ex primitiuæ etiam Ecclesiæ historia, quam in præcedentibus deduximus, liquidò iudicari potest, suppositititium & falsum esse, quod Actione prima, sub nomine vetustißimi Theologi citatur, ναοῦ λόγος οὐδεὶς ὃν οὐ στέφει ἄγαλμα: nullam habendam esse rationem eius templi, quod non ornatum sit imaginibus seu statuis. Impudentißimum verò est,

quod

quod fingunt, in Synodo Apostolorum Antiochena decretum factum fuisse, vt loco idolorum imago Christi proponeretur, ad quam conuersi ablegarentur. Ita enim allegant Decretum: Seruatos non debere amplius ad Idola aberrare: sed certandum esse ante columnam Dei hominisq; Iesu Christi Domini nostri. Et de Apostolis quidem constat, quòd docuerint, fugienda esse idola, 1. Ioan. 5. Quòd verò loco Idolorum materiales imagines Christi substituerint, ad quas conuersos ablegârint, falsum est. Et sententiam illam ex apocryphis scriptis, de actis Apostolorum, sumptam esse non est dubium, quæ tamen potuit illam sententiam habere: Non ad Idola currendum esse, sed ad Christum, qui vt Deus & homo, vnicum fundamentum, & vera columna sit Ecclesiæ, & spectator ac remunerator certaminum, quæ fideles sustinent. Sed quid, pie Lector, de tali Synodo iudicandum existimas, quæ apocryphis, fabulosis, supposititijs, & falsis nititur testimonijs & fundamentis?

Quintò, Iohannes quidam Monachus Actione 4. dicit: Necessarias esse imagines in Ecclesijs, idq; Adrianus Papa ex doctrina Scripturæ, & ex mandato diuino probare conatur: sed profectò pueriles, frigidæ, imò pudendæ sunt probationes, nihil prorsus ad rem facientes, quæ vno verbo rectissimè appellari possunt, manifestæ ludificationes verbi Dei: non enim

violenter tantùm, sed ridiculè prorsus; dicta scripturæ in peregrinum sensum detorquentur, non secus atq; in pasquillis ioci gratia quidam ludere solent. Cumq; Synodorum autoritas ex fundamentis & testimonijs, quibus nititur, rectè æstimetur, iudicet hinc Lector, quid septimæ isti Synodo tribuere, vel velit, vel debeat, vel possit. Adrianus igitur Papa Actione secunda scribit: Sicut scriptura imagines in memoriam venerationis habet: sic & nos eas habeamus. Audi verò testimonia. Quia, inquit, factor noster Deus iuxta propriam imaginem & similitudinem hominem de luto terræ finxit & illuminauit. Præterea primus homo cuncta animantia proprijs nominibus vocauit. Abel ex primitijs ouilis sui Deo dona obtulit. Noë altare Domino construxit. Similiter & Abraham: Iacob etiam lapidem erexit. Item: Quare non nos quoque speciositatem domus Dei diuersis coloribus & picturis exornabimus, cùm scriptum sit, Concessio & pulcritudo coram eo. Item: Domine dilexi decorem domus tuæ, faciem tuam Domine requiram. Item Actione 4. Si vetus scriptura habuit Cherubim obumbrantia propitiatorium, & nos quoque imagines Christi, Mariæ, & Sanctorum habebimus obumbrantes altaria, quia ex veteri Scriptura, noua assumpsit Cherubim gloriæ. Nam Ebræo. 9. In nouo Testamento citatur historia Cherubim gloriæ.

Quàm ineptè allegetur Scriptura in ista Synodo.

Egregiam

Egregiam mehercle probationem. Item scriptum est, Sicut audiuimus ita vidimus. Et. Domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Et in Cantico: Ostende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam. Nemo accendit Lucernam, et ponit sub modio. Item: Signatum est super nos lumen vultus tui. Ergo imagines in altari collocandæ, & accensis cereis colendæ sunt. Item sanctis qui sunt in terra, inquit Psalmus, sed sancti sunt in cœlo, ergò imagines eorum debent esse in terra, &c. Certè si Pasquillus aliquis voluisset Pontificiorum doctrinam de imaginibus falsè exagitare, & irridendam proponere, non potuisset magis ridiculè scripturam allegare. Et tamen Pontificios non pudet ad Synodi istius aûtoritatem, tanquam sacrosanctam, confugere.

Sextò in Actionibus istius Synodi est et hoc obseruandũ, quod aliquoties ipsi, qui interfuerunt, fatentur: Saracenos, quorum Religio, vt nunc Saraceni. *Turcarum, sine simulacris fuit, alieniores à Christianorum Religione factos, propter cultum & adorationem imaginum. Et Actione 4. fatentur, Iudæos absterritos, ne fidem Christi amplecterentur, quia videbant Christianos contra legem,* Iudæi. *Exod. 20. imagines adorare & colere. Quod enim Synodus prætendit, Legem Dei tantùm prohibere, ne vel falsorum Deorum, vel eorum, quæ nihil sunt, simulacra adorentur: manifestè cõtra tex-*

tũ Legis pugnat, quæ disertè edicit, ne similitudines eorũ, quæ sunt, siue in cœlo, siue in terra, siue sub terra, adorentur & colantur. Extat in actu istius Synodi Act. 5. disputatio Gentilis, qui affirmat, cultum idolorum apud Gentes confirmari ex adoratione & cultu imaginum, sicut tunc inter Christianos exercebatur. Nam & nos, inquit Gentilis, non ipsas statuas adoramus: sed vt per cultum nostrum incorporeæ virtutes ad nos perueniant. Cumq; diceret Gentilis: sicut vos Christiani Angelos, qui incorporei sunt, pingitis & adoratis: ita & nos Deos nostros pingimus. Respondet quidam, qui vult videri catholicus, Angelos sua natura non omninò esse incorporeos & inuisibiles, verùm tenui corpore præditos & aëreo ac sæpius in proprio corpore visos. Porrò, quòd Actione 1. dicunt, Marcionitas, Manichæos, & alios, qui finxerunt, Christum non verum corpus humanum, sed Phantasiam eius assumpsisse, ideò imagines corporis Christi respuisse. Et idem fecisse etiam alios hæreticos, qui humanam naturam in persona Christi in diuinitatem mutatam fingebant. Aliquid habet coloris, & si quis ea opinione imagines respueret, is propter impiam de humana Christi natura opinionem meritò damnaretur. Sed cùm istorum hæreticorum controuersiæ & certamina, diligenter apud veteres descripta extent, nihil tale de imaginibus ipsis tribuitur, imò Manichæos simulacris æquiores

Pagani. Marcionitæ. Manichæi. Eutychæi.

æquiores fuisse, suprà ex Augustino contra Adimantum cap.13. ostendimus. Act.5. citatur fabula illa, quam etiam Nicephorus habet, Xenaiæ hæresin fuisse: imagines Sanctorum non esse adorandas. Cùm Gregorius Magnus idem tanquam catholicam Ecclesiæ Christi doctrinam defendat, sicut suprà ostendimus. Philoxeni autem illius sententia ita recitatur Act. 5. Christo non dandum esse honorem, nec laudem dicendam in pictura hominum arte elaborata. Esse autē illi solummodò acceptam adorationem in spiritu & veritate. Xenaias.

Quòd verò in fine 5. Actionis extat, & à Zonara etiam describitur: perfidum quendam Iudæum persuasisse cuidā Arabum Tyranno, & posteà etiam Leoni Isaurico, vt imagines in Christianorum templis delerent, & hanc esse originem Iconoclastarum, ita narratur, vt fabulæ non sit absimile. Et ob prohibendam adorationem imaginum, confractionem earum primū cœpisse, idq; ante Leonem Isauricum anteà ostendimus. Quod si Iudæi, Samaritæ, Saraceni, odio Christi, & in eius contumeliam, imagines ipsius confringunt & conspuunt, meritò damnantur, sicut Nabuchodonosor, ob impiè tractata vasa templi, arcam & Cherubim, diuinitus punitus esse à Chrysostomo non malè dicitur, quia odio Dei & in eius contumeliam hoc fecit. Origo Iconoclastarū.

Et hæc, quæ hactenus dicta sunt, pertinent ad historicum imaginum vsum, qui licet per

se, si intra historicas metas contineatur, culpari & damnari non poßit, sicut suprà ostensum est. Hæc tamen capita ex Actis annotare volui, vt Lector consideret, quàm indocta, inepta, & vana fuerint Synodi illius Actiones, quomodò commentitijs, peregrinis, & suppositititijs fundamentis, ea etiam, quæ per se vera sunt, ita superstruant, vt superstitiones suas admiscere poßint, vt hinc Lector statuat, quantum fidei & autoritatis in altero capite, quod principale est, de cultu scilicet & adoratione imaginum, Synodo isti tribuendum sit.

Adoratio imaginũ in ista Synodo.

Septimò, principale caput est, quod in Synodo ista contra manifestam scripturæ sententiam, & contra totius antiquitatis consentientia testimonia, decretum est, sacras imagines honorandas, venerandas, salutandas, amplectendas, osculandas, colendas, & adorandas esse. Et quidem apparet, pias aures etiã tunc ab ipsis vocabulis abhorruisse. Ideò quidam vocabula mitigare studuerunt, vt Actione 3. Constantinus Cypri Episcopus dicit: Suscipio venerandas imagines, adorationem autem, quæ fit secundum λατρείαν, tantummodò supersubstantiali & viuificæ Trinitati conseruo. Leontius etiam Actione 4. & Adrianus Actione 2. rem ipsam mitigare student, cum inquiunt: Sicut ex consideratione creaturarum moueor, vt Deum ipsum creatorẽ solum adorem & colã: ita in pictura contemplans Martyrũ certamina et victorias, excitor vt Deũ Martyrũ glorificem, virtutes Martyrum

tyrum prædicem, & ad imitationẽ me præparem. Et actione 7. dicunt, veram latriam soli diuinæ natura competere. Esse autẽ aliam honorariam adorationem, sicut Iacob adorauit Esau, Genes. 33. Abraham filios Chet, Gen. 23. Iacob Pharaonem, Gen. 47. Dauid Samuelem, 1. Reg. 10. Quandò itaq; dicitur imagines adorandas, non intelligi cultum latriæ: sed adorare idem valere quod salutare, amplecti & amare, sicut Pharisæi scribuntur amasse salutationes in foro, Matth. 23. Et Paulus salutauit præsbyteros ingressus ad illos, Acto. 21. Volunt igitur quidam vocabulo Adorationis in Actis illius Synodi nihil aliud intelligi, quàm exhibitionẽ honoris seu reuerentiæ, quæ fit externo aliquo gestu, vel inclinatiõe capitis, vel genuflexione vel amplexu, osculo, & huiusmodi. Quomodo ludant vocabulo adorationis.

Possem autem opponere, religiosam pietatem veræ & eruditæ antiquitatis subtilitatem illam ignorasse. Grauißimis enim sine dubio de causis simpliciter prohibuit adorationẽ imaginum, sicut & Gregorius Magnus docuit, imagines nullo modo adorandas, sed adorationem modis omnib. deuitandam. Et Lex Dei simpliciter dicit: Non adorabis nec coles ea. Possem etiam opponere, ingentem esse dißimilitudinem, quandò hominibus rationalibus exhibetur ciuilis & externa reuerentia, vel ratione officij, vel coniunctionis, vel amoris, vel quia ab illis aliquid petimus, speramus, aut timemus. Talis enim reuerentia in Scriptura An imagines aliquo modo adorandæ.

veteris Testamenti, aliquandò vocatur adoratio, & eius extant exempla in Scriptura. Verùm inanimatis statuis seu imaginibus hoc exhibere nō est idem, & eius nullum extat in Scriptura vel mandatum vel Exemplum: Imò Lex Dei, quia vtrunq; prohibet, & adorationem et cultum imaginum, altero interiorem cultum spiritus, altero externam honorariam adorationem imaginum prohibet.

Sed ne existimetur lis & certamen de vocabulis tantùm esse, videamus quid & quantùm septima ista Synodus reipsa suis venerationibus, salutationibus, cultib. & adorationibus, tribuat imaginibus: Indè enim manifestum erit, fucum tantùm esse disputationem de vocabulis. Et Scholastici posteà, sicut rem ipsam, ita etiam vocabulum Adorationis propriè sic dictæ, imaginib. Christi tribuerunt, sicut infrà ostendemus. Theodosius igitur quidā Actione 1. in sua confessione inquit: Saluto & veneror Mariæ imaginem, cuius etiam auxilium, protectionem & intercessionem, nocte dieq;, vt peccatori mihi subueniat, inuoco, vt quæ eam potestatem habet à Christo. Sanctorū etiam imagines veneror, non vt Deos, sed mētis meæ affectum & desiderium, quo in illos affectus sum, hoc modo iudicās, ex toto animo omnes obtestor, vt ad Deum pro me intercedāt, quo in oculis eius misericordiam in die iudicij consequar.

Quomodo Synodus ista velit imagines adorari.

Inuocatur auxilium.

Actione 2. sub nomine Basilij citatur suppositi-

titia hæc sententia: Deiparam virginem, sanctos, Prophetas, Apostolos, & Martyres suscipio, qui pro me apud Deum supplicant, quo per istorum mediationem propitius mihi sit Deus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur, quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palàm adoro. Audis Synodum istam docere, imagines ità, & propter hãc causam adorandas, vt per Sanctorũ, quorum sunt imagines, mediationẽ, Deus nobis sit propitius, & peccatorum remissionem largiatur: quæ certè adoratio soli Christo debetur. Ibidem Stauratius dicit: Venerabiles imagines honoro, quæ sunt velut arrhabo salutis meæ. Et Adriani Epistola dicit: Israëlitæ per inspectionẽ ænei serpentis à peste seruati sunt. Nos verò Christi & Sanctorum imagines contemplantes & venerantes, absit vt dubitemus nos seruari. Mediatio, propitiatio. Seruamur per imagines.

Actione 4. narratur miraculũ, quòd S. Anastasius apparuerit mulieri paralyticæ, et dixerit: descende ad Tetrapylum, sanctiq́ʒ Anastasij intercessionem apud Deum posce, quæ ad templum illud delata, cùm sancti imaginem cõspicaretur, dixit: Hic est, qui in somnis mihi apparuit. Et in terram se prosternens, & Martyrem flebilibus orationibus placans, sana surrexit. Et alius quidam addit, mulierculam obsessam, Romæ ad imaginem Anastasij sanatam. Sanationes ad imagines.

Allegatur ibi & formula iurandi in confirmationem

Iurant ad Imagines. *mationem dictorum, positis manibus super imagines Christi, & Mariæ. Atqui Scriptura tradit, cultum soli Deo debitum esse, per nomen ipsius iurare.*

Leontius ibidem dicit: Quandò imaginem Christi habeo, per eam Christum ipsum me tenere & adorare videor.

Ex Sophronio citatur tale miraculum: Ingressi templum, vidimus picturam, repræsentantem in medio imaginem Christi, Mariam à sinistris, à Imagines loquuntur. *dextris autem Baptistam. Præterea cœtus Sanctorum, qui ante imaginem procidebāt & intercedebāt. Christus verò cōmiseratus annuit et antè imaginē inquit: illi date. Et sancti ad me aiūt: Ecce gratiam Deus tibi dedit. Et alius quidam Episcopus subijcit: hæc imago adhuc hodiè Alexandriæ existit, & omnes morbos curat.*

Aliud ibi recitatur, quòd Dæmon, cùm cuidam Dæmonum testimoniū. *valdè molestus esset, dixerit, imaginem istam, Mariæ scilicet gestantis Christum, si nolis me tecum luctari, caue amplius adores: Abbatem verò* Lupanaria. *Theodorum dixisse: Potiùs omnia Lupanaria intranda esse, quàm intermittendam adorationem illius imaginis. Ita enim in Caroli Magni libro sententia illa Synodi citatur.*

Alius quidam vxori ægrotanti dixit: si domi Imago Cosmæ & Damiani. *essem, possem cerea Sanctorum meorum Cosmæ & Damiani imagine omnes dolores tuos auferre. In somnis Sancti illi apparuerunt mulierculæ,*

quæ

quæ expergefacta rogauit virum de forma illorum Sanctorum. Vir verò recordatus, quòd soleret peregrè imaginem illam secum ferre, ostendit eam vxori, quæ cùm vidisset, adorauit.

Manzon quidam dicit: Ego in morbo iussi, vt inferrent ad me Christi imaginem, quam cùm vidissem, dixissemq́ue: Domine, qui das Sanctis gratiã, respice me, imposui eam loco dolenti, & morbus repulsus est. Item muliercula ægrotans, cùm præ torminibus ingredi nõ posset, repsit ad illũ locum, vbi in parietibus effigies Cosmæ & Damiani depictæ erant. Et quia fide pro scipione vtebatur, confestim sanitati Sanctorum intercessione restituta est. Imago imponitur loco affecto. Fides in imagines.

Ioannes quidam dicit: si quis imaginem Christi aspiciens & adorans dixerit, aut ei inscripserit: Hic est Christus, non peccat. Item: dicunt Romæ in omnium officinarum vestibulis exiguas Simeonis imagines collocasse, custodiam quandam & securitatem rebus suis illinc promittentes. Et Hæmorrhousa quædam inspecta tantũmodò Simeonis imagine, dum is adhuc in viuis esset, sanata ibi dicitur. Maria Aegyptiaca imaginem Deiparæ virginis ita alloquitur: O virgo Domina, auxiliare mihi, quæ neminem habeo, qui mihi suppetias ferat. De imagine hic est Christus. Imagines in officinis. Alloquitur imagines.

Plura alia similia sub titulo miraculorum ibi recitantur, quomodò pictæ imagines inuocantibus distillârint guttas roris & vngentorum, quibus Miracula.

bus

bus morbi ſanati, & quomodò imagines læſæ, vltæ fuerint contemptores ſuos.

Imago in puteum. *Actione 5. muliercula quædam fodiens puteum, cùm aquam non inueniret, vidit in ſomnis quendam ad ſe dicentem: Mitte vt ſimulachrum Abbæ Theodoſij afferatur, & Deus tibi dabit aquam. Cumq́; imago eſſet allata, demiſerunt eam in puteum, & confeſtim aqua ſcaturijt.*

Imago ſeruat candelas. *Abbas quidam habebat in ſpelunca imaginem Mariæ, habentem in vlnis Chriſtum. Quandò verò abiturus erat ad loca ſancta, candelam parabat, eamq́; pro more ſuo accendebat. Cùm verò accinctus ad iter, preces funderet, dicebat ad Dominam, totus in imaginem eius intentus: Sancta Domina Deipara, quia longum mihi reſtat iter, candelam tuam cura, eamq́; in extinctam ſerua. Nam ego tuo fretus præſidio, longum iter ingredior. Et hæc cùm ad imaginem dixiſſet abijt. Reuerſus autem poſt Menſes quinq́; aut ſex, candelam tamen ſemper ardentem, nec vnquàm extinctam inuenit.*

Tridentini decreti artificium. *Hæc ſummatim excerpta, annotare hoc loco volui, vt Lector videat, quales opiniones, & quos cultus imaginum, Tridentinum decretum ſtabilire, & Eccleſijs rurſus obtrudere conetur, quando ad ſeptimam hanc Synodum ſe refert. Studioſè enim craſſas ſuperſtitiones, cultus, inuocationis, & adorationis imaginum, in decreto*

to suo non recenset Tridentini: sed quia tamen retineri illas volunt, præcipiunt talem venerationem imaginum, sicut in septima Synodo definita est. Et verbi sanè Gratia, de superstitionibus, si quæ irrepserunt, abrogandis concionantur: sed quæ possent esse crasßiores superstitiones, quàm quas hactenus ex actis septimæ Synodi annotauimus? Illas verò Tridentini iudicant non superstitiones, sed magnam pietatem esse. Quomodò verò aduersa quasi fronte pugnent cum Doctrina verbi Dei, de vero cultu, inuocatione, & adoratione Dei, in locis præcedentibus ostensum est.

Octauò, fundamenta etiam, testimonia & probationes, quibus talem cultum & adorationem imaginum septima ista Synodus confirmare conatur Lectori tanquam in tabella spectanda, consideranda, & dijudicanda proponemus. Vtq; rectiùs de illis iudicari poßit, redigemus ea ad certa aliquot capita. Primò enim ex Scriptura probare conantur adorationem imaginum. Secundò ex traditionibus. Tertiò ex patrum testimonijs. Quartò ex miraculis. Quintò, quòd contrarium asserere sit vetus hæresis. Sextò à similitudine venerationis imaginum politicarum. Vident igitur, sibi obstare clarißimam Scripturæ sententiam, quòd solus Deus sit adorandus, quodq́ue adorationem imaginum Scriptura expreßè prohibeat. Ideò testimonia illa ita

Fundamenta adorationis in ista Synodo.

Quomodo eludant dictum, Deum solum adorandum.

la ita eludere conantur. Quòd Scriptura, vbi dicit, Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles, exclusiuam particulam addiderit, latriæ, non autem adorationi: sed illam elusionem Angelus, Apocal. 19. ignorauit, qui se ideò à Ioanne adorari vetat, quia scriptum sit: Deum adora. Ignorauit illam tota antiquitas, ex cuius sententia Hieronymus dicit: Nos nec Angelos, nec Sanctos, nec Martyres, nec ipsorum reliquias, nec vllam Creaturam: sed solum Deum adoramus. Et Gregorius Magnus, prohibens adorationem imaginum, hoc ipso dicto vtitur, quia scriptum sit, Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Athanasius indè probat Christū esse Deum, quia iubetur adorari. Non autem loquimur de ciuili, politica, seu mundana adoratione, seu reuerentia, de qua suprà exempla quædā Scripturæ citata sunt: sed de adoratione religiosa, quæ in exercitijs fidei & pietatis vsurpatur. Illam soli Deo debere manifestissimū est. Cùm enim Satan postularet adorationem, Christus respondet, Dominum Deum tuum adorabis. Quæ allegatio nihil ad propositum concluderet, si sententia non esset exclusiua. Et ne excipiatur, Satanam non esse adorandum, aliud verò esse de Sanctis, certè bonus etiam Angelus, Apoc. 19. Et Petrus Apostolus Actor. 10. sententiam illam exclusiuè intelligunt. Ac de imaginibus non adorandis extat manifesta prohibitio Exod. 20. Quòd verò Synodus

Quomodo eludant Legem, Exod. 20.

ista

ista fingit, elusiones prohiberi tantùm ne imagines idolorum, vel ne ipsa materia seu forma imaginum adoretur, suprà solidè refutatum est.

Audiamus verò quibus testimonijs, et ex quibus fundamentis Scripturæ, contra Scripturam adorationem imaginum Synodus ista doceat & defendat. Actione 2. dicunt, Scriptum est: Faciem tuam Domine requiram. Item: vultum tuum deprecabuntur seu supplicabunt diuites populi. Simulacra autem sunt facies seu vultus Dei: ergò imagines deprecationibus & supplicationibus sunt adorandæ. Si Pasquillus ita luderet, diceretur: Risum teneatis amici. Sed in re seria, contra expressam Scripturæ sententiam, Exod. 20. manifesta deprauatione verbum Dei ita torquere, insigne est piaculum, quod habet definitam iudicij diuini sententiam, 2. Pet. 3. Actione 4. allegantur pro adoratione imaginum hæc testimonia Scripturæ: Adorate scabellum pedum eius. Item: Adorate ad montem sanctum eius. Item: Ebre. 11. Iacob Virgam seu Sceptrum Iosephi adorauit, signum scilicèt propter signatũ. Sed textus Scripturæ hoc non habet, quòd virgam adorârit: sed quòd super virgam, hoc est, super baculum suum, propter imbecillitatem innixus Deum adorârit, Ebre. 11. siue, vt Hebræa habẽt, cùm se erigere non posset, quòd ad caput seu fulcrum lectuli conuersus, Deum adorârit. Item in veteri Testamento patres adorârunt Arcam & Cherubim, quæ for- I.

Quomodo Scripturam torqueant ad imaginũ adorationẽ.

mam hominis habuerunt: Sed falsum hoc est: non enim vel arcam vel Cherubim, sed verum Deum, qui promiserat se illo loco inuocantes auditurũ, adorabant. Excipiunt verò. Ergo eodem modo & nos ad imagines ipsum Deum adorabimus: Sed illi habebant mandatum & promißionem in veteri Testamento, de Deo illic adorando. Nos verò nec mandatum, nec promißionem, nec exemplum habemus, vt Deum ad statuas, seu ante imagines adoremus. Imò argumentum à simili (vt sicut in veteri, ita & in nouo Testamento cultum & adorationem Dei ad certa loca, & externa symbola alligemus) refutatur ab ipso Christo Ioan. 4. Nec in monte hoc, nec Hierosolymis: sed in spiritu & veritate Deum adorabitis.

II. *Porrò deficientibus Scripturæ testimonijs, aliquoties repetunt illud Axioma: Quicquid in nomine Domini ad eius honorem & venerationem fit, id non potest non sanctum, pium & Deo placitum esse. Cùm igitur imagines fiant, colantur & adorentur ea opinione, quòd homines existiment, se hoc modo Deo gratum cultum præstare, quis hoc, quòd bona intentione fit, damnare audebit? Sed in scriptura habemus expressam refutationem huius argumenti. Ex hoc enim axiomate non gentes tantùm: verùm etiam Iudæi Idololatriam suam extruxerunt, & indè eam, contra omnium Prophetarum monitio-*

Ex bona intentione.

monitiones, iustificârunt. Sed Deus expressè de cultu suo dicit: Non faciatis singuli quod vobis rectum videtur. Sed quod ego præcipio tibi, hoc tantùm facias Deo tuo, non declines, nec ad dextram nec ad sinistram, nec addas aliquid, nec detrahas.

III. *Hoc verò peculiari obseruatione dignum est, cùm ipsi animaduertant, probationes illas non tàm esse confirmationes, quàm Scripturæ ludibria, ad traditiones non scriptas confugiunt, & anathemata sua, tanquam caput Gorgonis obuertunt. Nam actione 1. anathema pronunciant in illos, qui dicunt: nisi ex veteri & nouo Testamento euidenter & satis de imaginum cultu & adoratione edocti fuerimus, non sequemur, siue patrum, siue synodorũ, siue Ecclesiæ traditiones prætendantur. Et subinde inculcant quidem, adorationem imaginum esse traditionem Apostolicæ, primæ & veteris Ecclesiæ. Sed falsum hoc esse, suprà perspicuis testimonijs ostendimus. Ipsi verò simpliciter volunt, ea quæ titulo traditionum obtruduntur, etiamsi nec ex veteri, nec ex nouo Testamento probari, nec ex veris primitiuæ Ecclesiæ testimonijs confirmari possint, eadem fide, & pari autoritate suscipi, sicut ea quæ certa & expressa habent Scripturæ testimonia.*

Ex traditionibus non scriptis.

Ideò in definitione Synodi dicunt: Ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetu-

dine valentes & decretas, retinendas esse, & de earum numero esse imaginum adorationem.

IIII. *Videamus verò vlterius, qua fide veterum Scriptorum testimonia ad confirmationem adorationis imaginum allegentur in ista Synodo. Constat enim totam veterem Ecclesiam per annos sexcentos & amplius, sicut suprà ostēdimus, adorationem imaginum simpliciter damnasse. Talium verò Testimoniorum antiquitatis nulla prorsus mentio fit in ista Synodo, sed alia conquirunt, quæ qualia sunt, iam ostendemus. Ex primitiuæ autem Ecclesiæ patribus, vsq; ad annos post natum Christum trecentos & amplius, nulla prorsus de imaginibus proferũtur testimonia, sicut nec proferri possunt. Sed quomodo illa Testimonia tractent, qui post annos trecentos vixerunt, consideretur.*

Quomodò patrum testimonia tractent.

Docere debebant, adorationem imaginum dogma esse Christianum & Catholicum. Ipsi verò patrum quædam testimonia, quæ de historico imaginum vsu loquũtur, proferunt. Atqui manifestum est, ex historico imaginum vsu non probari cultum & adorationem earum. Sed inquis, Ex Athanasio, Basilio, Chrysostomo probant, honorem, qui imagini exhibetur, ad ipsum prototypum referri. Item, vna & eadem adoratione coli imaginem, & eum, cuius est imago. His testimonijs insidiosè & mutilatè propositis, non præmonitos possunt turbare: sed si consideretur illud, quod

Honor imaginis ad prototypum.

quod Patres in istis sententijs tractant & agunt, manifestum erit, illas allegationes Synodi, insidias, dolos, & fraudes esse. Patres enim sumunt similitudinem à politicis Imperatorum imaginibus, & à ciuili veneratione earum, quod scilicèt ipsis regibus iudicetur factum, quicquid imaginibus ipsorum vel honoris exhibeatur, vel contumelię inferatur, quodq; ipsum Regem vidisse dicatur, qui imaginē ipsius aspexit. Nequaq̄ autem hanc consequentiā indè texunt. Ergò honor, cultus, inuocatio & adoratio, quę ipsi Christo debētur, materiali et exanimi ipsius imagini exhibēda sunt. Hac enim sentētia, ne vnica quidē sylla-ba, in patrū istorum Scriptis ostendi pōt: sed quia hęreticis absurdū videbatur, Christum filiū Dei, eodem honore, cultu et adoratione prosequendū, sicut ipsum Deum patrem, & prętendebant indè sequi, duos esse Deos. Illā igitur doctrinam Christi (ego in patre, pater in me. Qui videt me, videt & patrem meum. Vt omnes glorificent Filiū, sicut Patrem. Qui non honorat Filium, non honorat patrem) veteres illi Scriptores, similitudine crassiore, & nota ab imaginib. Regū, sicut more politico tunc vsitatę erāt, sumpta pro rudiorib. qualitercunq; declarare voluerūt, ideò, q̄a Christus vocatur imago Dei, & Character substantię eius: Nihil autem prorsus dicunt de Christi & Sanctorū materialibus imaginibus, in Ecclesia, religione ac pietate colendis & adorandis. Nul- Fraus septimę Synodi.

la enim litera, nulla syllaba, nulla dictione in illis patrum locis hoc ostendi potest, loquuntur de politicis Imperatorum imaginibus, & hanc similitudinem accomodant ad Christum, qui est viua & substantialis imago aeterni Patris. Et in hanc sententiam Basilius dixit: honorem imagini, hoc est, Christo exhibitum, referri ad prototypum, hoc est, ad Patrem, sicut Christus dicit: Qui Filiũ non honorat, nec Patrem honorat. Videt itaq; Lector, qua fide illud dictum Basilij, quod semper in ore habent, de imagine & prototypo, ad adorationem & cultum religionis, inanimatis simulacris exhibendum, torqueant. Eodem candore ex Ambrosio etiam allegant, Christum non diuidi, quandò in eo & diuinam imaginem & crucem adoramus. Ipse enim se explicat, inquiẽs, se loqui de adoratione Diuinitatis & carnis in Christo.

Quia verò ipsi animaduertunt, illis testimonijs veterum nõ probari adorationem imaginum in Ecclesia: ad supposititia & adulterina confugiunt. Citant enim Basilium in Epistola ad Iulianum, quem dicere fingunt: Suscipio Sanctos, qui pro me apud Deum supplicant, quo per illorum mediationem propitius mihi sit Deus, & remißionem peccatorum mihi largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum. honoro & palàm adoro. Hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis non est prohibendum: sed in genuinis Basilij scriptis, nec hoc testimonium, nec simile

Supposititia sentẽtia Basilij.

simile seu eiusdem sententiæ reperitur. Et quia contra scripturam, & contra vnanimem totius antiquitatis sententiam pugnat: supposititiũ esse non est dubiũ. Notus est autem cùm aliàs perniciosus ille lusus, quo recentiorum opiniones antiquiorib. & probatæ fidei Scriptoribus falsò tribuere solent: tùm in hac ipsa Synodo aliquot eius falsationis exempla extant. Tribuitur enim ibi Epistola quædam Gregorio Primo seu Magno, de veneratione imaginum, quam Gregorij Tertij esse constat. Magnum enim Gregorium adorationem imaginum prohibere, suprà ostendimus. Fabula etiam recentior de paßione imaginis crucifixi Athanasio ibi, sed falsò, tribuitur, sicut suprà ostendimus. Feruntur quoq; Athanasij nomine quæstiones quædam ad Antiochum, vbi in 16. dicitur: Si duo ligna crucis dissoluãtur, posse ea abijci & exuri etiam: si verò colligata sint, esse veneranda: Sed in 4. actione huius Synodi manifestè deprehenditur, sententiam illam esse Leontij cuiusdam, quem circa tempora Mauritij Imperatoris vixisse ibidem scribitur.

Falsationes in ista Synodo.

Atq; ita nec ex Scriptura, nec ex traditionib. nec ex patribus vetustioribus, probare possunt, sacras imagines esse complectendas, salutandas, osculandas, colendas, adorandas. Et argumentum præcipuum, quòd dicunt, cultus qui exhibentur imagini, tanquam signo, referri ad prototypum seu rem signatã, refutatum est ab Augustino, siue

Augustini responsio de signo & signato seu prototypo.

ad signum, siue ad signatum referatur. Nam de doctr. Christiana lib. 3. cap. 7. gentium signa vocat inutilia, vt quòd simulacra venerabãtur, vel tanquam Deos, vel tanquam signa & imagines Deorum. Iudaeorum verò signa, vt diuinitus instituta, vocat vtilia. Et de vtrisq; concludit: Si signum vtiliter institutũ pro ipsa re, cui significãte institutum est, sequi, carnalis est seruitus, quãtò magis inutilium rerum signa instituta, pro rebus accipere. Quae signa si retuleris ad ea ipsa, quae his significantur, eisq; colendis animum obligaueris, nihilominus seruili carnaliq; onere atq; velamine non carebis. Et cap. 8. dicit: Christiana libertas, Iudaeos sub signis vtilibus inuentos, ad res signatas eleuatos, liberauit. Gentes verò ab Idolis ad vnius Dei cultum conuertit, non iam sub ipsis etiam vtilibus signis seruituras, sed exercitaturas potius animum in eorum intelligentia spirituali. Cap. 9. de Sanctis veteris Testamenti: Quia venerati sunt diuinitus instituta, sed quorum vim significationemq; intelligebant, nõ hoc veneratos quod videtur: sed illud potius quo talia cuncta referenda sunt. Tempore verò noui Testamenti, quo resurrectione Domini libertas nobis illuxit, ne talium quidem signorum, quae intelligimus, operatione operati sumus: sed quaedam pauca pro multis, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina, sicut est Baptismi Sacramentum & celebratio corporis & sanguinis

sanguinis Domini. Hæc Augustinus, quæ simpliciter euertunt præcipuum Iconolatrarum fundamentum.

Tandem igitur ad miracula confugiunt, quæ per imagines edita finguntur, & quod ipsi Sancti, quorum sunt imagines, mulierculis apparuerint, & illas apud imagines auxilium quærere iusserint, sicut quædam suprà ex Actis illis descripsimus. Et Marcum quendam fabulantur, crucem argenteam fabricasse, cumq; illam erigeret, tres in ea imagines per se enatas apparuisse, & Hebraica dialecto scriptum fuisse in superiore parte Emanuel: vtrinq; verò in summitate alarum, Michaël & Gabriel. Et Ducem quendam visis illis imaginibus, cùm virtutem quandam in his esse cognosceret, protinus crucē adorasse. Huc pertinet etiam fabula, quam ex Damasceni vita Andradius narrat: Fuisse scilicet Damasceno, eò quòd adorationem imaginum defenderet, dextrā manum, procurante Leone, abscissam. Ipsum verò ad virginis Deiparæ quandam imaginem confugisse: ab illa, cuius causa in tantam calamitatem esset coniectus, opem atq; auxilium deposcentem maximisq; precibus contendisse, vt stupendo aliquo miraculo declararet, caussam quā defenderet piam & iustam esse. Et ecce, inquit, in somno manus ipsi subitò restituta est, & in somnis cœlitus sibi admoneri visus est, ne à defensione adorationis imaginum desisteret. Talia multa V.

Ex miraculis imaginū.

Fabula de Damasceno.

prodigia in 4. & 5. Actione recitantur. Sed quis fidem præstabit, illa non esse fabulosa & conficta? Partim enim ex Martyrologijs, & ex Vitis Patrum, quæ scripta Apocrypha esse, ipse Gelasius pronunciat distinctio 15. citantur: partim circa tempora fabulosæ huius Synodi contigisse finguntur. Cumq; dogma de adoratione imaginum nouum sit sine autoritate scripturæ, & absque veris primitiuæ Ecclesiæ testimonijs, superstitiosè inuectum Scriptura disertè præmonet, ne ad suscipiendum nouum dogma, vel signis vel prodigijs nos permoueri patiamur. Hoc enim prætextu solere Satanam mendacia & falsa sua dogmata spargere, Deut. 13. Matth. 24. 2. Thessal. 2. Et veritatem Deus non vult à mortuorum spectris, sed ex Lege & testimonio inquiri, Esa. 8. Luc. 16. Et Gentes de Idolis suis similia, aut maiora etiam miracula magno numero proferunt, sicut ea descripsit Lactantius lib. 2. cap 8. Quòd si absq; Scriptura, & contra Scripturam, ex solis prodigijs, de cultu Dei statuendum esset, iamdudum vicisset Ethnica religio.

Martyrologia de Vitis patrum apocrypha.

Prodigia nō faciunt dogmata.

VI. *Porrò vtuntur & hoc argumento: Quod vetus sit hæresis, damnare adorationem imaginum. Enumerant autem Gentiles, Ebræos, Samaritas, Manichæos, Xenaiam, &c. Ridiculum autem est vel fingere, Paganorum & Samaritarum hæresin fuisse, non adoranda simulacra, cùm illam ipsam*

Qui damnarint adorationem imaginum.

ſam ob cauſſam in Scriptura damnentur, quòd ſimulacra coluerint & adorârint. Ebræi verò ex Lege diuina adorationem imaginum damnârunt: Quia ſcriptum eſt, Non adorabis nec coles vllas imagines. Gentes verò in ſua idololatria confirmatas, & Iudæos à fide Chriſtiana inde abſterritos, quòd viderent, Chriſtianos imagines colere & adorare, ſuprà oſtendimus. De Manichæis nulla hiſtoria tradunt, ipſos auerſatos imagines: ſed contrarium ſuprà ex Auguſtino oſtendimus, ſicut etiam de Xenaia ſuprà diximus. Quòd ſi qui vel in contumeliam Chriſti, vel ad ſtabiliendum Marcionitarum & Manichæorum phantaſma, hiſtoricum imaginum vſum conſpurcârunt, illi propter opinionem impiam meritò damnantur. Nec tamen vlla ratione indè ſequitur, imagines eſſe colendas & adorandas.

Poſtremò locum ſimilium ſæpiſſimè vrgent. Si, aiunt, in rebus huius ſeculi probantur, & grata ſunt ſigna illa dilectionis, deſiderij, & reuerentiæ, quandò liberi parentum χειμήλια, ſponſa munuſcula ſponſi, ſubditi imagines, literas, ſigilla Regum honorant, oſculantur, venerantur: Cur igitur Deo non eſſet gratum, ſacras imagines complecti, oſculari, ſalutare, colere & adorare? Item actione prima: Si Imperatorum vexillis & imaginibus in Prouincias miſſis, populus cum cereis & ſuffimentis odoratis occurrit, quantò iuſtius eſt, hoc fieri Chriſti & Sanctorum VII.

A ſimili.

ctorum imaginibus. Et Actione 4. dicitur, hoc fieri Symbolicè.

De cultu Dei non statuendum ex similitudinibus huius seculi.

Sed responsio plana, firma & solida est. De cultu Dei in Ecclesia, ex solo verbo Dei, et nō ex huius mundi consuetudinibus & ratiocinationibus, esse statuendum. Verbum Dei autem non docet, Imagines colendas & adorandas esse, sed simpliciter edicit: nullam similitudinem, siue eorum quæ in cœlis sunt, siue in terris, siue sub terris, adorandam & colendam esse. Et disertè dicit, cultus qui Dei gloriæ debentur, non esse imaginibus communicandos, Esa. 42. Gloriam meam alteri non dabo, nec laudē meam sculptilibus. Contra hæc manifesta & firma scripturæ fundamenta nullæ in contrarium vel admittendæ, vel recipiendæ sunt argumentationes.

Et quam ineptæ, frigidæ, & friuolæ, fabulosæ, commentitiæ, & falsæ fuerint totius istius Synodi argumentationes & actiones, ad probandam & confirmandam adorationem imaginum, ideò per partes ostendere volui, vt Lector indè statuat, quantum fidei & autoritatis definitioni huius Synodi, de colendis & adorandis imaginibus, tribuendum sit. Et ex 6. Actione apparet fuisse in ipsa Synodo, qui historicum imaginum vsum recipiendum, adorationem verò earum recusandum, esse iudicârunt: Sed maior pars vicit meliorem. Et Gregorius Neocæsariensis, qui anteà adorationem imaginum damnârat, in ista Synodo ad

Quantū tribuendū isti Synodo.

Palinq-

Palinodiam adactus, dicit. Quandoquidem vniuersus iste cœtus idem loquitur & idem sentit, didici & ego atq; instructus sum, quòd hæc sit veritas, quæ nunc existimatur & prædicatur. Germani etiam quadam epistola hanc affert rationem, cur retinenda sit adoratio imaginum, ne scilicet dicatur ipsos hucusq; errasse. Et in fine 5. Actionis, Legati Romani Pontificis ita concludunt: Iustum censemus, vt in medium nostri veneranda imago afferatur, quam osculantes sancti vos Sacerdotes, quid de ea fieri debeat pronuntietis. Et factum est ita, ac nõ multò pòst secuta est definitio Synodi, esse adorandas imagines. Atq; hæc fuerunt documenta, hæc fundamenta adorationis imaginum in ista Synodo, quæ qualia sint, cùm manifestum sit, non opus est prolixa refutatione.

DE SYNODO FRANCOFORdiana, in qua Acta 7. Synodi iusta refutatione rescissa, & adoratio imaginum improbata & damnata est.

SEPTIMA *tamen ista Iconolatrica Synodus, propter superstitiosam & impiam, de adorandis imaginibus, sententiam, & propter inepta, & vana, & falsa documenta, non ab omnibus Ecclesijs comprobata et recepta fuit: sed à multis publicè fuit reprehensa & damnata. Adrianus enim Pontifex, per Legatos suos, acta istius Synodi*

Acta 7. Synodi mittuntur ad Carolũ Magnũ.

Synodi ad Carolum misit, vt ea Episcopis Germaniæ & Galliæ approbanda proponeret. Atq; hac de caussa Synodus Francofordiana à Carolo conuocata fuit. Hoc verò loco obseruanda est insignis fraus Scriptorum Pontificiorum, qui scribere non verentur, in Francofordiana illa Synodo, Felicianam hæresin, de non adorandis imaginibus, damnatam, atq; ita septimam istam Synodum receptam & approbatam ibi fuisse. Sed falsarium hoc esse, luce clarius est. Damnata sanè fuit hæresis Feliciana in Synodo Francofordiana: verùm ea non fuit de imaginibus, sed docuit, Christum secundum humanitatem esse adoptiuum Dei Filium. Sicut acta ostendunt.

Nota fraudem de Feliciana hæresi.

Quid in Francofordiana Synodo de imaginibus actum.

Porrò in Francofordiana illa Synodo, controuersiam etiam de imaginibus disceptatam & definitam fuisse, inter omnes constat: Sed illi, qui Pontificum vitas descripserunt suppressis Francofordiani Concilij actis, finxerunt, ibi septimam Iconolatricam Synodum, & adorationem imaginum receptam & approbatam. Alij verò graues Historici, vt Eginardus, Regino, Adon, Annonius, Blondus, Auentinus, Himmarus scribunt contrarium: Adorationem scilicet imaginum in Synodo Francofordiana sub Carolo damnatam, Græcorum istam Iconolatricam Synodum destructam, acta eius rescissa, & statutum, vt nec septima, nec vniuersalis, sed Pseudosynodus di-

dus diceretur, & conscriptam ibi istius Pseudosynodi iustam refutationem, quæ sub Caroli nomine edita fuerit. Sed acta illa Francofordiana à Pontificijs hactenus ita suppressa fuerunt, vt hoc tantùm constiterit, sub nomine Caroli aliquid de imaginibus Francoforti conscriptum fuisse. Pontificijs verò vociferantibus in defensionem adorationis imaginum, & approbationem septimæ Synodi: hoc factum alijs autem Historicis contrarium affirmantibus, res dubia & incerta mansit, nisi quod vulgo persuasum fuit, adorationem imaginum tunc ab Ecclesijs Germaniæ & Galliæ etiam receptam, & contrarium sentientes damnatos ibi fuisse. Sed ante paucos annos libri illi Caroli Magni, continentes acta Synodi Francofordianæ, de imaginibus, in Gallijs ab Episcopo Tilio editi sunt, ex quibus Scriptores Pontificij de Crimine falsi manifestè conuincuntur. Episcopi enim Germaniæ & Galliæ in Francofordiana Synodo nequaquam, sicuti Pontificij fingunt, septimam istam Synodum approbârunt, adorationem imaginum nullo modo receperunt. sed Pseudosynodum illam abdicârunt, adorationem imaginum magno, pio, & iusto zelo damnârunt, & aliquot libris acta Pseudosynodi istius refutârunt.

Acta Francofordiana suppressa.

Libri Caroli de imaginibus editi.

Cumq; apud Græcos duæ contrariæ habitæ fuissent

ſent Synodi, quarum altera Conſtantiniana, ſim-pliciter ipſas imagines, & quemuis earum vſum damnabat: altera Nicena ſecunda, imagines non tantùm habendas: ſed colendas & adorandas ſta-tuebat: Francofordiana Synodus, inter duo illa extrema, medium ſequitur, & aliquoties dicit, Non ſimpliciter abdicamus effigies ob memoriam rerum geſtarum, & ob venuſtatem baſilicarum conditas, ſi fiant ad ornamentũ, vel ad res geſtas monſtrandas, cùm ſciamus per Moſen & Salomo nem factas: ſed earũ inſolentiſsimã, vel potius ſu-perſtitioſiſsimã adorationem cohibemus. Cultũ enim & adorationem imaginũ ſimpliciter dam nant. Non ſunt, aiunt, imagines adorandæ, non co lendæ: ſed tu ſolus adorandus, tu ſolus ſequendus, tu ſolus colendus es, qui in vnitate ſubſtantiæ cum Patre & Spiritu ſancto perpetim regnas. Itẽ: Qui vult vitam, & cupit videre dies bonos, non imagi-nes adorare, nec picturam colere debet: ſed decli-nare à malo. Item: Quomodò præſumemus rem inſenſatam adorare? Quis tale facinus perpetra-re audebit? Et rationem reddunt: Quia adoratio imaginum nullo dicto aut exemplo Apoſtolorum probari poteſt. Nam omni omnium rerum adora-tione inhibita, ſolius Dei adoratio inſtituitur ab Apoſtolis. Item: Nulli Patriarchæ, nulli Prophe-tæ, nulli Patres imagines adoraſſe leguntur: ſed ſo-lum Deum colere, & ipſum adorare ac glorifica-re, tota Scriptura clamat. Et quòd Patres primi-

Frãcofordiana Synodus imagines cõcedit.

Sed adorationem earũ damnat.

tiuæ Ec-

tinæ Ecclesiæ prohibuerint adorationem imaginum, ex Epiphanij Epistola ostendunt, & ex Augustino probant, qui imaginum adoratores inter hæreticos Simonianos & Carpocratianos numerat.

Dignum autem est obseruatione, quomodò & ex quibus fundamentis Germanici & Gallici Episcopi argumenta secundæ Nicenæ Pseudosynodi refutarint. Et iustæ quidem ac prolixæ refutationes extant in libris illis Caroli Magni: nos verò hoc loco præcipua tantùm capita refutationum annotabimus, vt ad ea, quæ superius ex actis Pseudosynodi notauimus, conferri possint. Primò igitur rectè dicunt, quòd illa testimonia, quæ ex Scriptura & Patribus verè & rectè citat Pseudosynodus, nihil aliud probent quàm imagines posse haberi, vel ad vsum historicum, vel ornatus gratia. Nullo verò modo inde probari, imagines esse colendas & adorandas. Et tamen illum ipsum historicum vsum accuratis limitationibus intra certas metas circumscribunt. Verus, inquiunt, decor Ecclesiæ seu Domus Domini non in materialibus imaginibus, sed in virtutibus spiritualibus refulget. Paulus enim, Antonius, Hilarion, & alij, imagines non habuerunt, & tamen decorem Domus Domini dilexerunt. Item: imagines non volunt æquiparari libris diuinæ Scripturæ. Hæc enim arcano ac præsago Dei consilio prædestinata, & ad humanæ salutis emolumen- Historicus vsus imaginum. Limitatio historici vsus.

tum patefacta est. Imagines verò Gentilium au-thorum vanitate sunt probatæ, & nullam salutis exhibitionem adducunt. Dauid enim ad agnitionem Christi, per legem non per imagines peruenire anhelabat, cū aiebat, reuela oculos meos. Item mysteria fidei nō in picturis, sed in diuinis literis sunt inuestiganda, & fide potiùs quàm oculis intuenda. Quodq́ue dicitur, in picturis virtutes conuersationis Sanctorum videri, hoc Francofortensis Synodus negat. Dicit enim, fidem, spem, charitatem, & reliquas virtutes esse inuisibiles, Imitationem verò à Paulo ita præscribi: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Esse igitur Apostolicam traditionem, non in picturis, sed in virtutibus Sanctorum conuersationem videri posse, & eorum imitandam esse fidem, non imaginum fucis, sed operibus bonis. Addunt & hoc: vetus Testamentum plenū fuisse præfigurationibus, quæ opertæ fuerūt typicis vmbris & significationibus futurorum: Nouum verò Testamentum habere figurarum impletionem, & veritatem spiritualem. Non itaq; consequens esse: si vetus Testamentum habuit figuras, arcam, Cherubim, Serpentem, &c. Ideò necesse esse, vt nouū Testamentum habeat imagines. Imò multitudine imaginum conditionem noui Testamenti deteriorem reddi, quàm fuit veteris, vbi figuræ diuinitus instiitutæ fuerunt, non sicut nunc imagines ab hominibus excogitatæ.

Secundò

Secundò ostendunt, Pseudosynodum, ad probandam adorationum imaginum, quædam dicta Scripturæ falsò allegare, vt quòd dicũt, Iacobum adorasse virgam seu sceptrũ Iosephi. Item: Patres in veteri Testamento adorasse Arcam, Cherubim, montem sanctum, &c. cùm textus Scripturæ hoc non dicat. Solum enim Deum adorârunt.

Tertiò demonstrãt, multa peregrina Scripturæ dicta, violenter ad adorationem imaginũ detorta, quæ de picturis nihil prorsus dicant. Vt faciem tuam requiram, Vultũ tuum deprecabuntur. Et quæ præterea suprà notauimus.

Quartò indicant, multa apocrypha, supposititia & falsa, sub nomine & titulo Patrum allegari, vt Epistolam Iesu ad Abgarum, & alia multa.

Quintò ostendunt, ad adorationem imaginum falsò detorqueri quædam Patrum dicta, quæ vel de historico imaginum vsu, vel de politicis Imperatorum imaginibus, vel de Christo, qui est imago Patris, in qua ipse Pater videtur, loquuntur.

Sextò decretum faciunt his verbis, Si quis cum Pseudosynodo dicat de pictura, hoc est Christus, is proculdubio mentitur, peccat, & insaniẽs scelestè agit.

Septimò reijciunt & illud, quòd Pseudosynodus prætendit, per imaginem Dei fortitudinem adorari, et dicunt: Deus non est quærẽdus in imaginibus, nec adorandus in depicta tabula.

Octauò reprobant & hoc, quòd Pseudosynodus decernit, osculationem, complexum, & adorationem idem esse, cùm adoratio longè aliquid maius sit quàm reuerentia, imò quàm ipsa deprecatio. Et contendunt dictum illud Scripturæ: Dominum Deum tuum adorabis, exclusiuè intelligendum, contra Pseudosynodum.

Nonò, repudiant & illum prætextum, quò Pseudosynodus plurimùm vtitur. Honorem scilicèt imagini exhibitum referri ad prototypum. Quia Christus non dixit: Quæ imaginibus, sed quæ vni ex minimis meis fratribus fecistis, mihi fecistis. Item non dixit, Qui imagines, sed qui vos recipit, me recipit.

Decimò, quòd Pseudosynodus adorationem Imaginum indè conatur probare, quia Abraham Filios Heth, Moses Iethronem, adorasse scribitur. Ad hoc Francofordiana Synodus ita respondet, Aliud est hominem adorare, hoc est, salutationis officio & humanitatis ac reuerentiæ obsequio salutare, aliud picturam adorare. Fraternitatem enim, dilectionem & reuerentiam erga proximos exhibendam, Scripturarum docemur exemplis, imagines verò adorare vel salutare inhibemur, Exod. 20.

Vndecimò de miraculis imaginum respõdent: Ea nulla habere, vel veteris Testamenti, vel noui testimonia, sed esse incerta, dubia & falsa.

Duodecimò, quandò veteres de cruce Domini magnifi-

magnifica prædicant, dicunt significari non lignum, sed totum opus Christi in cruce peractum, deindè etiam afflictiones piorum.

Decimotertiò, quia Pseudosynodus Sacramento corporis Christi comparauerat imagines, & earum dedicationem. Respondent Germani, Eucharistiam à Christo institutam, & per inuocationem nominis diuini confici. De imaginibus verò, vel per impositionem manuum, vel mysterio aliquo consecrationis dedicandis, nullum traditum esse verbum.

Decimoquartò dicunt, ridiculum esse imagini oculos habenti & nihil cernenti lumen offerre.

Hæc capita, quæ præcipua sunt, ideò breuiter hoc loco annotare volui, vt ad argumenta τῶν εἰκονολάτρων, quæ suprà ex actis excerpsimus, conferri poßint, vt quæ ex consideratione fundamentorum dijudicari poßit, cuius Synodi sententia vera sit.

DE CERTAMINE CLAVDII ET Ionæ, anno Domini 840. Quodque Ecclesiæ Germaniæ & Galliæ diu abhorruerint ab adoratione imaginũ, & quomodo tentata fuerit inclinatio.

CElebrata autem fuit Synodus Francofordiana anno Domini 794. qua aliquomodo cohibita

hibita fuit cõtrouersia de adoratione imaginum. Nam Haimo & Rabanus, qui non longè post illa tempora scripserunt, nihil de illa controuersia habent, quòd imagines sint adorandæ. Quia verò Romani Pontifices in superstitiosa sua opinione persistebant, varia hac de re mota fuerunt certamina, etiam posteà, tàm in Latina, quàm in Græca Ecclesia. Ludouicus enim Caroli filius,

Claudius. *in aula sua habuit presbyterum quendam, Claudium nomine, quem, quia in explanandis Euangeliorum ad populum lectionibus, peculiari dono à Deo instructus erat, ad Italicam plebem, quæ ab Euangelistarum sensibus procul aberat, misit, & Taurinensi Ecclesiæ præfecit. Ibi verò videns, populum Italiæ, superstitiosæ, imò perniciosæ imaginum adorationi, qua plurimùm incolæ istarum partium ex inolita consuetudine laborant, deditum esse: Imagines deleuit, euertit, & penitus abdicauit. Hæc ad verbum de ipso scribit Ionas aduersarius eius. Abbas verò quidam Theodomirus se Claudio opposuit, ad quem Claudius scripsit libellum contra adorationem Imaginum. Cumq; libellus ille dijudi-*

Ionas. *candus, à Ludouico missus fuisset ad Ionam Aurelianensem Episcopum, is siue sponte, siue à Pontificijs instigatus, contra Claudium pro imaginibus scribere tentauit. Sed viuente Ludouico & Claudio continuit se. Post mortem verò vtriusq; tres libros contra Claudium edidit, circa annum*

Domini

Domini 840. Vnde argumenta quædam Claudij colligi possunt: quanquam Ionam verba Claudij non candidè recitare manifestum est. Ex Claudij verò verbis, & ex Ionæ responsionib. multa obseruatione digna colliguntur, quales fuerint in Italia & in Græcia superstitiones circa imagines, & quàm alienæ tunc adhuc fuerint Germanicæ & Gallicæ Ecclesiæ ab adoratione imaginum, quomodò verò sensim eò retrahi cœperint.

Claudius igitur cultum et adorationem imaginum in Italicis Ecclesijs iuxta Francofordianam Synodum reprehendit. Et statim, inquit, aperuerunt omnes (in Italia scilicet) ora sua ad blasphemandum me, & nisi adiuuisset me Dominus, forsitan viuum deglutissent me. Et Ionas aduersarius respondens, non audet adorationem imaginum defendere: sed dicit ex Gregorio, picturas sanctarum rerum gestarum, non ad adorandum, sed solummodò ad instruendas nescientium mentes in Ecclesijs permissas esse. Et ex Origene adducit Testimoninm: Imagines nec affectu colendas, nec externa specie adorandas. Ex Hieronymo etiam in expositione Danielis, de tribus pueris in Babylonia, hoc dictum citat: Ergò iudices & principes sæculi, qui Imperatorum statuas & imagines adorant, hoc se facere intelligant, quòd tres pueri facere nolentes, Deo placuerunt. Adducit etiam hoc ex Fulgentio: Quia ipse Deus sibi soli pcipiens tantūmodò ser-

Adoratio imaginum in Italia.

Gregorius.

Hieronymus.

Fulgentius.

dò seruiendum, seq; iubens à fidelibus adorandũ, prorsus interdixit, ne quis audeat Creaturam adorare, Creaturæ seruire, ideò in fine præcepti dicit: Nõ adorabis ea, nec seruies eis. Ex Lactantio etiam citat, Nihil colendum quod oculis mortalium cernitur. Item: nihil aliud adoremus, nihil colamus, nisi solius parentis nostri vnicum nomen, qui non in imã sed in summa potiùs regione quærendus est.

Lactantius.

Prætextus adorantium imagines.

Porrò scribit Claudius, adoratores imaginũ ad errorem suum muniendum respondisse: Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid inesse diuinum: sed tantummodò pro honore, cuius effigies est, tali veneratione eam adoramus. Et Ionas respondens, dicit: id ipsum etiam nonnulli Orientalium, qui eodem sceleratissimo mancipantur errori, obiurgantibus respondere solent. Nos verò hoc vnà tecum reprehendimus, inquit, & detestamur, Tribuat Dominus, vt aliquando & isti & illi ab eadem eruantur superstitione. Dixerunt etiam adoratores imaginum, legem Exod. 20. tantùm de similitudinibus Deorũ alienorum loqui: sed Claudius ostendit, legem generaliter loqui. Et Ionas respondens dicit: Verum est, sanæq; fidei congruentissimum, nullam prorsus similitudinem faciendam, cui cultus aut adoratio, quæ soli Deo debetur, quodammodò exhibeatur. Fuit & hoc Claudij argumentum: Cùm opera manuum Dei non sint adoranda & colenda, quan-

Orientales adoratores imaginum.

da, quantò magis opera manuum hominum non ſunt adoranda & colenda, prorſus nec in honore eorum, quorum ſimilitudines eſſe dicuntur. Et Ionas reſpondens dicit: In huius ſententiæ ſenſu nobiſcum ſobriè ſapis.

Quid igitur Ionas in Claudio reprehendit? Hoc verò diligenter obſeruetur. Primò enim hoc reprehendit, quòd Claudius ob adorationem ipſas imagines deleuerit, euerterit & penitus abdicârit, cùm potius debuiſſet Gregorium ad Serenum Maſſilienſem, imò Paulum ſequi, qui Athenis aras Idolorum non deſtruxit, ſed ratione ignorantiam redarguit, veritatem monſtrans. Secundò reprehendt Ionas hoc, quod Claudius ſimpliciter ipſas imagines damnare videatur. Dicit enim, Sinantur à te in Eccleſijs depingi imagines Sanctorum, & hiſtoriæ Sanctorum operum, non vt adorentur, ſed potius vt quandam pulcritudinem reddant, & præteritarum rerum memoriam ſenſibus imperitorum ingerant. Et poſtea addit: Gallia vtiq; imagines Sanctorum ob præmiſſas cauſſas & habet & habere ſinit: Eas verò adorari, magnæ deteſtationi & abominationi habet. Item: Nos figmenta & imagines non colimus, imagines tamen & habemus, & non habentibus nō præiudicamus. Et poſteà: Nónne Galli atq; Germani, cuicunq; picturæ adorationem non ſolùm deferre detrectant, ſed & adorantibus libera voce reſultant, eosq; quanta poſſunt Galli & Germani habuerunt imagines, ſed non adorarūt circa annum 850.

inuectione redarguunt, & ,vt ad sanitatem redeant, toto conamine elaborant? Atq; hoc testimonium de Ecclesijs Galliæ & Germaniæ diligenter obseruetur. Imò Nicetas lib. 2. in vita Isaaci Angeli scribit, adhuc tempore Friderici Barbarossæ, circa annum Domini 1160. Alemannis sacrarum imaginum adorationem interdictam fuisse. Hactenus igitur Ionas non malè disputauit.

Alemannis adoratio imaginum interdicta circa annũ 1160.

Tertiò autem incipit adorationem imaginum extenuare. Illi, inquit, qui nimio & indiscreto amore, ob honorem Sanctorum, eorum imaginibus supplicant, nescio an temerè Idololatræ sint vocandi, cùm Trinitatis fidem credant, videntur potius ab hac superstitione, adhibito rationis moderamine reuocandi. Item: Licet in cultu & adoratione imaginum, ignorantia fallente, aliquid temporis insumpserint, nullo tamen pacto ab vnitate fidei defecisse, & ad Idola conuersi esse, credendi sunt. Non igitur huiusmodi error tam granditer & indiscretè sordibus anathematum comparandus: sed temperato sermone ignorantiæ deputandus fuisset.

Aurelianẽsis Ionas extenuat adorationem imaginum.

Quartò Ionas à Francofordiano decreto discedens, rursus delabitur ad Pseudosynodi distinctionem, de adoratione latriæ & duliæ, atq; adorationem imaginum prius extenuatam incipit obliquè palliare. Et Sanctorum quidem corpora seu

ſeu reliquias, tanquam templa Sancti ſpiritus, pio amore amplectenda & honoranda dicit, non tamen externos adorationis geſtus materialibus Sanctorum imaginibus tribuere audet: ſed tantùm de ligno ſchemate crucis facto, ſeu de cruce picta diſputat, & illã contendit venerandam, colendam, & adorandam, non tamen cultu, qui ſolius diuinitatis eſt, ſed honoraria ſalutatione, in recordationem Christi Saluatoris. Ita ſenſim & paulatim adorationes imaginum cœperunt rurſus Eccleſijs obtrudi. In illa verò Ionæ diſputatione præcipuè hoc obſeruandum eſt: cùm Paulus & patres, vocabulo crucis, nõ lignum vel picturam, ſed totum myſterium Redemptionis à Chriſto in cruce peractæ, deinde etiam afflictiones piorum, intelligant, ſicut & Francofordiana Synodus oſtẽdit: vnde Paulus dicit, ſe gloriari in cruce Chriſti: Et Chryſoſtomus, crux nobis totius beatitudinis cauſſa eſt. Item: Crux ſpes Chriſtianorum, reſurrectio mortuorum, cæcorum dux, ſpes deſperatorum, deuictio diaboli, &c. Ionas illa Encomia crucis omnia ad lignum ſeu picturam crucis refert, ac declamitat: Tu igitur crucem non adorabis, quæ totius beatitudinis nobis cauſſa eſt? Te Paulus anteà depinxit, vbi inquit: Cauete eos, de quibus ſæpè dicebam vobis, nunc autem flens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, &c. Sed manifeſtus & palpabilis & ſophiſticus paralogiſmus eſt. Non enim

Adoratio ligni crucis primum tentata à Iona.

Quid crux ſit Paulo & patribus.

de Christo Redemptore, & de mysterio Redemptionis in cruce peractæ, controuersia erat: sed de duobus lignis schemate crucis compaginatis, seu de cruce picta. Et si signum illud commonefactionis gratia vsurpetur, suprà Cyrilli verbis veteris Ecclesiæ sententiam exposuimus. Sed quia Ionas contendebat; lignum seu picturam crucis adorandam, ideò quod in tali forma ligni Christus olim passus esset: Claudius opposuit, eadem ratione adorandas esse virgines, quia virgo peperit Christũ, adoranda præsepia, pannos, quia inuolutus pannis in præsepio reclinatus fuit, adorandas spinas, arundines, lanceas, quia & hæc fuerunt instrumenta passionis Christi, imò adorandas asinas, quia Christus Rex iustus & Saluator, asello vectus, vrbem ingressus est. Item dicit, Christus iussit crucem portare, non adorare: Illi volunt adorare, sed non volunt portare. Et Ionas in responsionibus tonat quidem & fulminat, sed fulgur ex pelui, & ex fulgore fumum. Nihil enim ad rem dicit, quare scilicet duo ligna, si transuersim compingãtur, sint adoranda. Ita ergò post Francofordianam Synodum, post annos circiter 50. tentata rursus fuit quædam inclinatio apud Gallos, ad cultum imaginum: Germaniam verò etiam diu post circa annum 1160. adorationem imaginum adhuc damnasse, ex Niceta ostendimus.

CERTA

CERTAMINA IN GRÆCA ECclesia, etiam post septimam illam Iconolatricam Synodum.

IN *Græca verò Ecclesia, post celebratam septimam illam Synodum, per annos fermè centũ, continuos, magnæ turbæ, dira certamina, & sæuæ persecutiones, propter controuersiã illam de imaginibus, extiterunt. Decretis enim & documentis sæptimæ istius Synodi, conscientijs nequaquã satisfactum erat. Et Constantinum ipsum, sub quo pupillo, celebratum fuerat istud Concilium, decreta eius postea rescidisse, suprà diximus. Postea, Zonaras scribit, Michaelem secundum, multos, qui certamen, contra adorationem imaginum, renouare tentabant, mulctasse. Monachò verè, qui imaginem Mariæ eràserat, linguam præcidisse. Leo verò Armenius circa annum Domini 814. magna sauitia bellum contra imagines renouauit. Monachi enim plerıq; clamabant, adorationem imaginum esse idololatriam, & ex aulicis præcipui fauebant Iconomachis. Decretum itaq; Leo proposuit, imagines omnes esse tollendas. Nicephorum Patriarcham relegauit, & aduersus alios Iconolatras magna sæuitia vsus est. Et tamen filius Constantinus exectus, cum vocẽ amisisset, ad Gregorij Theologi statuam confugit, vt vocem recuperaret. Michael verò Balbus multos Episcopos, ob venerationem imaginum,* in exi-

Turbæ apud Græcos de imaginibus.

Constantinus.

Michaël.

Leo Armẽnius.

Constantinus filius.

Michael Balbus.

in exilium misit, quosdam flagris cæsos occidit, circa annum Domini 824. Filius eius successor Theophilus bellum illud contra imagines continuauit maiori sæuitia, quàm superiores Imperatores, nec tantùm cultores, sed & pictores imaginũ persecutus est, & multos crudeliter excruciatos, partim mutilauit, partim interfecit. Mulierculæ verò, vt vxor & socrus Imperatoris, clam habebant & colebant imagines. Cumq; socrus filiolis Imperatoris ostenderet imagines, admouens eas capitibus eorum, vt assuefierent clam imagines osculari & adorare, minima filiarum balbutiens Imperatori dixit, auiam in cistella pulcras pupas habere, quas ipsis osculandas præbuerit. Idem morio aulicus dixit, cũ apud Imperatricẽ imagines vidisset. Quam ob rem ab Imperatore reprehensæ fuerunt mulierculæ.

Theophilus.

Morio imagines vocat pupas.

Post Theophili mortem, vxor Theodora, tutorio nomine filij Michaëlis imperium administrauit, apud eam Monachi institerunt, & impetrauerunt, vt imagines publicè & restituerentur & adorarentur. Ac rursus Iconomachi ab Iconolatris pulsi, cæsi, mutilati. Filius verò Michaël, remota matre, suscipiens Imperium, per Bardum Iconolatras vicißim deijcit, Pontifex Romanus Nicolaus Legatos suos mittit Constantinopolim contra Iconomachos: sed illos persuasos, Bardus in suam sententiam deducit. Hæc Zonaras de Græcis Imperatoribus.

Theodora.

Michael.

Nota de legatis Rom. Pontificis.

Cùm

Cùm verò Nicolaus Pontifex, Legatorum suorum Acta, de confirmatione Photij, & depositione Ignatij, præcipuè verò de imaginibus rescidisset, Adrianus postea apud Basilium successorem Michaëlis perfecit, vt Constantinopolin conuocaretur Synodus, quam octauã vniuersalẽ appellârunt, circa annum Domini 870. In tomis Conciliorum autem acta illius Concilij non extant, & Zonaras, Patronus adorationis Imaginum, eius nullam facit mentionem. Quidam scribunt, non conuenisse ibi inter Græcos & Latinos, atq; ideò sine fructu discessum. Pontificij verò scriptores dicunt, Græcos in illo Concilio adorationem imaginum approbasse. Liber Pontificalis dicit, Adrianum Legatis suis, quos ad celebrandum illud Concilium miserat, tradidisse libellum, in quo de primatu Romanæ Ecclesiæ, et de cultu imaginum præscriptũ erat, ac mandasse, ne quem ex Græcis ad Synodum admitterent, nisi prius isti libello subscripsisset. Huius Synodi Canones collegit Caranza: sed fatetur, codices ita deprauatos fuisse, vt noluerit eos describere, sed Epitomẽ tantùm proponere. Ex his omnibus de autoritate illius Concilij iudicetur. Actione igitur octaua scribuntur repetiti anathematismi septimæ Synodi, & Iconomachi quidam conuersi & recepti. De octaua Synodo memorabilia.

Andradius recitat indè hanc historiam: Quod Theodorus quidã Iconoclasta ibi ostenderit, se non historicũ vsum imaginũ, sed tantùm adorationẽ Andradij historia ex 8. Synodo.

earum

earum improbare. Dixit enim, nummum sibi ab Imperatore Basilio donatum, continentem eiusdem effigiem, in magno se precio habere. Patres verò conabantur ipsi persuadere, vt Christi etiam ac Sanctorum imagines coleret & adoraret. Sed ipse respondit, non prius se hoc facturum, quàm sibi ea de re Christi praceptum fuisset ostensum. Ibi verò quidam ex illis, qui conuersi dicebantur, locum editum conscendens, anathematizauit hæresin Iconomachorum & Theodorum illum. Hæc scilicet fuerunt documenta. Posteà Basilius Imperator, illos qui adorationem imaginum receperant, amplexus dixit: Nunc erepti estis à diabolica possessione, & facti estis veri Christiani, & vita æterna digni. Nam nisi hæresin illam anathematizassetis, Christus vobis nihil prodesset. Quæ profectò horrenda vox est, damnans omnes sanctos veteris & noui Testamenti, ac totam primitiuam Ecclesiam, à quibus omnem adorationem & cultum imaginum, magno zelo damnatum fuisse, suprà multis ostendimus.

Tertius etiam Concilij illius canon, sicut à Carranza describitur, imagines adorandas decernit, illo honore, sicut liber Sanctorum Euangeliorum honoratur, & typus preciosæ crucis colitur. Ratio hæc additur: Quia sicut per Syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutem consequuntur omnes. Ita etiam per imagines & sapientes & idiotas vtilitate perfrui. Ea enim quæ sermo in syllabis,

Stabilita adoratio imaginum in 8. Concilio.

ſyllabis, eadem & pictura in coloribus prædicat & commendat. Item: quia ſecundum congruentiam rationis, honor qui debetur principalibus, deriuatiuè etiam imaginibus tribuitur. Tertiò dicunt, eſſe antiquiſsimam traditionem.

Hæc in ſuperioribus ſunt explicata & refutata. Sed efficacia erroris præualeſcente, tandem veritas ſuccubuit. Et poſt hæc tempora in Græca Eccleſia non admodum amplius publicè pugnatum fuit contra adorationem imaginum. Sub Baſilio enim Imperatore, ſicut ſcribit Zonaras, Dux quidam Andræas literas Agaenorum, denunciantes bellum cum illa blaſphemia: Nihil *Chriſtianis profuturum Mariæ filium, ſuſpendit de imagine matris Dei, addita hac oratione: Domina redde homini arroganti præmium ſui fremitus. Et ſub Leone circa annum Domini 900. aulicus quidam ex voto ſuſcepit peregrinationem ad crucem Sirichanam. Sub Romano, Zonaras dicit, imaginem Chriſti Abgaro miſſam, Edeſſa Conſtantinopolin tranſlatam, circa annum Domini 940. De vlterioribus temporibus nihil attinet dicere, Zonaras enim &* Ni*cetas ſcribunt, pro hæreſi ſuis temporibus habitum, ſi quis non adoraret imagines.*

Præualuit tandem adoratio imaginum in Græca Eccleſia.

SCHOLASTICORVM DOctrina, & Pontificiorum praxis, de adoratione Imaginum.

IN *Romana verò Ecclesia scholastici Scriptores tandem non tantùm sicut Græci, bonorariam adorationem externæ reuerentiæ, imaginibus tribuendam contenderunt: sed disputârunt, imagines Christi eadem adoratione latriæ, qua Christum ipsum, colendas. Sanctorum verò imagines eadem veneratione, inuocationis scilicet, qua ipsos sanctos, colendas. Thomas enim disputat: Si imago consideretur, quatenus est lignum sculptum vel pictum, tunc nullam ei reuerentiam tribuendam: eius enim solam rationalem creaturam capacem esse. Si verò consideretur vt imago Christi, tunc adoratione latriæ, sicut Christum ipsum, adorandam. Ideo inquit: Crucem alloquimur & deprecamur, sicut Christum ipsum, O crux, aue spes vnica. Rationem verò addit, Quia Philosophus dicit, quòd idem sit motus in imaginem, & in rem, cuius est imago. Bonauentura dicit: Quoniam imago Christi introducta est ad repræsentandum eum qui pro nobis crucifixus est, nec offert se nobis pro se, sed pro illo, ideò omnis reuerentia, quæ ei offertur, Christo offertur, & propterea imagini Christi debet cultus latriæ exhiberi, & addit hos versus:*

Scholastici quomodo de adoratione imaginum.

Thomas.

Bonauentura.

Effigiem

Effigiem Christi dum transis semper adora, Versus.
Non tamen effigiem, sed quod designat honora.
Reliqui Sententiarij & Summistæ generalem regulam inde extruxerunt, imagines eadem specie adorationis adorandas, qua res ipsas repræsentatas. Et eandem reuerentiam deberi imagini seu signo, quæ debetur rei signatæ. Durandus de Sancto Portiano agnoscit hoc falsum esse, sed inquit: Loquendum est vt plures. Sed ne septima quidem Iconolatrica Synodus ita loqui ausa fuit, sicut suprà ostendimus. Summistarum regula. Nota de Durando.

Hæc verò ex praxi Ecclesiæ Pontificiæ adhuc manifestius intelligentur, si considerentur dedicationes imaginum, & formæ precularum, quibus vtuntur ante imagines. Francofordiana Synodus dicit, nullum verbum traditum esse, quo imagines dedicarentur & consecrarentur. Sed posteà in Pontificali peculiares formulas consecrationis imaginum confinxerunt, vnde, quid & quantum imaginibus tribuant, rectè constitui potest. Lignum crucis igitur inter cætera his verbis benedicitur: Rogamus te sempiterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum crucis, vt omnibus hîc genuflectentibus, ac tuæ maiestati supplicantibus, cordis compunctio, & admissorum concedatur remissio. Item: Sanctificetur illud lignum crucis, vt orantes inclinantesq́ue se, propter Deum ante istam crucem inueniant corporis & animæ sanitatem. Item: Consecrationes imaginũ in Pontificali. Benedictio ligni crucis.

Digneris benedicere hoc lignum crucis, vt sit remedium salutare generi humano, sit soliditas fidei, bonorum operum profectus, & redemptio animarum, tutela contra saua iacula inimicorũ.

Imago Mariæ consecratur.

Benedictio imaginis beatæ Virginis: Sanctifica Deus hanc formulam beatæ Virginis, vt tuis fidelibus salutaris auxilij opem ferat, tonitrua aut fulmina, si inualuerint, nocentia, celerius expellantur, pluuiarum quoq; inundatio, aut ciuilium bellorum commotio, seu paganorum deuastatio, ad præsentiam eius comprimantur, &c.

Imago Ioannis.

Benedictio imaginis Ioannis Euangelistæ: Præsta, vt omnes illam cum reuerentia intuentes, preces q; coram illa fundentes, pro quacunq; necessitate orauerint, exaudiantur. Sit hæc imago Dæmonum sancta expulsio, Angelorum aduocatio, fidelium protectio, eiusq; in hoc loco potenter vigeat intercessio, &c.

Preculę ante imagines.

In Hortulis, prætereuntes imaginem crucis, docentur dicere: Salua nos Christe Saluator per virtutẽ sanctæ crucis. Item: Tu corda & corpora nostra per virtutem Sanctæ crucis illuminare digneris. Intelligunt autem virtutem crucis, de qua formula consecrationis loquitur. In Antidotario extat hæc oratio ad crucem: Signum sanctæ crucis defendat me ab omnibus malis. Per hoc signum sanctæ crucis à periculis mundi liberet me Dominus.

Ante Veronicam dicunt hanc orationem: Salue sancta facies impressa panniculo. Nos ab omni macula purga vitiorum, atq; nos consortio iunge beatorum: Nos perduc ad patriam, ô felix figura, ad videndam faciem, quæ est Christi pura. Esto nobis, quæsumus, tutum adiuuamen, dulce refrigerium, atq; consolamen, vt nobis non noceat hostile grauamen, sed fruamur requie. Omnes dicant AMEN. Veronica.

Extant aliæ plures orationes, quæ si deuotè dicantur coram imagine crucis, vel Mariæ, promittuntur multorum millium annorum indulgentiæ. Docent item facienda vota, suscipiendas peregrinationes, ad certas Sanctorum statuas, hac promissione: Si quis tali se voueat imagini, sanabitur, vel optato potietur. De quibus superstitionibus etiam Gerson conqueritur his verbis: Fateor, abnegare non possumus, multa inter Christianos simplices sub specie religionis introducta esse, quorum sanctior esset omissio, &c. Et licèt protestentur se imaginibus non tribuere aliquam vel diuinitatem vel virtutem: tamen sentiunt, Deum facilius & citius exaudire, & magis propitium esse, si ad statuam aliquam, vel coram imagine, inuocetur. Ad Sanctorum verò inuocationes, imagines in Pontificia Ecclesia fieri et vsurpari ipsi non diffitentur. Vota ad imagines. Gerson.

Hæc Lector conferat ad verba Decreti Tridentini, & videbit, quomodò crassis superstitio- Tridentinũ Decretum.

nibus σοφοῖς φαρμάκοις mederi, καὶ τὰ σκληρὰ μαλθακῶς λέγειν, & tamen ipsos neruos superstitionis retinere conentur. Non enim expreßè dicunt, imagines adorandas & colendas. Negant etiam spem & fiduciam in imaginibus collocandam: sed quomodo hæc intelligi velint, insinuant per ea, quæ de relatione inter imaginem & prototypum addunt, & quod se referunt ad 7. Synodum. Quæ vt rectius intelligi & dijudicari possent, historicam hanc obseruationem controuersiæ de imaginibus, mediocri diligentia collectam, bono studio hoc loco adscribere volui, quam candido Lectori non ingratam fore spero. Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, per Spiritum suum sanctum, puritatem cultus sui in Ecclesia clementer restituat, & conseruet, iuxta Scripturæ Doctrinam: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsum solum coles.

DECRE-

DECRETVM
DE INDVLGENTIIS.

CVM potestas conferendi indulgentias à Christo Ecclesiæ concessa sit, atq; huiusmodi potestate diuinitùs sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa vsa fuerit: sacrosancta Synodus Indulgentiarum vsum Christiano populo maximè salutarem & sacrorum Conciliorum autoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet & præcipit: eosq; anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. In his tamen concedendis moderationem, iuxta veterem & probatam in Ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate Ecclesiastica disciplina eneruetur. Abusus verò, qui in his irrepserunt, & quorum occasione insigne hoc indulgentia-

rũ nomen ab hæreticis blaſphematur emendatos & correctos cupiens, præſenti Decreto generaliter ſtatuit: Prauos quæſtus omnes pro his conſequendis (vndè plurimùm in Chriſtiano populo abuſuum cauſa fluxit) omninò abolendos eſſe. Cæteros verò, qui ex ſuperſtitione, ignorantia, irreuerentia, aut aliundè quomodocunq; prouenerunt, cùm ob multiplices locorum & Prouinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas commodè nequeant ſpecialiter prohiberi, mandat omnibus Epiſcopis, vt diligenter quiſq; huiuſmodi abuſus Eccleſiæ ſuæ colligat, eosq; in prima Synodo Prouinciali referat, vt aliorum quoq; Epiſcoporum ſententia cogniti, ſtatim ad ſummum Rom. Pont. deferantur, cuius autoritate & prudentia, quod vniuerſali Eccleſię expediet, ſtatuatur: vt ita ſanctarum Indulgentiarum munus piè, ſanctè, & incorruptè omnibus fidelibus diſpenſetur.

CAPVT

CAPVT I.

QVID NOMINE INDVLGENTIARUM IN HAC CONTROUERSIA INTELLIGATUR, SIUE QUID SINT ROMANÉSES INDULGENTIÆ.

TOti terrarum orbi, atq; ipsis adeò Pontificijs notum est, impudentem & impiam indulgentiarum nundinationem, cùm per annos complures à multis doctis & pijs (sicut posteà ostendemus) frustra ac nequicquam deplorata et reprehensa fuisset, tandem Deo Ecclesiam suam clementer respiciente ante annos quinquaginta initium præbuisse ruinæ regni Pontificij, ac salutari repurgationi doctrinæ cœlestis, quæ nefandis erroribus & superstitionibus iamdudum contaminata fuerat: Illa enim occasione Deus accensa verbi sui luce, multorum oculos aperuit, vt errores in doctrina, superstitiones & idolomanias in cultibus Ecclesiæ Pontificij abijcerent, & ad formam doctrinæ, ac cultum in verbo Dei traditam & præscriptam, redirent. Vndè eam plagam Papatus accepit, de qua adhuc fremens gemit, quæq; extremum ipsi allatura est interitum illustri aduentu Domini nostri Iesu Christi, 2. Thessal.2. Cogitârant itaq; homines fore, vt Tridentinum concilium, si Pontificias illas indulgentias non prorsus damnare & abijcere vellet, earum tamen vel mentionem sepeliret, vel approbationem

Indulgentiarum nundinatio nostra ætate occasionem præbuit taxandi Idolomanias Papisticas.

Tridentini concilij in tegendis indulgentiarũ imposturis, impudentia.

bationem suspenderet, sicut astutiores inter Pontificios Scriptores his temporibus facere consueuerunt. Sed ecce in vltima sessione (sicut iuxta Prouerbium: Diabolus solet relicto post se fœtore discedere) peculiare Decretum de indulgentijs retinendis & dispensandis fabricant. Vbi dissimulare sanè non audent abusus, prauos quæstus, corruptelas, superstitiones, &c. quorum tamen omnium emendationem & correctionem summi Romani Pontificis voluntati subijciunt et reseruãt. Ipsas verò indulgentias in Ecclesia retinendas præcipiunt, & docent, vsum earum populo Christiano maximè salutarem, addunt etiã potestatẽ conferendi tales indulgentias, à Christo Ecclesiæ concessam, antiquissimis etiã Ecclesiæ temporib. vsurpatã, & sacrorũ comitiorũ authoritate probatam.

Controuersiæ status.

Videndum itaq; est, an hæc ita se habeant, & vera sint. Vt autem eò cõmodius & rectius tota hæc de indulgentijs controuersia euolui & explicari possit: primò ponemus descriptionẽ indulgentiarum Pontificiarum, quid scilicèt sub nomine indulgentiarũ in hac cõtrouersia intelligatur & comprehendatur: ita enim posteà Historia de initijs & progressu harum nundinationum facilius colligi, pontificiorũ argumẽta rectius expẽdi, & veræ refutationes facilius opponi poterunt.

De vocabulis.

Vsitata igitur in hac controuersia & synonyma sunt hæc vocabula: gratia, venia, relaxatio, remissio, & indulgentia. Ac notum est, quòd secundum

cundum Scripturæ traditionem vocabula illa significent remißionem peccatorum, quòd scilicet agentibus pœnitentiam fide, gratis, propter Christum, peccata non imputentur, sed ita soluantur, vt totum debitum remittatur, & debitor dimittatur, Rom. 3. & 4. Matth 16. & 18. In hac etiam significatione patres vocabulum Indulgentiæ accipiunt & vsurpant. Vt, quandò Ambrosius dicit: Nemo rectè egerit pœnitentiam, nisi à Deo per Christum sperauerit indulgentiam. *Et quæ dicta Gratianus ex veteribus annotat:* Indulgentia peccatorum fit per pœnitentiam. *Item:* Viscera Domini aperta sunt omni indulgentiam petenti. *Et:* Peccatori ad se conuertenti, Deus præstat indulgentiam.

Pontificij verò non hanc Euangelicam remissionem peccatorum intelligunt, quandò de indulgentijs suis dimicant: sed eas ita definiunt: Franciscus Mairanus dicit: Indulgentia est remißio peccatorum, quò ad illa, quæ post susceptum pœnitentiæ Sacramentum remanent de peccatis. *Angelus ita describit:* Indulgentia est quædam remißio pœnæ debitæ pro peccato, post contritionem habitam de eo. *Alij tradunt hanc definitionem:* Indulgentia est pœnæ relaxatio, quam quis iustè pro culpis proprijs facere debuisset, de Thesauro Ecclesiæ, ad diuinam iusticiam persoluendam, sumpta. Definitio indulgentiarum. Franciscus Mair. Angelus.

Vt autem tota res planius intelligatur, com-

Summa cõmenti Pontificij de indulgentijs. *mentum ita se habet. Fingunt in solutione: Deum propter obedientiam & passionem Christi voce Euangelij tantùm culpam remittere, pœnam verò æternam culpis debitam, virtute clauium non plenè remitti: sed commutari in pœnam temporalem, & hanc iuxta regulam iustitiæ diuinæ, Deu. 25. iuxta mensuram delicti erit & plagarum modus, maiorem esse, quàm vt à quoquam hominum in hac vita exolui possit. Sacerdotem igitur tanquam iudicem & arbitrum Ecclesiasticum, in confessione taxare & imponere talem pœnarum modum, qui nostræ infirmitati in hac vita proportionabilis & possibilis sit, vt per tales pœnas Deo pro peccatis satisfaciamus. Iniunctas autem illas pœnas si in hac vita non plenè exoluantur, luendas esse in purgatorio. Ac etiamsi canonica illa pœnitentia in hac vita plenè exoluatur, diuinam tamen iusticiam maiores pro peccatis pœnas exigere, quæ in purgatorio luendæ sint. Illas igitur pœnas, quas vel canones pœnitentiales, vel diuina iustitia pro peccatis exigit, dicunt per indulgentias, vel in solidum, vel ex parte aliqua remitti, si certo & præscripto modo redimantur, hoc est, si quis illud vel faciat, vel det, quòd in forma indulgentiarum ponitur. Vt exempli gratia: si quis vrbis Romanæ Ecclesias, vel alias, certis temporibus largis oblationibus visitârit, vel si quis manus adiutrices, largè contribuendo pecuniam, porrexerit, vel ad constru-*

Pœnæ peccatorum.

Quid indulgentiæ remittant.

Quomodo redimantur indulgentiæ.

ctionem

ctionem alicuius Basilicæ, vel ad bellum contra infideles, &c. is tot vel dierum, vel annorum, vel plenariam habebit indulgentiam. Sæpiùs etiam dant indulgentias à culpa & à pœna. Illas autem indulgentias dicunt, non prorsus esse gratuitas, quia Deus nullum peccatum dimittat impunitum: sed solutionem illarum pœnarum, quæ pro peccatis debentur, sumi ex Thesauro Ecclesiæ, & per indulgentias applicari illis, qui eas vel pecunia, vel alijs operibus redimunt. Thesaurum verò Ecclesiæ hunc esse, quòd sancti Dei in hac vita multò plura bona opera fecerint, quàm quæ ipsis ad promerendam & consequendam salutem necessaria fuerint, quæ vocant opera Supererogationis, plura etiã & grauiora sint perpessi, quàm pro peccatis suis debuerint. Quæ igitur supererogârint, & ad salutem suam ac pro peccatis suis non necessaria habuerint, illa tanquam in cistam quandam, admixtis etiam superabundantibus meritis passionis Christi, in thesaurum Ecclesiæ congesta esse. Et eius thesauri claues traditas esse Romano Pontifici, vt is, vel per se, vel per suos delegatos, Indulgentias indè, pro sua authoritate & prudẽtia, licitantibus & redimentibus dispenset & conferat.

Thesaurus Ecclesiæ.

Claues Thesauri.

Hæc est summa commenti, quòd in sequentib. plenius explicabitur. Hoc loco verò summam eius breuiter recitare volui, vt, tanquàm titulus controuersiæ, semper in conspectu sit, ac semper cogitetur,

Quæ sunt capita huius cõtrouersię.

tetur, quæ capita comprehendantur, & de quibus corruptelis certamen sit, quandò de indulgentijs dimicatur. Posito autem hoc quasi statu controuersiæ ordine iam ostendemus, tales indulgentias nec in Scriptura traditas, nec in veteri Ecclesia vsurpatas: sed recens esse commentum. Posteà ostendemus, vndè & quandò, et quomodò initium sumpserint, & quales fecerint progressus, donec tandem ad summum impietatis & impudentiæ gradum euaserunt.

CAPVT II.

QVOD ROMANÆ ILLÆ INDVLgentiæ nullũ in sacra Scriptura, vel fundamentum, vel testimonium, habeant: imò quòd cõtra verbum Dei in summis ac præcipuis fidei articulis pugnent.

Scopus totius doctrinę Christianæ & Scripturæ.

SVmma quidem, & quasi scopus totius Scripturæ est, remißio peccatorum. De Prophetica enim veteris Testamenti scriptura Petrus inquit, Act. 10. Christo omnes Prophetæ testimoniũ perhibent, remißionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. De Baptistæ etiam ministerio scriptum est, Luc. 2. Ad dandam scientiam salutis plebi eius, quæ est in re-

in remißione peccatorum eorum. Et Apostolorum ministerium Christus affirmat consistere in prædicatione pœnitentiæ & remißionis peccatorum, siue in remittendis & retinendis peccatis, Luc. 24. Ioan. 20. Illam verò peccatorum remißionem Scriptura non definit Pontificijs Romanensium indulgentiarum nūdinationibus: sed docet, cùm nos propter peccata essemus debitores Dei, iuxta Legem obnoxij iudicio ipsius culpa & pœna ad condemnationem, iuxta dictum, Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio et angustia, & in hac, & in futura vita: Christum mediatorem nostro loco factū sub lege, suscepisse in se omnia peccata nostra, & plagas seu pœnas omnes, peccatis nostris debitas, in se deriuasse, Esa. 53. & præstita seu exoluta satisfactione plenißima, non solùm perfectißima obedientia pro culpis nostris: verumetiam acerbißima paßione ac morte, pro omnibus pœnis, peccatis nostris debitis, acquisiuisse iusticiam æternam, Daniel. 9. Illam verò propitiationem Deum Patrem proponere per fidem, interueniente sanguine ipsius, ad ostensionem iusticiæ suæ, propter remißionem peccatorum, Rom. 3. Dedit enim nobis ministerium reconciliationis, 2. Cor. 3. Vt verbo & Sacramentis beneficium illud Christi gratis offeratur, & sine operib. in pœnitentia non simulata vera fide applicetur credentib. Rom. 4. Quandò verò gratuita illa promißio Euangelij fide apprehenditur, accipitur,

Quomodò peccatorum remißionē Scriptura definiat.

pitur, & applicatur, tunc Scriptura pronunciat: Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, Iohan. 20. Et quicquid solueritis super terram solutum erit in cœlis, Matth. 16. & 18. Item: Iustificati fide pacem habemus erga Deum, Rom. 5. Qui credit non iudicatur, imò non veniet in iudicium: sed habet vitam æternam, & è morte transiuit in vitam, Iohan. 3. & 4.

Scriptura ignorat fundamenta indulgentiarum.

Nihil autem prorsus Scriptura dicit, quòd nostris vel operibus, vel passionibus Deo pro parte aliqua peccatorum nostrorum vel debeamus, vel possimus satisfacere. Non dicit, quòd Sacerdos in absolutione soluens & remittens peccata, debeat imponere pœnas, tanquam vindictam & satisfactionem pro peccatis. Nihil dicit de pœnis purgatorij: nihil habet de thesauro supererogationum: nihil tradit de claue soli Romano Pontifici tradita. Omnibus enim in genere, quibus datum est ministerium reconciliationis, dictum est: Quicquid solueritis, Matth. 18. quorumcunq; remiseritis, Iohan. 20. nihil somniat de Bullis indulgentiarum, vt qui tantùm dederit, habeat remissionem tot vel dierum vel annorum. Hæc adeò sunt manifesta, vt ipsi Pontificij dissimulare hoc non possint. Durandus enim de sancto Pertiano, qui scripsit circa annum Domini 300. lib. 4. Distinct. 20. Quæst. 3. dicit: De indulgentijs pauca dici possunt per certitudinem, quia Scriptura expressè de illis non loquitur. Quòd enim dictum est Petro, Matth.

Pontificij fatentur indulgentias non tradi in Scriptura. Durandus.

Matth. 16. Tibi dabo Claues, &c. intelligitur de potestate, ei data in foro pœnitentiæ. De collatione autem indulgentiarum, non est clarum, quomodò debeat intelligi. Ideò loquendo de indulgentijs, sequendus est modus communis. Antoninus etiam prima parte summæ Tit. 10. cap. 3. scribit: De indulgētijs nil expreßè habemus ex sacra Scriptura, quamuis ad hoc inducatur illud Apostoli, 2. Corinth. 2. Si quid donaui vobis, propter vos in persona Christi. Idem fatetur Roffensis, & alij plerique Papistici scriptores. Et Syluester Prieras, Magister Palatij Leonis Decimi, qui primus contra Lutherum pro indulgentijs scripsit, expreßè ponit hanc propositionem, Indulgentiæ authoritate Scripturæ non innotuêrè nobis: sed authoritate Ecclesiæ Romanæ, & Romanorum Pontificum, quæ maior est authoritas. Addit autem & hanc propositionem: Quicunque non innititur doctrinæ Romanæ Ecclesiæ, ac Romani Pontificis, tanquam regulæ Dei infallibili, à qua etiam sacra Scriptura robur trahit & authoritatem, hæreticus est, &c. Antoninus. Roffensis. Syluester Prieras.

Hæc autem cùm manifestè & certò ita se habeant: ipse Lector iam secum consideret, quid sit, pro articulo fidei Ecclesiæ obtrudere, & conscientijs indè laqueum nectere, vel vana falsáque, eas spe lactare, de quo (sicut manifestum est, & ipsi Pontificij fateri coguntur, nulla extant in Scriptura vel testimonia, vel fundamenta. Ecclesia verò il- Indulgentię cur non recipiendæ.

lam suam libertatem, in quam filius Dei ab omnibus humanis traditionibus eam vindicauit, meritò ac necessariò, præcipuè in articulo remißionis peccatorum, retinet & vsurpat, Gal. 5. In libertate, qua Christus nos liberauit, state, & ne rursus iugo seruitutis implicemini. Col. 2. Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid adhuc, tanquam viuentes in mundo, decretis oneramini, secundum præcepta et doctrinas hominum, quæ speciem habent sapientiæ per superstitionem, Matth. 15. Frustrà colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Quia enim mandatum Christi est, Matt. 28. Docētes eos seruare quæ ego præcepi vobis: ideò rectè vsurpamus illud, Deu. 12. Non faciatis singuli, quod vobis rectum videtur: sed quod ego præcipio vobis, hoc tantùm facias Domino Deo tuo, nō addas aliquid, nec detrahas. Tota igitur indulgentiarū nundinatio, cùm fateantur, se eam ex Scriptura nō habere, vnica illa sententia Augustini contra Petuliani literas lib. 3. cap. 6. profligari potest. Si quis, inquit, de quacunq; re, quæ pertinet ad fidem vitamq; nostram, si vel Angelus è cælo vobis annunciauerit, præterquam quod in Scripturis Legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit.

Augustinus.

Indulgentiarum nundinatio præcipuos doctrinæ Christianæ articulos euertit.

Nec verò sine Scripturæ tantùm testimonijs et fundamentis merces istæ indulgentiarum Romanensium venales exponuntur, sed doctrina, praxis, & vsus earum præcipuos, & summos fidei nostræ ar-

stra articulos insidiosè conuellit, turpiter conspurcat, & funditus euertit, id quod non Rhetoricis declamationibus exaggerabo, sed nuda tantùm indicatione simpliciter per capita spectandum et considerandum proponam: quemadmodum indulgentiæ pugnent: I. Contra meritum & satisfactionem Christi. II. Contra gratuitam & plenariam remissionem Dei. III. Contra claues regni cœlorum. IIII. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. Postremò quòd talis nundinatio in Scriptura iamdudum damnata sit. Commentum enim illud de indulgentijs Romanensibus, primò contra doctrinā Euangelij, de merito obedientiæ & passionis Christi tradit: Quod Christus Mediator, culpā quidem nostram omnem, sed non totā pœnam peccatorum nostrorū in se susceperit, cùm Scriptura affirmet, ipsum percussum fuisse à Deo propter peccata nostra, Esa. 53. Et factū esse maledictū pro nobis, Gal. 3. Et maledictio certè complectitur omnes peccati pœnas, & æternas & tēperales, Deut. 28. Fingit etiā opinio ista, Christū obedientia, passione, & morte sua, nō pro vniuersa pœna, peccatis nostris debita, satisfecisse Patri: sed tantū promeruisse credētib. cōmutationē pœnæ æternæ in tēporariā, vel in hac vita, vel in purgatorio luendā, vt residuā illam pœnā credentes ipsi, vel suis, vel aliorū satisfactionib. redimāt, vel supplicijs suis exoluant, vel pontificijs indulgentijs relaxent. Atq; ita nostra, vel Sanctorū

Quibus capitibus cœlestis doctrinæ indulgentiæ repugnent.

Contra meritū Christi.

satisfactio assuenda sit satisfactioni Christi, tanquam semiplenæ, vt assumento humanarum satisfactionum perficiatur. Et nostræ etiam, vel Sanctorum redemptiones, Christi redemptionem vt gradibus quibusdam deficientem, absoluant et perficiant. Imò quæstores indulgentiarij sæpius non omnem culpæ remissionẽ solius Christi merito & satisfactioni tribuunt: sed indulgentias vendunt, & à culpa & à pœna. Secundò gratuita misericordia Dei, conferentis propter Christum, per promissionem Euangelij, plenariam remissionem peccatorum, in dulcissimis illis dictis describitur, Ioan. 3. & 5. Non iudicatur, non venit in iudicium. Ezech. 18. Peccatorum eius non recordabor amplius. Mich. 7. Omnia peccata nostra proiecit in fundum Maris. Psalm. 103. Quantùm distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras. Ier. 18. Si egerit pœnitentiã, pœnitebit me mali, quod ei facere constitueram. Esai. 53. Illi plaga, vt nos pacem haberemus. Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus ad Deum. Commentum verò indulgentiarum fingit remissionem Dei esse semiplenam aut dimidiatam, quæ debitum quidem remittat: sed debitorem nihilominus ad solutionem, siue ad pœnas obstrictum detineat, atq; ita remittat quidem debitum, sed non ex animo, sicut seruus ille nequam, Matt. 18. Sed Scriptura expreßè docet, misericordiam simul & debitum remittere & debitorem dimittere,

Contra remissionem peccatorum gratuitam & plenariã.

tere, Matth. 18. Paulus etiam dicit: Condonate vobis mutuò, sicut & Christus condonauit vobis. Item quotidiè oramus: Dimitte nobis debita, sicut & nos dimittimus. Certum autem & manifestum est, si quis priuatus ita dimitteret offensam proximo, vt nihilominus vindictam aliquam expetere, & supplicium aliquod de ipso sumere vellet, talem, vt non ex corde remittentem peccata, grauiter à Christo reprehendi. Qua fide igitur talem remissionem ipsi Deo tribueremus? Certè si culpam, hoc est, debitum omne remisit, non habet causam exquirendi pœnas. Tertiò, claues Regni cœlorum opinione ista de indulgentijs fœdè & perniciosè adulterantur & peruertuntur. Vbi enim Christus dicit: Quicquid solueritis, erit solutum, quorum remiseritis peccata, erunt remissa. Ibi Romanenses indulgentiæ contrà dicunt: Quicquid Christi claues soluunt, hoc Pontifex Romanus suis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas, vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendas. Et, earum indulgentiam non gratis à Christo per fidem in absolutione quærendam: sed precio à Romano Pontifice esse redimendam, docent. Quartò, indulgentiæ Romanenses dicunt falsum testimonium contra fidem, quæ sola est organum illud, diuinitus institutum, quo remissio peccatorum, merito Christi parta, applicatur, apprehenditur, & accipitur. Fingunt enim, indulgentias illas non gratis

Contra doctrinam de clauibus Regni cœlorū.

Contra doctrinam de fide.

fide accipi : sed qui tantum dederit, ille licitando coemit sibi tot, vel dierum, vel annorũ indulgentiã. Cũq; Scriptura etiã opera Legis, hoc est, quæ Deus ipse mãdauit, ab articulo iustificationis seu remißionis peccatorum excludat, Rom.3 & 4. et 11. Eph. 2. Romanenses indulgentiæ commentitijs operibus hoc tribuunt. Si quis suscepta peregrinatione, hanc vel illam Ecclesiã visitarit, is tot annorum indulgentiam consequetur. Quintò operibus & afflictionibus Sanctorũ. Pontificiæ indulgẽtiæ affingunt opinionem, quam, quia Pharisaica est, & contra scripturam pugnat, ipsi sancti in vera sua humilitate nunquã agnoscere voluerunt.

Contra doctrinam de bonis operibus. *Christus enim dicit, Luc.17. Cùm omnia feceritis, dicite: serui inutiles sumus, quia quod debuimus fecimus. Indè Esaias dicit cap.64. Facti sumus velut immundum omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Et Dauid Psal. 143. Si intraueris in iudiciũ cum seruo tuo, nõ iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuens. Psa. 130. Si iniquitates obseruaueris Domine, quis subsistet? Psal. 32. Pro iniquitate orabit ad te omnis Sanctus. Omnium enim Sanctorum, sub hoc corruptibilis carnis onere gementium, oratio est: Dimitte nobis debita nostra, Matth.6. Et 1 Ioan.1. Si dixerimus: peccatum nõ habemus, nos ipsos fallimus, & veritas in nobis non est. 1 Cor. 4. Nihil mihi cõscius sum, sed in hoc sum iustificatus. Ro.7. Volenti facere bonum, malum adiacet. Ideò Iob*

inquit

inquit cap.9. Verebar omnia opera mea. Et Paulus, Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Hinc electi, Matt. 25. in Iudicio opera sua nolunt agnoscere. Et Apocal. 4. Coronas suas modestè & humiliter ante thronum deponunt. Indulgentiæ verò Pontificiæ fingunt, opera & afflictiones Sanctorum esse supererogationes, quæ in precium ad soluendum reatum peccati, sicut Bonauentura loquitur, alijs cõmunicari, & data pecunia diuendi possunt: cùm prudentes virgines, Matth. 25. fateantur, se de oleo suo non posse dare alijs, ne vtrisq; desit. Postremò Scriptura nundinationes illas indulgentiarum prophetico Spiritu, quasi intento digito, antè, & notauit & damnauit. Nam 2. Pet. 2. Vbi de falsis Doctorib. agit, qui introducturi sunt sectas perditionis, & abnegaturi Dominum, qui ipsos mercatus est, inquit, ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται, per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur. Item libertatem alijs pollicentur, cùm ipsi sint serui corruptionis. Et Act. 8. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunijs parari? Et hoc est ipsissimum iudicium Spiritus sancti de indulgentijs pontificijs.

Bonauentura.

Spiritus sanctus in Scriptura indulgentias damnauit.

Et hæc capita quomodò indulgentiæ Romanensium, contra summos ac præcipuos fidei nostræ articulos pugnent, ideò in frontispicio huius tractationis, tanquam in tabella seu συνόψει, spectanda & expendenda proposui, vt Lector

moneatur, nō de lana (quod dicitur) caprina contentionem esse, quandò de Pontificijs indulgentijs disputatur: sed hoc agi, vt Doctrina de præcipuis, necessarijs, & summis illis fidei nostræ articulis, complectentibus iustificationē & salutem nostram, pura, sincera, integra, & salua à Pontificijs istis contaminationibus & deprauationibus Dei beneficio conseruari possit. Ex hac etiam cōsideratione intelligi potest, qua ratione factum sit, quòd certamen Lutheri, quod contra effrænem quæstorum Romanensium impudentiam, de indulgentijs, primùm mouit, occasionem dederit repurgationi doctrinæ de merito Christi, de gratuita gratia Dei, de remissione peccatorū, de pœnitentia, de absolutione, de clauib. Regni cœlorū, de fide, de operib. &c. Et ex hac breui cōmonefactiuncula, cuius veritas adeò manifesta est, vt vel cæcutientium oculos perstringat, Lector iudicare potest, nō veritatis, sed erroris & seductionis spiritum esse, qui in Tridentino decreto fingit, potestatem conferendi tales indulgentias à Christo Ecclesiæ cōcessam esse, cùm nulla syllaba ex Scripturis hoc probari possit: imò cùm tota illa indulgentiarum cauponatio præcipuis doctrinæ cœlestis capitibus aduersa quasi fronte repugnet.

Quid Lutherum impulerit indulgentiarum nundinationi se opponere.

CAPVT

CAPVT III.

QVA FRAVDE DICTA QVÆdam Scripturæ Pontificij ad nundinationes istas Indulgentiarum detorquere conentur.

OSTENDIMVS *Sententiarios olim, & recentiores etiam pontificios Scriptores, in principio certaminis de indulgentijs, ante annos 50. liberè confessos esse, doctrinam de Pontificijs indulgentijs non posse ex certo aliquo Scripturæ fundamento expreßè & perspicuè probari.* Et *licèt quidam conati fuerint, speciem aliquam probationis prætendere ex dictis illis Scripturæ: Tibi dabo claues, Matth. 16. Item; Si quid donaui, &c. 2. Cor. 2. Alij tamen Scholastici Scriptores dicunt, tutius esse dicere: Ideò valere indulgentias, quia Ecclesia illas dispenset & probet, & Ecclesia errare non poßit. Dicunt autem, Romanum Pontificem esse Ecclesiam virtualiter: & de illo scriptum esse, Luc. 22. Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Sed conductitij Rhetores, qui his temporibus Pontificijs indulgentijs patrocinari conantur, animaduertunt, testimonium propriæ turpitudinis illam confeßionem esse, quòd sine documentis & firmamentis sacræ Scripturæ indulgentiæ inuectæ & receptæ sint. Ideò, vt rudibus specie aliqua oculos perstringant, quasi non prorsus Scripturæ autoritate destituantur Pontificiæ*

Quomodo ante 50. annos indulgentias defenderint Pontificij.

Quomodo nunc ex Scriptura eas probare conentur.

tificiæ indulgentiæ aliquot dicta Scripturæ huc pertrahere conantur, de quibus pauca quædam dicemus, vt planum fiat, dicta illa Scripturæ nihil minus, quã Pontificias indulgentias probare, imò istis fortiter reclamare. Vtq; videat Lector quàm timidè & suspenso gradu progrediantur Pontificij, quandò argumentando, iuxta Tridentinum Decretum, fingere volunt, potestatem conferendi indulgentias Ecclesiæ à Christo in Scripturis concessam: addam quod Roffensis scribit, cùm videret sibi obstare, si dicantur indulgentiæ in sacra Scriptura traditæ & fundatæ, quomodò Apostolica, primitiua & vetus Ecclesia, cuius in tractatione Scripturarum multò maior fuit diligentia & religio, indulgentias illas in Scriptura non viderit aut animaduerterit. Respondet autem: posterioribus ingenijs multa nunc esse excussa luculentius, et intellecta perspicacius, quàm fuerant olim. Nimirũ, aut quia veteribus adhuc non erat perfracta glacies, neq; sufficiebat illorum ætas, totum illud Scripturarum pelagus, ad amußim expendere: aut quia semper in amplissimo Scripturarum campo post messores, quantùmuis exquisitißimos, spicas adhuc intactas licebit colligere. Multa enim, inquit, sunt de quibus in primitiua Ecclesia nulla quæstio facta fuerat, quæ tamen posteriorum diligentia, subortis dubitationibus, iam euaserunt perspicua, vt purgatorium & indulgentiæ. Cumq; multa Scripturæ

Roffensis de indulgentijs quomodo veteri Ecclesiæ ignotæ.

dicta

dicta cumulasset, tandem inquit: sed ijs omnibus Lutheri pertinacia non permonebitur. Hac Roffensis. Et Iacobus Angularis Decanus, disputans contra VVesselum, de indulgentijs, inquit: Non intendo te rationibus oppugnare: qua enim spes mihi esse posset, durum illud atq; inexpugnabile tuum caput rationibus expugnare, quod nec malleo communis credulitatis omnium valet emolliri? Sed pro magna tibi ratione, imò magis quàm pro ratione debet esse, nedum Papa, sed & omnium, tam Pralatorum quàm doctorum autoritas, qui omnes indulgentias aut largiuntur, aut largiendas esse scribunt, &c. Sed ordine recitabimus pracipuas sententias, quas ex Scriptura ad suas indulgentias detorquere conantur Pontificij Et breues, quantum opus erit, addemus explicationes.

Iacobus Angularis quod indulgentiæ irrationales.

PRIMVM ARGVMENTVM.

PLERIQVE omnes finxerunt, potestatem conferendi indulgentias Romano Pontifici à Christo concessam, quando Petro dicit, Matt. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatũ et in cœlis: et quodcunq; solueris super terrã, erit solutũ & in cœlis. Sed ipsi Sententiarij huic fundamento nõ multũ fidunt, sicut ex Durãdo paulò antè ostendimus, et res manifesta est. Illa enim Christi sentẽtia prorsus nihil habet de illis, quib. põtificias indulgẽtias definiri

An Matth. 16. fundatæ indulgẽtiæ.

Refutatio.

definiri suprà diximus: sed soluere & ligare peccata, Matth. 16. est ea vel remittere vel retinere, Ioan. 20. quod fit prædicatione pœnitentiæ & remißionis peccatorum, siuè publicè siue priuatim, Luc. 24. Et fit ab illis, quibus Deus commendauit ministerium reconciliationis, posito in ipsis verbo reconciliationis, 2. Cor. 5. Atq; illa clauis ministerij soluens peccata, exercetur in foro pœnitentiæ & absolutionis, vt cum Scholasticis loquar. Sed Pontificij ipsi suas indulgentias à foro pœnitentiæ & absolutionis, sicut loquuntur, longè lateq; disiungunt. Præterea soluere & ligare ita opponuntur, vt quod solutum est, non sit amplius ligatum. Pontifex verò contrà fingit, quod in absolutione solutum est super terram, illud in foro Pontificio manere ex parte ligatum, & soluendum esse non claue ministerij: sed Pontificijs indulgentiarum nundinationibus. Item: ministerium reconciliationis ita soluit peccata, vt pœnitentibus & credentibus annunciet condonata omnia delicta, Colos. 2. Peccata non amplius imputari, Rom. 4. & 5. & per Christum redemptos ipsos esse à maledictione Legis, Gal. 3. quæ & æterna, & temporalis est, Deut. 28. Pontificiæ verò indulgentiæ fingunt, peccata etiam post remissionem imputari, & Christum credentes non à tota maledictione Legis redemisse, sed partim eius ex Pontificio thesauro redimendam esse. Manifestum itaq; est, Pontificias indulgentias prorsus

Quomodo commentũ de indulgentijs huic dicto Christi repugnet.

sus ex diametro pugnare contra sententiam illam Christi, de claue Absolutionis: tantùm abest vt illa sententia probentur aut stabilientur. Quòd verò excipiunt, soli Petro peculiare priuilegium soluendi peccata, supra & præter reliquos Apostolos, hoc est, præter communem Absolutionem, in illa sententia à Christo datum esse, Quia inquit: Tibi dabo claues, &c. Rectè & solidè ex collatione locorum Scripturæ explicatur. Quas enim claues Christus, Matth. 16. promittit, illas præbet & exhibet, quandò post resurrectionem dat & confert potestatem remittendi & retinendi peccata, Ioan. 20. Sed illam potestatem confert non vni aut soli Petro: sed omnibus in commune Apostolis, Ioan. 20. Et ante illā collationem dicit Christus: Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Christus verò quandò tempore ministerij sui remisit peccata, debitum remisit, & debitorem liberum dimisit, Matth. 18. Hæc enim sunt verba Absolutionis eius: Confide, remittuntur tibi peccata. Vade in pace, & noli amplius peccare, Matt. 9. Luc. 7. Ioan. 5. Imò cùm adultera, Ioan. 8. non esset ciuilis pœna imposita, nec ipse ei, post remissionem seu solutionem peccatorum, pœnam aliquam imponere voluit, Inquit enim: Nec ego te condemnabo, vade, & noli amplius peccare. Quod autem Christus tales vnquam vel docuerit vel dederit indulgentias, sicut ex Pontificiorum placitis suprà descripsimus,

Exceptio Pontificiorum de peculiari priuilegio Petri.

mus, nulla oratione, nulla dictione, nulla syllaba, nulla litera, ex Scriptura probari potest. Et sicut me misit Pater, ita & ego mitto vos, inquit Christus. Eadem ratio etiam est de Petro, cui tradita fuerunt claues regni cœlorum. Quomodò enim illas vsurpârit, ex Scriptura constat. De indulgentiis verò ipsius nihil. Imò Simoni Mago Petrus respondit: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecuniјs comparari. Et quod, Matth. 16. Christus Petro dicit, hoc ijsdem verbis cap. 18. expreßè Ecclesiæ dicit: Quicquid solueritis, quicquid ligaueritis, &c. Ecclesia verò, imò ipsius Romanæ Ecclesiæ Episcopi, claues illas ab initio & habuerunt, & vsurpârunt, & tamen per annos mille & amplius indulgentias istas ignorârunt. Ligare enim seu retinere peccata, non est pœnitentiam agentibus & credentibus, post absolutionem seu remißionem peccatorum, partem aliquam ligatam reseruare, vel ad proprias satisfactiones, vel ad redemptiones per pontificias indulgentias: sed impœnitentibus & incredulis peccata sunt liganda, denunciata ipsis hac Dei sententia, Quod peccata ipsorum maneant, Ioannis 9. & ira Dei maneat super ipsis, Ioannis 5. quodquе perituri sint, nisi pœnitentiam egerint. Quòd verò indocti quidam asini dicunt: Reliquis Apostolis datam esse potestatem remittendi peccata: Petro au-

Indulgentiæ mille aut amplius post Christũ annis in Ecclesia ignotæ fuerunt.

Elegans & scitum.

tro autem soluendi, falsum est. Nam Matth. 18. Ecclesiæ dicit: Quicquid solueritis, etc. Quod verò interpretantur talem solutionem, quæ fit numerato precio, eiusdē elegantiæ est, cuius illud, quod de Asina Hierosolymitana postillator quidam scribit: Soluite, id est, numerate pecuniam pro ea, & tunc adducite.

SECVNDVM ARGVMENTVM ex Scriptura.

ANtoninus *refert, olim pro indulgentijs confirmandis à quibusdam inductum fuisse locum, 2. Cor. 2. Nam & ego, quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Et Lindanus nunc illam sententiam Pauli, tanquam in Triumpho circumducit, persuasurus hominibus, Paulum authorem esse indulgentiarum Pontificiarum. Fingit enim Corinthio illi, qui incestum commiserat, post acceptā culpā remissionem & absolutionem, impositas fuisse à Paulo multorum annorum rigidissimas pœnas seu afflictiones, quibus se excruciaret, vt pro incestu suo ita Deo satisfaceret. Cùm verò illarum pœnarum partem aliquam iā exoluisset, ac nimis aspera se tantùm non excruciaret pœnitentia, Paulum ad commiserationem commotum (non aliter, quàm sicut nunc Romanus Pontifex facit) residuam pœnarum partem, quæ adhuc ipsi ad plenam pro incestu satisfactionem luenda fuisset, remisisse ac relaxasse, hoc est, indulgentias ipsi concessis-*

Locus 2. Corinth. 2.

Lindani impudentia & figmentum de loco 2. Corint. 2.

concessisse, idq́; non gratis, sed propter Corinthiorum intercessiones, hoc est, Paulum ex operibus & meritis supererogationis Corinthiorum sumpsisse precium, ad persoluendum incesti illius residuum debitum (sicut Bonauentura de indulgentijs loquitur) & forsan per Bullam aliquam indulgentiæ dispensasse excommunicato illi Corinthiaco. Quod ita factum oportuit (si indulgentias Pontificias locus ille probare debet) quòd Corinthius ille data certa aliqua summa pecuniæ, seu suscepta aliqua peregrinatione ad loca sancta, indulgentias illas à Paulo redemerit. Quæ omnia si ex Pauli illo loco liquidò ostendi possunt, non infeliciter sanè, pro stabiliendis Romanensium indulgentijs, adducitur.

Refutatio sophismatis Pontificij ex deprauatione loci 2.Cor.2.

Sed consideratis paulisper circumstantijs manifestum euadet, Paulum nihil horum vel sensisse, vel fecisse, & illum ipsum locum Pauli Pontificias indulgentias fortiter oppugnare. Quia verò, qualis fuerit disciplina Ecclesiastica tempore Apostolorum, locus ille pulcrè ostendit, singulas circumstantias diligentius expendemus.

Summa & status causæ, da quâ agitur 2.Cor 2.

Quidam igitur apud Corinthios cum nouerca sua incestum commiserat, de quo peccato nec ipse lugebat, nec Ecclesia Corinthiaca dolebat: tollerabant enim ipsum, licèt non ageret pœnitentiam, in sua communione tanquam verum membrum Ecclesiæ. Hoc Paulus acriter reprehendit, incusans non tantùm ipsum, sed ostendens,

dẽs, ipsam etiam Ecclesiam hoc modo communicare peccatis alienis. Et docet, sicut gaudium est coram Angelis in cœlo super vno peccatore agente pœnitentiam: ita, quandò talia flagitia in Ecclesia committuntur, & rei non agunt pœnitentiam, tunc debere Ecclesiam, & præcipuè ministros verbi, sic coram Deo humiliare & lugere illa scandala, ne participes fiant alienorum peccatorum. Digni enim morte sunt, non tantùm qui faciũt: verumetiã qui συνευδοκοῦσι, *qui cõprobant vel certè nõ improbãt talia, sicut Ezec. 9. scriptũ est, qui nõ gemunt et dolent super cunctis abominationib. quæ fiunt in medio eius. Ideò Paul. dicit 1. Cor. 5. Vos inflati estis, & nõ potius luxistis. Et 2. Cor. 12. Metuo ne fortè cõtentiones, æmulationes, iræ, concertationes, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones, inter vos sint, ne iterũ cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeã multos ex ijs, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immundicia, & fornicatione, & impudicitia, quam patrârũt. Vt igitur Ecclesia ostenderet, se talia non comprobare, nec illis delectari: sed gemitum, dolorem ac luctum suũ ipso facto declararet, dicit Paulus: eum qui facinus hoc perpetrauit, de medio Ecclesiæ tollendum: primùm ideò, vt coram Deo & hominibus ostenderent, se non esse* συνευδοκοῦντες. *Secundò, ne modicum fermenti totam Ecclesiæ massam corrumperet: sed vt cæteri timorem haberent,*

Disciplina Ecclesiastica tempore Apostolorum.

Excommunicatio.

Causæ excommunicationis.

satisfactio assuenda sit satisfactioni Christi, tanquam semiplenæ, vt assumento humanarum satisfactionum perficiatur. Et nostræ etiam, vel Sanctorum redemptiones, Christi redemptionem vt gradibus quibusdam deficientem, absoluant et perficiant. Imò quæstores indulgentiarij sæpiùs non omnem culpæ remissionẽ solius Christi merito & satisfactioni tribuunt: sed indulgentias vendunt, & à culpa & à pœna. Secundò gratuita misericordia Dei, conferentis propter Christum, per promissionem Euangelij, plenariam remissionem peccatorum, in dulcissimis illis dictis describitur, Ioan. 3. & 5. Non iudicatur, non venit in iudicium. Ezech. 18. Peccatorum eius non recordabor amplius. Mich. 7. Omnia peccata nostra proiecit in fundum Maris. Psalm. 103. Quantùm distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras. Ier. 18. Si egerit pœnitentiã, pœnitebit me mali, quod ei facere constitueram. Esai. 53. Illi plaga, vt nos pacem haberemus. Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus ad Deum. Commentum verò indulgentiarum fingit remissionem Dei esse semiplenam aut dimidiatam, quæ debitum quidem remittat: sed debitorem nihilominus ad solutionem, siue ad pœnas obstrictum detineat, atq; ita remittat quidem debitum, sed non ex animo, sicut seruus ille nequam, Matt. 18. Sed Scriptura expreßè docet, misericordiam simul & debitum remittere & debitorem dimittere,

Contra remissionem peccatorum gratuitam & plenariã.

tere, Matth. 18. Paulus etiam dicit: Condonate vobis mutuò, sicut & Christus condonauit vobis. Item quotidiè oramus: Dimitte nobis debita, sicut & nos dimittimus. Certum autem & manifestum est, si quis priuatus ita dimitteret offensam proximo, vt nihilominus vindictam aliquam expetere, & supplicium aliquod de ipso sumere vellet, talem, vt non ex corde remittentem peccata, grauiter à Christo reprehendi. Qua fide igitur talem remissionem ipsi Deo tribueremus? Certè si culpam, hoc est, debitum omne remisit, non habet causam exquirendi pœnas. Tertiò, claues Regni cœlorum opinione ista de in-indulgentijs fœdè & perniciosè adulterantur & peruertuntur. Vbi enim Christus dicit: Quicquid solueritis, erit solutum, quorum remiseritis peccata, erunt remissa. Ibi Romanenses indulgentiæ contrà dicunt: Quicquid Christi claues soluunt, hoc Pontifex Romanus suis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas, vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendas. Et, earum indulgentiam non gratis à Christo per fidem in absolutione quærendam: sed precio à Romano Pontifice esse redimendam, docent. Quartò, indulgentiæ Romanenses dicunt falsum testimonium contra fidem, quæ sola est organum illud, diuinitus institutum, quo remissio peccatorum, merito Christi parta, applicatur, apprehenditur, & accipitur. Fingunt enim, indulgentias illas non gratis

Contra doctrinam de clauibus Regni cœlorū.

Contra doctrinam de fide.

fide accipi: sed qui tantum dederit, ille licitando coemit sibi tot, vel dierum, vel annorũ indulgentiã. Cũq́; Scriptura etiã opera Legis, hoc est, quæ Deus ipse mãdauit, ab articulo iustificationis seu remißionis peccatorum excludat, Rom. 3 & 4. et 11. Eph. 2. Romanenses indulgentiæ commentitijs operibus hoc tribuunt. Si quis suscepta peregrinatione, hanc vel illam Ecclesiã visitârit, is tot annorum indulgentiam consequetur. Quintò operibus & afflictionibus Sanctorũ. Pontificia indulgẽtiæ affingunt opinionem, quam, quia Pharisaica est, & contra scripturam pugnat, ipsi sancti in vera sua humilitate nunquã agnoscere voluerunt.

Contra doctrinam de bonis operibus.

Christus enim dicit, Luc. 17. Cùm omnia feceritis, dicite: serui inutiles sumus, quia quod debuimus fecimus. Indè Esaias dicit cap. 64. Facti sumus velut immundum omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersa iustitiæ nostræ. Et Dauid Psal. 143. Si intraueris in iudiciũ cum seruo tuo, nõ iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuens. Psa. 130. Si iniquitates obseruaueris Domine, quis subsistet? Psal. 32. Pro iniquitate orabit ad te omnis Sanctus. Omnium enim Sanctorum, sub hoc corruptibilis carnis onere gementium, oratio est: Dimitte nobis debita nostra, Matth. 6. Et 1 Ioan. 1. Si dixerimus: peccatum nõ habemus, nosipsos fallimus, & veritas in nobis non est. 1 Cor. 4. Nihil mihi cõscius sum, sed in hoc sum iustificatus. Ro. 7. Volenti facere bonum, malum adiacet. Ideò Iob

inquit

inquit cap.9. Verebar omnia opera mea. Et Paulus, Rom. 8. Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam. Hinc electi, Matt. 25. in Iudicio opera sua nolunt agnoscere. Et Apocal. 4. Coronas suas modestè & humiliter ante thronum deponunt. Indulgentiæ verò Pontificiæ fingunt, opera & afflictiones Sanctorum esse supererogationes, quæ in precium ad soluendum reatum peccati, sicut Bonauentura loquitur, alijs cōmunicari, & data pecunia diuendi possunt: cùm prudentes virgines, Matth. 25. fateantur, se de oleo suo non posse dare alijs, ne vtrisq; desit. Postremò Scriptura nundinationes illas indulgentiarum prophetico Spiritu, quasi intento digito, antè, & notauit & damnauit. Nam 2. Pet. 2. Vbi de falsis Doctorib. agit, qui introducturi sunt sectas perditionis, & abnegaturi Dominum, qui ipsos mercatus est, inquit, ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται, per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur. Item libertatem alijs pollicentur, cùm ipsi sint serui corruptionis. Et Act. 8. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunijs parari? Et hoc est ipsissimum iudicium Spiritus sancti de indulgentijs pontificijs.

Bonauentura.

Spiritus sanctus in Scriptura indulgentias damnauit.

Et hæc capita quomodò indulgentiæ Romanensium, contra summos ac præcipuos fidei nostræ articulos pugnent, ideò in frontispicio huius tractationis, tanquam in tabella seu συνόψει, spectanda & expendenda proposui, vt Lector

moneatur, nō de lana (quod dicitur) caprina contentionem esse, quandò de Pontificijs indulgentijs disputatur: sed hoc agi, vt Doctrina de præcipuis, necessarijs, & summis illis fidei nostræ articulis, complectentibus iustificationē & salutem nostram, pura, sincera, integra, & salua à Pontificijs istis contaminationibus & deprauationibus Dei beneficio conseruari poßit. Ex hac etiam cōsideratione intelligi potest, qua ratione factum sit, quòd certamen Lutheri, quod contra effrænem quæstorum Romanensium impudentiam, de indulgentijs, primùm mouit, occasionem dederit repurgationi doctrinæ de merito Christi, de gratuita gratia Dei, de remißione peccatorū, de pœnitentia, de absolutione, de clauib. Regni cœlorū, de fide, de operib. &c. Et ex hac breui cōmonefactiuncula, cuius veritas adeò manifesta est, vt vel cæcutientium oculos perstringat, Lector iudicare potest, nō veritatis, sed erroris & seductionis spiritum esse, qui in Tridentino decreto fingit, potestatem conferendi tales indulgentias à Christo Ecclesiæ cōcessam esse, cùm nulla syllaba ex Scripturis hoc probari poßit: imò cùm tota illa indulgentiarum cauponatio præcipuis doctrinæ cœlestis capitibus aduersa quasi fronte repugnet.

Quid Lutherum impulerit indulgentiarum nundinationi se opponere.

CAPVT

CAPUT III.

QUA FRAUDE DICTA QUAEdam Scripturæ Pontificij ad nundinationes istas Indulgentiarum detorquere conentur.

OSTENDIMUS *Sententiarios olim, & recentiores etiam pontificios Scriptores, in principio certaminis de indulgentijs, ante annos 50. liberè confessos esse, doctrinam de Pontificijs indulgentijs non posse ex certo aliquo Scripturæ fundamento expreßè & perspicuè probari. Et licèt quidam conati fuerint, speciem aliquam probationis prætendere ex dictis illis Scripturæ: Tibi dabo claues, Matth.16. Item: Si quid donaui, &c. 2. Cor. 2. Alij tamen Scholastici Scriptores dicunt, tutius esse dicere: Ideò valere indulgentias, quia Ecclesia illas dispenset & probet, & Ecclesia errare non poßit. Dicunt autem, Romanum Pontificem esse Ecclesiam virtualiter: & de illo scriptum esse, Luc. 22. Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Sed conductitij Rhetores, qui his temporibus Pontificijs indulgentijs patrocinari conantur, animaduertunt, testimonium propriæ turpitudinis illam confeßionem esse, quòd sine documentis & firmamentis sacræ Scripturæ indulgentiæ inuectæ & receptæ sint. Ideò, vt rudibus specie aliqua oculos perstringant, quasi non prorsus Scripturæ autoritate destituantur Pontificiæ*

Quomodo ante 50. annos indulgentias defenderint Pontificij.

Quomodo nunc ex Scriptura eas probare conentur.

tificiæ indulgentiæ aliquot dicta Scripturæ huc pertrahere conantur, de quibus pauca quædam dicemus, vt planum fiat, dicta illa Scripturæ nihil minus, quã Pontificias indulgentias probare, imò istis fortiter reclamare. Vtq; videat Lector quàm timidè & suspenso gradu progrediantur Pontificij, quandò argumentando, iuxta Tridentinum Decretum, fingere volunt, potestatem conferendi indulgentias Ecclesiæ à Christo in Scripturis concessam: addam quod Roffensis scribit, cùm videret sibi obstare, si dicantur indulgentiæ in sacra Scriptura traditæ & fundatæ, quomodò Apostolica, primitiua & vetus Ecclesia, cuius in tractatione Scripturarum multò maior fuit diligentia & religio, indulgentias illas in Scriptura non viderit aut animaduerterit. Respondet autem: posterioribus ingenijs multa nunc esse excussa luculentius, et intellecta perspicacius, quàm fuerant olim. Nimirũ, aut quia veteribus adhuc non erat perfracta glacies, neq; sufficiebat illorum ætas, totum illud Scripturarum pelagus, ad amußim expendere: aut quia semper in amplißimo Scripturarum campo post messores, quantùmuis exquisitißimos, spicas adhuc intactas licebit colligere. Multa enim, inquit, sunt de quibus in primitiua Ecclesia nulla quæstio facta fuerat, quæ tamen posteriorum diligentia, subortis dubitationibus, iam euaserunt perspicua, vt purgatorium & indulgentiæ. Cumq; multa Scripturæ dicta

Roffensis de indulgentijs quomodo veteri Ecclesiæ ignotæ.

dicta cumulasset, tandem inquit: sed ijs omnibus Lutheri pertinacia non permouebitur. Hæc Roffensis. Et Iacobus Angularis Decanus, disputans contra VVesselum, de indulgentijs, inquit: Non intendo te rationibus oppugnare: quæ enim spes mihi esse posset, durum illud atq; inexpugnabile tuum caput rationibus expugnare, quod nec malleo communis credulitatis omnium valet emolliri? Sed pro magna tibi ratione, imò magis quàm pro ratione debet esse, nedum Papæ, sed & omnium, tam Prælatorum quàm doctorum autoritas, qui omnes indulgentias aut largiuntur, aut largiendas esse scribunt, &c. Sed ordine recitabimus præcipuas sententias, quas ex Scriptura ad suas indulgentias detorquere conantur Pontificij. Et breues, quantum opus erit, addemus explicationes. Iacobus Angularisquod indulgentiæ irrationales.

PRIMVM ARGVMENTVM.

PLERIQVE omnes finxerunt, potestatem conferendi indulgentias Romano Pontifici à Christo concessam, quando Petro dicit, Matt. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatũ et in cœlis: et quodcunq; solueris super terrã, erit solutũ & in cœlis. Sed ipsi Sententiarij huic fundamento nõ multũ fidunt, sicut ex Durãdo paulò antè ostendimus, et res manifesta est. Illa enim Christi sentẽtia prorsus nihil habet de illis, quib. põtificias indulgẽtias definiri An Matth. 16. fundatæ indulgẽtiæ. Refutatio.

definiri suprà diximus: sed soluere & ligare peccata, Matth. 16. est ea vel remittere vel retinere, Ioan. 20. quod fit prædicatione pœnitentiæ & remißionis peccatorum, siuè publicè siue priuatim, Luc. 24. Et fit ab illis, quibus Deus commendauit ministerium reconciliationis, posito in ipsis verbo reconciliationis, 2. Cor. 5. Atq; illa clauis ministerij soluens peccata, exercetur in foro pœnitentiæ & absolutionis, vt cum Scholasticis loquar. Sed Pontificij ipsi suas indulgentias à foro pœnitentiæ & absolutionis, sicut loquuntur, longè lateq; disiungunt. Præterea soluere & ligare ita opponuntur, vt quod solutum est, non sit amplius ligatum. Pontifex verò contrà fingit, quod in absolutione solutum est super terram, illud in foro Pontificio manere ex parte ligatum, & soluendum esse non claue ministerij: sed Pontificijs indulgentiarum nundinationibus. Item: ministerium reconciliationis ita soluit peccata, vt pœnitentibus & credentibus annunciet condonata omnia delicta, Colos. 2. Peccata non amplius imputari, Rom. 4. & 5. & per Christum redemptos ipsos esse à maledictione Legis, Gal. 3. quæ & æterna, & temporalis est, Deut. 28. Pontificiæ verò indulgentiæ fingunt, peccata etiam post remissionem imputari, & Christum credentes non à tota maledictione Legis redemisse, sed partim eius ex Pontificio thesauro redimendam esse. Manifestum itaq; est, Pontificias indulgentias prorsus

Quomodo commentũ de indulgentijs huic dicto Christi repugnet.

sus ex diametro pugnare contra sententiam illam Christi, de claue Absolutionis: tantùm abest vt illa sententia probentur aut stabilientur. Quòd verò excipiunt, soli Petro peculiare priuilegium soluendi peccata, supra & præter reliquos Apostolos, hoc est, præter communem Absolutionem, in illa sententia à Christo datum esse, Quia inquit: Tibi dabo claues, &c. Rectè & solidè ex collatione locorum Scripturæ explicatur. Quas enim claues Christus, Matth. 16. promittit, illas præbet & exhibet, quandò post resurrectionem dat & confert potestatem remittendi & retinendi peccata, Ioan. 20. Sed illam potestatem confert non vni aut soli Petro: sed omnibus in commune Apostolis, Ioan. 20. Et ante illā collationem dicit Christus: Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Christus verò quandò tempore ministerij sui remisit peccata, debitum remisit, & debitorem liberum dimisit, Matth. 18. Hæc enim sunt verba Absolutionis eius: Confide, remittuntur tibi peccata. Vade in pace, & noli amplius peccare, Matt. 9. Luc. 7. Ioan. 5. Imò cùm adulteræ, Ioan 8. non esset ciuilis pœna imposita, nec ipse ei, post remissionem seu solutionem peccatorum, pœnam aliquam imponere voluit, Inquit enim: Nec ego te condemnabo, vade, & noli amplius peccare. Quod autem Christus tales vnquam vel docuerit vel dederit indulgentias, sicut ex Pontificiorum placitis suprà descripsimus,

Exceptio Pontificiorum de peculiari priuilegio Petri.

mus, nulla oratione, nulla dictione, nulla syllaba, nulla litera, ex Scriptura probari potest. Et sicut me misit Pater, ita & ego mitto vos, inquit Christus. Eadem ratio etiam est de Petro, cui tradita fuerunt claues regni cœlorum. Quomodò enim illas vsurpârit, ex Scriptura constat. De indulgentiis verò ipsius nihil. Imò Simoni Mago Petrus respondit: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecuniis comparari. Et quod, Matth. 16. Christus Petro dicit, hoc iisdem verbis cap. 18. expressè Ecclesiæ dicit: Quicquid solueritis, quicquid ligaueritis, &c. Ecclesia verò, imò ipsius Romanæ Ecclesiæ Episcopi, claues illas ab initio & habuerunt, & vsurpârunt, & tamen per annos mille & amplius indulgentias istas ignorârunt. Ligare enim seu retinere peccata, non est pœnitentiam agentibus & credentibus, post absolutionem seu remissionem peccatorum, partem aliquam ligatam reseruare, vel ad proprias satisfactiones, vel ad redemptiones per pontificias indulgentias: sed impœnitentibus & incredulis peccata sunt liganda, denunciata ipsis hac Dei sententia, Quod peccata ipsorum maneant, Ioannis 9. & ira Dei man at super ipsis, Ioannis 3. quodque perituri sint, nisi pœnitentiam egerint. Quòd verò indocti quidam asini dicunt: Reliquis Apostolis datam esse potestatem remittendi peccata: Petro au-

Indulgentiæ mille aut amplius post Christũ annis in Ecclesia ignotæ fuerunt.

Elegans & scitum.

tro autem soluendi, falsum est. Nam Matth. 18. Ecclesiæ dicit: Quicquid solueritis, etc. Quod verò interpretantur talem solutionem, quæ fit numerato precio, eiusdē elegantiæ est, cuius illud, quod de Asina Hierosolymitana postillator quidam scribit: Soluite, id est, numerate pecuniam pro ea, & tunc adducite.

SECVNDVM ARGVMENTVM
ex Scriptura.

ANtoninus refert, olim pro indulgentiis confirmandis à quibusdam inductum fuisse locum, 2. Cor. 2. Nam & ego, quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Et Lindanus nunc illam sententiam Pauli, tanquam in Triumpho circumducit, persuasurus hominibus, Paulum authorem esse indulgentiarum Pontificiarum. Fingit enim Corinthio illi, qui incestum commiserat, post acceptā culpæ remissionem & absolutionem, impositas fuisse à Paulo multorum annorum rigidissimas pœnas seu afflictiones, quibus se excruciaret, vt pro incestu suo ita Deo satisfaceret. Cùm verò illarum pœnarum partem aliquam iā exoluisset, ac nimis aspera se tantùm non excruciaret pœnitentia, Paulum ad commiserationem commotum (non aliter, quàm sicut nunc Romanus Pontifex facit) residuam pœnarum partem, quæ adhuc ipsi ad plenam pro incestu satisfactionem luenda fuisset, remisisse ac relaxasse, hoc est, indulgentias ipsi concessis-

Locus 2. Corinth. 2.

Lindani impudentia & figmentum de loco 2. Corint. 2.

conceßisse, idq́, non gratis, sed propter Corinthiorum intercessiones, hoc est, Paulum ex operibus & meritis supererogationis Corinthiorum sumpsisse precium, ad persoluendum incesti illius residuum debitum (sicut Bonauentura de indulgentijs loquitur) & forsan per Bullam aliquam indulgentiæ dispensasse excommunicato illi Corinthiaco. Quod ita factum oportuit (si indulgentias Pontificias locus ille probare debet) quòd Corinthius ille data certa aliqua summa pecuniæ, seu suscepta aliqua peregrinatione ad loca sancta, indulgentias illas à Paulo redemerit. Quæ omnia si ex Pauli illo loco liquidò ostendi possunt, non infeliciter sanè, pro stabiliendis Romanensium indulgentijs, adducitur.

Refutatio sophismatis Pontificij ex deprauatione loci 2.Cor.2.

Sed consideratis paulisper circumstantijs manifestum euadet, Paulum nihil horum vel sensisse, vel fecisse, & illum ipsum locum Pauli Pontificias indulgentias fortiter oppugnare. Quia verò, qualis fuerit disciplina Ecclesiastica tempore Apostolorum, locus ille pulcrè ostendit, singulas circumstantias diligentius expendemus.

Summa & status causæ, da qua agitur 2.Cor 2.

Quidam igitur apud Corinthios cum nouerca sua incestum commiserat, de quo peccato nec ipse lugebat, nec Ecclesia Corinthiaca dolebat: tollerabant enim ipsum, licèt non ageret pœnitentiam, in sua communione tanquam verum membrum Ecclesiæ. Hoc Paulus acriter reprehendit, incusans non tantùm ipsum, sed ostendens,

dēs, ipsam etiam Ecclesiam hoc modo communicare peccatis alienis. Et docet, sicut gaudium est coram Angelis in cœlo super vno peccatore agente pœnitentiam: ita, quandò talia flagitia in Ecclesia committuntur, & rei non agunt pœnitentiam, tunc debere Ecclesiam, & præcipuè ministros verbi, se coram Deo humiliare & lugere illa scandala, ne participes fiant alienorum peccatorum. Digni enim morte sunt, non tantùm qui faciūt: verumetiā qui συνευδοκοῦσι, qui cōprobant vel certè nō improbāt talia, sicut Ezec. 9. scriptū est, qui nō gemunt et dolent super cunctis abominationib. quæ fiunt in medio eius. Ideò Paul. dicit 1. Cor. 5. Vos inflati estis, & nō potius luxistis. Et 2. Cor. 12. Metuo ne fortè cōtentiones, æmulationes, iræ, concertationes, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones, inter vos sint, ne iterū cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeā multos ex ijs, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immundicia, & fornicatione, & impudicitia, quam patrârūt. Vt igitur Ecclesia ostenderet, se talia non comprobare, nec illis delectari: sed gemitum, dolorem ac luctum suū ipso facto declararet, dicit Paulus: eum qui facinus hoc perpetrauit, de medio Ecclesiæ tollendum: primùm ideò, vt coram Deo & hominibus ostenderent, se non esse συνευδοκοῦντες. Secundò, ne modicum fermenti totam Ecclesiæ massam corrumperet: sed vt cæteri timorem haberent,

Disciplina Ecclesiastica tempore Apostolorum.

Excommunicatio.

Causæ excommunicationis.

berent. Ideò talia hoc modo coram omnibus vult argui, 1. Tim. 5. Tertiò, cor securũ & impœnitens hoc modo ad veram peccati agnitionẽ & detestationẽ, ad seriã offensæ & iræ diuinæ considerationem, atq; ita ad verã pœnitentiã, adduceretur, vt ardenti fide ex animo peteret & quæreret remissionẽ & reconciliationẽ. Et sicut tunc reliquæ doctrinæ cœlestis partes miraculis cõfirmabãtur: ita Deus etiã Apostolorũ tempore miraculis ostendebat, talẽ disciplinam sibi probari. Excõmunicati enim in corpore affligebãtur à Satana, vt carne afflicti pœnitentiã agerent. Hoc enim Paulus vocat Satanæ tradere ad interitũ carnis, vt spiritus saluus fiat, 1. Cor. 5. & 1. Tim. 1. Quos tradidi Satanæ, hoc est, denunciaui ipsis, quòd nõ sint Christi, sed Satanæ membra, vt discant nõ blasphemare. Ecclesia verò, sicut Paulus ostendit, 2. Cor. 7. in tali excõmunicatione magno studio ostendebat ἀπολογίαν, hoc est, purgationẽ seu excusationem, quòd puri & incontaminati essent, quò ad commissum illud flagitiũ, ostendebat φόβον, se timere Deum, ne rea fieret participatione peccati alieni: ostẽdebat magno zelo ἀγανάκτησιν, se nõ tãtùm gemere & dolere de admisso flagitio: sed iusta indignatiõe se illud publicè detestari: ostẽdebat ἐκδίκησιν, se nõ impunita relinquere talia, sed externa mulcta notare in impœnitentib. ostẽdebat ἐπιπόθησιν, se nihil aliud quærere et desiderare, quã vt lapsus resipisceret, & Deo reconciliaretur: Fi-

Ecclesia quo modo erga excommunicatos.

nem

nem enim hunc debere esse, Paulus ostendit, vt & lapsi, & qui alienis peccatis cõmunicârunt, contristentur secundũ Deũ, & dolor secundũ Deum pariat pœnitentiam ad salutẽ non pœnitendã, 2. Cor. 7. Et quia hic finis est disciplinæ Ecclesiasticæ, vt fratres lucretur ad pœnitentiã, ideò Christus instituit talẽ processum, Mat. 18. vt vel priuatim, vel in præsentia testiũ, vel in facie Ecclesiæ 1. Tim. 5. lapsi arguantur. Et si correptionem acceperunt ad resipiscentiam: Christus nõ vult aliquid aliud imponi, sed dicit: Lucratus es fratrem tuum. Atq; ita 2. Tim. 2. Paulus dicit: Seruum Domini oportet placidum esse erga omnes, paratum ad docendum, tollerantem malos, cum mansuetudine corripientem eos, qui obsistunt veritati, si quãdo det ipsis Deus pœnitentiam, & resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenẽtur, ad ipsius voluntatẽ. Si verò tales correptiones lapsi nõ audierunt, dic, inquit, Ecclesiæ, quæ & publicè et publico nomine tales lapsos grauiter et acriter increpabat, reprehendebat, corripiebat, redarguebat & excõmunicabat. Hoc enim Paul. vocat ἐπιτιμίαν ὑπὸ τῶν πλειόνων. Quandò verò posteà ipso facto animaduertebãt, tales excõmunicatos secundũ Deũ contristatos, peccati magnitudinẽ agnoscere, irã Dei expauescere, ac seriò petere remißionẽ & reconciliationẽ cum Deo & cum Ecclesia, vt rursus in Ecclesiæ cõmunionem reciperentur: Tunc Ecclesia, videns se finẽ, quem disciplina sua quæsierat,

Processus in excommunicatione seruandus.

Excommunicatorum receptio in communionem Ecclesiæ.

rat, assecutam, talem adhibebat moderationem, ne is, qui iam secundum Deum contristatus erat, nimia seueritate, vel in desperationem, vel indolentiā, aut in sensum reprobū cōijceretur, hoc est, sicut Paulus loquitur, ne immodica tristitia absorberetur, vel à Satana circumveniretur, 2. Cor. 2. Quia enim finis disciplinæ Ecclesiasticæ hic est, vt cor durum & impœnitens exaggeratione peccati et iræ diuinæ teneatur, vt in seria peccati agnitione, displicētia, detestatione, & reatus cōfessione, vera ac ardenti fide petat à Deo remissionem: Seueritas igitur ibi adhibenda est, vbi cor securum, impœnitens, & durum est, & ideò adhibenda est, vt humilietur & conteratur ad pœnitentiam, ne impœnitentia & securitas foueatur & augeatur: vel, ne audacia & petulantia peccandi, lenitate excitetur & confirmetur. Vbi verò pœnitentia adest, vel quandò cor durum adductum est ad resipiscentiam, ibi opus est consolatione, quæ promissione Euangelij, annunciante ex gratia Dei remissionem peccatorum propter Christū credentibus offertur et applicatur. Calamus enim quassatus non est conterēdus, nec linum fumigans extinguendum, Esa. 42. sed contriti corde sanandi, captiuis prædicanda dimissio, vinctis solutio, id quod fit, quando pauperib. annunciatur Euangelium, Esai. 61. Luc. 4.

Quando seueritate vtēdum.

Quando lenitate.

Quia igitur Ecclesia Corinthiaca erga incestum illum, eò, quòd cor ipsius fuerat securum & impœni-

impœnitens, seueritate disciplinæ vsa fuerat, & videbat operatione Spiritus sancti illud, quod per disciplinam quæritur, apud ipsum effectum esse, quòd scilicèt peccati sui magnitudinem intelligebat, agnitione & sensu iræ Dei contristatus erat, ac ardenti fide humiliter & seriò quærebat & petebat gratiam Dei, vt per ministerium verbi à peccatis solueretur: Cogitabat igitur Ecclesia lapsum illum rursus esse recipiendum, annunciandum ipsi esse ex Euangelio remissionem, & per claues Regni cœlorum impertiendam ipsi solutionem peccatorum. Quia verò enorme erat commissum flagitium, & anteà ab Apostolo, ob nimiam lenitatem, erga lapsum illum acriter fuerunt reprehensi, causam retulerunt ad Apostolum: Quid in tali casu esset faciendum. Et circumstantijs ita, sicut exposuimus, se habentibus, Paulus approbans consilium & sententiam Corinthiorum, respondit: Ei, qui huiusmodi est, sufficit increpatio illa, quæ facta est à pluribus, hoc est, à tota Ecclesia, adeò vt, sicut anteà, cùm securus & impœnitens esset, ipsum accusastis, redarguistis, retentione peccatorum ligastis: ita nunc cùm ad resipiscentiam adductus sit, è diuerso multò magis ipsum consolari, & peccatum ei condonare seu remittere debeatis, ne immodica tristitia absorbeatur, qui eiusmodi est. Et posteà addit aliam rationem: Ne circumveniamur à Satana: non enim ignoramus ipsius machinatio-

Corinthij quid retulerint ad Paulum.

Responsio Pauli de recipiendo excommunicato.

nes. Et pro ratificatione sententiæ Corinthiorum addit Paulus hæc verba: Cui condonatis aliquid, & ego condono, & suum exemplum de recipiendis lapsis adducit, subijciens: Nam & ego, si quid condonaui, cui condonaui, propter vos condonaui in persona Christi, quia scilicèt is promisit, Matt. 18. Vbi duo aut tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorũ. Quicquid ergò solueritis in terra, erit solutum in cœlo. Monet igitur Paulus, vt sicut anteà publico Ecclesiæ iudicio fuerat excommunicatus incestus ille, & traditus Satanæ, hoc est, communib. Ecclesiæ suffragijs declaratum fuerat, ipsum non esse Christi, sed Satanæ membrum, vt ita nunc vicissim receptionem & reconciliationẽ eius, publica Ecclesiæ authoritate, & cõmunibus suffragijs, ratã habeant. Hoc enim volũt verba Pauli: Quapropter obsecro vos κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην, vt charitatẽ, qua resipiscentes cõplecti debetis, erga ipsum publicis suffragijs declaretis & confirmetis. Significat enim κυροῦν, cõmunib. quasi suffragijs & publica authoritate aliquid comprobare, confirmare, ratum facere & habere.

Hanc esse sententiam illius loci Paulini, circunstantiæ cõtextus, et ipsa historia manifestè ostendunt, quam ideò hoc loco fusiùs aliquantò recensere volui. Est enim sedes materiæ (sicut vulgò loquimur) de disciplina Ecclesiastica, hoc est, de excõmunicatione, de publica pœnitentia & publica absolutio-

Sedes Doctrinæ de disciplina Ecclesiæ.

absolutione & receptione lapsorum, qualis fuerit tempore Apostolorum, quo consilio, qua ratione, quo fine, & qua moderatione illa instituta, obseruata & vsurpata fuerit. Et debuisset concilium Tridentinum operam dare, vt talis Apostolica disciplina, quæ Ecclesiæ vtilis ac salutaris, & hisce temporib. omnino necessaria esset, restitueretur. Nunc verò omissa disciplina ac necessaria consolatione, quæ illo loco traditur, de nundinationib. suarum indulgentiarum fabulantur, de quibus Paulus, cùm illa scriberet, ne per somniũ quidem cogitauit, quòd nõ difficile nec obscurũ erit ostendere. Reuocetur itaq; in memoriam descriptio indulgentiarum Papalium, & inter has atq; inter Paulinã sententiã instituatur collatio, et res plana erit. Primò enim Põtificij dicũt, pœnitentiam agentibus & credentibus culpã remitti in absolutione: pòst eius verò remissionẽ imponẽdas pœnas satisfactorias, quas per indulgentias redimi et relaxari fingunt. Et idem factum fuisse in casu illo, 2. Cor. 2. Sed Corinthiacus ille nequaquã anteà fuerat à peccatis absolutus: sed fuerat securus & impœnitens, atq; ideò traditus fuit Satanæ, vt afflictione carnis, publica correptione & contristatione, ad pœnitentiã adduceretur. Neq; enim Paulus ipsum Satanæ tradidisset, si pœnitens & credens à peccatis absolutus fuisset. Secundò Paulus nõ imposuit Corinthio mulctã publicam, vt suis illis pœnis & afflictionibus Deo pro pec-

Accomodatio figmenti Pontificij de indulgentijs ad quæstionem & negocium Corinthiacum, 2. Cor. 2.

cato incestus satisfaceret: nulla syllaba hoc ex Paulo probari potest: imò tota Pauli doctrina clamitat, Christum sua obedientia, passione & morte, pro peccatis nostris satisfecisse, & factum esse nostram redemptionem. Causam verò & finem illius contristationis, Paulus ipse scribit, hanc fuisse, vt ea operaretur pœnitentiam, & esset δοκιμὴ, an seria & vera esset pœnitentia. Tertiò condonatio, de qua Paulus 2. Corint. 2. loquitur, fuit ipsa absolutio seu remissio peccatorum à culpa & à pœna. Dicit enim, se loqui de tali cõdonatione, quæ conscientijs affert firmã consolationem, vt non obsorbeantur tristitia: sed pacem habeant erga Deum, quod fit, quandò fide iustificamur accepta remißione peccatorũ, Rom. 4. & 5. Et verbum χαρίζεσθαι significat gratuitam & donariam remißionem debiti, Luc. 7. Cùm debitores non essent soluendo, condonauit vtrisq;. Ephes. 4. Condonate vobis, sicut & Deus in Christo vobis condonauit. Col. 3. sicut Christus condonauit vobis ita et vos. Coll. 2. Cùm essetis mortui in delictis, conuiuificauit vos cum Christo, condonans vobis omnia delicta, deleto quod aduersus nos erat, Chirographo. Nequaquam ergò de Pontificijs indulgẽtijs loquitur. Roffensis argutatio. *Roffensis argutatur: Corinthium illum ante hanc condonationem, de qua Paulus loquitur, habuisse remißionem culpæ, atq; ideò aliam esse condonationem, 2. Corint. 2. Idq; indè probare conatur, quia charitatem habuerit:*

buerit: Paulum enim dicere, Confirmate in illo charitatē. Sed Paulus loquitur de charitate Corinthiorum erga resipiscentes, quam vult erga ipsum declarari, non enim dicit, ἐν αὐτῷ, sed εἰς αὐτὸν, erga ipsum. Quartò, falsum est, quòd Paulus precium pro soluendo debito incesti ex operibus supererogationis Ecclesia Corinthiaca sumpserit. Clamitat enim, sanctā Christi passionem esse ἀντίλυτρον pro peccatis nostris. Et magna vehemētia inquit: Nunquid Paulus pro vobis passus & crucifixus est? Quintò, neq; hoc verum est, certum numerum, vel dierum, vel annorum publicæ eius pœnitentiæ fuisse à Paulo præscriptum, & si post acceptam Absolutionē, ante peractam sine indulgentijs canonicam satisfactionem mortuus fuisset, in purgatorio ipsi ardendum fuisse: Nullam enim dictionem de huiusmodi figmentis Paulus habet: sed terminus ac meta illius castigationis fuit vera ac seria pœnitentia. Cùm igitur videret Paulus lapsum contristatum esse ad pœnitentiam, non dicit: Superest post Absolutionem alia pœna: sed inquit (ἱκανὸν) sufficit ei, qui huiusmodi est, talis correptio. Postremò, non nisi impudentissimè fingi potest, Corinthium illum dedisse pecuniam ad redimendas indulgentias. Manifestissimùm igitur est, locum illum Pauli 2. Corinth. 2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias: sed fundamēta earum prorsus subuerti ex illo loco. Atq; hæc fuit causa, quòd An-

Pontificij ipsi diffidūt huic argumento Scripturæ.

toninus & alij noluerunt causam indulgentiarum huic loco Pauli committere. Et tamen Lindanus sperat, se hominibus in hac Euangelij luce affectata sua eloquentia hoc persuadere posse. Quod tamen ne ipsi quidē Romano Pontifici posset gratum accidere. Si enim huic loco initerentur indulgentiæ, tunc sequeretur, in concessione indulgentiarum non plus posse Paulū vel Papam quàm reliqua membra Ecclesiæ. Paulus enim dicit: Cui condonatis aliquid, et ego condono. Atqui ærarium Ecclesiæ Romanæ nunquam concedet, in conferendis indulgentijs Papam non plus posse, quàm alios inferiores Sacerdotes. Ita enim tota negociatio indulgentiarum Romanensium cōcideret. Huius loci Paulini circunstantias ideo diligentius aliquantò expendere volui: Posteà enim, vbi de Canonibus pœnitentialibus dicendum erit, huius explicationis vsus erit, vt rectè dijudicari posit, quatenus & quandò Canonica illa pœnitentia consentanea fuerit verbo Dei, quomodo verò & quandò à norma & regula scripturæ cæperit deflectere.

TERTIVM ARGVMENTVM.

De reconciliatorum calamitatib.

EX locis Scripturæ vbi recōciliatis post remissionem peccatorū scribuntur pœnæ seu afflictiones à Deo impositæ, contexere conātur Pontificij ad stabiliendam doctrinam de indulgentijs, vt: 2. Reg. 12. Cùm Deus abstulisset peccatum adulterij & homicidij Dauidis, tamen additur: Quia inimicos

Pœnæ Dauidis post adulterium & homicidium.

micos blaſphemare feciſti Dominum, ideò infans morte morietur. Item: Suſcitabo ſuper te malum de domo tua, tollã vxores, et dabo proximo. Ita 2. Reg. 24. cũ Dauid oraſſet pro remiſsione peccati numerati populi, & eam ſine dubio impetraſſet: tamen immittitur peſtis ſuper totũ populum. Et Exod. 32. Cùm Moſes pro noxa populi deprecatus fuiſſet, Deus reſpondet: in die viſitationis viſitabo & hoc peccatum eorũ. Nu. 14. Dimiſi peccatum populo: attamen nemo eorum videbit terrã promiſsionis. Num. 12. Mirlã lepra percutitur, licèt Moſes oret pro dimiſsione. Et primi lapſus pœnas etiã poſt remiſsionẽ Adã inſtituit, Gen. 3. Ac peccati originalis, licèt in Baptiſmo dimiſsi pœnas temporales etiã credentes per totã hanc vitã ſuſtinere coguntur, Ro. 8. Ex illis autem & ſimilib. ſcripturæ locis primò cõcludunt Pontificij, reconciliatos poſt remiſsionem culpæ & pœnæ æternæ manere obligatos ad pœnam aliquam temporalẽ pro peccatis, vel in hac vita, vel in purgatorio luendã, vt ſit pars aliqua ſatisfactionis vel expiationis peccatorum. Iuſticiam enim Dei nullũ peccatũ dimittere impunitum ſiue inultum: ſed, ſicut ſcriptum eſt Deut. 25. iuxta menſurã delicti debere eſſe etiam plagarum modum. Et Chriſtum quidẽ ſua obedientia et paſsione ſoluiſſe pro culpa et pro pœna æterna: pro pœna verò tẽporaria, ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio luenda, nobis ipſis eſſe ſatiſfaciendũ. Quia verò Scriptura exempla

Poſt peccatũ numerati populi.

Exod. 32.

Num. 14.

Num. 12.

Axioma Pontificium de pœnis tẽporalibus.

Aliud.

teſtan-

testantur pœnas temporarias aliquandò vel mitigari, vel condonari, seu tolli agentibus pœnitentiam, sicut de Niniuitis scriptum est, Ionæ 3. & sicut Daniel Regi consulit, vt peccata redimat Eleemosynis seu iusticia. Et num. 16. sæuiente iam incendio diuino, cùm Aaron offerret thymiama, & stans inter viuos & mortuos deprecaretur Dominum, plaga cessauit. Ita 2. Reg. 24. Dauid humilians se & orans obtinuit, vt tempus pestis abbreuiaretur. Indè Pontificij alteram faciunt conclusionem, obligationem scilicèt illam ad pœnas tēporarias posse vel nostris proprijs, vel aliorum Sanctorum indebitis satisfactionum operibus, tanquàm precio ad soluendum debitum sufficienti, sicut Bonauentura loquitur, compensari, expiari, & tolli, aut Pontificijs indulgentijs posse redimi, relaxari, aut dimitti.

Aliud.

Largæ profectò ac valdè liberales sunt istæ cōclusiones. Sed videndum est, an allegata Scripturæ dicta hoc, quod ipsi volunt, sentiant & efficiant. Tota autem hæc doctrina in secunda parte, cùm de Satisfactione ageremus, explicata est, ideò hoc loco breuiores erimus.

Certum igitur, atq; extra controuersiam est, reconciliatos in hac vita, vel communibus calamitatibus subijci, vel quosdam aliquandò certis pœnis onerari. Sed quæstio, quæ in controuersia est posita, hæc est: propter quas causas, quo consilio, & in quem finem, Deus reconciliatis post remißionem

De causis calamitatum in reconciliatis.

missionem castigationes imponat? Verissimum sanè est, Deum nullum peccatum remittere sine æquiualente & sufficiente precio, quo legi suæ plenissimè & perfectissimè satisfiat. Sed illud precium obedientia & passione Filij Dei Mediatoris plenè, perfectè, & sufficienter pro nobis persolutum est. Et propter illud Deus credentes ita in gratiam recipit, vt totum debitum ipsis remittat, & debitores solutos pronunciet, vt peccata ipsis non velit imputare. Imò iniquitatum non velit amplius recordari. Si itaq; cum Pontificijs diceremus, in reconciliatis post remissionem peccatorum remanere reatum, seu obligationem ad partem aliquam pœnæ pro peccatis, vel tanquàm vindictam Dei, vel tanquàm satisfactionem nostram, tunc sequeretur indè vel redemptionem, satisfactionem, & persolutionem Christi pro peccatis nostris præstitam, esse dimidiatam, semiplenam, mutilam & mancam, ita vt nostræ actiones & passiones vnà cum Christi obedientia & passione ingrediantur articulum redemptionis, expiationis & satisfactionis pro peccatis, & nostra etiam opera partem aliquam ridemptionis, expiationis, et satisfactionis sibi vendicent, quasi Christus non maledictum, sed tantùm pars quædam maledicti, pro nobis factus sit, & tantùm à parte quadam maledictionis legis nos liberârit, cuius reliqua pars, vel ipsis credentibus sit exoluenda, vel aliundè redimenda. Vel sequeretur, Negatiuè.

Deum

Deum non omnia peccata credentibus propter Christum condonare, nec totum debitum remittere: sed fallere, quandò credentibus promittit, se iniquitatem ipsorum non velle amplius recordari, nec peccata ipsis imputare: vel sequeretur, falsum esse, quòd Christus iuramēto interposito affirmat: Quicquid in terra soluitur, in cœlis solutum esse, si partem vindictæ Deus ligatam retineret: vel sequeretur, ministros Ecclesiæ fraudulenter, & non ex voluntate Domini, administrare claues Regni cœlorum, si Domino dimittente totum debitū, minister soluēdo partem aliquam retineret. Sed manifestè patet, & suprà demonstratum est, hæc pugnare contra præcipuos ac luculentos fidei nostræ articulos.

Quandò igitur reconciliatis post remißionem peccatorum imponuntur à Deo vel communes calamitates, vel peculiares castigationes, non sunt pars aliqua offensæ & vindictæ diuinæ ob peccata, quæ remissa sunt. Neq; enim tali modo Deus vult fratrib. nos dimittere peccata, vt partem aliquā offensæ & vindictæ nobis reseruemus: cùm tamen iubeamur ita nobis mutuò condonare, sicut Deus nobis condonat. Et ex antithesi seu collatione res planiùs intelligi poterit. Quandò enim reprobus à Deo in hac vita immittuntur calamitates, in illis sunt signa & testimonia secuturæ æternæ damnationis, & pars quadā maledictionis æternæ. Hāc certè rationem castigatio-

lix causæ al amitatū ini mpijs, a- ix in recō- iliatis.

nes

nes in reconciliatis non habent. Deinde quandò securis & impœnitentib. immittuntur à Deo calamitates, tunc sunt cōciones offensæ diuinæ, & excitationes ad pœnitentiā. Cùm pœnæ clamitent, personam illam esse sub ira Dei & perituram, nisi agat pœnitentiam, & Deo propter Christum reconcilietur. In illis verò, qui agunt pœnitentiā, et fide propter Christū Deo reconciliati sunt, ac remißionē peccatorū acceperunt, calamitates, quæ posteà à Deo immittuntur, nequaquā sunt satisfactiones pro mēsura delicti. Dictū enim Deu. 25. loquitur de iudicio forensi, et de multis politicis. Et tales castigationes non omnibus reconciliatis, nec semper, nec æqualiter à Deo imponūtur, sicut exempla Publicani, Magdalenæ, Paralytici, &c. ostendunt, & omniū temporū experientia docet. Nec sunt castigationes illæ signa, Deum adhuc recōciliatis offensum esse, & ipsos adhuc esse sub ira Dei, si non in totum saltē ex parte aliqua. Hæc. n. pugnant cum gratia, misericordia, & recōciliatione diuina. Sed castigationes illæ habent alias causas et alios fines, vt scilicet, Primò caro peccati crucifigatur et mortificetur, vt remißo peccato etiā infirmitas in carne reliqua sanari incipiat, Psalm. 103. Radices peccatorum euellantur, petulantia carnis reprimatur, ne denuò in alia flagitia præcipitentur reconciliati, & ad vomitum redeant. Secundò, vt sint commonefactiones, ne obliuiscamur purgationis peccatorum, 2. Petri 1. sed semper redigatur in memoriam, quàm

Causę castigationum Piorum. I.

II.

quàm immensum Dei beneficium sit remißio peccatorum seu reconciliatio, vt ita fides sollicitè curet gratiam retinere, & in bonitate Dei permanere, Rom. 11. ne illam vel securitate amittamus,
III. *vel petulantia excutiamus. Tertiò, ne peccata ipsa per se, ideò, quia personæ credenti iam remissa sunt nec imputantur, extenuentur, excusentur, aut defendantur: sed vt conspiciatur quanta sit abominatio & atrocitas peccati per se, licèt credenti ex gratia remissum sit, & fidelibus*
Augustinus. *non imputetur. Rectè enim Augustinus dixit: Nullum scelus coram Deo tàm abominabile esse, quàm de præteritis peccatis, quæ dimissa sunt, reminiscendo gaudere & indè exultare. Sunt igitur calamitates illæ piorum, & ipsis reconciliatis domesticæ commonefactiones, & sunt publica spectacula alijs etiam proposita, ne ideò, quia peccata credentib. ex gratia remissa sunt, vel ipsi vel alij eadẽ, vel similia peccata securè admittãt, comminationes diuinas spernant, & iudicium Dei contemnant, sicut scriptum est, 1. Pet. 4. Si iudicium à Domo Dei incipit, quis finis eorum*
IIII. *erit, qui non credunt Euangelio? Quartò, vt reconciliati semper circumferant testimonium de peccato, in carne habitante, de pœnitentiæ, fidei, & emendationis squalida imperfectione, ac de multiplicibus infirmitatibus: vt subindè excitetur, accendatur, crescat & augeatur pœnitentia, fides et charitas: et breuiter, vt castigationes*

sint

ſint materia exercitiorum ſpiritualium, patientiæ, humilitatis, ſpei, conſolationis, perſeuerantiæ &c. ita Deus dicit, Ier. 30. In omnibus gentibus faciam conſummationem, te autem non faciam in conſummationem, ſed caſtigabo te in iudicio, vt nõ videaris tibi innoxius. Quæ ſententia repetitur cap. 46. & cap. 49. inquit: Quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, bibendo biberunt, & tu quaſi innocens relinqueris. V. imponuntur reconciliatis tales caſtigationes, vt præbeant ipſis materiam exercitiorum ſpiritualium, videlicèt patientiæ, humilitatis, ſpei, cõſolationis, perſeuerantiæ, &c. Poſtremò, quia corpus propter peccatum mortuum eſt, Rom. 8. vt aboleatur, Rom. 6. & in cinerem redigatur, Geneſ. 3. vt conforme reddatur Chriſto, & reſuſcitetur ad vitam æternam, Philip. 3. Ideò calamitates huius vitæ pijs ſunt commonefactiones de carnis reſurrectione & vita æterna, quo aſpirare, & capita eleuare per calamitates docentur. Et quæcunq; tandem cauſæ calamitatum, quæ reconciliatis poſt acceptam remiſſionem peccatorum in hac vita à Deo imponuntur, ex ſcriptura afferantur, non efficietur id quod Pontificij contendunt, quòd ſcilicèt poſt reconciliationem ſeu remiſſionem pars aliqua pœnæ pro peccatis reſtet, ipſis credentibus, vel ſatisfactionibus exoluenda, vel indulgentijs redimenda. Atq; ita vnus neruus indulgentiarũ Pontificiarum gladio ſpiritus inciſus eſt. V. VI.

s Alterum

Secundum indulgentiarum fundamentum ex mitigatione pœnarum.

Alterum neruum indulgentijs suis indè conficiunt Pontificij, quòd suprà quibusdam Scripturæ exemplis ostensum est, temporales pœnas agentibus pœnitentiam, credentibus & orantibus aliquandò auferri, aliquandò mitigari. Sed hæc nihil prorsus facere ad indulgentias Pontificias, luce clarius ostendi potest, si adhibeatur Lutheri distributio de ijs, quæ post acceptam remissionem peccatorum reconciliatis imponuntur. Scriptura enim docet, Deum reconciliatis, post remissionem peccatorum, imponere seu iniungere: primò vt faciant fructus dignos pœnitentiæ, Matt. 3. Vade, & iam amplius noli peccare, Ioan. 8. Declina à malo, et fac bonum, Psalm. 34. Deponite veterem hominem, & induite nouum, Eph. 4. Abijcite opera tenebrarum, & induite arma lucis, Rom. 13. Gratia enim Dei erudit nos, vt abnegata impietate piè viuamus in hoc seculo, Titum 2. Sed hæc, quia à Deo mandata sunt, & exiguntur tanquàm necessarij fructus veræ pœnitentiæ, nec debent nec possunt per vllas indulgentias, ne præstentur, condonari aut relaxari. Esset enim verè (quod dicitur) priuilegium turpitudinis, si quis fingeret, se per indulgentias posse concedere, vt credentes liberè & impunè iam post reconciliationem poßint esse, non tantùm sterilis & otiosa, sed mala arbor, siue, sicut apud Paulum loquuntur Roman. 3. & 6. Manebimus in peccato, vt gratia abundet. Peccabimus,

Lutheri distributio.

Primò Reconciliatis, imponit Deus Nouitatem vitæ.

bimus, quoniã sumus sub gratia. Faciamus mala, vt bona veniant. Illorũ enim damnatio iusta est.

Secundò scriptura iniungit reconciliatis post acceptam remissionem, vt carnem crucifigant cum affectibus & concupiscentijs, Gal. 5. vt facta carnis spiritu mortificent, Rom. 9. ne radix amaritudinis suppullulet, et inquinet multos, Ebr. 12. Sicut in secũda parte de satisfactionibus multas tales veterum sententias annotauimus, quomodo in vera pœnitentia post reconciliationem radici, fomiti, reliquijs, seu causis peccatorum, præsertim quandò per diuturnam consuetudinem, quasi radices egerunt opponenda, sint contraria ad sanandas infirmitates, remedia, iuxta dictum Pauli Rom. 6. Sicut exhibuistis membra vestra ad iniquitatem: ita nunc præbete membra vestra serua iustitiæ ad sanctificationem. Sed & hæc, quia sunt à Deo mandata, tanquam fructus veræ pœnitentiæ, Pontifex suis indulgentijs nec debet nec potest remittere seu relaxare. Neq; enim concedere reconciliatis, vel debet, vel potest, vt concupiscentijs carnis liberè fræna laxent, secundum carnem viuant, & radicem amaritudinis nouos lapsus pullulare sinant.

Secundò. Mortificatione carnis imponit.

Indulgentiæ non tollunt mortificationem carnis.

Tertiò Scriptura ostendit, Deum reconciliatis aliquandò post acceptam remissionem, in hac vita imponere afflictiones, seu castigationes temporarias. Quæstio iam est, an Pontifex suis indulgentijs pœnas illas possit vel plenariè relaxare,

Tertiò, imponit afflictiones pijs.

vel earum partem aliquam tollere seu mitigare. Et quàm beatus fuisset Adam, quamq́ fœliciter vniuersæ suæ posteritati prospexisset, si post impositas pœnas, Genes. 3. redemisset indulgentias pro se & pro posteris suis, sex aut octo millium annorum. Ita enim nullus hominū in hac vita graue illud iugū, sub quo omnes gemimus, ferri opus habuisset. Et stultè, ne dicam impiè, egisset Adam, intermittendo talē indulgentiarum redemptionem, si tunc venales fuissent: facilè enim, cùm totum orbem terrarum solus tunc possideret, amplissimas potuisset redimere. Vel si hodiè post Baptismum possent redimi tales indulgentiæ, vt nec mares nec fœmellæ quicquā eorum, quæ Genes. 3. imponuntur, per totam hanc vitam ferre cogerentur: Diuites certè semper possent redimere plenarias multorum millium annorum indulgentias, vt in tota hac vita nihil aduersi, vel in valetudine, vel in fortuna experiri cogerentur. Quæ omnia falsa esse, totius mundi historia & vniuersalis experientia tantùm non clamitat. Hoc quidem verum est, pœnitentibus tales pœnas, pro Dei beneplacito, aliquandò à Deo, vel relaxari, vel mitigari iuxta dictum Ierem. 18. Si gens egerit pœnitentiam, & me quoq́ pœnitebit mali quod cogitâram, vt facerem ei. Et 1. Cor. 11. Si nosipsos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Luc. 15. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Et 1. Reg. 8. talia Exempla multa recensentur.

Nec afflictiones tolluntur per indulgētias.

Pœnitentiā mitigantur pœnæ.

sentur. Sicut etiam testatur exemplum Niniuitarum, Ionæ 3. & Ioëlis 2. Intelligitur autem pœnitentia, non vel de indebitis supererogationum operibus, vel de Pontificijs indulgentijs (hæc enim monstra ignota sunt Scripturæ) sed intelligitur pœnitentia, quæ constat vera detestatione peccati, & seria agnitione iræ Dei, fide in Christum petente & apprehendente remissionē peccatorum, quam pœnitentiam sequuntur veri fructus pœnitentiæ, in mortificatione carnis, & emendatione vitæ. Et tamen, quod diligenter notandum est, quia castigationes illas Deus paterno iudicio ita moderatur et dispensat, vel tollēdo, seu mitigando, vel relinquendo seu exasperando, prout cuiq; fideliū medicinam illam vtilem et salutarem esse ipse omnium optimè nouit, & tamen fidelis Deus est, qui tentationi talē dat euentū, vt possimus sufferre. Ideò sancti sub cruce, in vera pœnitētia, credentes & orantes, nō præscribunt Deo, quantum de impositis pœnis auferre debeat: sed vera animi humilitate, sub potenti Dei manu, voluntati ipsius totos se subijciunt, sicut Dauid inquit: Si voluerit, poterit me restituere in Regnum, si dixerit: non places, faciat quod bonum est in oculis suis. In illis enim orationibus, quibus petimus, vt pœnæ, vel auferantur, vel mitigentur, semper fides addit hanc petitionem: Fiat voluntas tua, Non quòd ego volo, sed quòd tu vis. Sicut vetus quædam oratiuncula piè & eleganter orat, vt

Dispensatio afflictionum penes Deū.

Deus à talibus pœnis vel liberet, vel eas mitiget, vel si paternæ ipsius bonitati aliud nobis vtile & salutare videbitur, vt donet patientiam, conseruet fidem, & tandem clementer saluet. Si-

Bernhardus *cut etiam Bernhardi Oratio inquit: Hic vre, hic seca, vt in æternum parcas. In hanc sententiam Ioel dicit cap. 2. & Ionæ 3. Quis scit, si conuertatur & pœniteat, & auersus à furore reddat benedictionem ne pereamus? Ita Paulus 2. Cor. 12. ter rogauit Dominum, vt stimulum in carne & Angelum colaphizantem auferret: sed Dominus respondit: Sufficit tibi gratia mea, Nam virtus mea in infirmitate perficitur. Et 2. Reg. 12. cùm Deus percußisset infantem Dauidis, ex adulterio natum, ipse per septem dies ieiunans, & pernoctans in terra, deprecatus est Dominum pro paruulo, qui tamen septimo die mortuus est.*

Cùm itaq; hæc ita se habeant, manifestum est, dispensationes talium temporalium pœnarũ non

Afflictiones non subiectæ clauibus. *esse subiectas clauibus Ecclesiæ, manifestũ & hoc est, Pontificem suis indulgentijs non posse pro sua voluntate & authoritate relaxare, siue plenariè siue ex certa aliqua parte, vel in communi pestẽ, famem, bellum: vel in singulis morbum, paupertatem, & alias aduersitates. Filios enim, quos Deus diligit, castigat, quas castigationes si Pontifex vellet sua authoritate auferre, faceret vt non amplius essemus filij, sed spurij, Ebr. 12.*

Ex

Ex tribus itaq; illis, quæ Deus iuxta scripturæ traditionem solet post remissionem reconciliatis imponere. Pontifex vniuersis suis indulgentijs, sicut ostendimus, nihil potest remittere. Et perspicit iam Lector, qualis sit argumentatio Pontificiorum: Deus reconciliatis aliquandò solet castigationes quasdam imponere, quas pœnitentibus & orantibus aliquandò solet vel tollere vel mitigare. Ergò Romanus Pontifex suis indulgentijs potest de temporarijs illis pœnis plenitudine suæ potestatis, vel plenariè vel quantam partem voluerit, relaxare & remittere. Nam præter Scripturæ documenta res ipsa clamitat, hoc falsum esse.

Argumentatio Pontificiorum.

Sed vt persequamur Lutheri distributionem, inter ea, quæ pœnitentibus post reconciliationem imponuntur, quartum est de pœnis quibusdā canonicis, quæ olim disciplinæ gratia à viris Ecclesiasticis sunt instituta, & pœnitentibus imposita, de quibus posteà dicemus. Sed illarum vsus iamdudum exoleuit, vt in praxi pœnitentiæ prorsus ignotæ iam sint. Illarum verò loco, quod quintum distributionis Lutheri membrum est, Pontificij commenti sunt alias pœnas siue opera satisfactionis pœnalia, quæ sine scriptura fingunt vel in hac vita persoluenda, vel in purgatorio pœnis luenda, de quibus in sequentibus dicemus. Illarum itaq; postremarum pœnarum, quæ ad quartū et quintū distributionis mēbrū pertinēt, Pontifi-

Canonicæ pœnæ Ecclesiæ.

Pœnalia opera satisfactionis fictitia.

Verum obiectum indulgentiarū Pontificiarū quod sit

Pontificiæ indulgētiæ relaxationem seu remissionem polliceri possunt. Cùm verò pœnæ illæ non ex scripturæ authoritate: sed ex hominum traditionibus originem suam habeant, & alteræ iamdudum sint apud ipsos etiam Pontificios obsoletæ: alteræ verò sine scriptura sint fictitiæ seu commentitiæ. Erunt igitur Pontificiæ indulgentiæ reuera fallaces relaxationes talium pœnarum, quæ per traditiones humanas institutæ, et vel iamdudum obsoletæ, vel sine scriptura recens confictæ sunt. Quæ omnia posteà clarius patefient. Hoc verò loco occasione argumenti, de castigationibus reconciliatorum volui repetere Lutheri partitionem, qua luculenter ostendit, Pontificias indulgentias nihil eorum, quæ Deus reconciliatis imponit, remitere: sed esse relaxationes humanarum traditionum, quæ partim obsoletæ, partim commentitiæ sunt. Nequaquam igitur tanti sunt, quanti venduntur.

Indulgentiæ remittunt pœnas vel obsoletas, vel fictitias.

QVARTVM ARGVMENTVM

EX Scriptura desumptū, quo Pōtificij probare conantur, Thesaurum Ecclesiæ ex sanctorum paßionib. & operibus supererogatorijs cōgestum, vndè Romanus Pontifex pro plenitudine potestatis suæ indulgentias dispenset, est locus Pauli Collos. 1. Adimpleo ea quæ desunt paßionum Christi in Carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia. Hanc enim Pauli sententiam ita & intelligunt & intelligi volunt, quòd paßionibus Christi, quibus pec-

Quartum fundamentum indulgentiarum è scriptura.

Collos. 1.

Horrenda dicti Paulini deprauatio.

bus peccata nostra expiauit, & stipendium peccati sustulit redimens nos à maledicto legis, aliquid defuerit, quò minus plena, perfecta, cõsummata, & sufficiens satisfactio esse posit pro peccatis nostris. Illum verò defectum passionis Christi supplendum esse passionibus Sanctorum. Et sicut Christus passus est pro nobis, hoc est, pro expiatione ac redemptione nostra, satisfaciens passione sua pro peccatis nostris: ita Paulum & reliquos etiam pati pro Ecclesia, supplendo id quod satisfactioni Christi defuit. Et illud suum supplementum voluisse Sanctos dispensari & applicari aliis per pontificias indulgentias ad satisfactionem aliquam, hoc est, sicut Bonauentura loquitur, ad precium aliquod solutionis pro peccatis, ideò, quia precio Christi aliquid defuerit. Sed hæc explicatio adeò non est analoga fidei, vt piæ aures & animi seriò exhorrescant, si quis dicat, passionibus Christi aliquid defuisse, quò minùs plena, cõsummata & sufficiens fuerit satisfactio & expiatio pro peccatis nostris. Ideò enim personam Mediatoris oportuit Deũ & Hominem esse, vt obedientia et passio ipsius esset æquiualẽs, sufficiens, imò superabundans λύτρον pro peccatis nostris. Et omnium nostrûm peccata Pater coniecit in ipsum percutiẽs ipsum propter peccata nostra, ita vt voluerit ipsum conterere. Nõ enim partem iræ vel maledictionis: sed totam iram suam cum vniuersis facibus maledictionis Pater effudit in Refutatio huius blasphemi somnij.

calicem illum, quem Filio Mediatori in paßione bibendum proposuit. Et Christus in cruce traditurus Patri spiritum dicit: Consummatum est, qua voce testatur, omnia ea, quæ ad expiationem peccatorum, & ad redemptionem à maledicto Legis necessaria erant, obedientia & passione sua plenè, sufficienter, & abundanter consummata et persoluta esse. Indè Ebr. 10. scribitur. Legem non potuisse accedentes perfectos reddere. Christum verò vnà pro peccatis oblata victima, vnica illa oblatione consummasse seu perfectos effecisse, eos qui sanctificantur. Et Ebr. 9. per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione parta. Contra summos hosce articulos non tantùm pugnat: verùm manifestè blasphemat Pontificiorum explicatio. Nec Paulus post conuersionem vnquam blasphemiam illam vel in mentem vel ad aures admisisset, se ita pati pro Ecclesia, sicut Christus pro nobis passus est, vt qui suppleret defectum paßionis Christi. Pauli enim vox est, Ro. 5. Per obedientiam vnius iusti constituuntur multi. Et qui exuberantiam gratiæ ac doni iusticiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Et 2. Corinth. 5. Vnus pro omnibus mortuus est. Imò 1. Cor. 1. magna vehementia inquit: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Et 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro

peccatis

peccatis nostris, nec pro nostris tantùm: sed etiam pro totius mundi. Et Sanctos de operibus suis coram iudicio Dei ad satisfactionem, expiationem seu redemptionem, nec velle, nec posse alijs aliquid commodato, seu vsui dare, manifestus textus est Matth. 25. Et Psalm. 49. Nemo fratrem suum redimere potest, nec Deo precium redemptionis eius persoluere. Hæc manifesta sunt. Cogitetur autem quale sit dogma indulgentiarum, quod ex talibus mendacijs & blasphemijs, contra summos & præcipuos fidei nostræ articulos, constat.

Sed excipiunt, tamen textus dicit: Paulum adimplere ea, quæ desunt passionibus Christi. Respondeo: Ne vetus quidem translatio dicit, passioni Christi aliquid deesse: sed quæ desunt passionum Christi. Et ὑστερήματα *Paulus vocat, quæ ex passionib. Christi adhuc reliqua supersunt. Nunquid verò Christo in sua persona amplius patiendum erit? Nequaquam. Paulus enim dicit Roman. 6. Christus resurgens ex mortuis vltrà non moritur, mors illi ampliùs non dominabitur: quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel. Sed quia fratrum suorū afflictiones ad se refert, tanquam membrorū ad caput, sicut inquit: Saule quid me persequeris? Omniū igitur Sanctorū afflictiones sunt* ὑστερήματα, *reliquiæ passionū Christi. Nam et totū corpus, hoc est, mēbra vnà cū capite appellatione Christi intelligūtur, 1. Cor. 12. Chri-*

De Phrasi Paulina Col los. 1.

ὑστερήματα Passionum Christi.

12. Christus igitur semel passus est in se pro redemptione mundi. Patitur autem adhuc quotidiè in membris suis, quorum passiones ad se, quia caput est corporis, refert. Et afflictiones Sanctorum vocantur παθήματα Christi, vt hac ipsa appellatione dulcescat Crux pijs. Nã dicimur Christo συμπάσχειν, vt conformes efficiamur imagini ipsius, Rom. 8. & sequamur vestigia eius, 1. Pet. 2. ita 2. Cor. 1. Passiones Christi abundant in nobis, vt ita per Christum abundet & consolatio. Et 1. Pet. 4. Sicut communicatis passionibus Christi, seu consortes estis afflictionum Christi: ita & in reuelatione gloriæ eius exultabitis. Paulus itaq; nihil aliud dicit, quàm ex ijs afflictionibus, quæ residuæ adhuc restant seu supersunt, ferendæ corpori Christi, se tanquam membrum illius corporis non postremum, mensuram suam implere.

De formula loquendi ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας.

Quod verò dicit ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, nequaquam intelligit, se ita pati pro Ecclesia, sicut vnus Christus passus est pro omnibus, 2. Cor. 5. Dicit enim 1. Cor. 1. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Sed quod hoc loco dicit, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, hoc Philip. 1. planis verbis explicat: Quæ mihi acciderunt, ad profectum & confirmationem Euangelij euenerunt. Multi enim meo exemplo moti animosius confitentur Euangelium. Et ea occasione etiam in ipso prætorio innotuit doctrina de Christo. Et hoc loco Colloss. 2. dicit, se pati pro Ecclesia, non vt redemptorem, sed vt ministrum Ecclesiæ,

clesiæ, dispensantem & implentem prædicationem Euangelij, in cuius veritatis testimonium & confirmationē tot afflictiones patiatur. Et quod ad Phrasin attinet, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, Paulus eadem Phrasi etiam alibi vtitur, addita certa explicatione, vt 2. Cor. 1. Si tribulamur, id fit pro vestra consolatione & salute, non quòd Pauli tribulationes mereantur Corinthijs salutem: sed quia vestra, inquit, salus efficax est in tollerantia earundem afflictionum: certi enim sumus, quòd, sicut participes estis passionum, ita futuri sitis & consolationis. Et 2. Cor. 4. de suis afflictionibus inquit: Omnia hæc propter vos, nō sicut Christus propter vos incarnatus & passus est: sed addit explicationem, vt gratia abundans (scilicèt in patientiâ, perseuerantiâ, & liberatione) per multos in gratiarum actione abundet in gloriam Dei. Manifestum igitur est, & ex vocabulis, & ex rebus ipsis, locum illum Pauli prorsus nōn suffragari commento indulgentiarum Pontificiarum.

QVINTVM ARGVMENTVM:

QVod ex Scripturâ pro indulgentijs texunt, legeram anteà apud Scholasticos et riserā, tàm impertinentia (sicut vulgus loquitur) allegata. Sed video Lindanum etiam & alios Pontificios scriptores, cùm meliorib. destituantur, eodem argumento vti. Paulus enim 2. Cor. 8. in exhortatione ad contribuendas Eleemosynas pro pauperibus Ecclesiæ Hierosolymitanæ, hac vtitur sententi-

Quintum argumentum Pontificium ad stabiliendum dogma de indulgentijs. Lindanus.

Locus 2. Corint. 8. an de indulgentijs loquatur.

sententia. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Hanc verò Pauli sententiam quæstores indulgentiarum ita ad suam nundinationem torquent: Corinthij abundabant, inquiũt, pecunia, sed inopes erant meritorum: Contrà verò Sancti Hierosolymitani abundabant meritis spiritualibus, à pecunia verò malè parati erant. Fingunt igitur, Paulum instituisse talem permutationẽ siue nundinationem inter ipsos, vt Corinthij præberent manus adiutrices, conferendo largè pecuniam, & pro illa pecunia sancti ex operibus suis supererogationis supplementum inopiæ Corinthiorum venderent, quòd ad satisfactionem pro peccatis attinet. Ita quidem quæstores indulgentiarum.

Refutatio.

Sed Paulus seipsum, quid velit, explicat. Tractẽs enim eandem materiã, de contributione eleemosynarum pro pauperibus Hierosolymitanis, Ro. 15. inquit: Gentes debitores sunt sanctorum, qui sunt Hierosolymis. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentes, debent & ipsi in carnalib. ministrare illis. Quid verò per spiritualia intelligi velit, ipse disertè explicat 1. Corint. 9. Loquens enim de prædicatione Euangelij, quæ prodijt ex Hierusalem ab Apostolis, inquit: Si spiritualia vobis seminauimus, quid magni est, si carnalia vestra metamus? Vndè verò inopia nostra in spiritualibus, quòd ad redemptionem, remissionem, satisfa-

satisfactionem, expiationem peccatorum, iustitiam, salutem, & vitam æternam attinet, supplementum petendum sit, in eodem loco 2. Cor. 8. expressè explicat Paulus: Hac, inquit, gratia Domini nostri Iesu Christi est, quòd propter nos, cùm diues esset, pauper factus sit, vt nos illius paupertate ditesceremus. Et ad Roman. 1. 5. in vno Iesu Christo est exuberantia gratiæ & iusticiæ ad vitam. Est enim plenus gratia & veritate, vt ex plenitudine eius omnes accipiamus gratiam pro gratia. Nequaquam igitur Paulus vult merita supererogationis vendenda esse alijs pro pecunia, sicut Pontificij quæstores fingunt. Est enim scripturæ sententia: Pecunia tecum sit in perditionem, quia spiritualia existimasti pecunijs comparari, Actor. 8. Sed hoc tantùm dicit Paulus in illa sua sententia: quia prædicationem Euangelij, quo anteà caruistis, à Hierosolymitanis accepistis, ergò debetis ipsis hanc gratitudinem, vt externam ipsorum inopiam vestris Eleemosynis subleuetis.

SEXTVM ARGVMENTVM.

POstremò fingunt, dispensationem seu nundinationem indulgentiarum fundatam esse in articulo illo fidei, quo credimus communionem Sanctorum. Communionem enim largius & latissimè interpretantur de meritis operum supero-

Sextum fundamentū indulgentiarum.

Credo communionem Sanctorum.

supererogationis, quæ nō solum factoribus propria, sed communia sint omnibus fidelibus collata, in commune quasi Ecclesiæ ærarium, ad quod solus Papa claues habeat, et pro data pecunia inde cuilibet vendat, quantum visum fuerit. Hæc profectò amplissima est consequentia, quæ ex quouis, quiduis audet, conficere. Falsum enim & scripturæ contrarium esse, in prioribus partibus euidentissimè ostendimus, credentes suis bonis operibus posse, non tantùm pro suis peccatis satisfacere, & sibijpsis salutem & vitam æternam promereri: sed posse prætereà multa supererogare, quibus ad solutionem pro suis peccatis, & ad meritum vitæ æternæ possint accommodari & imputari. Solius enim Christi obedientia & passio, expiatio, solutio et satisfactio est pro peccatis nostris, & precium seu meritum vitæ æternæ, & solius Christi obedientia credentibus imputatur ad iustitiam & salutem. Articulus igitur ille fidei, nequaquam loquitur de tali communione, qualem in suis indulgentijs Pontificij fingunt, quæ Scripturæ ignota est: Imò quæ contra scripturam pugnat, & contumeliosa est in Christum. Et etiamsi per impossible fingeretur, articulū illum fidei tale quid continere: quæ quæso consequentia nundinationes & Bullæ Pontificiæ attexerentur? Certè articulus ille fidei Catholicus est omnium temporum. Sed Pontificias indulgentias tota vetustas, sicut mox ostendemus, ignorauit. Et

Græca

Græca Ecclesia imposturas istas nunquam recepit.

Consideretur autem quæ sit iuxta Scripturam articuli illius sententia: ita enim apparebit, quemadmodum Pontificij commento suo, de indulgentijs, præcipuos fidei articulos deprauent, necessarias consolationes obruant, & pro auro verbi Dei non carbones: sed stercora, damna, fraudes, & imposturas traditionum humanarum supponant. Veteres enim verba illa de communione Sanctorũ, in explicatione symboli Apostolici vix habent: sed addita fuerunt, non vt peculiarem articulum constituerent: sed vt essent declaratio præcedentis articuli de Ecclesia catholica, quòd scilicet sit cœtus & congregatio, seu societas illorum, qui Spiritu Christi sanctificantur, & membra sunt vnius mystici corporis sub capite Christo. Nam κοινωνία etiam pro societate accipitur, vt Gal. 2. Luc. 5. & 2. Cor. 8. Deindè quia Ecclesia, sicut Irenæus loquitur, est tanquam diues repositorium, in quod omnia bona & beneficia spiritualia sanguine Christi acquisita, quæ ad remissionem peccatorum & vitam æternam consequendam necessaria sunt, Deus deposuit, vt verbo & Sacramentis credentibus dispensentur: Et quia vnus est Deus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Christus, vna iustitia & vita æterna, quæ ex æquo omnibus credentibus in Ecclesia proponuntur & applicantur. Ita, vt credentes com-

Sententia verborum Symboli cõmunio sanctorum.

Ecclesia cur dicta sanctorum cummunio.

I.

II.

t *muni-*

muniter omnes habeant communionem seu participationem eorum bonorum, quæ in sequentibus articulis de remißione peccatorum, & de vita æterna continentur. Indè consolatione dulcissima Ecclesia vocatur communio Sanctorum. Licèt enim dona in sanctis sint differentia: tamen quod ad remißionem peccatorum & vitam æternam attinet, communio est omnium Sanctorum, qui communiter, similiter, & ex æquo omnes gratia Dei, propter meritum Christi, fide accipiunt remißionem peccatorum et vitam æternam. Ideò enim in Symbolo coniuncti sunt illi articuli, communio Sanctorum, remißio peccatorum & vita
III. *æterna. Tertiò, quia Sancti membra sunt vnius corporis, officia igitur charitatis inter ipsos communia sunt & esse debent, sicut exemplo membrorum in corpore humano Paulus illud ostendere & explicare solet. Et hæc est Sanctorum communio iuxta Scripturæ interpretationem. Nequaquam autem, vel de meritis supererogationis vel de Pontificijs indulgentijs articulus ille fidei loquitur: Paulus enim iustitiã, remißionem peccatorum, & vitam æternam docet à capite subministrari membris Ecclesiæ. Ex eius enim plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Quàm insigni igitur deprauatione Pontificiæ indulgentiæ in illum fidei articulum intendantur, manifestum est.*

Hæc sunt præcipua argumenta ex Scriptura, *quibus*

quibus Pontificij falsò, fraudulenter, & malitiosè conantur Romanenses indulgentias probare, & stabilire. Quæ enim prætereà afferre solent, vel ad hæc capita referri possunt, vel indigna sunt, quibus respondeatur, vt, quod quidam adducere solent ex Psalm. 119. Particeps sum ego omnium timentium te. Dauid enim hoc tantùm dicit, quod non priuatim apud se tantùm credat, confeßionem verò metu periculi fugiat: sed quòd disiungat se ab impijs (sicut inquit: Funes impiorum circumplexi sunt me: sed legis tuæ non sum oblitus) quodq; publica confeßione ostendat, se socium esse omnium, qui timent Dominum, & custodiunt mandata eius (חבר enim socium significat) & Græci reddiderunt κοινωνὸν, *quod socium significat, Luc. 5. 2. Cor. 8. Indè verò indocti fecerunt pontificale Participium, capiens in nundinationibus indulgentiarum partem à populo, partem à clero, partem ab vtroq;. Lindanus pro ærario indulgentiarum Pontificiarũ allegat illud Psal. 121. Cuius participatio eius in idipsum, cùm non ignoret Psalmũ hoc dicere: Ierusalem ædificatam esse, vt sit ciuitas, in qua sit coniunctio seu consociatio talis, sicut mox declaratur, vt illuc ascendant tribus Domini ad testimonium Domini & ad iudicia. Prætereà non defu runt, qui ad negotium indulgentiarum detorserunt illud Psalmi 140. Ad faciendam vindictam in nationibus, ad alligandos Re-*

Ineptæ allegationes Scripturæ.

Lindani testimonium pro indulgẽtiarum assertione.

ges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manibus ferreis, vt faciant in eis iudicium conscriptum. Sed hoc modo etiam Alcorani commenta ex Scriptura probari poterunt. Desino igitur similia deliramenta recitare.

CAPVT IIII.

QVOD INDVLGENTIÆ PONTIFICIÆ, sicut suprà eas descripsimus, primæ & veteri Ecclesiæ, hoc est, vniuersæ veræ, eruditæ, & puriori antiquitati, per annos fermè mille & ducentos, prorsus ignotæ fuerint.

Indulgentię destituuntur omni vetustatis testimonio.

IN *cæteris controuersijs Pontificij veterū quorundam Scriptorum seu patrum sententias, et antiquitatis consuetudines quasdam producere solent. In hac verò de indulgentijs disputatione, non possunt, vel vlla patrum testimonia, vel vlla veteris Ecclesiæ exempla proferre, quòd talis vel doctrina, vel vsus talium indulgentiarum vllo vnquam tempore, vsq; ad annos post natum Christum mille ducentos in veteri Ecclesia fuerit, sicut Italica Pontificiorum practica habet. Et ad huius rei probationem nullum certius & efficacius argumentum est, quàm propria ipsorum Aduersariorum confessio. Durandus enim disertè hoc fatetur hisce verbis: De indulgentijs pauca dici possunt per certitudinem, quia nec Scriptura ex-*

Patentur hoc ipsi pontificij. Durandus.

ra expreßè de eis loquitur, sancti etiam Patres, Ambrosius, Hilarius, Hieronymus, Augustinus minimè loquuntur de indulgentijs. Antoninus etiã hoc fatetur illis verbis: De indulgentijs nihil expreßè habemus ex sacra Scriptura: nec etiam ex dictis antiquorum doctorum, sed modernorum. Addunt quidem, quòd vulgò dicatur, Gregorium circa annum Domini 600. in Romanis stationibus dedisse septennes indulgentias. Sed audi quid Magister Angularis ad VVesselum scribat, circa annum Domini 1470. Verum est, inquit, de indulgentijs nihil expreßè ex sacra Scriptura haberi, nihil de his veteres scripsisse doctores, quanquam Gregorius dicatur, quod tamen nusquam legi, septennes Romanis in stationibus indulgentias collocasse. Audis ipsos Pontificios fateri illud, quod dicatur de Gregorij indulgentijs, nusquam legi. Nam nec ex Gregorij scriptis, nec ex vllis historijs ostendi hoc potest: sed fabulæ, vel, sicut Terentius loquitur, λόγοι sunt. Et post Patrum etiã tempora, si ordine recenseantur Scriptores Ecclesiastici, in nullo deprehenduntur vestigia vel doctrinæ, vel praxeos de indulgentijs, ne apud posteriores quidem, qui ante annum Domini 1200. scripserunt, vt sunt Rupertus Tutiensis, Anshelmus, Bernhardus: imò nec apud Magistrum Sententiarum, nec in Decreto Gratiani quicquam habetur de Pontificijs indulgentijs. Hæc manifestißima sunt. Et Roffensis hoc non dißimulat. In-

Antoninus.

Magister Angularis.

Gregorij indulgentię fabulosæ.

Nec in Lombardo nec in Gratiano extant indulgentiæ.

Roffensis testimonium.

quit enim: Multos fortasse monet, indulgentijs istis non vsq; adeò fidere, quod earum vsus in Ecclesia videatur fuisse recentior, & admodum serò repertus apud Christianos. Et posteà respondet: In primitiua Ecclesia non tam necessariam fuisse, siue Purgatorij, siue indulgentiarum fidem, atq; nunc sit. Item inquit: Quandiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæsiuit indulgentias: Nam ex illo pendet omnis indulgentiarum existimatio. Si tollas purgatorium, quorsum indulgentijs opus erit? Cùm itaque purgatorium tam serò cognitum ac receptum Ecclesiæ fuerit vniuersæ: quis de indulgentijs mirari potest, quod in principio nascentis Ecclesiæ nullus fuerit earum vsus? Cæperunt itaq; indulgentiæ, postquam ad purgatorij cruciatus aliquandiu trepidatum fuerat. Hæc Roffensis.

Cur veteribus ignotæ indulgētiæ.

Nec verò tantùm destituuntur veterum testimonijs Pontificiæ indulgentiæ: sed contrarium prorsus docent veteres. Longobarbus enim lib. 4. Distinct. 17. dicit: Deum tunc tegere pœnitentium peccata, quandò ad pœnam non reseruat, sed debitum pœnæ remittit. Idq; probat Augustini sententia, qui locum Psalmi 32. Beati quorum tecta sunt peccata, ita exponit: Tecta peccata, id est, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccatum, noluit aduertere, si noluit aduertere, noluit animaduertere, hoc est, punire, sed

Veteres doctores repugnant indulgentiarum commento. Petrus Lombardus.

Augustinus.

ſed ignoſcere. Et addit : Deum videre peccata, eſt ea ad pœnam imputare : Auertere autem faciem à peccatis, eſt ea ad pœnam non reſeruare. Et Chryſoſtomus Homil. 1. in Epiſt. ad Philem. expreſſè dicit : Ad impetrandam peccatis noſtris veniam, non opus eſſe, vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua tranſire. Verba ipſa Chryſoſtomi adſcribam : ὁδὸς γὰρ ἐστὶ λύσεως τῶν ἁμαρτημάτων, οὐδὲ πόνων δεομένη, οὐδὲ δαπάνης χρημάτων, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἄλλου οὐδενός: ἀλλ᾽ ἁπλῶς προαιρέσεως, οὐκ ἀποδημίας χρὴ στείλασθαι, οὐκ εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐλθεῖν, οὐ κινδύνους ὑποστῆναι, *hoc eſt : via ſolutionis ſeu remiſſionis peccatorum nec laboribus indiget, nec pecuniarum expenſa : ſed vlla aliqua alia re : ſed ſimpliciter tantùm bono propoſito. Non opus eſt peregrinationem ſuſcipere, nec vltra montana aut externa loca petere, aut pericula adire & ſuſtinere, &c.* Eandem ſententiam habet *Auguſtinus Sermon. de Martyribus. Non dixit Deus : Vade in Orientem, & quare Iuſtitiam : nauiga vſque ad Occidentem, vt accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimittetur tibi. Indulge, & indulgebitur tibi. Non opus habes inquirere peccatorum tuorum indulgentiam, ſi vis, intus in cellario cordis tui poteris inuenire. Bernhardus etiam Sermone primo de Aduentu : Non te oportet, ô homo, maria transfretare,*

Chryſoſtomus contra indulgentias.

Bernhardus.

non penetrare nubes, non transalpinare necesse est. Non grandis tibi ostenditur via, vsq; ad temetipsum, Occurre Deo tuo: prope enim est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Chrysost. *Chrysostomus Homil. 38. in Matth. Templum Dei speluncam facit Latronum, qui lucra terrena sectatur, cultusq; religionis eo modo, non tam cultus est Dei, quàm iniquæ negociationis occasio. Nam quotidiè Iesus ingreditur templum, & eijcit omnes vendentes gratiam Dei. Suprà etiam cùm de reliquijs Sanctorum disputaremus, ostendimus, Gregorium Nyssenum integram orationem opposuisse persuasioni de peregrinationibus ad loca Hierosolymitana. Atqui pecuniæ & peregrinationes sunt nerui indulgentiarum Pontificiarum, quos ostendimus non tantùm destitui: verumetiam oppugnari & refutari testimonijs veteris Ecclesiæ.* Nerui Pontificij indulgentiarũ pecunia & peregrinationes. *Quale igitur dogma sit de Pontificijs indulgentijs, indè æstimari potest, quod I. Scripturæ documentis & exemplis prorsus destituitur. II. quod repugnat præcipuis & manifestis fidei nostræ articulis. III. quod veteris & veræ antiquitatis in Ecclesia nulla habet vel testimonia vel exempla. IIII. cuius fundamenta veterum sententijs improbata, reiecta, & refutata sunt.* Cõclusio de fundamentis indulgentiarum. *Et tamen Tridentini Concilij impudentia non veretur fingere, Potestatem conferendi indulgentias, quales in Pontificia Ecclesia vsitatæ fuerunt, à Christo Ecclesiæ concessam, quæ antiquißimis* Tridentinorum impudentia.

etiam

etiam temporibus Ecclesia vsa fuerit: cùm manifestißimum sit, ad probandas Pontificias indulgentias, sicut suprà descripta sunt, ne vnum quidem certum & idoneum veteris Ecclesia seu testimonium seu exemplū afferri posse. Quod enim ex ritibus publica pœnitentia in veteri Ecclesia quidam subsidia Pontificijs indulgentijs conscribere conantur: ostendemus prorsus alienum & peregrinum esse.

HISTORIA DE INDVLGENTIJS, hoc eſt, quomodo ex ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia, ex mulctarum Canonicarum relaxatione, commutatione, ſeu redemptione, poſteris temporibus nouum genus indulgentiarum extructum ſit.

LINDANVS, *animaduertens quàm inuidiosum & pudendum sit, tam recens esse commentum Pontificiarum indulgentiarum, vt nullo probato & idoneo vel testimonio vel exemplo veteris Ecclesiæ, per annos à nato Christo fermè 1200. probari poßit: conantur Lectoribus fucum facere ex historia canonicarum satisfactionum veteris Ecclesiæ. Quia enim illæ sæpius legūtur imminutæ, decurtatæ, & relaxatæ, quandò pœnitentium animus satis videbatur exploratus: contendit eandem etiam esse rationem* Lindanus ex ritibus canonicarum satisfactionū conatur indulgentias probare.

t 5 indul-

indulgentiarum Pontificiarum, & eodem illas fundamento niti, cùm non ignoret, ritus illos veteris Ecclesiæ longè diuersos esse à nundinatione Pontificiarum indulgentiarum, id quod ad oculum (quod dicitur) ostendi potest, si descriptio Pontificiarum indulgentiarum, suprà exposita, ad ritus publicæ pœnitentiæ veteris Ecclesiæ conferatur. Ne itaq; Lector fuco illo turbetur, de isto Lindani argumento quædam dicenda sunt. Vtq; refutatio sine Lectoris tædio cum aliquo fructu fieri possit, historica obseruatione ostendemus, qui fuerint ritus publicæ pœnitentiæ in veteri Ecclesia. propter quas caussas, & quo fine canonicæ illæ mulctæ lapsis fuerint vel impositæ, vel relaxatæ, quomodo progressu temporis in rigorem & austeritatem non tollerandam euaserint, vt de commutationibus earum fuerit cogitandum, quæ prauæ, superstitiosæ, & impiæ opiniones, ritibus illis sensim accesserint, & quomodò tandem aliæ Satisfactiones, & nouæ indulgentiæ, excogitatis alijs caussis & finibus, excogitatæ fuerint, quæ in turpissimum quæstum exierunt. Cuius nundinationis mensas, gratiam Dei turpiter cauponantes, cùm Christus verbo suo per Ministerium Reuerendi viri Dn. D. Martini Lutheri potenter euertisset, & ex templo suo profligasset, ita, vt impudentes & profligatæ istæ Romanensium Trapezitarum quæsturæ, toti iam mundo fœteant: Tam bonus tamen lu-

Historia de publica veteris Ecclesiæ pœnitētia & satisfactionibus canonicis.

cri odor est ex re qualibet, vt Tridentinum Concilium nundinationes istas sub interminatione Anathematis Ecclesiæ rursus obtrudere non vereatur. Hæc historica obseruatio multas disputationes illustrabit, veram originem Pontificiarum indulgentiarum ostendet, & monebit, quàm periculosum sit, humanis traditionibus, bona licèt intentione institutis & susceptis, Ecclesiam obligare, & conscientias onerare.

DE RITIBVS PVBLICÆ POENITENTIÆ, SIUE QUALES FUERINT CANONICÆ SATISFACTIONES IN VETERI ECCLESIA.

HOC igitur constat, veterem Ecclesiam eos, qui in persolutione, vel fidem Christi abnegassent, vel Idolis sacrificassent, vel in hæresin incidissent, vel in alia grauia & manifesta flagitia lapsi essent, nō leuiter aut statim ad primam pœnitentiæ significationem, in Ecclesiam recepisse, & ad communionem admisisse: sed pro publicis criminibus publicam etiam, siue in publico, agi volebant pœnitentiam. Et ad publicam illam pœnitentiam adhibebant varios externos ritus; partim vt Ecclesia suam sollicitudinē, purgationem, indignationē, timorem, desideriū, æmulationē, et vindictā erga publica notoria, & grauia crimina ostenderet: partim vt & ipsi pœnitentes publicis, manife-

Quibus publica pœnitentia imposita fuerit.

Publicæ pœnitentiæ rituum causæ.

manifestis, externis & visibilibus signis ac testimonijs, dolorem animi sui de peccato fidem suam seriò quærentem reconciliationem, ac propositum & studium emendationis, toti Ecclesiæ ostenderent & testata facerent. Ritus illos publicæ pœnitentiæ Græci, sicut est apud Sozomenum li. 7. cap. 16. vocârunt ἐπιτίμια καὶ τιμωρείας, hoc est, castigationes, pœnas seu mulctas Ecclesiasticas vel canonicas. Et in Basilij regulis talia ἐπιτίμια pro lapsuum diuersitate varia extant descripta. Latini vocârunt satisfactiones, indè & ideò, sicut inquit Augustinus in Enchiridio ca. 65. Quia enim dolor alterius cordis plerunque occultus est alteri, constituuntur tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur peccata. Et quia Latina lingua, alicui satisfacere, intelligit studium suum alicui declarare & probare, in ea significatione Cyprianus & Augustinus opera illa pœnitentiæ aliquandò dicunt satisfacere Deo. Illis enim pœnitentes declarant & approbant se Deo, quòd non simulent aut fingant, sed seriò agant pœnitentiam, sicut scriptum est Ionæ 3. Vidit Deus opera Niniuitarum, quòd conuersi essent à vijs suis malis. Quia verò verbum Satisfacere Latinis, sicut Asconius annotauit, vulgò significat tantum facere, quantum irato homini ad vindictam satis est, ad obedientiam & Paßionem Christi rectè accõmodatur vocabulũ Satisfactionis. Incommodius verò & arrogantius est, si operibus

Apellationes rituum.

Satisfactionis vocabulum vnde natum sit.

ribus pœnitentiæ tribuatur, præsertim cùm euentus ostenderit, ex vulgari significatione vocabuli Satisfactiõis, honorẽ expiationis, propitiationis, persolutionis, & compensationis pro culpa et pro pœna peccatorum nostrorum, à Christo ad nostra opera translatum, vel certè inter Christum & inter nos diuisum. Et appellationem Satisfactionis iuxta vulgarem significationem statim sub initium aliquid incommodi rebus ipsis attulisse, ex Cypriani disputationibus apparet. Astexanus certè in Summa sua dicit, satisfactionem culpam præteritam recompensando curare: Et satisfactionem esse iniuriæ illatæ recompensationem, secundum iustitiæ æqualitatem. Græcorum verò appellationes magis propriæ & significantes sunt, quæ cum Paulinis vocabulis, 2. Cor. 7. pulcrè conueniunt: quod enim Paulus vocat ἐκδίκησιν, hoc Sozomenus vocat δίκην. ἐπιτιμίας καὶ τιμωρείας. Sed de rebus ipsis iam quædam annotabimus.

Satisfactionis vocabulum incommodius.

Astexanus de satisfactionibus.

Græcorũ appellationes.

Prima igitur publicæ pœnitentiæ origo ex Apostolicæ Ecclesiæ consuetudine sumpta est, quæ qualis fuerit, suprà in explicatione loci Paulini, 2. Cor. 2. & 7. ostendimus, & exemplum peccatricis, Luc. 7. idem ostendere videtur. Quæ ideò diligentius obseruanda sunt, ex eorum enim consideratione & collatione intelligi potest, quomodo posteris temporibus subindè alia accesserint, & quomodo ab Apostolica origine paulatim longius

Origo publicæ pœnitentiæ ab Apostolis.

Exemplum pub ice pœnitentiæ tẽpore Apostolorum.

gius discessum sit. Euseb.lib.3.cap.17.ex Clemente describit narrationem, quæ licèt canonica non sit, quædam tamen vestigia monstrat Apostolicæ consuetudinis, quædam verò addit, quæ quomodò Apostolorum scriptis & exemplis consentanea sint, Lector iudicet.

Historia de adolescente Ioannis Euangelistæ.

Cùm enim Adolescens, quem Ioannes apud Episcopum quendam educari, & ad ministerium Ecclesiæ institutione formari voluerat, latronum dux factus fuisset: Ioannes ad ipsum profectus, ita eum reuocasse ad pœnitentiam scribitur: Ne formides, adhuc tibi salutis spes reliqua est, Ego Christo pro te rationem reddam, & si opus sit, tuam mortem lubens in me deriuabo, sicut Christus mortem pro nobis oppetijt: Consiste, credo, Christus me ad te misit. Ille, abiectis armis, oculis humi defixis constitit, posteà tremens amarè fleuit: Ioannem deindè ad se accedentem, complexus est gemitibus & vlulatibus, quòad poterat ἀπολογέμενος, quod recens Pontificius interpres Christophorsonus ita reddit: pro culpa satisfecit.

Christophorsonus interpres Eusebij.

Apologia quid.

Vt enim Satisfactiones suas specie aliqua vetustatis circundent Pontificij, sicut 2. Cor. 7. ἀπολογίαν reddiderunt satisfactionem: ita huic loco Eusebij Satisfactionem interpres infarsit, et quidẽ pro culpa dicit Latronẽ istum satisfecisse, quod ne Scholastici quidẽ dicere audent. Significat aũt ἀπολογεῖσθαι, crimen vel excusare, vel diluere, vel ratione reddita aliquid defendere, quæ significationes huic loco cõuenire nõ possunt:

possunt: neq; enim pœnitentia est, peccata vel excusare vel defendere. Significat autem prætereà ἀπολογεῖσθαι, reum esse, & culpam seu crimen deprecari, quæ significatio huic loco pulcrè conuenit, quòd scilicèt latro iste lamentis ostenderit, se reatum suum agnoscere, & culpam seriò deprecari. Quales igitur fuerint veterum Satisfactiones (si ita loqui libeat) ex hoc loco patet. Addit autē Clemens, Ioannem interposito iuramento spopondisse, se ipsi, cùm dexteram homicidij ream occultaret, à Seruatore veniam seu remissionem precibus suis inuenturum. Atq; ita, inquit Clemens, ipsum ad Ecclesiam reduxit, crebris orationibus ἐξαιτούμενος rei culpam deprecans, continuus ieiunijs συναγωνιζόμενος, vnà cum reo concertans, animumq; eius consolationibus verbi diuini erigens & confirmans, nec prius indè discessit, quàm ipsum Ecclesiæ restituisset. Et hanc pœnitentiam Clemens vocat ἀνάστασιν βλεπομένην, resurrectionem à peccatis visibilem, publicam, seu externam, in qua publicas seu communes preces Ecclesia meritò adiunxit. De illis enim scriptum est, Iac. 5. Si in peccatis fuerit, remittentur ei. Et 1. Ioan. 5. Si quis viderit fratrem suum peccare, petet, & dabit ei vitam. Quod verò narratio Clementis dicit, latronem illum conuersum, lacrymarum vnda secundò baptizatum, interpretatione & mitigatione valde commoda opus habet, sicut, quod Ioannes scribitur dixisse,

Incommodè dictum.

dixisse, se Latronis istius mortem suscepturum, sicut Christus nostram.

Ad hanc formam reliqua etiam exempla publicæ pœnitentiæ, quæ in historijs extant, congruunt, nisi quod subindè noua quædam additamenta accesserunt: vt quod Euseb. lib. 5. cap. 27. scribit de Natalio, reuerso ab hæresi Theodoti, quæ Christum solum hominem esse blasphemabat, quod sacco indutus & cineribus aspersus, cum magno mœrore & lacrymis ad pedes Zepherini Episcopi se prostrauerit aduoluens se pedibus, nō modò clericorum, sed & laicorum, ita vt Ecclesia Christi commiserata & condolens, lamentis vnà se dederet. Cumq́; multis precibus vsus fuisset, & vibices plagarum, quos in visione ab Angelis accepisset, ostendisset, vix tandem in communionem Ecclesiæ receptus fuit: Ita lib. 6. cap. 35. Sidonius et Celerinus à Nouato ad Ecclesiam reuersi ἀποδυράμενοι καὶ μεταγινώσκοντες, lacrymis, dolore, & pœnitentia deplorârunt, quod ab Ecclesia desciuissent, ac præsente tota Ecclesia, maleficia Nouati denunciârunt. Et ibidem alius à Nouato ad Ecclesiam reuersus, peccatum suum publicè confitetur & deplorat, ac posteà recipitur. Et ca. 27. scribit, quod Episcopus Philippum Imperatorem Christianum, propter multa ab ipso commissa, non prius admiserit ad communionem piorum in Ecclesia, quàm exomologesin fecisset, & se collocasset inter eos, qui propter lapsus (ἐξεταζομένους) publicè

Natalius quomodo egerit publicam pœnitētiam.

Sidonius & Celerinus quomodo.

Philip. Imp. pœnitentia.

publicè explorabantur seu examinabantur, & locum pœnitentium occupabant. Vbi verbum ἐξετάζεσθαι, quod inquisitionem seu agitationem causæ, explorationem seu examinationem alicuius significat, de publica pœnitentia vsurpatum obseruetur, indè enim vsus seu finis illorum rituum colligi potest.

Eodem modo Irenæus li. 1. cap. 9. de mulieribus quibusdam à Marco hæretico ad Ecclesiam reuersis scribit: quòd in publico exomologesin fecerint, plangentes & lamentantes. Quid verò fuerit ἐξομολόγησις veterum, Tertullianus explicat in libro de pœnitentia. Is, inquit, actus confessionis, qui magis Græco vocabulo exprimitur et frequentatur, Exomologesis est, qua delictum Domino nostro confitemur, non quidem, vt ignaro, sed satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaq; exomologesis prosternendi & humiliandi hominis disciplina est, conuersionem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quoq; habitu et victu mandat sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere. Cæterùm pastum & potum pura nosse non ventris scilicèt, sed animæ causa, plerunq; verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, mugire dies noctesq; ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere.

Irenæus de pub. pœnit.

Exomologesis veterum & eius ritus ex Tertulliano.

iungere. Hæc omnia dicit Exomologesin *conti-nere.*

Ambrosius de pub. pœnitentia.

Ambrosius etiam lib. 1. de pœnitentia, cap. 16. ritus publicæ pœnitentiæ ita describit: Volo veniam reus speret, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoscatur obsecret, & cùm secundò ac tertiò fuerit dilata eius communio, credat remißius se supplicasse, fletus augeat miserabiliter, posteà reuertatur, pedes teneat brachijs, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt dicat Dominus Iesus: Remissa *sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cognoui, inquit, quosdam in pœnitentia sulcasse vultum lachrymis, exarasse continuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido, mortis speciem spiranti, in corpore pratulisse.*

Ritus publicæ pœnitentiæ in Ecclesijs occidentalibus ex Sozomeno.

Et ne opus sit singula percensere, adscribam locum Sozomeni ex lib. 7. cap. 16. vbi ritus publicæ pœnitentiæ, qui in occidentalibus Ecclesijs, & maximè in Romana vsitati fuerunt, ita describit: In loco manifesto & peculiari stant pœnitentes, mœsti & veluti lugentes. Ac finita liturgia, cùm mysteriorum participes non fiant, cum planctu & lamentatione semetipsos in terram pronos abijciunt: Tùm ex aduerso Episcopus lamentabundus accurrens, consimiliter humi cum eiulatu collabitur, ac tota de-

niquæ

nique Ecclesiæ multitudo lachrymis suffunditur. Post hæc Episcopus primus exurgit, ac iacentes erigit, & quantùm conuenit, pro peccatoribus pœnitentibus precatus, eos dimittit. Priuatim verò sponte sua, vel ieiunijs, vel lotionum ciborumq́ue abstinentia, vel alijs sibi iniunctis, semetipsum affligens tempus expectat, in quantum Episcopus præstituit. Præfinito autem die pœna iam quasi debito quopiam exoluta, à peccatis absoluitur, & in communionem recipitur.

Ad talem publicam pœnitentiam patres olim diligenter lapsos inuitabant & exhortabantur. Ac gradus hosce seruârunt: Primò quandò sponte se offerebant, ac competebant pœnitentiam sibi dari, seu satisfactionem iniungi, maximè laudabantur. Secundò, qui verò lapsi hoc sponte non faciebant, illos Episcopus publicè coram omnibus arguebat. Tertiò, quòd si nec tunc publicam confeßionem seu pœnitentiam suscipere vellent, publicè excommunicabantur, nec prius recipiebantur, quàm publicam egissent pœnitentiam. Quartò vsitata etiam erat via denunciationis, vt si qui nossent aliquem crimen non multis notum commisisse, illum ad suscipiendam publicam pœnitentiam exhortarentur. Si nollet, denunciabant hoc Episcopis. Et videntur hi gradus ex Scriptura primitus sumpti fuisse, vt primus gradus ex historia peccatricis

Gradus obseruati in publica pœnitentia.

Origo horum graduũ.

catricis, Luc. 7. secundus ex Paulo, 1. Tim. 5. Tertius ab excommunicatione Pauli, 1. Cor. 5. Quartus ex Regula Christi, Matth. 18. Fuit autem publica pœnitentia aliquandò solennis, cuius ritus, sed recentiores, describuntur apud Gratianum, Dist. 50. cau. 1. in capite Quadragesimæ. Antiquiores verò describuntur in Carthag. cõcilio 3. Can. 32. In Agathensi, Can. 11. & 37. Et causa 11. Quæst. 3. Ex concilio Aurasicano citatur hic canon: Cùm aliquis excommunicatus, pœnitentia ductus, veniam postulat, & emendationem promittit, Episcopus, qui eum excommunicauit, ante ianuas Ecclesiæ venire debet, & duodecim presbyteri cum eo, & si ille terræ prostratus, veniam postulat, & de futuris cautelam spondet, tunc Episcopus apprehensa manu eius dextera, in Ecclesiam illum introducat, & communioni Christianæ reddat. Illa verò solennis pœnitentia olim semel tantùm dabatur in Ecclesia, nec reiterabatur. Quod si tales rursus lapsi seria confessione reuertebantur ad Ecclesiam, non dabatur ipsis locus publicæ pœnitentiæ, nec tamen omninò repellebantur, sed permittebantur quidem interesse prædicationi, orationi & mysteriorum celebrationi, sed communio ipsis non dabatur, nisi in extremis. Augustinus tamẽ posteà talibus rursus permisit locum publicæ pænitentiæ, Epist. 54. Alia verò fuit sine solennitate publica pænitentia, pro criminibus, non tàm grauibus, vel occultis

Ritus pœnitentiæ publicæ solennis & non reiterabilis.

Publica pœnitentia vulgaris & reiterabilis.

cultis solùm. Illa poterat sæpius iterari. Hæc paucula de ritibus publicæ pœnitentiæ hoc loco annotare volui, vt ostenderem satisfactiones, de quibus Pontificij in materia indulgentiarum disputant, longè alias & diuersas esse à canonicis veteris Ecclesiæ satisfactionibus: Has enim veteres pro publicis criminibus in publica pœnitentia imponebāt: Pontificij verò pro priuatis, occultis, & quibuslibet peccatis volunt iniungi satisfactiones. Cumq́ veterum satisfactiones vnà cum publica pœnitentia prorsus exoleuerint & abolitæ sint, in Pontificia Ecclesia, de inani titulo, & de vmbra rei, non ampliùs existentis, disputant, ac talium satisfactionum indulgentias vendunt, quæ nullibi iam in rerum natura extant. Potiùs operam dare debebant, vt vtilissima illa veteris Ecclesiæ disciplina, quæ hisce profligatis temporibus summoperè necessaria esset, Ecclesiæ sine conscientiarum laqueis restitueretur, quatenus ea Apostolicis scriptis consentanea est, & ad ædificationē Ecclesiæ, pro ratione horū temporum, seruire posset. De talibus necessarijs & vtilibus rebus non sunt solliciti Pontificij, tantùm pro receptis satisfactionum suarum superstitionibus, & pro quæstibus indulgentiarijs dimicant. Iudicaui etiam annotationem hanc de ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Ecclesia ideò hoc loco repetendam esse, vt eò commodius ostendi posset inclinatio ad traditiones inextricabiles, & quo-

Discrimen inter veteris satisfactiones & pontificias.

modò tandem, cùm conscientiæ eas amplius tollerare non possent, indulgentiarum fraudes inde extrui cœperint.

QVALIS FVERIT RATIO POENITENTIÆ PRO OCCULTIS CRIMINIBUS. ITEM PRO QUOTIDIANIS DELICTIS IN VETERI ECCLESIA.

In publicis criminibus pœnit.

ILli verò satisfactionum ritus, seu publica Ecclesiasticarum castigationum spectacula, non omnibus, qui in exercitijs Christianæ pœnitentiæ veniam peccatorum suorum apud Deum quærebant, imponebantur: sed tantùm pro publicis & grauissimis criminibus, quibus vniuersa Ecclesia offensa fuerat. Ita enim dicit Canon 32. concilij Carthaginensis tertij: Cuius pœnitentis publicum et vulgatissimũ crimen est, quòd vniuersam Ecclesiam cõmouerit, ante atriũ Ecclesiæ manus ei imponatur. Et Augustinus in Enchiridio cap. 65. inquit: Sed neq; de ipsis criminibus, quamlibet magnis, remittendis, in Ecclesia Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam, secundum modum sui cuiusq; peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is, qui cõmisit, à Christi etiam corpore separetur, non tàm considerandæ est mensura temporis, quàm doloris. Verùm, quia plerunq; dolor alterius cordis occultus est alteri: rectè constituuntur

tuuntur ab his, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ.

Et inter veteres quidem Origenes & Cyprianus cohortationibus suis apud populum institerunt, vt pro occultis etiam, item pro paruis & modicis peccatis, publicam exomologesin, & vsitatas tunc satisfactiones, in se reciperent: sicut Cyprianus Serm. 5. de lapsis inquit: Qui fide maiore & timore meliore, quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentur, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam, paruis licèt & modicis vulneribus, inquirunt. Et Origenes in Psalm. 37. inquit: Oportet peccatum non celare intrinsecus, fortassis enim sicut hi, qui habent intus clausam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho grauiter imminentia, si vomuerint releuantur: Ita etiam hi, qui peccauerunt, si quidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat seipsum & confitetur, simul euomit delictum, atque omnem morbi digerit causam.

Origenes, Cyprianus de occultis peccatis.

Et ita quidem illi lapsos exhortati sunt, quorum

rum lapsus in enormibus criminibus vel occulti erant, vel intra conatum & attentationem consiterant. Quidam etiam exhortationibus illis moti, sponte, sicut ex Cypriano ostendimus, se detulerunt, & publicam exomologesin susceperunt. Et Origenes addidit vtilem admonitionem in Psalm. 37. Circumspice, inquit, diligentius, cui debeas confiteri peccatum, proba prius medicum, cùm debeas languoris causas exponere, vt si is intellexerit & prauiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaßis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multi hac de liberatione & satis periti medici illius consilio procurandum est. In Græca verò Ecclesia, sicut scribit Sozomenus lib. 7. capit. 16. odiosum visum fuit crimina occulta, tanquàm in Theatro audiente Ecclesiæ multitudine, patefacere. Constituerunt itaq; presbyterum secretorum tenacem, ad quem lapsi accedentes lapsus suos confitebantur. Ille verò lapsus illos occultos non proferebat in publicum: sed lapsis imponebat ἐπιτίμιον, mulctam seu castigationem Ecclesiasticam, quam oporteret ipsos publicè exoluere, vt lapsus quidem non proderentur in publicum, ex publicis tamen mulctis seu satisfactionibus Ecclesia intelligeret ipsos grauiter deliquisse. Et hæc in libello, qui Augustini titulo fertur, de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 53. vocatur secreta Satisfactio, quæ

De occultis pub. pœn.

Presbyter pœnitentiarius in Ecclesijs orientalibus.

fiebat

fiebat mutato habitu sæculari. Verba hæc sunt: Quem mortalia crimina post Baptismum commissa premunt, hortor, priùs publica pœnitentia satisfacere, ac ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari. Sed & secreta satisfactione solui mortalia crimina nō negamus, sed mutato prius sæculari habitu, &c.

Secreta satisfactio.

Sed & hic ritus in Græca Ecclesia, ante tempora Chrysostomi sub Nectario, circa annum Domini 400. publicè abrogatus est, & quisq; sua cōscientiæ permissus, vt, prout consideret, ad mysteriorum communionem accederet. Quod de criminibus occultis intelligendum est: In publicis enim manifestis & notorijs criminibus mansit seueritas disciplinæ, & excommunicationis, etiam in Græca Ecclesia.

Abrogatio pœnitentiarij qualis.

Diximus hactenus de criminibus enormibus, quandò vel publica erant vel occulta, qualis ratio publicæ pœnitentiæ seu satisfactionis fuerit in veteri Ecclesia. Cùm verò tota vita credentium in hoc sæculo sit perpetua pœnitentia, & quotidiana debeant esse Christianæ pœnitentiæ exercitia, veniam enim & remissionem peccatorum petimus quotidiè, quandò oramus: Dimitte nobis debita nostra, & quandò communionem corporis & sanguinis Christi accipimus. Veteres in quotidianis lapsibus seu peccatis non imposuerunt pœnitentib. peculiares mulctas, castigationes, seu satisfactiones, sicut in criminibus enor-

Triplex ratio veterum agendi pœnitentiam. *mibus. Veterum enim distinctio est, quam aliquoties repetit Augustinus, vt ad Seleucianum, et de vtilitate pœnitentiæ, & in Enchiridio: Triplicem scilicèt esse rationem agendæ pœnitentiæ:* Prima ante Baptis. *Primam competentium, siuè ad Baptismum venire sitientium, quibus nulla imponebatur satisfactio.* Secunda in delictis quotidianis. *Secundam propè quotidianam, quæ omnium bonorum & fidentium est, in qua non imponebatur satisfactio: sed tundimus, inquit, pectora nostra, dicentes: Dimitte nobis debita nostra.*

Tertia in criminibus. *Tertiam vocat pœnitentiam grauiorem & luctuosiorem, in qua propriè vocantur pœnitentes pro criminibus ingentibus seu nefandis, vbi congrua imponebatur satisfactio. Et de Symbolo libro 1. capite sexto, inquit: Semel abluimur Baptismate, quotidiè abluimur oratione. Sed nolite illa committere, pro quibus necesse est, vt à corpore Christi separemur, quod absit à nobis. Illi enim, quos videtis agere pœnitentiam, scelera commiserunt aut adulteria, aut aliqua facta immania, indè agunt pœnitentiam. Nam si leuia peccata ipsorum essent, hæc quotidiana oratio delendo sufficeret. Ergò, inquit, tribus modis dimittuntur peccata in Ecclesia, in Baptismate, in oratione, in humilitate maioris pœnitentiæ. Et in Enchiridio capit. 71. de quotidianis peccatis quotidiana oratio fidelium satisfecit: Dimitte eis, &c.* Origenes. *Origenes*

nes etiam in Leuit. capit. 15. inquit: Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, non in blasphemia fidei: sed vel in sermonibus, vel in morum vitio consistat, huiusmodi culpa semper reparari potest, nec aliquandò tibi interdicitur, de commissis huiusmodi pœnitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus semel tantùm vel rarò pœnitentiæ conceditur locus. Ista verò communia, quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, & sine intermissione redimuntur. Idem etiam indicat vulgatum Hieronymi dictum, in quo dicit, Euangelicam esse satisfactionem, qui deponit veterem hominem cum actibus suis, denegat semetipsum, & mundo crucifigitur. Item qui expoliat veterem hominem, & mortificat membra quæ sunt super terram, iuxta dictum Christi: Vade, & noli amplius peccare. Addit autem: Intereà fateor, longè aliam esse rationem de criminum pœnitentia, & satisfactione, de qua Ecclesia, quandò læsionem accepit & offensa est, publicè suum iudicium interponit, indicens satisfactionem publicam & grauiorem, vt innotescat omnibus verè pœnitere, qui prompto animo suscipiant quicquid Ecclesia decreuerit.

Hieronymus.

Hanc distinctionem ex historia antiquitatis ideò hoc loco indicare volui, vt, sicut in præcedenti capite ostendi, Pontificios prorsus iam

Vtilitas præcedentis distinctionis prima.

non habere in sua Ecclesia veteris Ecclesiæ satisfactiones, & longè alias fuisse satisfactiones in publica pœnitentia veteris Ecclesiæ, quàm sint illæ, de quibus Pontificij nunc dimicant. Ita ex hac nunc indicatione Lector perspiceret, vanum esse Pontificiorum commentum, quo fingũt, pro omnibus & quibuscunq; peccatis imponendas esse satisfactiones, quæ vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendæ sint. Ostendimus enim, veterem Ecclesiam tantùm pro enormibus, ingentibus, seu nefandis, sicut loquuntur, criminibus, suas satisfactiones imposuisse pœnitentibus: pro reliquis quotidianis delictis quotidiana fidelium oratione, Dimitte nobis, &c. satisfactum fuisse.

Addit & hæc distinctio aliquid lucis, quòd veteris Ecclesiæ satisfactiones, quæ propriè ita vocabantur, pro criminibus grauioribus, & imponebantur & exoluebantur ante Absolutionem & communionem. Quandò vero tales pœnitentes Ecclesiæ iam reconciliati erant, admonebantur, vt iam reconciliati non amplius peccarent: sed facerent fructus dignos pœnitentia, vt scilicet in futurum essent cautiores & vigilantiores, ad cauenda peccata & coërcendam carnem, vt peccati reliquias cõtrarijs pharmacis curarent, & vitiosos habitus, malè viuendo comparatos, contrarijs virtutum exercitijs tollerent & abolerent. Quas admonitiones reliquis etiam fidelibus in

Ante Absolutionem.

Post Absolutionem.

bus in quotidianis & leuioribus peccatis post Absolutionem & communionem diligenter & seriò proponebant, sicut in secunda parte huius examinis de satisfactionibus tales veterum sententias quasdam adscripsimus, & Scripturæ consentaneas esse ostendimus. Et scio veteres, tales fructus veræ pœnitentiæ aliquandò satisfactiones vocasse, vt cùm Augustinus dicit: Satisfactionem pœnitentiæ esse causas peccatorum excindere, nec eorum suggestionibus aditum præbere. Item: satisfactio pœnitentiæ est: Vade, & amplius noli peccare, De pœnitent. Dist. 5. Quales satisfactiones nec pecunia redimi, nec indulgentijs remitti debere aut posse certum est: sunt enim mandata diuina. Sed Pontificij de hisce vtilibus & necessarijs commonefactionibus, ad emendationem vitæ facientibus, non admodum sunt solliciti: tantùm nugantur de satisfactionibus indebitis, quas pecunia in indulgentijs redimi, aut supplicijs purgatorij lui oportere fingunt. Falsò itaq; Pontificij antiquitatis titulum suis prætexunt satisfactionibus, vt illæ data pecunia redimantur & indulgentijs remittantur. Appellatio sanè satisfactionum antiqua est: sed res longè aliæ fuerunt in veteri Ecclesia, quàm nunc sunt apud Pontificios, quod ex indicationibus historiarum veteris Ecclesiæ manifestum est.

Fructus pœnitentiæ à veterib. dicti satisfactiones.

QVAS

QVAS CAVSAS ET RATIONES vetus Ecclesia habuerit, propter quas, & quo fine canonicas satisfactiones publicè lapsis imposuerit.

NEc verò, quoad substantiam seu materiam tantùm diuersæ sunt Pontificiorum satisfactiones à veteris Ecclesiæ ritibus, sicut iam ostendimus: sed fines etiam prorsus alij & diuersi fuerunt. Pontificij enim fingunt, suas satisfactiones esse compensationes, vel pro peccatis, vel pro pœnis peccatorum, adeò ad remissionem peccatorum quorumcunq; necessarias, vt si non in hac vita, vel opere exoluantur, vel data Pontificibus pecunia redimantur, luendas esse post hanc vitam in igne purgatorij. Hac enim hedera suspensa, indulgentias suas vendibiles faciunt. Sed quia satisfactiones sunt traditiones humanæ, non mandata diuinitus, planum de illis iudicium est iuxta Scripturam Collosens. 2. Et quod vetus Ecclesia non iudicârit, illas suas satisfactiones ad remissionem peccatorum necessarias esse, inde manifestum est: Primò, quod non eædem vel similes fuerint in omnibus Ecclesijs, sicut indicat Sozomenus. Secundò, quòd non pro omnibus peccatis, sed tantùm pro grauißimis criminibus eas imposuerunt: pro quotidianis enim delictis dixerunt

Satisfactiones veterum & recentes Pontificiorum finibus differunt.

Satisfactiones Ecclesiæ veteris non pertinuerũt ad remissionem peccatorum.

satisfieri quotidiana oratione: Dimitte nobis debita nostra. Item: satisfactionē esse: Vade, & noli amplius peccare. Tertiò, quia manente ministerio & consolatione remißionis peccatorum, veterum illæ Satisfactiones sensim cœperunt in Orientali primùm Ecclesia obsolescere, & tandem in Occidentali etiam Ecclesia prorsus intercidērunt & abolitæ sunt. Quartò, quia in periculo mortis, siue in casu desperato, etiamsi nondum peracta esset canonica satisfactio, decreuerunt remißionem peccatorum pœnitentibus impertiendum. & eos ad cōmunionem admittendos, Euseb. lib. 6. cap. 36. Imò ijs qui toto vitæ tempore pœnitentiam auersati, in extremo vitæ suæ eam peterent, reconciliationem seu remißionem peccatorum, & viaticum Eucharistiæ impertiebant, sicut decreuit quarta Synodus Carthaginensis. Et licèt adderetur illa cōditio, vt si supervixissent statutis pœnitentiæ legibus posteà subderentur: tamen si contingeret eos mori, de remißione & reconciliatione eos nequaquam volebant dubitare, nec purgatorij ignis horroribus & supplicijs eos destinabant: sed, sicut Dionysius Alexandrinus scribit, hæc ipsis consolatio proponebatur, vt accepta remißione peccatorum, εὐελπίδες ἀπαλλάττωνται, bona spe confirmati seu freti, ex hac vita decederent. Quibus omnibus contraria & docentur & aguntur in Pontificia Ecclesia, aliàs enim merces indulgentiarum suarum

non

non possent extrudere. Vetus igitur Ecclesia non docuit, satisfactiones suas ad ipsam remißionem peccatorũ necessarias esse, nec sensit satisfactiões illas, si in hac vita nõ exoluerentur, in purgatorij igne luendas esse. Quæ duo si Pontificijs auferantur, mensæ numulariorum, & Cathedræ vendentium indulgentias subuersæ erunt.

Alias verò causas & rationes habuerunt veteres, ob quas publicè lapsis imposuerunt suas satisfactiones, alios etiam fines suis satisfactionibus propositos habuerũt: quæ omnia ex historia antiquitatis manifestè hoc modo colligi possunt. Quædam enim ipsum Ecclesiæ corpus, quædã Ecclesiæ membra, quædã eos qui foris sunt, quædã ipsos pœnitentes concernunt et respiciũt. Primò enim pro publicis et enormibus criminib. impositæ fuerunt tales satisfactiones, seu mulctæ potiùs, vt Ecclesia publico Testimonio ostenderet, sicut Paulus inquit 2. Cor. 7. suam sollicitudinem, apologiam, indignationem, timorem, æmulationem, vindictam, aduersus talia crimina, ne propter tales lapsus & crimina verbum Dei malè audiret, & nomen Domini blasphemaretur inter gentes, quasi Ecclesia esset colluuies quædam sceleratorum hominum, vbi libertas seu impunitas traderetur & concederetur quæuis scelera perpetrandi. Et quia Magistratus tunc plerunq; erat Ethnicus, multa non puniens, quæ tamen in Ecclesia pro criminibus habentur. Ecclesia in hunc vsum peculiare

I. Cur enormiter & publicè peccãtib. satisfactiones Canonicę fuerint impositę.

peculiare Presbyterium constituit, vt publicæ Ecclesiasticæ mulctæ imponerentur, pro illis etiam criminibus, quæ à Magistratu Ethnico non puniebantur: sicut Tertullianus in Apologetico ostendit. II. *Vt Ecclesia ipso facto ostenderet, se non communicare peccatis seu operibus infructuosis aliorum, Eph.5. Sed vt testatum faceret, se incontaminatam, puram, & innocentem esse, quod ad illa crimina attinet, sicut Paulus, 2. Cor.7. inquit.* III. *Vt Ecclesiæ scandalis criminum offensæ & læsæ, tali externa pœnitentiæ Satisfactione rursus satisficeret: sicut Augustinus inquit.* IIII. *Ne modicum fermenti totam massam corrumperet, 1. Cor.5. Sed vt huiusmodi seuerioribus mulctis seu castigationibus reliqui admoniti, à leuitate delinquendi absterriti, maiori diligentia lapsus cauerent & vitarent.* V. *Quia multi, simulatione pœnitentiæ recepti, posteà nouis sceleribus maiora excitabant scandala, vel alias turbas in Ecclesia mouebant: Ecclesia igitur illis ritibus pœnitentium animos probabat & explorabat, an seriò ipsos delicti pœniteret, & an serium haberent emendationis propositum, seu, vt Hieronymus inquit, vt innotesceret omnibus verè pœnitere, qui promto animo suscipiant quicquid Ecclesia decreuerit. Ideò Eusebius verbum* ἐξετάζειν *ritibus illis publicæ pœnitentiæ tribuit.* VI. *Quia experientia ostendit, multos grauiter lapsos, plerunque non satis considerare lapsuum*

II.
III.
IIII.
V.
VI.

x grauı-

grauitatē: atq; ideò ea, quæ ad veram pœnitentiā seu conuersionē pertinent, leuiter, frigidè & perfunctoriè curare & agere, ita vt dolor contritionis sit frigidus, & fides perfunctoria. Veteres igitur imposuerunt publicè lapsis suas mulctas canonicas, vt illa disciplina lapsis esset commonefactio, ostendens magnitudinem & abominationem lapsus, & esset incitamentum, eliciens & excitans serium & non simulatum animi de peccatis dolorem, timorem iræ diuinæ, ac veram peccati detestationem: vtq; fides non obiter & perfunctoriè, sed seriò & ex animo peteret, quæreret, & ambiret misericordiam Dei propter Christum. Et hoc est quod Tertullianus dicit, Exomologesin iniungere conuersionem misericordiæ illicem.

VII. *V I I. Quia lapsus criminum efficiunt, & post se relinquunt in animis vestigia quædam seu radices, tanquam affectationes & fomites ad alios nouos lapsus: Vt igitur pœnitentibus semper obuersaretur fœditas, grauitas, & abominatio prioris lapsus: vtq; in posterum cautiores & vigilantiores aduersus peccata redderentur, & à nouis lapsibus, quasi fræno quodam reuocarentur & coërcerentur, & assuescerent occasiones lapsuum vitare: publicas illas mulctas pœnitentibus imposuerunt, vt reliquias prauarum affectionum animi ex peccandi consuetudine, petulantia, seu enormitate contractarum, ita curarent, sanarent, purgarent, & radices illas oppositis*

positis contrarijs remedijs extirparent, ne indè alia & noua lapsuum germina pullularent: sed vt ad virtutes, prioribus vitijs oppositas, se assuefacerent. Et hoc est quod Euseb. lib. 6. cap. 35. dicit: Romæ in magno Concilio decretum fuisse contra Nouatum. fratres lapsos ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις, pœnitentiæ medicamentis curandos & sanandos esse. VIII. *Quia atrocia delicta plerunque comitantur atroces pœnæ, quæ sæpè etiam alios simul inuoluunt. Et Scriptura testatur, tales pœnas tota, vera, & seria pœnitentia, pro bona Dei voluntate, sæpè vel tolli, vel mitigari. Vt igitur lapsi ad seriam & veram pœnitentiam ac deprecationem pœnarum commonerentur & excitarentur, disciplinam illam instituerunt, vt esset commonefactio eius, quod Paulus dicit: Si nosipsos iudicaremus, non dijudicaremur à Domino. Et Ecclesia simul pœnam deprecabatur. Non autem humanis illis ritibus tribuerunt placationem iræ diuinæ: sed, sicut Tertullianus inquit, Quia Satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Item: Exomologesis disciplina est prosternendi & humiliandi hominis, iniungens conuersionem misericordiæ illicem.* VIII.

Has caussas & hos fines, cùm ad excitandam veram & seriam pœnitentiam vtiles fuerint, nec Scripturæ repugnent, si non assuantur alia

impiæ & superstitiosæ opiniones seu conscientiarum laquei, nemo sanus improbat. Et in hoc laborare debebant Pontificij, vt quantum his temporibus fieri posset, talis vtilis disciplina, sine laqueis conscientiarum, & sine impijs opinionibus, Ecclesiæ restituerentur. Sed boni isti Patres de quæstu indulgentiarum suarum tantùm sunt solliciti, quas nisi per nouas & superstitiosas de Satisfactionibus suis opiniones, se hominibus obtrudere non posse vident. Et quia illis titulum veteris Ecclesiæ circundare conantur: hunc prætextũ ipsis ex historica obseruatione detrahere volui. Si enim ea, quæ de Pontificiarum Satisfactionum & indulgentiarum descriptione suprà exposuimus, ad hasce historicas obseruationes conferantur, res plana erit. Nec verò nescius sum, veteres aliquandò nimis largiter, & verbis nimium magnificis disciplinam illam canonicam commendare: Vt, quod Tertullianus dicit, Satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit peccata redimi, ablui, sanari, & iudicem placari: Ambros. pœnas Gehennæ illis compensari: August. Deum illis de peccatis præteritis propitiari. Ea talia sunt, quæ salua fide nec possunt nec debent sicut sonant accipi & intelligi, id quod Gropperus ipse fatetur. Expiatio enim, propitiatio, ablutio, purgatio, redemptio, & reconciliatio pro peccatis, solius Christi meritum est, quod iuxta Scripturam verbo & Sacramentis offertur & fide

Immodicæ & incommodæ laudes canonicæ disciplinæ apud veteres.

Tertul.
Cypr.
Ambros.
August.

fide accipitur: Gropperus igitur tales veterum Hyperbolas non malè mitigat hoc tropo: quod scilicet talis disciplina fuerit incitamentum ad veram pœnitentiam, in qua fide propter Christi meritum peccata expiantur & abluuntur, & Deus credentibus placatur. Radices etiam peccatorum expurgandas esse pœnitentia, & tota pœnitentia pœnas peccatorum aliquandò vel tolli, vel mitigari, iam in præcedentibus ostendimus. Et quia externa illa Ecclesiastica disciplina excitamentum & fomentum iudicabatur veræ & seriæ pœnitentiæ: tropo quodam talia veterum dicta excusanda censet Gropperus Pontificius, cùm quidem ipse Tertullianus talem interpretationem nō obscurè ostendat in illo, quod modò citauimus, dicto: Quia scilicet Satisfactione confessio disponatur, confessione pœnitentia nascatur, & pœnitentia Deus mitigetur. Quod si reliqui Pontificij illam Gropperi interpretationem seu mitigationem recipere noluerint: sed τὸ ῥητὸν in veterum dictis contra Christi Satisfactionem & meritum vrgere perrexerint: prouocabimus ad locum illum communem, in quo ipsi Patres pronunciant, quid de hominum scriptis, sicubi à n. rma & Regula Scripturæ declinare videntur, iudicandum, & sentiendum sit, sicut in prima parte multis patrum sententijs hoc ostendimus.

Gropperus quomodo mitiget veterum Hyperbolas.

Sicut verò, quandò humanæ traditiones nimium vrgentur, fieri solet, subindè aliquid super-

Superstitiones ritibus publicę pœnitentiæ assutæ.

stitionis illis etiam ritibus publicæ pœnitentiæ adhæsit: quæ opiniones aliquandò ab alijs reiectæ, aliquandò verò stabilitæ sunt. Vt Cyprianus disciplinam illam quasi ad remißionem peccatorum necessariam ita vrgere videbatur, vt contenderet, ante Satisfactiones illas ritè ac plenè peractas, neminem absoluendum aut communicandum, & absolutionem datam ante completam Satisfactionem non valere. Item qui lapsi, dum sani essent, non egissent pœnitentiam, etiamsi postea in morbo eam peterent, eos tamen omninò à spe communicationis & pacis prohibendos. Alij verò tunc, & quidem ipsius Cypriani sacerdotes, & Martyres illius temporis contrarium & senserunt & fecerunt: sicut ipse Cyprianus conqueritur. Dionysius etiam Alexandrinus apud Eusebium lib. 6. cap. 36. contrarium statuit. Nicenus etiam canon 12. & Carthaginensis quarti Concilij canon 76. & 77. diuersum decreuerunt, sicut in præcedentibus ostendimus. Postea verò superstitiosæ opiniones de meritis satisfactionum stabiliri & exasperari captæ sunt, donec tandem veteri illa disciplina Ecclesiastica prorsus collapsa & penitus abolita, superstitiosæ tamen istæ opiniones manserunt, & alijs nouis Satisfactionibus ac indulgentijs adhæserunt, sicut in sequentibus ostendemus.

Cypriani error de Satisfactione canonica.

Contradictum Cypriano.

Hæc de veteris Ecclesiæ Satisfactionibus in secunda parte, in loco de pœnitentia, explicata sunt.

sunt. Hoc loco verò plenius aliquantò repetenda fuerunt, vt explicatio & refutatio illius Argumenti, quo Pontificij indulgentijs suis ex veteris Ecclesiæ Satisfactionibus speciem aliquam circundare moliuntur, ex ipsis fundamentis monstraretur. Et ad integram historiam, de origine indulgentiarum omninò etiam hæc historica narratio pertinet.

DE CANONIBVS POENItentialibus.

HACTENVS *in genere diximus de disciplina veteris Ecclesiæ in publica pœnitentia, quia verò olim singulis criminibus publicis seu lapsibus grauioribus certæ mulctæ pœnitentiariæ constitutæ & decretæ fuerunt. Et illarum mulctarum relaxationes seu remissiones primitus appellatæ fuerunt indulgentiæ. De illis igitur etiam quædam dicenda sunt. Et Eusebius quidem lib. 6. cap. vlt. refert: Dionysium Alexandrinum scripsisse ad Aegyptios Epistolam de pœnitentia, in qua exposuerit, quæ sibi de lapsis statuenda viderentur,* τάξεις τῶν ἁμαρτημάτων διαχαράξας, *describens gradus criminum. Posteà verò certis canonibus, quos pœnitentiales vocârunt, res illa comprehensa fuit in concilio Ancyrano ac Niceno, & in alijs sequentibus Concilijs. Et in Basilio describuntur talia aliquot capita* τῶν ἐπιτιμίων, *tanquam canones, pro quibus delictis,*

Indulgentiæ quid primitus in Ecclesia fuerunt.

Origo et causa canonum pœnitentialium.

quæ mulctæ imponendæ, quæ capita huc referri possint. Extant autem canones illi pœnitentiales sparsim in diuersis multorum libris prolixè descripti & collecti à Burchardo ac Gratiano. Sed nos præcipuos, quàm fieri poterit breuissimè, hoc loco annotabimus, vt in vna quasi tabella veteres pœnitentiales canones expositi historicam illam obseruationem, quomodò Satisfactiones illæ primò nimium cumulatæ & exasperatæ, posteà verò sensim collapsæ, & tandem prorsus abolitæ sint, facilius Lectori declarare possint. Nam & indè veterum indulgentiarum origo, mutatio, & nouarum nundinatio manifestè ostendi poterit.

CANONES POENITENTIALES ex Concilio Ancyrano.

Qui idolis sacrificârunt, &c.

QVI sacrificârunt idolis, & in templis idolorum habitu cultiori cœnârunt, vno anno constituantur inter audientes, tribus inter pœnitentes: Posteà per biennium communicent orationi, & reconcilientur Sacramentis.

Si manducauerunt flentes, post trienníj pœnitentiam suscipiantur ad communionem, sed sine oblatione, hoc est, vt ipsi oblationem non offerant.

Adducti ad idolorum templa.

Si perducti ad templa idolorum, non manducârunt, biennio maneant in pœnitentia, tertiò anno communicent.

Qui minus territi sacrificârunt, primò inter audien-

audientes constituantur: posteà per triennium peragant pœnitentiam, & post biennium communicent: sed sine oblatione, vt ita demum post sexennium plenè restituantur. Sacrificantes idolis minis fracti.

Qui vi coacti aliquoties sacrificârunt, quatuor annis pœniteant, duobus annis sine oblatione communicent, & septimo demùm anno restituantur. Coacti vi sacrificare.

Qui alijs causa fuerunt defectionis, per triennium inter catechumenos habeantur, per aliud sexennium pœniteant, vt ita post decennium restituantur. Defectionis autores.

Qui cum bestijs rem habuerunt, 25. annis pœniteant: pòst per quinquennium orationi communicent, vt post annos triginta demùm Sacramentis communicent.

Adulteri post septem annorum pœnitentiam restituantur. Adulteri.

Mulieres partum abigentes, per decennium pœniteant.

Homicidium voluntarium vsq; ad exitum vitæ pœnitentiæ subijciatur. Quod casu commissum est, quinquennij pœnitentiam habeat. Homicidiũ voluntariũ.

Qui diuinationibus vtuntur, quinquennio agant pœnitentiam. Diuinatores & pythonici.

EX CANONE NICENO.

QVI *præter necessitatem metu periculi abnegârunt fidem, tribus annis inter audientes habeantur, & septem alijs annis sint inter pœ-* Metu periculi fidẽ abnegantes.

 niten-

nitentes, pòst per biennium sola oratione communicent.

Post pœnitentiam relapsi. *Qui conuersi redierunt ad vomitum, per triennium sint inter audientes: posteà per decennium inter pœnitentes.*

EX BVRCHARDI LIBRO XIX.

Volūtarius homicida. SI *homicidium fecisti voluntariè, 40. dies continuos, quod vulgus teutonicè carrinam vocat, in pane & aqua ieiunes, & septem annos sequentes pœnitentiam agas.*

Homicidiū in bello. *Si homicidium fecisti in bello, tres quadragesimas pœniteas.*

Cædes fortuita. *Si casu aliquem occidisti, ieiunes carrinam, & quinquennio pœniteas.*

Patricidiū. *Si occidisti vel parentes, vel vxorem, vel seniorem tuum, per totam vitam pœniteas, & in vltimo tandem vitæ termino viaticum tibi conceditur.*

Si truncasti membrum alicuius, per annum pœniteas: Si vulnerasti, carrinam ieiunes.

Occidens presbyterū. *Qui presbyterum interfecerit, ita debet pœnitere, quasi octo homicidia commisisset.*

Periurium. *Periurium habet ieiunium carrinæ, & pœnitentiam septem annorum.*

Iuramenta leuia. *Otiosa vel leuia iuramenta, partim septem, partim 15. partim 40. dierum pœnitentiam habent.*

Sacrilegiū. *Si furatus es aliquid ex Ecclesia, ieiunabis tres*

carri-

carrinas, & septem annis pœnitebis.

Si domum Christiani furando perfregisti, per vnum annum pœniteas. Furtū è domo Christiani.

Adulterium, vbi vna persona soluta est, habet vnam carrinam & septem annos. Si vtraq; persona coniugata est, duæ sunt carrinæ & quatuordecim anni. Adulterium si alter sit solutus.

Fornicatio habet pœnitentiam decem dierū. Fornicatio.

Fornicatio cum Sanctimoniali habet pœnitentiam carrinæ & septem annorum. Cum sanctimoniali.

Si corrupisti virginem & duxisti, annum vnū pœniteas: Si non duxisti, pœniteas per biennium. Corrumpēs virginem & ducens eā.

Raptus mulieris punitur carrina & septem annis. Raptus.

Falsum testimonium punitur vt adulterium, furtum, & homicidium. Falsum testimonium.

Vsus artis Magicæ habet pœnitentiam biennij, Superstitio 40. dierum. Magia, Superstitio.

Soluisti ieiunium, pœniteas vel viginti, vel quadraginta dies.

Ebrietas habet pœnitentiam decem dierum. Ebrietas.

Detractio & maledictum septem dierum ieiunium habet. Detractio.

Incestus habet pœnitentiam vsq; ad mortem. Incestus.

Sodomia decennij pœnitentiam habet. Sodomia.

Habuisti communionem cum excommunicato, ieiunes carrinam & pœniteas septennium. Communicans cū excommunicato.

Coitus præter naturam tres quadragesimas habet.

Hæc

Burchard. fuit VVormaciensis Episcopus anno 1020.

Hac qua pracipua esse iudico ex Burchardo, qui circa annum Domini 1020. VVormaciensis Episcopus fuit, annotare volui. Indè enim vocabula, qua in Bullis quibusdam indulgentiarum vsitata sunt, intelligi poterunt de carenis, quadragenis, & septenis. Burchardus scribit, carrinam, & dicit esse teutonicum vocabulum, cuius etymologia germanica, si qua est, eadem, vt arbitror, fuit, sicut septimana & dies passionis Christi, Germanis vocantur die Carwochen vnd der Karrfreytag. *Quando enim in foro reus mulctam à Iudice impositam, vt laso pro iniuria vel pro damno satisfiat, persoluit: Germani dicunt,* abtrag / karr vnd wandel thun. *Mulctas igitur pœnitentiales forensi vocabulo nominàrunt Carrinas. Alij scribunt carenam, & à carendo deducunt. Fuit autem Carena ieiunium quadraginta dierum in pane & aqua: quibus diebus à templo & congressu hominum abstinere cogebantur. Quadragenam appellàrunt, quantum ex Burchardo colligi potest, tres carenas, seu tres quadragesimas: quarum prima fuit communis illa ante Pascha: altera ante festum Ioannis: tertia ante Natiuitatem Domini. Septenam appellàrunt pœnitentiam septem annorum, quam Burchardus ita describit: Primo anno, exceptis festis, in totum abstinebant à vino, medone, cereuisia, carne, sanguine, à caseo, & ab omni pingui pisce. In secundo & tertio an-*

Carena forense vocabulum est.

Carena à carendo.

Carena quid.

Quadragena.

Septena.

tio anno ieiunium feria tertiæ, quintæ, & sabbati poterat redimi. In quatuor postremis annis ieiunabant tantùm tres dictas quadragesimas: Feria verò tertia, quinta, & sabbato edebant quicquid vellent. Porrò publica pœnitentia ita dabatur, sicut ex Concilio Agathensi citat Burchardus, in capite quadragesimæ: Ante fores Ecclesiæ pœnitentes se repræsentabant Episcopo ciuitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram prostratis, ipso habitu & vultu reos se proclamantes. Ibi secundum modum culpæ pœnitentia per præfixos gradus iniungebatur. Posteà in Ecclesiam introductis manus imponebantur, misso cinere, caput cilicio operiebatur, coma deponebatur, vestimenta mutabantur, & cum gemitu ac suspirijs denunciabatur ipsis: quod, sicut Adam proiectus est de Paradiso, ita & ipsi ab Ecclesia pro peccatis abijcerentur. Et ministris mandabatur, vt eos extra ianuas Ecclesiæ expellerent, &c. Ritus publicæ pœnitentiæ.

CANONES POENITENTIALES ex Gratiano.

EXTANT *& in Decretis Gratiani sparsim varij canones pœnitentiales, quos in vnum collectos, breuiter hoc loco adscribemus, vt collatio institui possit.*

Si presbyter fornicatus fuerit, pœnitentiam decem Presbyter scortator.

decem annorum facere debet, hoc modo: vt in loco remoto inclusus, sacco indutus, & humi prostratus, tribus primis mensibus continuis à vespera in vesperam pane & aqua vtatur, exceptis diebus festis. Posteà vnum annum & dimidium in alio loco pane & aqua expleat. Deindè ad pacem admittatur, & vsque ad expletionem septimi anni feriam secundam, quartam, & sextam in pane & aqua ieiunet. Tribus vltimis annis omni sexta feria in pane & aqua ieiunet. Hæc describuntur Distinct. 82. ca. Presbyter.

Qui duas sorores vel cognatas cognouit, septē annis pœniteat, 35. q. vltima. Si quis.

Pollutam à se ducens vxorem. *Qui ducit in matrimonium illā, quam polluit per adulterium, quinq; annis pœniteat, 31.*

Incestus. *Qui cum brutis coierit, vel incestum commiserit, plus quàm septenis annis pœniteat, quæ. 2. Hoc ipsum, &c.*

Votum violans. *Violans votum pœniteat tribus annis, Dist. 27. Si vir, &c.*

Homicida volūtarius. Fortuitus. *Homicida voluntarius pœniteat septem annis, casualis quinq; annis, Dist. 50. ca. Miror, Et eos. Qui ex necessitate fecerit homicidium, duobus annis pœniteat, Dist. 50.*

Matricida. *Matricida decem annis pœniteat, ita vt per annum integrum Ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores Basilicæ stet orans. Deinde in Ecclesia stet inter audientes, post trienniū communicet.*

Omni-

Omnibus his annis carnem non manducet, vinũ non bibat, vehiculo non vtatur. Ieiunet tribus diebus per ſeptimanam vſq; ad veſperam, 33. quæ. 2. ca. Latorem.

Eius, qui clericum occiderit, variæ deſcribuntur pœnitentiæ, 17. quæ. 4. Vel enim ſeptem annis pœnitere cogitur, vel viginti annis, vel cogitur exire de ſæculo, vel vſq; ad mortẽ non abſoluitur. Occidens clericum.

Periuris, & qui aliquem iniuſtè ad mortem accuſat, 40. diebus in pane & aqua ieiunet, & ſeptem annis pœniteat, 6. quæ. 1. Et 22. quæ. 5. Periurus & falsò accuſans ad mortem.

Qui frangunt pœnitentiã ſolennem, pœnitere debẽt annis et in fine vitæ cõmunicẽtur, 33. quæ. 2. Pœnitentiã violans.

Sacrilegium habet pœnitentiam ſeptem annorum, 12. quæ. 2. Sacrilegiũ.

Qui cum hæreticis communicârit, pœniteat annis decem, 24. quæ. 1. Communicans cum hæreticis.

Magiæ vſus habet pœnitentiam quinq; annorum, 16. quæ. 5. Magiæ vſus.

Qui non vult cum proximo pacem facere, vno anno pœniteat, & ad pacem redeat, 22. quæ. 2. Irreconciliabilis.

Qui vxorem adulteram nõ pœnitentem agnoſcit, tribus annis pœniteat, 21. quæ. 1.

Qui filiam ſpiritualem, quam vel baptizauit, vel de Baptiſmo ſuſcepit, cognouerit, pœniteat duodecim annis, 30. quæ. 1.

Poſſent autẽ plures canones pœnitentiales addi ex Decretalibus, & ex aliorum Decretis vel ſcriptis: vt de pœnitentia eorum, qui in quadra-

gesima non abstinebant ab vxoribus & à carnibus. Item: qui comedebant animalia morticina, vel aues strangulatas, vel pisces mortuos, vel sanguinem. Item qui non dicebant horas canonicas, &c. Sed nostrum institutum non est omnia recentioria illa colligere. Nam & Burchardus fatetur pœnitentiali Bedæ & recentiorum, plura esse ab alijs inserta, quæ antiquis canonibus non conueniant. Hos verò præcipuos vetustatis canones ideò hoc loco adscripsimus, vt consideretur, quemadmodum cumulati & exasperati sint canones illi: vtq́ꝫ ex collatione eò planius intelligatur, quemadmodum in pontificia Ecclesia collapsi nunc & aboliti prorsus sint veteres illi ritus publicæ pœnitentiæ: & quemadmodum sensim nouæ seu aliæ Satisfactiones & indulgentiæ surrogatæ sint. Indè enim vera origo indulgentiarum rectè monstrari & intelligi poterit.

DEMONSTRATIO HISTORICA, quòd Indulgentię olim aliud nihil fuerint quàm moderationes, relaxationes, seu remisiones illarum mulctarum canonicarum, quæ in publica pœnitentia vsitatæ tunc erant.

Quę veteris Ecclesiæ fuerint indulgentiæ.

HISTORIA *itaqꝫ antiquitatis multis exemplis ostendit, veterem Ecclesiā in mulctis illis*

illis seu castigationibus Ecclesiasticis seu canonicis quæsiuisse & adhibuisse varias moderationes, relaxationes & remissiones, pro circumstantijs temporum, personarum, et lapsuum, et prout pœnitentes vel citius vel euidentius ostenderent & probarent seriam resipiscentiam. Quandò enim fines illos, propter quos disciplinam Ecclesiasticam institutam fuisse diximus, castigatione vel moderatiore vel breuiore se assequi posse videbāt, nolebant rigorem canonum pœnitentialium nimis duriter vrgere: sed aliquid, vel de rigore mulctarum relaxabant, vel de temporis diuturnitate remittebant: & ante expletum tempus canonicarum satisfactionum pœnitentes sæpius ad communionem admittebant. Et vocabulum quidem indulgentiarum in hac materia apud veteres illos vsurpatum non facilè inuenitur: vocârunt enim mitigationes, moderationes, relaxationes & remissiones. Posteà tamen indulgentias vocârunt, quando de iniunctis & susceptis illis publicæ pœnitentiæ satisfactionibus aliquid, vel quoad rigorem disciplinæ, vel quoad temporis prolixitatem, vel relaxabatur, vel remittebatur. Aliquot autem exemplis veteris Ecclesiæ ostendemus, quomodo moderationes seu relaxationes illæ factæ sint. Indè enim manifestum euadet, quid & quales veteris Ecclesiæ indulgentiæ fuerint.

Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotum.

Indulgentiæ quid & in quibus.

Primò igitur asperitatem canonum pœni-

Y *tentialium*

Exempla & testimonia relaxationũ satisfactionis Canon. pœnitentib. impositę. *tentialium sæpius coacti fuerunt relaxare & moderari, vt vel breuiores, vel pauciores, vel mitiores constituerent satisfactiones in publica pœnitentia. Ita Nicenus Canon 11. dicit, eos qui præter necesßitatem fidem abnegárant, olim nulla misericordia dignos habitos: tunc verò aliquid humanitatis circa ipsis ostensum, constituta ipsis pœnitentiæ duodecim annorum.* Et Canon *Ancyranus 21. dicit, antiquam definitionem fuisse, vt mulieres, quæ vel conceptus excutiunt, vel partus necant, vsque ad exitum vitæ ab Ecclesia remouantur. Nunc verò, inquit Canon, humanius diffinimus, vt eis decem annorum pœnitentia tribuatur.* Et Canon 22. inquit: *Qui casu homicidium fecerint, ijs prior quidem regula septem annorum pœnitentiam imponit. Hæc verò humanior definitio quinquennij tempus tribuit. Ita Agathense concilium Canone 37. inquit: Lapsis à fide grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas, quibus nos annorum multitudine breuiata, pœnitentiam biennij imponimus. Hoc si præscripto modo facere voluerint, vetus obseruatio relaxetur, &c.* vbi vocabulum Relaxationis obseruetur. *Huc pertinet etiam, quod suprà diximus, quemadmodum Cypriani, & aliorum asperitas mitigata fuerit, de pace & communione danda illis, qui in exitu vitæ constituti, vel tunc primùm pœnitentiam petebant, vel satisfactiones impositas nondum*

Canon Nicenus. I. Leuiter fide abnegantes

Ancyranus. II. Abigentes fœtum vel necãtes partum.

III. Fortuitum homicidiũ.

IIII. A fide lapsi.

Vocabulum relaxationis

dum compleuerant. Et hoc fuit vnum genus relaxationum seu indulgentiarum veteris Ecclesiæ.

Secundò etiam postquam iuxta Canones iniuncta & susceptæ iam erant solennes publicæ pœnitentiæ satisfactiones, exhibitis tamẽ et perspectis sufficientibus veri doloris, & seriæ resipiscentiæ documentis, ad intercessionem, vel fidelis populi, vel Martyrum sæpius, vel de iniunctis mulctis aliquid remittebatur, vel ante completum publicæ pœnitentiæ tempus in canonibus præscriptum reconciliabantur. Ita apud Euseb. lib. 6. ca. 35. Episcopus quidam à Nouato ad Ecclesiam flebiliter lamentans, & crimen apertè confitens, reuersus, populo vniuerso pro eo rogante, in communionem recipitur. Et apud Cyprianum, Martyres diligenter inspecta pœnitentium vita, cùm viderent pœnitentiam satisfactioni proximam, suis intercessionibus apud Ecclesiæ præsides impetrabant, vt de pœnis Canonicis, quæ pœnitentib. iniunctæ erant, aliquid minueretur, & relaxaretur, vt satisfactionibus nondum impletis, reconciliarentur. Martyres enim illi siue confessores libello de Catasta misso, suis manib. ad Ecclesiæ præsides scribebant, vt in sui gratiam hi aut illi ad communionem reciperentur, Cyp. li. 3. Epi. 15. 16. & 18. Tertiò, ipsi etiam Episcopi cùm viderent, pœnitentes sufficientia doloris sui resipiscentiæ, conuersionis, et emendationis signa declarasse, ne

Secundum genus mitigationis est satisfactionum iã impositarum.

Exemplum Eusebij.

Cyprianus.

Tertia ratio relaxationis authoritate Episcoporũ.

se, ne nimia austeritate, vel in desperationem, vel in dedolentiam proturbarentur: de iniunctis pœnis aliquid relaxabant, & ante completum publicæ pœnitentiæ tempus lapsos recipiebāt. Cùm enim se hoc, quod ritibus illis quærebant, veram scilicèt contritionem et serium emendationis propositum in pœnitentibus, assecutos viderent: iudicârunt conscientijs non esse laqueos iniiciēdos.

Ancyranus Canon. *Ita Ancyranus Canon 5. dicit, Episcopum hanc habere licentiam oportet, vt perspecta singulorum pœnitentium cōuersatione humanius agens, tempus pœnitentiæ alicui, vel prolixius, quoad correctioni necessarium viderit, addat. Item: discutiatur horum & præcedens vita & posterior, et ita circa eos sacerdotalis se humanitas moderetur. Et 5. Canon Nicenus dicit: Habeantur excommunicati, quousq; vel in communi, vel ipsi Episcopo suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam.*

Burchardus. *Burchardus etiam ex dictis Hieronymi citat: Quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quàm doloris, nec abstinētia ciborum tantum, quantum mortificatio vitiorum. Ideò tempora pœnitentiæ fide & conuersatione pœnitentiū abbreuianda præcipiuntur, & negligentia protelanda existimantur.*

Hæ fuerunt veteris Ecclesiæ, siue relaxationes siue indulgentiæ, à quibus, quemadmodum Pontificiæ indulgentiæ per omnia genera causarum diuersæ sint, ex hac narratione, et ex descri-

ptione

ptione indulgentiarum, in principio exposita, si fiat collatio, manifestum est. Atq; ideò nudam tantùm pono recitationem, relinquens Lectori collationem diuersitatis.

QVOMODO POSTEA SVCCESserint redemptiones, seu commutationes publicarum satisfactionum.

POst vera & prima antiquitatis tempora successerunt redemptiones, seu commutationes publicarum satisfactionum. Vndè sensim inclinatio facta fuit ad alias & nouas indulgentias. Cùm enim veterum satisfactiones non amplius, ob illam causam & in hunc finem, vsurparentur, vt lapsis essent excitamenta & fomenta veræ contritionis & seriæ emendationis: sed accessisset opinio operis operati, & tamen ex Scriptura ostendi non posset, necessarias illas esse ad remissionem peccatorum, & ad reconciliationem cum Deo: facta itaq; fuerunt onera illa publicarum satisfactionum, sicut cumulata & exasperata erant intollerabilia. Atq; ideo, cùm veteres satisfactiones in totum retinere nõ possent, alia enim fuerat ratio temporum patrum ætate. Ne igitur subitò in vniuersum conciderent, redemptiones, seu commutationes introduxerunt, vt aliquas retinerent, aliquas commutarent. Ita Burchardus ex

Finis satisfactionum Canon alius factus.

Causa commutationis & redemptionis satisfactionum Cano.

Burchardr

dus ex pœnitentiali Romano multa de redemptionibus satisfactionum transcribit: vt pro vno die, quem in pane & aqua quis ieiunare debet, quinquaginta Psalmos genibus flexis, vel septuaginta stando dicat, & vnum pauperem pascat. Qui Psalmos non nouit, diues vnum diem tribus denarijs, pauper vno redimat, vel tres pauperes pascat. Vna hebdomada redimitur trecentis Psalmis. Vnus mensis Psalmis mille ducentis. Pro vno anno det pauperibus in eleemosynam viginti duos solidos, pro quadragenis computet precium cibi & potus sui, ac medietatem eius distribuat in eleemosynam pauperibus. Fuerunt & peregrinationibus satisfactiones publicæ redemptæ seu commutatæ, 33. q. 1. Plures verò aliæ tales redemptiones seu permutationes apud Burchardum describuntur, nos exempli tantùm gratia has adscripsimus.

Commutatio ieiunij vnius diei in pane & aqua.

Psalmorum ignoratio.

Hebdomada.

Mensis.

Annus.

Peregrinationibus redemptæ satisfactiones.

Sed ex illis redemptionibus seu commutationibus, cùm leuiùs & facilius fieri possent, mox subsecuta fuit languefactio veræ contritionis, seriæ emendationis euersio, & persuasio impunitatis in delictis. Persuasio enim cœperat adhærescere illis permutationibus, tanquam opere operato Deo pro peccatis satisfieri. Burchardus enim ex concilio Cabilonensi, quod tempore Caroli Magni celebratum fuit, describit canonem cōtra illos, qui ex industria peccantes, propter eleemosynarum largitionem, quandā sibi promittebant impuni-

Damna ex his redemptionibus et commutationib. secuta.

Epicureismus.

Persuasio operis operati.

impunitatem: videbantur enim Deum quasi mercede conducere, vt eis impunè peccare liceret. Citat ex eodem concilio & alium canonem: *Sunt Clerici, qui negligenter viuentes, in eo purgari se à peccatis putant, si Romam, Turonum, & alia quædam loca, sub prætextu orationis, peragrent. Sunt & Laici, inquit, qui putant, impunè se peccare aut peccasse, quia loca illa oraturi frequentent. Sunt potentes, qui acquirendi censûs gratia id faciunt. Sunt pauperes, qui ideò id faciunt, vt maiorem habeant materiam mendicandi, vel quia tantùm sunt vecordes, vt putent, se sanctorum locorum sola visione à peccatis purgari, non attendentes, quod ait Hieronymus: Nõ Hierosolymam vidisse, sed Hierosolymis benè vixisse, laudandum est.* Et circa eadem tempora Claudius etiam Caroli Magni Presbyter scripsit contra illorum persuasionem, qui pœnitẽtiæ causa Romam pergebant.

Clerici. Laici. Potentes. Pauperes. Hieronymus.

QVOMODO PER COMMVTAtiones veteres satisfactiones sensim collapsæ sint, & tandem prorsus intercide- rint. Earum verò loco aliæ nouæ satisfa- ctiones nouis opinionibus substitutæ; vndè nouæ etiam indulgentiæ ortæ sunt.

ITa ergò cum rigor canonum pœnitentialium amplius tollerari non posset, primùm per com-

Canones pœnitẽtiales partim mitigati partim retenti.

 muta-

mutationes in opera leuiora conati fuerunt Canones illos partim mitigare, partim verò retinere. Ex Burchardi enim canonibus colligitur, solitas tunc quidem, iuxta canones, pro publicis delictis veteres satisfactiones imponi: sed pœnitentibus licentiam concessam, vt partem earum commutatione, sicut dictũ est, redimerẽt: quasdam verò dicebant redimi non posse, sed absq; cõmutatione complendas esse, vt cùm dicunt, ieiunium sextæ feriæ redimi non posse, sed sine commutatione seruandum esse. Ostendunt & hoc Burchardi Canones, cæptum tunc fuisse, vt pœnitentes ante exactum totum publicæ pœnitentiæ tempus ad absolutionem & communionem admitterentur, & posteà, quod reliquum erat satisfactionum, persoluerent. Vt exempli gratia: Cui imposita erat septem vel decem annorum pœnitentia, is post bienniũ vel quadriennium admittebatur ad communionem, & post communionem reliquum tempus complebat. Inde secutum est posteà, quòd post iniunctas satisfactiones, absolutio & communio data fuit, priusquàm executio satisfactionum inchoaretur: imò tandem post acceptam absolutionem impositæ primùm fuerunt satisfactiones, sicut nunc in papatu fit. Ita laxatis primùm canonibus pœnitentialibus, vsus eorum sensim collapsus fuit, & tandem prorsus intercidit. De illis enim spectaculis publicæ pœnitentiæ nihil iam reliquum est in Ecclesia

Pœnitentes ante completam satisf. factionẽ ad communionem admissi.

Absolutio et communio data ante inchoatã persolutionem impositæ satisfactionis. Post Absolutionem impositæ.

clesia Pontificia, nisi vmbra quadam, siue, vt verius dicam, ludus & iocus. In capite quadragesimæ aspergunt capitibus cineres, & posteà canunt ea, quæ olim in publica pœnitentia psallebantur, cùm nullos publicè pœnitentes habeant. Romæ aliquandò spectaculum editur quorundam conductitiorum, qui seipsos flagellant. In Templo Halberstadiano quotannis agitur talis ludus seu fabula: Conducunt certum quendam Raubaucum, quem Adamū nuncupāt, sordidè vestitum, quem in capite quadragesimæ templo solenniter eÿciunt, cumq́; liberaliter ipsum pascant, iubent eum, quasi ieiuniÿs confectum, tristem per quadragesimum cum silentio foribus templi obuersari, donec in die cœnæ rursus in Templum introducatur. Ita, vetus pœnitentia in ludos tandem seu fabulas desÿt in Ecclesia Pontificia.

Ritus iocularius loco publicę pœnitentiæ in Ecclesijs Pontificijs.

Flagelliferi.

Adam Halberstatensis in Saxonia.

Nomina verò siue appellationes Carenarum, septenarum, quadragenarum posteà informis indulgentiarum remanserunt. Formam enim veteris pœnitentiæ, quæ olim in publicis criminibus tātùm vsitata fuerat, inscitè ad quæuis peccata, & ad omnes pœnitentes transferre & applicare tentauerunt, imponentes singulis pœnitentibus vel carenas, vel septenas, vel quadragenas. Quia verò rigorem & austeritatem veterum illarum satisfactionum, cùm pro omnibus & quibusuis peccatis iniungerentur, homines tollerare vel non poterant, vel non volebant: inuētum fuit

Respub. pœnitētiæ abolita retentis solis vocabulis.

hoc sophisma, vt nominarentur quidem in impositione satisfactionum vel carenæ, vel quadragenæ, vel septenæ: sed illæ docerentur vel per commutationes Burchardi, vel per nouas, de quibus mox dicemus, indulgentias redimi posse. Ex commutationibus verò Burchardi posteà fecerunt nouas satisfactiones. Docere enim cœperunt, in Sacerdotis arbitrio positum esse, loco veterum satisfactionum, quot et quales ex illis, quæ apud Burchardum commutationes seu redemptiones vocantur, pœnitentibus post absolutionem imponere vellet, vt sunt ieiunium, oratio, eleemosyna, quas partes satisfactionis posteà dixerunt. Et illas nouas etiam iniunctas pœnitentias nouis, vt mox ostendemus, indulgentijs redimi posse docuerunt: vtque merces nouarum istarum & satisfactionum & indulgentiarum, & facilius extrudi & obtrudi possent, commenti sunt, satisfactionibus istis tanquam compensatione æquiualente, per opera aliàs indebita, redimi & expiari partem, vel culpæ vel pœnæ æternæ, vel certè partem pœnæ temporalis. Etsi enim Scholastici disputent, satisfactiones nostras propriè non esse expiatorias seu compensatorias pro culpa & pœna æterna, sed tantùm pro pœna temporali: tamen ostendunt non paucos fuisse, qui senserint & disputârint etiam de compensationibus & expiationibus pro culpa & pœna gehennæ per satisfactiones. Simul verò tunc omnes no-

Nouæ satisfactionum formę veterib. ignotę.

Merita nouarum commentitiarũ satisfactionum.

nes nouum commentum excogitârunt, nisi satisfactiones in hac vita, vel opere complerentur, vel pecunia redimantur, luendas esse post hanc vitam pœnis acerbißimis in purgatorio. Et de satisfactionibus quidem diximus in secunda parte huius Examinis, de indulgentiarum igitur, quæ recentes & vetustati ignotæ sunt, origine & progressu iam quædam annotabimus.

Purgatorij origo.

ORIGO ET PROGRESSVS NOuarum indulgentiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant, ex Decretalibus Gregorij Noni & Bonifacij Octaui.

EX *illis, quæ breuiter hactenus annotauimus, manifestum est, magnam esse dißimilitudinem & luculentum discrimen inter indulgentias veteris Ecclesiæ, & inter nouas illas, quas post subsecutas esse ostendimus, & in principio huius loci descripsimus. Harum origo cùm in historijs non satis luculenter annotata sit, vestigia, quantùm fieri poterit, ex certis scriptis nobis inquirenda erunt. Quòd enim fingunt, Gregorium Magnum suo tempore ad certas in Ecclesijs Romanis stationes tales dedisse indulgentias, fabulosum & falsum est. Nihil enim tale, vel in Gregorij scriptis*

Fabula de Gregorij indulgentijs.

ptis vel in certis illorum temporum historijs extat. Occasio verò fabulæ indè videtur arrepta esse. Posteriores Pontifices Romani ad stationes in certis vrbis Romæ Ecclesijs multas & magnas profuderunt indulgentias, sicut posteà indicabimus. Et quia Gregorius Magnus etiam stationum mentionem facit: mox affingunt Pontificij suas indulgentias, sed sine vllo prorsus documento ex Gregorij scriptis. Nam & Tertullianus aliquot in locis de stationibus in Ecclesia sui temporis scribit, nec tamen indè sequitur, Tertullianum vel authorem, vel approbatorem fuisse Pontificiarum indulgentiarum. Fuerunt autem Stationes, quasi statæ feriæ, quibus populus in certis templis conueniebat ad auditum verbi, ad cōmunionem mysteriorum, & adorationem. Et quia stantes verbum audiebant & orationes faciebant, dictæ fuerunt stationes. Atq; in Gregorio extant quidem homiliæ habitæ ad populum in illis stationibus: sed de indulgentijs verbum nullum. Et tempore Burchardi quidē, qui circa annum Domini 1020. scripsit, ac Gratiani etiam tempore, cuius Decretum circa annum Domini 1150. editum esse, Glossa 2. quæst. 6. testatur, commutationes satisfactionum cœpisse suprà ostendimus. De indulgentijs verò, de quibus nunc agimus, nulla in ipsorum scriptis extant vel testimonia vel exempla: Nec in Longobardo etiam. Ergò non longè ante annum Domini 1200. videntur originem suam

De stationibus.

Stationes tēpore Tertulliani.

Stationes quid fuerint.

Vnde dictæ.

Indulgentiæ nec Burchardi tempore, nec Gratiani.

Nec Longobardi.

cœpisse

cœpisse noua hæ indulgentiæ, idq́; hoc modo Astexanus in sua Summa scribit: Quod pœnitens, si sentiat, satisfactionem sibi iniunctam nimis esse grauem, aut ad seruandum periculosam, posset ad eundem suum confessorem vel alium recurrere, & petere vel commutationem vel relaxationem & remissionem seu indulgentiam iniunctæ satisfactionis: & sacerdotem habere potestatem, vel commutandi, vel etiam relaxandi satisfactionem prius iniunctam. Et hæc de Sacerdotum seu confessorum indulgentijs in foro pœnitentiali, ex multis Canonistis probat Bernhardinus. Posteà disputari captum fuit, à quo possent fieri tales relaxationes seu remissiones: an à proprio Sacerdote, an ab æquali, an à superiore. Postremò ad solos Episcopos & Archiepiscopos dispensatio illa translata fuit. Et tandem de plenarijs Romani Pontificis indulgentijs magnificè disputari captum fuit. Cumq́; primùm, sicut Astexanus ostẽdit, relaxationes illæ fierent ad petitionem pœnitentium, si imbecillitatem suam ad ferendas satisfactiones satis probassent: posteà ad corrogationes eleemosynarum, ad dedicationes templorum, ad peregrinationes, & tãdem ad tinnitum munerum, in genere cæperunt variæ indulgentiæ concedi, id quod ordine ostendemus.

Quando indulgentiæ nouæ cœperint.

Astexanus.

Bernhardinus.

Quis relaxare satisfactiones Canon. possit.

In Decretalibus itaq́; Gregorij Noni lib. 5. titulo de pœnitentijs et remissionibus, extant quædam, vndè origo illarum indulgentiarum aliquo modo

Indulgentiæ ad Eleemosynarũ corrogationes concessæ.

modo deprehendi potest. Cùm enim cæptum fuisset veteres Satisfactiones, sicut ex Burchardo ostendimus, eleemosynis commutare & redimere, illi, qui publicas pro hospitalibus (vt vocant) eleemosynas colligebant, quos quæstores eleemosynarum vocârunt, vt hominum liberalitatem promptiorem haberent, cæperunt largas in suis prædicationibus proponere indulgentias: illa enim abusio in Lateranensi concilio circa annum Domini 1215. reprehensa fuit, & in capitulo, cùm ex eo: ponitur forma literarum, quæ à sede Romana solita tunc fuerit dari quæstoribus illis: Quia scilicet scriptum est: Qui parcè seminat, parcè & metet: qui verò seminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam. Cùm igitur ad sustentationem fratrum & egenorum ad hospitale N. confluentium, propriæ non suppetant facultates, vniuersitatem vestram monemus, atque in remissionem vobis iniungimus peccatorum, vt de bonis vobis à Deo collatis, pias eleemosynas eis erogetis, vt per subuentionem vestram ipsorum inopiæ consulatur, & vos per hæc bona & alia ad æterna possitis gaudia peruenire.

Indulgentiarũ impudentia taxata.

In eodem titulo Alexander Tertius circa annum 1170. loquitur de remissionibus, quæ fiebant in dedicationibus Ecclesiarum, aut conferentibus aliquid ad ædificationem pontium. In Lateranensi verò concilio circa anuum 1215. facta fuit

Constitutio Lateranensis cõcilij cõtra immodicas indulgentias.

hæc

hæc constitutio: *Quia per indiscretas & superfluas indulgẽtias, quas quidam Ecclesiarum Prælati facere non verentur, & claues Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis Satisfactio eneruatur: decernimus, vt, cùm dedicatur Basilica, non extendatur indulgentia vltra annum, ac deindè in anniuersario dedicationis tempore 40. dies de iniunctis pœnitentijs indulta remissio non excedat. Hunc quoq; dierum numerum indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur; cùm Romanus Pontifex, qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc in talibus moderamen consueuerit obseruare.*

Et in sexto Decretalium lib. 5. titulo 10. Innocentius Quartus circa annum 1244. pro fabrica Ecclesiæ Remensis permittit concedere indulgentias, vel vnius anni, vel quadraginta dierum.

Nouæ igitur illæ indulgentiæ cæperunt circa annum Domini 1200. & vsq; ad annum 1250. fuerunt remissiones partis alicuius de iniunctis pœnitentijs, scilicet vel 40. dierum, vel vnius anni tantùm. Et casus, pro quibus tunc dederunt indulgentias, hi fuerunt: Subleuatio hospitalium, ædificatio pontium, seu viarum, & fabrica Ecclesiæ alicuius.

Initium nouarũ indulgentiarũ & quid fuerint & quorsum datæ.

QVID

QVID DOCTORES ECCLESIAE illius temporis de nouis istis indulgentijs senserint: & quomodo Scholastici suis disputationibus cœptas illas indulgentias ornare & amplificare studuerint.

Abusus nouarum indulgentiarum et diuersa de ijs eruditorum iudicia & sententię.

CVm itaq; illis temporibus prælati Ecclesiæ, Episcopi, Archiepiscopi, & ipsi etiam Romani Pontifices, nouo hoc aucupio delectarentur, & quæstores magna liberalitate indulgentias istas erogarent. Populus etiam pro sua leuitate & curiositate auidè illas acceptaret: Variæ indè inter doctos motæ fuerunt disputationes, et diuersa secuta iudicia: quæ qualia fuerint, ex Scholasticorum & Canonistarum scriptis colligi potest. Cùm enim res noua esset talium indulgentiarum, talis largitio, quidam contra illas disputârunt, quidam verò in dubium illas reuocârunt. Et quibus argumentis indulgentias illas oppugnârint, inde potest deprehendi: Argumēta enim, quæ in oppositum extant in scholasticorum vetustorum scriptis, sunt illa ipsa, quæ tunc contra indulgentias agitata fuerunt. Et videntur fuisse hæc capita:

Quibus fundamentis nouæ indulgentiæ fuerint impugnatæ.

Primum genus Argumentorum.

Primò quòd nec Scripturæ testimonijs, nec veteris Ecclesiæ exemplis, nouæ illæ indulgentiæ probari possent.

II. *Secundò. quòd mandatum diuinum esset, facere fructus dignos pœnitentiæ: eius verò relaxandi aut remittendi potestatem Ecclesiam*

non

non habere. III. *Veterem Ecclesiam nõ sine caussa constituisse canonicas illas mulctas seu castigationes, quarum remissio esset eneruatio disciplinæ Ecclesiasticæ.* III.

Alij cum palàm non auderent, idquod passim ab Ecclesiæ prælatis fiebat, reprehendere: obliquè eas taxârunt, variè disputando quid prodessent, siue ad quid valerent indulgentiæ. Illæ disputationes repetitæ extant in Scholasticorum & Canonistarum Scriptis. Glossa lib. 5. titul. 38. ca. Quod autem, &c. dicit: veterem querelam esse, et adhuc tamen satis dubium, quid valeant tales remissiones. Quidam enim dixerunt, indulgentias illas prodesse & valere non in foro Dei, sed tantùm in foro Ecclesiæ: quod scilicet nimis diuturnæ & graues mulctæ canonum pœnitentialium relaxarentur & remitterentur, sicut concilium Lateranense inquit, esse indultam remissionem de iniunctis pœnitentijs. Et prælatos Ecclesiæ hoc facere posse: quoniam constitutiones humanæ sint canones pœnitentiales, in quibus homines possent dispensare. Ibi verò quidam, vt hominibus persuaderent, magnum esse beneficium illarum indulgentiarum: disputârunt, canones pœnitentiales etiam in foro Dei obligare, & eorum Satisfactiones ad remissionem peccatorum esse necessarias, atq; ita indulgentias etiam in foro Dei valere. Sed alij ex ipsis Pontificum decretis, tit. de pœnitentijs & remissionibus, ca. Deus

Disputationes de vtilitate indulgentiarum nouarum.

Indulgentias nil valere coram Deo.

Patroni & amplificatores canonũ pœnitentialium.

qui, & c. ostenderũt, veteres illos Canones pœnitentiales iam tunc collapsos et antiquatos fuisse, & pœnitentiam factam arbitrariam, ita vt arbitrium discreti Sacerdotis satisfactiones moderari posset. Dixerunt itaq; propter Canones pœnitentiales, qui ipso facto iam antiquati, esse desiissent, nõ opus esse istis indulgẽtijs, nec in foro Dei nec in foro Ecclesiæ. Ecclesiam tamen illas prædicare, vt filios suos bona quadam deceptione ad bonum, vt ad dandas Eleemosynas alliciat, sicut mater filiolo pomum promittit, quòd posteà non donat. Ita Bonauentura verba contrà disputantium recitat. VVesselus ex Alberto Magno opinionem illorum his verbis describit: Indulgentias nihil esse, nisi piam fraudem ac dolũ non malum, quo plebs officioso errore trahatur ad pietatem. Alij verò disputârunt, rẽ valde periculosam esse concedere indulgentias: concedentẽ enim onerare se ad satisfaciendum pro illo, cui dat indulgentias. Hæc de indulgentijs paulò ante tempora Scholasticorum disputata fuisse, ex ipsorum Scriptis, & ex Canonistarum Glossis colligitur.

Nec in foro Dei nec Ecclesiæ prodesse indulgentias.

Indulgentiæ bonæ deceptiones hominum.

Bonauentura.

VVesselus.

Indulgentiæ pia fraus plebis.

Indulgẽtias dare periculosum esse danti.

Porrò ætas Scholasticorum siue Sententiariorum, sicut vocantur, incidit in illud tempus, cùm Quæsturæ & Disputationes, de nouis istis indulgentijs per annos aliquot, sicut dictum est, agitatæ iam fuissent. Nam tempore Gratiani & Longobardi, quos vnà cum Petro Commestore

Scholasticorum de indulgentijs disputationes.

fratres

ratres fuisse scribunt, ex Sacerdotis concubina natos, cœperat in scholis nouum Theologiæ genus circa annum Domini 1150. quòd scilicèt non ex Scriptura: sed ex patrum scriptis, & conciliorum Decretis sententiæ colligebantur, quibus præcipua capita Doctrinæ Ecclesiasticæ, additis varijs quæstionibus, comprehendi videbantur. Scholastica Theologia.

Post annos centum verò circa annum Domini 1250. secuti sunt, qui in Longobardum, quem Magistrum Sententiarum appellârunt, commentaria in Scholis dictare & conscribere cœperunt, quos indè Scholasticos Doctores & Sententiarios appellârunt, qui omnia, quæ quomodocunque in Ecclesiam tunc irrepserant disputando, non ex Scriptura, nec etiam ex patribus, sed ex Philosophorum placitis, & humanæ rationis argumentationibus, conquisitis omnis generis subtilitatibus, defendere conabantur. Horum primus & vetustißimus Alexander ab Ales circa annum Domini 1250. floruit. Eum mox secutus est Albertus Magnus Præceptor Thomæ. Deindè Bonauentura, Thomas Aquinas, VVilhelmus Parisiẽsis, VVilbelmus Varro, Præceptor Scoti, Egidius Romanus, Richardus de media Villa, Iohannes Scotus, Gregorius Ariminensis Scoti in lectura concurrens, vt vocant. Scholastici Doctores vndè dicti. Alexander ab Ales. Albertus Magnus. Bonauentura, &c.

Deindè Franciscus Maironis & VVilhelmus Occan, discipuli Scoti. Item: Petrus de Palude, &c.

Scholastici igitur quæstionem illam de indulgentijs tunc ἐπιπολάζουσαν arripientes, nouis additionibus amplificârunt, & illis, qui indulgentijs, sicut ostendimus, hactenus contradixerant, acriter se opposuerunt, & ex illis conati sanè quidam fuerunt ex Scriptura, & ex patribus nouas illas indulgentias probare: sed frustra, sicut suprà ex Antonino ostendimus Plerique igitur Scholastici omnes fatentur, de indulgentijs istis nihil expreßè haberi, vel in Scriptura, vel in patribus. Sed quia Ecclesia vniuersalis, quæ erarre non posset, tales indulgentias faciat & acceptet, dogma igitur illud pro articulo fidei recipiendum. Cumqúe hactenus ipsi Pontifices hac formula vsi fuissent, per indulgentias aliquid de iniunctis pœnitentijs relaxari seu remitti, Scholastici ex disputationibus illorum temporum, de quibus dictum est, animaduerterunt, valorem illum indulgentiarum nimis tenuem, non posse pro voto merces indulgentiarum extrudere: alijs igitur nouis additionibus hederam illis suspenderunt. Nec verò ausi fuerunt dicere, remißionem culpæ fieri per indulgentias. Omnes enim retinuerunt Augustini sententiam: Nemo tollit peccatum nisi Christus, qui est agnus Dei, tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta sunt, & adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam æternam, vbi fieri omninò non possunt. Disputant au-

Indulgentiæ scripturæ patrũ testimonijs carent.

Fundamentum indulgentiarum.

Axioma cõmune omnibus Scholasticis in disputationibus de indulgentijs.

ſputant autem ex Scholaſticis quidam merito contritionis fieri remiſsionem culpæ, & infuſionem gratiæ, atque ita peccatorem liberari à pœna æterna, quam dicunt commutari in pœnam temporalem à nobis ipſis, vel patiendo exoluendam, vel ſufficienti precio per Satisfactiones compenſandam & expiandam. Quia verò temporalis illa magna & ſupra vires noſtras ſit, vt quæ complectatur non tantùm tempus & pœnas huius vitæ: verumetiam grauiſsimas purgatorij pœnas: ideò partem temporalis eius pœnæ in abſolutione remitti dicunt: pro reſidua verò parte imponi Satisfactiones, quæ quia in purgatorio luendæ ſint, ſi in hac vita non plenè & perfectè exoluantur, ideò per indulgentias Satisfactiones redimendas ſuaſerunt. Vtque nundinationes illas vendibiliores facerent, addiderunt inſuper & hoc commentum: Satisfactiones, quæ pœnitentibus arbitrio Sacerdotis imponuntur, non eſſe ſufficientes: ſed grauiores eſſe eas, quæ canonibus pœnitentialibus olim perſcriptæ fuerunt, & ne illas quidem ſufficientes eſſe: ſed diuinam iuſtitiam pro menſura delicti etiam purgatorij pœnas imponere. Ideò omnibus, & illis etiam, qui iniunctas pœnitentias expleuerunt, vel explere poſſunt, opus eſſe indulgentijs, niſi velint in purgatorio torqueri. Atque ideò Scotus dicit, peccatorem poſt ab-

Meritum remiſsionis culpæ.

Aeternę pœnæ in temporalem commutatio.

Satis fit pro pœna temporali vel in hac vita vel in purgatorio vel per redemptionē indulgentiarum.

Indulgentiarum præconia impudētiſsima.

Scotus.

solutionem remitti vel ad indulgentias, vel ad purgatorium. In summa igitur docent per indulgentias remitti vel pœnas, vel Satisfactiones pro pœnis peccatorum debitas, quæ vel iniunctæ fuerunt, vel iniungi debuissent, siue ex arbitrio Sacerdotis, siue iuxta canones pœnitentiales, siuè à diuina iustitia, & quæ luendæ essent vel in hac vita, vel in purgatorio: Vt indulgentiæ ita valeant, non tantùm in foro Ecclesiæ: verumetiam ad relaxationem pœnarum, quas quis pro culpis proprijs portare meruisset, etiam in foro Dei in purgatorio: hæc enim sunt ipsorum verba.

Summa figmenti pontificij de indulgentiarum imposturis.

Porrò addunt, per indulgentias illas non fieri gratuitas condonationes: fingunt enim precium sufficiens & æquivalens (ita enim loquuntur) ad soluendum debitum pœnarum, vel per nosipsos, vel per alienum suffragium offerendum esse. Iam Christum plura passum esse, quàm pro remissione culpæ nostræ & pœnæ æternæ opus sit: Beatos etiam, dum in hac vita fuerunt multa ipsis ad salutem non necessaria, & plura quàm debuerint, faciendo & patiendo supererogasse: Ecclesiam etiam militantem multa habere merita Supererogationis. Quæ omnia in vnum cumulum coniecta, efficiant thesaurum Ecclesiæ, ex quo, cui propria merita ad soluendum debitum pœnæ temporalis non sufficiant, communicare pos-

Somniū de Thesauro Ecclesiæ ex supererogatorijs operibus & clauibus huius Thesauri.

re poßit aliena per Episcopos & Pontificem, quibus claues illius thesauri concessæ sint, ita vt per redemptiones indulgentiarum, & aliena merita accommodari & applicari poßint, qui per proprias Satisfactiones non putant se sufficiens precium, ad soluenda sua debita, ad Deum afferre posse. Dispensationem verò illarum indulgentiarum Sacerdotibus & minoribus Prælatis, nisi ex peculiari priuilegio, data pecunia, eam impetrarent, prorsus ademerunt, & solis Episcopis potestatem, sed tamen limitatam, ad vnum annum & 40. dies scilicet: Pontifici verò plenariam potestatem, & illicitatam thesauro illo Ecclesiæ dispensando tribuerunt.

Casus etiam, in quibus & pro quibus dari poßint indulgentiæ, vltra eos, quos ex Decretalibus notauimus, auxerunt. Vt pro visitatione Basilicarum & reliquiarum, item pro celebratione festorum, pro audiendis missis & prædicationibus. Item: pro defensione terræ sanctæ, & fidei, pro promotione studij: Principaliter verò si quis manus adiutrices (sicut loquuntur) porrexerit ad hospitalia, ad Basilicas, & similia, si modò temporalia, quæ exponuntur, ordinentur ad spiritualia, tunc enim non esse Simoniam. Operosè verò disputant, indulgentias prodesse non Pro quibus casibus indulgentiæ dentur.

Efficacia indulgētiarū. *se non tantùm viuentibus in hoc sæculo: verumetiam existentibus in purgatorio, si non directè per modum autoritatis, saltem indirectè per modum suffragij, si tamen in bulla hoc exprimatur.* Thomas. *Thomas dicit, non esse aliquam rationem, quare Ecclesia non posit communia merita, quibus indulgentiæ innituntur, transferre, tam ad mortuos, quam ad viuos. Ad obiectionem verò, quod claues Ecclesiæ non possunt ligare vel soluere nisi super terram, Raimundi Glossa respondet:* Raimūdus. *Si Romanus Pontifex tamen faceret talem indulgentiam, quæ prodesse haberet etiam defunctis, non debemus ponere os in cœlum de plenitudine potestatis eius temerè dubitanda.* Bernhard. *Bernhardinus verò ex Thoma respondet: Literam super terram referri posse ad ipsum soluentem, vt sensus sit: Quicquid tu super terram existens solueris. Non enim Papa mortuus, sed viuus, potest soluere vel ligare: vel, etiamsi illud referatur ad ipsos absoluendos, nihilominus posse intelligi de existentibus in purgatorio. Cùm enim purgandi sint, intra vel circa terram posse eos dici super terram, quia non sint in cœlo.* Quæ requirantur vt indulgentiæ valeant. *Quantum verò indulgentiæ illæ valeant, magis ardua est apud Scholasticos disputatio. Vt enim valeant & prosint, dicunt ex parte dantis requiri potestatem dandi, & causam rationalem. Ex recipientis verò parte contritionem*

tionem cum confessione, & deuotionem cum credulitate Ecclesiasticæ potestatis, secundum Alensem, vt scilicet confidat, indulgentias illas sibi valere, inquit Bonauentura: Vel, sicut Angelus inquit, vt certò credat, Ecclesiam habere talem potestatem, licèt non habeamus manifesta testimonia, vel ex Scriptura vel ex Patribus. Principale verò requisitum ad valorem indulgentiarum Petrus de Palude dicit esse, vt quis det, vel faciat illud, pro quo datur indulgentia. Et Bernhardinus inquit, cuidam religioso dicenti: Ego non credo, quòd per istas indulgentias homo euadat pœnas purgatorij, nisi opera pœnitentiæ faciat. Ego respondi: Tibi non proderunt, quia in eis non habes fidem. Sed benè mihi, quia firmiter credo, per eas euadi pœnas pro peccato debitas. Et in huius signum dicitur: Sicut credis fiat tibi. Item: Fides tua te saluum fecit. Magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Quidam igitur dixerunt, indulgentias valere secundum internam suscipientis deuotionem, & non plus. Alij verò dicunt: Nisi quis vel det, vel faciat illud, pro quo datur indulgentia, quòd non consequatur eam, etiamsi bonam habeat voluntatem. Et huc detorserunt illud Salomonis: Redemptio animæ viri diuitiæ eius. Ideò dixerunt, indulgentias secundum deuotionis quantitatem, & dati, seu laboris magnitudi-

Angelus.

Petrus de Palude.

Bernhardinus lepidū & scitum.

Dissidentes opiniones de indulgentiarum valore.

Thomas. *tudinem plus minusúe prodesse. Thomas verò contendit, illas æqualiter omnibus tantum va-*
Richardus. *lere & prodesse, quantum sonant. Richardus dicit: Quò ad remißionem extensionis pœnæ, æqualiter valere omnibus indulgentias: sed quò ad remißionem intensionis, esse discrimen. Ita autem interpretantur valorem indulgentia-*
Exemplum. *rum. Vt exempligratia: Qui accipit indulgentiam septem annorum, is tantum remißionis habet, vel de pœnitentijs iniunctis, vel de pœnis pro peccatis, siue in hac vita, siue in purgatorio debitis, quantum mereretur si septem annorum pœnitentiam expleuisset. Alij dicunt tot annos remitti de pœna, quam pertulisset in purgatorio pro peccatis.*

Atque ita quidem Scholastici vetustiores suis disputationibus nouas & grandes acceßiones indulgentijs fecerunt, quæ primùm, sicut ostendimus, tantùm fuerunt relaxationes de iniunctis pœnitentijs Canonicis. Iam quid porrò secutum sit, ordine ostendemus.

VIENNENSIS CONCILII Decretum contra abusiones indulgentiarum.

Impudentes indulgentiarũ impostu-ræ concilij sententijs expressæ.

CVM itaq; hoc modo nundinationibus indulgentiarum, per Scholasticorum disputationes, non tam fenestra, quàm latißimæ fores essent

sent aperta: Quæstores indulgentiarum suis etiam artificijs, quomodò scilicet argentum ab hominibus emungendum esset, negociationem illam strenuè promouerunt, & breui eo audacia & impudentia res progressa fuit, quod generali concilio reprimenda fuit. Nam circa annum Domini 1311. in Viennensi concilio Clemens Quintus peculiarem constitutionem contra quæstores indulgentiarum, ex qua, sicuti extat in Clementinis libro quinto, titulo, de pœnitentijs & remissionibus, quadam, quæ abusiones illius temporis depingunt, adscribemus. Dicit igitur, quæstores istos eleemosynarum in suis prædicationibus proponere abusiones, vt simplices decipiant, & aurum subtili, vel fallaci potius ingenio ab illis extorqueant, quod in animarum periculum, & in scandalum plurimorum cedat. Abusiones verò has recitat: Quod scilicet deceptione animarum multiplici indulgentias populo, motu suo proprio de facto concedant, super votis dispensent, à periurijs, homicidijs, & peccatis alijs sibi confitētes absoluant mole ablata, data sibi aliqua pecuniæ quantitate, remittāt, tertiam aut quartam partem de pœnitentijs iniunctis relaxent: animas tres vel plures, parentum vel amicorum illorū, qui eleemosynas eis conferūt, de purgatorio, vt asserunt mendaciter, extrahant, & ad gaudia Paradisi perducant: benefactorib. locorū, quorum

Clemens V.

Abusus indulgentiarū illius temporis.

Enumeratio abusionum & imposturarum.

quæstores existunt, remissionem plenariam peccatorum indulgeant, & aliqui ex ipsis eos à pœna & à culpa, vt eorum verbis vtamur, absoluant. Addit autem concilium Viennense: Nos abvsus huiusmodi, per quos censura vilescit Ecclesiastica, & clauium Ecclesiæ authoritas ducitur in contemptum, omnimodo aboleri volumus. Ita Clementina: Et videri sanè possent abusiones illæ in indulgentijs generaliter taxari, damnari & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationem, quòd sint abusiones damnabiles & abolendæ, si fiant à quæstoribus hospitalium: si verò à Romanis Pontificibus tales indulgentiæ, & eo modo cōcedantur, esse opus maximè pium.

Pontificum posteriorū limitationes cōcilio Viennensi circūscriptæ.

DE PLENARIIS ET PLENISSIsimis indulgentijs Romanorum Pontificum.

R*Omani igitur Pontifices alijs quidem quæstoribus concessionem indulgentiarum simpliciter prohibuerunt. Episcopis verò & Archiepiscopis partiales tantùm indulgentias, vt 40. dierum vel vnius anni concesserunt. Sed Romanæ sedi ex plenitudine potestatis reseruauerunt largitionem annorum quorumcunq; plenariæ indulgentiæ omnium peccatorum.* Nam *Innocentius Tertius in concilio Lateranensi circa annum Domini*

Innocentius III. de plenarijs indulgentijs.

mini 1215. ita decreuit: Qui pro recuperanda terra sancta, vel proprijs impensis militat, vel aliquid confert, ei plenam suorum peccaminum veniam indulgemus, & in retributione iustorum salutis aeternae pollicemur augmentum, hoc est, sicut alij loquuntur, assumentibus crucem ad bellandum contra infideles dabantur plenariae indulgentiae à Romano Pontifice. Posteà, sicut Alensis scribit, etiam peregrinantibus ad terram sanctam, & visitantibus sepulchrum Domini, data fuit plenaria indulgentia. Bonifacius verò Octauus anno Domini 1300. primus constituit iubilaeum singulis centesimis annis celebrandum, et qui centesimo illo iubilaeo anno Romae Basilicam Petri & Pauli visitaret, non solùm plenam & pleniorem, sed plenissimam omnium suorum concessit veniā peccatorum. Exordium verò iubilaei Pontificij dignū est tali authore, de quo ipsi Pontificij scribunt, quòd intrauerit vt Vulpes, regnârit vt Lupus vel Leo, mortuus sit vt canis.

Alensis.

Bonifacius Octauus author anni iubilaei.

Sed in hac parte historiae de indulgētijs, priusquàm progrediamur, obseruandum est, quomodo adulatores Pontificum studuerint omnia illa, qualiaqualia essent, defendere, quibusdā tamen licèt paucis contradicentibus. Nam Ioannes Andreae, qui ostendit, se tempore Bonifatij Octaui vixisse, fatetur: olim diebus antiquis non fuisse talem concursum Romam ad Basilicas Apostolorum. Disputat tamen, quia in aduentu Christi

Parasiti Pōtificiorum quomodo indulgentias iubilaei defenderint.

annus

annus iubilaeus legalis typicus finitus, & verus iubilaeus inchoatus fuit: ideò Bonifacium rationabiliter annum iubilaeum ad plenarias indulgentias constituisse: quia scilicet scriptum sit, Vt praedicarem captiuis indulgentiam. Et addit, Papam interrogatum quid sit plenissima indulgentia, respondisse in Consistorio: Esse indulgentiam adeò plenam, prout clauium potestas se extendit. Glossator verò ipse primò indulgentiam peccatorum ex Scholasticis interpretatur de poenis pro peccatis debitis.

Plenaria indulgentia quid.

Sed mox posteà disputans, quare Bonifacius non quinquagesimo, sed centesimo anno constituerit iubilaeum, hanc affert rationem: Quòd in iubilaeo contritis & confessis duplex indulgentia concedatur, culpae videlicet et poenae. Et posteà addit, per istam indulgentiam fit totalis culpae remissio, & totius poenae indulgentia, & quia talis est sine obligatione ad poenam, si sic moritur, statim euolat, & habet ingressũ Domus coelestis. Haec Glossa in extrauaganti. In Clementina verò, Abusionibus, Glossa dicit, plenissima peccatorum remissio est à poena et culpa, quam solus Pontifex cõcedit crucesignatis, pro subsidio vltramarino.

Indulgentiae culpae & poenae in iubilaeo.

Scholastici etiam siue Sententiarij recentiores ad Pontificum opiniones docendo se accõmodârunt. Licèt enim vetustiores Scholastici illud axioma constanter defendissent: Indulgentias non valere ad remissionem culpae: tamen Petrus de

Scholastici recentiores.

de Palude disputat, indulgentiam plenam vocari respectu remißionis pœnæ mortalium & venialium: plenißimam verò respectu nõ solùm pœnæ, sed etiam culpæ venialium, quia indulgentia habeat rationem cuiusdam absolutionis. Franciscus verò Maironis, vt remißioni culpæ, & pœnæ nouum circundaret pallium, talem texuit catenã: Caritas, inquit, meretur augeri: sed existentes in gratia per opera meritoria merentur augmentũ gratiæ. Et indulgentiæ non dantur nisi facientib. opera meritoria. Valent igitur hoc modo indulgentiæ ad augmentum gratiæ. Per gratiã verò fit remißio culpæ: atq; ita indulgentiæ valent ad remißionẽ culpæ & pœnæ. Antoninus inquit: Quãuis plenariæ indulgentiæ vulgariter nuncupẽtur à culpa & pœna, locutio tamẽ talis propriè non est vera, quia culpæ solus remissor est Deus authoritatiuè, Esa. 43. Potest tamẽ sic sanari, inquit, dicta locutio, vt remißio culpæ referatur ad contritionem & confeßionem, quæ praexigitur ad cõsequendã indulgentiã, quæ ordinatur ad remißionem pœnæ temporalis, debitæ pro peccatis cõmissis, partialẽ vel totalẽ. Quidã verò, sicut summa Angelica recitat, lõgius progreßi, dixerunt etiã pœnam inferni per indulgentias remitti. Ita illi. Et Pontifices, vt opinionem illam vulgi de indulgentijs alerent & confirmarent, cùm anteà in Litteris indulgentiarum vsi fuissent hac forma remitti vel totum vel partem

Petrus de Palude quid plena indulgentia.

Franciscus Maironis.

Antoninus.

Summa Angelica.

Formula Literarum indulgentiarũ plenissimarum.

de iniunctis pœnitentijs. Aut fieri remißionem vel totalem, vel partialem pœnæ temporalis pro peccatis debitæ, sicut Innocentij III. Bulla sonat: Alij hac generalitate vti cæperunt: Plenam, pleniorem, plenißimam, omnium suorum peccatorum veniam Caio, Seio concedimus & indulgemus.

VVesselus. Indulgentiarum exaggerationi contradicitur à Parisiensib.

VVesselus verò scribit, Parisiensem facultatẽ Theologicam enormitati illi contradixisse. Cùm enim Clemens Sextus in Bullis indulgentiarum à culpa & à pœna indulgentias publicaret, & cruce signatis ad ipsorum vota tres vel quatuor animas ex purgatorio, quas vellent, elargiretur, ac ipsis Angelis in cœlo præciperet, vt peregrinantium animas, si in itinere euolarent, statim in Paradisum transferrent: Inuentus est quidam

Ioannes Angelus.

Ioannes Angelus, qui publicè docuit hanc propositionem: Animas in purgatorio existentes esse de iurisdictione Papæ, & Papã, si vellet, posse totum purgatorium euacuare. Parisienses verò Angeli istius propositionem damnârunt, & populo publicè prædicandam prohibuerunt, sicut Franciscus Maironus scribit: Ipsius verò Clementis temeritatem publicè reprehenderunt, & corrigi

Antoninus.

petiuerunt, sicut VVesselus scribit. Antoninus etiam scribit, in Bullis quibusdã Clementis Sexti, multa narrari leuia & exorbitantia satis, quas Bullas verisimile sit esse fictitias. Sed VVesselus affirmat, se illas vidisse plumbatas & reseruari Viennæ,

Vienna, limouijs pictauis in thesauro Priuilegiorum. Idem scribit, Ludouicum Regē Franciæ per Legatum suum apud Sixtum Quartum, de abusib. et excessibus indulgentiarum grauiter egisse. Et Sixtum quidem medio iuramento corporaliter, manibus præcordia tenentem, in verbo Pontificis se purgasse, quòd illa non sciret. Addit autem VVesselus: Sed quid valuit purgatio illa nescienti, quandò posteà, cùm sciret, nihilominus dissimulauit & tollerauit, &c.

Ludouicus Francorum Rex abusus indulgentiarum taxat.

DE MVLTIPLICATIONE IVBILæorum: & de varijs cauponationibus plenarum indulgentiarum in confeßionalibus, in articulo mortis & similibus.

INgeniosa res est quæstura: Lucri enim bonus est odor ex re qualibet, &: Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Ita Romani Pontifices subindè alia & noua excogitârūt aucupia, vt quæstum indulgentiarum, cuius gustum non insuauem iam cæperant, retinerent et augerent conscientia aliquando, in fraudibus & expilationibus tàm manifestis & notorijs, non tàm contradicente, quàm reclamante: sicut Platina de Bonifacio Nono scribit: Quòd aliquoties constituerit profusionem plenariarum indulgentia-

Bonifacius Nonus cur indulgētias plenarias nō sustulerit.

rum reuocare: sed ob agnatos locupletandos coactus fuerit ad aucupium illud maximè compendiarium reuerti. Cùm igitur post purgatorij terriculamenta hominum leuitas persuasione ista de indulgentijs plenarijs dementata esset: Quod finxerunt sibi animas istiusmodi indulgentijs plenarijs munitas, ab omni pœna post mortem liberas: statim in cœlum ad Paradisi gaudia euolare· facta fuerunt nundinationes illæ à Petro prædictæ vsque adeò fœcundæ, vt vna non alteram, sed tergeminas semper pareret. Cùm enim à solo Pontifice in iubilæo, & in Basilicis Romanæ Ecclesiæ plenariæ illæ indulgentiæ primò venderentur: multi verò vel iubilæi Bonifaciani terminum, hoc est, centesimum, non attingere, vel Romam non peruenire, vel ab ipso Romano Pontifice tales se indulgentias impetrare non posse timerent: varia inuenta fuerunt aucupia, ne qua crumena ab emunctionibus istis tuta & immunis esset. Clemens enim Sextus Anno 1348. celebratione commentitij iubilæi, à centesimo anno reduxit ad quinquagesimum, & addidit visitationem Ecclesiæ Lateranensis. Bulla Clementis Septimi dicit: Gregorium vndecimum ad annum trigesimum tertium reduxisse iubilæum. Tandem Paulus Secundus & Sixtus Quartus, nundinationem iubilæi à quinquagesimo ad vigesimum quintum annum reduxerunt, qui anno 1475. celebratus tunc

Iubilæus reducitur ad quinquagesimum annũ ob plenarias indulgentias.

Iubilæus ad annum contractus 33.

Pòst ad annum 25.

tus tunc fuit: & addiderunt visitationem Ecclesiæ Mariæ maioris. Plenitudinem etiam potestatis profundendi plenarias indulgentias Romanus Pontifex ita sibi soli reseruauit, vt pro expilatione eorum, qui Romam non adirent, vel negociationem istam per alios exerceret: vel eam facultatem certis limitationibus alijs venderent. Legatos enim suos per varias misit Prouincias, assignatis ipsis certis legationis terminis, cum plenitudine potestatis concedendi plenarias indulgentias nomine Pontificis ad instar iubilæi. Vendidit etiam certis Ecclesijs, Monasterijs, Capitulis, Collegijs, Conuentibus, Hospitalibus, Confraternitatibus, & Vniuersitatibus priuilegia, facultates, concessiones, & indulta concedendi indulgentias plenarias certis limitationibus. Sed ecce iterum nouam imposturam: ne enim, ideò, quod vbique plenariæ indulgentiæ prostarent, iubilæi nundinationes Romæ frigescerent: Pontifices imminentibus iubilæis venditas prius facultates, & concessiones suspenderunt vsque post iubilæum vel ad beneplacitum. Sæpius etiam posteriores Pontifices priuilegia indulgentiarum, à prædecessoribus vendita, reuocârunt & irrita fecerunt, vt de nouo & carius redimerentur. Extant hæc in extrauagantibus Pauli Secundi & Sixti Quarti, & in grauaminibus Germaniæ, de quibus posteà dicemus. Alexander verò Sextus,

Legati Romani ad diuendendas plenarias indulgentias.

Potestas plenariarum indulgentiarũ vendita à pontifice cũ limitatione alijs quoq;.

Alexander VI.

ſicut Polydorus ſcribit, vt ſpurios ſuos locupletaret, ſtationes iubilæi anno 1500. non in Romanæ Eccleſiæ Baſilicis tantùm: ſed & in longinquis Prouincijs vbiq; gentium vicatim fermè cõſtituit vt et abſentes data pecunia, plenarias iubilæi indulgentias mercari poſſent.

Cõfeſsionalia, et quid.

Fuit & hoc non poſtremum artificium, quod confeſſionalia (ſicut vocant) magno vendiderũt. Efficaciæ enim erroris non ſufficere viſum fuit, indulgentias vendere illo tempore, & in illis locis, vbi & quandò publicè proſtabant ad remiſſiones præteritorum peccatorum, ſed ad futuros etiam caſus, pro peccatis adhuc committendis, vendebantur et emebantur indulgentiæ. Pro numerata enim pecunia vendebant Bullas, vt quandò quis in poſterum crimen aliquod commiſiſſet, & haberet poteſtatem eligendi ſibi confeſſorem, qui vigore Bullæ haberet ſibi poteſtatem hac in parte commiſſam, vt vel in certis, vel in quibuſcunq; caſibus poſſet confitentem abſoluere, & plenariam indulgentiam ipſi conficere, vel ſemel in vita, vel bis in anno, vel toties quoties, prout carius quis Bullas licitatus fuerat: Et hæc diplomata vocabant confeſſionalia.

Indulgentiæ plenariæ in articulo mortis.

Præcipuum verò aucupium fuit de indulgentijs plenarijs in articulo mortis conferendis. Licèt enim in vita quis aliquoties mercatus fuiſſet plenarias indulgentias, ſi non ſtatim moreretur, dicebant: nouis & alijs peccatis contrahi nouum

reatum

reatum ad pœnas. Vt igitur à pœnis purgatorij homines prorsus tutos & securos redderent, excogitârunt nundinationem peculiarium indulgentiarum, quæ conferentur in ipso articulo mortis, vt acceptis illis statim sine omni purgatorij cruciatu liber quis euolaret ad cœlum. Et hæ indulgentiæ omnium carissimè venditæ fuerunt. Scribuntur autem apud Antoninum, Ab Eugenio Quarto quàm plurimis datæ circa annum 1440. licet ante ipsum apud Gersonem etiam earum mentio fiat. Sed & hoc aucupium varias peperit imposturas, vt quæstus eò esset vberior. Captum enim fuit disputari de articulo mortis præsumpto & vero, hoc est, si quis existimaretur mox moriturus, & indulgentia iuxta indultum ipsi tunc data esset, si is posteà euaderet, & illa vice non moreretur, tunc dicebant, gratiam illius indulti expirasse, & in posterum non valere, sed alias emendas esse indulgentias. Eugenius Quartus verò accepta pecunia addidit hanc declarationē, valere illam indulgentiam in articulo demùm mortis vero, quandò scilicet quis verè moreretur, & nō expirare, etiamsi anteà recitata fuisset. Quia verò in repentinis casibus sæpè non potest haberi vel Sacerdos vel clericus, iterū magno redimendum fuit, vt valeret, etiamsi laicus pronunciaret formam indulti. Porrò addita fuit primùm in talibus Bullis hæc exceptio: Concedo tibi plenariam indulgentiam omnium peccatorum, præter

Eugenius.

Imposturæ variæ indulgentiarum in articulo mortis.

Exceptio in Bullis talib.

ea, quæ ex confidentia huius indulti commisisti. Fuit igitur nouo contractu & hoc magno redimendum, vt illa clausula vel omitteretur vel expungeretur. Posteà verò magno conatu pro aris & focis disputatum fuit, an illi, cui in articulo mortis talis indulgentia collata fuit, posteà etiam opus sit exequijs & suffragijs pro mortuis. Ne igitur propter illas indulgentias culinæ Sacerdotum, curantium exequias, algerent, illis etiam indulgentijs varias addiderunt limitationes de peccatis oblitis, quia forma indulgentiæ dicat de peccatis contritis & confessis: Item de venialibus peccatis, ad quæ contritio se non extendit.

Noua disputatio.

Hæc, quæ prolixè alibi disputata extant, breuiter & summatim hoc loco annotare volui, vt Lector varietatem & impudentiam imposturarum ob oculos sibi ponere posset. Nostris enim hominibus, qui sub Papatu non vixerunt, talia vix de nomine nota sunt: & prodest, memoriam talium imposturarum ad posteritatem propter multas causas conseruare.

Formula plenariæ indulgentiæ.

Adscribam autem formam talis indulgentiæ. Raimundus ad Almaniam Orator, nuncius & commissarius Apostolicus. Notum facimus quatenus Pontifex N. cunctis vtriusq; sexus Christi fidelibus, pro tuitione fidei contra Turcas, iuxta ordinationem nostram, manus adiutrices porrigentibus, concessit indulgentias, gratias & fa-

& facultates, quas obtinerent, si visitassent Ecclesias vrbis tempore iubilæi: & præterea concessit, vt possint eligere confessorem idoneum sæcularem vel regularem, qui eos, vita comite, ab omnibus excessibus & delictis præterquam sedi Apostolicæ reseruatis, toties, quoties opus fuerit, absoluere possit. Et insuper toties, quoties ad talem statum deuenerint, vt verisimiliter de eorum morte dubitetur, etiamsi tunc eos ab hac luce decedere non contingat, atque in vero mortis articulo plenariam omnium suorum peccatorum remissionem eis impertiri de sua plenitudine potestatis facultatem concessit. Indulsit præterea & ipsos, & parentes, & benefactores eorum defunctos, qui cum charitate decesserunt, in omnibus spiritualibus bonis, quæ fiunt & fieri poterunt in tota vniuersali Christi Ecclesia militante, & omnibus membris eiusdem in perpetuum participes fieri. Aliæ formæ habent: Vt possit absoluere ab aliis etiam casibus specialiter vel generaliter, Romano Pontifici & sedi Apostolicæ quouis modo reseruatis, & propter quæ ipsa sedes meritò esset consulenda. Item à peccatis contritis, confessis, & oblitis. Item in articulo mortis plenariam omnium peccatorum, etiam exceptorum, remissionem impendere possit. Quod si tunc non obierint, illam, quoties in tali statu constitutus fuerit, recitare possit, vel idem vel alius confessor. Forma absolutionis in Raimundi

Forma absolutionis in bullis Raimundi.

Bullis hæc est: Dominus noster Iesus Christus per meritum suæ passionis te absoluat. Et ego authoritate ipsius, & Apostolica authoritate, mihi in hac parte commissa, & tibi concessa, te absoluo, primò ab omni sententia excommunicationis maioris vel minoris, quam incurristi: deindè ab omnibus peccatis tuis contritis, confeßis, & oblitis, conferendo tibi plenariam omnium peccatorum tuorum remißionẽ, remittendo tibi pœnas purgatorij, In nomine, &c. Aliæ formæ habent: Ego authoritate Christi, & Beatorum Petri ac Pauli & domini nostri Papæ, mihi in hac parte commissa, & tibi concessa, absoluo te plenariè ab omnibus peccatis tuis contritis, confeßis, & oblitis, & casibus etiã sedi Apostolicæ reseruatis, in quantum claues sanctæ matris Ecclesiæ se extẽdunt, ac tibi concessum & mihi commissum est: remittoq́; tibi omnes pœnas in purgatorio debitas, claudo tibi portas inferni, & ianuas aperio Paradisi: bona per te facta & fienda sint in augmentum tuæ salutis et gratiæ diuinæ. Vel remitto per plenariam indulgentiam omnem pœnam in purgatorio tibi debitam, ac restituo te illi innocentiæ & puritati, quam in Baptismo accepisti, ita quòd decedenti tibi ab hoc sæculo clausæ sint portæ pænarum, et apertæ ianuæ delitiarum Paradisi. Et si hac vice non morieris, salua sit tibi nihilominus ista gratia, quandò aliàs fueris in articulo mortis, In nomine, &c.

Aliæ formæ. Alia.

Alia

Alia etiam forma fuit vsitata, quando hospitalia & fraternitates participationem omnium bonorum operum suorum & indulgentiarum, à Pontificibus sibi concessarum, illis communicabant, qui manus adiutrices ipsis porrigebant, & in fraternitatem recipiebãtur, Vt: testamur nos hasce personas ad almam fraternitatem S. Antonij recepisse, dantes eis plenã participationem omnium bonorum operum, quæ à principio fundationis, vsq; ad finem prædicti ordinis die noctuq́ue, in trecentis sexaginta quatuor monasterijs & hospitalibus, per fratres exercentur. Alia forma, quia in libro adhoc deputato scripti sunt, merito consequuntur omnes gratias, facultates, plenariasq; peccatorũ remissiones, iuxta priuilegia & indulta per summosq; Rom. Pontifices N. N. fratribus, confratribus & benefactoribus hospitalis nostri sancti Spiritus in vrbe concessas, confirmatas, extensas & ampliatas. Quinquagenariæ videlicet plenissimi iubilæi Romani Bonifacij Octaui. Nec non omnium & singularum stationum vrbis, quibus continentur plusquam decies centena millia annorum indulgentiarum & quadraginta duæ plenariæ indulgentiæ, et dedicationis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac peregrinationis terræ sanctæ, tàm in vita, quàm post mortem in æternum, ac etiam benedictionum Papalium, atq; omnium & singularum indulgentiarum, tàm plenariarum quàm temporalium, &

Forma indulgentiarũ ad hospitalium & fraternitatum participationem.

Summa indulgentiarũ Rom.

quarumcunq; gratiarum spiritualium confratribus & benefactoribus Sacri & Apostolici Hospitalis sancti Spiritus in Saxia de vrbe à diuersis Pontificibus concessarũ: ac omnium vigiliarum, orationum, ieiuniorum, eleemosynarum, disciplinarum, missarum, diuinorum officiorum, & praecipuè triginta duorum millium missarum, & totidem Psalteriorum quolibet anno, atq; omnium & quorumcunq; aliorum bonorum pietatis & charitatis operũ, quae in eodem Hospitali, & toto ordine quotidiè fiunt & fient, dicuntur & exercentur in perpetuum.

Haec exempli tantùm gratia ex Bullis quibusdam vulgaribus adscripsi, & vtile esset plura Exempla annotari, vt profligatae istius Pontificiae impudentiae notitia, ipsorum verbis ad omnem posteritatem transmitteretur & conseruaretur.

Infinitum autem esset recensere, quomodò oppidatim, vicatim, templatim, ostiatim adscripserint indulgentias: si quis hunc locum visitauerit, si missam audierit: si officio diuino interfuerit: si hanc orationem dixerit: si ante hanc imaginem candelam accenderit: vel dixerit tot Patres nostros, Aueq; Marias: & praecipuè, si manus adiutrices porrexerit, habet tot vel dierum, vel annorum indulgentias, concessas ab hoc vel illo Pontifice. Tantùm adscribam Carmina, quae Biturigibus in Templo Cathedrali

Diui

Diui Stephani ad altare Cardinalis lapidi antiquo inscripto leguntur, quæ sua manu descripta vir clarissimus & amplissimus Dominus Hermannus Vecheldius, Iuris vtriusq; Doctor & Cōsul Reipub. Lubecensis mihi exhibuit:

Versus de indulgentijs.

Hîc des deuotè cœlestibus associa te,
Mentes ægrotæ per munera sunt tibi lotæ.
Ergò venitote gentes à sede remotæ,
Qui datis, estote certi de diuite dote.
Te precor accelera, spargas hîc, dum potes, æra,
Et sic reuera securè cœlica spera.
O si tu scires, quantum data prosit ibi res,
Tu iuxta vires donares, quòd dare quires.
Te miser à pœna, dum tempus habes, aliena,
Vt tibi sit pœna venia, sit aperta crumena:
Consors cœlestis fabricæ, qui porrigit est is,
Ex hoc sum testis, vos hîc mundare potestis.
Crede mihi, crede, cœli donaberis æde,
Nam pro mercede Christo dices mihi cede.
Hîc datur exponi Paradisus venditioni,
Currant ergo boni rapientes culmina throni.
Vis retinere forum, mihi tēdas pauca obolorum,
Pro summa quorum reserabitur aula polorum.

Hîc si largè des, in Cœlo sit tua sedes,
Qui serit hîc parcè, parcè comprendet in arce.
Cur tardas? tantùm nummi mihi des aliquantū,
Pro solo nummo gaudebis in æthere summo, &c.

Adscri-

Impudentissima fabula de plenarijs indulgentijs Francisci.

Adscribam etiam ex Bernhardini Rosario impudentissimam fabulam de plenaria indulgentia in Ecclesia sanctæ Mariæ de Angelis apud Assisium. Cùm, inquit, Franciscus apud illum locum in cella sua oraret, apparuit ei Angelus dicens, vt iret ad Ecclesiam, quoniam Christus & beata virgo cum Angelis expectarent eum. Christus autem dixit, Francisce, postula quod circa salutem animarum, quia datus es in lucem gentium. Franciscus dixit: supplico vt digneris facere hanc gratiam generi humano, concedere scilicèt omnibus & singulis venientibus ad locum istum, & in Ecclesiam illam introëuntibus, veniam & indulgentiam omnium peccatorum suorum vniuersaliter & generaliter. Et supplico beatæ virgini aduocatæ humani generis, vt pro hac petitione impetranda, me adiuuare dignetur, &c. Christus verò respondit dicens: satis grande est quod petisti, sed maioribus dignus es, frater Francisce. Admitto igitur supplicationem tuam: sed volo vt vadas ad meum vicarium, cui dedi potestatem ligandi & soluendi in cœlo & in terra, & petas ab eo ex parte mea dictam indulgentiam. Franciscus manè se contulit ad Papam Honorium, & petijt, vt ad honorem virginis Mariæ dignaretur in ipsa Ecclesia Portiunculà ponere indulgentiam plenariam sine oblationibus. Papa respondit: se non posse hoc facere, quia oportet, vt qui vult indulgentiam, eam mereatur ponendo manus adiutrices.

Papa vicarius Christi scilicèt.

iutrices. Interrogauit autem Pontifex Franciſcum, quot annos vellet ibi poni de indulgentia. Qui reſpondit, ſe non velle annos ſed animas, vt quicunque dictam Eccleſiam intrarent contriti & confeßi, plenam conſequerentur remißionem omnium peccatorum ſuorum à culpa & à pœna, quæ peccata commiſiſſent à die Baptiſmi, vſque ad diem & horam introitus in Eccleſiam: Addens, quòd non ex ſe hoc peteret, ſed ex parte Chriſti, qui eum miſerat. Tunc Papa annuit, & quod poſtulauerat, conceßit. Egrediente autem Franciſco, Papa dixit: Vbi habes Bullam? At ille reſpondit: Nullum de hac re volo inſtrumentum: ſed ſit beata virgo charta, Notarius ſeu plumbator Chriſtus. Angeli teſtes, ſigilla ſtigmata Franciſci. Poſtmodum ad petitionem Cardinalium Papa indulgentiam illam ad vnam diem naturalem ſingulis annis in perpetuum extendi declarauit, prima ſcilicet die Auguſti, à primis veſperis vſq; ad veſperas ſecundæ diei. Hæc & plura Bernhardinus. Atque ita impletum fuit Pauli illud: Proptereà quod non receperunt dilectionem veritatis, miſit illis Deus efficaciam illuſionis, vt crederent mendacio.

Bulla Franciſcarum indulgentiarum.

DE

DE INDVLGENTIIS STATIONUM IN ECCLESIJS VRBIS ROMÆ.

Vnius preculæ recitationi quotidianę 8000. annorum indulgentiæ concessæ.

Hildesiæ in Templo Cathedrali legeram in suspensa tabula: Si quis hanc orationem quotidiè deuotè dixerit, habebit octo millia annorum indulgentias à pœna & à culpa. Et tunc cum amicis præsentibus disputabamus, quæ esset ratio istius supputationis, cùm ad talem annorum numerum nec vita hominis in hoc sæculo se extendat, nec purgatorium etiam tamdiù duret, quia cum consummatione sæculi illud finiri fingunt.

Sed posteà vidi, indulgentias stationum vrbis Romæ ad multa centena annorum millia ascendere. Cumq; vltra finem mundi satisfactiones & indulgentias suas Pontificij nō extendant, ego sanè pro germanica simplicitate rationem calculi Pontificij, de tot centenis annorum myriadibus, non assequor, nisi Romanenses hoc mysterium nobis explicent: difficiliores enim supputationes nostri vocant Italicas practicas. Adscribam autem hoc loco summam notationis indulgentiarum in stationibus Romanis, sicut Latinè editæ sunt Romæ anno 1475. & posteà germanicè amplificatæ Norinbergæ Anno 1491. vt Lector impudentiam cauponationum, licitationum, & nundinationum Romanensium, in breui

breui quasi tabella ob oculos habere possit. Diximus autem in praecedentibus, quòd veteribus stationes fuerint quasi statae feriae, quibus populus in certa templa ad auditum verbi, ad participationem Sacramentorum, & ad preces communes conueniebat, sicut extant Homiliae Gregorij in stationibus illis habitae. Posteà verò, cùm exercitia illa penè obsoleuissent, & manerent tantùm opus operatum visitationis illarum Ecclesiarum, affinxerunt indulgentias, vt homines eò inuitarent. Et Bonifacius Octauus Basilicae Petri & Pauli hoc priuilegium dedit, Clemens Sextus addidit Ecclesiam Lateranensem: Sixtus Quartus Ecclesiam Mariae maioris. Et in iubilaeis tantùm in illis Ecclesijs indulgentias primùm vendebant. Posteà negociatione feliciter procedente, addiderunt alias etiam vrbis Ecclesias, & numerum indulgentiarum singulis fermè dieb. in infinitum auxerunt, sicut tabella haec ostendit: Stationes.

Dicunt igitur Romae fuisse mille quingentas quinque Ecclesias, inter quas septem sunt principales, priuilegiatae maiori priuilegio. Numerus Ecclesiarum vrbis Romanae.

Et primam dicunt esse Ecclesiam Lateranensem, quae sit caput totius orbis et vrbis. In illa igitur, vt aiunt, sunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidē quadragenae, ac remissio tertiae partis omnium peccatorū. Item: Ecclesia Lateranensis indulgentiae quotidianae.

Papa

Papa Syluester & Gregorius, qui eam consecrârunt, dederunt tántas indulgentias, quod nemo potest enumerare, nisi solus Deus, testante beato Bonifacio, qui dixit: Si homines scirent indulgentias Ecclesiæ Lateranensis, nō opus esset, quod irent per mare ad sanctum sepulchrum, vel ad Sanctum Iacobum. Item: Dicit Papa Bonifacius: Si quis ad sedē nostrā Lateranensem, deuotionis, orationis aut peregrinationis caussa veniret, ille absoluetur ab omnibus suis peccatis. In Capella, quæ vocatur Sanctum Sanctorum, quam mulieribus non licet ingredi, est vera & plenaria remißio omnium peccatorum. In eadem Capella sunt gradus 28. qui steterunt ante domum Pilati in Ierusalem. Et quicunq; hos gradus ascenderit cum deuotione, habet pro quolibet gradu nouem annos indulgentiarum, & totidem quadragenas, ac remißionem tertiæ partis omnium peccatorum. Qui verò geniculando gradus illos ascendit, is vnam animam, pro qua orat, liberat ex purgatorio. In die dedicationis, qui vocatur dies Saluatoris, est ibi plenaria remißio omnium peccatorum à culpa & à pœna. Cumq; Papa primùm indulgentiam illam largiretur, Angeli præsente populo dixerunt: Amen. Item: quandò capita Petri & Pauli ibi ostenduntur, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum, Vicini sex millium, qui è longinquo venerunt, duodecim millium. In illa Ecclesia est aurea Porta, quæ

Sanctū Sanctorum Romanum.

Dignū pontifice Romano.

Aurea porta.

ra, quæ tantùm in anno iubilæo aperitur. Sunt autem tres portæ, per quarum vnam Christus Hierosolymis ad mortem suam iuit: Cumq; non certò constet, quæ ex istis tribus illa sit, itur per omnes tres. Et qui deuotione per illas transit, liber fit à peccatis non aliter ac homo, cùm primùm baptizatur: Etiam pro animabus itur per illas portas.

Item: cùm Gregorius Ecclesiam illam Lateranensem denuò dedicaret, dedit tot dierum indulgentias, quot guttæ cadunt, si per tres dies & noctes continuè pluat. Cumq; Gregorius metueret, ne thesaurus gratiæ illa profusione euacuaretur: Christus apparuit ei, & dixit: se concedere vt plures det indulgentias, populum enim bis opus habere.

Insignis digna Papa blasphemia.

Secunda Ecclesia principalis Romæ est ad sanctum Petrum in Vaticano, in qua sunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remissio tertiæ partis omnium peccatorum. Pro quolibet altari, quæ fuerunt centum & nouem, dantur decem & octo anni. In festis duplicibus duplicantur illæ indulgentiæ. In festo annunciationis Mariæ sunt ibi mille anni indulgentiarum. Qui ascendit gradus Petri cum deuotione, (sunt autem viginti octo) pro quolibet conceduntur septem anni. Alexander posteà ad singulos gradus dedit mille annos.

Ecclesia S. Petri in Vaticano.

Annunciatio Mariæ.

Veronica. *Quandò ibi ostenditur Veronica, tūc Romani habent indulgentias trium millium annorū. Itali sex millium, longinqui duodecim millium.*

In omnibus festis Christi, Mariæ & Petri sunt Summū altare. *ibi mille annorum indulgentiæ. Ad summum altare omni die sunt octodecim anni. Pro peregrinis est ibi plenaria remißio, etiamsi quis patrem & matrem verberasset. Sub altari sunt corpora Petri & Pauli, ibi sunt quatuor millia annorum. Apud altare ante chorū sunt quatuordecim millia annorum, & liberatio vnius animæ ex purgatorio. Est autem præcipua porta aurea, quæ in iubilæo aperitur in Ecclesia sancti Petri, altera in Lateranensi, tertia in Ecclesia Mariæ maioris.*

Ecclesia S. Pauli. *Tertia Ecclesia principalis est ad sanctum Paulum, in qua sunt omni die 48. anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remißio tertiæ partis omnium peccatorum. In conuersione Pauli sunt ibi centum anni indulgentiarum. In dedicatione Ecclesiæ sunt ibi mille anni. In festo Innocentium 48. anni.*

Ecclesia S. Mariæ maioris. *Quarta Ecclesia principalis est ad sanctam Mariam maiorem, in qua sunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remißio tertiæ partis omnium peccatorum. Nona die Maij est ibi remißio omnium peccatorum à pœna & à culpa. In omnibus festiuitatibus Mariæ sunt ibi*

duodecim

duodecim millia annorum. In die dedicationis mille anni & quatuordecim.

Quinta Ecclesia est ad sanctum Laurentium, in qua sunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remissio tertiæ partis omnium peccatorum. Qui lapidem, super quo assatus fuit Laurentius, visitauerit: & Sepulchrum eius habet septem millia annorum. Qui omni quarta feria per annum vnum Ecclesiam illam intrauerit, liberat vnam animam ex purgatorio. Ecclesia S. Laurentij.

Sexta Ecclesia est ad sanctum Sebastianum, in qua præter generales indulgentias 48. annorum sunt omni die mille anni. In mense Maio est ibi vera & plenaria remissio omnium peccatorum. Similiter etiam in Cœmiterio Calixti. Varij demùm Pontifices visitantibus dederunt 48. millia annorum. Ibi est locus, vbi Angelus apparuit Gregorio dicens: In hoc loco potest vnusquisque contritus & confessus remissionem omnium peccatorum à culpa & pœna promereri. Ecclesia S. Sebastiani. Quis dubitet, hoc verū esse.

Septima Ecclesia principalis est ad sanctam crucem, in qua sunt omni die 48. anni. Omni die Dominica sunt ibi trecenti anni: In Capella Ierusalem est plenaria remissio omniū peccatorum. Deindè sex Pontifices fuerunt, quorum quilibet mille annos dedit. In die dedicationis est ibi plenaria remissio. Ecclesia Sextæ crucis.

In Ecclesia Mariæ ad aram cœli sunt omni die Maria ad aram cœli.

 mille

mille anni. In festo Assumptionis sunt sex millia annorum.

In festo Annunciationis plenaria remissio.

S. Syluester. *In Ecclesia sancti Syluestri sunt quadringenti anni.*

S. Praxedes. *In Ecclesia sancti Praxedis trecenti anni.*

In Capella Mariæ, quæ vocatur (libera nos à pœnis inferni) sunt omni die duodecim millia annorum.

In Ecclesia Iohannis ante portam Latinam potest quis liberare vnam animã de purgatorio, dicendo vel faciendo dicere vnam missam.

In Ecclesia Mariæ nouæ sunt omni die ducenti anni indulgentiarum.

Ad Mariam Transtyberinam omni die ducenti anni.

Ad Chrysogoni omni die centum anni.

Ad Bartholomæi omni die mille anni, & in die Bartholomæi plenaria remissio.

Ad Ioannis de Insula quotidiè mille anni.

Ad Gregorij quotidiè mille anni.

Ad Anastasij quotidiè quadraginta millia annorum.

Ad Mariæ ad scalam Cœli quotidie septingenti anni. Singulis festiuitatibus Mariæ quatuor millia annorum. Die dedicationis plenaria remissio.

Ad Sixti quotidiè septem anni.

Ad Clementis quotidiè 40. anni.

Ad

Ad Cosmæ & Damiani quotidiè mille anni.

Ad Adriani quotidiè mille anni.

Ad Mariæ rotũdæ singulis Dominicis & quartis ferijs triginta anni. In Choro quotidiè quadraginta anni.

In festo omnium Sanctorũ plenaria remißio.

Ad Barbaræ mille anni.

Ad Iacobi quotidiè 1500. anni.

Ad sancti Spiritus quotidiè vndecim millia.

Sed piget & tædet omnia prosequi. Illa igitur loca, vbi dierum, vel quadraginta, vel centum, vel paucorum annorum indulgentiæ dicuntur esse, omisi, & præcipua tantùm exempli caussa annotaui. Quæstores autem Hospitalis Sancti Spiritus in vrbe Roma subducta ratione inuenerunt indulgentias omnium & singularum stationum vrbis exurgere ad summam vltra decies centena millia annorum, & plus quàm quadraginta duas plenarias indulgentias, præter animas quæ ex purgatorio liberantur: quibus indulgentijs quomodò vel tempus huius vitæ, vel tempus purgatorij sufficiat, ipsi viderint, ego sanè non intelligo, nisi forsan ad vsitatum illud confugerint: Superabundans Cautela non nocet, aut cum Francisco Maironis disputare voluerint superfluas indulgentias ad augmentum gratiæ & gloriæ conuerti. Porro cum Romani & Itali indulgentias illarum stationum non amplius [illegible] entes, ad susci-

Summa indulgentiarũ in vrbe Romana.

[illegible]

piendas peregrinationes, ad Ecclesias & stationes vrbis, inuitârunt, quæ primum incredibili numero eò confluxerunt. Sed cùm deferuescente vulgi feruore, peregrinorum visitationes rariores essent: excogitatum fuit aliud aucupium, vt indulgentia illarum stationum absentibus pro pecunia in omnibus terris per Legatos seu Quæstores venderetur, cuius negociationis formam paulò antè annotauimus. Sed quis infinitas formas omnium Romanensium istarum imposturarum percensere poterit? Curtisano aliquo, in officina istarum nundinationum benè exercitato, ad pertexendam hanc historiæ partem opus esset. Nam & subditis, vt eos à fide Imperatoribus suis data, auerterent, largas indulgentias proposuerunt, quandò excommunicatos Imperatores ab imperij culmine proturbare volebant. Innocentius Quartus dedit decē dierum indulgentias orantibus pro Rege Franciæ.

QVOD OMNIBVS TEMPORIBVS fuerint, qui imposturis istis indulgentiarum contradixerunt.

S*Icut tempore Eliæ, cùm cultus Baaliticus fraude & vi omnia occupasset, vt Elias conquereretur, se solum relictum: Deus tamen plura septem millia sibi reseruauit, qui genua sua* nō

non curuauerant corā Baal. Ita in medijs Pontificiarum superstitionum tenebris, Deus semper quorundam mentes illustrauit, vt errores & superstitiones ipsi animaduerterent, ac alijs ostenderent. Imposturas igitur indulgentiarum, de quibus nunc agimus, multi intellexerunt: Sed cum metu tyrannidis Pontificiæ publicè & apertè eas reprehendere nō auderent, vel tacitè apud se eas contempserunt: vel inter aniculas clam eas damnârunt: sicut Speculū aureum dicit: De erroribus Curiæ Romanæ omnes quidem intus murmurant, nulli autem clamant. Quidam tamen publicè & apertè abusus indulgentiarum reprehenderunt, de quibus ordine breuiter annotabimus.

Speculum aureum.

Suprà autem ostendimus, quemadmodū statim sub initium Quæstores indulgentiarum indiscreta et superflua earum profusione homines, vt in re noua, ita offenderint, vt Lateranense concilium circa annū.1215. coactum fuerit modū ipsis præscribere lib.5. tit. de pœnitē. et remiss. ca. cùm ex eo. Et licèt moderatione quadam profusio illa tunc aliquantulū cohiberetur: tamen ante Scholasticorum tempora multi fuerunt, qui totū negocium indulgentiarū reprehenderunt, sicut suprà etiam ostendimus. Et Eccius ex VVilhelmo Antisiodorensi citat multos contradixisse Pontificib. cùm inciperent indulgentias istas elargiri. Posteà cùm Scholasticorum disputationibus quæstus

Catalogus eorū qui palam impostu ras indulgētiarum reprehenderunt.

Eccij testimonium.

Viennense concilium.

indulgentiarum iterum creuisset: Viennense concilium circa annum 1311. coactum fuit, abusiones Quæstorum, ad extorquendum aurum fallaci ingenio excogitatas, reprehendere & damnare: quòd scilicet tertiam vel quartam partem de pœnitentijs iniunctis relaxarent, animas tres vel plures de purgatorio se extrahere mendaciter assererent, plenariam remissionem peccatorũ indulgerent, & à pœna ac culpa per indulgentias absoluerent. Hæc enim sunt verba Clementinæ. Memorabile autem est, quòd Clemens Quintus celebraturus Viennense concilium VVilhelmo Durando, quem Speculatorem vulgus nominat, iniunxit, vt capita quædam de celebrando concilio conscriberet: quod opus Parisijs ante annos non multos editum est. Et in tertia parte, tit. 15. de indulgentijs ita scribit: Cùm in vniuersali Ecclesia Quæstores indulgentiarum multos errores disseminent, multosq́, seducãt simplices, et multas abusiones procurẽt, & vitam gerant enormiter dissolutam, in tantum quòd patent risui, potestasq́, clauium Ecclesiæ contemnitur, cùm pro vno obulo, vel nihilo, indulgentia conceditur, nec proficiat prouisio concilij Lateranensis, vndè populi contemnunt pœnitentias, à confessoribus impositas adimplere, putantes se absolui propter dictas indulgentias ab ijsdẽ, & propter facilitatẽ veniæ, pro obolo obtinendæ & pecunia redimẽdæ, delinquere

VVilhelmus Durandus de indulgentiarum erroribus.

quere non formidant: Videretur super hoc de competenti remedio prouidendum, & insuper vt cessarent quæstus cursorum & nunciorum Romanæ curiæ, &c. Et ex hac Durandi commonefactione canon ille Viennensis concilij, de quo iam diximus, constitutus fuit.

Et illi quidem modum tantùm aliquem in profusione indulgentiarum desiderârunt, non defuerunt tamen qui totam illam nundinationem vel contempserunt, vel reprehenderunt. Inter VValdensium enim articulos decimustertius hic ponitur: Prælatorum omnium indulgentiæ, ad limina sanctorum peregrinationes, imò anni iubilæi, nullius sunt valoris vel commoditatis. Viclephi etiam articulus 42. est, fatuum esse credere indulgentijs. Fuerunt & hæc Viclephi verba: Consulendum est fidelibus, vt non petant curiam Romanam ad papales indulgentias vel absolutiones à pœna & à culpa, sibi & alijs impetrandas, quia Dominus totius mundi non vult in tali breui vel angusto loco coarctari: sed in cœlo existens perpendiculariter, cuilibet pœnitentiam agenti, paratus est ad lumen suæ gratiæ influendum. In Ruthenorum etiam articulis vndecimus est: Quòd indulgentias & iubilæos damnent, nullius efficaciæ ea perhibentes. Eadem Hussus & Hieronymus Pragensis in Bohemia repetierunt. Primum enim articulum Hussitarum & Thaboritarum, Conradus VVimpina hunc ponit: Indulgentias

Tota nundinatio indulgentiarũ reprehensa.

VValdenses.

Viclephus.

Ruthenorũ articuli.

Ioannes Hussus, Hieronymus Pragensis.

Papæ ad liberationem animarum nullius esse valoris: imò ob clericorum duntaxat auaritiam excogitatas & inuentas. Et populus in Bohemia cognitis indulgentiarũ impostaris, nundinationes istas amplius ferre non voluit: sed quæstores indulgentias publicaturos, in carcerem coniecit, sicut Conradus VVimpina in vndecimo articulo contra Hieronymum Pragensem indicat, vbi & hanc recitat historiam: Quod Pragæ anno 1411. cùm post octauas Pentecostes Quæstor quidam indulgentiarum literas inuulgare vellet, & iam pro concione venias suas impudenter ebuccinaret: populus armatus concurrerit, & Quæstorem istum captum currui imposuerit, adiunctis ipsi in curru publicis quibusdam meretricibus, ex quarum mammis Papales indulgentiarum Bullas suspenderit, atque ita Quæstorem indulgentiarum cum Bullis Pontificijs, de meretricum collo pendentibus, per totam vrbem Pragensem vicatim circumduxerit, & ostentui habuerit, ac tandem Bullas istas indulgentiarum publicè & solenniter crepitantibus flammis concremârit.

Bohemi nũdinatores indulgentiarum in carcerem coniecerunt.

Memorabilis historia pro dignitate excepti & tractati quæstoris indulgentiarum.

Et illas quidem contradictiones Constantiense concilium compendio refutauit, exustis contra fidem publicam Husso & Hieronymo Pragensi et concessis de facto indulgentijs, omnibus in concilio existentibus, et feria sexta ieiunantibus. Inter ipsos tamen Pontificios tunc etiam fuerunt, qui

Constantiẽse cõcilium.

qui in negocio indulgentiarum multa nõ probãrunt. Gerſon enim, qui in Conſtantienſi concilio præcipuus fuit, communi errore abreptus, concedit quidem, indulgentiarum conceſsionem non eſſe contemnendam: ſed deuotè amplectendam, & conatur hoc probare ex poteſtate clauiũ, quas Chriſtus Eccleſiæ tradidit, Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Fundamenta tamen ea ponit, quæ negociationem indulgentiarum ab ipſis radicibus conuellunt & euertunt. In tractatu enim de indulgentijs, quem ſcripſit anno 1427. diſputat, indulgentias non pertinere ad poteſtatem ordinis ſed iuriſdictionis, atq; ideò non extendere ſe ſimpliciter & directè ad remiſſionem culpæ, quæ fiat in abſolutione ſacramentali, nec ad diminutionem alterius pœnæ, niſi illius, quàm Papa, aut qui confert indulgentias, inflixit aut infligere potuit. Cuiuſmodi ſunt pœnæ excõmunicationum irregularitatũ inhabilitationũ, &c. et indè cõcludit, poteſtatẽ ordinis, ſeu claues Sacramẽtales in abſolutione eſſe eminentiores, vtiliores, & eligibiliores in collatione indulgentiarum, quàm poteſtatẽ iuriſdictionis. Et addit hæc corollaria: Solus Papa ſupremus Chriſtus cum Patre & ſpiritu Sancto poteſt dare plenaria authoritate indulgentiam omnimodam à pœna & culpa, quam dum confert, dat dies indulgentiarum innumerabiles & infinitos extenſiuè & duratiuè. Solus Papa Chriſtus gratis et abſq; merito

Gerſon de indulgẽtijs.

Fundamentum Gerſonis contra indulgentias.

Corollaria Gerſonis. I.

II.

merito alio, quàm suo, facit commutationem pœnæ perpetuæ in pœnam temporalem, vel in plenam absolutionem. III. *Solus Papa Christo potest illam tot dierum & annorum mille millium indulgentias concedere, qualis posita reperitur in diuersis concessionibus summorum Pontificum. Cumq; tales bullas Gerson nec probare posset, nec damnare auderet, addit: Forte talis enormitas concessionis ab aliquibus quæstuosis aut aliter malè motis conficta est. Item addit: Indulgentiarum concessor, per tot millia nedum dierum, sed & annorum videtur difficulter saluabilis post remissionem æternæ pœnæ & commutationem in temporalem. Constat enim quod nec homo in hac vita potest aut debet ad tot annos obligari pœnitentiam agere, cùm non sit victurus per millesimam partem tot annorum. Constat præterea quod, dum mundus finem habebit, cessabit purgatorium, & ex consequenti, dies pœnarum suarum.*

Gerson de valore indulgentiarum.

Addit & hoc: vtrùm claues Ecclesiæ se extendant non solùm super terram, sed etiam sub terra in purgatorium, sunt opiniones ad vtramq; partem probabiles. Et fauorabile est, inquit, dicere quod sic, saltem per indirectum. Concludit verò, indulgentias valere claue Ecclesiæ non errante, & Christo non reprobante. Neminem tamen sic debere inniti indulgentiis, confessus in vita vel in morte à pœna & a culpa, quin studeat sic pœnitentiam agere, & c. [illegible]

perstitiosæ quadam intitulationes de indulgentÿs viginti mille annorum. Vel tali modo: Qui dixerit quinq; Pater noster ante talem imaginem, &c.

Suprà annotauimus, quomodò Schola Parisiensis impudentiæ indulgentiarum Clementis Sexti contradixerit. Et Auentinus scribit, cùm Antipapæ Vrbanus Sextus & Clemens Septimus circa annum 1380. largißimas profunderent indulgentias, quòd Schola Parisiensis etiam solenniter adhibitis tubis & campanis, vt eorum mos est, Papæ erroneam sententiam, indulgentiarÿs Bullis comprehensam, damnârit. Auentinus.

Autor Fortalitÿ fidei testatur circa annum 1450. non paucos fuisse, qui inter cætera indulgentias etiam improbârint. Certè circa annum Domini 1470. VVessellus Gruningensis inter alios abusus Papatus etiam indulgentiarum negociationem scriptis & disputationibus inter doctos satis acriter taxauit, atq; ideò dictus fuit Magister contradictionis. Et licèt Parisÿs fuisset in Theologia Magister noster, in exilium tamen eiectus, & facienda arte medica vitam tollerare coactus fuit. Is igitur in Epistola ad Engelbertum quendam dicit: Cùm Doctores à principio confiteantur, solum Deum peccata remittere, indulgentiarÿ confugiunt ad pœnas, quoniam mitior ibi mentiendi locus, cùm tamen theologica regula sit, Nihil debere fideles asserere, quod non in regula

Fortalitium fidei.

VVessellus Gruningensis exulat ob taxatas fraudes indulgentiarum.

Regula Theologica.

gulæ fidei contineatur. Nullum autem, inquit, locum Scripturæ dabunt, vbi pœnarum pro peccatis præteritis, & prorsus dimißis debitarum iudicium in Papæ arbitrium referatur. Ego, inquit, valde titubanter dictum puto, vt alicui peccata remissa sint, & adhuc nuda in conspectu Dei. Quomodò enim tecta, quæ adhuc imputantur? Quomodò verò non imputantur, quando puniũtur? Dominus fortè dimisit, vt Papa retineret ad pœnam? Item: Vbi stabilies hanc determinatam Christi voluntatem, vt vnum atque idem opus indulgentiale nunc sex annos valeat, nunc septem, nunc septingentos, nunc septem millia, nunc plenariam indulgentiam? Quia vero obijciebatur, sanctam Ecclesiam diuino spiritu gubernari, respondet: Verum est, in quibus sancta est, non autem, in quibus ignorat, & errat, sicut, proh dolor, in multis valdè plangimus errantem, præsertim in sale infatuato, in villico diffamato, in infideli Dispensatore, quos Bernhardus definit mercenarios pro pastoribus. Lupus pro mercenarijs, imò pro lupis diabolos.

Exempla VVesseli ad Decanum. *In alia Epistola ad Decanum quendam dicit: ipsos indulgentiarios fateri, quòd nec in Scriptura nec in patribus expressum aliquid extet de indulgentijs.*

Et Patres ante Albertum & Thomam reprehendisse recens tunc cœptas indulgentias. Gersonem etiam et Antoninum nõ pauca in materia indulgen-

dulgentiarum desiderasse. Parisienses verò temeritatem Clementis Sexti publicè reprehendisse. Addit & hoc: Quantos errores in materia indulgentiarum Romana curia temerè præsumpserit, & pestilenter publicârit, ac hodie noxiè pullularent, nisi sana paucorum verorum Theologorum seueritas obstitisset, non opus omnia commemorare. Subiungit: se Romæ etiam sub Paulo Secundo de indulgentijs inter doctos disputasse: Venisse etiam tunc Parisijs Romam quendam Magistrum nostrum, qui dixerit: in Sorbona habitam paulò antè disputationem de indulgentijs, à quo nemo doctior, sed omnes quàm venerant confusiores recessissent.

Disputatio Parisiẽsis de indulgẽtijs.

Cubicularium verò Papæ respondisse: Non nouum hoc esse. Et Curiales posteà plenis verbis in VVesseli sententiam consensisse. Suam verò sententiam VVesselus ita exponit: De pœnis ego simpliciter, donec sanius informer, teneo, quòd pœna cum suo peccato remisso remittatur, neq; vllum prorsus à peccato immunem deinceps ad pœnam obligari. Et ex Longobardo adducit dictum Ambrosij: Ille solus dimittit peccata, qui solus pro peccatis mortuus est. Item: Augustini illud: Si texit Deus peccata, noluit aduertere, & si noluit aduertere, noluit animaduertere, & si noluit animaduertere, noluit punire, sed voluit ignoscere. Concludit igitur, Spiritum sanctum per Petrum posuisse vnicam, solidam, &

Sententia VVesseli de indulgẽtijs.

solam

solam Bullam indulgentialem, quæ abundanter ministretur introitus in regnum Dei, 2. Pet. 1. Subministrate in fide vestra virtutem, in virtute scientiam, in scientia temperantiam, in temperantia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternam caritatem, in ea dilectionem: hæc enim si feceritis, sic abundè subministrabitur vobis introitus in æternum regnum, &c.

Iohannes Vesaliensis contra indulgentias.

Cùm VVesselus disputationes illas ex Italia & ex Gallijs per exilium suum in Germaniam attulisset: Doctor Ioannes Vesaliensis, qui prius fuerat professor in Schola Erfordiensi, factus postea concionator VVormaciensis, materiam illã arripuit, & inter reliquos articulos etiam hunc publicè pro concione coram populo tractauit, sicut Conradus VVimpina annotauit: Papam & alios Prælatos non posse ex Thesauro Ecclesiæ compensationes pœnarum, pro delictis debitarum, per indulgentias alijs distribuere, & applicare. Atq; ideò Ecclesiã dando indulgentias plus nocere quàm prodesse. Et allegauit etiam veteres quosdam, & præsertim cantorem Parisiensem solitum dicere: Indulgentias esse pias fraudes, quibus Laici ad dandas eleemosynas alliciantur. Cumq; obijceretur, Ecclesiã facere indulgentias, respondit: Verum est de illa, quæ errat. Sed is propterea à Monachis comprehensus & ad ignem damnatus fuit anno 1479. Similem etiam contra se inquisitionem metuere se ostendit VVesselus in Epistola

Cantor Parisiensis vocauit indulgentias pias fraudes.

De exceptione, Ecclesiã dare indulgentias.

stola ad Decanum Traiectensem, vbi inquit: Sæpè ego in D. Vesalio veritus inconsideratam & temerariam eius locutionem, quæ licèt Scholasticæ subtilitatis, & forsan nonnunquam etiam aliquid catholicæ veritatis haberet: ea tamen in vulgus indoctum cum graui simplicium scandalo proferri prorsus odiosum. Accipio præterea ex amicis, inquisitorem mox, vt caussam Vesaliæ absoluerit, ad me vsque descensurum ad inquirendum. In qua re, tametsi causæ nihil verear, inquietudinem tamen, suspiciones, & calumnias sustinere oportebit, præsertim doctorum quorundam Coloniensium, quorum (expertè loquor) ex tuis casibus facilè odia, quin & inuidiam coniectaui. Hæc ille. Sed VVesselus vel exemplo illo territus, remissior & meticulosior factus est: sicut ex Epistola illa apparet, vel Deus illum mirabiliter protexit: In pace enim mortuus est Gruningæ Anno 1489. in die Francisci. Sed post mortem ipsius fraterculus quidam epistolam eius de indulgentijs impugnauit.

Posteà sub Alexandro Sexto Sauanorola Florentiæ inter cætera etiam Pontificias indulgentias acriter reprehendit, sed flammis confutatus est. Et circa annum 1500. Rostochij Sacerdos quidam Nicolaus Rust inter alias Superstitiones etiam indulgentias reprehendit, non voce tantùm, sed scriptis etiam popularibus, quæ ab inquisitoribus posteà suppressa sunt, in- Sauanorola Florentinus.

dulgentias scilicet meram deceptionem esse piorum & quæstum, veras indulgentias contingere à solo Deo gratis propter Christum omnibus verè pœnitentibus.

Germaniæ grauamina exhibita Maximiliano Imperatori.

Tandem etiam totæ nationes de nundinationibus istis conquestæ sunt. Nam circa annum 1510. natio Germanica grauamina sua obtulit Maximiliano Imperatori, inter quæ decimum hoc fuit: Quod indulgentiæ nouæ cum reuocatione aut suspensione veterum (Laicis contra Clerum murmurantibus) ad corradendas pecunias concedantur.

Et posteà Anno 1522. proceres Imperij centum grauamina Germanicæ nationis aduersus sedem Romanam Oratori Pontificio in comitijs Norinbergensibus proposuerunt, inter quæ tertium, quartum, quintum, sextum, & septimum querelam de indulgentijs continet. Illa igitur hoc loco adscribam.

GERMANICÆ NATIONIS GRAuamen III. de oneribus Papalium indulgentiarum.

ILLVD *importabile iam olim increbuit Romanarum indulgentiarum onus, quando sub persona pietatis, quum aut basilicas Romanas construere, aut profectionem in Turcas parare polliciti sunt Romani Pontifices, omnem à simplicibus,*

plicibus, nimiumq́ credulis Germanis exuxerunt pecuniarum medullam. Et quod longè maioris est faciendum, per has imposturas, ac earum conductitios præcones & prædicatores, profligata est Germana Christianorum pietas, dum qui extrudere volebant venales suas bullas, laudes suis mercibus occinebant miras & inauditas, condonari per emptitias has condonationes, nedum pœnas præteritas aut futuras viuentium, sed & defunctorum vita, existentium in purgatorio (quod vocant cantores illi indulgentiarum) ignis, modò numeraretur aliquid, modò tinniat dextera. Atq; his mercium nundinationibus simul & spoliata est ære Germania, & Christi pietas extincta, quandò quilibet pro precij, quod in has merces expenderat, modò peccandi impunitatem sibi pollicebatur. Hinc stupra, incestus, adulteria, periuria, homicidia, furta, rapinæ, fœnora, ac tota malorum lerna semel originem sibi traxerunt. Quod enim malorum amplius iam horrebunt mortales, quandò sibi peccandi licentiam ac impunitatem, nedum in vita, sed & post obitum, ære, licèt immodico, comparari posse, à nundinationibus illis indulgentiarijs, semel persuasum habent? maximè Germani, quibus per hos veræ pietatis fucos, sub religionis persona nihil non persuaderi difficile est? vt ingenio planè ad pietatem credulo est Germania.

Præconia indulgentiarũ impudentissima.

Fructus indulgẽtiarũ.

Indulgentię pietatis fucus.

IIII. *Et licèt indulgentiæ hæ non semel in hoc ad Germanos missæ sint, quasi ex corrasa earum venditione pecunia, fideles contra Barbaros essent tutandi ac defendendi: euentu tamen compertum habent Germani, pecuniam hanc non in rem fidei aut alioqui Reipublicæ Christianæ necessariam: sed in propinquorum luxum ac subleuandam familiam ipsorum esse versam. Quo vno bina hæc nata sunt per quàm maxima incommoda, quod & offendicula orta sunt simplicibus, & quod nunc Germani toties sentientes lusam fidem, quum verè iam res postulat, vt contra Turcas instituatur expeditio bellica, nullis rationibus persuaderi se patiuntur, vt credant: quod res ipsa forè notorium facit, ita scilicet instare ceruicibus nostris crudeles Turcas: suspicantes semper prioribus simile quidpiam agi. Quæ vna ratio est, vt tam agrè manus contra Turcas iungant. Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus, ac Christi fidelium conscientijs, causæ fuerint Romanæ indulgentiæ, sanctitas Apostolica, pro sublimitate captus sui exigua opera vel indè, si non ex re vlla alia coniectura consequi poterit.*

Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo, &c.

V. *Præterea Papalis sanctitas, cæteriq́; Episcopi, ac Ecclesiæ Romanæ columnæ, casus aliquot suæ tantùm absolutioni reliquos fecerunt: quorum si vnum aut alterum commiseris, iam aut nume-*

De casibus Pontifici Romano soli reseruatis.

numerandum, aut absolutione tibi carendum est: nempe quòd in hoc reseruati sint, vel inde nummorum aliquid eis accrescat. Quod ex eo coniicere licet, quod in casibus etiam quantùmuis pro tempore honestis aut necessarijs, nunquam tamẽ, nisi numeretur aliquid, dispensant. At si nihil attuleris numeraueris ue, indispensatus perpetuò maneas oportet.

Verùm, si quis vndè numeret habeat, iam nedum præsentes indulgentur harum constitutionum transgreßiones: sed & in futurum impunè, vt eas ipsas transgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, vt ansam indè accipiant ij, cum quibus ita dispensatum est, peierandi, homicidia, adulteria, & similia flagitia perpetrandi, quandò quilibet ex Sacerdotum vulgo absolutionem emptitiam, virtute indulti, his impertiri potest. Quæ malorum seges tota ex habendi libidine, auriq; sacra fame, qua nunc Ecclesiasticorum nonnulli miserè excruciantur, originem ducit. VI. Fons indulgentiarum & publicorum Ecclesiæ malorũ.

DE PRÆDICATORIBVS indulgentiarum Stationarijs. 7.

EST & *aliud indulgentijs vendendis ad dictum hominum genus, quos Stationarios vulgò vocant. hi rusticorum plerunq; abutuntur simplicitate, dum omnes vicos, villas, pagos, angiportos, omniaq; peragrant castella & oppidula prædicantes sancti cuiuspiam, Valentini puta,* Stationarij.

 Huber-

Huperti, Cornelij, Anastásijue sanctimoniam: ac quantum ad rem familiarem addat, si quotannis hunc vel illum munusculo aliquo, quod eis, Stationarijs scilicet, in commodum cedat, demulceas. Inscribentésq; dehinc simplices sub sancti alicuius numen ac tutelam, promittentésq;, vt hoc aut altero morborum genere vacaturus sit, qui eis annuum censum penderit. Quæ omnia in hoc excogitata sunt, vt simplices illi ad viuum vsq; exugantur. Nam primum hoc negotium à Sancto Antonio captum, in innumerata morborum genera dehinc sueuit diduci, ita vt vix supersit morbus nunc aliquis, cui Stationarij non & peculiarem Sanctum, tanquam tabernæ vel negociationi proposuerint. Processitq; eò vsq; eius mali serpigo, vt pauperum ac simplicium illorum, Quæstuarij ac Stationarij prædicatores, sanguinem vorent & medullam: dumq; illi vnà cũ liberis suis necessarijs spoliantur, in delitijs & luxu plus quàm Sybaritico degunt Stationarij.

Sanctorum procuratio in morbis hominum sanandis.

DE FATALI INDVLGENTIArum termino, quomodò Deus cathedras vendentium indulgentias, & mensas nummulariorum istorum gladio Spiritus, per ministerium Lutheri subuerterit.

Historia nostri seculi.

ET *hactenus quidem contra nundinationes istas indulgentiarum multi partim murmurârunt,*

rârunt, partim sonora voce clamârunt: sed vi, fraudibus, & dolis oppressi, nihil efficere potuerunt. Tandem verò Lutherus gladio Spiritus magno zelo impudentissimas istas trapezitas aggressus est, cuius positiones contra indulgentias cùm Albertus Crantzius legisset, exclamasse fertur: Vera quidem dicis bone frater, sed nihil efficies. Vade igitur in cellam tuam, & ora: Miserere mei Deus. Sed aderat fatalis nundinationum istarum terminus, addidit igitur Deus voci suæ in Luthero vocem virtutis: detectis enim toti orbi imposturis indulgentiarum, mensæ istæ nummulariorum sine vi, solo Spiritus gladio, subuersæ per se corruerunt, & impletum est dictum Prophetæ: Ostendam gentibus turpitudinem tuam, & regnis ignominiam tuam. Quod, quomodò factum sit, vtile est meminisse.

Crantzius de impugnatione indulgentiarũ per Lutherum facta.

Crescebat igitur indies impudentia nundinationis indulgentiarum, vt quò amplius progrederetur non inueniret, nec vbi consisteret haberet. Hactenus enim fictitiæ Pontificij iubilæi indulgentiæ ad vigesimum quintum quenq; annum contractæ, illis solis dispensatæ fuerant, qui susceptis peregrinationibus, limina Apostolorum, sicut ipsi loquuntur, in Ecclesijs vrbis visitarent. Alexander Sextus verò, sicut suprà annotauimus, anno 1500. in alijs regionibus omnibus, gratiã iubilæi pro pecunia oppidatim et vicatim vẽdidit absentib. nõ secus ac si ipsas Ecclesias vrbis omnes

Occasio reprehensarũ indulgentiarum per D. Martinũ Lutherum.

visitassent. Quo aucupio cùm ingentem pecuniæ vim confecisset, secutus per interualla Leo Decimus, de simili artificio emungendæ pecuniæ cogitauit. Cumq; anno 1513. sedem bestiæ ascendisset, & vix sperare auderet se iubilæi terminum ad annum 1525. assequi posse, nouo exemplo anno 1515. & 1516. missis per omnia Regna quæstoribus eandem gratiam, quæ in iubilæo peregrinationem Romanam suscipientibus concedi solet, tunc extra iubilæi terminum pro pecunia, positis publicè in Ecclesijs cistis seu ærarijs, venalem exposuit. Prætextus autem, sicut Cochlæus scribit, fuit structura templi S. Petri Romæ, quam sumptuosissimè à Iulio II. incoatam cùm Leo se absoluere velle fingeret, & pecunia non suppeteret, per imposturam indulgentiarum se eam à Germanica præsertim simplicitate facilè emungere posse, à Curtisanis parsuasus fuit. Vtq; cum autoritate aliqua impostura illa in Germania exerceretur: Archiepiscopo Moguntino hoc negotij datum, qui ea conditione illud suscepit, sicut Lutherus scribit, vt dimidium prædæ Rom. Pontifici, altera pars Moguntino ad soluendum pallium cederet. Cùm merces istæ in alijs Prouincijs Anno 1515. & sequenti expositæ fuissent hac licitatione, sicut Massæus scribit, vt qui decem solidos numeraret, animam ex purgatorio liberaret. In Germania per annum 1517. potissimũ imposturæ istæ exerceri cæperunt. Quæsitus autem & ad eam rem

Leo X.

Prætextus indulgentiarum Leonis X.

Albertus Archiepiscopus Moguntinus indulgẽtiarum Leonis X. promotor in Germania.

Precium animæ è purgatorio redimendæ.

rem delectus fuit, exquisitus quidam nebulo Ioannes Tecelius Dominicanus, seu ordinis Prædicatorij. Et illum quidem antea Maximilianus Oeniponti propter adulterium, in quo deprehensus fuerat, sacco ad submersionem adiudicârat, intercessione autẽ Ducis Friderici liberatus fuerat. Sed quia posteà, sicut Cochlæus narrat, ordini militari in Liuonia amplam pecuniam sub prætextu indulgentiarum impudentibus suis præconijs conquisierat: Visus tunc fuit ille Moguntino ad saltandam hanc fabulam maximè idoneus. Creatus itaq; fuit commissarius Apostolicus, & hæreticæ prauitatis inquisitor, vt inquisitorijs artibus opprimere posset, si qui contradicere vellent. Atq; ita non tantùm pro concione impudentissimis præconijs: verumetiã sparso libello quodam, quem Summariam instructionem nominabat, indulgentiarum merces per Germaniam venales vbiq; exponebat. Capita autem & concionum & scripti eius, sicut ex Lutheri Scriptis colligo, hæc fuerunt: Pro concione despumabant Quæstores isti tales exhortationes: En cœlum vndiq; apertum iam est, si nunc non intres, quandò vnquam intrabis? O insensatos & crassi cordis homines, bestijs propè similes, qui non percipitis tantam effusionem gratiarũ. En tot potestis redimere animas. O duri, duri, & negligentes: duodecim denarijs Patrem extrahere potes, & tàm ingratus parenti in tantis pœnis non succurris?

Iohannes Tezelius nugiuendulus Romanæ Curiæ.
Castitas Tezelij.

Summaria instructio Tezelij.

Capita concionum Tezelij.

merito alio, quàm suo, facit commutationem pœnæ perpetuæ in pœnam temporalem, vel in plenam absolutionem. III. *Solus Papa Christus potest illam tot dierum & annorum mille millium indulgentias concedere, qualis posita reperitur in diuersis concessionibus summorum Pontificum. Cumq; tales bullas Gerson nec probare posset, nec damnare auderet, addit: Fortè talis enormitas concessionis ab aliquibus quæstuosis aut aliter malè motu conficta est. Item addit: Indulgentiarum concessor, per tot millia nedum dierum, sed & annorum videtur difficulter saluabilis post remissionem æternæ pœnæ & commutationem in temporalem. Constat enim, quod nec homo in hac vita potest aut debet ad tot annos obligari pœnitentiam agere, cùm non sit victurus per millesimam partem tot annorum. Constat præterea, quod, dum mundus finem habebit, cessabit purgatorium, & ex consequenti, dies pœnarum suarum.* Gerson de valore indulgentiarum. *Addit & hoc: vtrùm claues Ecclesiæ se extendant non solùm super terram: sed etiam sub terra in purgatorium, sunt opiniones ad vtranq; partem probabiles. Et fauorabile est, inquit, dicere quòd sic, saltem per indirectum. Concludit verò, indulgentias valere claue Ecclesiæ nō errante, & Christo non reprobante. Neminem igitur sic debere inniti indulgentijs, confessus in toto vel in parte à pœna & à culpa, quin studiosius sit [illegible] tiam agere, & [illegible] alibi [illegible]*

perstitiosæ quædam intitulationes de indulgentijs viginti mille annorum. Vel tali modo: Qui dixerit quinq; Pater noster ante talem imaginem, &c.

Suprà annotauimus, quomodò Schola Parisiensis impudentiæ indulgentiarum Clementis Sexti contradixerit. Et Auentinus scribit, cùm Antipapæ Vrbanus Sextus & Clemens Septimus circa annum 1380. largißimas profunderent indulgentias, quòd Schola Parisiensis etiam solenniter adhibitis tubis & campanis, vt eorum mos est, Papæ erroneam sententiam, indulgentiarijs Bullis comprehensam, damnârit. Auentinus.

Autor Fortalitij fidei testatur circa annum 1450. non paucos fuisse, qui inter cætera indulgentias etiam improbârint. Certè circa annum Domini 1470. VVessclus Gruningensis inter alios abusus Papatus etiam indulgentiarum negociationem scriptis & disputationibus inter doctos satis acriter taxauit, atq; ideò dictus fuit Magister contradictionis. Et licèt Parijs fuisset in Theologia Magister noster, in exilium tamen eiectus, & facienda arte medica vitam tollerare coactus fuit. Is igitur in Epistola ad Engelbertum quendam dicit: Cùm Doctores à principio confiteantur, solum Deum peccata remittere, indulgentiarij confugiunt ad pœnas, quoniam mitior ibi mentiendi locus; cùm tamen theologica regula sit, Nihil debere fideles asserere, quod non in regula Fortalitium fidei. VVesselus Gruningensis exulat ob taxatas fraudes indulgentiarum. Regula Theologica.

gula

gula fidei contineatur. Nullum autem, inquit, locum Scripturæ dabunt, vbi pœnarum pro peccatis præteritis, & prorsus dimissu debitarum iudicium in Papæ arbitrium referatur. Ego, inquit, valde titubanter dictum puto, vt alicui peccata remissa sint, & adhuc nuda in conspectu Dei. Quomodò enim tecta, quæ adhuc imputantur? Quomodò verò non imputantur, quandò puniūtur? Dominus fortè dimisit, vt Papa retineret ad pœnam? Item: Vbi stabilies hanc determinatam Christi voluntatem, vt vnum atque idem opus indulgentiale nunc sex annos valeat, nunc septem, nunc septingentos, nunc septem millia, nunc plenariam indulgentiam? Quia verò obijciebatur, sanctam Ecclesiam diuino spiritu gubernari, respondet: Verum est, in quibus sancta est, non autem, in quibus ignorat, & errat, sicut, proh dolor, in multis valdè plangimus errantem, præsertim in sale infatuato, in villico diffamato, in infideli Dispensatore, quos Bernhardus definit mercenarios pro pastoribus. Lupus pro mercenarijs, imò pro lupis diabolos.

Exempla VVesseli ad Decanum.

In alia Epistola ad Decanum quendam dicit: ipsos indulgentiarios fateri, quòd nec in Scriptura nec in patribus expressum aliquid extet de indulgentijs.

Et Patres ante Albertum & Thomam reprehendisse recens tunc cæptas indulgentias. Gersonem etiam et Antoninum nō pauca in materia indulgen-

dulgentiarum desiderasse. Parisienses verò temeritatem Clementis Sexti publicè reprehendisse. Addit & hoc: Quantos errores in materia indulgentiarum Romana curia temerè præsumpserit, & pestilenter publicârit, ac hodiè noxiè pullularent, nisi sana paucorum verorum Theologorum seueritas obstitisset, non opus omnia commemorare. Subiungit: se Romæ etiam sub Paulo Secundo de indulgentijs inter doctos disputasse: Venisse etiam tunc Parisijs Romam quendam Magistrum nostrum, qui dixerit: in Sorbona habitam paulò antè disputationem de indulgentijs, à quo nemo doctior, sed omnes quàm venerant confusiores recessissent.

Disputatio Parisiēsis de indulgētijs.

Cubicularium verò Papæ respondisse: Non nouum hoc esse. Et Curiales posteà plenis verbis in VVesseli sententiam consensisse. Suam verò sententiam VVesselus ita exponit: De pœnis ego simpliciter, donec sanius informer, teneo, quòd pœna cum suo peccato remisso remittatur, neq; vllum prorsus à peccato immunem deinceps ad pœnam obligari. Et ex Longobardo adducit dictum Ambrosij: Ille solus dimittit peccata, qui solus pro peccatis mortuus est. Item: Augustini illud: Si texit Deus peccata, noluit aduertere, & si noluit aduertere, noluit animaduertere, & si noluit animaduertere, noluit punire, sed voluit ignoscere. Concludit igitur, Spiritum sanctum per Petrum posuisse vnicam, solidam, & solam

Sententia VVesseli de indulgētijs.

solam Bullam indulgentialem, qua abundanter ministretur introitus in regnum Dei, 2. Pet. 1. Subministrate in fide vestra virtutem, in virtute scientiam, in scientia temperantiam, in temperantia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternam caritatem, in ea dilectionem: hæc enim si feceritis, sic abundè subministrabitur vobis introitus in æternum regnum, &c.

Iohannes Vesaliensis contra indulgentias.

Cùm VVesselus disputationes illas ex Italia & ex Gallijs per exilium suum in Germaniam attulisset: Doctor Ioannes Vesaliensis, qui prius fuerat professor in Schola Erfordiensi, factus postea concionator VVormaciensis, materiam illã arripuit, & inter reliquos articulos etiam hunc publicè pro concione coram populo tractauit, sicut Conradus VVimpina annotauit: Papam & alios Prælatos non posse ex Thesauro Ecclesiæ compensationes pœnarum, pro delictis debitarum, per indulgentias alijs distribuere, & applicare. Atq; ideò Ecclesiæ dando indulgentias plus nocere quàm prodesse. Et allegauit etiam veteres quosdam, & præsertim cantorem Parisiensem solitum dicere: Indulgentias esse pias fraudes, quibus Laici ad dandas eleemosynas alliciantur. Cumq; obijceretur, Ecclesiã facere indulgentias, respondit: Verum est de illa, quæ errat. Sed is propterea à Monachis comprehensus & ad ignem damnatus fuit anno 1479. Similem etiam contra se inquisitionem metuere se ostendit VVesselus in Epistola

Cantor Parisiensis vocauit indulgentias pias fraudes.

De exceptione, Ecclesiã dare indulgentias.

stola ad Decanum Traiectensem, vbi inquit: Sæpè ego in D. Vesalio veritus inconsideratam & temerariam eius locutionem, quæ licèt Scholasticæ subtilitatis, & forsan nonnunquam etiam aliquid catholicæ veritatis haberet: ea tamen in vulgus indoctum cum graui simplicium scandalo proferri prorsus odiosum. Accipio præterea ex amicis, inquisitorem mox, vt caussam Vesaliæ absoluerit, ad me vsque descensurum ad inquirendum. In qua re, tametsi causæ nihil verear, inquietudinem tamen, suspiciones, & calumnias sustinere oportebit, præsertim doctorum quorundam Coloniensium, quorum (expertè loquor) ex tuis casibus facilè odia, quin & inuidiam coniectaui. Hæc ille. Sed VVesselus vel exemplo illo territus, remißior & meticulosior factus est: sicut ex Epistola illa apparet, vel Deus illum mirabiliter protexit: In pace enim mortuus est Gruningæ Anno 1489. in die Francisci. Sed post mortem ipsius fraterculus quidam epistolam eius de indulgentijs impugnauit.

Posteà sub Alexandro Sexto Sauanorola Florentiæ inter cætera etiam Pontificias indulgentias acriter reprehendit; sed flammis confutatus est. Et circa annum 1500. Rostochij Sacerdos quidam Nicolaus Rust inter alias Superstitiones etiam indulgentias reprehendit, non voce tantùm, sed scriptis etiam popularibus, quæ ab inquisitoribus posteà suppressa sunt, in- Sauanorola Florentinus.

dulgentias scilicet meram deceptionem esse piorum & quaestum, veras indulgentias contingere à solo Deo gratis propter Christum omnibus verè pœnitentibus.

Germaniæ grauamina exhibita Maximiliano Imperatori.

Tandem etiam totæ nationes de nundinationibus istis conquestæ sunt. Nam circa annum 1510. natio Germanica grauamina sua obtulit Maximiliano Imperatori, inter quæ decimum hoc fuit: Quod indulgentiæ nouæ cum reuocatione aut suspensione veterum (Laicis contra Clerum murmurantibus) ad corradendas pecunias concedantur.

Et posteà Anno 1522. proceres Imperij centum grauamina Germanicæ nationis aduersus sedem Romanam Oratori Pontificio in comitijs Norinbergensibus proposuerunt, inter quæ tertium, quartum, quintum, sextum, & septimum querelam de indulgentijs continet. Illa igitur hoc loco adscribam.

GERMANICÆ NATIONIS GRAuamen III. de oneribus Papalium indulgentiarum.

ILLVD *importabile iam olim increbuit Romanarum indulgentiarum onus, quando sub persona pietatis, quum aut basilicas Romanas construere, aut profectionem in Turcas parare polliciti sunt Romani Pontifices, omnem à simplicibus,*

plicibus, nimiumq́ credulis Germanis exuxerunt pecuniarum medullam. Et quod longè maioris est faciendum, per has imposturas, ac earum conductitios præcones & prædicatores, profligata est Germana Christianorum pietas, dum qui extrudere volebant venales suas bullas, laudes suis mercibus occinebant miras & inauditas, condonari per emptitias has condonationes, nedum pœnas præteritas aut futuras viuentium, sed & defunctorum vita, existentium in purgatorio (quod vocant cantores illi indulgentiarum) ignis, modò numeraretur aliquid, modò tinniat dextera. Atq; his mercium nundinationibus simul & spoliata est ære Germania, & Christi pietas extincta, quandò quilibet pro precij, quod in has merces expenderat, modò peccandi impunitatem sibi pollicebatur. Hinc stupra, incestus, adulteria, periuria, homicidia, furta, rapinæ, fœnora, ac tota malorum lerna semel originem sibi traxerunt. Quod enim malorum amplius iam horrebunt mortales, quandò sibi peccandi licentiam ac impunitatem, nedum in vita, sed & post obitum, ære, licèt immodico, comparari posse, à nundinationibus illis indulgentiarijs, semel persuasum habent? maximè Germani, quibus per hos veræ pietatis fucos, sub religionis persona nihil non persuaderi difficile est? vt ingenio planè ad pietatem credulo est Germania.

Præconia indulgentiarũ impudentissima.

Fructus indulgẽtiarũ.

Indulgentiæ pietatis fucus.

IIII. *Et licèt indulgentiæ hæ non semel in hoc ad Germanos missæ sint, quasi ex corrasa earum venditione pecunia, fideles contra Barbaros essent tutandi ac defendendi: euentu tamen compertum habent Germani, pecuniam hanc non in rem fidei aut alioqui Reipublicæ Christianæ necessariam: sed in propinquorum luxum ac subleuandam familiam ipsorum esse versam. Quo vno bina hæc nata sunt per quàm maxima incommoda, quod & offendicula orta sunt simplicibus, & quod nunc Germani toties sentientes lusam fidem, quum verè iam res postulat, vt contra Turcas instituatur expeditio bellica, nullis rationibus persuaderi se patiuntur, vt credant: quod res ipsa forè notorium facit, ita scilicet instare ceruicibus nostris crudeles Turcas: suspicantes semper prioribus simile quidpiam agi. Quæ vna ratio est, vt tam agrè manus contra Turcas iungant. Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus, ac Christi fidelium conscientijs, causæ fuerint Romanæ indulgentiæ, sanctitas Apostolica, pro sublimitate captus sui exigua opera vel indè, si non ex re vlla alia coniectura consequi poterit.*

Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo, &c.

V. *Præterea Papalis sanctitas, cæteriq; Episcopi, ac Ecclesiæ Romanæ columnæ, casus aliquot suæ tantùm absolutioni reliquos fecerunt: quorum si vnum aut alterum commiseris, iam aut nume-*

De casibus Pontifici Romano soli reseruatis.

numerandum, aut absolutione tibi carendum est: nempe quòd in hoc reseruati sint, vel inde nummorum aliquid eis accrescat. Quod ex eo coniicere licet, quod in casibus etiam quantùmuis pro tempore honestis aut necessariis, nunquam tamē, nisi numeretur aliquid, dispensant. At si nihil attuleris numerauerisue, indispensatus perpetuò maneas oportet.

Verùm, si quis vndè numeret habeat, iam nedum præsentes indulgentur harum constitutionum transgreßiones: sed & in futurum impunè, vt eas ipsas transgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, vt ansam indè accipiant ij, cum quibus ita dispensatum est, peierandi, homicidia, adulteria, & similia flagitia perpetrandi, quandò quilibet ex Sacerdotum vulgo absolutionem emptitiam, virtute indulti, his impertiri potest. Quæ malorum seges tota ex habendi libidine, auriq; sacra fame, qua nunc Ecclesiasticorum nonnulli miserè excruciantur, originem ducit. VI.

Fons indulgentiarum & publicorum Ecclesiæ malorū.

DE PRÆDICATORIBVS indulgentiarum Stationarijs. 7.

Stationarij.

EST & *aliud indulgentijs vendendis ad dictum hominum genus, quos Stationarios vulgò vocant. hi rusticorum plerunq; abutuntur simplicitate, dum omnes vicos, villas, pagos, angiportos, omniaq; peragrant castella & oppidula prædicantes sancti cuiuspiam, Valentini puta,*

Huperti, Cornelij, Anastasijue sanctimoniam: ac quantum ad rem familiarem addat, si quotannis hunc vel illum munusculo aliquo, quod eis, Stationarijs scilicet, in commodum cedat, demulceas. Inscribentesq; dehinc simplices sub sancti alicuius numen ac tutelam, promittentesq;, vt hoc aut altero morborum genere vacaturus sit, qui eis annuum censum penderit. Quæ omnia in hoc excogitata sunt, vt simplices illi ad viuum vsq; exugantur. Nam primum hoc negotium à Sancto Antonio cæptum, in innumerata morborum genera dehinc sueuit diduci, ita vt vix supersit morbus nunc aliquis, cui Stationarij non & peculiarem Sanctum, tanquam tabernæ vel negociationi proposuerint. Processitq; eò vsq; eius mali serpigo, vt pauperum ac simplicium illorum, Quæstuarij ac Stationarij prædicatores, sanguinem vorent & medullam: dumq; illi vnà cũ liberis suis necessarijs spoliantur, in delitijs & luxu plus quàm Sybaritico degunt Stationarij.

Sanctorum procuratio in morbis hominum sanandis.

DE FATALI INDVLGENTIArum termino, quomodò Deus cathedras vendentium indulgentias, & mensas nummulariorum istorum gladio Spiritus, per ministerium Lutheri subuerterit.

Historia nostri seculi.

ET *hactenus quidem contra nundinationes istas indulgentiarum multi partim murmurârunt,*

rârunt, partim sonora voce clamârunt: sed vi, fraudibus, & dolis oppreßi, nihil efficere potuerunt. Tandem verò Lutherus gladio Spiritus magno zelo impudentißimas istas trapezitas aggressus est, cuius positiones contra indulgentias cùm Albertus Crantzius legisset, exclamasse fertur: Vera quidem dicis bone frater, sed nihil efficies. Vade igitur in cellam tuam, & ora: Miserere mei Deus. Sed aderat fatalis nundinationum istarum terminus, addidit igitur Deus voci suæ in Luthero vocem virtutis: detectis enim toti orbi imposturis indulgentiarum, mensæ istæ nummulariorum sine vi, solo Spiritus gladio, subuersæ per se corruerunt, & impletum est dictum Prophetæ: Ostendam gentibus turpitudinem tuam, & regnis ignominiam tuam. Quod, quomodò factum sit, vtile est meminisse.

Crantzius de impugnatione indulgentiarũ per Lutherum facta.

Crescebat igitur indies impudentia nundinationis indulgentiarum, vt quò amplius progrederetur non inueniret, nec vbi consisteret haberet. Hactenus enim fictitiæ Pontificij iubilæi indulgentiæ ad vigesimum quintum quemq; annum contractæ, illis solis dispensatæ fuerant, qui susceptis peregrinationibus, limina Apostolorum, sicut ipsi loquuntur, in Ecclesijs vrbis visitarent. Alexander Sextus verò, sicut suprà annotauimus, anno 1500. in alijs regionibus omnibus, gratiã iubilæi pro pecunia oppidatim et vicatim vẽdidit absentib. nõ secus ac si ipsas Ecclesias vrbis omnes

Occasio reprehensarũ indulgentiarum per D. Martinũ Lutherum.

visitassent. Quo aucupio cùm ingentem pecuniæ vim confecisset, secutus per interualla Leo Decimus, de simili artificio emungendæ pecuniæ cogitauit. Cumq; anno 1513. sedem bestiæ ascendisset, & vix sperare auderet se iubilæi terminum ad annum 1525. assequi posse, nouo exemplo anno 1515. & 1516. missis per omnia Regna quæstoribus eandem gratiam, quæ in iubilæo peregrinationem Romanam suscipientibus concedi solet, tunc extra iubilæi terminum pro pecunia, positis publicè in Ecclesijs cistis seu ærarijs, venalem exposuit. Prætextus autem, sicut Cochlæus scribit, fuit structura templi S. Petri Romæ, quam sumptuosissimè à Iulio II. incoatam cùm Leo se absoluere velle fingeret, & pecunia non suppeteret, per imposturam indulgentiarum se eam à Germanica præsertim simplicitate facilè emungere posse, à Curtisanis parsuasus fuit. Vtq; cum autoritate aliqua impostura illa in Germania exerceretur: Archiepiscopo Moguntino hoc negotij datum, qui ea conditione illud suscepit, sicut Lutherus scribit, vt dimidium prædæ Rom. Pontifici, altera pars Moguntino ad soluendum pallium cederet. Cùm merces istæ in alijs Prouincijs Anno 1515. & sequenti exposita fuissent hac licitatione, sicut Massæus scribit, vt qui decem solidos numeraret, animam ex purgatorio liberaret. In Germania per annum 1517. potissimũ impostura istæ exerceri cœperunt. Quæsitus autem & ad eam

[Margin: Leo X.]

[Margin: Prætextus indulgentiarum Leonis X.]

[Margin: Albertus Archiepiscopus Moguntinus indulgẽtiarum Leonis X. promotor in Germania.]

[Margin: Precium animæ è purgatorio redimendæ.]

rem

rem delectus fuit, exquisitus quidam nebulo Ioannes Tecelius Dominicanus, seu ordinis Prædicatorij. Et illum quidem anteà Maximilianus Oeniponti propter adulterium, in quo deprehensus fuerat, sacco ad submersionem adiudicârat, intercessione autẽ Ducis Friderici liberatus fuerat. Sed quia posteà, sicut Cochlæus narrat, ordini militari in Liuonia amplam pecuniam sub prætextu indulgentiarum impudentibus suis præconijs conquisierat: Visus tunc fuit ille Moguntino ad saltandam hanc fabulam maximè idoneus. Creatus itaq; fuit commissarius Apostolicus, & hæreticæ prauitatis inquisitor, vt inquisitorijs artibus opprimere posset, si qui contradicere vellent. Atq; ita non tantùm pro concione impudentissimis præconijs: verumetiã sparso libello quodam, quem Summariam instructionem nominabat, indulgentiarum merces per Germaniam venales vbiq; exponebat. Capita autem & concionum & scripti eius, sicut ex Lutheri Scriptis colligo, hæc fuerunt: Pro concione despumabant Quæstores isti tales exhortationes: En cœlum vndiq; apertum iam est, si nunc non intres, quandò vnquam intrabis? O insensatos & crassi cordis homines, bestijs propè similes, qui non percipitis tantam effusionem gratiarũ. En tot potestis redimere animas. O duri, duri, & negligentes: duodecim denarijs Patrem extrahere potes, & tàm ingratus parenti in tantis pœnis non succurris?

Iohannes Tezelius nugiuendulus Romanæ Curiæ.
Castitas Tezelij.

Summaria instructio Tezelij.

Capita concionum Tezelij.

Ego sanè in extremo iudicio excusatus sum: Vos videritis. Dico tibi, si vnam solam tunicam haberes, hanc quoq; exuendam & distrahendam iudico, vt tantas gratias obtineres, &c. In oblocutores verò istius gratiæ ita detonabant, vt tremens vulgus & cœlum mox ruiturum, & terram hiaturam formidaret. Addebant amplificationes: Si quis literas indulgentiarum redimeret, eius animam securam esse de salute sua. Et animas in purgatorio existentes, pro quibus indulgentiæ redimantur, statim vbi coniectus in cistam nummus tinnierit, ex purgatorio in cœlum euolare. Item: tantas esse illas gratias, vt nullum sit adeò magnum peccatum, etiamsi per impossibile quis matrem Dei violasset, quin per indulgentias solui posset. Et hominem per istas indulgentias liberum fieri ab omni pœna & culpa. Esse enim istas gratias donum illud Dei inæstimabile, quo homo reconcilietur Deo, & omnes pœnæ purgatorij deleantur. Nec necessariam esse contritionem his, qui vel animas, vel confeßionalia redimerent. Verba enim instructionis hæc fuerunt: Prima gratia principalis indulgentiarum est plenaria remißio omnium peccatorum, per quam peccator perfectā remißionem & Dei gratiam denuò consequitur: Per quam etiam remißionem peccatorum sibi pœnæ in purgatorio, propter offensam diuinæ maiestatis luendæ, plenißimè remittuntur & omninò delentur. Item: Pontificem

Contra oblocutores indulgētiarū.

Verba instructionis Tezelij.

tificem habere potestatem in purgatorium ad liberandas per viam indulgentiarũ animas: Et tam certam esse fiduciam salutis per literas veniarum affirmabant, vt suam animam pro illis impignorarent. Crucem, quam cum insignibus Papæ in Ecclesia erigebat, æquè efficacem esse, ac ipsam Christi crucem. Addebant fabulas, in certo quodam loco quinq; animarũ millia per venias istas redemptas, inter quas solum tres fuissent damnatæ, ideò quod detraxissent indulgentijs. Finis & conclusio concionum fuit: Impone, impone, impone. Vtq; non verbis tantùm, sed exemplo & facto homines excitarent, primi ad cistam in omnium conspectũ procedebant, splendido gestu, et sonoro tinnitu aliquid in cistam conijcientes, & astantes arridebant imponentibus, omittentibus indignabantur. Permittebant etiã pauperibus indulgentias istas gratis dari, sed ita, vt primùm vndecunq; pecunias corradere tentarent à bonis fautoribus. Et vxores docebant etiam inuitis maritis, quomodocunq; corradere pecuniam ad redimendas indulgentias. Hæc ex scriptis istorum temporum collecta, ipsis verbis, quibus annotata fuerunt, adscripsi.

Fabula de virtute indulgentiarũ Tezelij.

Intereà verò, dum imposturæ istæ magna impudentia Germaniam peruagarentur, audiebantur non murmura tantùm, sed manifestæ indignationes omnium bonorũ. Defessi enim erant iã omnes in Germania ferendis istis expilationibus, nundina-

Indignatio publica contra imposturas Tezelij & conuitia.

nundinationibus, & infinitis imposturis Romanensium. Vocârunt indulgentias animarum nundinas & Monopolia fremebant à nundinatoribus istis indulgentiariјs vendi licentiam & impunitatem peccatorum, non de præteritis tantùm, verumetiam de futuris, nec in hac tantùm vita, verumetiam post obitum, sicut loquuntur querelæ Germanicorum grauaminum. Fingebant ridiculas fabellas, venisse scilicèt quendã mortuum cum literis veniarum ad infernum, ac per eas petijsse libertatem: occurrisse verò Dæmonem quendam, qui cùm Bullam legeret, inter manus ipsius præ feruore ignis papyrum, membranam, ceram, & plumbum cõsumpta, atq; ita animam vacuam in profundum præcipitatam, sicut hæc narrantur in scriptis istorum temporum. Spargebatur & illa narratio: Nobilem quendam indicasse Tecelio, in animo se habere, quòd vellet magnum aliquod facinus designare, & in futurum eius peccati petijsse indulgentiam: Et Tecelium magna quidem pecuniæ summa indulgentiam illam licitatum, nobilem tamen numerata illa pecunia Bullam accepisse. Posteà nobilem illum, captata occasione, Tecelium in Sylua quadam effractis indulgentiariјs cistis spoliasse. Cum què Tecelius omnes ipsi diras minitaretur: Nobilem ipsi ostendisse Bullam indulgentiarum tàm magno redemptam, & cum risu addidisse: Hoc erat peccatum illud, quod in animo habebam, à quo

Sales oppositi nugiuendulo Tezelio à Germanis.

Alia narratio istorum temporum.

quo iam in optima forma absolutus sum. Omnes igitur optabant & instigabant, vt ex doctis aliquis impudentißimis istis nundinationibus se opponeret: sed metu Tyrannidis Pōtificia nemo audebat progredi.

Tandem cùm Tecelius merces suas indulgentiarum ea, de qua dictum iam est, impudentia, venales exponeret in oppido, sicut Cochlæus scribit, Jüterbock *(quod prope meam Patriā* Brizen*, quæ à fidelitate olim Marchionibus Brandenburgensibus præstita, nomen habet, situm est, vndè etiam maternam duco originem) ibi, ob loci vicinitatem, rei indignitas Lutherum, VVitebergæ docentem, magis perculit, ac Deus peculiari impetu spiritū ipsius excitauit, vt constitueret impudentißimis istis cauponationibus contradicere. Cùm verò primùm non auderet totum negotium indulgentiarum reijcere aut damnare, enormes tantùm excessus & craßißimos abusus reprehendit: totum verò negotium in disputationem adduxit, affixis publicè propositionibus anno 1517. pridiè Calendas Nouembris, sicut liberum tunc erat in Scholis omnia, etiam certissima, disputando in dubium vocare. Edidit etiam concionem de indulgentijs et pœnitentia. Ac scripsit ad Moguntinum & Brandenburgensem Episcopos, ad ipsum etiam Leonem Pontificem, vt Quæstorum impudentiam cohiberent. Nec verò in vniuersum tunc damnabat Papales indulgentias:*

Patria Doctoris Martini Kemnicij.

Principium reprehensionū, quib. Lutherus vsus est in indulgentijs.

Themata disputationis Lutheri de indulgētijs.

Concio Lutheri de indulgentijs, &c.

Literæ Lutheri ad Papam & Moguntinum et Brandenburgensem Episcopos.

tias: sed tantùm modum adhiberi, ac enormes excessus corrigi petebat, dicebat redemptiones veniarũ non esse vel præcepti vel consilij, nec ad salutẽ necessarias: sed liberas, imò vtiles, si homines in eas non confidant. Item: non esse contemnendas indulgentias, sed liberas relinquendas: esse eas de genere eorum, quæ licent, & sub permißionem cadunt, quamuis non de numero eorum quæ expediunt.

Quid Lutherus principio damnârit in indulgentijs.

Mota hoc modo indulgentiarum Camarina, suspensis animis vbiq; omnes expectabant euentum rei. Nulla autem prorsus moderatio vel ab Episcopis, vel à Pontifice adhibebatur: Sed Tecelius per Conradum VVimpinam contrarijs positionibus omnia sua impudentißimè defendebat. Accertatim scriptis acerbißimis in Lutherum irruebant Theologi Pontificij, Syluester Prieras Romæ Magister Palatij, Eccius, Hogostratus, &c. Illi impudentißima Axiomata Tecelij omnia, de quibus dictum est, magna vehementia defendere conabantur. Ex hisce principijs: Primò quòd Papæ potestas esset suprema, quæ à toto simul mundo non posset restringi. I I. *Quòd Papa ea, quæ fidei sunt, solus haberet determinare, & Scripturam autoritatiuè pro suo sensu interpretari.* I I I. *Multas veritates & catholicas tenendas, licèt nec in canone Scripturæ, nec à Doctoribus antiquioribus ponantur. Hæc enim sunt verba in positionibus VVimpinæ. Ita irritatus*

Conradus VVimpina patronus indulgētiarū.

Syluester Prieras. Eccius. Hogostratus.

De autoritate Papæ.

ritatus Lutherus, totum negocium indulgentiarum per Resolutiones plenius cæpit examinare, ac paulatim etiam Doctrinam de pœnitentia, de fide, de iustificatione, &c. magno omnium applausu illustrare. Intereà capta erant Comitia Augustana Anno 1518. eò citatus erat Lutherus ad causam dicendã coram Cardinali Caietano, cui Pontifex hoc in mandatis dederat. Ille verò hoc tantùm multis minis vrgebat, vt Lutherus sua reuocaret, tunc salua fore omnia. Et non pauci erant, qui dicebant, de potestate summi Pontificis non disputandum, sed tacendum & gratias agendas.

Incrementa semel motæ disputationis. Quibus argumentis vsi contra Lutherum. Comitiorũ Augustanorum acta. Caietanus.

Cum verò Lutherus ad hoc permoueri non posset, re infecta discessum fuit. Et quoniam quidam animaduertebant, Lutherum minis & maledictis non posse à sententia dimoueri, nec populum placari acerba defensione impudentissimarum nundinationum: alia igitur via hoc tentârunt, & per Carolum Miltitium multis actum fuit cum Luthero, vt quæ pacis essent consuleret, & Pontifici reconciliaretur. Vocârat etiam Carolus ille ad se Tecelium primarium Tragœdiæ istius autorem, ac seuerè obiurgatum verbis ac minis Pontificijs ita terruit, vt ægritudine animi confectus, non multò post extingueretur. Hæc ratio agendi Lutherum ita mouerat, vt ostenderet se pacis cupidum & studiosum. Cumq; necessitate quadam, quasi

Actus aduersariorum. Carolus Miltitius.

Tezelius moritur.

quasi per vim in turbas illas petractus esset, prolixè promisit omnia.

Nouũ Classicum aduersariorum cõtra Lutherum.

Et sanè si hanc vitam prosecuti tunc fuissent Pontificij, potuissent omnes illas turbas sanare. Sed aderat fatalis terminus indulgentiarum, & totius regni Pontificij. Constituerat enim Deus, propulsatis Aegyptiacis tenebris, lucem verbi sui rursus accendere, & Ecclesiam suam ex Babylonica captiuitate liberare. Vociferabantur itaq; ij, qui columnæ Regni Pontificij videri volebant: Non decere maiestatem Pontificiam tàm molliter & abiectè rem illam agere. Sed effecerunt, vt Pontifex promulgaret condemnationem Lutheri. Nominatim verò edidit nouam Decretalem de indulgentijs & earum efficacia, in qua non obscurè Teceliana dogmata de indulgentijs à pœna & à culpa, pro viuis & pro mortuis confirmat. Hæc enim sunt verba: Romanũ Pontificem Christi vicarium, potestate clauium (quibus culpam & pœnam pro actualibus peccatis debitam tollat, culpam quidem mediante pœnitentiæ Sacramento, pœnam verò temporalem pro actualibus secundum diuinam iustitiam debitam, mediante Ecclesiastica indulgentia) posse pro rationalibus causis concedere fidelibus, siuè in hac vita sint, siuè in purgatorio indulgentias ex superabundantia meritorum Christi & Sanctorum, ac tàm pro viuis quàm defunctis. Apostolica authoritate, vel per modum absolutionis indulgentiam ipsam cõferre,

Lutherus condemnatur à Pontifice.

Decretalis Leonis X. de indulgẽtijs.

ferre, vel per modum suffragij illam trãsferre. Ac propterea omnes, tàm viuos quàm defunctos à tanta pœna liberari, quanta concessæ & acquisitæ indulgentiæ æquiualet, &c. Hãc decretalẽ Eccius in Lipsica disputatione ita interpretatus est, Indulgentias quidem de se non remittere vel delere culpam: sed tamen dari indulgentias, vt, qui eas acquirunt, absoluantur à pœna et à culpa, in hanc sententiam: Quia Papa concedat, vt qui redimunt indulgẽtias à culpa, mediãte Sacramento pœnitentiæ à deputatis commissarijs absoluantur, & deinde indulgentias, id est, pœnarum remissiones consequantur, ita vtrunq; fieri per indulgentiarũ Bullas, vt à pœna et culpa liberẽtur.

Ecciana interpretatio Decretalis Pontificiæ.

Secutæ posteà sunt condemnationes Lutheri doctrinales à Louaniensibus & Coloniensib. Atq; ita data fuit Luthero occasio, vt subindè plures errores in doctrina Pontificia detegeret, & alios etiam locos doctrinæ Christianæ, ex verbo Dei, nequicquam fremente Romano Pontifice, illustraret. Et res eò deducta est, quòd in comitijs Augustanis anno 1530. Pontificij ordines Imperatorem rogârunt, vt interposita sua authoritate efficeret apud Pontificem, ne ampliùs indulgentias in Germaniam mitteret, totam enim religionem Pontificiam ita ludibrio exponi.

Pontificios pudere cœpit nundinationis & defensionis indulgentiarum.

Nunc concilium Tridentinum vsum indulgentiarum maximè salutarem prædicat, & leuiter tantùm de abusibus quibusdam cõcionatur. Obseruet

Concilium Tridentinũ de vsu & vtilitate indulgentiarum.

Generalitas insidiosa cōcilij Tridentini.

seruet autem Lector, quòd Decretum Tridentinum in specie non explicet, qui sint abusus illi. Tezeliana enim portenta, de quibus diximus, probare forsan non potest, & tamen damnare etiam vel non vult, vel non audet, quia à tota Ecclesia Pontificia tunc, sicut ostendimus, defensa et papali authoritate confirmata fuerunt. Ne igitur nihil agere videatur, in genere nominat abusus quosdam & prauos quæstus, quos tamē nec ostendit nec explicat: sed dicit, commodè illos in specie inueniri & prohiberi non posse, vt per verba generalia nihil significātia, spes emendationis ostētetur, reipsa autem nihil fiat.

Summa decreti Tridētini de indulgentijs.

In Decreto igitur Tridentino tandem omnia ad Potestatem Romani Pontificis referuntur, vt ita nerui veteris superstitionis retineantur, & si fieri posset, per occasionem hominibus rursus obtrudantur.

Pij Quinti Bulla indulgentiaria.

Sicut Pius Quintus anno 1571. edita bulla hortatus est fideles, vt pro fœlici successu fœderis contra Turcam ieiunijs, orationib. & Eleemosynis vacarent, vtq; eò libentius illud facerent, omnibus & singulis, qui quarta & sexta feria ac sabbato ieiunarent, &c. plenißimam omnium peccatorum suorum remißionem, & eam indulgentiam, quæ fidelibus Ecclesias almæ vrbis & extra vrbem, ad id deputatas, visitantibus, concessa est, pro illa, quam habeat thesauros Ecclesiæ aperiendi potestate, elargitus est, dans potestatem eligendi confessorem. Et reliqua, sicut in veteribus bullis vsitatum

tum

tum fuit. Indè Lector intelligere & statuere potest, quomodo canonem Tridentinum Pontifex accipi velit, nempè vt illa omnia, de quibus hactenus diximus, quæ collapsa & explosa iã aliquandiu fuerunt, paulatim reuocentur, hoc est, restituantur, vt scilicèt indulgentiæ sint non tantùm relaxationes pœnarũ canonicarum, quæ iamdudum antiquatæ sunt: sed plenißimæ remißiones ipsorum peccatorũ, & quidẽ omniũ peccatorum ex thesauro operum, quæ Sancti vltrà quàm debuerunt, supererogârunt, vtq; Ecclesiæ rursus obtrudantur impudentißimæ imposturæ de stationib. vrbis, quas continere fingunt vltra decies centena millia annorum, & plusquam quadraginta duas plenarias indulgentias, cum liberatione aliquot animarũ ex purgatorio, sicut suprà descripsimus. Istas exoletas merces Pius noster ex potestate sua aperiendi thesauros Ecclesiæ, ipsis veterum Nundinatorum verbis rursus venales exponit. Quia verò merces istas non admodum gratas, nec in magno precio esse intelligit, gratis eas exponit, si hoc artificio homines rursus inescare & fascinare posset. In fine enim Bullæ sub excõmunicationis pœna districtius præcipit omnib. & singulis Notarijs Ecclesiasticisq; personis, ne publicationis, subscriptionis, obsignationisq; prætextu, quicquam etiam à volentibus & vltrò offerentibus, pecuniæ exigere, aut aliquod lucrum, vel minimum facere audeant.

DECRETVM TRIdentini concilij de Delectu ciborum, Ieiunijs & diebus Festis.

INsuper hortatur S. Synodus, & per sanctissimũ domini nostri atq; Saluatoris aduentum Pastores omnes obtestatur, vt, tanquam boni milites, illa omnia, quæ sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater & magistra statuit, nec non ea, quę tàm in hoc concilio, quàm in alijs Oecumenicis, statuta sunt, quibuscunq; fidelibus sedulò commendent, omniq; diligentia vtantur, vt illis omnib. & ijs præcipuè sint obsequentes, quæ ad mortificandã carnem conducunt, vt ciborum Delectus & Ieiunia: vel etiam quæ faciunt ad pietatẽ augendam, vt dierũ Festorum deuota & religiosa celebratio, admonentes populos crebrò obedire præpositis suis: quos qui audiũt, Deũ remuneratorem audient: qui contemnunt, Deum ipsum vltorem sentient.

EXAMEN.

VNiuersæ Ecclesiæ notissimum est quales laqueos Pontificij per leges suas de ieiunijs, et dè discrimine seu delectu ciborum conscientijs iniecerint, quas superstitiosas & impias opiniones necessitatis, satisfactionis, cultus, iustitiæ & meriti, ieiunijs & delectu ciborũ attexuerint, quòd scilicet sint satisfactiones pro peccatis, quibus peccata expiẽtur, & talia bona opera, quib. Deo gratiores effici, et vitam æternam promereri possimus. Item: qui ex delectu ciborum vel seruato, vel non seruato fecerint vel peccata mortalia vel peculiares cultus Dei ex opere operato, quas tamen leges pro diuitibus venales habuerunt, & pecuniã numerantibus, liberaliter relaxârunt. Summa dogmatis Pontificij de delectu ciborũ & ieiunio.

Cumq; totus orbis à Tridentinis patribus diu expectasset reformationem, ipsi in fine cõcilij, sicut ab initio fecerunt, solita sua exercent artificia: dissimulatis enim errorib. et superstitionib. Pontificio ieiunio & prohibitioni ciborum annexis, dicunt, fideles debere obsequentes esse ijs, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt sint ieiunia: quibus suum ciborum delectum, seu prohibitionem potiùs non tantùm addunt, verumetiam præponunt. Superstitiosas verò leges & opiniones de ieiunijs, ac prohibitionibus ciborum omnes sub illa Orci galea inuoluunt: quandò dicunt, illa omnia, quæ Romana Ecclesia omniũ Ecclesia- Insidiæ Tridentini in hoc decreto.

 rum

rum Mater & Magistra statuit, quibuscunq; fidelibus commendanda & seruãda esse, vt ita sub prætextu sententiarum Scripturæ, quæ de mortificatione carnis, ac de veris ieiuniјs cõcionantur, superstitiosas suas leges & opiniones omnes stabiliant & retineant. Vtq; sub hoc prætextu, illos qui impias ipsorum de ieiuniјs & prohibitione ciborum leges & opiniones, ex verbo Dei, taxant, plausibili specie traducentes cõdemnare possint, quasi ea, quæ ad mortificationem carnis in Scriptura traditam conducunt, improbent & reijciant. Et quidem si hoc ageret, vt abiectis & damnatis impijs & superstitiosis legibus & opinionibus, sana doctrina et vtilia exercitia veri ieiunij, sicut in scriptura hæc tradita sunt, sine conscientiarum laqueis et prauis opinionibus Ecclesiæ restituerentur, omnes pij certatim operam suam et meritò & libenter huc conferent: sed quia ad stabiliendas superstitiosas Pontificiorum leges & opiniones de ieiuniјs & prohibitione ciborum, & ad traducendos eos, qui prauas istas opiniones ex verbo Dei taxârunt, insidiosè illa omnia instructa sunt: Ideò distinctè exponemus. Primò veram Scripturæ sententiam de ieiuniјs & de ciborũ delectu: posteà subiungemus consentiẽtes quasdam veteris Ecclesiæ sententias. Addemus deinde Antithesin de impijs ac superstitiosis Pontificiorum legibus & opinionib. De ieiunio & prohibitione ciborum. Postremò colligemus historicam obseruatio-

Partitio ostẽdens summã totius huius tractationis.

I.
II.
III.
IIII.

uationem, quomodo omnibus temporibus superstitiones De ieiunijs & prohibitione ciborum Ecclesiæ negocium fecerint, quomodo sæpius repressæ sint, donec tandem ipsam Ecclesiæ arcem inuaserunt.

QVOD VERVM IEIVNIVM HAbeat testimonia & exempla sacræ Scripturæ in veteri & nouo Testamento.

IEiunium per se & suo genere non est opus mandato Dei prohibitum, vel contra verbum Dei pugnans, nec inter ea simpliciter numerari vel debet vel potest, quæ sine vllo Scripturæ vel Testimonio vel Exemplo, ex sola hominum traditione exorta & instituta sunt. Habet enim non pauca vel obscura, sed multa & illustria testimonia & exempla, in Scriptura tum veteris, tùm noui Testamenti: quæ ideò prodest in conspectu habere: Quidam enim propter abusus Pontificios adeò abhorrent à ieiunij Doctrina, vt audito vel solo ieiunij nomine resiliant, ac si vel homicidium vel adulterium audirent: Quidam totam de ieiunio Doctrinam sine discrimine inter traditiones humanas reijciunt. Sed Scriptura abusus ieiuniorum

Esse ieiunis verum.

Contraria.

iuniorum, Isai. 58. Zach. 7. Matth. 6. ita reprehendit & damnat, non vt ipsa ieiunia per se simpliciter abijciat, sed vt veram eorum rationem, & pium vsum ostendat, & multis pijs exemplis probet ac confirmet. Quod verò manifesta verbi Dei testimonia & probata sanctorum in Scripturis exempla habet, non est inter humanas traditiones numerandum: sed si quos superstitiosos abusus & prauas opiniones, hominum traditiones ieiunio assuerunt, illa discernenda & seiungenda sunt ab ipsis ieiuniorum exercitijs, sicut verbi Dei testimonijs traduntur, & Scripturæ exemplis comprobantur. Atq; opera danda est, vt reiectis superstitiosis opinionibus, ac remotis prauis abusibus, res ipsa, sicut Scripturæ testimonijs & exemplis traditur, Ecclesiæ restituatur.

Testimonia veteris Testamenti de ieiunio.

Dauid igitur inquit, Psalm. 35. Ego autem cùm ipsi ægrotarent, induebar sacco, humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinum meum vertebatur. Psalm. 69. Si quando fletu & ieiunio animam meam adfligebam, hoc factum est in opprobrium mihi. Ioelis 1. Sacrificate ieiunium, & clamate ad Dominum. Capit. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu & in planctu, clangite tuba, sanctificate ieiunium, &c. Numer. 30. statuitur de voto ac iuramento ablugationis ad affligendam animam.

Leuit.

Leuit.6.& 23.Decima die ſeptimi menſis dies expiationum erit, affligetisq́ animas veſtras in ea. Omnis anima quæ afflicta non fuerit hac die, peribit de populis ſuis. Iſa. 58. Hoc eſt ieiunium quod elegi, &c.

Et ne quis arbitretur, ieiunium reijciendum eſſe inter Leuiticas Teſtamenti veteris ceremonias, quæ iam abrogatæ ſunt: habet & nouum teſtamentum teſtimonia & exempla de ieiunio, vt Matth.6. Cùm ieiunas, vnge caput tuum, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui videns in occulto, reddet tibi in propatulo. Matt.9. Auferetur ſponſus, tunc ieiunabũt. Matt.17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur niſi per orationem & ieiunium. Teſtimonia noui Teſtamenti.

1.Cor.7. Vt vacetis ieiunio & orationi. 2.Cor. 6. In omnibus exhibeamus nos vt Dei miniſtros, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs.

Hiſce teſtimonijs accedunt multa illuſtria & probata Sanctorum exempla in Scriptura ſacra, Iudic.20. Ieiunauerunt die illo vſq; ad veſperam. 1. Reg. 3. Ieiunauerunt in die illa, & dixerunt, peccauimus. 1.Reg.31. Ieiunauerunt ſeptem diebus. 2. Reg. 1. Planxerunt & fleuerunt, & ieiunauerunt vſq; ad veſperam, propter Saulem & Ionathan. 2.Reg.12. Deprecatus eſt Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit ieiunium, &c. 3. Reg. 21. Achab ieiunauit & dormiuit in ſacco. 2.Paral.20. Ioſua propoſuit quærere Dominũ, & Exempla veteris Teſtamenti.

Prædicauit ieiuniũ vniuerso Iuda. 1. Esdr. 8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus, &c.

Item: Ieiunauimus & rogauimus Deum pro hoc, & euenit prosperè. Nehem. 1. Fleui & mœstus ieiunaui, & oraui coram Deo.

Esther 4. Ieiunate pro me, non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo. Esther 9. Obseruanda susceperunt ieiunia & preces.

Ierem. 36. In die Ieiunij, quod prædictum erat mense nono, in conspectu Domini omni populo legitur liber Ieremiæ.

Daniel. 9. Deprecatus sum Dominum in ieiunijs sacco & cinere.

Daniel. 10. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro et vinum nõ intrauerunt in os meum, nec vngento vnctus sum. Ibidem dixit Angelus, A primo die, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vtq; affligeres te coram Deo, exaudita sunt verba tua. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis, &c.

Exempla noui Testamẽta.

Luc. 2. Anna non discedebat de Templo ieiunijs & obsecrationibus, seruiens die ac nocte. Act. 13. Ministrantibus illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus. Item: Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus dimiserunt illos.

Actor.

Actor.14. Cùm constituissent illis presbyteros, & orassent cum ieiunijs, commendauerunt eos Domino. 2.Cor.11. In labore & molestia, in vigilijs, sæpè in fame & siti, in ieiunijs, sæpè in frigore & nuditate.

Tobiæ 3. Sara ascendens in superius cubiculum domus, tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neq; bibit, sed in oratione persistens cum lachrymis deprecabatur Dominum. Tobiæ 12. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Iudith 4. Humiliauerunt animas suas in ieiunijs & orationibus. Item: Dominus exaudiet preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs & orationibus in conspectu Domini. Iudith 8. Iudith vidua habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus viduitatis suæ, præter Sabbata.

1. Mach. 3. Congregatus est cœtus vt orarent & ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs & cinerem imposuerunt capiti.

2.Machab.13. Præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent. Omnibus itaq; simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu & ieiunijs per triduũ sine intermißione prostratis hortatus est eos Iudas, vt se præpararent. Baruch 1. Cùm audissent prælegi librum Ieremiæ, plorabant & ieiunabant & orabant in conspectu Domini.

QVID

QVID SIT IEIVNIVM, DE QVO Scriptura loquitur: seu quid complectatur, & in quo consistat, vel, quæ ad verum ieiunium pertineant.

VARIÆ *traditæ sunt siue definitiones siue descriptiones ieiunij, cum à veteribus, tum à recentioribus, de quibus inter eruditos disputatur: Sed simplicissima & certissima ratio est, si ex illis testimonijs & exemplis, in quibus doctrina de ieiunio tradita est, tanquam membra colligantur, ea quæ ad veram rationem ieiunij, sicut in Scriptura traditum est, pertinent. Quod vt eò commodius & rectius fieri possit, præmittenda est distinctio, vt ad id quod proprijssimè appellatione Ieiunij in Scriptura significatur, facilius peruenire possimus. Et quod ad vocabula attinet, Græci vocant* νηστείαν, *à priuatiua particula* νη, *&* ἀπὸ τοῦ ἐσθίειν: *vel* σιτίον, *sicut Suidas exponit, non comedere vel cibum non sumere. Quod Latinè ad verbum quidam vertunt, inediam. Et* νῆστιν *Varinus interpretatur* ἄγευστον σίτου, *impastum, qui cibum nondum gustauit. Ita Matth. 15. & Marc. 8. de illis qui triduum apud Christum perseuerârunt, et non habebant quod ederent, Christus dicit:* Nolo eos ieiunos dimittere. *Hebræum vocabulum est* צום *Zom, quod ab emulgendo seu exugendo nomen habet. Nam & intestinum pyloro pro-*

De vocabulo Ieiunij.

Vox ebræa.

loro proximum, quia id quod accipit non continet, sed statim ad inferiora transmittit, atq; ita plerunq; inane est. Græcis νῆστιν vocari Suidas autor est, vnde Gaza reddidit intestinum ieiunum. Aliquando per verbum ענה Anah ieiunium describitur, quod afflictionem significat, & aliquando cum fame seu inedia iungitur, vt Deut. 8. Afflixit te, & esurire te permisit. Isaiæ 58. Si esurienti protuleris animam tuam, & animam afflictam satiaueris. De quo verbo in causa finali ieiunij plura dicemus.

Distinctio igitur varij vsus vocabuli Ieiunij vtilis & necessaria est, vt ad id, quod ieiunij sacri proprium est, perueniamus. Vsitatè quidem vocamus ieiunos, qui nondum vel ientaculum vel prandiũ sumpserunt: sed de hoc ieiunio nunc non agimus. Illos etiam Scriptura vocat ieiunos, qui per triduum nõ haberent quod ederent: sed Ieiunium propriè non est, idem quod fames seu esuries; quando propter cibi penuriam ex necessitate aliquis cogitur inediam pati. Nam 2. Cor. 11. distinctè numerantur fames & sitis, ac posteà ieiunium. Ita Actor. 27. Cùm in naui ob iactationes tempestatum, & metum naufragij, appetitu prostrato per quatuordecim dies cibum non sumpsissent, vel si in morbo simile fiat, dicuntur ieiuni permansisse, sed non est illud ieiunium, de quo propriè Scriptura loquitur. Et Græcus textus peculiari vocabulo ibi vtitur, nõ enim vocat νηστείαν,

Ieiunium & fames differt.

sed ἀσιτίαν & ἀσίτους. Christus etiã cùm in deserto 40. dies cibo caruisset, ita vt virtute diuina famem non sentiret, dicitur ieiunasse, Matth. 4. & postea esuriisse. Sed hoc ieiunium miraculosum. Sicut etiam Mosis & Heliæ ieiunium, qui virtute vnius prandij per 40. dies & noctes impastus ambulauit, non pertinet ad communem doctrinam de ieiunio in Scriptura traditam. Aliud etiam & diuersum à communi de ieiunio Doctrina est exemplum Pauli, qui visione exterritus tribus diebus, nec vidit, nec comedit, nec bibit, Actor. 9.

Ieiunia miraculosa scripturę.

Ieiunium spirituale seu allegoricũ.

Frequens etiam, præsertim apud Scriptores Ecclesiasticos, sicut posteà ostendemus, vsus est vocabuli Ieiunij, vt dicant, ieiunare à peccatis, pro desistere & abstinere. Sicut & Plutarchus dicit, νηστεύειν κακότητος. Ad quod ieiuniũ Isaias cap. 58. alludere videtur. Cùm enim Iudæi finem ieiunij non rectè constituerent, sed in ipso opere operato abstinentiæ à cibis, absq; pœnitentia, constituerent cultum Dei, respondet Deus: Nónne hoc est magis ieiunium quod elegi, dissoluere colligationes impietatis, &c. Et hoc quidem magnum, generale & perfectum ieiunium est, sicut Augustinus loquitur. Non autem propria, sed figurata est locutio, & ieiunium est spirituale seu allegoricum.

Ieiuniũ propriè dictum tribus modis fit.

Ieiunium autem propriè dictum versatur circa voluntariam cibi abstinentiam, quæ tribus potissi-

potissimùm modis iuxta Scripturæ traditionem exercetur.

Primò quandò talis moderatio in cibo & potu adhibetur, ne vel corpora onerentur, vel corda grauentur crapula & ebrietate, quæ virtus propriè vocatur Temperãtia, Frugalitas & Sobrietas. Aliquandò verò etiam sub ieiunij appellatione comprehenditur, sicut Isidori definitio habet, Ieiunium est parsimonia victus, abstinentiaque ciborum. Primò temperantia seu sobrietate.

Secundò, quando non in totum vel à prandio vel à cœna abstinemus, sed vel prandentes vel cœnantes aliquid detrahimus, siue in quantitate siue in qualitate cibi, vel non tàm multum, vel non tàm delicatum, quantum & quale etiam salua temperantia fieri possit, sumamus: Et hæc propriè vocatur abstinentia, quam tamen etiam aliquando sub Ieiunij appellatione comprehendi, descriptio Danielis 10. ostendit. Secundò abstinentia.

Ibi enim Daniel dicitur se afflixisse, hoc est, ieiunasse, quia panis delicatus, vinum & caro non introierunt in os eius. Et Zach. 7. vbi ieiuniũ quinti Mensis describitur, vsurpatur illud verbũ Abstinentiæ, vndè Nazaræi, qui à vino & sicera abstinebant, appellationem habent. Quærunt enim Iudæi, nunquid flendum mihi est in mense quinto, & religiosè abstinendum? Et respondet Deus: Cùm ieiunaretis, &c. Abstinentiam igitur sub ieiunio comprehendit. Tertia species abstinen-

abstinentiæ est, quando quis in totum vel à prandio vel à cœna abstinet.

Tertiò verè ieiunãdo & cibis abstinendo.

Et hoc propriissimè in Scriptura vocatur ieiunium. Cùm enim Temperantia seu Sobrietas Christianis debeat quotidiana & perpetua esse, ieiunio verò ad tempus vacandum doceat Paulus 1.Cor.7. discrimen manifestum est, sicut & Scripturæ exempla ostendunt, vt Iudicum 20. Ieiunârunt illo die vsq; ad vesperam. 2.Reg 1. Ieiunauerunt vsq; ad vesperam propter Saulem & Ionathan. Actor. 10. Vsq; ad horam nonam sedebam ieiunus, & precabar domi meæ.

2.Reg.3. Post sepulturam Abner, cùm vniuersus populus venisset cibum capere cum Dauide, clara adhuc die, iurauit Dauid: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum Solis gustauero panem, vel aliud quicquam. Ad vesperam verò, tempore ieiunij comedebant, sed quando per plures dies ieiunium durabat, nec multum nec delicatè, sine tamen prohibitione vllius generis ciborum mundorum, nec mensa solenniter instructa, comedebant: sed sicut describitur Danielis 10. Lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro nec vinum non introierunt in os meum.

2.Reg.12. Dauid ieiunans per septem dies iacuit super terram, nec voluit surgere, & cum senioribus domus suæ cibum capere, mensa scilicet solenniter posita & instructa. Et peculiaris fuit

cibus

cibus lugentium, quibus fermè æquiparantur ieiunantes, Matth. 7. Panis scilicet arctus et aqua breuis. Isa. 30. Panis tribulationis & aqua angustiæ. 3. Reg. 22. Et Psal. 42. Fuerunt mihi lacrymæ panes. Psal. 80 Cibabis nos pane lacrymarum. Psal 102. Cinerem vt panem comedi. Ezech. 4. Subcineritium hordeaceum comedes. Nec tamen verbo Dei ad certi generis cibos astricti erant tempore ieiunij: nec vllum genus mundi cibi tempore ieiunij prohibitum in Scriptura legitur, sed voluntariè deligebant, quod non erat delicatum. Atq; hoc modo septem diebus ieiunârunt, 1. Reg. 31 quod scilicet ante vesperam non comederunt, & non delicatè comederunt. Sicut Daniel cap. 10. per tres hebdomadas ita ieiunat. Ita Iudith cap. 8. omnibus diebus viduitatis suæ præter Sabbata ieiunauit. Hoc modo etiam Hanna ieiunijs & obsecrationibus die ac nocte seruiuit, Luc. 2. Id quod antithesis de viduis intemperãtibus, 1. Tim. 5. declarat. Quæ in delicijs versatur, inquit, viuens mortua est. Quando verò ieiunium soluebatur, vel vna die vel post plures dies, tunc vesperi lautius se refocillabant, vt Iudith 6. Vocatis presbyteris fecit cœnam magnam, & expleto ieiunio eos refecit. Ita 1. Reg. 12. Dauid expleto ieiunio facit, &c.

Lugendum cibus.

Ieiuniumve rum nō constat prohibitione ciborum.

Hæc fuerunt vsitata ieiunia. Intentius verò ieiunium fuit illud, quando Esther dicit cap. 4. Non comedetis & nō bibetis tribus diebus & tribus no-

Ieiunia grauiora aliquot continuorum dierum.

bus noctibus. Et Tob. 3. Sara tribus dieb. & tribus noctibus non manducauit neq; bibit. Et valde graue fuisse tale ieiunium, indè colligitur, Nam 1. Re. 30. cùm vir quidam Aegyptius non comedisset & nõ bibisset tribus diebus & tribus noctibus, fermè exanimatus fuit, ita vt refocillandus fuerit, vt Spiritus eius reuerteretur. Porrò in exemplis Sanctorum in Scriptura omnibus per totũ diem vsq; ad vesperam cibo abstinuerunt. In Darij verò historia describitur hæc species ieiunij, Danielis 6. Abijt rex in domum suam, & pernoctauit incœnatus, cibiq; non sunt allati coram eo.

Ieiuniũ non cibi tantùm sed & aliarũ corporis deliciarum est abstinentia.

Nec verò cibo & potu tantùm vltra consuetũ tempus abstinebant ieiunantes, sed simul etiam tempore ieiunij omnes alias licitas corporis delicias seu delectationes, & externas commoditates, quibus aliàs corpus solet foueri, curari, refocillari, delectari & exhilarari, abdicabant, & econtrà habitus & gestus lugentium tempore ieiunij assumebant, vt 2. Reg. 1. Sciderunt vestimenta sua & fleuerunt & ieiunauerunt. 2. Reg. 3. Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite. 2. Reg. 12. Ieiunauit Dauid ieiunium, & ingressus pernoctauit dormiens in terra. Soluto verò ieiunio lauit & vnxit se. Ergo tempore ieiunij à lotionibus & vnctionibus corporis abstinebant. 3. Reg. 21. Achab ieiunans scindit vestimenta sua, operit carnem suam sacco, & dormit in sacco, & incedit miserabiliter, vel lento gradu, vel nudis pedibus,

pedibus, vel capite velato: hæc enim omnia significat vocabulum אטו *Ath. Opponitur autem saccus indumentis mollioribus, elegantioribus, splendidioribus, & laxioribus, ac significat vestes viliores, duriores, crassiores, sordidiores & strictiores, quales in illis regionibus in luctu vsurpabantur:* Et *quia sacci ad recipienda frumenta & res alias vel ex pilis vel ex crassiori lino conficiebantur, inde* Latini *aliquando per cilicium reddiderunt, Nehemiæ 1. Sedi, fleui, luxi & ieiunaui.* Saccus & cilicium.

Ioelis 2. Conuertimini ad me in ieiunio, in fletu & in planctu. Egrediatur *sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo, hoc est, nuptiales ornatus, gaudia & lætitias deponant.*

1. Cor. 7. Paulus de vsu consuetudinis coniugalis dicit, Ne fraudetis vos inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Daniel. 9. Posui faciem meam rogare Dominum in ieiuniis, sacco, & cinere. Daniel 10. Vngento non sum vnctus, donec complerentur tres hebdomadæ. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium & vestiti sunt saccis: sed & rex surrexit de solio suo, ac deposito suo paludamento saccum induit, & sedit in cinere seu puluere. Esther 4. Ieiunium vlulatus & fletus erat vbiq;, sacco & cinere multis prostrato vtentibus.

Et Mardochæus scidit vestimenta sua, indutus est sacco, aspersus cinere seu puluere. 1. Mach. 3. Ablata est iucunditas à Iacob, defecit tibia &

Cythara, & ieiunauerunt & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua: In luctu enim musicam intempestiuam esse dicit Syrach 32. Psal. 35. Ieiunabam & tanquam qui fratrem vel matrem luget pullatus & incuruatus incedebam. Isa. 58. In ieiunio curuabant caput instar iunci, saccum & cinerem sibi sternebant. Sed illi lugentium & per consequens etiam ieiunantium habitus & gestus, pro more regionum variantur, & fuerunt pars pædagogiæ veteris Testamenti, quam ne quidem veteris Testamenti tempore Deus tanquam necessariam postulauit. Inquit enim Ioel. 2. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Et Isa. 58. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere. In nouo verò Testamento, Matth. 6. Christus externos illos ritus ieiunio adiunctos ita abrogat, vt liberos faciat, & sine illis ieiunium exerceri posse, & Deo placere affirmet. Non opus est, inquit, quando ieiunas, vt tetrico & mœsto vultu incedas. faciem obueles, obscures, aut deformes: hoc enim significat ἀφανίζειν, sed potes caput vngere & faciem lauare, ac nihilominus ieiunare Patri cœlesti.

Habitus & gestus externi ieiunantium dissimiles fuerunt.

Tertiò ostendit Scriptura, ieiunium complecti etiam carnis afflictionem, seu corporis castigationem, & animæ humiliationem, Leuit 16. & 23. Affligetis animas vestras. 1. Esd. 8. Prædicaui ieiunium

Ieiuniũ carnis afflictionem complectitur.

ieiunium, vt affligeremus nos coram Domino. Daniel. 10. Ab illo die quo posuisti cor tuum, vt te affligeres in conspectu Dei tui. Psal. 35. Humiliabã in ieiunio animam meam. Esd. 9. Quod cùm audiuissem euulsi capillos capitis & barbæ, & sedi mœrens. Et in sacrificio vespertino surrexi ab afflictione mea, & oraui. In his locis est verbum ענה *Anah, quod significat talem humiliationem seu afflictionẽ, sicut Paulus describit 1. Cor. 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. In loco verò 3. Reg. 21. vbi humiliatio Achabi in ieiunio describitur, vsurpatur aliud vocabulũ* כנע *Cana, quod humiliationẽ & submissionem animi significat. Sicut 2. Paral. 12. vsurpatur: Cùm vidisset Dominus quod humiliati essent, dixit: quia humiliati sunt, nõ disperdam eos. Sicut & alterũ vocabulũ Anah ita vsurpatur Zoph. 2. Quærite humiliationem, si fortè abscondamini ab ira Domini, &c. Vtrumq; igitur complectitur ieiunium, & castigationẽ seu afflictionem corporis, & humiliationẽ animi. Sed in sequenti capite, de fine ieiunij, hæc plenius explicanda erunt. Hoc loco volui ex Scripturæ testimonijs & exemplis ostendere, quæ ad rationem seu formam ieiunij propriè dicti pertineant, quod scilicet ieiuniũ complectatur: I. voluntariã abstinentiã cibi per totã diem vsq; ad vesperã. II. abdicationem aliarum etiã deliciarum seu cõmoditatũ quibus corpus alias solet curari, foueri & refocillari. III. af-*

Ieiuniũ corporis afflictionem & humiliationem animi complectitur.

Ἀνακεφαλαίωσις superiorum.

flictionē seu castigationē corporis et humiliationē animi, vt ieiuniū sit castigatio corporis & humiliatio animi, per abstinentiā cibi & abdicationē deliciarū seu delectationū, quibus corpori & sensibus aliàs benè solet fieri: vel ieiuniū est abstinētia cibi, et abdicatio delectationū corporis ad tempus talis, qua et corpus castigetur, & animus humilietur. De causa verò finali, quod in doctrina de ieiunio præcipuū est, iam peculiari capite differemus.

DE CAVSSA FINALI IEIVNII.

Augustinus.

AVGVSTINVS *in libro de bono coniugali rectè disputat, quædam per se esse bona, & propter se expetenda, vt est sapientia, salus, &c. Alia nec per se, nec propter se, sed ad aliud relata & ordinata, hoc est, propter finem honestum bona & laudabilia esse. Ita ieiunium per se & propter se non est cultus Dei, Regnum enim Dei non est cibus & potus, sed iustitia, pax & gaudium in Spiritu sancto, & qui in his seruit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus, Ro. 14. Et esca non commendat nos Deo, neq; enim si manducauerimus, plus habebimus, scilicet apud Deum, neq; si non manducauerimus quicquam nobis deerit, 1. Cor. 8. Sed si ieiunium iungatur pœnitentiæ & orationi, hoc est, si ieiunium ad hunc finem referatur, & ordinetur, vt caro coherceatur, subigatur, & in seruitutem redigatur, ne spiritui obluctetur, & eius actiones sua vel petulantia vel άκηδία impediat & interturbet, sed vt corpus habeamus ob-*

Ieiuniū per se non est cultus Dei.

Verus vsus ieiunij.

mus obnoxium & idoneum ad res spirituales, & ad faciendũ officium, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, sed vt mens admoneatur & fiat aptior ad affectus spirituales, vt q̃ spiritus eò ardentius & liberius totum se dedere, & vacare possit pœnitentiæ, orationi & reliquis pietatis exercitijs, sicut exemplis mox ostendemus. Si, inquam, ad hunc finem ieiunium referatur, tunc demũ Deo probatur. Hinc Hieronymus rectè dixit, ieiunium non esse virtutem, sed gradum ad virtutem. Quando verò ieiunium sine tali relatione ita suscipitur & exercetur, quasi per se ex opere operato, sit cultus Dei, tunc Deus ostendit, se illud planè non morari. Si verò superstitiosus finis, aut impia opinio cultus, meriti, iustitiæ aut satisfactionis pro peccato, ieiunio affingatur, tunc Deus tale ieiunium prorsus reijcit & abominatur: Vt Isa. 58. videri volunt velut gens quæ operatur iustitiam, & appropinquare Deo volunt, quare inquiunt, ieiunauimus & non aspexisti, afflximus animas nostras & nesciuisti? Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, ad lites & contentiones ieiunatis. Nunquid tale est ieiuniũ quod elegi per diẽ hominem affligere animã suam, aut contorquere quasi circulũ caput suũ, saccũ et puluerẽ sibi sternere. Nunquid istud vocabis ieiuniũ et diem acceptabilẽ Domini, etc. Ier. 14. cũ Dominus denunciasset populo siccitatem, sterilitatẽ & famẽ, dicit, Populus hic diligit vacillare pedibus,

Hieronymus.

Superstitiosus finis ieiunij.

 & non

& non abstinet vel cohibet se, ideo Domino nõ est complacitũ in illis, & si igitur ieiunent, nõ exaudiam. Zach. 7. Populus interrogat, nunquid flebo & abstinebo mense quarto, sicut iam feci multis annis? Et respondet Dominus, cùm ieiunaretis et plangeretis, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? Hæc ait Dominus, Iudicium verũ iudicate, et misericordiam facite quisq; cum fratre suo. Et noluerunt attendere, aures suas aggrauârunt, cor suũ vt adamantẽ posuerunt. Et idem vult Syracides, quando inquit cap. 34. Homo qui ieiunat propter peccata sua, ac rursum vadens & eadem faciens, quid proficit humiliando se? Et Matt. 6. Christus inquit, cùm ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ, qui obscurant facies suas, vt videantur hominibus ieiunare, Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Luc. 18. Pharisæus inter cætera opera proponit Deo ad iustificationem etiam hoc, ieiuno bis in hebdomada, sed non descendit iustificatus.

Manifestum igitur est, ieiunium per se ex opere operato, si non referatur ad veras caussas finales, Deo nõ probari. Imò si suscipiatur opinione Pharisaica, vel ad ostentationẽ vel ad meritũ, satisfactionem seu iustificationẽ improbari & reijci à Deo. Nam & Matth. 9. Christus opinionem, qua Pharisæi ieiunabant, comparat vestibus detritis, quibus Euangelij nouitas non conueniat.

Veri fines ieiunij iuxta Scripturã.

Veri autẽ fines pij ieiunij, quod Deo probatur, in Scripturæ testimonijs et exemplis liquidò ostenduntur,

duntur, quos vt resplanior sit, in aliquot membra seu capita totā explicationē distribuemus. Primò enim quia homo constat ex corpore & anima, & operationes animæ, prout corpus affectum est, vel impediūtur, vel interturbantur, vel excitātur et iuuantur, vt sint alacriores & vegetiores. In vsu igitur cibi & potus ac reliquarū corporis cōmoditatū ea ratio adhibēda est, vt operationes animæ nō impediātur, vel nimia seu inconuenienti repletione, vel nimis delicata cura, vel etiā nimia abstinentia. Cūq; experiētia manifestè ostendat, si corpori prorsus nō adhibeatur necessaria cura seu cōmoda tractatio, sed vel nimia inedia, vel mala tractatiōe debilitetur, & malè afficiatur, tunc corpore malè habente, nec animā suis actionib. rectè defungi posse, sed eius intētionē vel impediri vel turbari. Ideo Paulus Col. 2. reprehendit & dānat factitias seu electitias illas religiones, quæ in cibis, qui ipso vsu consumuntur, cultū Dei constituunt, & iuxta traditiones hominū, sub specie humilitatis & seueritatis disciplinæ corpori non parcunt, sed illud ita vexant, affligunt & macerant (hoc enim significat ἀφειδία) vt debitū honorē necessaria sustentatione & cōuenienti curatiōe ei nō tribuāt. Atq; in hac disciplinæ seueritate cultū Dei cōstituunt. Tales igitur religiones Paulus reijcit & improbat. Cumq; Timotheū Paulus ita instituat vt ea, quæ ad ministeriū Euangelij pertinent, rectè expedire possit, præcipit ipsi 1. Tim. 5. ne per-

Primus vt caro spiritui subijciatur.

Debita corporis cura.

gat aquam bibere, sed modico vino, propter stomachum & frequentes infirmitates vtatur. Atq; ideo in veteri etiã Testamento sacrificijs solennioribus conuiuia hilaritatis ex institutione Dei coniungebãtur, Deut. 12. Et in festiuitatibus comedebant pinguia & lætabantur, Nehemiæ 8.

Rursus verò corpus cibo, potu et alijs delitijs ita potest tractari & curari, vt concupiscentia, petulantia et desidia, quib. caro Spiritui repugnare, et pias eius actiones turbare & impedire solet, excitentur, foueantur, & augeantur. In vsu igitur cibi & potus, & eorum quæ ad curã corporis pertinent, illã Scriptura adhiberi vult moderationẽ, ne corpus, vt animæ iumẽtũ, sicut veteres loquantur, vel nimia repletione, vel nimis delicata tractatione incrassatum & impinguatum mentẽ obruat, Deu. 32. cor grauet, Luc. 21. semẽ in voluptatibus suffocet, Luc. 8. & spiritui recalcitret: sed vt in obsequium Spiritui subiungatur, & in officio retineatur, vt menti sit obnoxium. Et hoc est quod Paulus præcipit, Rom. 13. Agendam quidem curam corporis, sed non ad concupiscentias.

Ne ad concupiscentias, &c.

Caro coercetur aut sobrietate aut tẽperantia.

Illud verò non vna aliqua simili forma pariter omnib. præscribi potest. Aliquando enim & in quibusdã hoc fieri potest tẽperantia seu sobrietate, vt 1. Thes. 5. Nos qui diei sumus, nõ stertamus et ebrij simus, sed vigilemus & sobrij simus, ne dies Domini velut fur nos opprimat. 1. Pet. 5. Vt aduersario quærenti nos deuorare fide resistere poßimus, inquit, so-

quit, sobrij estote, et vigilate. Et Lu. 21. Cauete ne corda vestra grauentur crapula & ebrietate, ne repentinus ille dies vobis ingruat. Et sicut Salomō inquit Eccles. 10. Væ terræ, cuius principes manè cōmessantur: Beata terra, cuius principes vescuntur in tempore ad virium refectionē non ad luxuriā. Aliquando verò & in quibusdā seueriori disciplina cohibenda & coercēda est caro, vel abstinentia scilicet vel ieiunio. Paulus 1. Cor. 9. vtitur exemplo athletarū, quorū victus ratio exquisitissima erat: Nō enim promiscuè quiduis ingurgitabāt, sed a multis abstinebant, vt nec corpus grauaretur, nec animi vis obrueretur, sed vt & corpus agile, & vis mentis præsens, alacris, & vegeta redderetur, ad circumspectionē inferēdi, excipiendi, & præcauendi ictus: Ita & ego, inquit Paulus, corpus meū subigo, coërceo, cohibeo, sugillo, obtundo. Est enim valde illustris metaphora in verbo ὑπωπιάζω sicut enim pugil aduersarium suum obseruat, & ictibus ac plagis cohibet, sugillat, & subigit, ita, inquit Paulus, ego corpus meū obseruo, & ne caro aduersaria sua reluctatione spiritum de statu suo deijciat, & subiugatum carni seruum seu captiuum reddat, subigo, obtundo, edomo, & subiugo corpus meum, vt in seruitutem animæ seu spiritus redigatur, ne alijs prædicans ipse reprobus efficiar. Illa autem subactio seu subiugatio corporis, vel mortificatio carnis fit vel tēperātia, vel abstinētia, vel ieiunio, vel studijs, laboribus, negocijs, oc-

Aut abstinētia vel ieiunio.

cijs, occupationibus, curis, cruce, afflictionibus, pauoribus sensu iræ Dei, &c. hoc fine, ne intemperantia, petulantia & desidia carnis impediat intentionem animi, in meditationibus & exercitijs pietatis, neúe ocium & luxus pariant peccata excutientia Spiritum sanctum. Hæc vera, plana & vtilia sunt, ac monstrant generalia fundamenta de fine ieiunij, ac de modo, quando & quomodo, pro personarũ actionum & temporum diuersitate, exercitia illa suscipienda & vsurpanda sint: Nõ enim eadem exercitia similiter omnibus præscribi vel possunt vel debent. Hunc verò generalem ieiuniorum finem Scriptura per species deducit. Sicut ordine ostendemus.

Secundus vsus ieiunij in exercitijs feriæ pœnitentiæ.

Secundò Scriptura ostendit, populum Dei solitum adhibere ieiunia in exercitijs feriæ, & præcipuè publicæ seu solennis pœnitentiæ. Exempla anteà annotauimus, Ioel. 2. Ionæ 3. 3. Re. 21. Quia enim plenus venter securitatem gignit, & exercitia pœnitentiæ vel turbat vel impedit. Vt igitur mens sine impedimentis & auocamentis excitatius & liberius posset vacare agnitioni, considerationi & meditationi, de multitudine, magnitudine, grauitate & abominatione peccatorum, ea veris doloribus & serijs gemitibus deplorare ac detestari, de comminationibus diuinis cogitare, expauescere agnitione, timore ac sensu iræ Dei, ac se coram Deo demissione nõ simulata humiliare. Ideò veteres in Scriptura carnem abstinentia & ieiunijs sub-

nijs subiugârunt, ne sua vel securitate vel desidia, vel petulantia, feria illâ pœnitentiæ exercitia retardaret, interrumperet, impediret aut languidiora redderet. Et sicut in genere corpus malè affectum vel afflictum animo mœstitiã inducit, ac mentem demißiorem reddit: Ita cùm pœnitentia sit iustitia secundum Deum, 2. Cor. 7. vt cor vera submißione & contritione humilietur corã Deo, Psal. 51. Hoc fine Scriptura ostendit adhibita fuisse ieiunia in exercitijs grauioribus pœnitẽtiæ. Præterea cùm in pœnitentia animus intus mœstus, solicitus & agnitione peccati ac iræ Dei seriò perculsus sit, inde sequuntur etiam foris talia signa in corpore: Quales enim sunt animi affectiones interiores, si vehementiores & non simulati sint, tales etiam gestus, dispositiones & significationes in corpore sequuntur, testantes de animi siue lætitia siue tristitia. Veteres igitur, vt ostenderent dolores pœnitentiæ interiores non esse leues aut simulatos, foris etiã ieiunijs & alijs gestibus luctui conuenientibus, dolorem suũ testari voluerunt, quod in publica ac communi pœnitẽtia propter exemplum vtile fuit, vt alij etiam illis externis spectaculis inuitarentur & excitarentur ad seriam peccatorũ & iræ Dei meditationem, atq; ad veram animi humiliationem. Ita describitur pœnitentia in ieiunio, Ioelis 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & planctu, sacrificate ieiunium, conuocate cœtum,

Exemplaris vsus ieiuniorum.

senes,

senes, paruulos, infantes, sacerdotes, plorent, etc. Ionæ 3. Nec homines nec iumenta gustent quicquã, sed clament præ inedia, & cõuertatur quisq; à via sua mala. Et 3. Reg. 21. Nónne vides Achab humiliatum corã me, quia igitur humilis factus est coram me, non inducã malum in diebus eius. Huc pertinet etiã locus Isa. 58. qui ostendit, hunc ieiunij finem, vt sit commonefactio, sicut ieiuniũ est abstinentia eorum quæ corpus appetit, ita homines nõ debent cupiditatibus suis indulgere, sed eas mortificare, & si quod peccatum admissum esset, vt ieiunio admoniti illud corrigerent, hoc est, ieiunium debere pædagogiam esse ad pœnitentiam: dicit enim, in die ieiunij inuenitur voluntas vestra. Item: Ad lites et contentiones ieiunatis, nolite ita ieiunare, sed hoc ieiunium elegi, dissolue fasciculos impietatis, dimitte oppressos, & omne opus dirumpe, &c.

Nec tamen externa illa pædagogia ita fuit necessaria, quasi sine illa pœnitentia vel non esse vel vera esse nõ posset: Tota enim vita piorum fuit perpetua pœnitentia, nec tamẽ perpetuò ieiunârunt sed in grauioribus & solennioribus pœnitentiæ exercitijs, quæ Christus Matth. 11. vocat pœnitentiã in sacco & cinere, adhibuerunt ieiunia & reliqua signa luctus, vel tanquã irritamenta ad pœnitentiam, vel tanquã externa testimonia pœnitentiæ, quam tamen externis illis ritibus Deus nõ voluit alligatã esse, nec in illis subsistere, sicut inquit

quit Ioel 2. Scindite non vestimenta, sed corda vestra. Paulus etiam loquens de hypocrisi in abstinentia ciborum dicit 1. Timoth. 4. Exerce te potius ad pietatem, corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis est, pietas verò ad omnia vtilis est. Intelligit autem pietatem, cultum Dei interiorem, verbo Dei mandatum & necessarium.

Tertiò Scripturæ exempla, sicut in præcedentibus annotauimus, ostendunt, veteres in magnis calamitatibus vel præsentibus vel imminentibus, & in luctu, adhibuisse ieiunia vnà cum reliquis externis signis luctus, vt esset commonefactio, non tantùm nec præcipuè propter ipsas calamitates, quæ premunt nos, dolendum esse, sed debere calamitates esse conciones legis de ira Dei propter peccata nostra, vt moneantur flagellis Dei nos compelli ad pœnitentiam. Homines enim naturaliter in calamitatibus tristantur & dolent, sed secundum Deum & ad pœnitentiam in cruce contristari & dolere, ac sub potenti manu Dei se humiliare, hoc Ecclesiæ proprium est. Et propter hanc commonefactionem in calamitatibus & in luctu susceperunt ieiunia. Naturaliter quidem hoc sequitur in doloribus & luctibus grauioribus, quod Dauid inquit, Psalmo 102. Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum, & oblitus sum comedere panem meum. Indè in gentium etiã luctu legimus, ieiunia, aspersas

Ieiunij vsus fuit in luctu & calamitatibus vt sit admonitio de peccato vt causa malorum.

aſperſas, pulueres, ſciſſas veſtes, &c. Sed veteres in Scriptura in calamitatibus et luctu vel ſuſcepe rũt vel indixerunt ieiunia propter cõmonefactio nẽ & pædagogiã ad pœnitentiã. Ita Ioelis 1. in magna calamitate iubetur indici ieiuniũ. Et Ionæ 3. ob imminentẽ calamitatẽ ideo indicitur ieiuniũ, vt quiſq; cõuertatur à via ſua mala. Ita 2. Re. 12. Cùm Deus puerũ ex adulterio natũ percuſsiſſet, Dauid ieiuniũ ieiunat, agnoſcit enim eſſe pœnam peccati. Cumq; in cruce debeamus nos humiliare ſub potenti Dei manu, ſicut ſcriptũ eſt Mich. 7. Iram Domini portabo, quoniã peccaui ei, educet me in lucẽ, &c. Et ieiuniũ ſeruiat ad humiliationem, ſicut ſuprà oſtendimus: Hoc fine, & propter hanc cauſſam in luctu & calamitatibus adhibuerunt ieiunia. Ita filij Iſrael 1. Reg. 7. hauſerunt aquã & effuderũt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt ac dixerunt, peccauimus Domino. Vſi enim fuerunt illi ceremonia effuſæ aquæ in ſignũ & cõmonefactionẽ humiliationis. Nos ſumus coram te propter peccata, tanquã aqua hæc, effuſa, quæ conculcatur, diffluit, & abſorbetur. Adeò autem vſitatum in calamitatibus & in luctu fuit ieiunium, vt Chriſtus Matth. 9 dicat, diſcipulos ſuos non ieiunare, quia nondum habeant cauſam lugendi, perſecutiones autem & afflictiones allaturas luctum, & tunc ipſos ieiunaturos.

Ceremonia effuſę aquę.

Vſus ieiunij fuit in precibus ſolennioribus & ardentioribus.

Quartò in Scriptura vſurpata leguntur ieiuni, quando vel in magnis periculis, vel in grauioribus

nioribus negocijs, vel post admissa peccata & lapsus, preces vel communes & solennes, vel ardentiores faciendæ erant. Et illud adeò frequens est, *vt Scriptura plerunq; coniungat ieiuniũ & orationem.* Idq; *non eà opinione, quasi propter opus operatum ieiunij oratio exaudiretur, & Deo accepta redderetur, vel quasi res petita propter meritum ieiunij impetraretur. Illa enim opinio disertè à Deo ipso reprobatur, Ieremiæ 14. Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum, quia à peccatis non abstinent, & Domino non placent. Et Isai. 58. Quare ieiunauimus & non aspexisti? Nunquid hoc ieiunium elegi, se affligere, caput curuare, saccum & cinerem sternere.* Ita Luc. 18. *Pharisæi oratio reijcitur, cùm meritum exauditionis & iustificationis inter cætera constitueret etiam in eo, ieiuno bis in septimana. Daniel verò cap. 9. pro remißione peccatorũ publicorũ orans in ieiunio, sacco & cinere, non opponit meritum ieiunij ad exauditionem, sed inquit:* Non in iustitijs *nostris prosternimus preces nostras coram te, sed in miserationibus tuis multis exaudi preces serui tui propter Dominum, & placare propter temetipsum, &c.*

Sancti igitur in Scriptura in orationibus publicis solennibus & grauioribus adhibuerunt ieiunia, non Pharisaica illa opinione, de qua iam dictum est, sed propter alias causas. Primò, quia impœnitentium oratio Deo non placet, Isai. 1. Cur orationibus iuncta ieiunia fuerint. I.

F Cùm

Cùm extenderitis manus vestras, & multiplicaueritis orationem, non exaudiam, Manus enim vestræ sanguinibus plenæ sunt. Ieiunium verò partim est incitamentum ad seriam peccatorum & iræ diuinæ considerationem, partim est externum testimonium & declaratio interioris contritionis & humiliationis animi, sicut paulò antè ostendimus. Ideò vt in vera pœnitentia ex corde contrito & humiliato preces funderēt, in solennibus supplicationibus prædicauerunt siue indixerunt ieiunia, vt esset commonefactio, irrita-
II. *mentum & testimonium pœnitentiæ. Secundò quia oratio non debet labijs appropinquare Deo, sed ardenti animi intentione ex corde proficisci, præsertim quandò fides in oratione petit & quærit gratiam Dei & remissionem peccatorum, sicut Scriptura dicit, in oratione animum ad Deum leuari & coram ipso effundi. Psalm.25.1.Samuelis 1.Psalm. 62. Saturitas verò, repletio, intemperantia ac temulentia, inuocationis deuotionem impediunt, turbant & extinguunt: in sobrijs verò maior & ardentior est intentio animi in inuocatione. Ideò ad excitandam, retinendam & augendam animi intentionem, & deuotionem in oratione, & ad cauenda ac remouenda eius obstacula, in precibus publicis, solennibus & ardentioribus adhibuerunt ieiunia.*

Prætereà & ipsa ardentior animi intentio *aliàs*

aliàs facit vt corporis cura negligatur. Ita 1. Samuelis 1. Hanna ægra spiritu, cibum non capit, vinum & siceram non bibit, sed animum suum coram Deo effundit.

Propter hasce duas causas Scriptura ieiunium coniungit orationi, quandò illa in magnis periculis, vel in negocijs grauioribus, vel in articulo reconciliationis cum Deo aut publica solennis aut ardentior habenda erat: Hoc fine, Leuit. 16. in die expiationis iubebantur ieiunio affligere animam suam. Ioelis 1. et 2. Cùm in magna calamitate Ecclesia clamare vellet ad Dominũ (parce Domine, parce populo tuo) indicitur publicum ieiunium, & conuocatio ad publicas preces, præeuntibus sacerdotibus. 2. Paralip. 20. Iosaphat conuertens se ad rogandum Dominum in ancipiti periculo prædicauit ieiunium vniuerso Iuda. 2. Reg. 12. Dauid rogaturus pro paruulo, ieiunauit ieiunium.

Exempla de precibus & ieiunio.

1. Esdr. 8. Prædicaui tibi ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus ab eo viam rectam. Ieiunauimus igitur & rogauimus Deum pro hac re, & euenit nobis prosperè. Nehemiæ 1. Ieiunaui & oraui coram Deo.

Esther 4. Congrega omnes Iudæos, & orate pro me, non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo. Ita Daniel capit. 9. & 10. oraturus ieiunat. Actorum 10. Cornelius orans

pro maiori illuminatione vsq; ad horam nonam sedet ieiunans. Actor. 13. emissuri Paulum & Barnabam ad ministerium inter gentes, ieiunãtes et orantes imponunt eis manus. Actor. 14. constituentes Ecclesijs presbyteros, orant cum ieiunijs. Et hoc est, quod Christus dicit, Matth. 17. Hoc genus Dæmoniorum nõ eijcitur, nisi per orationem & ieiunium. Et Paulus 1. Cor. 7. cum dicit: Noli*te fraudare inuicem, nisi ex consensu, ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi.* Non loquitur de *precibus, quas alibi vult sine intermißione perpetuas & aßiduas esse, ita enim Christianis coniugibus nunquam liceret coniugio operam dare. Sed de solennioribus & grauioribus precibus loquitur, ob quarum ardentiorem intentionem adhibebatur abdicatio cibi & aliarum etiam corporis deliciarum ad tempus.*

Ieiunium obseruatum est tempore publicorum cõuentuum Ecclesiasticorum.

Postremò in Exemplis Scripturæ sup:à annotatis etiam hoc manifestè apparet, tempore ieiunij publicos congressus seu conuentus Ecclesiasticos fuisse, in quibus admonitiones de exercitijs pœnitentiæ, fidei et emendationis proposuerunt. Ita Ieremiæ 36. in die ieiunij liber Ieremiæ legitur, & populus expauescens defert ad regem. Item: tempore ieiunij, in scelera, si qua admissa fuissent grauiora, solitum inquiri, ne in totum cœtum culpa redundaret, ostendit exemplum 3. Reg 21. Cùm enim Iesabel fingeret Naboth blasphemasse Deum & Regem, iußit indici publicum ieiuniũ, vt præ-

vt prætextu pietatis institueretur inquisitio. Et Ioelis 1. & 2. vocatur sanctificatio ieiunij, sicut Sabbati sanctificatio, vt scilicet tempus ieiunij ad sancta pietatis exercitia & opera conferretur & dedicaretur. Isai. 58. Frange esurienti panem, nudum operi, dissolue fasciculos iniquitatis, non inueniatur voluntas tua in die ieiunij. &c.

Hæc sunt præcipua capita, ad quæ omnes causæ finales suscepti & vsurpati ieiunij, quæ in testimonijs & exemplis Scripturæ traduntur & ostenduntur, referri possunt. Et ad veram seu perfectam ieiunij definitionem pertinet etiam hæc indicatio de veris & pijs ieiunij finibus. Imò in Doctrina de Ieiunio hoc caput præcipuum est, de finibus. Non enim ipsa abstinentia per se, sed finibus diuersis religiosum ieiunium à prophano gentili & Pharisaico ieiunio distinguitur. Et quando de restituendis veris ieiunij exercitijs disputatur vel laboratur, præcipua ratio habenda est causarum finalium. Si enim tantùm externa abstinentia imponitur, & non proponuntur veri fines, tale ieiunium Deus non curat: si verò superstitiosi fines ieiunio assuuntur, tunc Deus etiam abominatur tale ieiunium, Isai. 58. Sed si fines rectè indicentur & explicentur, tunc apud pios talia exercitia sponte sequentur, & tunc etiam fiunt cultus, si ex fide propter veros fines sint voluntaria Sacrificia.

DE TEMPORE IE-
iunij.

Statum ieiu nium vnum in V.T.

IN *veteri Teſtamento vnus certus dies in anno, nempe decimus dies ſeptimi Menſis, ex inſtituto & mandato diuino, deſtinatus erat publico ieiunio, Leuit. 16. & 23. dies ſcilicèt expiationis, quandò tota Eccleſia conueniebat & communi ſeu publica pœnitentia peccata ſua & publica & priuata recogitabat, confitebatur & deplorabat, ac remiſſionem ſeu reconciliationem propter futuram Meſſiæ expiationem ſeria ac ardenti oratione implorabat.*

Et ad excitandam, retinendam & augendam intentionem animi in illo exercitio pœnitentiæ & orationis quærentis reconciliationem cum Deo, adhibebant ieiunium ſeu caſtigationem corporis, ſicut in præcedenti capite dictum eſt. Cumq́ue mutuis exemplis inuicẽ ſe deberent inuitare & excitare ad exercitium communis pœnitentiæ & orationis, ne diuerſis aliorum exemplis intentio in alijs vel turbaretur, vel languefieret, dixit Deus, Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.

Et additur quidem legitimum ſempiternum ſeu ritus perpetuò erit, ſed additur (vobis) & in cunctis generationibus veſtris: Non enim omnes *populos, ſed filios Iſraël tantùm lege illa*

obligari volebat, idque tandiu donec duraturum erat vetus Testamentum. Erat enim pædagogica cōmonefactio, de promissa expiatione, futura per sacrificium Messiæ. Deus verò promittens nouum fœdus, ostendit vetus antiquandum & abrogandum, Ierem. 31. Ad Ebræos 8. In nouo igitur Testamento cum reliquis Leuiticis ceremonijs etiam hæc de certo ac constituto Ieiunij tempore abrogata est, nec eius loco aliud certum & definitum, seu constitutũ tempus ad ieiunium in nouo Testamento mandatum aut præscriptum legimus.

Lex ieiunij stati, non obligat in nouo Testamẽto.

Iudæi quidem etiam in veteri Testamento ex κακοζηλίᾳ quadam Legis diuinæ.

Ieiunia Iudaica sine mandato diuino suscepta certo tẽpore.

Leuitic. 23. sine verbo & mandato diuino, humana traditione, alios etiam certos annuos dies ieiunijs præscripserunt: Vt Zachariæ 7. & 8. Et principia fuerant probabilia: Quia enim Mense decimo Rex Babyloniæ cœperat oppugnare Ierusalem, & Mense quarto cœperat ciuitatem, quam Mense quinto desolârat, & Mense septimo interfectus fuerat Godolias, vt igitur memoria illarum calamitatum esset commonefactio de pœnitentia singulis annis donec durauit exilium seu transmigratio, illis Mensibus obseruârunt ieiunium. Soluta verò captiuitate quærunt, an etiam posteà talia annua ieiunia obseruari debeant. Sed quia neglectis veris ieiunij finibus huic traditioni humanæ opinionem

Causa ieiuniorũ apud Zachariam.

necessitatis & cultus ex opere operato affinxerant, Dominus respondet: Non mihi, inquit, ieiunastis. Et cap. 8. dicit: ex libera obseruatione, quæ pro ratione calamitatis illorum temporum suscepta fuerat, non debere legem perpetuam fieri, causa illa vel sublata vel mutata. Inquit enim, ieiunium quarti, quinti, septimi & decimi mensis erit Domui Iuda in gaudium & laticiam, & solennitates iucundas, si veritatem & pacem dilexeritis. Quæ Sententia diuina ideò diligenter obseruanda est. Cùm enim in primitiua Ecclesia propter certas causas pro ratione illorum temporum, ante festum Paschatis obseruarent quædam ieiunia, sequens ætas posteà indè fecit Leges ieiuniorum perpetuas, idq́ opinione necessitatis & cultus, sicut posteà suo loco ostendemus.

Ieiuniū duodecimi Mensis in Esther.

Esther 9. Iudæi susceperunt super se & semen suum ieiunium duodecimi Mensis, ex constitutione Mardochæi, & ob recordationem calamitatis, quam tunc impendentem Deus auerterat, fuit memoriale non inutile. Quod verò Esther 9. legem perpetuam & necessariam indè faciunt, humana traditio est, sine verbo & mandato Dei, ad quam determinatio vocis diuinæ Zachariæ 7. & 8. rectissimè accōmodari potest & debet. Et Iudæi quidem adhuc hodiè ieiunium illud, & quidē opinione cultus & necessitatis obseruant, sed abrogatio veteris Testamenti nos ab illa constitutione Mardochæi liberauit. Et opinionem necessi-

necessitatis seu legis perpetuæ, sine verbo & mandato diuino introductam & susceptam, ne in veteri quidem Testamento Deus probauit, Zachariæ 7. & 8. De opinione verò cultus in causa finali diximus.

Porrò quid in nouo Testamento sentiendum sit de legibus certi & stati temporis ieiuniorum cum opinione necessitatus, ostendit historia, Matthæi 9. Pharisæi enim habebant certa & stata tempora ieiuniorum. Similiter & Baptistæ discipuli, siue ex Pharisæorum traditionibus hoc retinuerant, siue quod Baptista, qui vinum & siceram non bibebat, Nazaræorum ritu seu pædagogia, ad talia exercitia statorum ieiuniorum & precationum, discipulos suos assuefecerat. Vtrique autem coniunctim, sicut Marcus dicit, Christum adeunt, & cum ipso expostulant, quòd discipulos suos non ijsdem vel similibus ieiuniorum legibus astringat. Hic certè locus fuisset, vel Pharisæorum leges vel Baptistæ pædagogiam de certis & statis ieiuniorum temporibus in nouo Testamento confirmare, vel alias leges de statis ieiunijs discipulis noui Testamenti præscribere. Sed Christus neutrum facit, imò tales legales pædagogias comparat veteri panno, qui non sit assuendus nouo. Et dicit, crucem, calamitates, ac persecutiones præbituras causam, & monstraturas tempus ieiunij discipulis noui Testamenti. Cùm ablatus fuerit sponsus, tūc, inquit, lugebunt, et in luctu ieiunabunt.

An stata ieiunia cum opinione necessitatis in nouo Testamento.

bunt. Notum etiam est, quòd Pharisæus, Luc. 18. in oratione sua coram Deo, tanquam peculiarem cultum diuinum, inter opera supererogationis iactet stata sua ieiunia. Bis, inquit, in hebdomata ieiuno: sed iudicium diuinum talem cultum nec probat nec acceptat.

Scriptura non sancit stata ieiunia cum opinione necessitatis.

Scriptura igitur noui præsertim Testamenti non præscribit leges de certis seu statis ieiuniorum temporibus. Et loquar de legibus, quæ opinione necessitatis proponuntur.

Quando enim ordinis gratia, propter pias causas finales ieiunia indicuntur, tunc alia ratio est, sicut mox exemplis ostendemus. Cùm enim Scriptura ieiunandum & testimonijs & exemplis doceat, simul etiam ostendit, quando illud factum sit, & ad imitationem illorum exemplorum liberè fieri possit, vel cōstat scripturæ exemplis sanctos in cruce ieiunasse, Matt. 9. vel quando in signis aliqua calamitas accepta erat, Iud. 20. Ioelis 2. Nehemiæ 1. vel quando magnum periculum imminebat. Ionæ 3. 2. Paralyp. 20. 3. Regum 21. vel in pœnitentia siue publica, vt 1. Regum 7. Leuit. 1. siue priuata, vt 2. Regum 12. 3. Regum 21. vel quando in graui negocio ardenti intentione preces faciendæ erant, 1. Esdr. 8. Esther 4. Matth. 17. Actor. 10. 13. 14. vel in luctu, 1. Reg. 31. 2. Reg. 3. vel ne corporis repletio animi intentiones & actiones turbaret. Ita Paulus corpus suum subigit, 1. Cor. 9. Et Leuit. 10. dixit

Quandò exemplo Scripturæ ieiunandum.

Domi-

Dominus ad Aaron, Vinū & omne quod inebriat non bibetis tu & filij tui, quandò intrabitis in tabernaculum testimonij, vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, doceatisq́; filios Israël omnia legitima mea. Et quandò eiusmodi causæ aderant, tunc erat tempus ieiunandi, & tunc etiam vel publicè indicebantur ieiunia. Idq́; vel à Prophetis, 1. Regum 7. Ioëlis 2. vel à Sacerdotibus, 1. Esdr. 8. Iudith 4. vel ab Apostolis, Actor. 14. vel à Magistratu, 2. Paralip. 20. Ionæ 3. Esther 4. vel priuatim suscipiebantur, 2. Corinth. 7. 2. Reg. 12. 3. Regum 21. Psalm. 35. Danielis 9. & 10. Testimonia suprà ascripsimus, ideò iam loca tantùm notantur. A quibus ieiunia indicta fuerint in V.T.

Hoc igitur modo Scriptura non præscribit necessarias & fixas leges, de certis seu statis temporibus ieiuniorum, sed ostendit, quandò pro ratione scilicèt incidentium causarum, vel indicenda vel suscipienda sint ieiunia. De primitiuæ autem Ecclesiæ obseruationibus posteà dicemus.

DE

DE MODO SEV RATIONE VIctus in ieiunio: & de delectu, discrimine seu prohibitione ciborum.

Ieiunium nō delectu sed abstinentia ciborum definitur.

EX ijs quæ suprà de definitione ieiunij annotauimus, planum ac manifestum est, ieiunium iuxta Scripturam non hoc esse, si quis piscibus, fructibus vel terræ vel arborum electuarijs, confectionibus, vino, sicera, &c. ventrem vel repleat vel delicatè tractet, vel si quis semel in die de piscibus aut alijs esculentis tantùm abliguriat, vt ad digerendam ingluuiem, vix sequens dies sufficiat, modò carnes, caseos, butyrum, oua, non comedat. Pisces enim & fructus terræ ad præcipuas sæpè delicias adhibentur: Et lautius profecto viuit, qui piscibus benè conditis, & fructibus lautè præparatis vescitur, quàm qui carne fumo durata, arido caseo, vel rancido butyro vtitur. Et repletus seu lautè tractatus venter, siue piscibus, siue leguminibus id fiat, certè non ieiunat. Vino etiam carnis concupiscentiam magis & facilius irritari, quàm vel ouorum vel caseorum esu non est dubium.

Scripturæ verò exempla, sicut suprà monstrauimus, ostendunt ieiunantes solitos per totum diem ita abstinere, vt ante vesperam vel occasum Solis nullum cibum sumerent, simulq; ieiunantes solitos abdicare omnes delicias cum cibi & potus

potus, tùm aliarum etiam rerum. Et quandò ad vesperam tempore ieiunij comedebant, non vel piscium lautitijs vel fructuum delicijs, vel vino & sicera ventrem replebant vel lautè tractabant; sed, sicut Dauid inquit: cibabu nos pane lachrymarum. Psalm. 80. Cinerem vt panem comedi; & potum meum cum fletu miscebam. Psalm. 102. & Danielis 10. Panem delicatum non comedi, caro ac vinum non introierunt in os meum.

Cibi minus lauti tẽpore ieiunij.

Quia enim ieiunium est afflictio, humiliatio seu castigatio corporis, quâ caro subigatur, dometur; & coërceatur, sicut suprà ostensum est, ideò ieiunantes vsque ad vesperam ab omni cibo abstinebant, & posteà pro necessaria corporis sustentatione aliquid quidem de qualicunque mundo cibo comedebant; sed nec multum, nec quod vel lautum vel delicatum esset, vt moneret definitio ieiunij, quòd esset afflictio animæ, & abdicatio deliciarum corporis. Non autem vlla lege statutum, aut vlla prohibitione in Scriptura interdictum fuit, qualibus cibis tempore ieiunij vel vesci vel non vesci liceret, sed propria cuiusque voluntati relictum hoc fuit, modò ieiuniũ esset abdicatio deliciarum seu lautitiarum.

Alia igitur, & diuersa fuit ratio victus tempore ieiunij, & alia festis seu alijs diebus. Festis enim diebus comedebant pinguia & bibebãt dulcia, vt lætarentur, Nehem. 8. Ieiunij verò tempore,

Ratio victus temporibus festorum & ieiuniorum.

re, quando comedebant, sine prohibitione vllius mundi cibi à lautiori tractatione abstinebant, & cibis parcioribus ac minus delicatis vtebantur.

Hoc tempore verò de delectu seu discrimine ciborum hæc controuersia est, quòd Pontificij ieiunium in sola ciborum commutatione constituunt, vt ieiunare is fingatur, qui piscibus, terræ fructibus, vino & alijs, vel ad saturitatem, vel ad delicias, vel ad repletionem sæpè vtitur, modò carne, ouis, lacticinijs non vescatur, cùm deliciæ in piscibus & fructibus sæpè maiores sint, & repletiores nō minores, sæpè etiam magis periculosæ fiant ex piscibus, vino, fructibus, & similibus, quæ omnia cum ieiunij definitione pugnant.

Status quæstionis de discrimine ciborum.

Opinio peccati.

Præcipuum verò caput controuersiæ de discrimine seu delectu ciborum, hoc est, quòd Pontificij carnium & lacticiniorum vsum certis diebus prohibent, & peccatum mortale esse docent, si quis illis diebus vel moderatè etiam & parcè, vel sine lautitijs & crapula carnem comedat. In abstinentia verò carnium, & vsu piscium cultum Dei cum opinione necessitatis iustitiæ & meriti constituunt. De tali ciborum delectu, discrimine et prohibitione videndum est, quæ sit Scripturæ sententia. Quæstio igitur est: An peccatum sit quosdam cibos sumere, hoc est, an quorundam ciborum vsus Deum offendat & conscientiam inquinet. Item: an quibuslibet cibis, an verò quibusdam tantùm sine peccato, hoc est, sine of-

Opinio necessitatis, cultus, iustitiæ, &c.

ne offensione Dei, & sine offendiculo conscientiæ, bona Dei gratia, & salua conscientia pij vti possint. Item: An cultus Dei cum opinione necessitatis constituendus sit in cibis quibusdam vel sumendis vel non sumendis. Certum autem est totam hanc quæstionem, quod ad forum conscientiæ attinet, pendere non ex Medicorum disciplina, nec ex hominum traditionibus, sed ex verbo, mandato, concessione, seu prohibitione diuina.

Responsio ad hanc quęstionem statu.

Statim enim in principio licèt omnia terræ nascentia, animalia, pisces, volucres, ad vsum hominis creata essent, & quidem singulorū proprietates Adamo non essent ignotæ, vt qui singulis secundum proprietatem ipsorum, & vsum nomina imposuerat, & Dominus omnium constitutus fuerat, Deus tamen nō voluit hominem ex creaturis illis, priuato suo arbitrio, ad victum, quæ ipse vellet, rapere: Sed Deus ipse, tanquàm verus in magna sua domo Paterfamiliâs, peculiari verbo, illa quæ ex creaturis volebat, homini ad fruendum dedit, Genes. 1. vt per verbum & in verbo, quasi ex manu Dei, victum accipientes, primi Parentes cum suis posteà in ipso vsu dona Dei agnoscerent & celebrarent, atque ita pietatem erga Deum etiam in externis cibis exercerent.

Vsus creaturarū in cibo initio quomodo homini concessus sit.

Verbo enim illo concessionis & oratione, quam ex verbo illo fides extruebat, sanctificabatur,

batur, & cum gratiárum actione sumebatur, sicut Paulus loquitur.

Terra nascẽtia in cibum concessa homini initio, non caro.

Et in principio quidem terræ nascentia hominibus in cibum Deus concessit, Genes. 1. Et si quis tunc ante diluuium animalium volucrum vel piscium carnes ad cibum rapuisset, absq; dubio peccasset, non quòd caro per se tunc fuisset immunda (erat enim bona Dei creatura, creata ad vsum) sed quia verbo Dei concedente & præbente illam ad victum humanum, non sanctificabatur. Hoc enim vult Paulus quandò dicit, cibum sanctificari per verbum Dei, hoc est, quòd vsus cibi inde reddatur sanctus, hoc est, licitus, vt bona Dei gratia & salua conscientia vsurpari possit; si habeat verbum Dei, quo concedatur seu præbeatur ad fruendum.

Carnis vsus in cibum cõcessus post diluuium.

Post diluuium verò, Genes. 9. Deus peculiari verbo concedit, vt omnium animalium terræ, volucrum, & piscium carnibus, tàm liberè vescantur homines, sicut ante diluuium oleribus virentibus. Et in vniuersali illa concessione nulla ponitur exceptio (dicit enim, Omne quod mouetur et viuit erit vobis in cibum, quasi herbam virentem dedi vobis omnia) nisi quod addit, carnem cum sanguine suo non comedetis, ne scilicèt ex animalium occisione homicidia etiam vobis licere existimetis. Quod enim Genes. 7. ante diluuium ponitur distinctio inter animalia munda & immunda, non potest certò ostendi, quod ad victum, seu

De mundis & immundis animalibus ante diluuium.

seu vsum habita tunc fuerunt quædam animalia immunda. Ante diluuium enim prorsus nullorum animalium carnibus vesci concessum erat. Quorsum igitur tali distinctione, quod ad cibum attinet, opus fuisset? De sacrificijs igitur etiam ante diluuium vsitatis, ad quæ animalia quædã munda, quædam immunda erant, locus ille simplicissimè intelligitur.

Sed sub Mose Leuit. 11. & Deut. 14. Deus sua voce tale discrimen fecit, quod ex animalibus, auibus & piscibus quædam in cibum concessit, quædam verò comedenda prohibuit, & illa munda, hæc verò immunda vocauit, non quod aliqua per se essent immunda, vel à bono Deo mala creata, vel à malo aliquo principio mala facta, vel à Deo maledicta, vt per se vescentes conscientiam inquinarent. Quod enim ad cibũ attinet, Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, si cum gratiarum actione sumatur, 1. Timoth. 4. Id quod post diluuium, Gen. 9. & in nouo Testamento sua concessione Deus ipse monstrauit, sed vt pædagogia quadam veterem populum ad verbum suum ita alligaret, vt ne cibos quidem, sine certo verbo Dei sumere auderent. Ideò sub Mose pædagogo quosdam cibos verbo suo concessit, quosdam verò prohibuit. Et qui tunc cibis à Deo prohibitis vescebantur, illi peccabant, & Deũ offendebant, ac conscientiam suam inquinabant, non ratione substantiæ cibi, sed inobedientiæ contra verbum

Distinctio animalium mundorum & immundorum sub Mose.

Causa huius distinctionis Leuiticæ.

Dei. Vt enim vsus cibi sit sanctus, hoc est, vt à fidelibus bona Dei gratia & salua conscientia sumi possit, hoc pendet ex verbo Dei, quo si cibus concedatur, tunc sanctus est, si verò prohibeatur, immundus est.

Causæ discriminis ciborũ V. T. *Et variæ quidem afferri possunt rationes illius discriminis ciborum à Deo instituti. Quidam enim ex cibis illis prohibitis videntur tales esse, à quibus natura quodammodo abhorreat. Sed Deus in illa constitutione non Physicum, aut medicum finem sibi propositum habuit, sed Ecclesiasticam veteris Testamenti pædagogiam. Veriores*

I. *igitur & certiores causæ hæ sunt. Primò, quòd Deus Iudaicam religionem, à reliquis gentibus, etiam hoc externo discrimine, distinctam esse voluit. Ezech. 4. Daniel. 1. 2. Machab. 6. & 7. &c.*

II. *Secundò, quòd discrimine illo ciborũ mundorum & immundorum Deus pædagogicas quasdam figuras significationes seu commonefactiones, de cauenda immunditie & abominatione peccati, ac sectanda vitæ sanctimonia, populo veteris Testamenti proponere voluit, quas in specie ex-*

III. *plicare non est huius loci. Tertiò, quòd Deus voluit monere, populum suum debere verbo suo al-*

IIII. *ligatum esse. Quartò, quòd voluit obedientiam veteris populi ita probare, cùm verbo suo prohiberet quædam, quæ per se non erant mala vel noxia, Sicut Adami obeditionem prohibitione ligni scientiæ boni & mali probauit. Sed quicquid*

sit

ſit de cauſis illis, nobis hoc loco ſufficit, ſanctificationem cibi ad vſum licitū pendere ex verbo Dei, cōcedentis & præbentis cibos ad fruendū, quo verbo quando deſtituuntur homines, vt ante diluuium de carnibus, vel quando habent verbum prohibens, vt ſub Moſe, tunc non poſſunt, ſine læſione conſcientiæ, & offenſione Dei, cibis illis vti.

Exceptus tamen etiā in veteri Teſtamēto fuit caſus neceßitatis. 1. Reg. 21. Mar. 2. de panibus propoſitionis & diſpenſationis, Ezech. 4. Erat enim tantùm ceremonialis ſeu temporalis pædagogia, non moralis prohibitio. Caſus neceſſitatis.

Tandem verò in nouo Teſtamento, vnà cum reliquis Leuiticis ceremonijs etiam lex Moſaica, conſtitutio ſeu pædagogia diſcriminis ciborum per Chriſtum prorſus eſt abrogata, tradito peculiari & manifeſto verbo, quo exceptiones illæ, quæ vel ante vel poſt diluuium, vel ſub Moſe fuerunt, relaxantur, & omnes cibi à Deo ad ſumptionem creati ita ſanctificantur, vt ſine peccato, hoc eſt, ſine offenſione Dei & læſione conſcientiæ, imò cum bona Dei gratia, & ſalua conſcientia à fidelibus vſurpari poßint, ſi cum gratiarum actione ſumantur, vt Matth. 15. Quod ingreditur in os non inquinat hominem. Moſaica lex de ciborū diſcrimine abrogata eſt, tēpore noui Teſtamenti.

Titum 1. Mundis omnia ſunt munda. 1. Tim. 4. Non prohibendi ſunt cibi, quos Deus creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus,

& ijs qui cognouerunt veritatē. Quia omnis creatúra Dei bona est, & nihil reijciendum, si cum gratiarum actione sumatur. Sanctificatur enim per verbum & orátionem, Rom. 14. Scio & persuasum habeo in Christo Iesu, nihil esse commune seu immundum per seipsum, nisi ei, qui existimat aliquid immundum esse, immundū est. 1. Cor. 10. Omne quod in macello venditur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam: Domini enim est terra & plenitudo eius. Colos. 2. Nemo vos iudicet in cibo & potu. Et Actor. 10. Visione cœlesti voce ter repetita doctrina priuilegium illud confirmatū est, Quæ Deus purificauit, tu com munia ne dixeris.

Propter infirmos aliquandiu tolerata sunt hæc Læuitica V. T.

Et initio noui Testamenti cùm ex Iudæis multi ad fidem Christi conuersi, reliquos quidem fidei articulos amplecterentur: hoc verò caput de ciborum libertate nondum vel intelligere vel capere poterant, atq; ideo olus manducabant, ne si ex macello à Christianis vel gentibus mactatū manducarent, vel aliquid in lege interdictū, vel vnde sanguis nō purè esset effusus, vel quòd idolis immolatum esset, sumerent. Sicut propter illam ipsam caussam quatuor pueri, Daniel 1. nolunt cibū de mensa Regis vesci, ne contaminentur, sed petunt legumina sibi dari, Apostoli igitur iudicauerunt, infirmitatem fidei talium esse tollerandam, nec indiscretò & intempestiuo vsu libertatis tales infirmos & dociles esse contristandos aut offendendos,

dos, ne ideò à tota Euangelij doctrina absterreren tur, Rom. 14. Act. 15. Posteà verò cùm præfracti & obstinati legale illud discrimen ciborũ opinione necessitatis ita vrgerent, vt contenderent, eos peccare, Deum offendere, & conscientiam inquinare, qui quibuslibet cibis citra delectum vescebantur, & in abstinentia legalium ciborum cultum Dei & iustitiam collocarent. Apostoli magna vehementia hanc partem Euangelicæ veritatis seu libertatis, & doctrina & exemplis asseruerunt, ac contrariam sententiam acriter refutârunt. Coloss. 2. Nemo vos iudicet, hoc est, cõscientiæ scrupulum inijciat, vel condemnet, ob cibum aut potum: Et addit rationẽ grauissimam. Hæc, inquit, fuerunt vmbra futurorũ, corpus autem Christi, hoc est, discrimina illa legalia ciborum & dierum fuerunt adumbrationes, & prima quasi lineamẽta personæ & officij Christi venturi, quia verò Christus, corpus illarum adumbrationum, iam exhibitus est, cessârunt vmbræ. Et qui vmbras illas legali opinione nunc vellet consectari, is ipso facto negaret Christum esse exhibitum. Est enim in dicto Pauli metaphora, à pictoribus sumpta, qui primùm lineas quasdam ducunt, & adumbrationes figurant, iuxta quas ipsum corpus picturæ perficiunt & absoluunt. Absoluto verò ipso corpore picturæ, vmbræ illæ obliteratæ cessant.

Libertate Christiana abolitę sunt leges Mosaicæ.

Metaphora Pauli Col. 2. de vmbris.

Talem comparationem Paulus fecit inter fi-

guram veteris Testamenti, et inter Christum exhibitum. Et Galatas 2. Paulus ideò Petrum publicè & grauiter reprehendit, quod præfractis Iudæis, qui quærebant libertatem Euangelicam in seruitutem legalem rursus reducere, aliquid hac in parte, vel simulando, concederet. Et rationem addit grauissimam. Nō recto pede incedebat ad veritatem Euangelij. Item: vt Euangelij veritas permaneret, ne ad horam quidem cessi. De abrogatione igitur legalis seu Mosaici discriminis ciborum in nouo Testamento, res plana, manifesta, & nunc quidem extra controuersiam est.

Status quæstionis cum pontificijs.

Superest verò illa quæstio, de qua inter nos & Pontificios controuersia est, cùm in nouo Testamento, abrogato legali ciborum discrimine, Christus concesserit libere quibusuis cibis, quo ad conscientiam vesci, possitne in Ecclesia noui Testamenti per hominum traditiones, statuta & decreta discrimen aliquod ciborum, quo ad conscientiam, constitui & mandari, ita vt certis diebus in certorum ciborum manducatione peccatum, in abstinentia verò cultus Dei constituatur: Hoc enim est quod Pontificij in hoc articulo de delectu ciborum contendunt. Sed in Scriptura habemus fundamenta explicationis huius quæstionis manifesta & firma. Vt Actor. 10. diuina hæc vox ter ad Petrum repetitur. Quæ Deus purificauit, tu commune ne dixeris. Et

An Ecclesia possit cibos quosdā prohibere.

Responsio.

Colos. 2.

Coloss. 2. Paulus primùm tractat de abrogatione discriminis legalis, quod verbo & mandato diuino sancitum erat: postea loquitur etiam de doctrinis, decretis, & mandatis hominum, constituentium: Ne tetigeris, ne gustaris, ne contrecteris. Hæc enim non posse de legali seu Mosaico ciborum discrimine intelligi, inde patet, quia vocat doctrinas & præcepta hominum, cùm Mosaicum discrimen verbo & mandato diuino sit sancitum. Et argumentatur Paulus à maiori ad minus, si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, hoc est, si in Christo à Leuitico discrimine ciborum, quod mandato diuino sancitum erat, liberati estis (legales enim pædagogias, quas paulo antè vmbras vocarat, iam in hac sententia στοιχεῖα *quasi primas delineationes appellat) cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominũ tenemini: Ne gustaueris? &c. Hanc esse Pauli sententiam contextus manifestè ostendit: Est enim collatio inter abrogationem discriminis ciborum, quod in veteri Testamento, voce diuina, sancitum erat, & inter decreta iuxta hominum doctrinas, & mandata, de non gustandis quibusdam cibis facta. Et argumentatio grauissima est, si à Leuitico ciborum discrimine, quod tamen diuino mandato sancitum fuerat, in Christo liberi facti estis, vt iam nec peccatum in vsu, nec cultum in abstinentia illorum ciborum collocare debeatis.*

Locus Col. 2. explicatus.

Elemẽta mũdi apud P. quid.

Multò minus igitur alijs decretis, quæ iuxta hominum doctrinas & mandata prohibent, quorundam ciborum vsum (ne gustaueris) teneri debetis. Et illa ipsa argumenta, quæ Pontificij pro suo ciborum delectu stabiliendo adducere solent, Paulus in illo loco attingit, & reijcit. Habent, inquit, illa decreta speciem sapientiæ, quòd sint ἐθελοθρήσκεια, *voluntarij, spontanei, seu electitij cultus, quódque ad macerationem corporis & animi humilitatem faciant. Sed vos, inquit, cum Christo mortui estis ab huiusmodi elementis mundi, & cum ipso conresurrexistis, vt scilicèt cultui spirituali in ipsius regno operam detis. Cibi verò ipso vsu absumuntur. Ideò, sicut Roman. 14. inquit, regnum Dei non est esca aut potus. Item 1. Corinth. 10. Esca non commendat nos Deo, siue enim quiduis edamus, siue à quibusdam abstineamus, nibil amplius in regno Dei habebimus. Et Ebræ. 13. Bonum est gratia stabiliri cor, non escis, quæ non profunt his, qui in illis ambulârunt, hoc est, qui discrimen illud superstitiosè obseruârunt, post reuelatum Euangelium.*

Argumenta pontificiorũ pro ciborũ delectu afferendo à Paulo refelluntur.

Hæc valdè illustris est explicatio huius quæstionis, & grauissima refutatio humanarum traditionum, & Pontificiorum decretorum, de ciborum delectu, discrimine & prohibitione. Solent enim Pontificij ita argumentari, Omnibus temporibus in populo Dei fuit delectus seu discri-

Argumentũ pontificiorũ ductum ex κακοζηλίᾳ V.T.

discrimen ciborum, vt in Paradiso prohibita erat arbor scientiæ boni & mali: Ante diluuium carnes non erant permissæ: post diluuium sanguinis vsus prohibitus erat: Sub Mose varij cibi interdicti erant. Ergo & in nouo Testamento debet esse delectus aliquis ciborum. Sed ex hoc loco Pauli sumitur vera responsio, Deus enim discrimen illud in Paradiso, ante diluuium, post diluuium, & sub Mose, sua voce instituit & sanciuit: In nouo verò Testamento Deus sua voce nullum discrimen ciborum, quò ad conscientiam, constituit, sed abrogatis omnibus veteribus ciborum discriminibus verbo suo libertatem omnium ciborum in nouo Testamento concessit. Refutatio.

Sed excipiunt, Ecclesia constituit aliquem delectum, & ei debetur obedientia: Quid verò Paulus Coloss. 2. respondeat, iam ostensum est. Si Leuiticum ciborum discrimen diuino mandato olim constitutum iam in nouo Testamento nos non obligat: cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum de non gustandis quibusdam cibis factis, teneremur, vel onerari nos pateremur? Similiter quando adducunt argumenta de mortificatione carnis, de humilitate animi, de voluntarijs cultibus, Paulus illa ipsa argumenta in forma recitat, & dicit quidem ea habere speciem sapientiæ, sed tamen reijcit ea ex fundamento libertatis Euangelicæ & cul- Exceptionẽ Ecclesiæ autoritate sanciri. Mortificatio carnis, humilitas animi, &c.

tus spiritualis in nouo Testamento.

Quod autem ad verum ieiunium attinet, quod consistit in abdicatione omnium deliciarum corporis, quod ad subigendum corpus vtile est, in pracedentibus explicauimus, Scriptura sententiam. Ad hoc verò iste ciborum delectus, de quo Pontificij dimicant, nihil facit, sicut ostendimus. Et opiniones Pontificiorum de suo ciborum delectu, quod scilicet illi assuunt opinionem necessitatis, cultus, meriti, & iustitia: prorsus cum veris pij ieiunij finibus, quos paulo antè ex verbo Dei ostendimus, pugnant.

Secunda refutatio figmenti Pontificij de ciborum delectu ex loco. 1.Tim.4.

Alius locus continens illustrem refutationem doctrina Pontificia de ciborum delectu, sicut ab ipsis traditur, extat 1. Timoth. 4. Vbi Spiritus sanctus disertè denunciat, fore Spiritus impostores in posterioribus temporibus, qui precepturi sint abstinere à quibusdam cibis, in hypocrisi, hoc est, sub simulatione externa sanctitatis, cùm intus conscientia sit impura seu cauterio notata.

Quomodo Pontificij locũ 1.Tim.4. conentur eludere.

Et Pontificij quidem admodum sudant, vt hoc fulmen Spiritus sancti à suis capitibus diuertant, contendunt enim Paulum loqui de Tatianis, Manichais, Priscillianistis qui finxerunt, carnes vel per se esse immundas, vel Diaboli felle contaminatas, sed concedatur sanè, Paulum de illis hareticis locutum, non tamen ideo Pontificia prohibitio

bibitio ciborum libera euadet. Non enim de vna aliqua persona, vel de vna singulari aliqua secta Paulus loquitur. Sed loquitur de omnibus doctrinis prohibentibus abstinere à quibusdam cibis, quibuscunque temporibus post Apostolorum saeculum illud fiat, maxime vero postremis temporibus.

An de solis Tatianis P. loquatur. 1. Tim. 4.

Inepta enim est elusio dicere Tatiani, Manichai, &c. qui olim conscientia causa prohibuerunt vsum quorundam ciborum, peccarunt contra dictum hoc Pauli. Ergo si quis post illos vel similiter vel sub alio praetextu iubeat abstinere à quibusdam cibis, non peccat sed rectè facit: Ac si dicerem, Paulus scribit contra Pseudoapostolos, qui iustitiam operum iustificationi fidei miscebant. Ergo qui nunc alio praetextu, operibus nos iustificari docent, non peccant, sed rectè faciunt, vel quod Paulus scribit de scortatione, impletum est in Corinthijs. Ergo ad nostri vel alterius saeculi scortatores non pertinet. Et locus Pauli non tam de illis. qui cibos crassa accusatione, quasi à Diabolo essent, damnant, agit, quàm de illis, qui ob hypocrisin, speciem seu ostentationem externa sanctitatis iubent à quibusdam cibis abstinere, sicut & Coloss. 2. Speciosa decreta de non gustando reijcit. Fundamenta certè, qua Paulus prohibitioni isti ciborum, de qua 1. Tim. 4. loquitur opponit, generalia sunt, contra quasuis prohibitiones ciborum,

qua

quæ fiunt prætextu ſanctitatis & cultus, ideò enim hypocriſin in textu nominat. Veritatem igitur nominat, quam fideles in nouo Teſtamento agnoſcere debeant, quòd ſcilicèt omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, hoc eſt, ſicut ipſe explicat, quòd omnes cibi à Deo creati bona conſcientia ſumi poſſint cum gratiarum actione. Et omnes illos, qui contra hanc veritatem iubent à cibis abſtinere, quacunq; hypocriſi illud fiat, vt conſcientijs cauterium, ſi non abſtinuerint, inurant, taxat & damnat. Hæc luce meridiana clariora ſunt in loco Pauli.

Et iam colligantur encomia dogmatis ſeu decreti iubentis abſtinere à quibuſdam cibis ſub prætextu ſanctitatis ſeu cultus, ſunt, inquit Paulus, ſpiritus impoſtores, doctrinæ dæmoniorum, hypocritæ, falſiloqui, apoſtatæ à fide, cauteriatam habentes conſcientiam. Nec releuat Pontificios, quòd non in perpetuum, ſicut alij hæretici, ſed certis temporibus ſeu diebus iubent à quibuſdam cibis abſtinere. Paulus enim ipſam prohibitionem damnat, & eſt prohibito ſiue ſit perpetua, ſiue certi temporis. Nec diſputat Paulus quanta temporis præſcriptio requiratur in hac prohibitione, vt fiat vel ſit peccatum, ſed ipſam prohibitionem damnat. Et ſicut ineptè diceretur, cum quidem qui ſemper ſcortatur peccare, qui verò certis temporibus hoc faciat, non peccare. Si-

care. Similis est & hæc elusio: Eum quidem peccare, qui cibos quosdam in perpetuum prohibeat, qui verò certis temporibus hoc faciat, eum rectè facere: cùm tamen vtrumq; sit contra hanc Euangelij veritatem, quòd omnium ciborum sumptio libera sit, quò ad conscientiam. Et hac ipsa elusione Pontificij tanquam suo se gladio iugulant: fatentur enim hæreticum esse, si quorundam ciborum vsus in perpetuum prohibeatur: Et tamen apud ipsos Carthusiensibus, sub titulo maioris sanctitatis, meriti & perfectionis, in perpetuum prohibeatur vsus carnium. Ac Gregorius Septimus Romæ in concilio Monachis, præcipuè verò Benedictinis, vt sanctioribus, in vniuersum carnem prohibuit: reliquis verò, vt imperfectioribus, certis tantùm diebus prohibitionem illam imposuit. Gregorius VII.

Illæ superstitiosæ leges & opiniones de ciborum discrimine necessariò taxandæ sunt in Ecclesia. Paulus enim 1. Tim. 4. cùm doctrinam dæmoniorum de prohibitione ciborum damnasset, subijcit: De his si commonefeceris fratres, bonus eris minister Christi.

Et hæc patres Concilij Tridentini debuissent in suo Decreto explicare, superstitiosas opiniones reijcere, & prauos abusus corrigere, & Ecclesiæ libertatem Euangelij restituere, vt ex Scripturæ fundamentis vera Christiani ieiunij ratio, monstratis pijs, salutaribus, & verbo Dei consen-

consentaneis finibus Ecclesiæ restitui posset. Sed Tridentinum Decretum ieiunia & ciborum delectum nulla addita vel superstitionum vel abusuum correctione ita cum obsequendi obligatione & necessitate proponit, vt non obscurè totam lernam superstitionum papistici ieiunij de, quibus paulo pòst in specie dicemus, retinere, stabilire, & confirmare moliatur. Præmittit enim in Decreto de ciborum delectu & ieiunio, vt pastores illa omnia, quæ Romana Ecclesia statuit, quibuscunque fidelibus commendent, vt illis sint obsequentes. Qualia verò illa in hoc articulo de ieiunio sint, paulo pòst detegemus.

DE PONTIFICIIS CIBOrum consecrationibus, Et quomodo iuxta Paulum cibus verbo & oratione sanctificetur.

Pontificij congruunt cum veteribus hæreticis in dogmate de ciborũ delectu & prohibitione.

LABORANT *quidem Pontificij, magno conatu amoliri suspicionem istam, quasi cibos quosdam prohibeant, ea opinione, sicut olim Tatianus, Manichæi, Priscillianistæ quasi scilicet vel maledicti sint, vel à Diabolo occupati, ac propterea conscientiam inquinent, sed argumenta quibus suam prohibitionem ciborum ante hæc tempora probare & stabilire conati sunt. Et pontificiæ consecrationes creaturarum seu ciborum, prorsus ostendunt, in eodem ipsos luto cum antiquis istis hæreticis hærere. Inter reliqua enim ar-*

gumenta quibus prohibitionem carnium probare voluerunt, fuit et hoc vnũ, quia scilicet Gen. 3. terra à Deo maledicta legitur, & per consequens etiã animalia, quæ in terra viuunt, nõ autẽ aqua cum piscibus. Non dicã quàm inepta sit hæc argumentatio, eadẽ enim consequẽtia panes, herbas, olera, radices, fructus prohibere deberent: Et quare volucrũ carnes prohibent, cùm aer nõ legatur maledictus, nisi forsitã auiculæ maledictionẽ inde contrahant, quòd terræ aliquãdo insident, sed cur non etiam pisces, cùm fluuiorum fundum sæpius attingant. Possem euidenter ostendere, quòd Deus ipse explicet, quomodo maledictionem terræ intelligat, quia scilicet spinas & tribulos germinabit, & in laboribus ac sudore vultus ex ea comedes. Quodq; illa maledictione animalia non fecerit ad esum immunda, ipse post diluuium ostendit, concedens esum carnium Gen. 9. Possem etiam per instantiam opponere de piscibus, quod Deus sub Mose quadã iudicarit ad cibum immunda, non tantum ex animantibus terræ, verumetiam ex piscibus aquarũ, & ex auiculis, quæ originem habent ex aquis, & in aere volitant. Sed hoc loco tantùm volui ostendere, Pontificios esum carnium certis diebus prohibuisse, ideò & ea opinione, quòd sentiant carnes animalium maledictas, & per se immundas esse. Hoc enim argumentationibus suis manifestè ostendunt.

Nota quam causam Pontificij adferant prohibitionis carnium.

Simile est & illud argumentum quo vsi fuerunt

Aliud argumentũ eiusdem farinæ

fuerunt, ideò scilicèt in ieiunijs abstinendum carnibus, & vescendum piscibus, quia Christus legitur non comedisse carnes, sed pisces, panes, mel, &c. Ergo sentiunt, hos cibos per se esse sanctiores & mundiores quàm carnes. Imò non obscurè dicunt, carnium eam esse immundiciem, quòd in homine prauas carnis concupiscentias excitent. An hæc procul absint à Tatianorum & Manichæorum fundamentis, Lector iudicet. Venit mihi hoc loco in mentem fabellæ cuiusdam, aliquando scilicèt Sacerdoti ex hisce argumentis declamitanti contra esum carnium, simplicem quendam Laicum opposuisse, quòd Christus carnem, & quidem assam, agni scilicet Paschalis, cum discipulis suis manducârit, Sacerdotem verò vi & euidentia obiectionis constrictum, cùm aliud quod responderet non haberet, dixisse, verum est, Christus quidem comedit carnem, & quidem ante Pascha, hoc est, in Quadragesima, sed valde malè ipsi conuenit, mox enim posteà ligatus, cæsus, flagellatus & cruci affixus est.

Nota fabellam,

Ex consecrationibus ciborum pontificijs colligitur. Causa prohibitionis eorum.

Omnium verò clarißimè caussa prohibitionis ciborum quorundam in Ecclesia pontificia indè colligitur, quod in consecrationibus suis expreßis verbis petunt, vt diaboli vis ac potestas à creaturis expellatur, & per consecrationes hoc accipiant, vt sint sanitas mentis & corporis. Ergo sentiunt, creaturas per se, & prohibitis tem-

bitis temporibus, quando non consecrantur, à potestate diaboli infectas, inquinare & corpus & animam, nisi diabolus pontificÿs execrationib. indè exorcisetur. Hæc certè sunt ipsissima fundamenta Tatianorum & Manichæorum, quos cùm damnare se simulent, quomodò suam prohibitionem ÿsdem fundamentis subnixam, defendere poßint, Lectoru sit iudicium. Adscribam autem formulas aliquot talium consecrationum papisticarum, vt ex ipsorum verbis, preculis, & agendis, Lector de sententia ipsorum statuat.

Formulæ consecrationum Papisticarum ciborum. Aquæ.

Aqua igitur ita benedicitur apud Pontificios: Exorciso te creatura aquæ, vt omnis virtus aduersarÿ ab hac creatura aquæ eradicetur & effugetur.

Frondiũ & florum.

Benedictio frondium & florum: Exorciso te creatura frondium & florum, in nomine Patris &c. proinde omnis virtus aduersarÿ, omnis exercitus diaboli, omnis potestas inimici, omnis incursio dæmonum eradicetur, & explantetur ab hac creatura.

Agni paschalis.

Benedictio agni paschalis: Dignare Domine quæsumus benedicere & sanctificare has ouium mundare carnes, vt quicunq; ex populis tuis fidelibus comederit, omni benedictione cœlesti, & gratia tua saturitate, in bonis repleatur.

Casei.

Benedictio casei: Dignare benedicere & sanctificare hanc creaturam casei, vt quicunq; fidelium tuorum de ea comederint, omni benedictio-

ne cœlesti & gratiæ tuæ sanctitate repleantur.

Panis & laganorum. *Benedictio panis & laganorum: Benedic Domine creaturam istam panis, sicut benedixisti quinq; panes in deserto, vt omnes gustantes ex ea, accipiant tam corporis quàm animæ sanitatem.*

Benedictio generalis. *Benedictio generalis: Benedic Domine creaturam istam, vt sit remediũ salutare generi humano, & præsta per inuocationem nominis tui, vt quicunq; ex ea sumpserit, corporis sanitatem & animæ tutelam percipiat. Item tu Domine mitte Spiritum tuum sanctum in hanc creaturam, vt qui ex ea gustauerint, proficiat illis ad æternam salutem.*

Vini in die Ioan. Euangelistæ. *Benedictio vini in die Iohannis Euangelistæ: Benedicere & sanctificare digneris hanc creaturam vini, vt quicunq; ex ea gustauerint, per intercessionem Mariæ & Iohannis Apostoli, vitam consequantur æternam, & extinguatur ab omnibus dignè sumentibus, si quid venenosum sumpserint. Item: benedicere digneris hanc creaturam vini, vt omnes ex eo sumẽtes, expulso omni nociuo gustu infuso tuæ benedictionis mysterio, mereantur in corpore & anima misericorditer exhilarari. Item: Benedic huius substantiam vini, vt qui de ea quantumcunq; sumpserint, vitam consequantur sempiternam. Benedic hanc creaturam vini tua sancta benedictione cœlesti, vt omnibus, cum fide, reuerentia, & gratiarum actione*

actione ex ea sumentibus sit salus mentis & corporis, atq; contra omnes morbos, & venenata & immunda, vtq; vniuersas inimicorum insidias tutamentum. Benedictio Trinitatis descendat super hanc creaturam vini, vt sit omnibus ex ea sumentibus remedium contra periculum corporis & animæ, & prægustatio ad vitam æternam.

Has formulas consecrationum Papisticarum ideo adscripsi: ostendunt enim quòd sentiant, creaturas per se, vel diaboli potestate infectas, vel certè etiam mundas non esse mundas, nisi consecrationibus istis purificentur. Atq; ideo diebus prohibitis, quando consecrationibus istis destituuntur, non posse bona conscientia sumi. Quod verò fingunt, suis istis consecrationibus, sine mandato & permissione diuina, creaturis conferri virtutem largiendi sumentibus salutem corporis & animæ, ac vitam æternam, magicum & blasphemum est. Sacramentorum verò alia ratio est, quæ habent expressum mandatum & promissionem diuinam, de quibus suo loco dictum est.

Ortæ autem sunt pontificiæ istæ consecrationes ex sinistro intellectu sententiæ Paulinæ, qua dicit, creaturam sanctificari per verbum Dei et orationem. Quia enim in suis consecrationibus vtuntur verbis quibusdam Scripturæ, & certis preculis, sentiunt, inde creaturis præter physicas, alias & nouas virtutes, vel ad remedium corpo- Origo Papisticarum consecrationum.

ris, vel ad sanctificationem & salutem animæ conferri.

Explicatio dicti Paulini, 1. Tim. 4. *Sed verba Paulinæ sententiæ hæc commenta manifestè refutant, & verum ac vtilem sensum ostendunt: Primò enim Paulus nequaquam sen-*
I. *tit, creaturas per se vel malas vel immundas esse, atq; ideò opus ipsis esse sanctificatione. Expressè enim dicit, Omnē creaturam Dei bonam esse, & nihil reijciendum, ac cibos bonitatem illam indè dicit habere, quia Deus illos creârit ad sumēdum.*
II. *Secundò loquitur de sanctificatione, non sicut homo sanctificatur per Spiritum sanctum, vel sicut Sacramenta sanctificātur, nec etiam, vt cibi nouas & alias virtutes præternaturales accipiant. Si quis enim totum Euangeliū Iohannis legeret super oua, ac peteret, vt acciperent virtutem globorum tormentariorum: Aut si super olus adustum totum Psalterium recitaretur, vt indè sapor eius mutaretur, non tantùm frustrà illud fieret, sed nomen Dei inuanum assumeretur, quia nec mandatum Dei nec promissionem ea de re habemus: sed loquitur de tali sanctificatione, sicut 1. Corinth. 7. dicit, Virum infidelem sanctificari per vxorem fidelem, quia scilicet vsus seu cohabitatio coniugalis fideli personæ munda & licita est, qua bona Dei gratia & salua bona conscientia vti potest. Atq; ideò Paulus 1. Timoth. 4. vtitur his verbis: εἰς μετάληψιν ad sumptionem*
III. *cum gratiarum actione. Tertiò non quoduis vel quale-*

qualecunq; verbum Dei intelligit, nec de quibuscunq; preculis loquitur, sed certum verbum Dei ostendit, de creatione scilicèt & vsu creaturarum seu ciborum. Nempè quòd omnis creatura Dei bona sit, & nihil reijciendum, si cum gratiarum actione sumatur, quodq; Deus cibos creârit ad sumendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui agnouerunt veritatem. Hæc enim sunt verba Pauli, quibus ostendit, quodnam verbum Dei intelligat, per quod cibus sanctificetur, scilicèt, Primò illud verbum, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. Omnis enim creatura Dei bona, & nihil reijciendum. Secundò quòd Deus peculiari verbo, quasi aperiens manum suam cōcesserit & dederit homini cibum, Genes. 1. Tertiò licèt ante diluuium tantùm terræ nascentia fuerint in cibum concessa, & sub Mose quædam excepta seu prohibita fuerint, quòd in nouo Testamento certo verbo Deus ostenderit, nullum cibum iam esse immundum, quo sine peccato vesci non liceat, sed Deum purificasse omnes cibos, Actor. 10. vt scilicet mundis omnia sint munda. Tit 1 Et ideò Paulus 1. Timoth. 4. addit fidelibus & ijs qui agnouerunt veritatem. Constat igitur et certum est, quodnam verbum Dei Paulus intelligat, & ex verbo colligi debet, qualem orationem & gratiarum actionem intelligat: Oratio enim debet ex fide procedere, fidem autem oportet certo verbo Dei niti. Cùm igitur verbum hoc loco certum

Quomodo verbo Dei sanctificetur creatura.

I.

II.

III.

Qua gratiarum actione sanctificetur.

ſit, certa etiam eſt forma orationis, ſcilicèt iuxta verbum illud. Hinc manifeſtũ eſt, verba et preculas, quibus Pontificij in ſuis conſecrationibus vtuntur, non eſſe illud verbum et illam orationem, de qua Paulus loquitur 1. Tim. 4.

Cur verbũ & orationẽ fideles adhibeant in vſu rerum.

Vult autem Paulus illud verbum Dei, de quo diximus, & extructam inde precationem, & gratiarum actionem in vſu ciborum à fidelibus adhiberi.

I. *Primò, vt admoneantur, ne cibos ſine pijs cogitationibus, vel ſicut iumenta, vel ſicut infideles ſumant, ſed ſciãt & cogitent, ſe eos ex manu Dei accipere, qui etiam hæc corpuſcula noſtra curat, & præbet nobis omnia ad fruendum.*

II. *Secundò, vt ſit commonefactio Adamum donationem illam, Gene. 1. nobis per lapſum, Geneſ. 3. amiſiſſe, & nos propter peccata, abuſus, & ingratitudinem, indignos eſſe illis etiam corporalibus donis, ſed per ac propter Chriſtum donationem illam nobis reſtitui, qui etiam ideò panes in manus ſuas ſumpſit, & poſt benedictionem ſeu gratiarum actionem ex ſuis manibus iuſsit populo diuidi ac proponi. Indè in benedictione menſæ dicitur, Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.*

III. *Tertiò, vt habeant fideles certũ teſtimonium & priuilegium, ſe abſq; offenſione Dei & læſione conſcientiæ cibis quibuſuis bona Dei gratia & ſalua conſcientia vti poſſe.*

Quartò,

Quartò, vt precatione agnoscamus & fateamur, benedictionis diuinæ esse, vt vsus cibi corpori & valetudini vtilis & salutaris sit: sicut inquit Psalm. 104. Aperiente te manum tuam omnia implentur bonis, vt vinum exhilaret, & panis confirmet cor hominis. Et Psalm. 145. Aperis tu manum tuam, & imples omne viuens benedictione seu beneplacito. IIII.

Quintò, quia in vsu ciborum facilè admittitur vel abusus vel intemperantia, ne igitur ita edamus, sicut epulo iste, Luc. 16. qui postea audit, Recepisti bona tua in vita tua. Vel, sicut inquit Psalmus 17. de viris mundi, quorum pars est in hac vita, vt venter ipsorum impleatur. Et Ieremiæ 12. saginantur vt oues ad diem occisionis. Ideò additur verbum & oratio, vt iuxta dictum Salomonis, Ecclesiast. 4. edamus in lætitia panem nostrum, vt Deo placent illa ipsa etiam opera nostra. Et sicut Iob. capit. 1. post conuiuia filios suos sacrificijs sanctificabat, si quid fortè peccassent. Vtq; moneamur in ipso vsu cibi corporalis cogitandum esse nõ tantùm, vt edamus & saturemur, sed vt operemur etiam cibum qui nõ pereat, sed permaneat in vitam æternam, quem Filius hominis nobis dat, Iohan. 6. vel sicut, Luc. 14. dicitur, vt cogitemus etiam de edendo pane in Regno cœlorum. V.

Sextò, quia in saturitate facilè euenit quod scriptum est: sedit populus edere & bibere, ac sur- VI.

rexit ludere. Itē: impinguatus & recalcitrauit. Ideò additur oratio & gratiarum actio, vt iuxta quod scriptum est, Deut. 8. Cùm comederis et saturatus fueris, benedicas domino Deo tuo, ne postquàm comederis & saturatus fueris, eleuetur cor tuum, & obliuiscaris Domini Dei tui: vel Esa. 5. Opus Domini non respicitis, & opera manuum eius non consideratis.

Hæc est vera benedictio seu sanctificatio ciborū per verbum Dei & orationem, de qua Paulus loquitur, quæ sine magica prophanatione nominis Diuini, Deo grata, conscientijs vtilis & salutaris est. Quodq́; inter cætera doctrinæ cœlestis capita hoc etiam de vera ciborum sanctificatione tradendum sit in Ecclesia, Paulus manifestè ostēdit, 1. Tim. 4. Cùm de sanctificatione ciborum locutus est, locum illum ita concludit, de his si commonefeceris fratres, bonus eris minister Christi. Et huiusmodi benedictionibus mensæ vetus Ecclesia vsa fuit. Chrysostomus aliquoties mentionem facit benedictionis mensæ, quæ vsitata fuerit Monachis per Aegyptum, cuius etiam descriptio extat apud Clementem lib. 7. constitutionum. In Horologio verò Græcæ Ecclesiæ integra formula huius benedictionis describitur. Primò, antequàm cibi apponātur legitur totus Psalmus 145. Exaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in seculum, &c. Deinde appositis cibis recitatur à Sacerdote benedictio mensæ, & quæ

Benedictio Mensæ Aegyptijs Monachis vsitata.

apposita

appoſita ſunt, ita benedicũtur: Chriſte Deus noſter benedic cibo ac potui ſeruorum tuorum, quoniam tu es ſanctus, & nunc & ſemper, & in ſæcula ſeculorum, Amen.

Poſteà, quandò cibum guſtârunt in Menſa, ſurgunt, & ſimul omnes recitant illam benedictionẽ, cuius & Clemens & Chryſoſtomus mentionem faciunt: Benedictus es Domine Deus ὁ ἐλεῶν, qui miſereris noſtri, & paſcis nos à iuuentute noſtra, qui das eſcam omni carni, reple gaudio & lætitia ſeu hilaritate (εὐφροσύνης) corda noſtra, vt ſemper omnem habentes ſufficientiam (αὐτάρκειαν) ſeu habentes in omnibus animum præſentib. contentum (περισσεύωμεν) exuberemus in omne opus bonum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo tibi gloria, honor (κράτος) virtus ſeu imperium & adoratio, cum ſancto Spiritu, Amen.

Poſt ſumptum cibum, primò recitatur hæc gratiarum actio: Gloria tibi ſancte, gloria tibi Rex, quoniam dediſti nobis eſcas ad lætitiam: imple nos etiam Spiritu ſancto, vt inueniamur in conſpectu tuo (εὐάρεστοι) accepti, & nõ (αἰσχυνόμενοι) confuſi ſeu pudefacti, quandò reddes vnicuiq; ſecundum opera ſua. Deindè legitur Pſalmus 122. Lætatus ſum in his qui dicunt mihi; in domum Domini ibimus, &c. Poſteà additur hic verſus: Sicut in medio diſcipulorum tuorum (cœnantium) adfuiſti Saluator, dans ipſis pacem: Gratiarum actio poſt ſumptum cibum.

Ita veni etiam ad nos, & salua nos. Tandem legitur ex Psalmo 22. Edent pauperes, & saturabuntur, laudabunt Dominum, qui quærunt eum, vsque ad finem. Et versus Kyrie eleyson, Christe eleyson, Kyrie eleyson. Concluditur demum hac precatiuncula. Benedictus es Deus qui misertus nostri, ex opulentis donis tuis pauisti nos. Eius gratia & benignitate (φιλανθρωπίᾳ) detur nobis frui & nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

Benedictio Mensæ in Ecclesia Latina.

In Latina Ecclesia fuit forma benedictionis mensæ fermè similis. Hæc scilicet: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore oportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Gloria Patri & Filio, &c. Sicut erat in principio, &c. Kyrie eleyson, &c. Pater noster, &c. Benedic Domine nos & tua dona, quæ de tua largitate sumus sumpturi, per Christum Dominum nostrum. Mensæ cœlestis participes faciat nos rex æternæ gloriæ.

Gratiarum actio post cibum sumptum.

Post sumptum cibum: Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicent tibi. Gloria Patri, &c. Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro vniuersis beneficijs tuis, qui viuis & regnas in sæcula sæculorum. Deinde legitur Psalmus 51. Miserere mei Deus, &c. Et subijciuntur versus: Benedicam Dominum in omni tempore. Semper laus eius in ore meo. In Domino

mino gloriabitur anima mea, audiant mansueti & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exultemus nomini eius in idipsum. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in sæcula. Deus det nobis suam pacem.

In cœna recitantur hi Versus: Edent Pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum. Viuent corda eorum in sæculum sæculi. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se. Gloria Patri, & Filio & Spiritui sancto, &c.

Benedictus Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui viuit & regnat in sæcula sæculorum.

Laudate Dominum omnes Gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & veritas Domini in æternum. Gloria, &c.

Et fieri potest, cùm vulgus talia exercitia sanctificandi cibos negligeret, quòd primũ exemplum & commonefactionis gratia publicè cœperint in Templis formulæ talium benedictionum proponi, sicut extat Pernarum benedictio. Sanctifica collata nobis hæc dona largitatis tuæ, mentesq; nostras pariter spiritualib. reple delicijs. Itẽ benedictio ouorum: Adueniat Domine benedictionis tuæ gratia huic ouorum creaturæ, vt cibus Benedictio Pernarum. Ouorum.

salubris

salubris fiat tuis fidelibus, cum gratiarum actione sumentibus, per Christũ, &c. Sed posteà substitutis alijs, de quibus suprà dixi, consecrationibus, abusus & superstitiones accesserunt.

Has formas benedictionum veteris Ecclesiæ, ideò hoc loco adscripsi, vt indè appareat, quo verbo, & quali oratione ipsi cibos sanctificârint: Et de tali ciborum sanctificatione monendi essent homines, non deducendi vel ad magicas execrationes, de quibus suprà diximus, vel ad superstitiosum ciborum delectum, quasi in eo cultus consistat.

Atque hactenus ex Scripturæ testimonijs & exemplis veram doctrinam de ieiunio explicauimus. De prohibitione etiam quorundam ciborum Scripturæ sententiam ostendimus. Et quomodò per verbum & orationem cibi verè sanctificentur, vt cum gratiarum actione sumantur. De veteris verò Ecclesiæ testimonijs & exemplis in sequentibus quædam annotabimus.

TESTI-

TESTIMONIA ALIQVOT VETERVM CONSENTIENTIA CVM doctrina Scripturæ de vero Ieiunio.

QVANDO *de dogmate aliquo Ecclesiæ controuersia est, & mens sollicita inquirit, quam sententiam vt veram, firmam & salutarem sequi, quas verò opiniones effugere debeat: Non satisfit conscientiæ, si ex hominum tantùm scriptis testimonia & exempla proferantur. Fides enim, fundamentum & normam, cui certò ac tutò innitatur, quærit, vocem ipsius Dei patefacientis in verbo voluntatem suam. Meminit enim scriptum esse, Non faciatis singuli, quid vobis rectum videtur, sed quod ego præcipio tibi, hoc tantùm facias Domino Deo tuo, Deut. 12. In præceptis patrum vestrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus vester, in meis præceptis ambulate, Ezech. 20. Frustrà me colunt docentes doctrinas & mandata hominum, Matth. 15. & Colos. 2. vbi ex professo de cibis Paulus loquitur, inquit: Quæ secundum Præcepta & Doctrinas hominum fiunt, speciem quidem habent sapientiæ, sed in superstitione. Vndè Cyprianus rectè dixit, Non videndum esse, quid aliqui ante nos fecerint,* Cyprianus.

fecerint, sed quid ille, qui ante omnes est, faciendum mandârit.

Ideò primùm veram de ieiunio sententiam ex verbi Dei testimonijs, & exemplis proponere volui. Constituta verò & ex scriptura confirmata vera sententia, posteà non inutiliter adiungi possunt veteris etiã Ecclesiæ consentientia quædam testimonia, quòd quo consilio & fine fieri, & quo iudicio tales patrum sententiæ seligi debeant, quæ scilicet ad normam scripturæ, quæ ideò canonica vocatur, congruunt, in prima parte huius examinis ipsorum Patrum verbis exposuimus. De præcipuis igitur capitibus Doctrinæ de ieiunio aliquas Patrum sententias adscribemus, quæ cum norma Scripturæ consentiunt, nec tamen illas omnes hoc loco afferemus, sed præcipuas tantùm, quæ maximè videbuntur illustres. Et posteà in historia certaminum de ieiunio multa talia patrum dicta repetenda erunt. Sequemur autem illum ordinem, sicut paulò antè Scripturæ sentẽtiam de ieiunio in certa aliquot capita distribuimus. Sicut igitur & ex veteri & ex nouo Testamento ostendimus testimonia & exempla ieiunij, eodem modo etiam in primitiua seu veteri Ecclesia, semper fuerunt ieiuniorum exercitia & priuata & publica.

Series & capita sequentium membrorum.

Nota est Historia, quã Eusebius lib. 3. cap. 17. ex Clemente describit, de adolescente, Ioannis Apostoli discipulo, quomodò, cùm ad latrones defecisset,

Historia de adolescente Iohannis discipulo.

fecisset, à Ioanne rursus conuersus fuerit. In eius verò publica pœnitentia Iohannes scribitur crebris precibus Deum pro ipso inuocasse, (καὶ συνέχεσι νηστείαις συναγωνιζόμενος) & continuis ieiunijs vnà cum lapso decertasse, & varijs scripturæ sententijs animum ipsius confirmasse, &c. Et Hieronymus scribit, Ioannē, cùm ingressurus esset scriptionem Euangelicæ suæ historiæ, flagitasse communes Ecclesiæ preces, ieiunio coniunctas. Ac licèt de Apostolorum Doctrina & Exemplis omnium rectißimè ex Scriptura statuimus, multa enim suppositititia de actis Apostolorū sparsa fuisse, ostēdimus in prima parte. Hæc tamē Exempla ad canonem & analogiam Scripturæ congruunt, quòd scilicet in publica pœnitentia, & in publicis pro arduo aliquo negotio precibus, adhibita fuerint Ieiunia.

Hieronymus de Euangelio Iohannis.

Post apostolorum etiam tempora, exercitia illa ieiuniorū semper in Ecclesia retēta & vsurpata fuerūt. Et de supposititijs Clementis Romani, Abdiæ, Hermæ, Ignatij et similiū scriptis, nihil hoc loco dicemus, pertinent enim ad historiam certaminum, de doctrina Ieiunij, sed ex vetustissimis certis scriptoribus pauca quædam adferemus, pleraq; enim in historia Ieiunij, quam postea subijciemus, locum habebunt. Iustinus igitur in Apologia 2. ritū baptismi ita describit, Docentur ante omnia precibus & ieiunijs, à Deo petere præteritorum peccatorum veniam, nobis vnà

Exercitia piorum ieiuniorum post Apostolorū tempora.

Apud Iustinum in Baptismo.

preces

Apud Irenæum. In grauissimis supplicationibus.

preces iungentibus. Et Irenæus lib. 2. cap. 57. (quem locum etiam Eusebius transcripsit) vbi donum miraculorum in suscitandis mortuis, ad sua vsque tempora in Ecclesia durasse scribit, in huiusmodi grauissimis supplicationibus ieiunia adhibita fuisse, dicit his verbis: Multi ex fratribus necessaria aliqua causa id postulante mortuos suscitarunt, vniuersa Ecclesia illius loci (αἰτησαμένης μετὰ νηστείας πολλῆς καὶ ἁγείας) supplicante cum ieiunio multo, & castimonia, seu sanctimonia. Eusebius etiam lib. 5. cap. 24. ex Irenæi Epistola quadam transcribit, de publico ieiunio, quod ante festum Paschatos obseruatum fuit, quia enim circa illud tempus, sicut veteres Historiæ testãtur, publicè pœnitentes recipiebãt, & adultos conuersos baptisabant, adhibuerunt iuxta Scripturæ morem publica ieiunia, quia etiam illo tempore ad seriam meditationem passionis & resurrectionis Christi, & ad solennem communionẽ se præparabant, & in huiusmodi actionibus antiquitus vsitata fuisse ieiunia scripturæ Exemplis paulò antè ostendimus. Et tamen obseruationes illas ieiuniorum liberas tunc fuisse, quoad tempus & cibos. Irenæi illa Epistola & alia vetustatis testimonia, de quibus posteà in Historia ieiunij dicemus, ostendunt. Tertullianus in lib. de ieiunio scribit: Episcopũ sollicitudinis alicuius Ecclesiasticæ causa solitum vniuersæ plebi ieiunia indicere. Et in publicis solennioribus precibus,

Ieiuniũ ante Pascha.

Tertullianus.

tibus, quas stationes vocabant, adhibita tūc fuisse ieiunia, in lib. de oratione & ieiunio ostendit. In libro de pœnitentia describens publicam exomologesin, inquit, Ieiunijs preces alere, ingemiscere, lacrymari & mugire dies noctesq́; ad dominum. Cyprianus in sermone de ieiunio, dicit, sanctos olim res magnas gesturos, et oraturos ieiunijs se præparasse. Et ne opus sit singulorum aliquot dicta recensere, extant integri tractatus Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, &c. de ieiunio extant & Exempla veteris Ecclesiæ omnium temporum, de quibus in Historia ieiunij quædam annotabimus. Cyprianus.

Ostenderunt autem veteres, doctrinam et exercitia veri ieiunij habere testimonia & exempla Scripturæ, sicut Augustinus inquit, Epist. 86. Ego in Euangelicis & Apostolicis literis totoq́; instrumento, quod vocatur Testamentum nouum animo reuoluens, video præceptum esse ieiunium. Et testimonia illa Scripturæ fermè omnia colligit Hieronymus, lib. 2. aduersus Iouinianum.

Addendum verò & hoc est, quod veteres quidam, dum Encomia ieiunij nimis Rhetoricè amplificare voluerunt, alia etiam testimonia ex scriptura, quæ de ieiunio vsitato propriè non loquūtur, huc detorserunt, quæ catachreses non pauca incommoda huic Doctrinæ attulerunt. Ex Tertulliano enim iam montanizante, pleriq́; vt Basilius, Chrysostomus, et Hieronymus hoc arripuerunt,

Peregrina testimonia detorta sunt ad doctrinā ieiunij,& totam doctrinam peruerterunt.

runt, Adamo indictum fuisse ieiunium in Paradiso, cùm Deus prohiberet, ne de ligno scientiæ boni & mali comederet. Addiderunt & ante diluuium præceptum fuisse ieiunium, scilicet quia carnium esus non erat concessus. Ita dicunt sub lege à quibusdam cibis immundis indictum fuisse ieiunium, Sed abstinere à cibis, quos Deus tunc vel non concesserat vel prohibuerat, propriè non erat ieiunium. Neq; enim Iudæi, quando ex mandato Dei carne suilla abstinebant, & intereà prandentes & cœnantes alijs cibis vescebantur, ieiunare dicebantur. Ieiunare enim est à cibis licitis & concessis per diem abstinere, sicut suprà ex scriptura monstrauimus. Et si definitio ieiunij indè sumenda esset, quod Adamo vnius arboris vsus interdictus fuit. Item quod ante diluuium cibus carnium non fuit concessus, quodq; sub Mose quorundam ciborum esus prohibitus fuit, tunc in nouo Testamento, vbi sine exceptione & prohibitione indifferenter omnium ciborum vsus vt licitus concessus est, nullum posset esse ieiunium.

Refutatio ex definitione ieiunij.

Ex absurdo

Incōmoda nata in doctrina de ieiunio ex testimonijs impertinentibus.

Et quanquam similes catachreses testimoniorum, quæ impertinentia in scholis vocantur, patribus non rarò concedendæ sunt, ex hac tamen catachresi prohibitiones quorundam ciborum contra scripturam sub prætextu ieiunij posteà exortæ sunt, extructæ etiā indè superstitiosæ opiniones, de meritis ieiunij, vt quod dicunt,

Prohibitiones ciborū.

Opinio meriti.

Sicut

Sicut Adam non seruans ieiunium à fructu arboris vetita Paradiso eiectus est, ita nos per ieiunium rursus restitui in Paradisum.

Simili catachresi omnes fermè ad ieiunandum exhortantur Ecclesiam indè, quia Moses, Helias & Christus per quadraginta dies & noctes sine aliquo cibi vsu ieiunij perseuerârunt. Cùm ieiunia illa sint miraculosa, quæ imitari nos possumus, nec etiam ad inuitandum nobis sint proposita, sicut Chrysostomus inquit, cumq; in Scripturis alia ieiuniorum exempla extent, quæ imitari & possumus & iubemur. Hieronymus indè etiam ieiunium probare conatur, quòd populus Israel, cùm in deserto tantùm Manna pasceretur desiderio carnium, piscium, peponum, &c. in Aegypto, contra Dominum murmurauit. Numer. 11. Psalm. 78. *Sed aliud est cibo desiderato carere, quod necessitatis est, aliud est cibo licito & præsenti voluntariè abstinere, quod proprium est ieiunij.*

Exempla miraculosorum ieiuniorum.

Chrysostomus.

Hieronymi testimonium peregrinū.

Ex tali testimoniorum scripturæ catachresi progressum posteà est, quod ex patrum quorundam exemplis & consuetudinibus extra scripturam, leges ieiuniorum, & de tempore, & de prohibitione quorundam ciborum fieri cœperunt, sicut in historia ieiunij ostendemus.

Rectissima igitur & tutissima via est, vt, sicut in alijs dogmatibus, ita etiam in Doctrina de Ieiunio, *ex sola Scriptura in-*

quiramus fundamenta, & ea sumamus non ex peregrinis locis, sed ex perspicuis scripturæ testimonijs, quæ propriè loquũtur de vero Ieiunio. Nõ enim animo traducendi, sed hoc consilio quasdam veterum catachreses annotaui, vt sit commonefactio, quantum incõmodi ipsi doctrinæ afferat, si fundamenta non ex perspicuis scripturæ locis, in quibus dogmata propriè sedem suam habent, petantur, sed impropria, aliena seu peregrina testimonia cumulentur & vrgeantur.

Definitiones ieiunij quib. patres commodè sunt vsi.

Porrò definitionem etiam ieiunij veteres eodem modo circumscripserunt, sicut suprà ex scriptura ostendimus, vt Augustinus quæst. Euangel. lib. 2. cap. 18. Scriptura docet, generale ieiunium nõ à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.

Augustinus.

Chrysostomus.

Chrysostomus homilia 1. in Genesin, Velim vos valedicere delicijs & voracitati ac suscipere ieiuniũ. Basilius homil. 1. de ieiunio, Caue ne ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est, ab omnib. vitijs esse alienum, expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia. Idem Basilius in definitionibus latioribus, cap. 16. ἐγκράτειαν *continentiam dicimus, non omnimodam & perpetuam à cibis abstinentiam, hac enim violenta esset vitæ dissolutio,* ἀλλὰ τὴν ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ φρονήματος, σαρκὸς πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἐπιτηδευομένην ἀποχὴν τῶν ἡδέων, *sed abstinẽtiam*

Basilius.

tiam à lautitijs seu delicijs institutam, & vsurpatam ad demoliendum sensum & ferocitatem carnis, eo fine, vt pietatis studium eò expeditius excoli poßit. Et addit, ideò cõtinentiam abstinere non tantùm à ciborum voluptatibus, verùm etiam ab omnibus, quæ huic fini impedimento sunt. Et cap. 18. dicit, cõtinentiam ita colendam, ne incidamus in illorum errorem, qui iubent abstinere à cibis, 1. Timot. 4. Ideò pro ratione temporis contendunt quibusuis cibis, vt ostendamus omnia munda esse mundis. Et in illis nihilominus seruari posse continentiæ scopum, vt scilicèt ex ijs non exquisita, sed quæ ad vitam necessaria sunt, frugaliter sumamus, & noxiam repletionem fugiamus, capit. 19. dicit: vsum, modum & demensum in cibis differre pro ratione ætatis, studiorum, exercitiorum & dispositionis corporum, vt impoßibile sit ἑνὶ κανόνι πάντας περιλαμβάνεσθαι vna simili vel æquali regula omnes complecti, in definitionib. breuioribus dicit νηστείας καιρὸς οὐ τὸ θέλημα ἑκάστου ἀλλ' ἡ χρεία, tempus ieiunandi, non est voluntas cuiusque, sed neceßitas, quando illi qui ad cultum Dei tendunt, ieiunio opus habent, sicut acta Apostolorum testantur.

Leo Sermone 8. de ieiunio septimi Mensis, subigẽdo corpori castigatio adhibenda est ieiunij. Leo.

Quod licèt generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, propriè tamen ad

edendi diminutionem refertur, quando voluntate cibus non sumitur. Idem Sermone 6. de ieiunio Pentecostes, Ieiunium impleatur non ciborum parcitate tantummodò, sed & potionis maximè vinorum. Athanasius. *Athanasius in vita diui Antonij, Edebat semel in die post Solis occasum.*

Augustinus. *Augustinus Epistola 86. Prandere & ieiunare. Item: prandentes & ieiunantes aliquoties inter se opponit: ieiunantes enim prandio abstinebant, & ad vesperam primùm in cœna cibum sumebant, quandò verò non ieiunabant, tunc prandebant.* Epiphanius *Item: Epiphanius dicit in compendiaria Doctrina, Ieiunium seruari vsque ad horam nonam, hoc est, circa vesperam.* Augustinus. *Augustinus de moribus Ecclesiæ catholicæ, capit. 33. Ieiunia prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidiè semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaquam vsitatissimum, sed continuum triduum, vel amplius sæpissimè sine cibo ac potu ducere. Idem: Sermone in die Calendarum Ianuarij. Gentiles inebriantur, vos ieiunate, aut si ieiunare non potestis, saltem cum sobrietate prandete.*

Et Epistola 86. Aliud est corda grauare crapula & ebrietate, quod semper est malum, Aliud est modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium.

Hieronymus. *Hieronymus ad Eustochium, à Pentecoste quandò*

quandò non ieiunatur, cœnæ mutantur in prandia.

QVOMODO VETERES DOCTRINAM de causa finali ieiunij Scripturæ consentaneæ tradiderint.

SVprà ostendimus ex Scriptura, ieiunium per se ex opere operato, non esse virtutem, nisi ad certum & pium finem in Scriptura præmonstratum referatur. Idem & patres docent, vrgent & veros ieiunij fines, aliquandò verbis proprijs, aliquandò suis quibusdam phrasibus explicant. Testimonia patrum de veris finibus ieiunij.

Chrysostomus in Matthæum Homilia 47. Non *dicit ieiunium suum imitandum, quamuis quadraginta dies illos posset proponere, sed discite à me, quoniam mitis sum & humilis corde. Hæc dixi non quòd ieiunium mihi nō placeat, quòd magnis soleo efferre laudibus, sed quia doleo, si cæteris neglectis, satis ad salutem nobis ieiunium existimemus, quòd in choro virtutum certè extremum sortitur locum. Idem in Homilia de ieiunio ad populum Antiochenum, Nininitas non ieiunium periculo eripuit, sed vitæ mutatio Deum placatum reddidit. Hæc dixi non vt ieiuniū contēnamus, sed vt ieiuniū honoremus. Honor enim ieiunij non est ciborum abstinentia, sed peccato-* Chrysostomus.

rum fuga. Itaq; ciborum abstinentia tantùm ieiunium definiens, hic est, qui maximè ipsum vituperat. Idem in Genesin Homilia 2. Ieiunium dico abstinentiam à vitijs, etenim abstinentia à cibis propter hoc recepta est, vt petulantiam carnis refrenet, & aquũ moderanti facilè parere faciat. Ieiunantem igitur ante omnia oportet iram refrenare, mansuetudinem addiscere, habere cor contritum, absurdas concupiscentias repellere, tribunal iudicis ante oculos proponere, dare Eleemosynas, nullum malum aduersus proximum in cor admittere.

Hoc verum est ieiunium, sicut et Isaias ex persona Dei loquens dicit, &c. Hoc nobis cura sit, & non vt pleriq;, existimemus, definiri in hoc ieiunium, si ad vesperam vsq; impransi maneamus.

Bernhardus. *In eandem sententiã & Bernhardus inquit, Sermone 3. de quadragesima, Si gula sola peccauit, sola quoq; ieiunet & sufficit. Si verò peccauerunt & cætera membra, cur non ieiunent et ipsa? Ieiunet ergò oculos, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa. Et*

Chrysostomus. *Chrysostomus Homilia 3. in Genesin inquit: Mentem ita compescamus, ne quid nocimum vel concipiat, vel effundat, ne existimemus inediam ad vesperam vsq; ad salutem nobis sufficere. Nam notum est, quid peruersis Iudæis dicat Dominus, Zachar. 7. ibidem homilia 9. cum quidã, qui ieiunia ferre non poterant, non auderent*

ad con-

ad concionem venire tempore ieiunij, proponit illis Doctrinam de temperantia, & addit, non simpliciter exigi ieiunium, sed vt spiritualibus eò rectius vacare poßimus. Ac concludit, si quis ieiunare non potest, sciat eum, qui manducat, Domino manducare. Ita in Homilia de ieiunio inquit: Si ieiunare non potes, potes tamen abstinere à delicijs, hoc autem non minimum est, nec à ieiunio multùm distans, sed ipsum quoque diaboli furorem prosternere idoneum. Et in Genesin Homilia 10. Qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det Eleemosynam, feruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis Dominicis eloquijs, qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis exposcit Dominus. Et Homilia 15. Declinemus à malo, & virtuti studeamus, hoc etenim verum est ieiunium. Idem Homilia 3. ad Antiochenos, Ieiunium dico nō hoc vulgare sed accuratum ieiunium, non tantùm ciborum abstinentiā, sed & peccatorū. Non enim ieiunij natura peccata eripere sufficit, nisi congrua cum lege fiat, Nam Pharisæus ieiunauit, sed post ieiunium descendit inanis, Publicanus non ieiunauit, & Pharisæum ieiunantem præceßit non ieiunans. Vt discas quòd ieiunij vtilitas nulla sit, nisi & reliqua, quæ puri cordis sunt, consequantur, Augustinus in Iohannem tractatu 17. Ieiunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus Augustinus.

 seculi,

sæculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & sæculares cupiditates, temperanter, iustè & piè viuamus in hoc sæculo. Idem contra Faustum libro 30. capit. 5. Christiani edomandi corporis caussa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent.

Similitudo Augustini. *Et in tractatu de vtilitate ieiunij vtitur hac venusta similitudine, si equo vtereris, qui gestiendo te posset præcipitare, nónne, vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem fræno non posses? Caro mea iumẽtum meum est, via mea Christus plerunq; rapit me, & de via conatur excludere. Ita exultantem certè cohibebo ieiunio, &c.*

Cyrillus. *Cyrillus in Leuiticum Homilia 10. Vis tibi ostendam quale te oporteat ieiunare ieiunium, ieiuna ab omni peccato, nullum cibum sumas malitiæ, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriæ concalescas, ieiuna à malis artibus, abstine à malis sermonibus, contine te à cogitationibus pessimis. Tale ieiunium Deo placet, Abstinere verò à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione, & hoc facere cum his qui Dominum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Illi ieiunent qui perdiderunt sponsum, Nos habentes nobiscum sponsum, ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideò*

dicimus,

dicimus, vt abstinẽtiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiunijs consecratos, habemus quartam & sextam hebdomadæ dies, quibus solenniter ieiunamus. Est certè libertas Christiana per omne tempus ieiunandi, nõ obseruantiæ superstitione, sed virtute continentiæ. Nam quomodò apud eos castitas incorrupta seruabitur, nisi arctioribus continentiæ fulta præsidijs? Quomodò Scripturis operam dabunt, quomodo scientiæ & sapientiæ studebunt? nónne per continentiam ventris & gulæ? quomodò quis seipsum castrat propter Regnum cœlorum, nisi ciborum affluentiam reseret, nisi abstinentia vtatur ministra.

Hæc igitur Christianis ieiunandi ratio est, sed est & alia adhuc religiosa ieiunatio, inuenimus enim in quodam libello ab Apostolis dictum, Beatus est, qui ieiunat pro eo, vt alat pauperem.

Cyprianus de ieiunio & tentationibus Christi, ieiunijs vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, cõcupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates, ieiunium si discretione rogatur omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ exarmat. Ieiunium scripturarum delitijs pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur. Quotquot vires virtutũ vidimus sine ieiunio non legimus cõscendisse, quoties aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiunijs incubuere pernoctantes in orationibus, &c. Cyprianus.

Patrum incommodiores de ieiunio locutiones.

Sed priusquam pergamus, præmittenda est hæc commonefactio (cum ieiunium ad mortificationem carnis, ad exercitia pœnitentiæ et orationis, tanquam ad veros suos fines referri & ordinari debeat, eo modo, sicut suprà ex Scriptura ostendimus) quod patres ea, quæ vel pœnitentiæ vel orationis fidei, propria sunt, sæpius ieiunio, vt caussæ remotiori. Rhetorica amplificatione tribuant. Existimârunt enim se huiusmodi Rhetoricis aggerationibus efficacius posse homines ad suscipienda & exercenda ieiunia permouere, sicut Chrysostomus fatetur in lib. de compunctione cordis quædam cohortatoriè magis quàm verè dici, sed indè posteà ipsi operi operato ieiunij assuta est opinio menti, propitiationis, &c. Tales veterum figuras libenter & meritò iuxta analogiam Scripturæ interpretamur, vt talia vel pœnitentiæ vel orationi fidei, quibus ieiunium eo, quo suprà dictum est, modo subseruit, tribuantur, sicut ipsi patres in illis suis, quæ iam annotauimus dictis, huiusmodi interpretationem ostendunt & præbent. Sed Pontificij rigidè vrgent, vt talia ipsi operi ieiunij tanquam merita tribuantur, quæ vel solius Christi, vel pœnitentiæ, vel fidei propria sunt, quod cùm salua fidei analogia facere non poßimus, neganda & reijcienda sæpius nobis sunt talia veterum dicta, quandò non admittitur interpretatio Scripturæ consentanea. Simul tamen etiam negari non potest, patres in

tres in Rhetoricis illis ieiunij encomijs sæpè longius prouectas, ab analogia fidei & norma Scripturæ non parum discessisse. Non absq; caussa igitur Paulus monet, & res ipsas, sicut in verbo Dei traditæ sunt, conseruandas, & formam etiam sanorum verborum, sicut in Scripturis præformata est, retinendam & sequendam, discessio enim licèt commoda interpretatione rectè exponi poßit, non tamen caret periculo, & tandem corruptelas ipsius doctrinæ post se trahit. Talia igitur veterum dicta quædam, quibus Pontificij abuti solent, paucis adscribemus. Basilius homilia 1. de laudibus ieiunij: Sicut pharmaca vermes in intestinis germinantes excutiunt, ita ieiunium in intimis seceßibus habitans peccatum extinguit, in morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam, sed pœnitentia sine ieiunio ociosa est. Atq; vt semel dicam, reperies quotquot fuêre sancti omnes, per ieiunium ad vitam Deo dignam fuisse institutos. Ieiunium preces nostras subuehit in cœlum, dum illis alarum via fit, quibus in cœlum ferantur. Adde quod non solùm adventuri sæculi mala fugienda & assequendia bona vtile est ieiunium, sed & huic ipsi carni conducibilius est. Si cupis carnem reddere validam, fac carnem domes ieiunio, hoc enim est quod Apostolus ait, quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur, ieiunium est armatura ad confligendum cum diabolo. Nam hoc genus non Basilius.

eijcitur

Interpretatio Basilij iuxta analogiam fidei.

eijcitur nisi per precationem & ieiunium, &c. Hæc si tribuantur nō operi operato ieiunij, sed pœnitentiæ & orationi fidei, quib. quomodò et quatenus ieiunium subseruiat, suprà ex scriptura dictum est; rectè intelligi possunt, sed tamen non phrasi scripturæ sed nimis Rhetoricè dicuntur. Et ipse Basilius post declamatoria illa encomia, addit ἐπανόρθωσιν quandam, Sed cauè, inquit, ne ieiunium sola escarium abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est ab omnibus vitijs esse alienum, Isaiæ 58. Carnes non edis, sed comedis fratrem tuum, vino abstines, sed ab iniurijs tibi non temperas. Væ his qui ebrij sunt, non vino, est enim & mentis temulentia. Et homilia 2. cùm multis rhetoricatus fuisset, tandem inquit, Attamen ad hoc vt laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile Deo. A vitijs enim abstinere verum est ieiunium, quod verò idem Basilius homilia 1. dicit: Quoniam Adam non ieiunauit à fructu prohibito, exulamus è Paradiso, Ieiunemus igitur vt ad illum postliminio reuertantur. Item: iussus es non indulgere delitijs, per ieiunium ergo satisfacito Deo. Hæc possent ita ad analogiam fidei intelligi, si agamus pœnitentiam & fide propter Christum petamus remißionem peccatorum, tunc aperiri nobis portas Paradisi. Et suprà dictum est ieiunium subseruire pœnitentiæ & orationi fidei, Sed tamen

men non est Hypotyposis sanorum verborum in libris canonicis præformata. Solus enim Christus pro peccatis nostris satisfecit, & ipse solus est via in Paradisum, quem cùm latro pœnitens vera fide inuocabat, audiuit, hodie mecũ eris in Paradiso. Et quandò contra hanc fidei analogiã Pontificij talia veterum dicta vrgent, cogimur salua reuerentia, quæ tàm magnis viris debetur, illa reijcere, vt fundamẽtum salutis saluum retineamus.

Et obseruetur quòd Iesuitæ citãtes hanc Basilij sententiam, in margine notant (Ieiuniũ est satisfactio pro peccatis) quia scilicet interpres vsus fuit verbo satisfaciendi, sed Basilius dicit, per ieiuniũ ἀπολόγησαι Deo. Significat autem hoc loco ἀπολογῆσθαι non excusare vel defendere peccatum, sed reatum agnoscere et culpam deprecari, quod fit in vero ieiunio. Nequaquam autem in Græca lingua ἀπολογῆσθαι significat ita satisfacere, sicut Põtificij intelligunt, compensationẽ æquiualentẽ pro offensa persoluere. Chrysostomus Homil 1. in Genesin, Deus cupiẽs ea quæ peccauimus nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiuniũ fit curationem adinuenit. Intelligit autem seriam pœnitentiã, quæ fit adiũcto ieiunio, sicut suprà ostẽdimus. Et ad ea quæ ex Scriptura suprà adduximus congruunt, ea quæ Chrysostomus ibi subiũgit, ieiuniũ animam habiliorẽ efficit & valentiorem, leues et pennas producit, vt in sublimẽ feratur, et summa contemplari queat. Item: sicut crapula Chrysostomus.

pula innumerorum malorum causa est, ita ieiunium omnium nobis bonorum semper causa fuit.

Idem Sermone 1. de ieiunio, Propitiationis tempus adest, abijciendorum peccatorum tempus est, ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis. Hîc ipse se explicat, quando enim volumus peccata deponere, & cum Deo reconciliari, necesse est vt agamus pœnitentiam, & fide propter Christum petamus reconciliationem. Pœnitentiæ verò & orationi fidei, quomodo ieiunium subordinetur, suprà exposuimus. In eandem sententiam in eodem sermone dicit: Ieiuna, quia peccasti, ieiuna vt non pecces, ieiuna vt accipias, ieiuna vt permaneant quæ accepisti. Quòd verò ibidem scribit, Deus dixit, subuertetur Niniue, illi adhibuerunt ieiunium et effugerunt. Hoc ipse explicat in sententia paulò antè citata, Niniue ciuitas non ieiunium, sed pœnitentia periculo eripuit. Et quòd posteà subiungit, Ieiunemus nos ipsos curantes, & operam dantes vt passionum Christi participes simus. Hoc Iesuitæ ita peruertunt, quasi opere ieiunij applicetur nobis meritum passionis Christi. Sed quia fide in vera pœnitentia, cui ieiunium subseruit, fit illa applicatio, ideò Chrysostomus ita locutus est. Item: quia ieiunium pars est mortificationis carnis, qua conformes efficimur Christo. Quod verò Iesuitæ patres ita interpretantur quasi nulla posset esse vera pœnitentia, nulla oratio fidei, impetrans gratiam Dei, sine externo ceremo-

Iesuitarum blasphema de ieiunio sententia.

ceremoniali ieiunio, et Scriptura negat, sicut supra ostendimus, & Chrysostomus ipse dicit, Pharisæum ieiunantem Publicanus non ieiunans præcessit.

Iesuitæ citant ex Epiphanio de compendiara doctrina hanc sententiam, Ieiunamus non vt beneficium aliquod ei, qui pro nobis passus est, exhibeamus, sed vt Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit, ad salutem nostrã confiteamur, & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deũ supputentur. Atq; indè extruunt hoc dogma, ieiunia tanquam persolutiones, satisfactiones, expiationes, pro peccatis nostris apud Deum supputari.

Epiphanij locus ex cõpendio doctrinæ à Iesuitis deprauatus.

Sed si ieiunijs nostris possemus debita nostra coram iudicio Dei persoluere, Christus frustrà mortuus esset. Aut enim Christi passio pro peccatis nostris non satisfecisset, aut non totum nostrum debitum persoluisset, quorum vtrunq; falsum & blasphemum est. Et Ephiphanius ipse dicit, Ideo illis diebus, quando memoria passionis Christi celebratur, ieiunate, vt sit confessio, Christũ ipsum passionem pro salute nostra suscepisse. Ergo nequaquã hoc sensit Epiphanius, quod Iesuitæ inde extruunt, sed verba hæc sunt, ὅπως ὑπὲρ τῶν ἡμῶν ἁμαρτιῶν αἱ νηστεῖαι ἡμῖν εὐλόγισοι Θεῷ γίνωνται, vt pro peccatis ieiunia nobis fiant grata & accepta Deo. Et vocat ieiunia pro peccatis, sicut Syrach cap. 34. In pœnitentia enim ostendentes luctum propter peccata adhibebant ieiunia.

Refutatio.

 nia. Hanc

nia. Hanc interpretationẽ analogiam fidei si Iesuitæ noluerunt admittere, nos ab Epiphanio potius, quàm à Christo, qui est λύτρον pro peccatis nostris, discedemus.

Ambrosius. *Ambrosius de Helia & ieiunio cap.3. ieiunium est refectio animæ, cibus mentis, vita angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis. Quæ de pœnitentia & oratione fidei, ad quæ ieiunium, vt suprà dictum est, referri debent, rectè intelliguntur. Sicut ipse Ambrosius cap. 3. explicationem addit, ieiunium est velamen, quod tegit culpam, quomodo vero? Tegit, inquit, abstinentia, tegit gratia, gratia tegit dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abstinentia, dum vitium pœnitendo & mœsto affectu abluit & abscondit. Hæc iuxta analogiam fidei rectè hoc modo interpretantur, sed ab illa analogia longius recedit, & durius profectò dictũ est, quod Ambrosius ibidem scribit, cap.9. Ieiunium est reconciliationis sacrificium. Et cap. 10. Mensa regni cœlorum ieiunio comparatur, famis acquiritur precio. Ad mensam illam ieiunia nos perducunt, hac fame illa quæ sunt æterna mercamur, &c. Precium quo acquisitum nobis est regnum Dei, non est fames nostra seu ieiunium, sed sanguis immaculati agni Dei. 1.Pet.1. Et quæ Sacramenta reconciliationis Christus instituerit ex Euangelio notũ est. Ipse etiam Ambrosius mitigationem quandam cogitur addere,*

Ieiunium reconciliationis sacrificium.

dere, quod de pœnitentia hæc velit intelligi, subiungit enim, Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, sed fames, quæ Dei timore suscipitur, ieiunium enim culpæ interfector est.

Idem Ambrosius epist. 82. ad Vercellenses vsitata tunc phrasi ieiunium vocat meritum, hoc est, bonum opus, cuius aliqua spiritualis est vtilitas. Audio, inquit, Iouinianistas dicere nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, delirare eos qui castigent carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod nunquam fecisset, nunquam scripsisset Paulus si deliramentum putasset, gloriatur enim dicens, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne alijs prædicans ipse reprobus inueniar. Quod verò ibidem addit, Quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra. Idq́ conatur probare ex Tobiæ cap. 4. & 12. Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat. Primùm textus Tobiæ de ieiunio hoc non habet. Deinde liberatio à peccato, redemptio seu remissio, nō est à Christo ad nostrū ieiuniū transferenda. Sed de pœnitentia & oratione fidei, quib. ieiuniū subseruit, intelligi hæc possunt, sicut Tobias cap. 12. inquit: Bona est oratio cum ieiunio. Nec tamen canonica Scriptura ita vel docet vel loquitur, Ieiunium liberare nos à peccato. Ieiunium meritum.

Illas veterum figuras posteri latius extenderunt, & ipsi operi operato ieiunij omnia ea tribuerunt, quæ Christi merita sunt, & fide acci- Incommoda veterum dicta à posterioribus latiùs exposita, maiores pepererunt errores.

Leo. *accipiuntur. Ita Leo sermone 4. de ieiunio septimi mensis inquit, Quarta & sexta feria ieiunemus, sabbato verò apud beatißimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, sperantes nos ita eius orationibus adiuuandos, vt Deus misericordiarum, ieiunij nostri sacrificio placatus exaudiat. Et sermone 8. conuenientibus in vnũ propositum tribus studijs, oratione scilicet, eleemosyna & ieiunio, præstabitur nobis à Deo & cohibitio cupiditatum & exauditio precum, & remissio peccatorum per Christum.*

Sermone 9. Peccatum quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur ieiunijs, & eleemosynis deletur. Item, vt misericordi Deo ieiunio nostro & deuotione placeamus. Idem de ieiunio decimi mensis sermone 4. Curandis læsionibus, quas sæpè incidunt, qui cum inuisibili hoste confligunt, trium maximè remediorum adhibenda est medicina, in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynæ largitate, quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentatio eliditur. Sermone 5. Velociter ad diuinas conscendit aures oratio eleuata suffragijs ieiunij & eleemosynæ. Idem de quadragesima Sermone 1. dicit, ieiunio obtineri propitiationem. Sermone 4. In quadragesima aliorum temporum culpas & pia opera redimunt & ieiunia casta decoquunt, &c. Quæ certè ita sicut sonant sine contumelia Christi & ex inanitione

fidei

fidei accipi nec possunt nec debent, sub nomine etiam & titulo veterum tales opiniones in scriptis non genuinis sparsæ sunt, vt sub Ambrosij nomine, sermone 47. de quadragesima, Ieiunemus continuè & deuotè hoc spatio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cœli, & inferna contra nos non valeant. Sermone 58. Sicut Moses & Helias quadragenarium numerum ieiunij obseruando gratiam meruerunt, ita & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur. Sermone 40. dicit, Quemq; pro salute sua debere ieiunare. Impiæ opiniones de ieiunio sub nominibus veterum sparsæ in scriptis supposititijs. Sub nomine Ambrosij.

Sicut sermone 34. dicit, pro peccatis ieiunandum esse. Ita sub Augustini nomine sermone 60. de tempore dicitur, Pro peccatorum indulgentia & pro misericordia diuina ieiunemus. Sermone 65. Eiecit nos de Paradiso cibus, reducat ieiunium. Sermone 69. Ieiunium vocatur redemptio salutis & remedium peccatorum. Item quadragesima ieiunijs quæuis iniquitas peccatorum exorari potest, & quantæuis iudicis seueritas mitigari. Sed sermones illos non esse vel Ambrosij vel Augustini Erasmus liquidò ostendit. Sub nomine Augustini.

Inde verò posteriores arripuerunt occasionem affingendi ieiunio varias, partim superstitiosas, partim impias opiniones. Vt Bernhardus sermone 66. in cantica inquit, Ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro Posteriorũ error natus ex scriptis suppositijs. Bernhardus.

peccatis. Et Sermone 4. de quadragesima, Pro eo quod ipsis quoq; licitis abstinemus, ea nobis quæ prius commisimus illicita, condonantur. Bonum ergo & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Nec solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam ieiunium, &c. Et ex huiusmodi inclinationibus extructa tandem est pontificiæ ecclesiæ doctrina de ieiunio, de qua in sequentibus dicemus.

Qua de causa testimonia hæc patrũ huc collecta sunt.

Has pauculas verò patrum sententias hoc loco adscripsi, non vt viros illos eruditione & pietate præstantes, & de Ecclesia optimè meritos, sugillarem, sed quia dissimiles apud ipsos hac de re extant sententiæ, vt ostenderem illa, quæ ad normam Scripturæ & analogiam fidei congruunt, discernenda esse ab alijs, quæ minus commodè dicta veteribus exciderunt. Et vt consideretur quando Rhetoricis declamationibus indulgetur, & ab hypotyposi sanorum verborum in canonicis Scripturis præformata, disceditur, licèt per figuras quasdam talia excusari, mitigari, & in partem meliorem exponi possint, tamen eo modo sensim fieri inclinationem à puritate doctrinæ, & spargi errorum seminaria, ac præberi occasiones, ad deprauationes & corruptelas sanæ doctrinæ, quæ tunc dissimulari nec possunt nec debent, quando peruersi homines illis abutuntur ad stabiliendos errores, abusus & superstitio-

perstitiones. Atque ideò quando Pontificij tales veterum excessus ad palliandas & stabiliendas superstitiosas de ieiunijs opiniones producunt, cogimur contradicere & à patrum exorbitantibus vestigijs aliquantisper discedere, vt iuxta canonem Scripturæ recto pede ad veritatem Euangelij ambulare possimus.

Omninò enim & necessariò fundamentum illud saluum retinendum est, quod solus Christus gratiam, remissionem, & salutem nobis promeruerit, quod Pater illa beneficia Filij sui per Spiritum sanctum in verbo Euangelij & Sacramentis nobis proponat & offerat, quodq; fide, quæ existit in vera pœnitentia, illa accipiamus & nobis applicemus.

Et quicquid cum hoc fundamento pugnat, reijciendum est. Semper etiam memoria repetendum est, quod suprà ex Scriptura ostendimus, opus ieiunij per se nisi ad fines suprà monstratos referatur & ordinetur, non esse tam eximiam virtutem.

Multi enim sobrietate ad hoc abutuntur, vt proximo insidias struere & mala machinari possint, sicut & Isaias inquit, Ieiunatis ad lites & contentiones. Et quantumcunque encomia ieiunij amplificentur, semper cogitandum est, insonare nobis illā vocem Pauli, Corporalis exercitatio modicum habet vtilitatis, pietas verò ad omnia vtilis est. Cuius Paulinæ vocis si patres

memores fuissent, non incidissent in hyperbolas istas de nimijs encomijs, quæ extra et præter, imò sæpius contra Scripturam ieiunio ab ipsis tribuuntur, quæ varijs & perniciosis corruptelis posteà occasionem præbuerunt, quod homines putârunt, totum Christianismum in obseruatione ieiuniorum & similium traditionum situm esse, cùm audirent, talia externa magis extolli & amplificari, quàm spirituales cultus mandatorum Dei, cumq; opinio curationis, propitiationis, expiationis, & remissionis peccatorum affingeretur operi ieiunio, obscurata & tandem deprauata prorsus fuit sana doctrina de pœnitentia, de fide, de merito Christi, & de gratuita iustitia. Hæc commonefactio in consideratione talium sententiarum apud veteres vtilis & necessaria est.

QVOD PATRES SICVT ET SCRIPTURA ad subigendum corpus & mortificandas concupiscentias carnis, non solùm ieiunium, verumetiam temperantiam & sobrietatem proponant.

De temperãtia & sobrietate, seruitæ has virtutes ijsdẽ pietatis exercitijs quibus ieiunium.

SVPRA *ostendimus, cùm gula, crapula & ebrietas, spirituales animæ actiones impediant, turbent, & suffocent, ècontra verò carnis concupiscentias excitent & inflamment, quod Scriptura pro ratione personarum & ætatum propo-*

proponat non tantùm ieiunium, verumetiam temperantiam & sobrietatem. Ita veteres etiã, licet multi sint in commendandis ieiunijs, eosdem tamen fructus & effectus ad mortificandam carnem, ad excitanda seria exercitia pœnitentiæ & orationis, tribuunt etiam temperantiæ & sobrietati, sicut ieiunio.

Et quidem illis qui non poterant vel non volebant abstinere, vel ieiunare, proponebant temperantiam & sobrietatem, sicut paulò antè tales sententias Chrysostomi annotauimus, Qui ieiunare non potest, studeat, inquit, temperantia, abstineat à delicijs, &c. Finis enim est, vt spiritualibus exercitijs eò rectius vacare possimus, quod aliqui & aliquando temperantia assequi possunt, aliquando ieiunio opus est. Ita Augustinus contra Faustum lib. 30. cap. 5. inquit, Abstinent quantò magis quisq; vel minus seu voluerit seu potuerit.

Vrgent itaque veteres illas Scripturæ sententias, quæ docent, temperantiam conducere ad mortificationem carnis, ad facienda officia vocationis, ad exercitia pœnitentiæ, orationis, fidei & pietatis, Roman. 13. Non in commessationibus & ebrietatibus, sed induite Christum. 1. Corinth. 9. Qui in agone contendit πάντα ἐγκρατεύεται, per omnia temperans est. Atque ita Paulus inquit, & ego corpus meum subigo. Et Tit. 1. Paulus ab Episcopo requirit, vt non Sententiæ Scripturæ de temperãtia & sobrietate.

sit vinolentus, sed temperans, quam temperantiam ad patientiam, pietatem, & charitatem vtilem esse Petrus confirmat, 2. Pet. 1. Et Christus Lucæ 21. præscribens ea quæ vtilia sunt, vt semper vigilemus & oremus, dicit, Cauete ne corda vestra grauentur crapula & ebrietate. Ita 1. Pet. 5. Vt possimus diabolo fide resistere, inquit: Sobrij estote & vigilate. 1. Thessal. 5. Sobrij simus, induti loricam fidei, charitatis, & spei. Et 2. Timoth. 4. vt Timotheus ministerium suum implere possit, Paulus præcipit ei vt vigilet, in omnibus laboret, & sobrius sit. Tit. 2. sobrietatem præscribit & iuuenibus & senioribus. Syrach 31. Modicum sufficit homini πεπαιδευμένῳ temperanti, seu benè instituto, somnus salubris est in visceribus temperantiæ, manè surgit & anima eius cum ipso est, vinum accommodatum est vitæ hominis, si moderatè bibatur. Exultatio animæ & iucunditas vinum moderatè potatum.

Vinum copiosè potatum irritationem animi creat, Eccles. 10. Væ tibi terra cuius Principes manè comedunt. Beata terra cuius Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, non ad luxuriam.

Ita ergo crapula & ebrietas in Scriptura damnatur, & fugienda præcipitur. Nec tamen illis vitijs immediatè opponitur ieiunium, sed temperantia, vt abstineamus à crapula & ebrie-

ebrietate, vt Isa. 28. Verùm hi quoq; præ ebrietate nescierunt videre, ignorauerunt iudicium. Quem igitur docebit sapientiam. Deuter. 32. Incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum suum. Prouerb. 20. Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas. 1. Corinth. 6. Ebriosi regnum Dei non possidebunt. Galat. 5. Commessationes, ebrietates sunt opera carnis, & qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Osea 4. Vinum & ebrietas auferunt cor. Prouerb. 30. Ne bibant & obliuiscantur iudiciorum. Isaiæ 5. Væ qui consurgitis ad sectandam ebrietatem, & potentes estis ad bibendum vinum. Ephes. 5. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Isaiæ 22. Quando Dominus vocat ad fletum & ploratum, ecce gaudium & lætitia, comedere carnes, bibere vinum, comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Et reuelatum, hoc est, in auribus Domini, non remittetur, &c. Amos 6. Væ qui lasciuitis in stratis, comeditis agnum de grege, canitis, bibentes vinum, vnguento delibuti & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Luc. 6. Væ qui saturati estis & ridetis, esurietis enim, lugebitis & flebitis. Prouer. 23. Qui vina sectantur, eorum oculi spectabunt extraneas, & cor peruersa cogitabit. Contra crapulam & ebrietatem.

Has Scripturæ sententias ideò hoc loco annotaui, vt manifestũ fiat, nõ solùm ieiunium animã reddere idoneam & alacrẽ ad perficienda officia

vocationis, ad exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, sed temperantiam & sobrietatem idem etiam efficere, sicut hæc scripturæ testimonia ostendunt. Scopus enim seu finis, quem scriptura respicit, hic est, ne carnis petulantia exercitia spiritus impediantur & suffocentur. Ad illum finem assequendum, Scriptura contra carnis rebellionem, quod ad cibum attinet, proponit hæc tria remedia: 1. Cauere, vitare, fugere crapulam & ebrietatem. 2. sectari temperantiam & sobrietatem. 3. Si ratio domandæ carnis ita exigat, ieiunare. Iubet igitur Paulus necessaria sustentatione corpori honorem exhibere, & carnem curare, sed ne id cedat ad concupiscentias carnis, vult adhiberi abstinentiam à commessationibus & ebrietate, Rom. 13. Deinde temperantiam seu sobrietatem ne cor grauetur. Lucæ. 21. quibus si finem propositum non assequamur, scriptura proponit doctrinam de ieiunio, quod habet quidem testimonia & exempla scripturæ, sicut suprà monstratum est, non tamen in forma mandati, simpliciter ab omnibus & semper ita exigitur, sicut temperantia, quæ simpliciter omnibus & semper præstanda mandatur. Hæc ideò obseruanda sunt, ne quis patrũ declamationes de ieiunio ita accipiat, quasi nullus nunquam possit spiritu actiones carnis mortificare, exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, rectè etiam in sobrietate administrare, nisi

Finis quem scriptura præscribit temperantiæ & ieiunio.

re, nisi adhibeatur externum ieiunium.

Eodem modo patres etiam temperantiæ eadem tribuerunt quæ ieiunio, vt Ambrosius de Iacob & vita beata, Passiones animæ sunt, superbia, auaritia, ambitio, contentio, inuidia, corpori nexa sunt vitia, vorandi libido, effusio luxuriæ & lasciuiæ. Istarum passionum temperantia maximè restinguit ardorem, quæ primùm sobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat, Deinde etiam delitiarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. Temperantia igitur est correctionis prauia disciplinæ magistra, reserans cupiditates, &c. Temperantiæ eadem à patribus tribuuntur quæ ieiunio.

Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, Si quis existimat & abundantia ciborum potionumque se perfrui, & vacare posse sapientiæ, hoc est, & versari in delitijs, & delitiarum vitiis, non teneri, seipsum decipit. Absque cibis impossibile est humanum corpus subsistere, adesse ergò debet ratio, vt tales ac tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur. Hieronymus.

Idem in 44. caput Ezechielis, sunt opera, quæ pro necessitate corporis facere compellimur, vt cibum capere & potum, quæ tunc circumcidimus si non ad delitias, luxuriam, & inertiam, sed ad necessitatem naturæ & corporis istius sustentaculum cuncta faciamus. Ambrosius Ambrosius.

brosius de Helia & ieiunio, sicut mater fidei continentia, ita perfidiæ mater ebrietas est.

Augustinus. *Augustinus epist. 86. Cum ei argumenta deficiunt, quibus probet sabbato ieiunandum, in luxurias epularum & temulenta conuiuia & ebrietates insultabundus inuehitur, quasi non ieiunare sit inebriari.*

Aliud enim est grauare corda crapula & ebrietate, aliud modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium. Prandia ergo Sanctorum à voracitate & ebriositate ventricolarum discernat.

Prosper. *Prosper de vita contemplatiua cap. 10. Temperantia virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & ab omni vitiorum tempestate defendit, &c.*

QVÆ ET QVALIS SIT PONtificiorum doctrina de ieiunio.

Antithesis Pontificij dogmatis de ieiunio. HACTENVS *ex Scriptura canonica ostendimus, quæ sit vera sententia doctrinæ de ieiunio, quis pius & salutaris eius vsus. Addidimus*

didimus etiã ex veteris Ecclesiæ scriptoribus sententias quasdã verbo Dei consentaneas. Et ostendimus, quomodo ab hypotyposi sanorum verborũ in Scripturis præformata, sensim cœperint discedere. Superest iam vt ostendatur & doctrinam & exercitia ieiunij in pontificia Ecclesia non congruere ad canonem seu normam Scripturæ canonicæ, sicut illa testimonijs & exemplis doctrinam de ieiunio tradit & proponit, sed leges & opiniones Pontificiorum expressè pugnare cum Scriptura.

Ad quod demonstrandum non est opus prolixa oratione, sed si tantùm instituatur antithesis doctrinæ pontificiæ de ieiunio, ad eà quæ suprà ex testimonijs & exemplis Scripturæ de ieiunio constituta sunt, tunc dijudicatio facilis et plana erit. Vt igitur membra membris commodius opponi possint, ordine tantùm recitabimus quid pontificia Ecclesia de legibus temporũ ieiunij, de ciborum quorundam prohibitione & de meritis ieiunij statuerit. Hæc enim est definitio pontificij ieiunij, quòd sit subtractio cibi, facta secundum institutionem Ecclesiæ, scilicet statutis temporibus, & abstinentia ciborum prohibitorum sub pœna peccati mortalis, ad satisfaciendum pro peccatis, et ad promerendam gratiam Dei & vitam æternam. Vel sicut Alexander Alensis definit, Ieiunium est abstinentia à cibo & potu, secundum formam Ecclesiæ, intuitu satisfaciendi

Partitio.

Definitio põtificij ieiunij.

Alexander ab Alea.

faciendi pro peccato & acquirendi vitam æternam.

I. *Primùm igitur generale caput pontificiæ doctrinæ est de ieiunio, quomodo suum ieiunium describant, suprà enim ex Scriptura ostendimus, sanctos ieiunantes omnibus delitijs corporis renunciasse, & per diem ab omni cibo vsque ad vesperam seu cœnam abstinuisse, & parcè ac minus delicatè etiam cœnasse, sine vlla tamen prohibitione ciborum à Deo concessorum.*

Quomodo ieiunium suum describunt Pontificij.

Quomodo verò & quàm miris technis veram illam rationem ieiunij, sicut suprà ex Scriptura eum monstrauimus, Pontificij eludunt & peruertant, cùm maximè ieunare videri velint, ex ipsorum scriptis ordine annotabimus, idq; per partes & membra, vt fraus eò planior fiat.

Abdicatio delitiarum non vrgetur à Pontificijs.

Et 1. de abdicatione aliarum delitiarum seu delectationum corporis tempore ieiunij, nihil admodum in statutis Pontificiorum præcipitur, certè in praxi apud ipsos non seruatur, sed de cibis tantùm statuunt, cùm Scripturæ ieiunia plus, sicut ostendimus, complectantur quàm ciborũ abstinentiam.

II. Discrimen ciborũ apud pontificios facit ieiunium.

II. Ieiunium suum potißimùm constituunt in discrimine delectu seu prohibitione potius ciborum quorundam, vt scilicet tempore ieiunij abstineant ab esu carnium, ouorum, & lacticiniorũ, dist. 4. ca. deniq;. Parũ est vt his diebus à carnibus

nibus animalium abstineamus, nisi ab his quoque, quæ sementinam trahunt originem carnis, ieiunemus à lacte videlicet caseo & ouis. Et hoc *ita statutum ab ipsis & obseruatum fuit, vt etiamsi quis per totum diem ab omni cibo abstinuisset, si in cœna vel parum carnis etiam non lautè præparatum, vel durum frustum casei sumeret, is iudicaretur ieiunium soluisse et fregisse, ac peccatum mortale admisisse, quia scilicèt Ecclesia suo statuto diebus ieiunij hæc prohibuerit.*

Scholastici verò scriptores, dum rationes huius prohibitionis inquirunt, disputant quidem de caussis physicis, quòd carnes animalium propter caliditatem & humiditatem maximè nutriant & delectent, ac prouocent fomitem peccati & incentiuum carnis seu libidinem, sed hisce rationibus vident multa obstare, scilicèt quòd in piscibus maior sit delectatio, quàm in carne fumo durata, quodq; condimenta piscium plus ad libidinem prouocent, quàm salsedo carnium salitarum. Argumentãtq; etiam ipsi, legumina propter ventositatem irritare libidinem magis quàm carnes. Ex *Aristotele etiam adducunt, quòd maximè nutritiua sint aqua & terra, minimè autem aër & ignis, atq; ideò pisces potius quàm volatilia & eorum oua prohiberi debuisse.* Fortissima *verò obiectio est, quòd de vino, cuius vsum in ieiunijs suis non prohibent* Scholastici de causis prohibiti esus carnium.

Pontificij: & Scriptura dicat, & experientia testetur, esse rem luxuriosam, Ephes. 5. Et aliquid sanè conantur ad illa argumenta respondere. sed tandem eò decurrunt, Ideò carnes ieiunij tempore prohibitas, quia terra propter peccatum Adæ sit maledicta, aqua verò non, vt quæ posteà sanctificata etiam sit Baptismo Christi, Item: quia Christus post resurrectionem piscem comederit, non carnes. Hæc Alensis.

Scitum.

Refutatio prohibitionis ciborũ.

Suprà verò ostensum est, talem ciborum prohibitionem, sub peccato mortali, & ex talibus causis, aduersa fronte repugnare Scripturæ noui Testamenti, & esse ipsissimam doctrinam dæmoniorum, 1. Tim 4. Cumq; Col. 2. Paulus dicat: Neminem debere nos iudicare vel damnare in genere cibi vel potus, iuxta doctrinas & mandata hominum: Manifestum est, quo iure & quo spiritu Pontificij indè faciant peccatum mortale.

Alensis figmentum.

Vanum enim & falsum est, quòd Alensis dicit: Eum qui suscipit Baptismum, eò quòd tunc fiat membrum Ecclesiæ, subijcere se statutis Ecclesiæ sub peccato mortali obseruandis. Christus enim, Matth. 28. institutioni baptismi hoc addit, Docentes eos seruare, quæ ego præcepi vobis. Et Matth. 15. Frustrà me colunt doctrinis & mandatis hominum. Falsum etiam & crimẽ falsi est, quòd Isidori verbis tradit libertatem omnium ciborum, quæ post diluuium concessa fuerat, in nouo Testamento à Christo fuisse retractatum, vbi

Nota.

per

per Apostolum suum dixit: Bonum est non manducare carnem. Item: qui infirmus est, olus manducet. Paulus enim non simpliciter loquitur. Ita enim & secum & cum Christo pugnaret, sed addit, malum esse si fiat cum offendiculo fratris infirmi, quales tunc erant recens ex Iudaismo conuersi, qui præ infirmitate fidei nondum poterant capere libertatem Euangelij de omnibus cibis. Quodq; Paulus de huiusmodi infirmis dicit, quòd præ metu, ne inciderent in aliquod cibi genus à Moyse interdictum: si ex macello gentium vel Christianorum carnes emerent, olus manducârint, hoc isti ita deprauant, quòd infirmi, hoc est, qui nō sunt perfecti, si ad perfectionem tendant, debeant à carnibus abstinere & oleribus vesci. Et ipse Alensis citat quædam veterum dicta contra delectum illum ciborum, vt quòd glossa, Rom. 14. dicit: In vsu escarum non acquiritur regnum Dei, sicut etiam non admittitur: Non enim vsus ciborum interdicendus, sed concupiscentia frænanda est. Et alia glossa ex Augustino dicit, non interest quid alimentorum vel quantum accipiat, dummodò hoc faciat pro congruentia eorum cum quib. viuit, vel pro vsu necessitatis & salutis corporis. Itē ex eodem Augustino, nec in abstinendo, nec manducando est iusticia, sed in æquanimitate tolerandi inopiā & temperandi abundantiā. Et quòd Gregorius dicit, non cibus, sed appetitus in vitio est. Sed dicta illa miserabiliter eludit.

Deprauatio sententiæ Pauli.

Patres contra delectū ciborum.

III.
Alensis de quantitate ciborum.

Tertiò, Alensis disputat & decidit tempore ieiunij non tàm à quanto, quàm à quali abstinendum esse. Et interpretatur hoc non tantùm de cibis delicatis sed potissimùm de cibis prohibitis dicit enim, maius peccatum esse tempore ieiunij comedere vnum morsellum carnis, quàm de piscibus & alijs multum comedere. Item dicit, excessum manifestum in quantitate cibi minuere quidem meritum ieiunij, non tamen soluere ieiunium, quia, inquit, Ecclesia non determinauit quantum debeat sumi in communi, modò, quis carnes non comedat.

IIII.
Lautitias non prohibet Pontificium ieiunium.

Quartò, scriptura tradit, Danielem tempore ieiunij panem desiderabilem, hoc est, cibum delicatum non comedisse. Pontificij verò sua praxi ostendunt quid sentiant, ieiunium esse modò abstinentia à carnibus, ouis & lacticinijs præstetur, etiamsi pisces & reliqua cibaria lautè, delicatè & opiparè præparentur & condiantur. Et delitiæ illæ simulatorum ieiuniorum fuerunt quidem taxatæ à quibusdam, sicut Alanus inquit de planctu naturæ. Hodie gulæ vitium profundius se porrigit in dominos & prælatos, qui Salimones, Lucios, cæterosq; pisces æquipollenti generositate insignes, varijs decoctionum cruciant martyrijs, balneantes officio sacri piperis, vt multiformem saporis gratiam consequantur. Alius ministrorum contundit, colat alius & conficit, substantiam vertit in accidens, naturam mutat in artem,

tem, vt saturitas transeat in esuriem. Similes Hieronymi sententias postea in historia annotabimus. Sed talia ieiunij condimenta noluerunt sibi eripi prælati Pontificij, opposuerunt enim ex dicti. 41. dictum Augustini: Non cogantur diuites cibis pauperum vesci. Dicit igitur Innocentius, Si quis pisces & similia lautius capiat vel nimis ardenter, non credimus, quòd propter hoc soluatur ieiunium, licèt in his excessibus eum peccare credamus venialiter scilicet. Innocentius

Quintò, vsum vini tempore ieiunij non prohibent Pontificij, sed concedunt non tantùm in prandio uel cœna, verùm etiam postea, imò etiam ante prandium seu cœnam, modò causa sit rationabilis. Albertus dicit, ieiunium frangi si ante cibum quis bibat vinum. Innocentius credit, non solui ieiunium siue ante cibum siue post bibatur, & hoc maximè propter consuetudinem. Alensis verò ponit vnam notabilem regulam, scilicèt tempore ieiunij cum piscibus vinum esse necessarium. Atqui talia Pontificiorum ieiunia præcipua apud nos sunt delitiæ. Et vinum profectò facilius & magis carnis concupiscentias inflammat quàm arida caro, durus caseus & rancida oua. Mirabile itaq; est ieiunium & expetenda sanè castigatio corporis, pisces optimi, condimenta lautissima, vinum fortissimum seu præstantissimum & quantitas indeterminata. V. Vsus vini tempore ieiunij non prohibitus. Albertus. Innocentius Alensis.

Sextò, pertinet & hoc ad descriptionem Pontificij VI. Tempus refectionis

 tificij

diebus ieiunij apud Pōtificios. *tificij ieiunij, quod de tempore refectionis seu comestionis tempore ieiunij tradunt. Cùm enim veteres dicāt, ieiunia ad horam nonam vsque producta fuisse. Et horas more Scripturæ supputent, vt sexta hora sit meridies, tertia sit inter medium tempus inter ortum diei & meridiem, nona verò sit intermediū tempus inter meridiem & vesperam: Pontificij excogitârunt artificium, quo constitutiones illas veterum eluderent, et nihilominus fortiter ieiunare viderētur. Vesperam* Vespera Pōtificiorum. *enim vocârunt non horā vespertinā, sed quandò vespertinum officium celebratur, illud verò ad horam secundam post meridiē celebrare cœperunt.* Nona. *Ita nonam vocare cœperunt nō tempus intermedium inter meridiem & vesperam, sed quandò nonæ officium cantabatur, quòd faciebant per horam ante vespertinum officium, hoc est, circa horam à meridie primam. Et tunc cœperunt dieb.* Antoninus. *ieiuniorū cœnam sumere. Antoninus verò dicit, modò sexta, hoc est, meridiana hora transierit, posse diebus ieiunij cibum sumi, hoc est, cœnari in meridie. Sed quia & hoc nimis graue putabatur,* Cabilonense conciliū. *præsertim in quadragesima, cū Cabilonense concilium dicat, Nullatenus ieiunare credendi sunt, si antè manducauerint, quàm vespertinum celebretur officiū. Vetus enim erat constitutio, in reliquis ieiunijs ante nonā horam non esse soluendū ieiunium, in quadragesima verò ante horam vespertinā non esse cibum sumendū. Mirifica igitur*

techna

techna cæperunt sextã, nonam atq; adeò etiã vespertinum officium in quadragesima cantare ante meridiem. Et Sole in summo axe splẽdente, ipsi boatibus suis in Templis clamitant, tenebras & chaös horridum terrã occupasse. Atq; ita vespertino officio ante meridiem decantato, liberè comedunt, hoc est, ante meridiẽ cœnant, & tamen volunt videri per totum diem vsq; ad vesperam ieiunasse, sed fictione iuris, sicut summa Angelica dicit. Et ex illa quadragesimali techna generaliter posteà cœnæ ieiuniorum mutatæ sunt in prandia. Et nihilominus fingunt se veteris Ecclesiæ constitutiones de ieiunijs seruare. Durandus dicit, quia tàm Papa, quàm Cardinales, Prælati & religiosi ieiunantes, hora sexta, hoc est, in meridie comedunt, ideò consuetudo reliquos etiã totaliter excusat. Septimò post tale prandium, deinde sub vesperam non cœnã sumunt, sed collationẽ, sicut loquuntur, faciunt Pontificij, vt scilicèt mensa non solenniter sternatur, sed tantùm mantili circumposito confectiones, electuaria, placentæ ficus, boleti nuces, dactyli, poma, pyra et huiusmodi species, præsertim in confectionibus imponantur addito bono vino. Et quia per modũ medicinæ hæc sumi fingebãtur, multa ibi disputabãtur de medicinis confortatiuis, & iuuantib. digestionem, de medicinis cibalib. de cibis medicinalibus, vt in tali luxu nihilominus strenuè ieiunare viderentur. Petrus de Palude dicit: Si quis etiam manè non

Vespera ante meridiẽ.

Durandus.

VII. Collatio vespertina tẽpore ieiuniorum apud Pontificios.

Petrus de Palude.

propter voluptatem, sed per modum medicinæ ne deficeret in die ieiunij, ante horam commestionis vinum biberet, vel ficus & aliquid huiusmodi prælibaret, non frangeret ieiunium. Sed hoc, inquit, vulgò non est prædicandum. Richardus verò ita disputat, quamuis aliqui dicant, quòd die ieiunij bibere vinum vel cereuisiam mane, & comedere electuaria de sero, delectationis causa frangit ieiunium, ego tamen, inquit, credo contrarium, quia quamuis illa aliquo modo nutriãt, in hoc tamen non est principaliter eorum vsus.

Richardus.

Antoninus verò recitatis istis Scholasticorum disputationibus addit, sed communis vsus Christianorum est, diebus ieiunij facere collationem de sero, & aliquid parum sumere cum potu, sine tali consideratione, an per modum medicinæ sumatur. Et hoc eorum factũ piè interpretandum, & excusandũ est, nisi sumerent in notabili quantitate. Panormitanus verò fictiones seu potiùs ludificationes illas ridens & improbans inclinat in eam opinionem, licere in die ieiunij pluries comedere sine fractione ieiunij, dummodò fiat ex causa rationabili & secundum consuetudinem eorum inter quos viuitur. Et hoc dicit, quia Græcis addictus fuit: Alensis enim scribit, Græcorum sententiam esse, melius esse in die ieiunij pluries & qualibet vice parum comedere quàm semel in die cum repletione. Cùm Hieronymus etiam dicat: Melius est sæpiùs comedere parum quàm semel

Antoninus. Panormitanus. Græcorum sententia de ieiunijs. Hieronymus.

mel satis sumere. Et Isidorus: Spernitur eius ieiunium, qui in vespere ciborum satietate reficitur. Idem Panormitanus etiam dicit, putarem ego quòd aliquid comedere pro collatione de sero magis ad sustentationem naturæ quàm ad delitias, nō sit peccatum, nec frangat ieiunium. Angelus verò in sua Summa dicit, peccatū esse nisi comestio potius ordinetur ad medicinam quàm ad cibum ex intentione sumētis & ex modo ac quantitate sumpti, licèt consequēter aliquid nutriat. Et addit, Non restringo me ad electuaria solùm sicut quidam, sed addo panē & fructus & quodcunq; aliud, quod sumitur per modum medicinæ. Isidorus. Panormitanus. Angelus.

Hæc de ieiunij Pontificij descriptione per partes tanquam in σωόψει exponere volui, vt propius aspici posßit, qualia non ieiunia, sed veri ieiunij ludibria sint apud Pontificios. Quàm longè enim absint ab illa ratione ieiunandi, quæ in Scriptura traditur, nuda collatio ostendet, cumq; pudendis fictionibus iuris, sicut ipsi loquuntur, Scripturæ ieiunium eludant & manifestam fraudem ei faciunt, tamen talia ludibria ieiunij non verentur Deo ad satisfactionem pro peccatis opponere, & varia ipsis merita tribuere. Quomodò verò talia ludibria ieiunij ab Hieronymo exagitentur, in historia dicemus. Pontificij ludibria ieiuniorum non ieiunia habent.

Secundum caput generale doctrinæ Pontificiæ de ieiunio complectitur Leges siue statuta de temporibus Doctrina Pontificiorum de temporeieiuniorum.

poribus, quibus ex præcepto sub peccato mortali ieiunandum esse docent. Suprà autem ostẽdimus, quæ sit Scripturæ sententia de tẽpore quando in nouo præcipuè Testamento ieiunandũ sit. Nempè sicut Augustinus inquit, Epist. 86. Ego in Euangelicis & Apostolicis literis totoq; instrumẽto quod appellatur nouũ Testamentũ animo id reuoluens video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus oporteat ieiunare, & quibus non oporteat præcepto domini vel Apostolorum non inuenio definitũ. Et in historia ieiunij ostendemus, veterem Ecclesiã alicubi quibusdam dieb. septimanæ, quarta scilicèt feria & sexta, quandò publici Ecclesiæ cœtus celebrabãtur, et populus ad auditum verbi ad vsum Sacramentorũ & ad publicas preces cõueniebat, seruasse ieiunia. Ita etiam ante festum Paschatis propter publicè pœnitentes & baptisandos. Et quando ordinationes ministrorũ Ecclesiæ fiebant, publica obseruabãtur ieiunia. Sed illa ieiunia habebant liberas & dissimiles in diuersis Ecclesijs obseruationes, sicut posteà ostendemus. Pontificij verò ex liberis et dissimilib. obseruationibus, suis legibus & statutis fecerunt præcepta, non ordinis tantùm & disciplinæ gratia, sed opinione necessitatis, vt mortaliter peccare iudicetur is qui statuto illo die vel tempore non ieiunat, etiamsi alio tempore ieiunet. Ecclesia enim, sicut Bernhardinus inquit, sub peccato mortali indicit statuta sua ieiunia. Et addit Bernhardin9, O quot

Scriptura non definit certum tempus ieiuniorum.

Augustinus.

Causa ieiuniorũ quartæ & sextæ feriæ.

Ieiuniũ ante Pascha.

Pontificij certa ieiunijs tempora præscribunt cum opinione necessitatis.

Bernhardinus.

ad

ad infernũ demerguntur, quia nõ ieiunant, quot sunt qui credunt sufficere sibi tres dies per hebdomadam ieiunare, qui ex hoc solo damnabuntur, quia totam quadragesimam non ieiunant. Durandus ita argumentatur. Augustini sententia est, instituta maiorum pro lege sunt tenenda, & Hieronymus addit, sicut præuaricatores legum diuinarum ita contemptores Ecclesiasticarũ consuetudinum coërcendi sunt, sed statuta ieiuniorũ sunt ex institutione Romanorum Pontificum, & præuaricatio legis diuinæ est peccatum mortale, Ergò similiter etiam peccatum mortale est nõ ieiunare statutis diebus. Extructa autem illa fuerunt ex κακοζηλίᾳ legis Mosaicæ, sicut.x.Leu.23. scriptum est de septimi mensis decimo die, Omnis anima, quæ afflicta nõ fuerit die hoc, peribit de populis suis, & delebo eam de populo suo. Ita Pontificij populo noui Testamenti voluerunt imponere certorũ tẽporũ ieiunia sub peccato mortali. Nec verò vnius tantũ diei, sicut sub Mose, sed multorũ & variorũ dierum, vt scilicet sub libertate noui Testamenti durior esset seruitus. Atqui Christus suo aduentu legalẽ necessitatem ieiunij Leuitici, quod erat certi tẽporis, abrogauit, nec aliud nouũ mandatũ quo consciẽtias ad certi alicuius tẽporis ieiuniũ obligaret, in nouo Testamẽto substituit. Nec etiã platis Ecclesiæ cõcessit humanis traditionib. et mandatis cõscientias opinione necessitatis, sub peccato mortali ad certorũ temporũ ieiunia

Durandus.

Fons decreti Pontificij de certo ieiuniorum tempore.

Christus nõ tulit leges de certo ieiuniorum tẽpore, nec eas ferendi potestatem cuiquam dedit.

iunia obligare. Si enim ab elementis Mosaicis in Christo mortui sumus, quomodò hominum doctrinis & mandatis teneremur? Nemo ergo vos iudicet in cibo ac potu aut in parte diei festi, Colos.2. Ad festa verò etiam ieiuniorum dies pertinebant in veteri Testamento, Quandò enim ieiunabant, nihil operis faciebant, Leuit.23. Et Gal.4. Paulus in genere dicit obseruationem dierum & temporum, quò ad conscientiam, scilicèt opinione necessitatis, sub peccato mortali, pugnare contra Euangelium, Et cap. 5. concludit, In libertate igitur, qua Christus vos liberauit, state, & nolite rursus iugo seruitutis implicari. Quomodò verò pro ratione incidentium causarum, ordinis & disciplinæ gratia, salua cōscientiarum libertate, possint ieiunia vel indici vel suscipi, suprà ex Scriptura ostendimus, & in historia ieiunij etiam veteris Ecclesiæ exemplis ostendemus. Nunc verò Pontificiæ Ecclesiæ Doctrinam de hoc capite recensebimus.

Discrimina ieiuniorum Pontificiorum. *Varias igitur tradunt ieiuniorum distinctiones, quod attinet ad tempus ieiunandi.*

I. Assumpta ieiunia. *Primò enim quædam vocant assumpta ieiunia, vt quandò quis liberè ex propria deuotione sumit sibi tempus aliquod ad ieiunandum. Hæc ieiunia dicunt esse voluntaria, & pertinere ad opera supererogationis.*

II. Votiua ieiunia. *Secundò, quædam vocant votiua ieiunia, quandò scilicèt vel ex voto ordinis alicuius Monastici*

(quiuis

(quinis enim ordo peculiaria habet statuta ieiunia) vel ex voto peculiariter emisso (vt quandò sanctis peculiaria in morbis ieiunia vouebant) aliquis se ad certi alicuius temporis ieiunium obligat. Et hæc dicunt ratione voti esse necessaria.

III. Iniuncta.
Tertiò, quædam vocant iniuncta ieiunia, quæ scilicèt à Sacerdote in confeßione ad satisfactionem iniunguntur. Et hæc ratione Sacramenti pœnitentiæ & satisfactionis dicunt esse necessaria.

IIII. Indicta seu instituta.
Quartò, quædā vocant instituta seu indicta, quæ certis temporibus præcepto Ecclesiæ statuta et mandata sunt, Illa ratione præcepti dicunt esse necessaria.

V. Ieiunia consilij.
Quintò, quædam ieiunia vocant consilij, quæ scilicèt non omnibus sunt præcepta, sed tantùm illis consulta, qui per opera supererogationis ad statum perfectionis contendere volunt.

VI. Consuetudinaria.
Sextò, quædam vocant ieiunia consuetudinaria, quandò scilicèt in aliqua regione est ieiuniū aliquod consuetum, quod tamen non est præceptum per ius scriptum.

VII. Extraordinaria.
Septimò, quædam vocant extraordinaria, quæ pro ratione incidentium causarum extraordinariè indicuntur.

Species ieiunij indicti seu præcepti. Quadragesimale. Quatuor tēpora. Ieiunia in vigilijs certarum festiuitatum.
Indicta autem seu instituta ieiunia, quæ sunt præcepti, hæc numerant: Primò, quadragesimam totam exceptis dominicis. Secundò, quatuor tempora. Tertiò, vigilias natiuitatis Domini & assumptio-

ſumptionis Mariæ. Quartò, Vigilias Apoſtolorum excepta vigilia Iohannis Euangeliſtæ & Philippi Iacobi. Ex conſuetudine recepta ieiunia hæc numerant: In vigilia omnium Sanctorum, Iohannis Baptiſtæ & Laurentij, conſilij ieiunia dicunt eſſe in aduentu Domini, in Rogationibus, in vigilia Pentecoſtes, & à ſecunda feria quinquageſimæ vſque ad quartam. Item, iuxta ſummam Angelicam, quarta & ſexta feria ac Sabbata omnia, ſunt ieiunia conſilij. Alij dicunt, olim in primitiua Eccleſia hæc ieiunia fuiſſe præcepti, iam eſſe conſilij. Ex hac nuda commemoratione varietas & multitudo laqueorum conſcientijs iniectorum, aliquo modo æſtimari poteſt, cùm ſub peccato mortali pleraq; ieiunia neceſſaria fecerint, & quidem ad vitam æternam neceſſaria, imò plus vltra vitam æternam ieiunia poſſe mereri finxerunt. Operæpreciũ verò eſt audire rationes inſtitutionis ieiuniorũ quadrageſimæ præſertim et quatuor temporũ. Omnes quidẽ in eo conſentiunt quadrageſimã ideò inſtitutam, q̃a Chriſtus ieiunârit 40. dies. Sed Alenſis videt multa poſſe abijci, quia ſcilicet Chriſti illud ieiuniũ fuit miraculoſum, & ſicut rectè dicit, in miraculis Chriſtus proponitur nobis non imitandus, ſed admirandus. Item: Chriſtus cùm diceret (Diſcite à me) Apoſtolis ſuis nõ iniunxit, vt ieiunium ſuum quadrageſimæ imitarentur, imò noluit ipſos ieiunare quandiu cum ipſis fuit. Item: cùm Moſes ieiunaſſet

Ieiuniorum ex conſuetudine receptorum ſpecies.

Ieiuniorum è conſilio ſpecies.

Cauſæ inſtituti ieiunij quadrageſimalis & quatuor temporum.

Exemplum Chriſti.

Exceptiones Alenſis.

I.

iun isset quadraginta dieb. itidē & Helias, indè tamen nō institutum fuit ieiuniū quadragesimæ in veteri Testamento, cùm non extaret mandatū Dei generale: obijcit sibi et illud argumentū quod Paulus illos arguit qui obseruāt tempora & dies. Etsi imitandum esset ieiuniū illud Christi, statim post Epiphaniam esset ieiunandum. Illas obiectiones conatur quoquo modo eludere, sed cùm agnoscat, solidi nihil posse contradici, ad alias rationes confugit, In vere scilicèt celebrandam esse quadragesimam: Primò, quia ieiunium dicit institutum esse propter peccatum primi hominis, ille autem in vere peccauit. Secundò, quia in vere maximè insurgunt motus carnales, Ergò in vere instituenda fuit quadragesima. Et tamen mox ex Aristotele adducit, libidinem in viris magis dominari in hyeme, in fœminis in æstate.

Cur quadragesimale ieiuniū in vere seruetur.

De numero verò quadragenario mirificè philosophantur, vt ex Gregorio, sicut in veteri Testamento mandata fuit solutio decimarum, & laudabantur qui de omnib. dabant decimas (scilicèt sicut Pharisæus ille, Luc. 18.) ita in nouo etiā Testamento mandandas & soluendas esse decimas, vtq; etiā temporis decimas solueremus, ideò ieiuniū quadragesimæ institutū esse. Cumq; decima pars dierum totius anni faciat tantùm 36. dies de supplemēto numeri quadragēarij anxiè laborāt. I.

Philosophia & argutatio de numero quadragenario ieiunij verni.

Itē: tenemur satisfacere Deo pro trāsgreßione Decalogi secundū inordinationē quatuor affectionū II.

contra

contra singula præcepta, sed quater decies faciũt
III. *quadraginta. Item ieiunia nostra fiunt in remissionem peccatorum & numerus quinquagenarius vt iubilæi est remißiuus, quinquagesimus verò numerus componitur ex partibus quadragenarij, Ergo in numero quadragenario instituendum fuit ieiunium. Hæc Alensis. Thomas dicit, virtus decalogi impletur per libros 4. Euangelistarum. Item: caro cuius voluptatibus præceptis Decalogi contraimus, ex quatuor elementis constat, Ergò quadragesimale ieiunium debuit institui. Quàm ineptæ verò sint rationes istæ, iam Dei beneficio patet, vt tantùm recitasse sit confutasse. Bernhardinus verò suis Rhetoricationib. addit plures rationes, quia scilicèt quadraginta diebus & noctib. Deus pluit aquã diluuij, quadraginta dies dati sunt Niniuitis ad pœnitẽtiã, quadraginta mansionibus filij Israël ex Aegypto peruenerunt ad terram promißionis, Elias quadraginta diebus peruenit ad montem Dei. Christus post quadraginta dies à sua resurrectione ascendit in cœlum, &c. Sed eadem consequentia ex quibusuis alijs numeris Scripturæ & hoc et quiduis aliud posset concludi. Mirum verò ni harum ineptiarum Pontificios iam pudeat, sed qui semel frontem perfricuit, eũ oportet grauiter impudentem esse.*

Thomæ ratiunculæ.

Bernhardini ratiocinatio.

Ratio ieiunij Pontificij quatuor temporum.

Ex eadem logica afferunt etiam rationes de ieiunijs quatuor temporum, quia scilicèt in ve-
I.
teri

teri Testamento dandæ fuerunt primitiæ, Ergo in nouo Testamento sub peccato mortali instituenda fuerunt quatuor temporum ieiunia, ad solutionem primitiarum temporis. Item in veteri Testamento in quatuor mensibus scribuntur fuisse ieiunia, Zach. 8. Ergo in nouo Testamento debent esse quatuor temporum ieiunia. Quin igitur eadem opera toti ad totum Mosen, abnegato aduentu Christi, redimus. Addunt & hanc rationem, quòd ad expiationem offensarum in singulis quadris anni instituenda fuerint ieiunia. Sed hoc pertinet ad caput de meritis ieiunij. II. III.

De ieiunio quartæ & sextæ feriæ afferunt hanc rationem: quia Christus dixerit, venient dies quando auferetur sponsus, & tunc ieiunabunt. Sed feria quarta Iudæi tractârunt de occidendo Christo, sexta autem feria crucifixerunt ipsum, Ergo illis diebus ieiunandum est. Christum verò ibi loqui non de statis ieiuniorum diebus, sed de persecutionibus, cruce, & alijs calamitatibus superuenturis post abitum suum, & de luctu Apostolorum in cruce, ex contextu manifestum est. Et omnibus Pontificiorum argumentis vnicam tantùm illam Augustini sententiam oppono. Quibus diebus oporteat ieiunare, quibus non oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Et tamen cum opinione necessitatis sub peccato mortali stata sua ieiunia conscientijs obtrudunt Pontificij.

Caussæ ieiunij quartæ & sextæ feriæ.

Refutatio generalis omnium superiorum commentorum.

De finibus seu meritis ieiuniorum Pontificiorum.

Tertium generale caput doctrinæ Pontificiæ de ieiunio ostendit, quo fine & ieiunent & ieiunari velint Pontificij, vel vt ipsorum phrasibus vtar, quale meritum, qualem efficaciam seu fructificationem ieiunijs suis tribuant. Et hoc caput præcipuè obseruandum est. Suprà enim ostendimus, non actu, seu ipso opere operato, sed finibus discerni ieiunia prophana superstitiosa, et impia, à veris, pijs & Christianis ieiunijs. Scholastici igitur disputant sicut Alensis dicit, Hominem non teneri vt ieiunet siue in charitate siue ex charitate, quia institutio siue iniunctio ieiunij ad actũ obligat, non ad modum. Albertus dicit ieiunium in peccato mortali præstitum non prodesse quidẽ ad promerendam vitam æternam, prodesse tamẽ ad alia, quia scilicet impleat mandatum ad quod tenebatur, obligante siue Ecclesia siue confessore, et quia ieiunium quoquomodo factum, relinquat dispositionẽ bonam ad castitatẽ, et præcipuè quia magis confinem faciat gratiæ Dei, ad quam dispo nat, vel sicut Bonauentura loquitur, quia valeat ad gratiæ impetrationẽ. Si verò in charitate fiant ieiunia, tribuunt illis multas & varias vtilitates. Et non malè loquuntur cùm dicunt, ieiunium ordinari ad refrenationem libidinis et eleuationem mentis, iuxta Augustini dictum, quod allegant: ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, & carnem spiritui subijcit; cor contritum & humiliatum facit, concupiscentiæ nebulas dispergit,

De opere operato ieiunij.

Alensis.

Albertus.

Bonauentura.

libidinum

libidinum ardores extinguit, castitatis verò lumē accendit. Sed opus operatum ieiunij per se illa nō potest efficere nisi spiritu actiones carnis mortificentur, sicut Hieronymus ipse de se fatetur: Quoties, inquit, in eremo constitutus, in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs, sedebam solus, quia amaritudine plenus eram, horrebant sacco membra deformia, quotidiè lachrymæ, quotidie gemitus, & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossibus hærentia membra collidebam. De cibo verò ac potu taceo, cùm etiam languentes monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse luxuria sit: ille igitur ego qui ob gehennæ metum tali me carcere damnaueram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpè choreis intereram puellarum. pallebant ora ieiunijs & mens desiderijs æstuabat, & in frigido corpore & sicca iam ac præmortua carne, sola libidinum incendia bulliebant, &c.

Sed audi quæso quō loquantur, quando de meritis ieiunij sui disputāt, verba enim tantū ipsorū adscribā, cōmunis igitur omniū ipsorū vox et opinio est indicij ieiunia, et valere ad satisfactionē pro peccatis. Et quid sit satisfactio Durādus ita declarat, quod in iustitia cōmissa per offensam, reducatur ad æqualitatē iustitiæ & amicitiæ per satisfactionē, vt satisfactio sit recōpēsatio offensæ ad reconciliandā amicitiā. Ieiunia valere ad satisfactionē pro peccatis. Satisfactio quid. Duraudus.

Scotus. *Hæc sunt verba Durandi. Scotus dicit, satisfactionem esse operationem externã laboriosam seu pœnalem voluntariè assumptam ad puniendum peccatum à se commissum & ad placandum*

Gabriel. *Deum. Gabriel dicit, esse passionem seu pœnam voluntariè tolleratam in ordine ad peccatum vel peccati remissionem. Et proprium satisfactionis esse dicit, vt sit æqua correspondentia seu æquiualentia eius quod redditur ad illud, pro quo redditur. Quia verò in satisfactione oportet esse æqualitatem inter offensam & recompensationem, disputant, hominem quidem ex se non posse reddere Deo aliquid æquiualens pro peccatis, sed tamen vel cum acceptatione diuina vel excommunicatione meriti passionis Christi hoc posse.*

Alensis de meritis ieiunij. *In hanc ergo sententiam Alensis dicit, ieiunamus, vt satisfaciamus pro transgressione decalogi. Et ieiunium ab Ecclesia statutum est in satisfactionẽ reatus culpæ. Item: Ieiunia nostra fiunt propter remissionem peccatorum: ieiunia quatuor temporum instituta sunt ad expiationem offensarum commissarum in quatuor quadris anni. Item: Per modicum ieiunium satisfacit homo pro peccato, cui debetur pœna per maxima. Item: Ieiunium necessarium est ad tollenda peccata, vt sit reconciliatio & pax cum Deo. Ieiunium institutum est, vt perfectam reconciliationem cum Deo mereamur per ieiunium. Dicit etiam, ieiunium est caussa obtinendi vitam æternam. Item:*

Ieiunium

Ieiunium voluntarium factum in charitate meritorium est vitæ æternæ, non autem posset mereri vitam æternam, nisi omnis pœna dimissa esset, Ergo meritorium est ieiunium etiam dimissionis omnis pœnæ. Hæc omnia sunt verba Alensis in summa de ieiunio.

Bernhardinus addit placationem iræ Dei & æternam glorificationem, quia Ecclesia canat, Paradisi portas aperuit nobis ieiunij tempus. Addit & hoc, sicut quadraginta diebus Deus pluit in diluuio, ita, inquit, si nolumus incurrere diluuium æternæ punitionis, debemus quadragesimam ieiunare. Et sicut per 40. mansiones filij Israel ex Aegypto venerunt ad terram promissionis, ita nos quadraginta diebus ieiunij transimus de tenebris peccati ad supernæ patriæ lucem. Sicut etiam Elias in fortitudine cibi ab Angelo allati 40. diebus peruenit ad montem Dei: Ita nos comedendo cibum quadragesimalem, quam Ecclesia præscribit, perueniemus ad montem æternæ gloriæ. Et sicut Christus post quadraginta dies à sua resurrectione ascendit in cœlum, ita nemo potest in cœlum ascendere, nisi his quadraginta diebus ieiunauerit. Hæc Bernhardinus. Bernhardinus.

Nec verò prolixas refutationes hoc loco addere opus est, in prima enim parte ostendimus, nullam aliam esse expiationem peccatorum nostrorum coram Deo, nullum aliud meritum remissionis peccatorum & vitæ æternæ, nisi sanguinem Refutatio hominum omnium.

vnigeniti filij Dei, Domini nostri Iesu Christi: quod meritum verbo Euangelij & Sacramentis offertur & fide accipitur. Cumq; Pontificij omnia hæc ieiunio suo tribuant atq; ita Christo Mediatori detrahant, nuda hæc recitatio sufficit, ad ostendendum pijs mentibus, quid de ieiunio Pontificiæ Ecclesiæ sentire debeant.

Tridentinorum patrum artificium et technæ in tegendis his opinionibus impijs de ieiunio.

Atq; iterum obseruetur artificium patrũ Tridentinorum, illa enim quæ ex scholasticis iam recitauimus, quæ in sanctißimũ & perfectißimum meritum Christi manifestè contumeliosa & blasphema sunt, studiosè in suo decreto dißimulant ac tantum mortificationis carnis mentionem faciunt. Num verò hoc modo tectè ac tacitè Scholasticorum blasphemas de ieiunio opiniones abiectas & damnandas esse volunt? Vtinam hoc sentirent ac vellent, via enim quædam ad emendationem ita aperta esset. Sed quid de suis satisfactionibus, ad quas ieiunium etiam pertinet, sentiant, in secunda parte ostendimus. Et reliqui Pontificij huius sæculi scriptores mysterium illud Tridentini Decreti sine inuolucris explicant.

Petri A Soti interpretatio decreti Trid. de ieiunio.

Et ne longè eamus, ex Assertione Catholicæ fidei conscripta à Petro à Soto, qui Tridentinæ synodo immortuus fuit, quædam verba huc adscribemus: Dicit itaq;, ieiunium non solùm ad carnem subijciendam spiritui, sed & placandum etiam Deum, satisfaciendum ipsi pro peccatis & Christi meritum nobis applicandũ, necessarium esse.

esse. Item finis ieiuniorum est vt peccata expientur, ira Dei mitigetur, vtq; Deo gratiores efficiamur. Item negare ieiunium opus esse quo æternam vitam meremur & satisfacimus pro peccatis, error inquit est apertissimus, &c.

Hæc Sotus. Atque hæc est glossa ordinaria Decreti Tridentini de ieiunio, tradita ab illo qui concilio interfuit, & Decretorum pars magna fuit.

Quartum caput est, doctrina de pontificijs dispensationibus in ieiunio. Tradunt enim esse caussas quasdam rationabiles seu legitimas, propter quas aliqui à ieiunio excusentur, vt est infirmitas morbi & languoris, vt in ægrotis, siue infirmitas complexionis, vt qui ex inanitate stomachi incidunt, vel in vertiginem capitis vel in insomnia, siue infirmitas ætatis, vt in pueris vsque ad annum 21. in senibus circa annum 70. siue infirmitas sexus, vt in prægnantibus & lactantibus, siue infirmitas paupertatis, vt qui non tantum semel habent, quo quantum est possint refici, siue infirmitas laboris necessarij, qui non potest sustineri à ieiunantibus, siue infirmitas peregrinantium. Excipiuntur itaq; à necessitate ieiunij: I. ægroti. II. Infirmæ complexionis. III. pueri. IIII. senes. V. prægnantes & lactantes. VI. Pauperes. VII. laborantes. VIII. peregrinantes. Et sumpta sunt hæc ex veteris Ecclesiæ ἐπιεικείᾳ quæ non proposuit ieiunia cum opinione

De dispensationibus Pōtificijs in ieiunijs.

Qui à ieiunandi necessitate excipiantur.

necessitatis, sed abstinebant quantum quisq; vel valebat vel volebat, sicut Augustinus inquit: Nã qui ieiunare non valet, potest, iuxta Chrysostomi sententiam, temperanter viuere, & in sobrietate potest etiam carnem mortificare, pœnitentiam, orationem & reliqua pietatis officia exercere.

Nundinationes dispẽsationum ieiunij.

Inde verò Pontificij fecerunt nundinationes suarum dispensationum, non pro caussis legitimis, sed pro pecunia legitima. Hoc enim primò rectè traditum fuit, & consuetudine etiam obseruatum, sicut ipsi fatentur, quando caussa excusans à ieiunio legitima & euidens esset, non opus esse quærere dispensationem, sed quemq; per se ipsum posse soluere ieiunium. In dubijs verò casibus recurrendum esse vel ad confessorem, vel ad arbitrium boni viri. Posteà Hostiensis cæpit disputare, Non sufficere licentiam simplicis presbyteri etiam ex iusta caussa, nisi summa necessitas immineat, ita quod ad Episcopum non possit haberi recursus. Tales igitur dispensationes Episcopi sensim ad suas curias traxerunt, quia non gratis concedebantur, & facta indè sunt magna nundinationes. Quod cùm Romana curia animaduerteret, plerosq; tales casus ad se reuocauit, præsertim in redemptionibus & commutationibus ieiuniorum. Cumq; in curia Romana non scrupulosè de caussis legitimis, sed de pecunia tantùm pro dispensationibus numeranda disputaretur,

Hostiensis.

tur, maluerunt pleriq; à sede Romana tales bullas mercari, sicut extant certa taxa indultorum pro licentia vtendi lacticinijs temporibus prohibitis, vt pro vna persona Turonenses 6. ducatos 2. pro tota familia Turonenses 12. ducatos 3. Carolinas 6. pro toto oppido Turonenses 200. ducatos 50. Nec difficilem se præbebat curia Romana, quando taxa illa numerabatur, sicut Gabriel inquit, Nostris temporibus per Apostolicæ sedis dispensationem, quæ facilè conceditur, in quadragesima lacticinijs generaliter pleriq; omnes vtuntur, frigescente vbiq; charitate & tepescente disciplina Christiana. Vndè reliqui nulla concessa dispensatione similiter lacticinijs vtuntur. Hæc Gabriel. Precia Romanorũ indultorũ & licentiæ vescendi cibis interdictis. Gabriel.

In hisce capitibus consistit summa doctrina Pontificiorum de ieiunio, quam ideò ipsorum verbis exponere volui, vt ad ea, quæ ex Scriptura & ex patribus de ieiunio suprà annotauimus, conferri poßit, & ex ipsa collatione constitui, quàm ingens sit dißimilitudo, vtq; eò rectius intelligatur, quid Pontificij velint intelligi, quando vel in Tridentino Decreto vel in alijs scriptis de ieiunio loquuntur.

Honesta est oratio, quando loquuntur de vtilitate exercitiorum ieiunij, vt quòd habeat testimonia & exempla cum Scripturæ tum totius antiquitatis. Et quando declamitant, in nostris Ecclesijs prorsus sublata esse ieiunia, potest Lector

 turba-

turbari, existimans eos loqui de ieiunio, quod in Scriptura traditum, & in veteri Ecclesia vsitatum fuit. Sed meminerit Lector ingens esse discrimen, & sciat ipsos loqui de suo ieiunio, quod quale sit, ipsorum verbis exposuimus. Et talia ludibria ieiunij, tales superstitiones & impias opiniones, sicut ex Pontificiorum libris descripsimus, ex nostris Ecclesijs explosa esse, gaudemus, & Deo gratias agimus, quod accensa verbi sui luce tenebras illas discußit, falsum verò est nos in Ecclesijs nostris nihil vel de doctrina, vel de exercitijs veri ieiunij residui habere. Sicut enim ipsos etiam scholasticos tradere quod duplex sit ieiunium, nempè ieiunium virtutis, quod dicunt esse actum temperantiæ seu sobrietatis & ieiunium Ecclesiæ, quod magis propriè ceremoniale seu pædagogicum ieiunium nominaretur, dicunt enim esse determinationem de tempore comedendi & de qualitate ciborum. Nos igitur ad temperantiam ac sobrietatem auditores nostros ex verbo Dei sedulò exhortamur, propositis prohibitionibus & comminationibus diuinis, contra crapulam & ebrietatem. Et Deo bene iuuante, inter postremi huius seculi crapulas, habemus multos, qui non simulato studio temperantiam & sobrietatem sectantur ac colunt. Sed, inquis, ieiunium propriè dictum, aliquid amplius complectitur, quam temperantiam, quæ quotidiana & perpetua esse debet. Ego verò hoc non nego, suprà enim ex Scriptura manife-

Quale ieiunium in nostris Ecclesijs.

Temperantia docetur.

manifestè hoc ostendi. Respondeo autē per distinctionē: Si intelligatur ceremoniale ieiunium Pontificiæ Ecclesiæ, quod in prohibitione quorundam ciborum, in obseruatione temporū, & in tali opinione meriti, sicut ipsi tradūt, consistit; fatemur nos illud non tantùm non docere & exercere, sed ex verbo Dei reijcere & damnare. Si verò intelligatur pædagogicū ieiunium, sicut in testimonijs & exemplis Scripturæ describitur, & in veteri puriori Ecclesia vsitatum fuit, certè doctrinam illam sicut eam suprà ex verbo Dei descripsimus, Ecclesijs nostris proponimus, et ad talia exercitia, sicut in Scriptura proponuntur, quando carnis vel petulantia vel inertia hoc postulat; ad studiū eriæ pœnitentiæ, orationis, meditationis verbi & Sacramentorum, auditores nostros exhortamur. Ac multi sunt, qui accessuri ad meditationem verbi ad exercitia precum communium, & ad communionem Sacramentorum, pridie vel à cœna abstinent vel certè parcissimè cœnant. Exercitia verò talia Scripturis consentanea, non magis vigere & florere, dolemus, vtq́; iuxta Scripturæ normam & exempla sine superstitiosis legibus & impijs opinionibus, publicè & priuatim restitui aliquando possint, ex animo optamus. Pædagogicum ieiuniū in nostris Ecclesijs.

Conquerimur autem, Pontificiorū superstitiosas leges, & impias de ieiunijs opiniones, caussam dedisse ad collapsam hanc disciplinæ partē, et nūc etiam quo minus restituatur, obstare, quod pro

suis legibus & opinionibus acerrimè pugnent Pontificij. Ex ijs enim, quæ in descriptione ieiunij Pontificij ipsorũ verbis exposuimus, facilè colligi potest, quomodò vetera veri ieiunij exercitia iã-dudum collapsa fuerint. Lutherus certè ea non sustulit, quia iam pridem in Pontificia Ecclesia nulla talia ieiunia fuerunt, sicut in verbo Dei traduntur, sed ludibria potius veri ieiunij, sicut collatio manifestè ostendit. Quod verò dictitant quidam, Lutherum in primo certamine debuisse abiectis abusibus, superstitionibus & impijs opinionibus ipsam substantiam ieiuniorum retinere. Adhoc non difficilis est responsio: Nulla enim vera veri ieiunij exercitia tunc erant in Ecclesia Pontificia, sed ludificationes tantùm, sicut ostendimus, quas certè retinere nec voluit nec debuit Lutherus, imò prohibitionem ciborum, obseruationem temporum cum opinione necessitatis, & impias de merito opiniones, sicut exposuimus, omninò debuit iuxta verbum Dei reijcere & damnare. Atqui hæc tota substantia erat Pontificij ieiunij, quid igitur de illa vel debuit vel potuit retinere? Alia verò est quæstio, quare non repudiato Pontificio ieiunio, exercitia Biblici (vt ita loquar) ieiunij Lutherus inter initia suorum certaminum restituerit? Sed ad hanc etiam quæstionem facilis est responsio: Quia enim regnum Dei non consistit in externis obseruationibus, præsertim cibi & potus, Rom. 14. sed in pulchritudine

Lutherus nõ sustulit vera ieiunia.

Cur non retinuerit.

Cur non restituerit ieiunia.

filia

filiæ regis interiori, Psal. 45. hoc est, in iustitia fidei, in cultibus interioribus, & in spiritualibus pietatis exercitijs, Corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis est, 1. Tim. 4. Inepta & inutilis esset instauratio seu reformatio, ordiri ab externis obseruationibus. Cùm igitur abolitis fermè interioribus cultibus, & spiritualibus exercitijs pietatis, existimaretur tunc totus Christianismus consistere in obseruatione traditionũ de ieiunijs & similibus, additis impijs opinionibus necessitatis, iustitiæ, meriti, &c. Luthero vt sapienti architecto de fundamento cogitandum fuit, vt scilicèt falsas ac perniciosas istas opiniones verbo Dei animis hominum eximeret, doctrinam de pœnitentia & iustitia fidei ex Scriptura illustraret, & ex hoc fundamento cultus spirituales restitueret, ac libertatem Euangelij in externis obseruationibus ex verbo Dei declararet. Hæc fuerũt primaria præcipui monimẽti capita, quæ nec exigui temporis nec pauci laboris fuerunt, positis verò & illustratis primarijs illis fundamentis, certè ieiunij etiam non oblitus fuit Lutherus, sed diligenter ostendit, quomodò genuina eius exercitia restitui possent, nòn externa illa specie, sicut veteri Prouerbio dicitur: Italorum deuotio, Germanorum ieiunia, fabarum valent omnia, sed iuxta normam verbi Dei, vt acceptabilia fierent ieiunia, ad reprimendam carnis petulantiam. Hæc tractat in explicatione 6. capitis Mat-

Quid Lutherus de ieiunio docuerit.

tis Matthæi, vbi dicit à Magistratu posse externum ordinem politico fine institui, de carne & piscibus, sicut in Saxonia absque vllo mandato talis ordo politicus & Oeconomicus liberè seruatur. Deinde addit, præcipuè & ante omnia temperantiæ & sobrietati studendum. Postea adiungenda esse etiam exercitia ieiunij propriè dicti, vt aliquando corpus castigetur, subtractione & cibi & omnium deliciarum corporis, non impia aliqua opinione meriti, sed hoc fine, vt carnis petulantia & inertia reprimatur, & caro spiritui subijciatur, vtq; ad ferendas afflictiones, vbi opus fuerit assuefiat. Illud verò dicit nec posse nec debere certis ac generalibus regulis præscribi, sed conscientijs liberum esse relinquendū, prout quisq; carni suæ freno opus esse animaduerterit. Temperantiā verò & sobrietatē semper & omnibus esse colendam. Illam doctrinam tradit in multis alijs locis, vt in libello germanico de vsu Christianæ libertatis in fine. Item de bonis operibus, vbi dicit talem habendum esse delectum ciborum in ieiunijs, prout quisq; animaduertit, cibo aliquo concupiscentias carnis suæ, vel inflammari vel reprimi. Eadem doctrina etiam in Augustana confeßione & eius Apologia repetitur. Et multis explicatur à Domino Brentio in Apologia VVirtenbergensi.

Hæc volui hoc loco adijcere, ad reprimendam calumniam istam, quasi in nostris Ecclesijs & do-

ctrina &

ctrina & exercitia ieiunij propriè dicti prorsus sint extincta. Nobis certè exemplo Lutheri opera danda est, vt & doctrina de ieiunio diligenter tradatur, & vera eius atque vtilia exercitia, quantùm in hac dissolutione disciplinæ fieri potest, restituantur. Nota est Domini Philippi querela in loco de mortificatione. Mundus nunc superbissimè excussit disciplinam, & sumit sibi immodicam licentiam, pro qua graues pœnas aliquando Deo daturus est. Nā præterquam quod ipsa licentia coniuncta est cum intemperantia & alijs multis vitijs, illud mali etiam habet, quòd in tali barbarica vita non potest doceri aut assuefieri iuuentus ad religionem. Et paulatim induit contemptum religionis. Postea grandior ætas neque intellectum, neque reuerentiam, neque exercitia vlla religionis habet. Hæc ibi.

HISTO-

HISTORIA CERTAMINVM DE ABSTINENTIA & Ieiunio.

IN tota hac disputatione multa dißimilia dicta Patrum, & varia exempla antiquitatis, ad superstitiones suas pingendas & stabiliendas, obijciunt Pontificij. Ad quas obiectiones rectè quidem, oppositis alijs sanioribus sententijs & exemplis antiquitatis, congruentibus ad normam sacra Scriptura, respõdetur: Sed illustrior est refutatio, & explicatio solidior, si occasiones sententiarum & exemplorum, quæ in hac controuersia agitari solent, monstrentur. Intelligentia enim dictorum sumenda est ex causis dicendi, sicut Hilarius rectè inquit. Illud verò cõmodißimè ostendi potest in obseruatione historica, qualia singulis temporibus in Ecclesia de hac controuersia fuerint certamina, quæ consideratio & alias præterea habet vtilitates. Quia enim Paulus dicit, traditiones hominum in hoc genere habere speciem sapientiæ in superstitione, siue cultibus electitijs seu voluntarijs (vocat enim ἐθελοθρησκείαν) & in humilitate affligente corpus, Colloſ. 2. Et doctrinas dæmoniorum habere prætextum externæ, seu simulatæ sanctitatis, quæ hypocrisis vocatur, 1. Tim. 4. vtile est in historia Ecclesiæ obseruare, quomodò mysterium illud superstitionis & hypocriseos, partim per hominum traditiones,

Historia ieiunij vtilis & necessaria.

nes, partim per doctrinas dæmoniacas, omnibus temporibus se exeruerit, qua specie simplicibus & bonis sæpè imposuerit, & quos veritatis suæ testes Deus singulis temporibus excitârit, qui opposita norma sacræ Scripturæ hypocrisin illam detexerunt, & superstitionem represserunt, donec fermentum illud prorsus peruasit & doctrinam & exercitia ieiunij.

Contexemus igitur, quantum pro instituti nostri ratione fieri poterit, breuißimè historiam certaminum de ieiunio. Certum autem est, doctrinam & exercitia temperantiæ, sobrietatis, ieiunij, & abstinentiæ, oppugnari tanquàm castris ex aduerso positis, à spiritu γαστριμαργίας, crapulæ, ebrietatis, commessationum, intemperantiæ, & luxuriæ, quæ vitia ex verbo Dei seriò sunt reprehendenda & damnanda, propositis seuerißimis prohibitionibus & comminationibus diuinis. Sed illa vitia, vt opera carnis manifesta, non possunt vlla specie sanctitatis velari, impietas enim eorum nullo prætextu, vel excusari, vel defendi potest. Et si quid prætendatur ad excusandas excusationes in peccatis, facilè prætextus omnes possunt detrahi, maximè ipsa conscientia, cogitationibus inuicem accusantibus, attestante, in mentibus non prorsus reprobis. Necessariò tamen & seriò hostes illi, qui abstinentiam & ieiunium à sinistris crapula & ebrietate impugnant, gladio Spiritus, quod est verbum Dei, Oppugnatur ieiuniũ à crapula.

iusto zelo sunt inuadendi, & ex Ecclesia Dei profligandi. A dextris verò, quo maiori specie, eò periculosiùs per superstitionem & hypocrisin sanæ doctrina & vera exercitia ieiunij impugnantur, & admixto superstitionis fermento deprauãtur. Verum enim est quod Chrysostomus dicit. Nihil

Hypocrisis.

tam periculosè deprauat bonũ, quàm hypocrisis seu simulationum malum sub specie boni celatũ, dum non cognoscitur, non cauetur. Quòd igitur ad hanc partem de superstitiosis opinionibus, ieiunio admixtis, attinet: historicas quasdam obseruationes annotabimus. Primò, quo modo ipsa Scriptura tales superstitiones & taxet & cauendas præmonstret. Secũdò, quomodo externæ Gentium Religiones hypocrisin illam æmulatæ sint. Tertiò, quomodo sub nomine & titulo Apostolorum & virorum Apostolicorũ, Apocrypha Scripta & supposititia exempla, ad stabiliendas istas superstitiones, Ecclesijs obtrusa fuerint. Quartò, quomodo sæpe simplices & boni specie illa sapientiæ & sanctitatis circumuenti, ligna, fœnum, & stipulas super fundamentum extruxerint. Quintò, quomodo ab hæreticis doctrinæ istæ dæmoniorum sparsæ, & qua specie propugnatæ fuerint. Sextò, quomodo & per quos testes, ex quib. etiam fundamentis, Ecclesia melioribus temporibus superstitionib. illis se opposuerit: Et quomodo facta inclinatione sensim fermentum superstitionum in doctrinam & exercitia ieiunij primũ admis-

Capita historiæ de ieiun io

sum,

sum, postea verò certatim inuectum & receptum fuerit. Hæc capita in quib. pcipuæ obseruationes consistunt, prout ordo historiæ se obtulerit, simpliciter explicabimus, atq; inde multarum obiectionum solutiones vltrò se offerent.

QVALES SVPERSTITIOSAS opiniones ieiunio tunc admixtas ipsa Scriptura taxet & refutet.

SVprà ex Scriptura ipsa ostendimus, quòd optimis etiam Ecclesiæ temporibus, quando scilicet Prophetæ, Christus & Apostoli docuerunt, ieiunijs admisceri cœperint praua & superstitiosæ opiniones, quas quomodo Scriptura refutarit, in præcedentib. explicauimus. Hoc loco tantùm historicas obseruationes ex locis illis Scripturæ annotabimus, quæ scilicet, & quales superstitiosæ opiniones illis temporibus in doctrinam & exercitia ieiunij irrepere cœperint, quas Deus ipse magno zelo improbauit.

Certamina Scripturæ contra superstitiones ieiunij.

Et in Scriptura sanè non occurrit exemplum de talibus ieiunij ludibrijs, qualia in Papatu vsitata esse iam ostendimus: Quòd scilicet simularint se ieiunare, & interea vel piscium lautitijs, vel alijs confectionibus se, vel ad nauseam, vel ad saturitatem repleuerint. Sed per totum diem non cibis tantùm: verùm alijs etiam corporis delectationibus, assumptis lugentiũ ritib. abstinuerunt, ita vt ieiunium esset afflictio animæ,

siue castigatio corporis, sicut ostendunt loci Esai. 50. Ierem. 14. Zach. 7. Matth. 6. In huiusmodi verò ieiunijs, in quibus, quò ad substantiam (vt ita loquar) nihil desiderabatur. Scriptura tamen superstitiosas opiniones reprehendit, vt quòd exercitia ieiunij non referebant ad pios illos fines, quos suprà ex verbo Dei descripsimus: sed fingebant, ipsum opus operatum ieiunij per se esse cultum Dei. Quare aiunt, Esai. 58. Ieiunauimus & non aspexisti, afflximus animas nostras, et tu ignoras? Imò fingebant, ieiunium opus esse meritorium, propter quod & oratio exaudiretur, Iere. 14. & ira Dei auerteretur, sicut Zach. 7. fingunt se ob ieiunia sua 4. Mensium ex captiuitate esse liberatos. Taxatur & illa opinio in Zacharia, quòd temporalia ieiunia, quæ exemplo Scripturæ ob præsentes calamitates, ad excitandam pœnitentiæ & orationis maiorem deuotionem, indicta fuerant, volebant conuertere in stata, perpetua, & necessaria ieiunia, & ex talibus ieiunijs, à Deo non mandatis, peculiares cultus facere. Et hæ sunt præcipuæ superstitiosæ opiniones, quæ tempore veteris Testamenti leguntur in exercitia ieiuniorum irrepsisse, quas Prophetæ magno zelo damnârunt. Illas hoc loco breuiter tantùm perstringo, suprà enim refutationes plenius sunt explicatæ.

Vetus Testamentum; Cõtra opus operatum ieiunij.

Contra meritum.

Contra leges traditionum.

Nouum Testamentum.

In nouo verò Testamento Christus, Matth. 6. illam Pharisæorum opinionem reprehendit, quòd

pietatem

pietatem & sanctitatem putabant sitam esse in externa obseruatione traditionum de ieiunijs: nam propter opinionem & laudem Sanctitatis ostentabant se externis gestibus, vt ab hominibus viderentur ieiunare. Sed Pharisæus, Luc. 18. habuit opinionem meriti iustitiæ coram Deo per suum Ieiunium. Cùm enim non esset à Deo mandatum bis in septimana ieiunare, tanquam opus supererogationis hoc suum ieiunium iudicio Dei opponit in articulo iustificationis: hoc enim parabola agit, vter inter duos illos iustificatos descenderit, & quid vterq; ad Deum pro iustitia attulerit. Atq; in hanc sententiam Pharisæus inter cætera dicit: Ieiuno bis in Sabbato, sed descendit non iustificatus. Hoc manifestißimum est, quòd ea fuerit opinio Pharisæi istius de suo ieiunio. De statis etiam seu certis ieiuniorum temporib. Pharisæi & Baptistæ discipuli, quasi exprobrandi causa, quæstionem Christo proponunt, quare suos etiam discipulos non assuefaciat ad ieiunia certi seu stati temporis, sicut non Pharisæi tantùm: sed Baptista etiam suos discipulos ad talem disciplinam assuefecerit Et ibi certè tempus & occasio fuisset, si quid tale in nouo Testamento Christus statuere, & discipulis suis iniungere voluisset. Ieiunauerat ipse per 40. dies, & hoc suum ieiunium poterat discipulis, vel quò ad anniuersarium tempus, vel quò ad numerum dierum, vel quò ad ciborum discrimen, imitandum propone-

Contra Hypocrisin ieiunij.

Contra meritum iustitiæ.

Contra supererogationem.

Contra leges ieiuniorum.

re. Sed nihil horum, etiam oblata per quæstionem illam occasione, facit. Viuebat ipse cum discipulis non in abundantia, sed ex piorum Eleemosynis, temperanter, sobriè, & parcè, vt ob carnis lasciuiam subigendam, non opus ipsis esset ieiunio. Cumq; persecutiones & aliæ calamitates nondũ vrgerent Apostolos, dicit ipsos, qui tũc vt filij nuptiarum tractabantur non esse adigendos ad ieiunia, Luc. 5. Superuenturas verò persecutiones & calamitates, monstraturas ipsis tempus, quib. diebus lugendum et ieiunandũ sit. Et hoc diligenter obseruetur: valde speciosum enim argumentũ est, quòd Baptista inter natos mulierũ Propheta maximus, à cuius prædicatione nouũ Testamentum initium sumpsit rigidam & austeram vitam duxerit, non vescens, vulgaribus & vsitatis cibis: Cumq; discipulos etiam suos, ad disciplinã certis temporibus frequenter ieiunandi assuefecerit, sicut historia illa indicat, Matth. 9. Et Pharisæi ex ipso fundamento proponunt Christo quæstionem, quare non illud Baptistæ exemplum discipulis suis imitandum proponat, si maximè Pharisæorum traditiones de ieiunijs probare nolit? Christus verò respondet: Filios nuptiarum non esse huiusmodi legibus ad ieiunia adigendos (hoc enim verba Lucæ volunt μὴ δύνασθε ποιῆσαι νηστεύειν) Et rationem addit, vetustatem, siue disciplinæ legalis, ex qua Baptista aliquid retinuit: siue traditionum humanarum, vnde Pharisæi ieiunabant,

Baptistæ exemplum.

non

non esse assuendam nouitati Euangelicæ: talem enim mixturam non prodesse, sed obesse.

Ita enim & Hieronymus similitudinem de vestimento veteri & assumento nouo interpretatur. Num verò, quia liberum facit Christus ieiunium in nouo Testamento, prorsus tollit vel prohibet illud? Minimè. Ostendit enim, Matt. 6. quomodo sit ieiunandum, vt pater cœlestis videns rependat. Sed non vult legibus ad certa tempora necessitatis opinione alligatum esse ieiunium. Crux verò, inquit, & negotiorum grauitas præbebunt occasionem, & monstrabunt tempus ieiunandi, sicut et in veterum exemplis illud conspicitur. Et valde memorabilis est hæc obseruatio, de exemplo Baptistæ & discipulorum eius. Ne enim hæc in nouo Testamento, opinione necessitatis, meriti, vel supererogationis, ad imitationem traherentur, & leges inde conderentur, vel de temporibus ieiuniorum, vel de qualitate cibi: Christus noluit discipulis suis imitationem eius Exempli iniungere, imò ostendit illud pertinere ad vetustatem veteris Testamenti, quæ non sit assuenda libertati noui Testamenti. Ciborum delectus.

Et ipse Christus propter hanc ipsam causam, noluit rationem victus, à Baptista seruatã, imitari, sed maluit in collatione ad Baptistam, vocari à Pharisæis homo vorax, & potator vini, vt ostenderet, nec in abstinendo nec in manducando sitam esse iustitiam Euangelij, sicut

Augustini Glossa tradit. Et videtur Christus huc etiam respexisse, cùm discipulis emissis hoc mandati daret: Quicquid vobis apponitur, comedite. Paulus enim 1. Cor. 10. sententiam illam repetens addit: Nihil interrogantes propter cõscientiam. Et hæc ex Euangelica historia Christi de superstitiosis ieiuniorum opinionib. obseruanda sunt.

In Pauli verò Scriptis apparet opiniones istas longius progressas. Quia enim Apostoli in casu scandali, propter infirmos in fide, vsum libertatis in cibis ita moderabantur, sicut prolixè tradit Paulus, Rom. 14. Et Synodus Apostolica, Actor. 15. constituerat, necessarium esse abstinere ab idolothytis, suffocato & sanguine, necessitate scilicèt charitatis erga infirmos in fide in casu scandali. Indè Pseudoapostoli fecerunt necessitatem legis, iudicantes conscientias, etiam extra casum scandali, in talibus & similibus cibis. Paulus igitur ex loco de libertate Christiana respõdet, sine scrupulo propria conscientiæ, quicquid in macello venditur, & quicquid apponitur, liberè manducari posse, 1. Cor. 10. & neminem debere nos iudicare in cibo & potu, Collos. 2. Vbi non obscurè etiam Paulus ostendit, suo tempore tentata fuisse noua Decreta iuxta doctrinas et mandata hominum, de non gustandis quibusdam cibis, idq; nõ Mosaica opinione, sicut Pseudoapostoli faciebant: sed sub specie singularis sapientiæ, sub prætextu humilitatis & afflictionis corporis, ad peculiarem cultum

Paulus contra Leuiticum ciborũ discrimen.

Contra traditiones humanas.

cultum Dei. Hæc enim sunt Pauli verba, Colloſ. 2. ex quibus colligitur Pauli tempore traditas fuiſſe à quibuſdam has de ieiunio opiniones, quas ipſe, vt ſuperſtitioſas, reprehendit. Quia enim ieiunia ad humiliationem animi & caſtigationem corporis facere conſtabat: iſti ſub hoc prætextu, ſapientiæ ſpecie, primò certis decretis et mandatis humanis ad certa tempora determinabant ieiunia. Secundò, in prohibitione & delectu ciborum quorundam conſtituebant ieiuniũ, Ne tetigeris, ne guſtâris. Tertiò, ex opere operato ieiunij faciebant peculiarem cultum Dei ἐθελοθρησκείαν. Quartò, corporis nullam curam habere, ſed ſubtractione debiti honoris ſeu neceſſarij ſubſidij illud vexare, lædere, & malè afficere putabãt magnam eſſe humilitatem, ſanctitatem, & peculiarem cultum Dei. Quomodò verò Paulus hæc refutet, ſuprà ex contextu oſtendimus. Hoc loco tantùm hiſtoriam colligimus, quæ ſuperſtitioſæ opiniones tempore Apoſtolorum, doctrinæ & exercitijs ieiunij aſſui cœperint, quas Apoſtoli refutârunt & damnârunt. Nec verò de ſui tantùm temporis ſuperſtitionibus in ieiunio Paulus loquitur: ſed per ſpiritum præmonſtrat, quòd ex ſuperſtitionibus iſtis humanarum traditionum, in poſterioribus temporibus futuræ ſint doctrinæ dæmoniorum, prohibentium quoſdam cibos, ſeu in hypocriſi præcipientium abſtinere à quibusdam cibis. Et tradit Timotheo, quomodò hæc in re er-

De tempore.

De cibis.

De opere operato.

Vaticinium Pauli.

Nota. *ga tales opiniones in officio suo se gerere debeat, vt sit bonus minister Christi, retinens formam sanæ Apostolicæ doctrinæ, ne scilicet tales opiniones, & doctrinas, vel excuset, vel dissimulet: sed detracta hypocrisi, tanquam falsas et seductrices imò diabolicas arguat, & opposita vera sententia, refutet. Sed de loco illo Pauli supra dictū est: nunc tantùm, quæ historica sunt annotamus.*

Hæc de certaminibus in hac materia ieiunij, quorum in Scriptura mentio fit in principio huius historiæ, exponere volui, vt obseruetur non nouum esse, sed facilè accidere posse, quòd superstitiosæ opiniones assuantur ieiunio. vt nec vetustati opinionum, nec antiquitati exemplorum, nisi ad normam verbi Dei congruant, aliquid tribuatur. Superstitiones in ieiunijs non nouæ. *Si enim temporibus Prophetarum, Christi & Apostolorum, tales opiniones irrepserunt, quid non putamus posterioribus temporibus factum esse? Et vt moneamur exemplo Scripturæ diligenter vigilandum esse, ne fermentum superstitiosarum opinionum in doctrina ieiunij dissimuletur, quasi non multum referat: sed vt seriò taxetur, refutetur, expurgetur & damnetur. Postremò ideò etiam historicam illam obseruationem ex Scriptura præmittere volui, quia omnes fermè superstitiosæ opiniones, quæ in regno Pontificio, & alijs temporibus ieiunio admixtæ fuerunt, in Scriptura præmonstratæ & damnatæ sunt, vel in specie, vel certè in genere, vt mirum sit hypocrisin tantum*

tum

tum valuisse, quòd contra luculentas Scripturæ præmonitiones, illæ ipsæ opiniones, quæ in Scriptura damnatæ sunt, in Ecclesiam postea inuaserint. Sed Paulus dicit, Spiritum sanctum disertè, quòd hoc futurũ esset prædixisse. Ad omnia igitur, quæ in hac historia sequentur, illa, quæ ex Scriptura iam annotauimus, normam & regulam dijudicandi præbebunt.

QVID EXTERÆ GENTIVM RELIGIONES OPERI OPERATO IEIUNIJ, & delectui seu prohibitioni quorundam ciborum tribuerint.

A *Quo spiritu profecta sit illa opinio, quod ipsum opus operatũ ieiunij, præcipuè verò abstinentia à quibusdam cibis, sit cultus Dei: Paulus manifestè ostendit, cùm vocat doctrinam Dæmoniorum. Id quod inde etiam apparet, quòd idem Spiritus, in externis gentium Religionibus, idololatrici cultus sanctitatis & puritatis partem non postremam, in opere operato ieiunij, & præcipuè in abstinentia quorundam ciborum positam esse voluit, κακοζηλίᾳ quadam leges Mosaicæ. Ita Hieronymus aduersus Iouinianum, libro secũdo citat ex Cheræmone stoico descriptionem vitæ antiquorum Aegypti sacerdotum, quòd scilicet ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnibus & vino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensus & vertiginẽ capitis, quem ex prauo cibo patiebãtur, & maximè propter*

Delectus ciborum apud Sacerdotes Ægypti.

propter appetitus libidinis, qui ex his cibis & ex hoc potu naſcuntur. Pane rarò veſcebantur, ne onerarent ſtomachum, et ſi quandò comedebant, tuſum pariter hyſſopum ſumebant in cibo, vt eſcam grauiorem illius calore decoquerent, oleum tantùm in oleribus nouerant, verùm & ipſum parum propter nauſeam & aſperitatem guſtus leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cùm ouum quoque pro carnibus vitauerint & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant calore mutato. Ibidē ex Eubulo citat Hieronymus, *quòd apud Perſas tria fuerint Magorum genera, quorum primi doctiſſimi & eloquentiſsimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumpſerint.* Ex Euripide et-*iam citat, Iouis Prophetas in Creta nō ſolùm carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe.* Et ex Xeno-*crate, quòd apud Athenienſes in Templo Eleuſinæ tria præcepta fuerunt propoſita: Honorandos parentes, venerandos Deos, & carnibus non veſcendum. Ita Volaterranus, li. 13. ca. 4. Anthrop. ſcribit, Amphiaratum ſummum vatem iuſsiſſe Sacerdotes, qui reſponſa clara accipere & reddere vellent, integrum diem à cibo, à vino autem triduò abſtinere. Et Alexander ab Alexandro, lib. 6. cap. 2. ſcribit, apud Trœzenios, qui ad Aridali arā rem diuinam facere, & Deorum reſponſa petere vellent, per integrum diem à cibo, à vino autem per triduum, abſtinuiſſe. Idem lib. 4. cap. 7. ſcribit,* Indorum

Apud Magos.

Apud Iouis Prophetas.

In ſacris Eleuſinijs.

Apud vates.

Indorum Magos, quandò ad Solis sacerdotium euecti erant, carnibus penitus abstinuisse. Et capit.17. Qui Isidis sacris initiandi erant, dies decem carnibus & vino abstinebant. Numa enim pro frugibus sacra facturus, esu carnium & Venere abstinebat. Rauisius scribit, Aegyptiorũ Sacerdotes tridui inediam solitos sustinere, priusquam sacra facerent. Polydorus Virgilius ex Liuio citat, Matrem initiaturã filium Bacchanalibus dixisse, decem dierum castimonia opus esse. Idem ex Herodoto narrat, Aegyptios pridiè diei festi, quo imolaturi erãt, solitos solenne ieiunium habere. Ita etiam diabolus Magis suis coniuratoribus iniungit, vt ante coniurationes per aliquot dies ieiunent, & à carnibus abstineant. Mahumet etiam partem cultus suæ religionis constituit in abstinentia vini, & in statis ieiunijs, sicut in obsidione Constantinopolis tridui ieiunium indixerunt Turcæ, ac captam deindè vrbem, merito operis ieiunij acceptam tulerunt. Illa exempla gentilium præbent explicationem eius, quòd ciborum quorundam sub specie sanctitatis prohibitionẽ, Paulus vocat doctrinam dæmoniorum.

In sacris Solis. Et Isidis. Numa. Magi.

Et ostendunt, qualis sit opinio, constituens cultum Dei in opere operato ieiunij.

DE ESSÆORVM ABSTINENTIA
&quomodo illa in Ecclesiã irrepserit.

Hieronymus, lib. 2. aduersus Iouinianum, ita scribit. Iosephus Essæos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus, semper abstinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Sed Iosephus in Essæorum descriptione, in libris, de antiquitate & de bello Iudaico, illa de ieiunijs Essæorum, & de abstinẽtia à carnibus non habet: sed describit νῆψιν, hoc est, sobrietatem, frugalitatem, seu temperantiã ipsorum, quòd scilicet à laborib. hora quinta, quæ nobis est vndecima conuenerint ad prandiũ, & vesperi ad cœnam, vbi panis & vasculum ex vno & eodem pulmento singulis fuerit propositum. Et quia interpres pulmentũ vocat, colligere quidam inde voluerunt, id quod Hieronymus scribit. Sed Iosephus vocat ἔδεσμα, quod generaliter significat quoduis eduliũ. Apud Philonem verò descriptio illa extat, qui dicit: Essæorum quosdã coluisse vitam practicam, quos Iosephus descripsit. Alios verò circa θεωρίαν fuisse occupatos, qui vulgò θεραπευταὶ vocati fuerint, illorum vitam peculiari libello Philo. descripsit, in quo de ieiunijs & abstinentia ipsorum hæc scribit: ἐγκράτειαν, inquit, hoc est temperantiam seu abstinentiã, quasi fundamentum quoddam in anima iacientes reliquas virtutes superstruunt. Et qualis fuerit ipsorum abstinentia ita describit. Cibũ, inquit, aut potum nemo

Essæi apud Iosephum.

Essæi Philonis.

Essæorum Ieiunia.

nemo ipsorum capit ante solis occasum. Quidam porrò, inquit, quib. maius scientiæ desideriū insidet, per totum triduum non cogitant de cibo. Nonnulli verò ita capti sunt illecebris sapiētiæ, vt duplo plus tēporis abstineant, & expletis sex diebus vix alimentū necessarium degustent, imitati cicadas, quæ cantantes aëre nutriūtur. Septima verò die, inquit, quæ sacra est, post animarum curam etiam corpus pascunt. Nihil autem opipari vel lauti parant: sed vtuntur pane simplici, obsonium ipsorum est sal, quib οἱ ἁβροδιαίτατοι delicatiores hyssopum adijciunt: Potus ipsorum est aqua ex fluentis hausta. Et postea inquit: In diebus quibus cœnant vinum non præbetur, sed aqua limpidißima, pluribus quidem frigida, senio rib vero calida τράπεζα καθαρὰ τῶν ἐναίμων mēsa pura est à dapib. cruentis, hoc est animātium, quæ sanguinem habent. In qua mensa panes sunt cibus, obsonium verò sales, quibus aliquando hyssopus tanquam condimentū pro delicatiorib. addit. Et rationē addit, οἶνος γὰρ ἀφροσύνης φάρμακον vinū n. ipsis habetur, vt venenū dementiæ, obsonia verò opipara (τῶν θρεμμάτων) ex animantibus iudicant, maximè prouocare cōcupiscentiam διερεθίζειν τὴν ἐπιθυμίαν. Hæc Philo.

Quia verò Philo scribit quemlibet ipsorum habuisse domunculam quandam sacram, quæ vocitata fuerit σεμνεῖον καὶ μοναστήριον: Euseb. inde vult elicere, fuisse ritus primorum Christianorum tēporibus

poribus Apostolorum, maximè cum Eusebij tempore fermè talis fuerit Monachorum vita. Et quia Philo illud genus hominum scribit vbiq; in alijs etiam orbis locis fuisse, maxima verò copia in Aegypto, & circa Alexandriam multiplicatũ fuisse. Pontificij ex Hieronymo fingunt, Marcum ex traditione & praescripto Petri tale genus vitae instituisse, vt esset peculiaris cultus seu θεραπεία Dei. Et formam vitae monasticae indè sumptam esse, tota illa descriptio Philonis ostendit. De carnium etiam esu plerig; patres Essaenorum rationem reddunt, quòd scilicet concupiscentiam carnis prouocent. Et Hieronymus etiam hinc sumpsit. quòd ad Eustochiũ virginem scribit: Vinum vt venenum fugiendum esse, propter quod dictum ipse fatetur se à multis reprehensum fuisse. Ac magnum profectò speciem illa antiquitas habet, si ab Apostolis instituta & probata, atq; à primis fidelibus Apostolorum tempore vsurpata fuisset. Quae species & olim valdè multos seduxit, & nũc à Pontificijs tanquam caput Gorgonis praetenditur. Sed ne opus sit coniecturis agere, habemus testes certissimos, quomodò descriptio illa Philonis intelligenda sit. Sozomenus enim lib. 1. capit. 12. inquit: Haec scribens Philo voluit significare illos Ebraeos, qui sua aetate Religionem quidem Christianam profitebantur, adhuc tamen morem Iudaeorum ἰουδαϊκώτερον in vita sequebantur, & eorum instituta seruabant. Idem repetit

n'i ftitutum illud apud Philonem ab Apostolis.

Sozomenus.

etiam

etiam Nicephorus. Et Sophronius in vita Marci inquit: Philo videns primam Ecclesiã Alexandriæ iudaizantem, quasi in laudẽ gentis suæ, super eorum conuersatione scripsit: Hæc diligenter sunt notãda, ne titulo & prætextu antiquitatis nobis imponatur. Nõ enim Apostolica est traditio, quã Philo describit, nec ex Apostolorum doctrina aut præscripto instituti fuerunt tales cultus: Sed reliquiæ fuerunt veteris fermenti Essenorum, quod ipsis etiam ad fidem Christi conuersis adhæsit. Et si descriptio hæc Philonis cõferatur ad ea quæ Hieronymus ex Cheræmone de vita veterum idololatricorum Aegypti Sacerdotum transcripsit: apparebit, Philonis Essæos mixturã fecisse ex Iudaismi & Paganismi traditionibus, & illis opinionem cultus affinxisse. Et tamen sub titulo & prætextu Apostolicæ antiquitatis exemplum illud ad imitationem & olim obtrusum fuit multis, & nunc etiam à Pontificijs tanquam in triumpho ducitur, ad stabiliendam prohibitionem ciborum & opinionem cultus, tanquã Apostolicam, quod diligenter obseruandum est, valdè multa enim inde dijudicari possunt.

Sophronius.

Vndè illud institutum apud Philonem.

Quia verò Philo historiam illam scripsit, docentibus adhuc, & in carne viuentibus Apostolis, (ad Caligulã enim legatus fuit missus, & posteà sub Claudio orationẽ contra Caium in frequenti Senatu recitauit) operæprecium est considerare, exténtne in Apostolorũ Scriptis vestigia quædam,

vndè colligi poßit, quid de instituto illo (quòd cū esset celebre, & varia loca, sicut Philo inquit, peruageretur, Apostolos latere nō potuit) senserint probârintne illud, aut ad imitationem proposuerint, an verò improbârint? Si enim tale quid ostendi posset, res esset planißima. Aliquoties autem iam dictum est de loco Pauli, Colloss. 2. Et quia Paulus ibi reijcit doctrinas & mandata hominum, quæ sub specie sapientiæ, cultus & humilitatis decreta tunc faciebant, de non gustandis quibusdam cibis, & de immodica abstinentia lædēte corpus. Indè, quòd ad res ipsas attinet, manifestum est, quid Paulus de iudaizante illo Essæorum instituto senserit.

Paulus Col. 2. ad institutum illud apud Philonem respexit.

Diligenter autem contuli hunc Pauli locum ad Philonis illam descriptionem, & deprehendi, verba in eo loca à Paulo ita posita, vt quasi intento ad fontem digito, monstrare voluerit, quòd de illo essæisantium instituto loquatur. Quia enim Philo dicit, quosdam ob amorem σοφίας, neglecta corporis cura, per triduum, imò per sex sæpè dies vix degustare aliquid, hoc Paulus ita exprimit: Habent speciem σοφίας, non habentes curam corporis. Et quod Philo dicit: ipsos σωματικὰς ἀνάγκας non dignas ducere, quibus aliquid temporis in die tribuant, hoc Paulus vocat ἀφειδίαν σώματος, gloriabantur enim se soli animæ viuere. Philo dicit, ipsos institutum suum vocasse θεράπειαν, hoc est, cultum, & se θεραπευτὰς, hoc est,

est, cultores. Illud verò Paulus in eo loco ἐθελοθρησκείαν, cultum peculiarem vocat. Cumq́ue illi se vocarent ἱκέτας, sicut titulus Philonis habet, quasi supplices ratione humilitatis: Paulus ideò speciem ταπεινοφροσύνης taxat. Ipsum etiam verbum δογματίζεσθαι, quod Paulus ibi vsurpat, ex Philonis descriptione sumptum est, illa enim Essæorum exercitia vocat σοφίας δόγματα. Et illa ipsa Mimesis Pauli μὴ γεύσῃ, ne gustâris, respicit ad id, quod Philo dicit: Vix post sex dies ἀπογεύεσθαι necessarium cibum. Sicut & vocabulum πλησμόνης, quod in descriptione illa Philonis extat, Paulus eo in loco vsurpat.

Et quia Philo de theorijs ipsorum grandia philosophatur, ita, vt concludat, ipsos esse cœli ciues, & Patri ac Creatori omnium verè assistere: Ideò Paulus dicit: Inflatus mente carnis in his quæ non vidit ἐμβατεύων. Iosephus etiam scribit, Essæos iactare nomina quædam Angelorum, ideò Paulus in illo loco Angelorum etiam mentionem facit. Cumq́ue ἄσκησις illa multis arrideret, & magnis præconijs extolleretur: Paulus 1. Thim. 4. dicit: Corporalis exercitatio ad modicum prodest, pietas verò ad omnia vtilis est. Rationes etiam Essæorum de potu aquæ & abstinentia à carnibus, quasi vsus vini & carnium per se (aliud enim est loqui de crapula & ebrietate) sit venenum dementiæ, & irritamentum concupiscentiæ carnis: Paulus quasi ex

professo refutat, cùm Timotheo præscribit, ne amplius aquã bibat, sed modico vino vtatur propter stomachum: & cùm de cibis dicit: Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, si cum gratiarum actione sumatur.

Hæc ideò annotaui, vt Lector vtrunq; locum et Philonis et Pauli inter se conferat. Videbit enim, Paulum & verbis & sententijs ostendere, quòd de illo Essæorum instituto, quod tantis encomijs Philo euehit, loquatur. Rem ipsam certè, quòd in illo Essæorum instituto, ad abstinētiam à quibusdam cibis, & in multos dies cum læsione corporis producta ieiunia, eo fine, vt esset cultus Dei, attinet, Paulus in eo loco manifestè, & quasi ex professo improbat & refutat. Et vtile est obseruare, cùm Apostoli ieiunium & docuerint, & ipsi exercuerint, quòd tamen superstitiosas opiniones, quæ primis etiam illis temporibus, inter Christi nomen profitentes, magna specie irrepere incipiebant, acriter reprehenderint & refutârint. Ac tota hæc historia monet, ne testimonijs & exemplis extra scripturam canonicam, etiamsi specioso titulo antiquitatis, & Apostolicarum traditionum, à multis & magnis etiam viris commendentur, temerè credamus, nisi ad normam Canonicæ Scripturæ probè examinata fuerint, iuxta Pauli præceptum: Omnia probate, quod bonum est tenete.

DE

DE ADVLTERINIS ET SVPPOsititijs Scriptis, quibus superstitiosæ Leges & opiniones de ieiunijs extra & contra Scripturam canonicam stabiliuntur.

HActenus ostendimus, & extra controuersiam manifestum est, nec Christum tulisse, nec Apostolos Ecclesiæ præscripsisse Leges, siue de tempore, quibus diebus sit ieiunandum vel non ieiunandum, siue de discrimine aut delectu ciborũ, quibus tempore ieiunij, vel sit vtendum, vel non vtendum. Sparsa autem fuerunt varia adulterina & supposititia scripta sub nomine & titulo, vel Apostolorum, vel virorum Apostolicorum, in quibus tales leges de ieiunio continentur. Et illa quidem Scripta in primitiua Ecclesia tanquam Apocrypha reiecta fuerunt. Sed cùm posteà quidam ex veteribus (sicut in prima parte ostendimus) solerent illis, quæ in huiusmodi apocryphis scriptis extant, titulum traditionum Apostolicarum tribuere: species illorum titulorũ multis imposuit. Et quia nunc etiam talia, quasi ab Apostolis tradita, à Pontificijs vrgentur: annotandæ nobis erunt historicæ quædã obseruationes de supposititijs seu adulterinis illis Scriptis. Quæ obseruatio ad hoc etiam vtilis erit: Quandò enim Patres quidam dicunt, ieiunium quadragesimæ, vel ali- Apocrypha. Titulus traditionum quid.

quod aliud, itẽ delectũ ciborũ ex apostolorũ traditione descendere, non statim turbemur: Intelligenda enim sunt apocrypha illa scripta, quæ quã incerta, dubia & suspecta sint, iam ostendemus.

Constitutiones Apostolorum apocryphæ. *Ante annos igitur non multos editi sunt Græcè & latinè octo libri de constitutionibus Apostolicis, quasi à Clemente Romano conscripti tanq̃ doctrina catholica et apostolica. Titulus enim est* διαταγαὶ ἢ διατάξεις τῶν ἀποστόλων καθολικὴ διδασκαλία. *Et in quinto libro, capit. 13. quasi ex*

De ieiunijs. *Apostolorum persona dicitur: Obseruandũ vobis est ieiunium* τῆς τεσσαρακοστῆς, *quadragesimæ cõtinens memoriam* τῆς πολιτείας καὶ νομοθεσίας, *conuersationis & legislationis Domini. Hoc ieiunium celebretur ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda feria, desinat in Parasceuen. Ibidem cap. 16. scribitur: Ipse Dominus* παρήγγελε, *præcepit nobis ieiunare sex illis diebus ante Pascha ob Iudæorum impietatem, iubens lugere ob interitum eorum. Item:* προσέταξε ἡμῖν νηστεύειν τετράδα καὶ παρασκευήν: *Indixit seu mandauit nobis, vt ieiunemus quartam feriam & Parasceuen: illam ob proditionem, hanc ob passionem. Itẽ solo sabbato sanctæ septimanæ ieiunare oportet, quia in illo Opifex ipse sub terra fuit. Et cap. 18. Ieiunate sex illos ante Pascha dies, solo pane vtentes & sale atq; oleribus & aqua in potum,* οἴνου δὲ καὶ κρεῶν ἀπέχεσθε: *A vino verò & carnibus vos abstinete in diebus illis, sunt enim dies luctus*

ctus non festiuitatis. Parasceuen verò & sabbatũ totum ieiunate (qui quidem possunt) nihil gustantes vsq; ad galli cantum noctis. In reliquis diebus ante Parasceuen ad horam nonam vel ad vesperam quisq; cibum sumat vel quemadmodũ quisque poterit. Capit. 21. post hebdomadam Pentecostes ieiunate vnam septimanam. Item: προστάσσομεν, præcipimus vobis, vt in omni quarta feria & Parasceue ieiunetis, & quod à Ieiunio superest, pauperib. erogetis. In omni sabbato excepto vno & die Dominico cõuentus celebrãtes exhilaremini. Peccati.n. reus est, qui die Dominico ieiunat. Et li. 7. ieiunia vestra non sint cum hypocritis, illi enim ieiunant in secunda & quinta sabbati. Vos verò, vel quinq; dies ieiunate, vel quartam feriam & Parasceuen: In illa enim Iudas pecuniam proditionis accepit: in hac verò Dominus crucifixus est. Sabbatum & Dominicum diem festum agite: illud enim creationis, hic resurrectionis ὑπόμνημα monumentũ seu cõmonefactio est.

Hæc in libris istis tanquam Apostolicæ constitutiones, Ecclesijs ab Apostolis traditæ & mandatæ, describuntur. Et illo traditionũ titulo multos deceptos fuisse, exempla multorum ostendũt, qui talia ieiunia, vt ab Apostolis mandata necessitatis opinione obseruârunt. Epiphanius etiam contra Aërium, atq; in cõpendio doctrinæ, ex hoc Scripto asseuerat Apostolorũ constitutione traditũ, ordinatũ, & præceptũ esse, vt in quarta feria

Quid Epiphanius illis constitutionibus tribuerit.

& prosabbato ieiunetur vsq; ad horam nonam: Ac mandasse Apostolos tunc nihil sumendum esse prater panem, salem & aquam. Cumq; Clementis constitutiones addant hanc limitationem seu dispensationem (οἷς δύναμις πάρεστι τοιαύτη, Item ὅπως ἄν τις δύναιτο, qui possunt, &c: quemadmodum quisq; poterit) Epiphanius sine exceptione necessarium mandatum indè facit. Ita crescunt Leges traditionum. Sed librorum istorum, qui Clementis Romani nomine feruntur, nulla certa est autoritas. Multa enim adulterina scripta sub eius nomine sparsa fuisse Eusebius testatur, lib. 3. cap. 38. Et Ruffinus queritur libris huius Clementis, multa adulterina inserta, qua Ecclesiastica Regula non recipiat. Indè Gelasius Dist. 15. Clementis scripta inter Apocrypha reijcit. Et de his ipsis Apostolorum constitutionibus Epiphanius, qui eas frequēter allegat & magnifacere videtur, non dißimulat, quale fuerit Ecclesia iudicium. Nam contra Audianos dicit: διατάξεις illas Apostolorum esse τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, hoc est, à multis seu plerisq; constitutiones illas Apostolorum haberi pro dubijs & incertis. Et addit quidem, non esse ἀδοκίμους, hoc est, reprobatas illas constitutiones, multum enim Epiphanius illis traditionibus tribuit.

De scriptis Clementis Rom.

Constitutiones illas esse apocryphas.

Sextæ Synodi Can. 2.

Sed sexta Synodus in Trullo circa annum 690. canon 2. ita de illis statuit: Quia Apostolorum illis per Clementem constitutionibus (πάλαι νόθα καὶ

καὶ ξένα ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας) iam olim adulterina quædam & peregrina ab ijs, qui à fide aliena ſentiunt, ad Eccleſiæ perniciem admixta ſunt, ideò meritò viſum fuit Synodo ποιήσασθαι αὐτῶν ἀποβολὴν, illas ad Eccleſiæ ædificationem & ſecuritatem reijciendas aut abijciendas eſſe. Præterea Leges illas de ieiunijs, quæ in libris illis deſcribuntur, reliqui etiam Patres non agnouerunt pro Apoſtolicis. Auguſtinus enim diſertè inquit: Quibus diebus oporteat ieiunare, & quibus non oporteat, præcepto Domini & Apoſtolorum non inuenio definitum. Et Socrates lib. 5. expreſſè dicit, Apoſtolos de tempore ieiunij aut delectu ciborum nihil præcepiſſe. Imò Irenæus, & ipſe etiam Epiphanius, ſicut mox indicabimus, teſtantur diſſimiles & liberas in hoc genere fuiſſe Eccleſiarum obſeruationes, quod nunquam factum fuiſſet, ſi Eccleſia iudicaſſet conſtitutiones illas, de quibus iam diximus, eſſe Apoſtolicas. Et ſingulari iudicio Dei arbitror factum, quod in conſtitutionibus iſtis poſita ſunt illa ipſa verba, quibus Paulus 1. Tim. 4. vtitur in deſcriptione humanarum traditionum, & doctrinarum diabolicarum de abſtinentia: Quales ſcilicet cibos non oporteat γεύσασθαι, & à quibus cibis oporteat abſtinere diebus ieiunij, ita enim conſtitutiones illæ loquuntur, vt ſcilicet ex ipſis verbis agnoſcerentur conſtitutiones non eſſe Apoſtolica. Et tamen cùm olim, tum hoc etiam tempore illæ

Patres illas conſtitutiones Apoſtolicas non agnouerunt.

re illæ

re illæ traditiones tanquam Apostolicæ ad stabiliendas superstitiosas Leges de ieiunijs & de ciborum delectu obtruduntur Ecclesijs. Ad quam dijudicationem vtilis est hæc historica obseruatio.

Eiusdem generis sunt & canones, qui Apostolis tribuuntur, quos res ipsa & collatio ostendit, esse quasi aphorismos constitutionum illarum, de quibus iam diximus. Ex illis igitur Canonibus quinquagesimus ita statuit:

Canones Apostolorum.

Si quis à carnibus & vino abstinuerit, οὐ διʼ ἄσκησιν, ἀλλὰ διὰ βδελυξίαν, non propter exercitationem ad cultum pietatis, sed propter abominationem, aut corrigitor, aut ex Ecclesia eijcitor.

Sexagesimus secundus dicit: Si quis comederit carnes in sanguine animæ eius, aut à bestijs laceratum, aut suffocatum, à communione excluditor. Sexagesimus octauus: Si quis sacram Quadragesimam, aut quartam feriam, aut Parasceuen non ieiunârit, nisi imbecillitate corporis impediatur, communione priuator. Hæc Canones illi, qui Apostolici vocantur. Sed ne titulus nobis oculos perstringat, historiæ ostendunt, Canonum illorum autoritatem non esse certam & authenticam. Nam Distinct. 16. Isidorus ita dicit: Canones qui dicuntur Apostolorum, quia eos nec sedes Apostolica recepit, nec sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quòd ab hæreticis sub nomi-

Canones apocryphi.

nomine Apostolorum compositi dinoscuntur, quamuis in eis vtilia inueniantur: tamen ab authoritate Canonica & Apostolica eorum gesta constat esse remota, atque inter Apocrypha deputata.

Ita etiam Distinctio. 15. Gelasius Canones illos, qui Apostolorum dicuntur, inter Apocrypha ponit. Alij verò Canones illos probârunt, sed ex illis quidam agnoscunt, tantùm quinquaginta, quidam sexaginta, quidam octoginta quinque capita, sicut Distinct. 16. Gratianus recitat. Sed quicquid sit de dissimilibus illis testimonijs, hoc constat ex illa varietate iudiciorum antiquitatis, Canones illos esse ἐν ἀμφιλέκτῳ, sicut de constitutionibus Apostolicis Epiphanius loquitur, hoc est, authoritatem illorum esse dubiam & incertam.

Et hoc nobis sufficit, qui certius & firmius habemus verbum in Canonica scilicèt Scriptura comprehensum, cui, dùm vt lucernæ in loco obscuro apparenti attendimus, benè & rectè facimus, inquit Apostolus, 1. Petri primo. Et Paulus præmonet, ne turbemur, aut à sensu doctrinæ, quam certò constat esse Apostolicam, dimoueamur, siue per sermonem, siue per Scriptum aliquod, tanquam ab Apostolis profectum, 2. Thes. 2.

Adde quòd Canones illi non seruent characterem Apostolicæ doctrinæ, indè non obscurè

De sanguine & suffocato.

ſcurè animaduertitur, quod ſexageſimus ſecundus Canon dicit: Quia Lex in veteri Teſtamento prohibuit ſanguinem & ſuffocatum, ideò in nouo Teſtamento ſub pœna excommunicationis ab illis eſſe abſtinendum. Hoc enim pugnat cum doctrina Apoſtolorum de abrogatione veteris Teſtamenti, & de libertate Euangelij. Apoſtoli quidem Actor. 15. ob charitatem in caſu ſcandali infirmiorum fecerunt decretum de ſanguine ſuffocato, & Idolothytis. Et qui ex Iudaiſmo erant, ſicut & hodiè Iudæi faciunt, ideò ex macellis Gentium non emebãt carnes, nec quicquid à gentibus apponebatur comedebant, Gentium enim laniones quædam ſuffocabant non emiſſo ſanguine, & quando etiam mactabant, tamen non tam diligenter ſanguinem exprimebant, ſicut Iudæi facere ſolebant.

Illud verò decretum Actor. 15. de cibis non fuiſſe Legem vniuerſalem aut perpetuam, ſed tantùm temporariam diſpenſationem propter infirmiores Paulus oſtendit 1. Corinth. 10. Vbi dicit: Quicquid in macello venditur, & quicquid vobis apponitur comedite, non inquirentes propter conſcientiam. In hiſce verò canonibus Clemens poſt mortem Apoſtolorum indè Legem vniuerſalem & perpetuam facit ſub pœna excommunicationis: quod certè contra normam Scripturæ canonicæ pugnat.

Patres canones illos pro Apoſtolicis non agnouerunt.

Quodq́ vetus etiam Eccleſia canonibus illis in materia

materia ieiunij non tribuerit Apostolicam autoritatem, indè manifestum est. Tempore Augustini enim acris erat concertatio de ieiunio sabbati. Romanis prætendentibus traditionem Petri, hisce canonibus contrariam, quòd sabbato esset ieiunandum: Asiaticis verò opponentibus aliorum Apostolorum traditionem, sabbato non esse ieiunandum. Cumq; vrbicus quidam ex ieiunio sabbati faceret Legem necessariam: Alij verò necessitatem indè facerent, quòd sabbato non sit ieiunandum. Augustinus respondet: Interminabilis est ista concertatio generans lites, non finiens quæstiones.

Et quia inquit: Præcepto Domini aut Apostolorum non inuenio definitum, quibus diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat. Ideò dicit, obseruationes illas diuersas & liberas esse, & ad obtinendam, quam fides obtinet, iustitiam, non esse necessarias, Augustinus Epistola 86. Vbi etiam docet, per se liberum & non peccatum esse die Dominico ieiunare, atq; post Manichæorum demùm hæresin ieiunium diei Dominicæ factum esse horribile & scandalosum. Ita Origenes in Leuiticum etiam docet, liberum esse per omne tempus ieiunare, & omne tempus totius anni aptum esse ieiunio. Et Hieronymus ad Lucinium ostendit, Paulum & cum eo credentes ipsa die Dominica ieiunasse. Sicut Augustinus dicit, Christum, quia quadraginta continuos dies ieiunauit, et-

uit, etiam Dominicis diebus ieiunasse. Ergò Canones illos Apostolicos prohibentes ieiunium Sabbati & Dominicæ diei, Patres vel ignorârunt, vel pro Apostolicis non agnouerunt. Ita quòd Canones illi de ieiunio quadraginta dierum statuunt, hoc Irenæus, sicut mox ostendemus, non agnouit, Legem esse Apostolicam: dicit enim, dissimiles & liberas fuisse obseruationes.

Et ipsi iam Pontificij, sicut paulò antè ostendimus, docent: ieiunium quartæ & sextæ feriæ non esse præcepti, sed tantùm consilij, quòd certè cum hisce Canonibus pugnat. Socrates etiam libro quinto, capite vigesimo secundo, expressè dicit de temporibus & ritibus ieiuniorum neminem posse scriptum aliquod mandatum Apostolorum ostendere. Hosce ergo Canones non agnouit pro Apostolicis. Ipsi quoque Pontificij prohibitionem Ieiunij in die Dominico tribuunt Melchiadi Pontifici circa annum Domini 315.

Posteriorum igitur decreta, vt maiorem haberent authoritatem, Apostolicis adscribere voluerunt. Quod verò quinqagesimus Canon dicit: δι' ἄσκησιν à carnib. abstinendum, ex instituto Essæorum, sicut paulò antè ostendimus, & ex posteriorũ, vt Eustachij, disputationibus sumptum est. In Attalo verò ac Blandina mox dicemus, quo modò Deus opinionem illam refutârit.

Huc pertinent etiam Hermæ Scripta, cu fingunt

fingunt Angelum in habitu Pastoris apparuisse, & multa mysteria reuelasse. Is igitur Hermas similitudine 5. de ieiunijs multa disputat, & genus quoddam ieiunij vocat stationem, de quo in Tertulliano dicemus. Ibi verò Angelus Hermæ hoc mandatum dat: Die ieiunij nihil gustabis, nisi panem & aquam, & supputato sumptu, quem facturus eras, illum da pauperibus. Cumq́; in Scriptura noui Testamenti de prohibitione ciborum nullum extet mandatum Dei, Angelus iste dicit ibi: Si mandata Domini custodieris, scriberis cum electis: si autem præter ea, quæ mandauit Dominus, aliquid boni adieceris, honoratior eris apud Deum, quàm futurus eras. Idq́; probat hac similitudine: Si seruus diligentius, melius & rectius aliquid, quàm à Domino mandatum erat, efficiat, dominus adeò hoc probat, vt faciat eum cohæredem filio. Et hoc diligenter obseruetur, vndè sumptum sit fundamentum operum Supererogationis in ieiunio & alijs operibus, vt scilicèt seruus sit prudentior domino, de qua meteria in prima parte diximus. Quod verò ad traditionem ieiunij in pane & aqua attinet: consideret Lector eadem esse cum illis, quæ in Essæorum instituto, & in constitutionibus Pseudoapostolicis notauimus.

Hermas de ieiunio.

Vndè super erogationes.

Cùm enim illa non satis per se authoritatis habere viderentur, per visiones & reuelationes stabiliri cæperunt: Ideò enim fingunt, An-

Angelus Hermæ qualis.

Angelum Hermæ talia mandata dedisse. Sed Paulus præmonet, ne à sano verbi Dei sensu dimoueamur per spiritum seu reuelationem, 2. Thes. 2. Et de probibitione ciborum, 1. Tim. 4. desertè dicit: orituram illam à spiritibus impostoribus. Qualis igitur Angelus ille Hermæ fuerit, non obscurum esse potest. Præterea libros illius Hermæ ex veteribus quidam, quia vtilia aliqua continebant, legerunt quidem & commendârunt, Irenæus præcipuè & Origenes. Sed Eusebius lib. 3. Hieronymus in Prologo galeato, & Tertullianus etiam in libro de pudicitia libros illos inter Apocrypha & adulterina ponunt. Et ex huiusmodi fontibus exorti sunt riuuli traditionum de ieiunijs, quos posteri ipsis Apostolis tribuere cœperunt.

Apocrypha Hermæ.

Abdias de vitis Apostolorum.

De Abdia etiam Babylonico similis ratio est. Notum enim est ex Eusebio & Gelasio, Dist. 15. sparsa olim fuisse varia Scripta de actis singulorum Apostolorum, quæ vetus Ecclesia habito diligenti Examine, inter Apocrypha & adulterina reiecit. Sed quia mundus vult decipi, sicut vetus prouerbium habet, & pro eo, quòd homines veritatis dilectionem non accipiunt, solet ipsis Deus mittere efficacem errorem. Indè igitur factum est, quòd adulterinæ illæ fabulationes de vitis Apostolorum, quæ in primitiua Ecclesia reiectæ fuerant, posteà in Legenda, quam auream tunc vocârũt, Ecclesijs rursus obtrusæ fuerunt. Sed quia Legenda illa profectò non aurea, sed ferrei oris & plumbei

Legenda plumbea.

plumbei cordis, sicut Ludouicus Viues rectè iudicauit, nostris temporibus fœtere capit hominibus, alio igitur habitu per nouum Actorem, explosas illas fabulas, in theatrum Pontificij nuper reduxerunt, sub nomine scilicet Abdiæ Babylonici. Sed Africani liber esse videtur, cuius scripta inter Apocrypha refert Gelasius. Ibi ergo à Matthæo fingitur institutum ieiunium quadragesimæ & aliorum statorum temporum. Et prohibitio carnium certis diebus à Matthæo ibi instituta legitur: de meritis etiam ieiunij quædam ibi traduntur. Et in vita Andreæ & Thomæ fingit Abdias iste, Apostolos definiisse, quibus diebus sit ieiunandum, quod Augustinus palàm negat, & Socrates prolixa disputatione falsum esse ostendit. Sed nos iuxta consilium Petri non sequimur arte compositas fabulas: habemus enim certum & firmum sermonem in Scriptura canonica, quæ sit vera & germana Apostolorum doctrina. Nec tamen inutile est nosse & aspicere qualia fundamenta habeat Pontificium ieiunium.

Sed ne recensendis Apocryphis fabulis nimium immoremur, tantùm pauca quædam de loco Ignatij in Epistola ad Philippenses dicam: Editæ sunt Ignatij Epistolæ Græcè, in quibus elegans sanè dictio est, & multæ continentur piæ, ac illustres sententiæ. Ostendimus autem in prima parte sententias quasdam, quæ veteres ex Ignatij Epistolæ.

Ignatij Epistolis citârunt, nunc nec in Græca, nec in Latina editione legi: sicut est sententia de Eucharistia (quam Theodoretus allegat. Et autor Græcæ editionis ostendit, multas sententias aliter à veteribus citari, quàm nunc in Ignatij Epistolis legantur. Possent etiam ostendi quædam sententiæ, quæ de Filij diuinitate ita loquuntur, vt non obscurè ab hæreticis insertæ videantur. Ex constitutionibus verò, quas Apostolicas vocant, multa satis ineptè varijs locis assuta esse, manifestum est. Tale est etiam assumentum in fine Epistolæ Ignatij ad Philippenses, quod ad verbum ex constitutionibus, quas Apostolicas vocârunt, sumptum, & Ignatio assutum est. Quadragesimam, inquit, nolite contemnere, imitationem enim continet politiæ Domini. Quartam feriam & Parasceuen ieiunantes, reliquias pauperibus erogate. Quæ planè totidem & ijsdem verbis leguntur in constitutionibus Clementis. Assumentum autem illud non esse Ignatianum aut Apostolicum, ex ijs, quæ sequuntur, manifestum est: nam ibidem dicitur: Si quis cum Iudæis (quod scilicet ad tempus attinet) Pascha celebrat, κοινωνὸς socius est eorum, qui Dominum occiderunt. Sumptum quidem & hoc est ex constitutionibus Clementis, sed non esse Apostolicum, prolixâ oratione apud Eusebium Polycrates ostendit lib. 5 cap. 23. In illo etiam Ignatij loco dicitur: Si quis diem Dominicam aut sabbatum ieiunauerit, χριστοκτόνος ἐστί.

De ieiunijs locus Ignatij.

rⓈ interfector Christi est. Sed hoc non esse Apostolicum, Augustinus prolixa illa ad Casulanum Epistola ostendit, sicut iam exposuimus. Ita ergò non obscuris indicijs supposititia deprehenduntur. Et hæc eo consilio hoc loco annotauimus, vt consideretur, cùm doctrina de ieiunio in libris canonicis simplex, plana, & certa sit: quomodò humanæ traditiones, nouas insuper Leges & opiniones addere conatæ sint, idq́ sparsis apocryphis scriptis, vt viderentur illa ab Apostolis profecta. Ne igitur titulo traditionum & antiquitatis, in ijs quæ verbi Dei testimonijs destituuntur, moneamur: indicatum iam est vndè originem sumpserint.

QVOMODO VETVS ECCLEsia ieiunium quartæ & sextæ feriæ, Item: Paschale ieiunium ex pijs caussis & finibus, salua libertate Euangelica seruârit.

OStendemus iam porrò, quomodò in primitiua Ecclesia quidam, iuxta Scripturæ testimonia & exempla ieiuniorum exercitia instituerint: quidā verò ad traditionū opiniones inclinârint, & quō superstitiosæ illæ opiniones tunc repressæ fuerint. Paulò ante igitur, cùm de Pa[illegible]

Quando primitiua Ecclesia ieiunarit.

sententijs tractaremus, ostendimus ex Iustino, vsitatum tunc fuisse, quando illi, qui in ætate adulta ex gentibus conuertebantur, baptizandi erant, quod docebantur de peccatis præteritis pœnitentiam agere, ac petere à Deo veniam. Vtq; in actione pœnitentiæ consideratio abominationis peccati ac iræ diuinæ: in oratione verò fidei deuotio eò magis excitaretur & accenderetur: precibus iunxerunt ieiunia, non tantùm pœnitentes, sed cum ipsis reliqua etiam Ecclesia. Ita in publica pœnitentia post lapsus vsitatum fuisse precib. addere ieiunia, ex Tertulliano ostendimus. Idem in publicis precibus & grauioribus supplicationibus vsitatum fuisse, ex Irenæo, Tertulliano, & Cypriano docuimus. Et hæ caussæ ac tales fines ieiunij cum Scripturæ testimonijs & exemplis consentiunt. Tempus verò talium ieiuniorum, vel Episcopi, incidente sollicitudine aliqua Ecclesiastica, indicebant, sicut ex Tertulliano diximus, vel tunc obseruabantur, quando Ecclesia, vel ad publicas & solennes preces seu supplicationes, vel ad publicam pœnitentiæ seu Baptismi actionem conueniebat. Ita cùm publici & ordinarij Ecclesiæ conuentus, ad auditum & meditationem verbi, ad vsum Cœnæ Dominicæ, & ad solennes supplicationes, præter Dominicam in Septimana feria quarta & sexta plerisq; in locis fierent: seruata illis diebus fuerunt etiam ieiunia, vt ad auditum & meditationem verbi

IIII. & VI. feria cōuentus & ieiunia.

maior

maior intentio atq; ad supplicationes publicas excitatior esset deuotio. Vtq; ostenderetur ad hunc finem directum debere esse ieiunium, cœnam Dominicam illis diebus administrabant circa horam nonam (sicut ipsi horas numerabant) & posteà soluebant ieiunium. Sicut hæc consuetudo describitur apud Epiphanium in compendiaria doctrina.

Et contra Aërium Clemens etiam Alexandrinus quinto Stromatum meminit ieiunij die Mercurij & Veneris. Et Origenes in Leuiticum (quod scriptum alij Cyrillo, alij Hesychio tribuunt) dicit: Habemus quartam & sextam Septimanæ dies, quibus solenniter ieiunamus. Et si in hanc sententiam intelligatur, quod extat in Ignatij Epistola ad Philippenses (quartam feriam & Parasceuen ieiunantes, reliquias pauperibus erogetis) nihil habet incommodi. Illis verò diebus communionem celebratam ad horam nonam vel vesperam Cassander multis exemplis ostendit, & colligitur ex Chrysostomi prima Epistola ad Innocentium. Eadem de causa, quia ante festum Paschatis publicam agebant pœnitentiam vel baptizandi vel lapsi, vt in festo absoluerentur & baptizarentur: & quia tota Ecclesia ad feriam meditationem passionis & resurrectionis Christi, & ad communem ac solennem communionem cum reconciliatis & baptizatis tunc se præparabat: obseruatum fuit ie- Ieiunium Paschale.

iunium, quod Paschale tunc vocârunt, posteà verò quadragesimale nominatum fuit: sicut Irenæi historia apud Eusebium testatur. Et Origenes etiam in hanc sententiam dicit: Habemus Quadragesimæ dies ieiunijs consecratos.

Liberæ obseruationes.

Quòd igitur ad caussas seu fines ieiunij attinet, hæc primitiuæ Ecclesiæ exempla ad Scripturæ normam non malè conueniunt. Tempus verò talium ieiuniorum, sine superstitiosis Legibus, ordinis gratia, liberè & dissimiliter seruatum fuisse, historiæ ostendunt. Quidam enim non sexta feria, sed die sabbati Synaxes celebrabant & ieiunabant. Aegyptij verò sabbato participabant quidem mysteria, sed non ieiunabant, sicut Socrates refert lib. 5. cap. 22.

Et ne opinio necessitatis inde oriretur, quasi auditus, meditatio verbi, oratio, & vsus cœnæ Dominicæ, non possent absq; ceremoniali illo ieiunio fieri: noluerunt die Dominico, qui ad spiritualia illa exercitia præcipuè destinatus erat, ieiunare. Cumq; referente Hieronymo, in multis Ecclesijs quotidiè communicarent, non tamen quotidiè ieiunârunt.

Irenæus de ieiunij Paschalis diuersitate.

Valdè illustris verò extat locus in Epistola Irenæi, quam describit Eusebius libro 5. cap. 24. Dicit enim: In forma siue in modo ieiunij Paschalis magnam esse diuersitatem, seu obseruationes dissimiles: quidam enim, inquit, vnum diem ante Pascha ieiunant, quidam duos, alij verò plu-

rò plures dies, alij quadraginta, diurnas & nocturnas horas supputantes pro die. Et hæc ποικιλία, varietas seu diuersitas obseruationum ieiunij, non tam nostra, inquit, ætate primùm capta & facta est (γεγονυῖα) sed longè antè, illorum scilicet tempore, qui ante nos fuerunt. Et rationem illius diuersitatis reddit sententia obscuriore quidem, sed quæ diligenter obseruanda est.

Verba illius hæc sunt: τῶν παρὰ τὸ ἀκριβὲς, ὡς εἰκὸς, κρατούντων τὴν καθ᾽ ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν συνήθειαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποιηκότων. Hanc sententiam Ruffinus suo more mala fide ita reddidit: Capit hæc diuersitas ab illis, vt opinor, qui non simpliciter, quod ab initio traditum est, tenentes in alium morem, vel per negligentiam, vel per imperitiam postmodum decidere. Musculus ita vertit: Capit per eos, qui præter accuratam diligentiam rerum habenis potiti, simplicem & vulgatam consuetudinem pòst habuerunt ac mutârunt.

Sed κρατούντων non ponitur absolutè, sed refertur ad συνήθειαν. Et εἰς τὸ μετέπειτα ποιεῖν non est post habere, sed in futurum aliquid facere seu ordinare. Propius igitur ad veram sententiam accedit Christophorsonus Angelus interpres. Varietas illa ieiunij capit apud Maiores nostros, qui, vt coniectura assequi licet, non accuratè consuetudinem eo-

ſchalium, vtpotè ex ſimplici idiotiſmo ortas, παρὰ τὸ ἀκριβὲς, hoc eſt, non accuratè obſeruaſſe, & inde ortam fuiſſe illam in forma Ieiunij diuerſitatem. Ex hac igitur Irenæi ſententia, quæ tàm certa & autentica eſt, quòd tunc ſine contradictione, ad componendam grauiſſimam de feſto Paſchatis controuerſiam oppoſita fuit, manifeſtū eſt, Apocrypha ſuppoſititia, & adulterina eſſe, quæ in conſtitutionibus, canonibus, & alijs Scriptis ſub nomine & titulo Apoſtolorum narrantur de mandato, ſtatuto, aut traditione Apoſtolorum, quòd ad ieiunium Paſchale ſeu Quadrageſimale attinet.

Addit autem Irenæus præclaram ſententiam: Ad vnitatem veræ fidei non opus eſſe ſimilitudine rituum in ieiunijs. Illi, inquit, in tali diuerſitate ieiunij pacem inter ſe coluerunt, καὶ ἡ διαφονία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. Et diſſonantia ieiunij fidei conſonantiam non turbat vel deſtruit, ſed magis commendat aut potius conſtabilit, quòd ſcilicèt regnum Dei non ſit eſca vel potus. Hæc ſententia ideò benè notanda eſt, poſteri enim ex libera & diſſimili illa conſuetudine ieiunij paſchalis fecerunt Legem adeò rigidam, vt ideò Aërius hæreticus iudicatus fuerit, ſicut poſteà Ambroſij & aliorū ſententias de Quadrageſimæ neceſſitate exponemus. Alia Irenæi ſententia.

Eſt & hoc diligenter obſeruandum, quòd vetus Eccleſia, ſicut oſtendimus, habuit cauſas ieiuniorum,

niorum, IIII.& VI. *feria,atq; etiam ante Pascha, Scripturæ exemplis consentaneas. Posteà verò cum caussæ illæ desijssent, sublatæ & mutatæ essent, hoc est, cum* IIII.& VI. *feria non amplius Synaxes celebrarentur: nec ante Pascha, vel baptizandi, vel lapsi publicam pœnitentiam agerent, ipsum tamen opus operatũ ieiunij lege rigidißima, & opinione neceßitatis retentum fuit. Cumq; fines ieiuniorum illi, quos veterem Ecclesiam iuxta Scripturæ exempla respexisse ostendimus, iam exoleuissent: affinxerunt opiniones de merito reconciliationis, expiationis peccatorum, salutis, & vitæ æternæ. Hæ veræ historicæ obseruationes, ad totam hanc de ieiunio controuersiam plus afferunt lucis, quàm prolixæ disputationes.*

OBSER-



OBSERVATIO EX IGNATII, ATTALI ET IRENÆI historia, quomodo primis illis temporibus, superstitiosæ leges & opiniones de ieiunijs motæ & statim reiectæ fuerint.

PERGAMVS *iam ostendere, quomodo antiquißimis etiam primitiuæ Ecclesiæ temporibus, simplices quidam, intentione non mala, ad superstitiosas traditionum leges & opiniones inclinârint, & quomodo repreßis opinionibus rectius instituti fuerint.*

Extat Ignatij Epistola ad Heronem diaconũ Antiochenũ, vnde intelligi potest, & quæ fuerit Apostolica doctrina de ieiunio ac temperantia, et quæ superstitiosæ opiniones in exercitio ieiuniorũ tũc cæperint irrepere. Verba hæc sunt: νηστείαις καὶ δεήσεσι σχόλαζε, ἀλλὰ μὴ ἀμέτρως, ἵνα μὴ σαυτὸν καταβάλῃς, οἴνου καὶ κρεῶν μὴ παντῃ ἀπέχου· οὐ γάρ ἐστι βδελυκτά, *ieiunijs & orationibus vacato, seu operam dato, sed non immodicè, immoderatè aut nimium, ne teipsum deijcias aut destruas, à vino & carnibus non penitus abstineto, neq; enim abominabilia sunt. Et addit testimonia, quia, inquit, Scriptura dicit: Bona terræ comedetis, carnem vt olera manducabitis. Item: Vinum lætificat cor hominis, oleum exhilarat, & panis confirmat. Sed hæc sumenda sunt, inquit,* μεμετρημένως καὶ εὐτάκτως ὡς θεοῦ χορηγοῦντος, *moderatè & sobriè, tanquã Deo ea subministrante.* Ignatius ad Heronem.

quis

quis enim sine ipso vel edit vel bibit, quicquid bonum, quicquid egregium est, ipsius est. Et non multò pòst subiungit: Quicunque dicit aliquid παρὰ τὰ διατεταγμένα præter ea quæ mandata sunt, etiamsi fidedignus sit, etiamsi ieiunet, etiamsi virginitatem seruet, etiamsi prophetet & signa faciet, lupus tibi habeatur sub ouis pelle ouium exitium machinans.

Ignatius de cibis.

Et in Epistola ad Philadelphenses: Si quis in reliquis rectè sentiat τινὰ δὲ τῶν βρωμάτων, ex cibis autem quosdã vocet abominabiles, ille ἔνοικον inhabitatorem habet diaconem apostatam. Fuerunt igitur Ignatij tempore, circa annum 110. qui à cibis quibusdam, maximè à carne & vino sub specie religionis abstinuerunt, & immodicis ieiunijs corpora læsrũt. Ignatius verò opponit fundamentum ex verbo Dei, Omnem creaturam Dei esse bonam, & nihil reijciendum si cum gratiarum actione sumatur. Illas verò Scripturæ sententias præcipuè allegat, quæ docent liberè posse sumi etiam ea, quæ in cibis bona seu lauta sunt, quæ corpus exhilarant, cor confirmant & lætificant, si sobriè & moderatè hoc fiat. Ostendit etiã fuisse tunc quosdam, qui invsitatis ieiunijs voluerint sibi authoritatem conciliare stabiliendi ea, quæ à Domino mandata non sunt.

De lautis cibis.

Memorabilis præterea historia extat apud Eusebium, lib. 5. cap. 3. quam ex epistola Ecclesiarum Galliæ descripsit. Vndè colligitur, traditionem

illam

illam de ieiunio in pane & aqua, & exemplum Essæorum, de quibus paulò antè diximus, cœpisse etiam in Ecclesiam irrepere, non quidem ea opinione, quasi reliqui cibi vel à diabolo essent, vel per se abominabiles, sed δι' ἄσκησιν, sicut apocryphi canones loquuntur, hoc est, quòd existimârunt, se tali abstinentia certorum ciborum peculiarem cultum diuinum exercere. Ita autem Eusebius historiam illam describit: Cùm Alcibiades vnus ex numero martyrum (πάνυ αὐχμηρῶς βιοῦντος) admodum squalidè, sordidè, aridè, seu vili cibo vitam instituisset, & ante illud tempus nihil omninò aliud quàm solum panem & aquam in cibum & potum sumpsisset, ac conaretur etiam in carcere eodem modo vitam degere Attalo (qui sicut cap. 1. Gallica Epistola dicit, iudicabatur columna & firmamentum Ecclesiarum esse (post primum agona in amphitheatro confectum, reuelatum est, Alcibiadem (μὴ καλῶς) non benè seu rectè facere, quòd creaturis Dei non vteretur, & indè alijs (τύπον) exemplar scādali relinqueret. Alcibiades verò ita persuasus πάντων ἀνέδην μετελάμβανε, libere, promiscuè, sine discrimine, absq; delectu & sine prohibitione (hæc omnia enim significa ἀνέδην) omne genus ciborum capessebat & Deo gratias agebat. Et additur hoc Epiphonema: Non enim ἀνεπίσκεπτοι visitatione gratiæ diuinæ destituti erant, sed Spiritus sanctus erat ipsis σύμβουλος, consiliarius, consultor seu

Essæica & traditiones in Ecclesiā.

Alcibiadis abstinentia ab Attalo reprehensa.

Cibi absque delectu.

seu dator consilij. Hæc Eusebius ex epistola martyrum, vnde manifestè apparet, quosdam tunc circa annum Domini 170. ἄσκησιν, hoc est, exercitiũ cultus diuini posuisse in dura seu austera vita vel cibis vilioribus, & opinione cultus abstinuisse à cibus melioribus. Quia verò inter reliqua miracula, etiam Prophetiæ donum tunc adhuc in Ecclesia durabat, sicut Eusebius illo in loco indicat, responso Spiritus sancti, ex loco 1. Tim. 4. opinio illa reiecta & refutata fuit. Et Alcibiades sententiam Scripturæ edoctus, posteà sine discrimine & delectu quibusuis cibis cum gratiarũ actione vsus fuit. Et Epiphonema Epistolæ dicit, peculiare beneficium Dei fuisse, quod Ecclesia in illo errore non fuit relicta, sed à Spiritu sancto edocta de libertate Christiana in quibusuis cibis.

Elusiones Pontificiorum.

Hoc valde illustre testimonium est, considerentur autem, quomodo Pontificij illud eludere conentur: Quidam dicunt, Alcibiadem abstinuisse à reliquis cibis ea opinione, quasi abominabiles essent, et hanc opinionem fuisse damnatam, vt is sit sensus huius historiæ, sicut canon Clementis dicit: Si quis non propter ἄσκησιν exercitium cultus, sed propter abominationem abstinet à carnibus & similibus cibis, communione priuetur. Sed historia Alcibiadis nõ dicit, ipsum posteà alia opinione, scilicet propter ἄσκησιν à certis cibis abstinuisse, sed disertè dicit, ipsum posteà sine discrimine & delectu quibusuis cibis cum gratiarũ actione vsum,

ne vsum, & nihilominus cultũ diuinum exercuisse. Alij opponunt quod in eadẽ Epistola Biblis martyr ex Ruffini versione dicit: Vehementer erratis quod putatis infantium visceribus vesci Christianos, qui ne irrationalium quidem animalium carnibus, vescuntur. Sed textus non loquitur de carnibus sed de sanguine, verba enim ita habent in epistola Martyrũ: οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξὸν, quibus ne irrationaliũ quidem animantium sanguinem comedere fas est. Respiciunt enim ad decretum Apostolorum Act. 15. cuius obseruatio tum adhuc hæsit in Ecclesia. Adeò itaque veris antiquitatis exemplis Pontificiorũ sententia de ieiunijs nõ est consentanea, vt ad ea eludenda cogantur quæuis sophismata cõquirere, sed frustra & nequicquam, adeò manifesta est veritas.

Ruffini Versio.

Huc pertinet etiam locus Irenæi apud Eusebium lib. 5. cap. 24. Cùm enim Victor Romanus Pontifex, in Ecclesias Asiaticas propter dissimilẽ obseruationem festi Paschatis, tanquam non orthodoxas acriter inueheretur, & eas à communione excludere conaretur. Irenæus scribit, non de die Paschatis solùm, sed etiam de ieiunij ratione & modo, istam controversiam constitutam esse. Ergo de ieiunio Paschali, quod nunc quadragesimale vocatur, voluerunt tunc quidam cum Romano Episcopo leges ferre, opinione necessitatis sub pœna excommunicationis, quando, quot diebus, quandiu & quomodo ieiunandum esset:.

Nota de quadragesima ex Irenæo.

esset: Sed Irenæus respondit, liberas & dissimiles esse illas obseruationes, ad quarum similitudinem Ecclesiæ non sint adigendæ, nec propter dissimilitudinem, quasi in fide ἑτερόδοξαι damnandæ. Et rationes adducit grauissimas, quia consuetudines illæ nō ex mandato Domini, vel ex præscripto Apostolorum, sed ex idiotismo ortæ sint, quibus viri Apostolici noluerint obligari opinione necessitatis: Et talem liberam dissimilitudinem rituū in Adiaphoris, non tantùm non rumpere, sed magis commendare & stabilire vnitatem & veritatem fidei, quòd scilicèt fides & regnum Dei non consistat in cibo & potu & similibus externis ritibus sicut paulò antè sententiam Irenæi ex ipsius verbis exposuimus. Ita ergò primis illis temporibus, superstitiosæ leges & opiniones de ieiunijs, moueri quidem cæperunt, sed graui authoritate repressæ & refutatæ fuerunt, quæ historiæ ideò diligentius obseruandæ sunt, posterioribus enim temporibus leges & opiniones illæ de ieiunijs tanquàm Apostolicæ, sub specie magnæ religionis recipi, probari & magnis encomijs cōmendari cæperunt. In qua iudiciorum diuersitate optima est Tertulliani Regula: Quod primum verum, adulterinum verò quodcunq; posterius.

QVO-

QVOMODO ABSTINENTIA AC prohibitio vini & carnium in Tatiano & Seuero damnata sit.

IN historia Ecclesiastia vtiliter hoc obseruari potest, quòd opiniones quædam superstitiosæ & minus sanæ, sæpius ab hominibus non malis primùm sparsæ & vsurpatæ, atq; in illis aliquandiu toleratæ fuerunt. Posteà verò quandò illæ ipsæ opiniones craßius proponi, & rigidius defendi cœperunt, tanquam hæreticæ damnatæ fuerunt, ita sententia quædam de libero arbitrio minus commodæ & sanæ, à patribus anteà vsurpatæ & in illis toleratæ, posteà in Pelagio damnatæ fuerũt. Eodem modo quod in therapeutis Philonis nõ tolleratum tãtùm, verumetiam laudatum fuerat, posteà in Encratitis & Seuerianis, craßius illud tradentibus & defendentibus, damnatum fuit. Suprà enim diximus, therapeutas Philonis sub titulo & nomine ἐγκρατείας continentiæ vel abstinentiæ, penitus abstinuisse à carnibus & vino. Ex Tatiani verò schola, posteà circiter annum Tatiani. *Domini 180. progreßi fuerunt, qui se appellauerunt ἐγκρατῆς, sicut Irenæus apud Eusebium lo-* Encratitæ. *quitur: Vel ἐγκρατίτας, sicut Epiphanius loquitur. Illi iuxta Irenæi descriptionem τῶν ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, abstinentiam à carnibus animantium introduxerunt. Atqui ex Apocryphis*

& ex Alcibiadis historia ostendimus, abstinentiã illam etiam anteà ab alijs vsurpatam fuisse. Epiphanius dicit, ἐμψυχοφαγίαν ἀπαζορεύουσι animantiũ manducationẽ interdicũt seu probibẽt. Et de Seuerianis idẽ dicit: οἴνου παντελῶς ἀπέχονται, A vino omninò abstinent. Sed vtrunq; etiam Philonis θεραπευταὶ fecerunt, qui de vini abstinentia hanc reddiderunt rationem, quia vinum sit pharmacum ἀφροσύνης dementiæ. Eandẽ verò rationem Encratitæ etiam & Seueriani, sed crassius, proposuerunt. Vinum scilicèt θολοῦν, turbare mentẽ hominis, et iam ad libidines, iam ad irã, iam ad insaniã excitare, atq; hoc probârunt exemplis Noë, Loth, &c. Dixerunt autẽ indè hoc fieri, quia serpens seu diabolus terræ commixtus vitem produxerit, & venenum illud draconis in vino, ita turbare mentem, atq; ideò vinum esse diabolicũ, ac proptereà vtentes vino esse ἀνόμους καὶ ἁμαρτάδας, peccatores et præuaricatores. Et sanè si vinum per se esset causa dementiæ, & carnes causa prauæ concupiscentiæ, omninò sequeretur nõ esse bonas Dei creaturas. Sed Epiphanius rectè respondet, non vini sed intemperantiæ culpã esse, quæ in alijs etiã rebus rectè prohibeatur.

Causa abstinentiæ à vino.

Therapeutæ Philonis & alij dixerunt, à carnibus, ideo abstinendũ, quia prauas concupiscentias prouocent & inflamment. Quia verò prauas illas concupiscentias prouocare & augere peccatum est. Encratitæ rationem illam crassius ali-

quantò exposuerunt, dixerunt enim, sicut Epiphanius scribit, βδελύσσειν καὶ ἀπαγορεύειν, abominari & prohibere manducationem animantium, κατὰ φόβον καὶ ἴνδαλμα, propter metū et imaginatiuum quasi spectrū, ne damnarentur ob perceptionem carnium animantiū. Ita superstitiosæ illæ opiniones, quandò in errores nimiū crassos eruperunt, tanquàm hæreses damnatæ sunt. Et hoc quidem modo aliquantū repressæ fuerunt superstitiones, sed tamen ex illis alio prætextu, alia specie & opinione semper aliquid etiā posteà adhæsit: Esum enim carniū tempore ieiunij, posteà etiam prohibuerunt ex hoc capite, quòd vitiosas cōcupiscentias prouocet & inflāmet, quòd cum peccatū sit, ideò dixerunt pœnā damnationis incurrere eos, qui prohibitis temporibus carnib. etiam moderatè vescerentur. Et Carthusiensiū regula esum carnium per totam vitam, sub pœna æternæ damnationis prohibet. Hoc certè est illud ipsum ἴνδαλμα, imaginariū illud spectrū, metus damnationis propter esum carnium, sicut Encratitarum opinio apud Epiphaniū describitur. Ita quòd in Encratitis dānatur, hoc in alijs laudatur, modò aliam speciem induat. Epiphanius, qui ipse alibi prohibitionem carnium laudat, hoc loco dicit: Tatianum interdixisse esum carnium, οὐχ' ἕνεκεν ἐγκρατείας, non continentiæ, temperantiæ, aut moderationis causa, cùm ipse scribat, quòd Tatiani vocârint se ἐγκρατίτας, quodqúe toto suo in-

Abstinentiæ carniū causa.

Nota.

Carthusienses.

Epiphanius

stituto ἐγκράτειαν prædicârint, adeò, vt ne in mysterijs quidem vino voluerint vti, sed aqua, vndè dicti fuerunt ὑδροπαραστάται, sed temperantiam & sobrietatem, quam Scriptura præcipit, existimârunt sitam esse in prohibitione vini & carnium, & non aliter posse præstari nisi per abstinentiam à vino & carnibus. Debuisset igitur Epiphanius de carnibus dicere, sicut de vino dixerat. Non in carnibus, sed in intemperantia vitium esse, & in esu carnium, sicut in alijs etiam cibis, adhibendam esse temperantiam, atque hoc modo moderatè vesci carnibus non esse peccatum. Sed errores non rectè possunt refutari ab illis, qui Clemens. *aliqua ex parte in eodem luto hærent. Clemens lib. 3. stromatum dicit, librum à Tatiano fuisse compositum hoc titulo: De perfectione secundum Saluatorem. Vndè colligi potest, quòd opinione perfectionis abstinentiam à vino & carnibus indixerit. Et tales historicæ obseruationes de multis rebus commonefactiones præbent.*

QVÆ FVERINT LEGES ILLÆ ieiuniorum, quas historiæ à Montano hæretico latas & ab Ecclesia illius temporis reiectas fuisse referunt.

IN *hoc Historici consentiunt, non diu post Tatianũ cœpisse Montanum phanatica sua dogmata, sub prætextu nouæ Prophetiæ, quam fingebat*

gebat Paracleti reuelationem esse, spargere. Inter errores verò, & damnata Montani dogmata vnum etiam caput de ieiuniјs fuisse inter omnes conuenit. Qualis verò fuerit Montanistarum de ieiuniјs opinio, quæ iudicio Ecclesiæ catholicæ explosa & tunc damnata fuit, non satis perspicuè et diligenter, ab illis qui catalogos hæreticorum descripserunt, annotatum est: Multos quidem illis temporibus scripsisse refutationes dogmatũ Montani, Eusebius lib. 5. cap. 15. & 16. notatis ipsorum nominibus, testatur: sed eorum Scripta ad nostra tempora non peruenerunt. Ex Apollonij verò confutationibus verba quædam, Eusebius lib. 5. cap. 17. describit, in quibus ieiuniorum Montanicorum mentio fit, sed valde paucis verbis: Hic est, inquit, nouicius ille doctor, ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui de ieiuniјs leges tulit, seu potius, qui ieiunia certis legib. determinauit, definiuit vel ordinauit, hoc enim verba propriè significant. Atq; indè reliqui etiam historici dicunt, Montanum fecisse leges de ieiuniјs, quos primitiua illa Ecclesia reiecerit & damnârit, quæ verò & quales istæ Montani leges fuerint, nemo fermè certò explicat. Idq; inde factum est, quòd ex posteriorib. plerig;, vel easdem, vel similes de ieiuniјs leges amplexi sunt: quomodò igitur in Mõtano illud refutarẽt, quod ipsi amplectebantur? Ita Epiphanius, qui ipse leges de temporib. ieiuniorum & de ciborum delectu amplectitur, nec rectè recitat, nec refu-

Montanus.

Apollonius.

Leges ieiuniorum.

Epiphanius errorē Montani non rectè describit.

tat Montanistarum leges de ieiunijs, sed affingit ipsis hanc opinionem, ἀπέχεσθαι τῶν βρωμάτων παραγγέλλουσι, οὐχ ἕνεκεν πολιτείας προτρεπόμενοι, οὐχ ἕνεκεν ἀρετῆς μείζονος καὶ βραβείων καὶ στεφάνων, ἀλλὰ βδελυκτὰ τὰ ὑπὸ κυρίου γεγενημένα ἡγουμένοι, hoc est, præcipiunt abstinere à cibis, non disciplinæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia, non præmiorum & coronarum gratia, sed quod ea quæ à Domino facta sunt abominabilia iudicent. Ita Epiphanius. Sed ex vetustißimis nemo illam opinionem Montano tribuit, & quia paulò antè opinio illa in Tatiano publicè damnata fuerat, Montanus sine dubio dogmati suo de ieiunijs, non blasphemam & damnatam hanc, sed aliam plausibiliorem speciē circundedit, maximè cùm fingeret se ex paracleti reuelatione ad meliorem & perfectiorem Ecclesiæ disciplinam dogmata sua proferre. Et ipse Epiphanius tribuit Montano hoc testimonium, quod totam scripturam, vetus & nouum Testamentum, receperit, Ergò non docuit cibos à Deo creatos abominabiles esse, hoc enim est contra doctrinam noui Testamenti.

Theodoretus dicit, Montanum introduxisse νηστείας καινὰς παρὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἔθος, noua ieiunia præter Ecclesiæ morem & consuetudinem, sed quæ aut qualia illa fuerint, nō explicat. Quales verò fuerint, Montani leges de ieiunio indè aliquomodò colligi potest, quod apud Eusebium

sebium libro quinto, capite tertio. Gallicæ Ecclesiæ cùm ad Asiaticas de Montani erroribus scriberent, historiam de Alcibiadis abstinentia ab Attalo reprehensa, Epistolæ illi inseruerunt, quodqúe literas illas Irenæo, qui de tempore ieiunij contra Victorem disputauit, perferendas tradiderunt. Vndè non obscurè conijcere licèt, de tempore ieiunij, & de discrimine seu delectu ciborum, Montanum leges tulisse. Montani leges quales.

Sed quia coniecturis in re tanta non est fidendum, age producamus testem, qui & rectissimè intellexit, & omnium certissimè testari poterit, quæ & quales fuerint Montani leges de ieiunijs, quas Ecclesia tunc reiecit & damnauit. Tertullianum enim ad Montani partes defecisse, & eas contra Ecclesiam publicis Scriptis defendisse, constat.

Et Hieronymus testatur, ipsum specialiter contra Ecclesiam inter cætera texuisse volumen de ieiunijs, quod in prioribus Tertulliani editionibus desideratum fuit, sed in Lutetiana editione additum iam extat, & ita conscriptum est, vt multis verbis explicet, & quæ fuerint Montani leges de ieiunijs, & quibus argumentis Montanistæ leges suas de ieiunijs contra Ecclesiam defenderint. Et vicissim ex quibus fundamentis Ecclesia istas Montanistarũ leges improbârit & refutârit. Atq; ex hoc testimonio quod de hac cõtrouersia certissimũ, atq; omni exceptione maius est, Tertullianus Montanista.

rectè & manifestè agnoscemus, quæ fuerint Montani leges de ieiunijs, ab Ecclesia tunc reprobatæ et damnatæ. Apparebit etiā indè, qua fide Epiphanius Montani errorem de ieiunijs descripserit, & quomodò sequens ætas ad leges illas ieiuniorum in Montano anteà damnatas, prætextu & admiratione disciplinæ relapsa sit. Atque propter hanc causam singulare beneficium Dei esse iudico, quod scriptum illud Tertulliani de ieiunijs, denuò in lucem prodijt: Inde enim iudicare possumus, quales & vndè sunt traditiones illæ de ieiunijs, quæ apud plerosq; etiam patres iactantur. Sed præcipua capita ad hanc controuersiam pertinentia ex libro illo Tertulliani describemus, & quidem ipsis Tertulliani verbis.

EX TERTVLLIANI LIBRO DE ieiunijs.

SCribit igitur Tertullianus de ieiunio aduersus psychicos, hoc est, sicut Hieronymus dicit, contra Ecclesiam, se enim Montanistas vocabant spirituales, reliquos verò animales. Et in exordio dicit, se contra illos scribere, qui paracleto Montani controuersiam faciebant, & nouam eius prophetiam recusabant. Quid autem Ecclesia in Montanistarum legibus de ieiunio reprehenderit ita, exponit Tertullianus. Arguunt nos, inquit, quòd ieiunia propria custodiamus, quòd stationes plerunq; in vesperam producamus, quod etiā xerophagias obseruamus, siccantes

Montanistę de ieiunijs quomodò.

tes cibum ab omni carne & omni virulentia, & vuidioribus quibusq; pomis, nec quid vinositatis vel edamus vel potemus, lauacri quoq; abstinentiam congruētem arido victui seruemus. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præscribāt. Si humana præsumptio est, hæresin iudicandam: Si spiritualis indictio est, Pseudoprophetiam pronunciandam. Hæc igitur Catholici in Montanorum ieiunijs referente Tertulliano reprehenderunt. Posteà exponit etiā, quæ fuerit tunc doctrina & sententia Ecclesiæ de ieiunio. *In Euangelio illos dies, inquit, ieiunijs determinatos putant, in quibus oblatus est sponsus, scilicèt in hebdomada ante Pascha, & hos esse iam solos legitimos Christianorum, abolitis legalibus vetustatibus. Itaq; de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ disciplinæ, pro temporibus & causis cuiusq;, sic & Apostolos obseruasse, nullum aliud imponentes iugum certorum, & in commune obeundorum ieiuniorum, & proindè nec stationum, quæ & ipsæ suos quidem dies habeant, quartæ feriæ & sextæ, passiuè tamen currant, non sub lege præcepti, neq; vltra supremum diei, quandò & orationes ferè hora nona concludant, &c.* Tertiò recitat etiā, quæ argumenta et ex quib. fundamentis, Ecclesia tunc Montanistis oppofuerit, *xerophagias dicunt nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ superstitioni, quales castimoniæ Apim & Isidem & magnam*

Quid tunc Ecclesia de ieiunijs.

Fundamenta Ecclesiæ contra Mōtanistas.

gnam matrem certorum eduliorum exceptione purificăt, cùm fides in Christo libera, ne Iudaicæ quidem legi abstinentiam quorundam ciborum debeat, semel in totum macellum ab Apostolo admissa, detestatore eorum qui iubeant cibis abstinere à Deo conditis, & ideò nos Montanistas, ita tunc prænotatos. Sic & cum Galatis nos quoq; percuti aiunt, obseruatores dierum, mensium & annorum. Ioculantur intereà, &. Esaiam pronunciasse, non abstinentiam cibi, sed opera iustitiæ Dominum elegisse. Et ipsum Dominum in Euangelio ad omnem circa victus scrupulositatem compendio respondisse: Non his coinquinari hominem, quæ in os inferuntur, sed quæ ex ore proferuntur, cùm & ipse Dominus manducaret & biberet, vsq; in notationẽ. Ecce homo vorator & potator: Sic et Apostolum dicere, quòd esca nos Deo non commendet, neq; abundantes si edamus, neq; deficientes si nõ edamus. His addunt superuacua, nec adeò necessaria existimanda dilati vel diminuti cibi officia præponente Deo iustitiæ opera. Diligẽdum esse Deum et proximum, in his enim duobus præceptis totam legem pendere & Prophetas, non in intestinorum nostrorum inanitate. His verbis Tertullianus describit argumenta & fundamenta Ecclesiasticorum cõtra Montanistas.

Quartò texit Tertullianus Apologiam Montanici dogmatis, vbi opiniones ipsorum de ieiunio

nio

nio multis verbis describit. Nos capita tantùm ipsius Tertulliani verbis excerpemus, reliqua in ipso Tertulliano, qui volet leget. Affirmare igitur, inquit, nos Montanistæ debemus, quantum inanitas ista intestinorum apud Deum valeat, & ante omnia ostendendum, vnde ratio ipsa processerit hoc modo promerendi Deum, tunc enim agnoscetur obseruationis necessitas. Et disputat mandatum ieiunij fuisse, quòd Adamo in Paradiso datum fuit, Non comèdes de arbore scientiæ, &c. Montani phrases de ieiunio. Promereri Deum. Necessitas. Adam.

*Atque ita Deum ostendisse, cibum pro veneno deputandum, & antidotum famem sumendam, per quam mortis causa purgetur. Item: cùm Deus ieiunium mandet, & animum conquassatum (vtique cibi angustijs) sacrificium appellet, ergò interdicto cibo & obseruato eo præcepto, primordiale delictum expiatur, vt homo per eandem materiam causa satis Deo faciat per quam offenderat, hoc est, per cibi interdictionem, atque ita salutem æmulo modo redaccenderet inedia, sicut extinxerat sagina. Item: primordiale delictum maioris abstinentiæ operatione expiandum est. Et introducens exempla Mosis & Heliæ addit: Tãta est circumscripti victus prærogatiua, vt Deum præstet homini contubernalẽ parem pari, quia scilicet iuxta Scripturã Deus nõ edit. Itẽ: Ieiuniũ, inquit, iratum Deũ homini reconciliat, vt Samuel ostendit in Massphat. Per inediã Nini*uede Purgatio mortis. Expiatio. Satisfactio. Salus. Reconciliatio.

Liberatio. *ue de exitio prædicata liberatur. Dicit etiam ad*
Exoratio. *exorandam iram Dei, ad elimanda peccata, ad*
Gratia. Tutela. *impetrandam tutelam Dei & gratiam, necessaria esse ieiunia. Item, non modò periculorũ auersionem & delictorum obliterationem, sed & sacramentorum agnitionem ieiunia de Deo merentur, vt in Daniele. Dicit etiam Christum*
Ieiunium Christi. *in deserto, cùm quadraginta dieb. ieiunaret, præstituisse legẽ de ieiunijs transigendis. Et Exemplo de Propheta illo, cui Deus prohibuerat, ne comederet panem in Bethel, 3. Reg. 13. vtitur ad stabiliendas Montani leges de ieiunio.*

De ciborum verò delectu ita disputat montanisans Tertullianus. Exceptio, inquit, quorundam eduliorum portionale ieiunium est, & vocat interdictionem cibi. Exceptio & interdictio quorundam ciborum. *Et xerophagias conatur probare ex Daniele, quodq́ Dauid cinerem sicut panem ederit. Vini abstinentiam ab exemplo Samuelis, Aäronis & Nazaræorum probat.*

De stationibus quæ in serum producantur, & de solenni constitutione siue lege Montani, quandò, siue quibus diebus sit ieiunandum, disertis verbis dicit: Illa carere Scripturæ authoritate, sed obseruari ex traditione, de qua ita inquit: A quocunq́ institutore ista sunt, siue spirituali siue tantùm fideli, certè Deo currunt, hoc est, in honorem Dei fiunt. Ergò non sunt à spiritu diaboli. Montanica sunt ex traditione.

Quòd verò Ecclesiastici dicebant, præter ea solennia,

solennia, quæ vel Scripturis vel traditionibus maiorum constituta sunt, nihil obseruationis amplius adijciendum ob illicitũ innouationis. Adhac Tertullianus ita respondet, vt ostendat quæ fuerint Ecclesiæ verè primitiuæ ieiunia, & quæ postea ac quomodò accesserint. *Certè, inqt, vos præter Pascha, ieiunantes citra illos dies, quib. oblatus est sponsus, etiã stationum (scilicet quarta & sextæ feriæ) semiieiunia (scilicet quia sine ciborum delectu & tantùm vsq; ad horam nonam) interponentes, interdum etiam pane & aqua victitates, vt cuiq; visum est. Et respõdetis quidẽ ex arbitrio hæc agi, nõ ex imperio. Mouistis igitur gradum excedendo traditionem maiorum, cùm, quæ non sunt constituta, obitis. Si hoc vestro arbitrio permittitis, cur non idem Paracleti, scilicet Montani, imperio datis? Certè inquit Episcopi sæpè vniuersæ plebi mandare assolent ieiunia, ex aliqua sollicitudinis Ecclesiasticæ causa imminentiũ siue Ecclesiasticarum tentationum, siue mundialium plagarum, quare ergò nõ Paracletus ταπεινοφρόσυνην indicaret, & talem disciplinam mandaret.* Notâ. Indicebãtur ieiunia.

Ad argumenta Ecclesiasticorum ita respondet: *Paulus ad Galatas disputat contra veteres legales solennitates: Sed Montani constitutiones non sunt vetera illa, sed noua solennia.* Ad locum 1. Tim. 4. ita respondet: *Paulus damnat hæreticos perpetuam abstinentiam præcepturos, ad destruen-* Gal. 1. Tim. 4.

destruenda et despicienda opera Creatoris, quales fuerunt Martion & Tatianus. Sed quantula, inquit, apud nos est interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas, exceptis scilicèt Sabbathis & Dominicis, offerimus Deo, abstinentes ab eis, quæ non reijcimus, sed differimus. Paulus verò accusat illos castigatores, & interdictores victus, qui non ex officio in honorem Dei, sed ex fastidio in contumelium Creatoris abstinebant.

Tempora ieiuniorum Montani.

In fine Ethnicorum exempla introducit. Omnem, inquit, ταπεινοφροσωύlω etiā ethnici agnoscunt, cùm stupet Cœlum & aret annus nudipedalia denunciantes, Magistratus purpuras ponunt, fasces retrò auertunt, precem indigetant, hostiam instaurant. Alibi verò annuo ritu saccis velati & cinere conspersi, idolis suis inuidiam supplicem obijciunt, balnea & tabernæ in nonam vsque clauduntur. Et ex xerophagijs Isidis & Cibeles dicit Montanica probari. Si enim illi idolis hoc faciunt, cur non potius nos Deo hoc faceremus? cùm & Iudæi hodierni vsq; ad ortum stellarum ieiunia sua producant.

Ethnicorum abstinentia.

In toto verò Scripto & præcipuè in fine, illos qui Montani leges de ieiunijs nolebant recipere, acriter criminatur, quòd temperantiam, humilitatem & ieiunia oderint, gulæ & comessationibus dediti, & omnia Scripturæ dicta de crapula & ebrietate contra illos torquet, eodem prorsus

Nota.

sus

sius modo, sicut Pontificij nunc faciunt, Deus inquit, cibi venter est, pulmo Templum, aqualiculus altare, sacerdos cocus, spiritus nidor, condimenta charismata, & victus prophetia. Item: apud te charitas in cacabis feruet, fides in culinis calet, spes in ferculis iacet, &c. Macies, inquit, non displicet nobis, neque enim ad pondus Deus carnem tribuit sicut nec spiritum ad mensurã, facilius verò per angustam salutis ianuam introibit caro exilior, & ita resuscitabitur caro leuior. Nota.

Hæc ipsis Tertulliani verbis adscripsi, ne quis fingi aliquid criminetur. Et Lector etiam non admonitis adnimaduertit, præcipua capita historiæ de ieiunio, & hisce notationibus comprehendi, clariùs & certius, quàm in omnibus fermè alijs historicis.

Primò enim manifestissimè hinc patet, falsam esse illam descriptionem erroris Montani de ieiunio, quam Epiphanius, sicut suprà notauimus, Montano tribuit. Tertullianus enim Montanista desertè hoc negat, & contrarium prorsus profitetur, Montanum scilicèt interdixisse quosdam cibos non perpetuò seu in vniuersum, sed certis tantùm temporibus, non quòd cibos illos reijciendos aut abominabiles iudicârit, sicut Tatianus, sed disciplina, maioris virtutis & præmiorum gratia. Et ex hac collatione manifestum est, veteres et præcipue Epiphanium, Epiphanius mala fide, &c.

descriptio-

descriptiones hæreseωn accommodasse & intellexisse secundum præcõceptas suas opiniones, quia enim Epiphanius, sicut posteà ostendemus, leges de temporibus ieiunij, & de ciborum prohibitione ipse probauit & vrsit, ideò nec potuit nec voluit Montani leges, sicut primitiua Ecclesia fecerat, inter hæreses referre, sed aliud ipsi tribuit, & affingit, quod Montanus expreßè negat. Illud verò quod Montanus reuera sensit, quodq́ʒ vetus Ecclesia in ipso damnauit, Epiphanius tanquã verum laudat & probat, sicut collatio descriptionis Montanismi, quæ extat apud Tertullianũ & Epiphanium, manifestè ostendit. Et hæc certè nõ est bona fides, debuisset enim Epiphanius veteris Ecclesiæ historiam, quid illa in Montano damnasset, bona fide describere, non suas opiniones substituere. Et hoc diligenter obseruandum est, vt sciamus, quantùm huiusmodi scriptoribus tribuere debeamus, & sequentia ostendent, quantùm Ecclesiæ nocuerint illi, qui iudicia veteris seu primitiuæ Ecclesiæ non bona fide descripserunt, sed ad præconceptas suas opiniones inflexerunt. Indè enim factum est: quòd ij qui posteà Montanum strenuè damnabant, Montani tamen sententiam amplecterentur & sequerentur, sicut mox ostendemus.

Secundò, ex hac etiam Tertulliani descriptione rectè colligitur, quæ fuerit veteris seu primitiuæ Ecclesiæ, vsqʒ ad Tertulliani tempora, per annos fermè ducentos de ieiunio doctrina & sententia,

sententia, Apostolos scilicet docuisse, esse ieiunandum, sed non imposuisse iugum, quod ad tempus attinet, certorum & in commune ex imperio seu mandato obeundorum ieiuniorum: sed illud reliquisse Ecclesiæ & fidelium arbitrio, vt pro temporibus & causis, vel Episcopi indicerent, vel priuati susciperent ieiunia, non ex imperio, nec sub Lege præcepti, sed indifferenter ex arbitrio. His enim verbis Tertullianus Ecclesiæ sententiam Montanistis tunc oppositam describit, ostendit etiam, primitiuam Ecclesiam ieiunia non constituisse in discrimine seu delectu ciborum. Imò interdictionem seu exceptionem certorum eduliorum tempore ieiunij, Ecclesiam tunc tanquam hæresin damnasse, & libertatem ciborum, quò ad conscientiam, etiam tempore ieiunij, magno zelo defendisse. Hoc etiam vetus Ecclesia diligenter tradidit, sicut verba Tertulliani docent, suum quidem locum tribuendum esse ieiunio, sed spirituales cultus seu exercitia iustitiæ & dilectionis, longè anteferenda esse corporalibus ieiuniorum exercitijs. Et ipsum opus operatum ieiunij, seu, vt Tertullianus loquitur, inanitatem intestinorum, per se non esse cultum Dei, nisi scilicet ad veros & pios fines in Scriptura monstratos, referatur. Libertatem igitur, sine opinione necessitatis, in ieiunijs vetus Ecclesia & vsurpauit & defendit, quò ad tempus & quò ad cibos, quibus scilicet diebus & quandiu sit

Ecclesia de temporibus ieiunij.

De ciborum delectu.

Opus operatum ieiunij.

Libertas.

ieiunandum, & quibus cibis sit vtendum. Tertiò colligitur etiam ex hac Tertulliani narratione, quæ obseruationes ieiuniorum receptæ & vsitatæ fuerint in primitiua Ecclesia, Paschale scilicet ieiunium, circa illos dies, quando ablatus est sponsus, quasi solenne, ex more maiorum receptum & vsitatum tunc in Ecclesia fuisse. Quòd verò in illo etiam Paschali ieiunio diuersæ & liberæ fuerint obseruationes, anteà ex Irenæo ostendimus. Et hoc forsan sibi volunt Tertulliani verba, vbi dicit: Citra illos dies quibus sponsus ablatus est ieiunari, hoc est, quod iuxta Irenæi narrationem quidam ieiunârint, non tantùm duos illos dies, quando per crucifixionem sponsus à discipulis ablatus est, & altero in sepulchro quieuit, sed plures etiam dies ante Pascha.

Quæ ieiunia tunc in Ecclesia.

Deinde ostendit locus ille Tertulliani, Ecclesiam præter traditionem, constitutionem & morem maiorum, ita enim Tertullianus loquitur, cæpisse tunc ieiunare, etiam quarta & sexta feria, quando scilicet ad stationes publicarum orationum conueniebant. Sed illa ieiunia non fuisse ab Apostolis imposita, sed paßiuè cucurrisse, hoc est, indifferenter, ex arbitrio, non ex imperio disciplinæ, nec sub lege præcepti obseruata fuisse. His enim verbis Tertullianus vtitur. Addit etiam Tertullianus de moribus Ecclesiæ catholicæ hoc: Interdum etiam pane & aqua victita-

Ieiunium IIII. & VI. feriæ.

victitatum, vt cuiq; visum erat, ex arbitrio, non ex imperio. Hæc verò de ieiunio quartæ & sextæ feriæ. Item de ieiunio in pane & aqua, tunc noua fuisse in Ecclesia Tertullianus his verbis ostendit. Mouistis ergo gradum, inquit, excedendo traditionem maiorum, dum, quæ non sunt constituta, obitis. Porrò ostendit etiam, Ecclesiam circa nonam horam, quando publicæ orationes concludebantur, solitam ieiunia soluere. Hæc omnia in sequenti patrum historia magnum habebunt vsum. Ieiunium in pane & aqua.

Quartò, ex hoc Tertulliani scripto rectè & verè colligitur, quam νομοθεσίαν ieiuniorum Ecclesia in Montano reprehenderit & damnauerit, quòd scilicet tempora ieiuniorum etiam tunc vsitatorum ex imperio & sub lege præcepti, opinione necessitatis, obseruanda esse docuerit, quodq́ue noua constitutione seu lege propria ieiunia, hoc est, certa solennia tempora præscripserit & mandârit, quibus diebus & quandiu sit ieiunandum: Tertullianus enim scribit, præter vsitata tunc ieiunia, duas in anno hebdomadas, exceptis sabbatis & Dominicis ieiunandas, à Montano fuisse præscriptas, stationes etiam ieiuniorum in serum seu vesperam producendas esse. Montani leges quæ.

Deindè damnauit Ecclesia & hoc in Montano, quod leges fecit de prohibitione, vel, sicut Tertullianus loquitur, de Prohibitio ciborum.

exceptione & interdictione certorum eduliorum tempore ieiunij. Arguunt, inquit, Montanistas, quod xerophagias, hoc est, aridum victum obseruent, siccantes cibum ab omni carne, vinositate, virulentia & humidioribus fructibus, cum lauacri abstinentia. Et hisce obseruationibus Montanus necessitatem attribuit, cùm econtra Ecclesia doceret, indifferenter ex arbitrio, vt cuiq; videretur, pro temporibus & causis cuiusq;, non ex imperio nec sub lege praecepti, talia obseruanda esse. Haec enim sunt Tertulliani verba.

Necessitas.

Quintò, illud etiam in Tertulliani narratione vtiliter obseruari potest, ex quibus Scripturae fundamentis Ecclesia tunc leges Montanicas refutârit. Nempe, quia Apostoli & docuerunt & obseruârunt pro temporibus & causis cuiusq; ieiunandum, nec vllum aliud iugum imposuerunt certorum ieiuniorum. Ideò nec ex imperio nec sub lege praecepti mandanda esse ieiunia: Paulum enim damnare temporum obseruatores. Cùm verò Montanistae dicerent, legales seu Mosaicas temporum obseruationes abrogatas esse: nouas verò posse institui, si modò fiat intentione honoris & cultus diuini, Ecclesia tunc respondit: Prętereà quae in Scriptura constituta & in Apostolica Ecclesia vsitata fuerunt, nihil obseruationis adijciendum: Nouitatem enim esse illicitam, quae si ex humana traditione vel praesumptione oriatur, haeresin esse iudicandam, si sub praetextu reuelatio-

Apostoli de ieiunijs.

Nouitas.

*relationis seu inspirationis diuinæ proponatur, Pseudoprophetiam pronunciandam. De cibis vsi fuerunt locis Scripturæ, Matth. 11. & 15. Rom. 14. 1. Cor. 10. Gal. 4. Isa. 58.

Locus 1. Tim. 4. quo modo intelligendus.

Locum verò Pauli 1. Tim. 4. Ecclesia tunc intellexit, non tantùm de Marcionitis & Tatianis, qui cibos quosdam perpetuò ad despicienda opera Creatoris prohibebant, verumetiã de Montanistis, qui certis temporibus cibos quosdam prohibebant, ex imperio disciplinæ & in honorem Dei. Et ex Tertulliani responsione manifestè patet, Montanistas tunc prorsus eadem exceptione, qua nunc Pontificij vtuntur, conatos eludere locum Pauli 1. Tim. 4. de ciborum prohibitionibus, sicut Tertulliani verba ostendunt, idquod Lectori diligenter obseruandum est.

Sextò, quas opiniones meriti Montanistæ ieiunijs suis affinxerint, non aliundè melius & certius, quàm ex Tertulliano Montanista cognoscere possumus, quæ obseruatio propterea vtilis est, ostendit enim, ex quibus fontibus profluxerint Pontificiorum phrases suprà descriptæ, de meritis ieiunij. Ita autem Tertullianus Montani dogmata de ieiunio contra Ecclesiam defendens loquitur, ieiunium esse rationem promerendi Deũ. Esse antidotum, per quod purgetur causa mortis, & primordiale delictum expietur, per cibi interdictionem Deo offenso satisfieri, salutem inedia redaccendi, & primordiale delictum maiorũ

Montanistæ de meritis ieiunij.

 absti-

abstinentiæ operatione expiari. Ieiunium Deum iratum homini reconciliare, de exitio liberare, iram Dei exorare, peccata elimare, impetrare tutelam & gratiam Dei. Ieiunia de Deo mereri periculorum auersionem, & delictorum obliterationem, & carnem ieiunijs exhaustam, facilius per angustā salutis ianuam introire. Quodq́; Dauid dixit: Spiritum contribulatum esse sacrificium Deo. Hoc Tertullianus de cibi angustijs intelligit. Hæc omnia sunt Tertulliani montanisantis verba. Et quia indè quædam in aliorum etiam patrum scripta posteà irrepserunt, si Pontificij noluerint admittere, vt ea iuxta fidei analogiam commodè interpretemur, possumus hinc ostendere, ex qua schola emanârint, & cuius linguam imitentur, cùm Scriptura ita non loquatur.

Postremò est & hoc obseruandum, quibus Scriptura locis Montanistæ ad stabiliendas suas de ieiunijs leges abusi sint. Nempe de arbore, cuius vsus Adamo in Paradiso interdictus fuit. Item: Christum suo ieiunio præstituisse legem ieiunijs. Et quæ prætereà suprà Tertulliani verbis commemorata sunt. Obseruandum est & hoc, quòd ex ieiunijs & superstitiosis abstinentijs certorum ciborum apud Ethnicos & Iudæos, Montanistæ per κακοζηλίαν occasionem arripuerunt suorum ieiuniorum. Et quomodo Ecclesia illud inuerterit, scilicet, xerophagias nouum esse affectati officij nomen,

Ethnica.

nomen, proximum ethnicæ superstitioni. Item: quando Pontificij nos, qui superstitiosas ipsorum leges & opiniones de ieiunio non probamus, criminantur tanquam patronos crapulæ & ebrietatis, sciamus eandem sophisticam Montanistas contra Ecclesiam vsurpasse, & ταπεινοφροσύνης specie leges suas palliasse. Respondemus autem, illud quod Augustinus vrbico respondit: Aliud est corda grauare crapula & ebrietate. Aliud est modestia & temperantia custodita, relaxare ieiunium, hoc est, crapula & ieiunium non sunt immediatè contraria, vt eum, qui nō ieiunat, necesse sit inebriari. Prandia igitur, inquit Augustinus, temperantium à voracitate & ebriositate ventricolarum discernat, &c. Sophistica.

Hæc de Montanistarum ieiunijs ex Tertulliano, qui circa annum Domini 220. Montani partes defendendas sibi sumpsit, accuratius, retentis vbiq; ipsius verbis, explicare volui. Hæc enim obseruatio ostendit, quales & vnde sumptæ sint traditiones de ieiunijs, quas ex apocryphis scriptis suprà recensuimus. Multa etiam sequentium patrum dicta, ex vera hac de Montanismo historia, rectè dijudicari poterunt, præcipuè verò affinitas & similitudo Pontificij ieiunij cum Montanismo, ad oculum quasi, ex hac historia deprehenditur, & perspicitur.

QVOMODO POST TERTVLlianum per aliquot annos libertas Euangelica in ieiunijs, salua retenta fuerit, ex Origene. Et de esu sanguinis.

ITA ergo certamine illo Ecclesiæ contra Montanistas superstitiosæ leges de ieiunijs paulisper repressæ, & libertas Euangelij aliquandiu retenta ac defensa fuit, sicut ostendit locus Origenis homilia 10. in Leuiticum, vbi ostendit, quomodo verè humilietur anima, quodq́ verum ieiunium non consistat in prohibitione ciborum, & quæ sit libertas in obseruatione ieiuniorum, verba Origenis hæc sunt: Tu si vis ieiunare secundum Christum, & humiliare animam tuam, omne tibi tempus est aptum totius anni, imò totius vitæ tuæ dies habeto ad humiliandam animam tuam, si tamen didicisti à Domino, quia mitis est & humilis corde, vis tibi ostendam quale te oporteat ieiunare ieiunium? Ieiuna à malis artibus, abstine à malis sermonibus, contine te à malis cogitationibus, tale ieiunium Deo placet: abstinere verò à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum illis qui Dominum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquando Pharisæi Domino, cur discipuli eius non ieiunarent, quibus ille respondit: Non possunt filij sponsi ieiunare

Origenes de ieiunio.

nare

nare quandiu cum illis est sponsus. Illi ergo ieiunent qui perdiderunt sponsum. Nos habentes sponsum nobiscum, ieiunare non possumus. Neq; hoc tamen ideò dicimus, vt abstinentiæ Christianæ fræna laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiunijs consecratos, habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus solenniter ieiunamus. Est certè libertas Christiana per omne tempus ieiunandi non obseruantiæ superstitione, sed virtute continentiæ, &c.

Scripsit autem Origenes circa annum Domini 240. Et tunc sine superstitiosis legibus & opinionibus Ecclesiam seruasse libertatem Euangelicam in ieiunijs, ex loco illo Origenis manifestum est. In ea tamen libertate, illi qui sine legibus, liberè & sponte vel sæpius vel strictius ieiunabant, paulatim concipiebant opinionem maioris perfectionis, sicut Clemens Alexandrinus antecessor Origenis 5. stromatum de Ignostici sui quem informat perfectione disputans, inquit: Nouit ipse ieiunij quoq; ænigmata illorum dierum, qui vocantur Mercurij & Veneris, &c. Opinio perfectionis.

Porrò allegatur & alia sententia ex Origene lib. 3. in Iob. Quando ieiunamus, abstinemus nos vt non gustemus carnes, neq; vinum, neq; superfluas escas. Sed illud scriptum nō esse γνήσιον Origenis, Erasmus multis argumentis ostendit. Et ipse Origenes in cap. 15. Matth. contra ciborum discrimen ita inquit: Apostolus cùm sciret non ci- Origenes de ciborum delectu.

 borum

borũ naturã esse in causa, vt lætatur vtẽs aut iuuetur abstinens, sed opiniones, quæq; in his subest ratio, dixit: Esca nõ cõmendat nos Deo, neq; .n. si comederimus abundabimus, neq; si non comederimus aliquid deerit nobis. Et concludit: contempta superstitione, in rebus indifferentibus, non faciendum esse discrimen in vsu cibariorum.

Illud verò obseruandum est, quòd Origenes homi. 16. in Num. scribit: Etiam nos qui ex gentibus vocati sumus, necessariò iubemur abstinere, sicut ab ijs, quæ idolis immolantur, ita & à sanguine, &c. licèt enim decretum Apostolorum, Actor. 15. factum fuerat, vt esset temporarium, propter infirmitatem eorũ qui ex Iudaismo conuersi erant, tamen etiam cessante ea causa, obseruatio illius decreti tanquam necessaria diu in Ecclesia mansit. Ita Biblis martyr apud Eusebium lib. 5. cap. 2. circa annum Domini 160. dicit: Nobis ne mutorum quidem animalium sanguine vesci fas est. Et Tertullianus in Apologetico refert inter tentamenta Christianorum solitos à paganis botulos cruore distentos admoueri. Et Augustinus quidem contra Faustum lib. 32. capit. 13. dicit: Apostolos præcepisse, vt ab animalium sanguine abstinerent Christiani, ne præfocatis carnibus vescerentur, vt cùm Israëlitis etiam gentes, propter angularem lapidem illum duos in se condentem, aliquid communiter obseruarent. At vbi Ecclesia gentium talis effecta est, vt in ea nullus carnalis

De esu sanguinis.

Augustinus.

carnalis Iſraëlita appareat, quis iam hoc Chriſtianus obſeruat, vt turdos vel minutiores auiculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? Aut leporem non edat, ſi manu à ceruice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant à cæteris irridentur. Hæc Auguſtinus. Poſteà tamen in ſexta vniuerſali Synodo circa annum Domini 680. peculiari canone, qui eſt 67. repetita eſt illa prohibitio. *Meritò, aiunt, damnamus eos, qui cuiuſcũque animalis ſanguinem arte aliqua condiunt, & ſic comedunt. Et qui hæc fecerit clericus deponatur, laicus excommunicetur.* Item: in libris pœnitentiarijs peculiaris pœnitentia iniungitur illis, qui vel ſanguinem vel ſuffocatum comederunt. Quidam ſcribunt, demum circa annum Domini octingenteſimum obſeruationem illam generaliter deſijſſe. Quædam verò hiſtoriæ habent, circa annum Domini 1114. Pomeranis ad fidem conuerſis, iniunctum fuiſſe, ne vel ſuffocatum, vel ſanguinem comederent. Imò Armeni adhuc hodie obſeruationem illam retinent. Adeò tenax eſt humana ſuperſtitio veterum obſeruationum, etiam quandò nulla amplius talis cauſa ſubeſt, propter quas initio inſtitutæ & receptæ fuerunt, quod propter multas alias conſimiles obſeruationes notaſſe vtile eſt.

Sexta Synodus de ſanguine.

Pomerani.

Armeni.

CER-

CERTAMEN MANICHÆORUM, Priscillianistarum & Eustathij de ieiunijs & delectu ciborum.

CVM per Ecclesiæ certamen contra Montanistas libertas ciborum conscientijs restituta & stabilita esset, capta fuit posteà hæc pars doctrinæ varijs & prodigiosis hæreticorum disputationibus turbari. Nam circa annum Domini 280. Manichæi inter cæteros multos errores, etiã hunc sparserunt: Ab omnibus animantium carnibus abstinendum esse, sed nec oua saltem sumenda, nec alimonia lactis vtendum, quia hæc omnia natura mala & immunda sint, vt quæ diabolus operetur feculentiori materia mali, vel quæ commixtione gentis tenebrarum sint inquinata, sicut inquit Augustinus contra Faustum lib. 6. cap. 6. Et lib. 30. cap. 5. vel quod de occisis carnibus fugerit diuina substantia, referente Augustino de hæresibus. Vinum etiam non bibunt dicentes fel esse, quòd sit principium tenebrarum, August. ibidem. Vtq; ostenderent se ex professo ab Ecclesia Catholica, quod ad articulũ incarnationis Christi attinet, dissentire, indixerunt suis ieiunium ipsa die dominica, finxerunt enim Christum non in vera carne, sed in spectro natum & resurrexisse. Et videntur Manichæi ad eam opinionem indè delapsi, quod viderunt ex libertate Euangelica

Manichæorum abstinentia.

Ieiunium in Dominica.

Occasio Manichæismi.

quosdam

quosdam sanè & aliquandò, non autem tam multos quàm ipsi vellent à carnibus & vino abstinere, vt igitur fortiori ratione plures ad abstinentiam illam vrgerent, dixerunt, ea immunda & abominanda esse, solis verò electu suus (sicut perfectiores suos nominabant) simpliciter vsu carnium, ouorum, lacticiniorum & vini interdicebant. Auditoribus verò suis tanquam imperfectioribus, secundum veniam illa edenda concedebant, sicut scribit Augustinus contra Faustum lib. 30. cap. 5. Et hac est origo, vndè posteà Monachis, & pracipuè Carthusiensibus tanquam perfectioribus, sub alio pratextu, strictior abstinentia à carnibus quàm reliquo vulgo tanquam imperfectioribus iniuncta fuit. Quia verò Augustinus semper opponit Manichais, non vsum carnium, sed luxum in culpa esse, videntur Manichai fundamentum sua opinionis indè extruxisse, si caro & vinum causa sunt vitiosarum cupiditatum in vescentibus, sicut non pauci scripserunt, consequens ergo erit, illa per se esse immunda, & commixtione gentis tenebrarum inquinata.

Opinio perfectionis.

Carthusienses.

Nota.

Posteà sub annum Domini 380. à Priscilliano quodam in Hispanijs & Gallijs eadem haresis renouata fuit, carnes scilicet esse immundas & execrandas, atq; ideo ab vsu earum abstinendum.

Priscillianus.

Istud verò Manichaeorum delicium multi iustis volumi-

voluminibus refutârunt. Et in publicis etiam Synodis opinio illa damnata fuit. In Ancyrana enim Synodo circa annum Domini 308. Canon. 14. Manichæis oppositus est, vt, qui in clero à carnibus abstinere volunt, habeant hanc potestatem, sed ita ne illas tanquam immundas contemnant, sed contingant. Eos verò qui carnes pollutas & abominandas existimarent, ita vt nec olera cum carnibus cocta gustare velint, deponendos esse. Idem Canon postea cōtra Priscillianistas repetitus fuit in Toletano primo, Canon. 21. In Braccarensi, Canon. 14. & 32. Et Ecclesia posteà in detestationem Manichæorum ieiunium diei Dominicæ abominabile iudicauit. Et post exortam Manichæorum hæresin illud sine dubio scriptum est, quod Ignatij epistolæ ad Philippenses posteà assutū est. Eum scilicèt esse χϱιςοκτόνον, qui Dominica die ieiunat, ea scilicèt opinione sicut Manichæi.

Ancyrana Synodus.

Porrò circa annum Domini 320. Eustathius, Sebastiæ in Armenia Episcopus, à carnium esu abstinendum docuit, non quòd cum Manichæis eas immūdas et abominandas iudicaret, sed alia opinione et specie, quæ qualis fuerit ex historijs ostēdendum est. Socrates lib. 2. capit. 33. dicit, Eustathium multa præter ritus Ecclesiæ tentasse. Et inter cætera recenset hoc, βϱωμάτων ἀπέχεσθαι ἐδογμάτιζεν, à cibis abstinēdū docuit, καὶ τὰς μὲν ὡϱισμένας νηστείας ἐκτϱέπεσθαι, & præscripta seu constituta quidem ieiunia auersanda: Dominicis

Eustathij abstinentia.

verò

verò diebus ieiunandum docuit. Sozomenus verò lib. 3. cap. 13. clarius explicat, qua opinione & specie Eusthathius hoc fecerit. Armenis, inquit, author fuit monasticæ disciplinæ σπουδαίας austeræ seu accuratæ vitæ, καὶ εἰσηγητὴν γενόμενον ἐδεσμάτων τε ὧν χρὴ μετέχειν καὶ ἀπέχεσθαι καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς, & exitisse ipsis authorẽ, qui instituit & introduxit accuratam, exactam, exquisitã seu consummátam disciplinam, quib. cibis sit vtendũ & à quibus abstinendum. Dicit autem Sozomenus, Eustathium præ minis exquisita disciplina ad absurdas obseruationes delapsum. Et addit, quosdã ex sectatoribus ipsius accusari, quòd Dominicis diebus ieiunârint. Adÿcit & hoc, Eustathium in Synodo Gangrensi se declarasse, οὐκ αὐθαδείας ἕνεκα, ἀλλὰ τῆς κατὰ θεὸν ἀσκήσεως, quòd nõ contumaciæ aut arrogãtiæ, sed religiosæ exercitationis erga Deum gratia, illa instituisset et introduxisset.

Ciborum delectus ab Eusthathio.

Hæc ex Sozomeno ipsius verbis, quæ plana sunt, describere volui, nam interpres Angelus sententiam illam non fideliter reddidit. Et in actis concilÿ Gangrensis dicitur, Eustathium docuisse carnium cibos illicitos esse: Sed Sozomenus clarius opinionem illius exponit.

Consideretur autem ordo historiæ de ieiunÿs, cùm enim Manichæorum dogma de prohibitione ciborum, propter crassam blasphemiam, inuisum esset omnib. statim superstitio cogitauit, si hac nõ succeßit, alia aggrediẽdũ est via. Eustathius igitur

primùm

primùm Monachis suis præscripsit exquisitam disciplinam, quibus cibis vti possent, & à quibus abstinere deberent, à carnibus scilicet, sicut Gangrensis Synodus declarat. Et illam abstinentiam proposuit, non ea opinione sicut Manichæi, quasi carnes immundæ & abominabiles essent, sed διὰ ἄσκησιν κατὰ θεὸν, propter exercitationem cultus diuini. Postea institutum illud multi alij etiam amplexi sunt, & aduersus alios, quos præ se contemnebant, se extollebant, arrogantes sibi iustitiam & perfectionem, sicut Gangrenses Canones ostendunt. Et diligenter obseruetur, quando & quo autore instituta fuerit disciplina illa, præscribens & præcipiens, quibus cibis sit vtendum, & à quibus sit abstinendum, in exercitijs cultus diuini, quodq́; in tali ciborum delectu consistat cultus Dei.

Opinio Eustathij.

Nota.

Gangrensis Synodus.

Propter illam verò controuersiam vicini Episcopi ad Synodum Gangrensem conuenerunt. Et in 2. Canon. ita decreuerunt: Si quis eum qui carnem (excepto sanguine idolothyto & suffocato) ex fide cum religione manducat, condemnârit, velut spem propter huiusmodi perceptionem non habeat, anathema sit. Et cap. 19. dicunt, si quis eorum, qui in proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem & superbiens, ieiunia commune totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam sibi in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Quomodo verò Eustathius com-

thius communia Ecclesiæ ieiunia contempserit, ex instituto ipsius intelligi potest, quòd scilicet nō ex luxu quodam hoc fecerit, sed prætextu exactioris continentiæ, sæpius & strictius ieiunandum docuerit, ita vt ne Dominico quidem die soluendum voluerit ieiunium, sicut Concilij canon 18. dicit: Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire iudicans die Dominico ieiunauerit, aut in eiusdem diei contemptum, anathema sit.

In hoc igitur Gangrensi concilio libertas noui Testamenti de cibis rectè defensa est, quòd scilicet qui ex fide cum timore Domini carnes manducat, non sit condemnandus quasi propter earum perceptionem spem non habeat. Probibitio igitur carnium tempore ieiunij sub peccato mortali, & sub pœna damnationis, tunc nondum fuit in Ecclesia. Tentata quidem fuit prohibitio illa, sicut ostendimus, sed Ecclesia tunc illam non recepit, sed damnauit. Quia verò Monachi & Clerici abstinebant, & abstinentia illa laudari incipiebatur, tanquam eximium exercitium cultus diuini, sicut ex hisce narrationibus patet. Illa admiratio peperit posteà æmulationem, indè facta est consuetudo, & tandem ex consuetudine lex, sicut sequentes historiæ ostendent. Libertas. Nota.

HISTORIA SPIRIDIONIS.

ET *hactenus quidem per annos post Christum natum trecentos superstitiosæ leges & opiniones de forma ieiunij & discrimine ciborum, varijs coloribus tentatæ, sed vel priuatis piorum, vel publicis Ecclesiæ iudicijs repressæ & refutatæ fuerunt.*

Cumq; vetus Ecclesia, sicut ex Tertulliano ostendimus, ieiunia, & quæ ex consuetudine vsitata esse cœperant, & quæ pro temporibus & causis cuiusq; vel indicebantur vel suscipiebantur, non ex imperio nec sub lege præcepti, sed ex arbitrio, indifferenter & liberè seruaret, nec certæ vel necessariæ essent obseruationes, quandiu, & à quibus cibis, ieiunij tempore esset abstinendum. Videbimus iam porrò, quomodo post annum Domini trecentesimum, in liberis illis & dissimilibus obseruationibus, ex admiratione austerioris disciplinæ, in prolixioribus ieiunijs, & voluntaria à carnibus abstinentia, quidam priuatim opinionem vel necessitatis vel meriti conceperint, quidam verò publicè legem necessitatis, & tempori ieiuniorum, & discrimini ciborum sub prætextu Apostolicæ traditionis, adscribere conati sint, idq; opinione meriti, sub peccato mortali & pœna damnationis. Et quomodo tamen subinde vestigia quædam veteris & primitiuæ

Ordo historiæ de ieiunio.

primitiuæ libertatis manserint, retenta & defensa fuerint, donec tota ea collapsa & sublata est. In omnibus verò, quæ sequentur, historijs, cogitandum est id quod Tertullianus dicit, Quod primum verum, adulterinũ quod posterius. Et quod Cyprianus eleganti similitudine ostendit, Sicut in aquaductibus, quando in remotioribus canalibus aqua turbida vel feculenta apparet, regredimur ad canales fonti propiores, & denique ad ipsum fontem: Ita in controuersijs Ecclesiasticis recurrendum esse ad testimonia veteris seu primitiuæ Ecclesiæ, præcipuè verò ad fontes ciuitatis Dei, vt iuxta Augustini consilium, Non ideò aliquid verum & rectum esse putemus, quia vel hic vel ille doctrina & sanctitate præpollens, hoc vel senserit vel fecerit, sed si ex libris canonicis hoc probare potuerint, vt in illorum scriptis, quæ diuinarum Scripturarum autoritati congruunt, cum laude eorum accipiamus, quæ autem non congruunt, cum pace eorum respuamus. Tertulliani dicta. Cypriani similitudo. August.

Ita ergo hoc loco adscribemus celebrem historiam Spiridionis, quia circa tempora Nicenæ Synodi, & posteà, vixit. Sic autem describitur historia illa apud Sozomenum lib. 1. cap. 11. Cùm instaret Quadragesima, quidã ex itinere diuertit ad Spiridionem, quibus dieb. ipse cum suis solebat ieiunia cõtinuare, ita vt certo seu statuto die cibũ gustaret, intermedijs aũt seu interpositis

Spiridionis historia. *diebus ἄσιτος sine cibo permaneret, cùm igitur Spiridion hospitem valde fessum videret: Age, inquit, filia, lauato hospiti pedes, & quod comedat ei appone. Cùm verò filia responderet, nec panem nec farinam seu polentam adesse, propter ieiunium enim superuacua fuisset horum apparatio. Spiridion cùm prius precatus esset, & veniam petijsset, mandauit filiæ, vt carnes suillas, quas domi salitas habebat, coqueret, quibus coctis, hospitem fecit secum accumbere, deq́ue appositis carnibus ipse cæpit comedere, hortans hospitem, vt idem faceret, qui cùm illud facere recusaret, diceretq́ue, se Christianum esse. Hanc, inquit, ob causam, eò minus recusare debes, Verbum Dei enim pronunciat, Mundis omnia esse munda. Multa in hac historia notanda sunt. Ostendit enim primò, quod tunc in Quadragesima quidam liberè ieiunium per aliquot dies sine vllo cibo continuârunt. Et in illis regionibus, sicut Mirandulanus de prænotionibus lib. 3. inquit, per duos, tres, aut quatuor dies, ab omni cibo abstinere, nec mirum nec molestum erat, quod in nostris frigidioribus* Obseruanda in Spiridionis historia. *locis vel impossibile vel miraculosum esset. Secundò, quòd in Quadragesima pane & polenta contenti, ab esu carnium abstinuerint. De illa verò libera & dissimili obseruatione anteà ex Irenæo quædam annotauimus, & mox ex Epiphanio & Socrate etiam quædam adscribemus. Tertiò, quòd accesserit tunc opinio necessitatis, Christianum*

num scilicet in Quadragesima non posse bona conscientia & sine peccato carnes comedere, sed necessariò tunc ab illis, si Christianus esse velit, abstinere debere. Quartò, quod Spiridion licèt prius veniam à Deo petat, quod præter suum morem & institutum, illo die cibum capere, & in Quadragesima carnes comedere vellet, liberè tamen sine scrupulo conscientiæ, & ipse carnes comederit, & hospitem, vt idem faceret, hortatus sit. Quintò, cùm hospes religionem prætenderet, & recusaret in Quadragesima carnes comedere, eo quòd existimaret Christianis sine peccato hoc non licere. Spiridion disertè negat hoc, & argumentum hoc inuertit & refutat, propter hanc ipsam causam, inquiens, quod Christianus es, eò magis non debes recusare esum carnium, etiam in ieiunio Quadragesimæ, quia Deus ipse sine prohibitione & exceptione pronunciat, Mundis omnia esse munda, quod si ipse Spiridion rectè expendisset diuinum illud oraculum, Actor. 10. Quod Deus purificauit, tu ne commune dixeris, non opus fuisset prius veniam petere, quasi in quadragesima comedendo carnes aliquid prohibiti & illiciti facturus esset. Manifestè igitur hæc historia vtrumque ostendit. Et, quod liberis illis obseruationibus cœperint affingi opiniones necessitatis, quibus etiam magni viri fascinari cœperunt. Et, quod tamen obiectis conscientiæ scrupulis & laqueis, ad fundamenta Scri-

ptura respexerint, vnde superstitiosæ illæ opiniones repressæ ac refutatæ, & libertas noui Testamenti vsurpata & defensa fuit, sicut exemplum hoc Spiridionis ostendit.

QVOMODO CIRCA ANNUM Domini 400. vnà cum vita Monastica, etiam Leges ieiuniorum, opinione necessitatis & meriti, per Basilium, Epiphanium, & Ambrosium, in Ecclesiam inuehi cœperint: Et de Aërij historia.

PERGAMVS *autem in contexendo ordine historiæ. Hactenus enim ostendimus, quomodo post libera ieiuniorum exercitia, austerior in ieiunijs & abstinentia ciborum disciplina, Monachorum primùm collegia, opinione cultus & perfectionis, per modum constitutionum inuaserit, sicut Eustathij historia ostendit. Et quomodo clericis disciplinam illam* Series historiæ ieiunij. *arripientibus & imitantibus idem permissum fuerit, sicut Ancyraca synodus docet. Quomodo etiam alij, admiratione eius disciplinæ, sine lege aliqua, priuatis suis (vt ita dicam) deuotionibus, instituta illa sectari, sed liberè, cœperint. Vndè in consuetudinem, sed liberam, res abire cœpit, ad-*

pit, admixta tamen ſenſim opinione aliqua neceſsitatis, ſicut Spiridionis hiſtoria oſtendit. Iam verò inſequentes hiſtoriæ monſtrabunt, quomodo monaſtica illa inſtituta in genere omnibus imponi cœperint.

Primò per viam exhortationis, exaggeratis ieiunij meritis. Deindè per modum legis, & opinione neceſsitatis, ſub prætextu & titulo Apoſtolicæ traditionis. Semper autem in memoriam reuocetur, quod initio huius loci diximus, vera Scripturæ ieiunia, ſi ad veros iuxta Scripturam fines, referantur, non reprehendi, ſed meritò laudari. De ſuperſtitioſis verò ieiuniorum legibus & opinionibus iam diſputamus, quomodo illæ Eccleſiam inuaſerint.

Baſilius igitur circa annum Domini 360. Inſtitutum Monachorum in Græciam introduxit, Monaſtica enim illa inſtituta primùm in Aegypto, eo, ſicut Philo oſtendit, modo cœpta, in Syriam progreſſa ſunt, inde per Euſtathium in Armeniam tranſlata, poſteà verò per Baſilium in Græciam, per Epiphanium in Cyprum, per Ambroſium in Italiam deducta fuerunt. Et ſimul cum Monachatu non parum etiam ſuperſtitionis in ieiunijs & delectu ciborum inuectum fuit, ſicut oſtendemus. Propagatio Monachatus.

Baſilius igitur cùm monaſticas Euſtathij conſtitutiones in Monaſterio recepiſſet & ſeruaſſet, Euſtathij enim librum ἀσκητικὸν Baſilius ſuo no-

mini adscribi non agrè passus est. sicut Sozomeni narratio ostendit. Factus deinde Episcopus, easdem obseruationes in genere, vniuersæ etiam Ecclesiæ proponere cæpit.

Basilij edictum de ieiunio.

Cumq́; anteà consuetudo ieiunandi libera & dissimilis recepta fuisset, sicut ex Irenæo & Tertulliano ostendimus. Basilius tanquam generale edictum proponit, quot diebus, quandiu, & quorum ciborum abstinentia, ieiunandum sit. In prima enim homilia de ieiunio, meminit consuetudinis, quòd ieiuniorum tempore carnes non ederint, à vino abstinuerint, & ante vesperam cibum non sumpserint. Secunda verò Homilia dicit: Alia ieiunia sponte suscipi. Paschale verò tanquam κήρυγμα καὶ διάγγελμα, publicum mandatum & edictum, denunciari.

Et tamen, quod notandum est, non quadraginta, sed quinq; tantùm diebus ieiunium illud Basilius in eo loco circumscribit. Quia verò nondum leges impositæ erant, Basilius multis & varijs exhortationibus hoc agit. Et de veris finibus seu effectibus ieiunij multa quidem præclarè secundum Scripturam dicit. Sed sicut in huiusmodi declamatorijs materijs fieri solet, longius etiam prouehitur: cùm enim contra crapulam & ebrietatem multa declamitasset, & animaduerteret, illa omnia etiam ad temperantiam posse referri, vt igitur edictum suum

de ieiu-

de ieiunio speciosius & plausibilius reddat, plura & grandiora ieiunia tribuit, quàm vel Scriptura tradat, vel eius analogia ferre poßit, quæ nos sanè libenter commodè ad analogiam fidei interpretaremur, sed Pontificij hoc non admittunt. Dicit autem Basilius, tàm vetus esse ieiunium, vt simul cum homine condito cæperit. Verbum enim illud (Non edetis de hoc ligno) ieiunij & abstinentiæ legem esse. Et quia Eua in ligno illo non ieiunauit, Deo nobis per ieiunium satisfaciendum esse. Et quia ideò quòd Adam non ieiunauit, nos è Paradiso exulamus, ieiunandum igitur esse, vt ad Paradisum per ieiuniũ reuertamur, &c. Quæ si conferãtur ad ea, quæ suprà ex Tertulliano montanizante descripsimus, manifestum erit, cùm Scripturæ phrases non sint, ex qua Schola prodierint. Sensu enim & verbis cum Montani traditionibus prorsus conueniunt. Et hoc diligenter obseruandum est, cùm ex consuetudine legem vellent facere, quomodò per Rhetoricas hyperbolas à Scripturæ simplicitate recessum, & ad ea, quæ præcedentibus sæculis damnata fuerunt, inclinatio rursum facta sit. Quæ enim in Montano Ecclesia circa annum Domini 180. damnauit, ea circa annum 380. ijsdem fermè verbis in Ecclesiam inuehi cæperunt, sicut collatio manifestè ostendit. Suprà autem ostendimus, diuersum prorsus esse abstinere à fructu à Deo prohibito, & ieiunare, hoc est, à cibo licito ad tem-

Rhetoricæ hyperbolæ.

pus abstinere, nisi quòd posteà ieiuniū falsò definierunt, esse abstinentiam à cibis per humanas traditiones prohibitis. Sed hæc in præcedentibus sunt explicata.

Epiphanius primū Monachus.

Epiphanius verò circa annum Domini 370. sub Valente & Valentiniano, cùm antè in Monasterijs Aegypti institutus, ipse posteà in Palæstina Monasterium extruxisset. Factus tandem Cypri Episcopus, non per viam exhortationis, sicut Basilius, sed disertis verbis, tanquam legem generalem, & constitutionem necessariam, ieiuniorum tempora & delectum ciborum proponit, idque sub nomine traditionis & constitutionis Apostolicæ. In compendiaria enim doctrina dicit: Rituum qui in Ecclesia vsurpantur quosdam obseruari ἐκ προστάγματος, ex præscripto, ex lege, seu mandato, τὰ δὲ κατ' ἀποδοχὴν προαιρέσεως.

Legem imponit ieiunijs.

Vndè tales obseruationes primùm ortæ.

Quosdam verò libera seu voluntaria electione susceptas esse, & sicut in præcedentibus inquit, quosdam ἀπ' ἰδίου νοὸς, ex priuatis cogitationibus sibi constituisse disciplinam & ritus cultus diuini, quibus annumerat ieiunia admiranda. Et in fine dicit, quod cum reliquis etiam historijs consentit, seruatum tunc fuisse ieiunium quarta & sexta feria vsque ad nonam horam: Illis enim dieb. sicut ipse dicit, celebrabantur συνάξεις, hoc est, Ecclesiastici conuentus, ad auditum & meditationem verbi, ad exercitia

oratio-

orationum, & ad cœnæ Dominicæ communionem, propter quæ exercitia seruabantur tunc ieiunia. Item dicit, Ecclesiam tunc solitam seruare Quadragesimam in ieiunijs ante sex dies praecedentes Pascha. Et alicubi per sex illos dies Pascha in ξηροφαγίᾳ, pane scilicèt sale & aqua solitam perseuerare. Hoc verò singulare est, quod Epiphanius addit, θέσεις ταχθεῖσας ieiunia quartæ & sextæ feriæ ordinata, statuta & imposita esse ab Apostolis. Cumq́ue eius rationem de proditione & crucifixione Domini addidisset, inquit: Et tradiderunt Apostoli illis diebus celebranda ieiunia, vt impleretur hoc dictum: Quando auferetur ab ipsis Sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Leges Epiphanij de ieiunio.

Et contra Aërium dicit, Apostolos definiuisse, praescripsisse & statuisse (vtitur enim verbo ὁρίζειν) quarta feria & prosabbato ieiunandam esse. Item: Apostolos praecepisse seu edixisse (vtitur enim verbo διαγγέλλειν) vt in sex diebus ante Pascha nil sumeretur nisi panis, sal, & aqua.

Et allegat quidem librum constitutionum Apostolicarum, sed scriptum illud apocryphum esse suprà ostendimus, nec ipse hoc dissimulat contra Audianos scribens, & ex Tertulliano manifestissimè ostendimus falsum esse, quod Epiphanius dicit, ieiuniam quartæ & sextæ feriæ, traditio-

Refutantur Epiphanij leges.

traditionem, statutum, præscriptum & mandatum Apostolorum esse. Ecclesia enim circa annum Domini 180. Montanistis hoc opposuit, quòd ieiunatum tunc quidem fuerit 4. & 6. feria, sed passiuè, ex arbitrio, non ex imperio, nec sub lege præcepti, sicut verba suprà adscripsimus. Et Augustinus disertè dicit, Apostolos non definiisse, quibus diebus ieiunandum sit, & quib. non ieiunandum, sicut posteà ex Socrate idem ostendemus. Et Ambrosius in 14. caput ad Rom. dicit, humanas esse traditiones diuersas & dissimiles. Sunt quidam, inquit, qui quarta feria carnem nō edendam statuerunt, sunt qui sabbatis, sunt iterum qui à Pascha vsq; ad Pentecosten edant. Ξηροφαγίαι verò adeò non sunt Apostolorum traditio, præscriptum, seu mandatum, vt circa annum Domini ducentesimū Ecclesia eas refutârit, ideò quòd esset affectatum noui officij nomē, sicut suprà verba Ecclesiasticorum ex Tertulliano descripsimus. Sed quia in consuetudinem tunc venerunt talia ieiunia, Epiphanius illis, quia paulò vetustiora videbantur, adscripsit titulum traditionum & constitutionum Apostolicarum, abusus ad hoc testimonijs et apocryphis et supposititijs scriptis: Atq; ita, quòd in Montanistis vetus Ecclesia damnârat, hoc post annos ducentos Epiphanius tanquam apostolicam traditionem & constitutionem proponere non veretur. Non itaque leuiter sinamus nobis imponi titulo traditionum Apostoli-

Nota Montanica.

Apostolicarum, sed semper regrediamur ad fontes.

Sicut autem sæpè factum fuit, quandò argumenta firma & solida defuerunt, quòd hæreseos nomen tanquàm caput Gorgonis obiectum fuit, sicut de damnatione Eustathij, qui Aërij collega fuit. Socrates libro primo, capite 24. inquit: τοῦτο δὲ ἐπὶ πάντων εἰώθασι τῶν καθαιρουμένων ποιεῖν οἱ ἐπίσκοποι, κατηγοροῦντες μὲν καὶ ἀσεβῆ, λέγοντες τὰς δὲ αἰτίας, τῆς ἀσεβείας οὐ λέγουσι. *Hoc, inquit, Episcopi in omnibus quos damnant facere solent, vt eos accusent, & impios pronuncient, causas verò & rationes impietatis non reddant. Ita Epiphanius ad stabiliendas leges suas de ieiunijs & delectu ciborum, arripit Aërium quendã, quem verbis admodum contumeliosis hæreseos accusat & condemnat: Inter reliqua verò has causas recitat. Primò: quòd dixerit, Episcopum reuera nihil differre à presbytero, quòd illo ipso Epiphanij tempore Hieronymus tanquam verum ex Paulo probauit, in epistola ad Oceanum, & in commentarijs ad Titum. Deindè quòd Aërius leges de diebus ieiuniorũ, et de ciborum delectu reprehenderit, quia enim Epiphanius leges illas probabat, & laudabat, statim igitur diuersum sentientes hæreticos proclamabat. Sed remoto aut seposito paulisper hoc præiudicio, rem ipsam consideremus, & causam ipsam personis è scena remotis expendamus.*

Episcoporũ condemnationes quales.

Aërij hæreses apud Epiphanium.

Licèt

Quid Aërius & contra quem dispu-tarit.

Licèt enim historia illa Aërij non extet alibi descripta, ex illis tamen circumstantijs, quas Epiphanius describit, non obscurè colligi potest, quid Aërius disputârit. Dicit enim Epiphanius, quòd reliqui etiam Historici commemorant, Aërium collegam fuisse Eustathij illius, de quo paulò antè diximus, & cœpisse ab eo dissentire & contra eum disputare. Suprà autem ex Sozomeno ostendimus, Eustathium illum præscripsisse suis rigidam disciplinam, de temporibus ieiuniorum, & quibus cibis sit vtendum, à quibus verò abstinendum. Si itaque Aërius ea quæ Epiphanius ipsi tribuit, superstitiosis Eustathij legibus, quas vetus etiam Ecclesia tunc damnauit, opposuit, scilicèt tempora ieiuniorum nō esse τετάγμενα, ab Apostolis statuta & præcepta: hoc enim Iudaicum & iugum seruitutis esse. Idem certè dixit, quod Augustinus & Socrates dicunt, Apostolos scilicèt nec definyisse nec legem tulisse, quib. diebus sit ieiunandũ. Et idem etiam Ecclesia contra Montanistas apud Tertullianum dicit. Et quòd porrò Aërius contra Eustathij leges dicit: Si ieiunare voluero, eligam à me ipso diem, et ieiunabo non ex lege præcepti, sed ex libertate: quodq; dicit, se ieiunare quarta feria & prosabbato, non ex imperio vel sub lege præcepti, sed liberè & voluntariè. Idē certè dicit, quod Ecclesia Tertulliani tempore contra Montanistas dixit, sicut verba illa suprà ex Tertulliano annotauimus. Et si moderatè vsus fuit Aërius esu carnium

& po-

& potu vini, nisi liberè vellet abstinere, sicut Epiphanius inquit, si illud contra Eustathij leges fecit, quomodo damnari poßit, nisi vetus Ecclesia apud Tertullianum simul damnetur, Imò nisi Apostolus simul damnetur, non video. Damascenus in libro de hæresib. de Aërio ita scribit: Carnibus et cibis omnis generis vsus est sine religione, in statis ieiunijs negauit se lege teneri. Et quæso Lectorem, vt Ecclesiæ illa verba apud Tertullianũ conferat ad ea quæ Aërio Epiphanius et Damascenus tribuũt. Et cogitet Aëriana opposita fuisse Eustathij legibus, atq; ita iudiciũ ferat. Si verò Aerius ex quadã petulantia cõmunia Ecclesiæ ieiunia, si veris iuxta Scripturã finib. & salua conscientiarum libertate fiebãt, turbauit, vt, cùm annua solẽnitate meditãda eßet historia paßionis Christi, ipse à summo mane carnib. & vino se impleuerit, sicut Epipha. ipsi tribuit, nec laudo nec probo factum. Sed Epiphanius omnia illa, etiam Eustathio opposita, simul complectitur, quando Aërio hæresim impingit. Et qa ipse animaduertit, illas causas nõ sufficere, addit, Aërius totũ Arrianum fuisse, quod si verũ est, meritò sanè hæreticus iudicatus fuit. Quòd autem ad hanc de ieiunio controuersiã attinet, cùm Epiphanius Eustathij monasticam disciplinam et instituta, de quib. suprà diximus, nõ tãtùm probaret, sed admiraretur, qd aliud potuit quàm Aërij disputationem Eustathio oppositam damnare? cùm tamen anteà Ecclesia ipsum Eustathium in hac materia damnasset.

In re-

In refutatione verò Epiphanius διατάξεις Apostolorum potissimùm allegat, sed quia illis non satis fidit, alibi enim fatetur, eas esse ἐν ἀμφιλέκτῳ, confugit itaq; ad συμφωνίαν Ecclesiarum. Sed quomodò inde potest legem facere, cùm ante ipsum Irenæus, & post ipsum Socrates, testentur dissimiles & liberas fuisse illas obseruationes? Et ipse Epiphanius in compendiaria doctrina, dissimiles & diuersas obseruationes in cibis describit. Quidã inquit abstinẽt ab omnib. carnibus, quadrupedum, volatilium & piscium, ab ouis itidem & caseo. Quidam verò à solis quadrupedibus abstinent, volatilibus verò & reliquis vescuntur. Alij verò à volucribus abstinent, piscibus verò & ouis vtuntur. Alij neq; ouis vescũtur, sed solis piscibus. Alij verò etiam à piscibus abstinent, caseo verò vescuntur. Alij neq; caseum sumunt. Sunt prætereà qui à pane abstinent, alij ab arborum fructibus, alij à cibis coctis, &c.

Diuersæ obseruaiones in cibis.

Et molestè quidem fert Epiphanius, quòd Aërius noluerit λατρείαν, hoc est, cultum Dei, in huiusmodi obseruationibus constituere. Cùm Paulus expressè dicat, Rom. 14. Regnum Dei non est esca & potus, sed iusticia, pax & gaudiũ in Spiritu sancto, qui in his seruit Christo, acceptus est Deo, et probatus hominibus. Et 1. Cor. 10. Esca nõ commendat nos Deo. 1. Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum prodest, pietas verò ad omnia vtilis est. Hæc Pauli testimonia certiora et tutiora sunt,

Opinio cultus.

ra sunt, quàm Epiphanij praeiudicia.

Ita ergo, sicut ostendimus, Epiphanius, cùm ad Monasticas constitutiones assuefactus esset, fecit inde leges necessarias, communes & generales, in ipsa Ecclesia, de temporibus ieiuniorum & de ciborum discrimine.

Eodem modo Ambrosius circa annum Domini 380. quoq; vnà cum Monastica vita etiam leges ieiuniorum in suam inuexit Ecclesiam, quàm grandia enim, praeter, imò nisi commodè intelligantur, contra Scripturam ieiunio tribuat, suprà, cùm de patrum sententijs ageremus, ostendimus.

De Quadragesimae verò ieiunio multi extant sermones sub Ambrosij nomine, quos alij, quando sententias inde citant, Maximo, alij Cassiodoro, alij alijs tribuunt. Et in Serm. 23. dicit, ideò quadraginta dierum numero ieiunari, quia Christus numerum illum ieiunij consecrauit. Quotidianis igitur sine intermissione ieiunijs Quadragesimã celebrandã, ita vt si quisquam vnam diem abstinendo praetermiserit, totam Quadragesimam violârit. Atqui Epiphanius Dominicã diem excipit. Et Chrysostomus dicit duos cuiusq; septimanae dies in Quadragesima à ieiunijs liberos fuisse, Nõ itaq; vniuersalis tunc fuit Ambrosij lex. Imò non esse Ambrosij eam legem inde patet: Nam lib. de Elia et ieiunio cap. 10. Ambrosius dicit, in Quadragesima totis praeter sabbatum & Dominicam ieiunatur

Ambrosij sermones de Quadragesima.

Quadragesima cõtinua.

iunatur diebus. Et tamen Serm. 25. dicit non leue *peccatum esse, & quidem apud conscientiam, indictam à Domino fidelibus Quadragesimam violare. Quia scriptum sit, qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, et ipse ambulare.*

Indicta à Domino.

Sed quod ad numerum dierum ieiunij atinet, Irenæus & Socrates disertè dicunt, falsum hoc esse, & Chrysostomus, sicut posteà ostēdemus, expressè dicit, Christum non præcepisse, vt Quadragesimale suum ieiunium imitemur. Serm. verò 33. Ambrosij *dicitur causam salutis nostræ esse, si Quadragesimam ieiunemus.* Et Serm. 34. *Quisquis Christianus consecratam ieiunando non impleuerit Quadragesimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinitus pro salute suæ datam, prandendo ipse rescindit. Sicut enim reliquo anno ieiunare præmium est, ita in Quadragesima non ieiunare peccatum est, illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria, illa de arbitrio veniūt, ista de lege, ad illa inuitamur, ad ista compellimur.* Obseruet autem Lector quod Sermones isti dicunt, Reliqua ieiunia in anno voluntaria esse & ex arbitrio. Epiphanius verò dicit, ieiuniū quartæ et sextæ feriæ per totū annum seruandum esse, ex lege præcepti traditionis Apostolicæ. Et Pontificij ieiunia quatuor temporum faciunt necessaria. Ita scilicet inter se consentiūt, qui extra Scripturam traditiones Apostolicas iactant, & inde leges faciunt. Et in illo ipso sermone Am-

Caussa salutis.

Lex pro salute.

Necessaria.

Ex lege.

ne Ambrosius fatetur, quosdam in Quadragesima solitos prandere, quosdam alternis septimanis ieiunare. Ergo Lex illa Quadragesima tunc primùm introducebatur, quam senes & aniculæ potissimùm amplectebantur, sicut ibidem inquit. Vt autem omnes ad eam suscipiendam permoueret, dicit Serm. 36. numerum illum Quadragenarium non esse terrena cogitatione inuentum, sed cœlesti maiestate præceptum, atq; ideo qui constitutum numerum vno die manducando præterit, non vt vnius diei violatorem accusari, sed vt totius Quadragesimæ transgressorē argui, non enim tam sacerdotum quàm Dei præcepta esse. Et Ser. 38. dicit, quadragesimæ ieiunia indicta & præcepta Christi esse, quæ vel ex toto vel ex parte violare peccatum & sacrilegium fit. Serm 37. Sed hæc quæ de Quadragesima ieiunio sub Ambrosij nomine sparsa sunt, nec cum Scriptura, nec cum patrū præcedentiū testimonijs consentiunt. Et ex Chrysostomo & Socrate mox diuersum ostendemus.

Non generaliter seruata.

Aniculæ.

Præcepta.

Sacrilegiū.

DE IOVINIANI CERTAmine. Et de Hieronymi sententijs.

CVM *verò hoc modo leges ieiuniorū opinione necessitatis, et meriti, iustitiæ et remissionis peccatorū vrgerētur, Iouinia. quidā ex Monacho clericus factus, cōtradicēdo se opposuit, sed qa*

Iouinianus.

sicut historiæ testantur, nec eruditus, nec eloquens fuit, & sententiam suam contra illas leges & opiniones non ita, sicut oportebat, proposuit & defendit, Ambrosij Panimachij & Hieronymi eloquentia citò repressus fuit. Non autem vno & eodem modo Iouiniani opinio à scriptoribus recensetur. Hæreseologi ex Thoma opinionem Iouiniani ita describunt, quòd docuerit inter abstinentiam ciborum, & eorum cum gratiarum actione perceptionem, nullam esse differentiã. Quòd si Iouinianus hoc intellexit de opere operato ieiunij seu abstinentiæ, quòd ad cultum Dei, & iustitiã coram Deo attinet. In hanc certò sententiã Paulus dicit 1. Cor. 8. Esca non commendat nos Deo, neq; enim si manducauerimus abundabimus, neq; si non manducauerimus aliquid nobis deerit. Et Rom. 14. Regnum Dei non est cibus vel potus, sed qui in iustitia, pace & gaudio Spiritus sancti seruit Christo, is placet Deo. Ambros. verò Epist. 82. ad Vercellenses dicit, Iouinianistas docuisse, nõ esse ieiunandum, prædicasse voluptates, suasisse delitias, iuxta dictũ: Manducemus et bibamus, cras enim moriemur. Itẽ delirare eos qui ieiunijs carnem suam castigent, vt menti subditam faciant, quæ si non exaggerandi & prægrauandi causa, sicut sæpè fieri solet, Iouiniano tributa sunt, sed si verè ita sensit, quia contra Scripturæ testimonia & exempla de ieiunio docuit, iustè reprobatus fuit. Augustinus inquit, Iouinianum docuisse, Nõ prodesse

[Margin: Iouiniani opinio.]

[Margin: Ambrof. de Iouiniano.]

[Margin: Auguft. de Iouiniano.]

prodesse aliquid ieiunia, vel à cibis quibusdam abstinentiam, quòd si his verbis Iouinianus voluit negare effectus veri ieiunij, si ad illos fines referatur, sicut ex Scriptura suprà monstratum est, non rectè fecit.

Sed ex argumentis Iouiniani, sumptis ex locis Scripturæ 1. Tim. 4. 1. Cor. 10. Rom. 14. Matth. 11. Ies. 58. & ex refutationibus Ambrosij et Hieronymi, non obscurè colligitur, de opinionibus meriti præcipuè certamē fuisse. Ambrosius dicit, Iouinianistas docuisse, nullum esse ieiunij meritum, vel nihil meriti accrescere hominibus per ieiunium, aut inter ieiunia & saturitatem æqualia merita dispensanda, sicut Hieronymus refert. Et per meritum non intellexerunt veros ieiunij fines suprà ex verbo Dei descriptos, sed, sicut Ambrosius contra Iouinianum inquit, quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra? Qui sunt ergo hi, qui meritum excludunt ieiunij? Et Hieronymus contra Iouinianum inter cætera & hoc defendit, per ieiunium possumus in paradisum redire, vnde per saturitatem fueramus eiecti. Item: Ieiunium Deum placat. Et Niniuitæ iram Dei ieiuniorum miseratione detorserunt. Cornelius ieiunijs meruit Spiritum sanctum accipere. Diues purpuratus propter epulas in tartaro, Lazarus ob inediā in sinu Abrahæ. Et in septimum Danielis inquit: Pro peccatis proprijs debemus inedia & vigilijs Deum ad clementiam flectere, &c.

De merito ieiunij fuit certamen.

Ambrosius.

Hieron.

ctere,&c. Quæ certè ieiunij præconia nimiũ sunt transcendentia & cũ analogia fidei non consentiẽtia. Et Montanistæ *hoc modo de ieiunij meritis docuerũt, sicut suprà ex* Tertulliano *ostendimus. Si ergò Iouinianus ideò damnatus fuit, quòd docuit, opus ieiunij non esse meritum gratiæ Dei, remissionis peccatorum, reconciliationis cum Deo, causam salutis & vitæ æternæ, immeritò & in-*
Nota. *iustè damnatus fuit.* Hæc *enim merita soli Christo debentur, verbo offeruntur, & fide accipiũtur sicut tota* Euangelij *doctrina testatur.*

Error Iouiniani. *Sed forsan cùm superstitiosas istas opiniones de ieiunio vehemẽter refutare vellet Iouinianus, nimium deflexit in alteram partem, vel docens simpliciter non esse ieiunandum, vel nullam prorsus esse veri ieiunij vtilitatẽ.* Et *hinc in refutationib. cõtra Iouinianũ, omnia illa simul miscentur, quæ diligenter discernenda sunt, quandò de controuersia illa verè & dextrè iudicare volumus.*

Ita Hiero. *non malè sanè declamitans contra*
Hieron. de ieiunio. *crapulam, & ostendens ieiunium habere multa testimonia & exempla in scriptura, quodq; vtile sit ad carnem Spiritui subijciendam.* Et *si sanctificetur cæteris operibus, hoc est, si referatur ad exercitia pœnitentiæ & orationis, proficere curationi peccatorum. Atq; in hanc sententiam non malè dicit:* Nos *omnem creaturã cibi laudamus, nec negamus illa, si voluntas fuerit in cibo sumenda, sed maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ie-*

iunia

iania præferimus saturitati. Item non ventris esuries accepta est Deo, quam lites, rapinæ et luxuria destruūt. Et similia multa de ieiunio ex scriptura non malè dicit, sed simul immiscet etiam superstitiosas de meritis ieiunij opiniones, quæ ab alijs rectè dictis prudenter distinguendæ sunt, vt quæ ad normā scripturæ congruunt, accipiantur quæ nō congruunt, iuxta Augustinū respuantur.

In Epistola ad Marcellam aduersus Montanū Hieron. inquit: Nos vnam quadragesimam secundum traditionem Apostolorum toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus: Montanistæ tres in anno faciūt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores: non quo & per totum annū excepta Pentecoste ieiunare non liceat, sed quòd aliud sit necessitate, aliud volūtate munus offerre. Sed suprà ostensum est, apocrypham opinionē esse, quòd Quadragesima ieiunium sit traditio Apostolica. Quid verò tres Montanistarū Quadragesimæ fuerint ex Tertulliani libro de ieiunijs patet, tres. n. septimanas in anno Montanistæ in xerophagijs ieiunârunt ex lege præcepti. Atq; Epiphanius loquēs de Quadragesima, laudat eos qui duplas, triplas, imò quadruplas Quadragesimas supererogant. Notandum autem est, quòd Hieronymus dicit, per reliquum annum ieiunare, non ex necessitate, sed voluntate. Sed Pontificij ieiunia quatuor temporum tradunt necessaria esse ex præcepto Hieronymi, ergo tempore illa necessi-

An quadra. traditio.

Montanistæ tres Quadragesimas.

tas ieiuniorum quatuor temporum in anno ad huc fuit ignota Ecclesiæ, sicut hæc ipsius sententia manifestè ostendit. Posteà verò leges illæ cumulatæ sunt, quas vt maiori specie Ecclesiæ obtrudere possent, finxerunt eas primis & antiquißimis Ecclesiæ temporib. conditas esse, sicut posteà ostendemus. Lex igitur, quæ in Montanistis anteà damnata fuerat, posteà in ieiunijs quatuor temporum per metamorphosin in cultum Dei conuersa & canonizata est, quòd diligēter notetur.

Ieiunium 4. temporum.

Hieronymus etiam causam, quare Ecclesia certa quædam ieiuniorum tempora ordinârit, non malè explicat, factum scilicèt esse non opinione necessitatis & cultus, sed ordinis gratia, vt esset commonefactio admonens, diligentiam temperantiæ & coërcendi carnem debere perpetuam esse. Scribens enim in 4. capit. ad Galatas inquit, Dicat aliquis, si dies & tempora obseruare non licet, nos quoq; simile crimen incurrimus, quartam sabbati Parasceuen & ieiunium Quadragesimæ obseruantes. Respondet autem Hieron. Ideò constitutos aliquot dies, ne inordinata exercitia fidem in Christo minuerent. Et à viris prudentibus ieiunia inter dies constituta esse, propter eos, qui magis seculo vacant quàm Deo, nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore ieiunare & orare. Quotus enim quisq; est, inquit, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tempora vel ieiunandi, semper exerceat, &c.

Cur tempora ieiunandi ordinata.

Liberæ ergò fuerunt obseruationes ordinis & commonefactionis gratia institutæ, & hæc sententia diligenter obseruetur.

Prætereà hypocrisin seu ludibria ieiunij tunc exorientia, admodum venustè exagitat Hieronymus, quasi coram prospexisset Pontificiorū ludibria in ieiunijs, vt aduersus Iouinianum, lib. 2. dicit: Etiam ex vilissimis cibis vitanda est satietas, nihil enim ita obruit animum, vt plenus venter & exæstuans, huc illucq́; se vertens, & in ructus vel crepitus ventorum efflatione respirans. Quale verò illud ieiunium est, aut qualis illa refectio post ieiunium, cùm pridianis epulis distendimur, & guttur nostrum mediatorium efficitur latrinarum. Dumq́; volumus prolixioris inediæ famam quærere, tantùm pridiè voramus, quantùm vix alterius diei nox digerat. Itaq; non tàm ieiunium hoc appellandum est, quàm crapula & fœtens ac molesta digestio. Ludificationes ieiunij.

Et ad Nepotianum scribit: Tantùm tibi ieiuniorum modum impone, quantum ferre potes, sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa ieiunia, quid prodest oleo non vesci, & molestias quasdam difficultatesq́; ciborum quærere, caryicas, piper, nuces, palmarum fructus, similā, pistoria &c. Tota hortorum cultura vexatur, vt cibario non vescamur pane, & dum delitias sectamur, à Regno cœlorum retrahimur. Audio prætereà quosdam contra regulam Delitiæ ieiuniorum.

 homi-

hominumq́; naturam, aquam non bibere, non vesci pane, sed sorbitiunculas deliratas, & contrita olera, betarumq́; succum, non calice sorbere, sed concha, proh pudor, nō erubescimus eiusmodi ineptijs, nec tadet superstitionis? Insuper etiam famam abstinentiæ in delitijs quærimus, fortissimum ieiunium est panis & aqua, sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quasi publicum & commune ieiunium non reputatur.

Gratianus transscribit hasce etiam Hieronymi sententias, Non dico hebdomadas ieiunandas, Non dico ieiunia duplicata, sed saltem singulos dies absq; ciborum luxuria transigamus. Item: sint tibi quotidiana ieiunia et refectio satietatē fugiens, Nihil enim prodest tibi biduo vel triduo transiuisse vacuum portare ventrem, si post pariter obruatur. Item: sint tibi ieiunia moderata, quotidiè esurire, & quotidiè prandere. Item: Audiant qui ea, quæ necessaria sunt, corpori subtrahunt, quòd Dominus per Prophetam dicit: Ego Dominus odio habens rapinam in Holocaustum, de rapina verò holocaustum offert, qui nimia vel ciborum vel somni penuria corpus suum immoderatè affligit. Est & hæc Hieronymi sententia, Sic comedas, vt statim post cibum possis legere, orare, psallere.

Gratianus ex Hieronymo.

QVO-

QVOMODO AVGVSTINVS SVO modo, modeſtè, ſepoſitis pleriſq; ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, doctrinam & exercitia ieiuniorum ad fontes & fundamenta Scripturæ reuocârit.

IN hæc tempora poſt annum Domini quadringenteſimum, cùm de ieiunijs omnia feruerent ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, tunc publicis tunc priuatis, incidit Auguſtinus, qui ſuo more rectè & modeſtè ſepoſitis ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ad vera Scripturæ fundamenta, doctrinam rurſus deducere conatus fuit, licèt in quibuſdam temporibus & conſuetudini cedat, quæ conſideratio & iucunda & vtilis eſt. Colligemus autem illa ex genuinis Auguſtini Scriptis, in ſermonibus enim pleraque aliena ſub ipſius nomine ſuppoſita ſunt: Quòd verò ſæpè non aperte, & liberè, tales ſuperſtitiones reprehendit, eius ipſe cauſam indicat Epiſtol. 119. Vbi de quibuſdam, qui prorſus abſtinebant à carnibus, & putabant ſe peccare, ſi comederent, ſcribens, inquit, Huiuſmodi multa propter nonnullarum, vel ſanctarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Et addit, Chriſtiana religio, quam miſericordia Dei liberam eſſe voluit, ſeruilibus oneribus premitur, vt tolerabi-

Auguſtinus. Auguſtini modeſtia & querela.

lerabilior sit Iudæorum conditio, qui etiamsi tempus libertatis non agnoscant, legalib. tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus, subijciuntur.

Quòd igitur ad tempora ieiuniorum attinet, cùm pleriq; sicut ostendimus, meras leges, necessitates, præcepta, mandata, & apostolicas traditiones sonarent. Augustinus ad Casulanum epist. 86. cùm vrbicus quidam de ieiunio sabbati traditionem Petri proponeret, & alij contrariam traditionem aliorum Apostolorum allegarent, simpliciter pronunciat, Ego in Euangelicis, & Apostolicis literis, totoq; instrumento, quod appellatur Testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini & Apostolorũ nõ inuenio esse definitũ. Et non multò pòst idem repetit, Nõ inuenimus, inquit, in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ ad noui Testamenti reuelationem præcipuè pertinent, certis aliquibus diebus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia, sed res illa, sicut aliæ plurimæ, inuenit in veste filiæ regis, hoc est, Ecclesiæ varietatis locum. Quæ Augustini sententiæ, sicut Lector ipse animaduertit, aduersa quasi fronte opponuntur Epiphanij & Ambrosij disputationibus de legibus ieiuniorum. Addit autem in illa epistola Augustinus, in hisce rebus morem cuiusq; Ecclesiæ seruandum esse. Et celebrat

Stata ieiuniorum tempora nõ sunt ex Apostolicis literis.

Contra Epiphanium & Ambrosiũ.

celebrat Ambrosij responsum de ieiunio sabbati, qui dixit, Quandò Mediolani sum non ieiuno sabbato, quandò verò Romæ sum, ieiuno sabbato, & ad quamcunq; Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis aut facere: & addit regulam, In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta maiorum (Hieronymus addit limitationem, si non officiant fidei) pro lege tenenda sunt, de quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore sermocinationis, cùm certa documenta veritatis nulla insinuet, cauendum est, ne tempestate contẽtionis, serenitas charitatis obnubiletur. In hac sententia obseruetur, in declamationib. patrum quandò ex consuetudinibus volunt leges necessarias facere, Certa documenta veritatis nulla insinuari. Addit autem Augustinus etiam aliam memorabilem sententiam, Fidem Ecclesiæ non consistere in huiusmodi obseruationibus, & quòd in fide verum est, nõ impediri talibus diuersis obseruationibus. Et epistola 118. agitans quæstionẽ, quòd alij sabbato ieiunant, alij nõ, inquit: totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes. Et addit regulam: Quòd neq; contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos viuitur, societate seruandũ. Quæ regula priori ideò coniungenda

Ambrosij regula.

Augustini regula.

Disputationes sine certis documentis veritatis.

Fides non in obseruationibus.

Quæ indifferenter habenda.

filium ad occidendum Dominum fecerunt, sexta verò Dominus sit traditus & crucifixus. Sed mox addit, eos qui sabbato ieiunāt, significare luctum discipulorum, & humilitatem mortis Christi, eos verò qui non ieiunant, significare quietē sabbatismi. Sunt igitur rationes in vtramq; partē, Ergò non necessariæ, & documenta veritatis, sicut ipse appellat, nō certa. Præcepto enim Domini & Apostolorum, inquit, nō est definitum quib. dieb. obseruanda sint ieiunia. Non ignoro autē in sermonibus Augustino adscriptis quædā ita dici, quasi quadragesima sit à Christo mandata ac præcepta, & eam non seruare sit peccatum & sacrilegiū. Sed non sunt Augustini γνήσια, nam & eadē verba in illis leguntur, quæ ex sermonib. sub Ambrosij nomine sparsis, anteà annotauimus.

Sermones suppositilij.

Secundò ex consuetudine, quòd tempore ieiunij & præcipuè in magna illa Pascha hebdomada, pleriq; à carnibus & à vino, tanquam à delicatioribus & fortiorib. cibis abstinebāt, multi incipiebant tunc legem facere, quasi peccatum etiam in moderato horum vsu, & cultus Dei in eorum abstinentia, consisteret. Sicut Theophilus Alexandrinus significans Episcopis Aegypti tempus celebrandi paschatis, li. 3. Paschali inquit, Nequaquam diebus Quadragesimæ vini poculū suspiremus, neq; carniū edulio delectemur. Qui. n. legū præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, & carnium esum repudiāt. Idq; Theophilus probat

Prohibitio carniū apud Theophilū.

Ex quibus fundamentis.

bat ex ritu & lege Nazaraeorum, Leuit. 10. & Amos 2. Item ex abstinentia ciborum, qui tempore veteris Testamenti secundum legem immundi erant, Daniel. 1. & 2. Machab. 7. Expendat autem quaeso Lector, quae & qualis sit ratio huius consequentiae, in veteri Testamento Nazaraei à vino & sicera, reliqui Israëlitae à carne suilla & alijs immundis cibis ex legis prohibitione abstinebant Ergò & in nouo Testamento, tempore ieiunij, ex praecepto legis abstinendum est à carnibus & à vino. Et sicut tunc Israëlitae vescentes carne suilla, & Nazaraei bibentes vinum, peccabant, abstinentes verò, obedientiam Deo praestabant. Ita & in nouo Testamento, in quadragesima comedere carnes, est peccatum mortale, abstinere verò, est cultus Dei. Quasi verò vel non facta esset abrogatio cultus Leuitici veteris Testamenti, vel ita facta, vt alijs & nouis hominum traditionibus, decretis et mandatis, de discrimine ciborum, conscientiae sub peccato mortali subiectae esse deberent, cùm Paulus disertè & ex professo contrarium doceat, Gal. 4. Colos. 2. 1. Timoth. 4. sicut explicationes suprà sunt traditae.

Cùm igitur hoc modo lex traditionis prohibens esum carnium, proponeretur & vrgeretur, Augustinus ostendit, esse quidem consuetudinem, sed non vniuersalem, nec legem necessariam, sed obseruationem liberam. Ita enim scribit contra Faustum, lib. 30. cap. 5. Catholici edomandi corporis

poris caussa, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinet, vel semper, sicuti pauci, vel certis diebus atq; temporibus, sicut per Quadragesimam ferè omnes, quantò magis quisq; vel minus, seu voluerit seu potuerit. Et de moribus Ecclesiæ lib. 1. cap. 33. libertatem illam, etiam cùm opiniones necessitatis multorum animos occupassent, retentam fuisse ostendit, ita tamen, vt de illa libertate subinde magis magisq; aliquid concederetur. Cùm enim varia mirabilium ieiuniorum & abstinentiæ exempla, in Oriente & Italia commemorasset, addit: Inter hæc nemo vrgetur in aspera, quæ ferre non potest, nulli quod recusat imponitur, nec ideo condemnatur à cæteris, quòd in eis imitandis se fatetur inualidū. Meminerūt enim Omnia munda mundis. Et: Quod intrat in os non inquinat. Itaq; non reijciendis generibus ciborum quasi pollutis, sed concupiscentiæ perdomandæ, & dilectioni fratrum retinendæ, inuigilat omnis eorum industria. Et recitatis sententijs Pauli 1. Cor. 6. & 8. Rom. 14. subiungit: Propterea his etiam qui firmiores, & adhuc contemnenda sunt idonei, certoq; sciunt non se pollui, si quid ciborum, sine turpi cupiditate, altitudine mentis assumpserint, tamen ex charitate temperandum est, ne offendantur illi, quibus adhuc pro sua imbecillitate huiusmodi opus est temperantia. Hæc illi, inquit, norunt, et tenent, intelligunt enim Scripturas iux-

Abstinentia à carnibus libera August.

Augustinus de libertate abstinentię.

ta Apostolicam disciplinam, vbi non manducantem nemo spernit, manducantem nemo iudicat, qui infirmus est olus manducat. Multi tamen firmi propter infirmos idem faciunt. Multis non est caussa ista faciendi, sed quod viliore victu viuere placet. Ita multi neque vescuntur carnibus, neque tamen eas immundas superstitiosè putant. Itaque illi ipsi qui salui temperant, si ratio valetudinis cogat, ægroti sine vlla formidine accipiunt. Et stultè nonnullos recusantes, fraternè admonent, ne vana superstitione debiliores citius quàm sanctiores fiant. Ita pietatem sedulò exercent, corporis verò exercitationem ad exiguum tempus pertinere mouerunt. Continent se igitur, inquit, hi qui possunt, à carnibus & à vino, propter duas caussas, vel propter fratrum imbecillitatem, vel propter suam libertatem, &c. In hac Augustini sententia multa veteris Christianæ libertatis vestigia apparent, apparet etiam hoc, quomodo firmiores, qui libertatem hanc intelligebant, propter alios infirmiores, qui scilicet putabant peccatum esse carnibus vesci, de libertate aliquid concesserint, donec ea tota illis cessionibus tandem oppressa est. Et idem est in hoc loco, quod alibi Augustinus ipse de se scribit, *huiusmodi multa, propter nonnullarum vel sanctarum vel turbulentarum personarum scandala deuitanda, liberius improbare non audeo.*

Cessio libertatis.

Idem lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 13. ponit

ponit talem descriptionem, quæ Pontificiorum etiam ieiunia graphicè depingit. Si quis, inquit, existat ita homo parcus & frugi, vt appetitum ventris & gutturis moderans, non epuletur bis per vnum diem, & huic cœnanti oluscula cum exiguo lardo apponantur, eodem lardo vncta atque condita, quantum comprimendæ fami sat est, sitimqúe irriget, propter diligentiam valetudinis, duabus aut tribus vini meracis potionibus. Isqúe illi victus sit quotidianus.

Alius verò ex alia parte, nihil gustans carnium, nihil vini, exquisitas & peregrinas fruges, multis ferculis variatas, & largo pipere aspersas, nona hora libenter assumat, noctis etiam principio talia cœnaturus, bibat autem mulsum, & expressos succos, vini speciem imitantes, atque id suauitate etiam vincentes, & bibat non quantum sitit, sed quantum libet, talibusqúe delitijs perfruatur, nulla necessitate, magna voluptate. Quem tandem horum duorum quod ad cibandum potandumq; attinet, abstinentius vitam ducere iudicatis? Non opinor vsque adeò vos esse cæcos, vt non illum de parco lardo & vino, huic gurgiti præferatis? Ita quidem veritas cogit, sed vester error longè aliter canit. Imago Pontificij ieiunij.

Electus enim vester, si quotidiè ita viuat, vt hic quem posterius descripsimus, ab vno et duob. for-

taßè grauioribus reprehendi potest, damnari autem omnino non potest. Si autem semel cum illo priore cœnauerit, & vel rancido frusto porci labra vnxerit, ilicò gehennæ destinatus iudicabitur. Quæso aliquantulum consuetudini obsistite, quid enim est ista prauitate peruersius, hominem boletos, orizam, tubera, placentas, carcanum, piper, laser, distento ventre cum gratulatione ructantem, & quotidie talia requirentem, non videri à regula sanctitatis excidisse: Alium verò, Nota *fruges vilißimas fumoso lardo condientem, tantumq́; hinc assumentem, quantum refectioni corporis sufficit, certo supplicio præparari? Hæc Augustinus contra Manichæos disputat, sed sicut Lector animaduertit, simpliciter & prorsus congruunt ad Pontificiorum praxim & iudicia de ieiunijs. Atq; ideò totum locum adscribere volui, vt appareat, ad quorum abstinentiam Pontificiorum ieiunia quàm proximè accedant, quodq́; Augustini ætate, lardum aut fumosa caro porci, non vitiârit abstinentiam.*

Idem Augustinus, in vsu quorumuis ciborum moderato, non vult constitui peccatum, nec in abstinentia eorum cultum seu iustitiam. Et descripsit illas sententias etiam Gratianus dist. 41. vt de doct. Christiana lib. 3. cap. 12. Quisquis rebus prætereuntibus restrictius vtitur, quàm sese habent mores eorum, cum quibus viuit, aut temperans aut superstitiosus est. Quisquis verò sic eis

vtitur

vtitur, vt metas bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus, non vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est, vt cum pedes Domini vnguento precioso perfunduntur, quid igitur locis & temporibus personisq́ conueniat, diligenter attendendū est, ne temerè pro flagitio aliquid reprehendamus, fieri enim potest, vt sine aliquo vitio cupidinis vel voracitatis, preciosissimo cibo sapiens vtatur, insipiens autem fœdissima gulæ flamma in vilissimum olus ardescat. Non enim propterea continentiores nobis sunt pleræq; bestiæ, quia vilioribus aluntur escis. Nam in omnibus huiuscemodi rebus, non ex earū rerum natura, quibus vtimur, sed ex caussa vtendi, & modo appetendi, vel probandum est vel improbandum, quod facimus. In vsu ciborum nō peccatum.

Idem Augustinus quæst. Euang. lib. 2. cap. 11. ostendit, filios sapientiæ intelligere, nec in abstinendo, nec in manducando, esse iustitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam, & in temperantia per abundantiam nō se corrumpendi, atq; oportunè sumendi vel non sumendi, ea, quorum non vsus sed concupiscentia reprehendenda est. Non enim interest omnino, quid alimentorum sumas, vt succurras necessitati corporis, dummodò congruat in generibus alimentorum his, cum quibus tibi viuendum est. Neq; quantum sumas interest multum, cùm videamus alio- Nec in manducādo nec in abstinendo est iustitia August.

rum stomachos citius satiari, & eos tamen paruo quo satiantur cibo, turpiter inhiare. Alios autem plusculo quidem satiari, sed tolerabilius inopiam perpeti. Magis ergò interest, non quid vel quantum alimentorum, pro congruentia hominum atque personæ suæ, & pro suæ valetudinis necessitate, quis capiat: sed quanta facilitate & serenitate animi careat, quando his necesse est carere, vt illud Pauli in animo compleat: Scio & minus habere, scio & abundare, vbique & in omnibus imbutus sum, & satiari & esurire, & abundare & penuriam pati. Item: neque si manducauerimus abundabimus, neque si non manducauerimus egebimus. Item: Non est regnum Dei esca & potus.

Nota.

Tertiò, cùm in disputatione de finibus & effectibus ieiunij seu abstinentiæ, plerique per declamatorias hyperbolas, nulla non merita, & quidem gratiæ, iustitiæ, remissionis peccatorum, salutis & vitæ æternæ, ieiunijs cæpissent tribuere. Augustinus illas Rhetoricationes ad normam scripturæ reuocans, ostensis veris ex Scriptura finibus, suo more modestè opponit negatiuam sententiam. Ita Epistola octuagesima sexta, disputans de ieiunio sabbati, cùm præmisisset sententiam illam, quòd mandato Domini vel Apostolorum non sit definitum vel præceptum, certis quibusdam diebus obser-

Augustinus de effectibus ieiunij.

Iusticia fidei non in ieiunio.

obseruanda ieiunia. Subdit: Per hoc sentio, non quidem ad obtinendam quam fides obtinet iustíciam, in qua est pulchritudo filiæ regis intrinsecus, sed tamen ad significandam requiem sempiternam, sabbato aptius relaxationem quàm contentionem ieiunij conuenire. Et in his rebus tutius est, ne simus illis similes, qui de Baptista dicebant: Dæmonium habet. Et de Christo: Ecce homo, vorax & vinosus. Filij verò sapientiæ hi sunt, qui quandò manducant, manducantes non spernunt, quandò non manducant, manducantes non iudicant, modò non per offensionem, vel manducent vel non manducent. Quia neque, si manducauerimus abundabimus, neque si non manducauerimus egebimus. Ibidem falsè exagitat vrbici dictum, qui contendebat ideo sabbato ieiunandum, vt maculæ erroris, quæ de ista mortalitate reliquis diebus contrahuntur, ieiunij fructibus abluantur. Glossa Rom. 14. citat hanc Augustini sententiam, in vsu escarum non acquiritur regnum Dei, sicut etiam non amittitur. Non enim vsus ciborum interdicendus, sed concupiscentia frænanda est. Item: nec in manducando nec in abstineudo est iusticia.

Remissio peccatorum non in ieiunio.

Nec regnū Dei.

Fines autem veri ieiunij, iuxta Scripturā Augustinus tradit, corporis castigationem vel concupiscētias eius coërcendas, vt mens ad exercitia spiritualia eò liberior sit. Cui⁹ generis sentētias ali

quot suprà ex Augustino descripsimus, nūc quasdam alias subijciemus. Vt de gestis cum Emerito Donatista inquit: Per ieiuniorum dies quandò nobis maximè ieiunantibus, plus vacat audire, gesta illa per annos singulos ordine recitentur.

Ieiunium ad audisū verbi.

Contra Faustum lib. 20. cùm Faustus cap. 2. obiecisset, etiam Christianos per Quadragesimam à carnibus abstinere. Augustinus cap. 5. respondet Christiani non haeretici sed catholici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verumetiam à quibusdam terrae fructibus abstinēt, vel semper, sicut pauci, vel certis diebus, atq; temporibus, sicut per quadragesimā ferè omnes, quanto magis quisq; vel minus seu voluerit seu potuerit.

Ad domandum corpus & animam humiliandam.

De moribus Manichaeorum, cap. 13. inquit: fines quo referuntur ea quae facimus, si laudabilis fuerit, tunc etiam facta digna laude sunt, si verò finis iurè culpatur, ipsum quoq; officium nemo improbandum dubitabit. Catilina sitim & famem ferre poterat. Haec illi cum Apostolis nostris erant communia. Vndè igitur parricida iste ab Apostolis nostris discernitur, nisi fine. Namq; ille iste tollerabat, vt cupiditates suas expleret, illi econtrà, vt eas praemerent, & dominanti rationi seruire cogerent. Possunt & Christiani, Manichaeorum à vino & carnibus abstinentiam, iumentis

Ex fine iudicandum.

mentis & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermiū comparare. Sed discutiendum est, quo fine ista faciatis. Si ergo parsimoniæ gratia, & coërcendæ libidinis, quia escis talibus, & potu delectamur & capimur, audio & probo. Et cap. 14. Apparet ex Paulo, quo fine à carnibus & vino sit abstinendum. Is finis est triplex, ad comprimendam delectationē quæ in his maximè cibis haberi solet, atq; in tali potu vsq; ad ebriositatem peruenire. Ad tuendam infirmitatem propter illa, quæ idolis sacrificantur & libantur. Et quòd maximè commendandum est, propter charitatem, ne imbecilliorum ab his continentium offendatur infirmitas. Parsimoniæ & coercendæ libidinis gratia.

De fide ad Petrum, cap. 42. Firmissimè tene omnem creaturam Dei bonam esse, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Et Dei seruos, qui à carnibus & vino abstinent, non tanquam immunda, quæ à Deo facta sunt, respuere, sed à fortiori cibo & potu, pro solo castigatione corporis abstinere. Pro castigatione corporis.

De dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 66. Bonum est cibum cum gratiarū actione sumere, & quicquid Deus concessit edendum est. Abstinere autem ab aliquibus, non quasi à malis, sed quasi à non necessarijs, non est malum. Moderari verò eorum vsum pro necessitate, propriè est Christianorum. Et cap. 67. cibos vel credere malos, vel malitias causare percipientibus, non est Christianorum, Abstinentia Moderatio. Cibi nō causant maliciam.

V 5 *sed*

sed propriè hierarchitarum & Manichæorum. Hæc sententia diligenter obseruetur.

Pseudopigrapha de ieiunio. *Ex alijs scriptis quæ nō sunt Augustini γνήσια, Pontificij citant diuersas sententias, sed qua fide, Lector intelligit, vt Sermone de tēpore 60. Nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet. Serm. 77. Eiecit nos de Paradiso cibus, reducat ieiuniū. Ser. 69. dicitur ieiunium esse redemptionē salutis, quæ iniquitates redimantur, & ira Dei placetur. Itē: ieiuniū peccata depcari et iusticiā promereri, etc.*

Quartò, mirabilia, et vt ipse loquitur, incredibilia ieiuniorum exempla Augustinus recitat, vt de moribus Ecclesiæ, capit. 33. continuum triduum vel amplius sæpißimè sine cibo & potu ducere. Ieiunia mirifica. *Et ad Casalanum dicit, quosdam nulla refectione interposita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio 40. dierum magis appropinquent. Et addit narratum fuisse quendam ad ipsum Quadragenarium numerum peruenisse. Et cap. 31. de moribus Ecclesiæ dicit, quosdam in terris desertißimis, ab omni hominum conspectu discretos, pane solo, qui eis per certa interualla temporum afferatur, & aqua contentos. Sed addit, videntur illi nonnullis res humanas* Nota. *plusquàm oporteret deseruisse. Item: in tantum processit temperantia & continentia quorundam, vt restringenda nonnullis, & quasi ad humanos fines reuocanda videatur. Et quomodò*

cap.

cap.33.inter illa singularia exercitia libertatem Christianam tueatur, paulò antè sententiā eius adscripsimus.

Quintò, ludificationem ieiuniorum & abstinentiæ, qualem Pontificij etiam, sicut suprà ostendimus, exercent, Augustinus falsè taxat, vt Dominica in octauis Paschæ. Sunt quidam obseruatores quadragesimæ delitiosi potius quàm religiosi, exquirentes nouas suauitates magis, quàm veteres concupiscentias castigantes, qui preciosis copiosisq; diuersorum fructuum apparatibus aliorum ciborum sapores superare contendunt. Vasa in quibus cocta sunt carnes tanquam immunda formidant, & in carne sua, ventris & gutturis luxuriam non formidant. Ieiunant non vt solitā temperando minuant edacitatem, sed vt immoderatā differendo augeant auiditatē. Nam vbi tempus reficiendi aduenerit, optimis mensis tanquā pecora præsepib. irruunt, ventresq; distendunt, artificiosis et peregrinis cōdimentorum diuersitatib. tantum capiunt manducando quantum digerere nō sufficiunt ieiunando. Idem in Psal.43. Mutare vis carnalē voluptatem, non amputare. Nō laudatur in illo ieiuniū, qui ad luxuriosam cœnam seruat ventrem suum. Inuitantur .n. aliquandò homines ad cœnam magnam, et cum ad eā volunt auidi venire, ieiunāt. Nunqd hoc ieiunium continentiæ, & non potius luxuriæ deputandum est? De moribus Ecclesiæ

Augustinus contra ludificationes ieiunij.

Ieiunare ad luxuriam.

cap.

capit.31. de Monachis inquit: Corpus reficiunt quantum saluti & salubritati sat est, coërcente vnoquoque concupiscentiam, ne se profundat, vel in ea ipsa quæ præsto sunt parca & vilißima. Ita non solùm à carnibus & vino abstinent, pro sufficientia domandarum libidinū, sed ab his etiam, quæ tantò concitatius ventris & gutturis prouocant appetitum, quantò quasi mundiora nonnullis videntur, quo nomine solet turpe desiderium exquisitorum ciborum, quod à carnibus alienum est, ridiculè turpiterq́; defendi.

Ex paucis hisce obseruationibus satis patet, quomodo Augustinus varias sui sæculi de ieiunio opiniones, ad superstitionem inclinantes, pro solita sua modestia, opposita saniori ac Scripturæ congruenti sententia, reprehenderit & corrigere studuerit. Et in præcedentibus etiam non pauca huius generis ex Augustino annotauimus.

QVO-

QVOMODO CHRYSOSTOMVS in Græca Ecclesia circa annum Domini 410. superstitiosas de ieiunio opiniones reprehenderit.

Sicut Augustinus in latina Ecclesia, ita Chrysostomus eodem fermè tempore, circa annum Domini 410. in Græca Ecclesia superstitiosas quasdam de ieiuniis opiniones ita reprehendit, vt ad Scripturæ normam disputationes illas reuocaret. Alicubi sanè de ieiunio loquens, declamatorium seculi sui stylum imitatur, sicut de ipsius hyperbolis in præcedentibus quædam annotauimus. Sed cùm Epiphanius & Theophilus, Leges ieiuniorum, opinione necessitatis & meriti nimium vrgerent, Chrysostomus cœpit ἐπανορθώσεις quasdam opponere.

Duos enim illos manifestos & habuit & expertus fuit aduersarios. Et Chrysostomi quidem tempore per Quadragesimam exceptis duobus hebdomadæ diebus, vsque ad nonam horam ieiunatum fuisse, & circa nonam horam, priusquam solueretur ieiunium, Ecclesiam ad auditum & meditationem verbi conuenisse ex homiliis ipsius in Genesin constat. Et homilia 1. & 2. dicit, tunc coquorum discursus, pecudum mactationes, & carnium concisiones è medio tolli.

tolli. Et Homilia 6. Ad Antiochenos dicit, lege ieiunij vulgò tunc prohibita fuisse certa quædam nutrimenta, & delibationem vini. Sed opinionem necessitatis, & alias quasdam superstitiosas opiniones ipse liberè taxauit & reprehendit. Et quia plerasq; ipsius sententias suprà adscripsimus, hoc loco tantùm capita eorum, quæ in vulgatis de ieiunio opinionibus reprehendit, breuiter notabimus.

Chryso. cōtra opus operatum ieiunij.

Primùm igitur in valdè multis locis opinionem illam reprehendit, quasi ieiunium per se, ex opere operato, sit virtus & cultus Dei. Aut quasi ea, quæ & in scriptura & à patribus ieiunio tribuuntur, ad ipsam per se, aut solam à cibis abstinentiam pertineant, cùm ad illos maximè fines, quibus ieiunium subseruire debet, respiciendum sit. In Genesin Homilia sexta: Ne existimemus inediam vsque ad vesperam ad salutem nobis sufficere.

Deus enim Iudæis per Prophetam dixit, Non mihi ieiunastis ieiunium. Hæc dicit Dominus, iudicium iustum iudicate, misericordiam faciat quisque cum proximo suo, &c. Homilia nona: Lasciuias carnis refrænemus, & verum probemus ieiunium.

Chrysost. de finibus ieiunij.

Ieiunium autem dico abstinentiam à vitijs, Etenim abstinentia à cibis propter hoc recepta est, vt rigorem carnis refrænet, & tanquam equum

equum moderanti facilè parere faciat. Ieiunantem oportet concupiscentias repellere & refrænare, ac bonis operibus studere: Hoc verum est ieiunium, sicut & Isaias ex persona Dei loquens dicit, &c.

Non igitur, vt plerique, existimemus definiri in hoc ieiunium, si ad vesperam vsque impransi maneamus. Non hoc est, quod quæritur, sed vt cum ciborum abstinentia, & à cæteris abstineatur, quæ nocere possunt, vtque spiritualibus magis vacetur. Homilia trigesima: Ieiunio preces semper coniunctas esse oportet, tunc enim potissimùm preces nostræ sobriæ sunt, tunc expeditior est mens nostra, non grauata, neque pressa malo delitiarum onere.

Ad populum Antiochenum homilia quarta: Sicut sunt quidam ciborum inter se abstinentiam æmulantes, & mirabilem contentionem facientes, & hi quidem integros duos dies transigunt ieiuni, hi verò non vini tantùm & olei, sed & omnis ferculi vsum à sua mensa reijcientes, pane & aqua duntaxat vtentes, Quadragesimam omnem expediunt. Sic & nos inter nos contendamus, vt iuramentorum imbres destruamus, hoc enim omni ieiunio vtilius, hoc omni vitæ asperitate compendiosius, & studium quod circa ciborum abstinentiam habemus, hoc circa iuramentorum abstinentiam exhibeamus. Quoniam extrema de- Æmulatio in ieiuniis.

Ieiunium inter adiaphora.

mæ dementiæ crimen subimus, probibita quidem contemnentes, circa indifferentia verò omne mouentes studium, comedere enim non est inhibitum, iurare verò prohibitum est. Nos verò concessis abstinentes, prohibita audemus. Illustris & memorabilis est hæc Chrysostomi sententia, manifestè numerans abstinentiam ciborum inter adiaphora, & ostendens superstitionem, neglectis vtilioribus pietatis exercitijs, circa talia indifferentia magno studio & contentione occupari. Alias plures similes sententias ex Chrysostomo suprà descripsimus, quas hoc loco non visum fuit repetere.

Nota.

Quadragesima nō mandata à Christo.

Secundò, licèt ieiunium Quadragesimæ, tempore Chrysostomi seruatum fuerit, & ab ipso laudatum, dicit tamen à Christo non esse mandatum, vt homilia quadragesima septima in Matthæum: Non dicit ieiunium suum esse imitandum, quamuis quadraginta illos dies posset proponere, sed discite à me, quoniam mitis sum & humilis corde. Imò verò contrà inquit: Omne quod apponitur vobis comedite. Hæc dixi, non quòd ieiunium mihi non placeat, quod magnis soleo efferre laudibus, sed quia doleo, si cæteris neglectis, satis ad salutem nobis ieiunium esse existimemus, quòd in choro virtutum certè extremum sortitur locum. Contra opinionem verò necessitatis, longa oratione pugnat Chrysostomus, homilia in

Ieiunium inter virtutes postremum.

in Genesin 10. Cùm enim quidam, qui ieiunia ferre non poterant, ideo in concionem, quæ circa vesperam habebatur, venire non auderent, inquit, sobrius auditor etiam pransus, spirituali conuentu dignus est, sicut supinus & deses, etiamsi ieiunus permaneat, nihil indè vtilitatis capiet. Et *hæc dico, non vt ieiunij rigorem soluam, nam multum laudo ieiunantes, sed doceo, non turpe esse, eum qui cibum anteà accepit, adesse spirituali sermoni, sed ignauo animo adesse, ab affectionibus vexari, & carnis lasciuias non reprimere. Num comedere malum est? absit, sed gula damnosa est, & impleri plus quàm satis. Et nihil mali est vinum ad mensuram bibere, sed rationis iudicium intemperantia subuertere. Etenim dilecte si ob corporis imbecillitatem non potes ieiunus diem producere, nullus, qui sapit, propter hoc te arguere poterit. Neque enim ieiunium & abstinentiam simpliciter à nobis exigit Dominus, neque hoc ipsum, vt ieiuni huc vsque permaneamus, sed vt à secularibus operibus nos abdicantes, omne nostrum otium in spiritualia collocemus, quod si sobria mente vitam nostram instituerimus, & cibos ita sumpserimus, vt tantum satiemur quantum vsus exigit, & vitam omnem in bonis operibus dispensemus, iam nullo opus fuerit ex ieiunijs adiumento. Sed quia negligens est humana natura, & delicijs gaudet, ideo Deus hanc ex ieiunio medicinam excogitauit, vt delitijs sublatis,*

Ieiuniũ non simpliciter exigitur.

Finis ieiunij.

secularium curam ad spiritualia opera transferamus. Si igitur sunt aliqui, quos corporis infirmitas vetat ieiunos & impransos permanere, eos laudo, quod corporis infirmitatem curant, & pransi plus exhibent studij in doctrina spirituali. Sunt enim, sunt profectò viæ, quibus fiduciæ ad Deum ianuæ aperiri possunt multò maiores, quàm ciborum abstinentia. Igitur qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det eleemosynam, ferventior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, odium deponat, &c.

Si quis non potest ieiunare.

Nota.

Qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis exposcit Dominus. Propterea enim hanc à cibis abstinentiam fieri præcipit, vt refrænantes carnis lasciuias, eam obedientem faciamus, & ad mandata Dei implenda sequacem. Igitur qui ieiunat, gratias agat Domino, qui vires ei tribuit ad ferendos ieiunij labores. Et qui manducat, iterum gratias agat Deo, quia nihil ipsum offendere potest, quò minus anima salutem agat, modò velit. Neq; enim comedisse confusionem nobis affert, sed malè egisse. Et cum cibo, mensuræ nostro congruo, vtimur, non opus est vt erubescamus. Nam Dominus nos huic corpori coniunctos esse voluit, quod alioqui consistere nequit, nisi cibo pascatur, tantùm intemperantia non admittatur, &c.

Verum ieiunium.

Vti cibo nō peccatum.

Non iudico opus esse Lectorem admonere, quàm

quàm variæ & superstitiosæ de ciborum abstinentia opiniones hac Chrysostomi sententia taxentur & refutentur, manifestum enim hoc est. Sed integram sententiam ideò adscripsi, vt consideratis disputationibus illis, quæ circa ea tempora magna contentione à multis, sicut ostendimus, agitatæ fuerunt, manifestè intelligi posset, superstitiones istas, non generaliter ab omnibus fuisse vel probatas vel receptas, sed fuisse qui opposita veræ Scripturæ sententia, pullulantibus superstitiosis opinionibus contradixerunt: Vtque Pontificiorum legibus tales sententiæ rectè opponi possent.

Tertiò Chrysostomus multis in locis ostendit, effectus qui ieiunio tribui solent, non ad ipsum opus operatum ieiunij, sed ad pœnitentiam & orationem, quibus ieiunium subseruire debet, referendos esse. Ita homilia 3. ad Antiochenos, Ieiunium pietatis materia & magister est, ieiunium autem dico non hoc vulgare, sed accuratum, non tantùm ciborum abstinentiam, sed & peccatorum. Non enim ieiunij natura peccata eripere sufficit, nisi congrua cum lege fiat. Discamus igitur, quomodo ieiunium celebrare debeamus, quoniam & Pharisæus ille ieiunauit, & descendit fructibus ieiunij inanis. Publicanus non ieiunauit, & Pharisæū ieiunantē præcessit nō ieiunans, vt discas quod ieiunij vtilitas nulla sit, nisi NŌ ieiuniū sed pœnitentia & oratio.

X 2 & reli-

& reliqua consequantur. Ieiunauerunt Niniuitæ, & Dei misericordiam elicuerunt, ieiunauerunt & Iudæi, & culpati abierunt. Videamus igitur, quomodo Niniuitæ ieiunârunt, & quid tandem sit quod iram Dei soluerit. Num ieiunium solum & saccus? non est dicendum, sed totius vitæ mutatio, ita enim Propheta inquit: Et vidit Deus opera eorum. Qualia opera? Quòd ieiunârunt? quod saccum induerunt? nihil horum, sed hæc omnia tacens, intulit: Quoniam auersus est quisq; in vijs suis malis, cernis quod non ieiunium periculo eripuit, sed vita mutatio Deum barbaris placatum & beneuolum reddidit. Hæc dico, non vt ieiunium contemnamus, sed vt ieiunium honoremus. Honor enim ieiunij non ciborum abstinentia est, sed peccatorum fuga. Itaq; ciborum abstinentia tantùm ieiunium definiens, hic est qui maximè ipsum vituperat. Idem lib. 1. de orando Deum inquit, Niniuitæ deprecationis præsidio, plurimorum scelerum, quibus diuinam iram in se prouocârant, remißionem acceperunt. Pœnitentiæ igitur & orationi, effectus hosce Chrysostomus vult tribui, non operi operato ieiunij.

Niniuitæ.

Definitio ieiunij.

QVO-

QVOMODO PORRO VSQVE ad annum Domini 450. libertas Christiana in vsu ciborum, à Cyrillo, Theodoreto, Prospero, Prunasio, & Socrate, defensa fuerit.

OSTENDEMVS *porrò iam breuiter quomodo vsq; ad annum Domini 450. libertas Christiana in vsu ciborum defensa, & verißimes ieiuniorum monstrati fuerint.*

Cyrillus igitur in Leuiticum lib. 10. disputat contra illos, qui putabant ex mandato legis stata ieiuniorum tempora obseruanda. Et ponit prolixam sententiam, quam suprà sub Origenis nomine descripsimus, (nam & illi hæc commentaria in Leuiticum tribuuntur) Capita autem hæc sunt, quæ ipsius Cyrilli verbis annotabo: I. *humiliationem animæ debere perpetuam esse, & consistere in imitatione Christi, qui est humilis corde.* II. *Ieiunium, iuxta præceptum Euangelij, consistere in abstinentia à peccatu, in fide ad eunte Christum pontificem, & in renouatione.* III. *Ieiunium externum seu corporale non consistere in delectu seu probibitione quorundam ciborum, sed in abstinentia Christiana, quæ sit continentia ventris & gutturis:* IIII. *Finem ieiunij debere esse, vt ad exercitia spiritualia simus eò expeditiores.* V. *Opinionem necessitatis contra Pharisæos à Christo ipso refutatam esse, Matt. 9.*

Cyrilli sententia de ieiunio.

Non enim miscenda esse indumenta noua & pannos veteres. VI. *Vsitata ieiuniorum tempora seruanda, non obseruantiæ superstitione, sed in Christiana libertate, virtute continentiæ. Integra sententia suprà in Origene descripta est, quam breuitatis gratia nolui hoc loco rursus adscribere.*

Idem Cyrillus lib. 9. in Leuiticum, Scitis certamen esse carni aduersus spiritum: Quod si carnem frequenti mollitie, ac iugi delitiarum fluxu foueatis, necessariò aduersus spiritum insolescet, et fortior illa efficietur, cogetq; eum suis vitijs obedire. Si verò nutrimenta spiritus adhibeas, diuinam scilicet lectionem, sermonem doctrinæ, & orationes assiduas, conualescet ille, & carnem coget suis legibus obsequi. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, tu carnem aduersus spiritum armas, cùm eam carnibus reples, vino nimio inundas, omni mollitie palpas, & ad illecebras nutris.

Quomodo caro, tractanda, ne aduersus spiritũ.

Lib. 2 contra Iulianum, cùm Iulianus Christianis obiecisset vitam dissolutam, eò quod citra debitum vescerentur, & nihil vitarent quod edi potest. Respondet Cyrillus. Græci in hoc potissimum pietatis virtutem constituunt, & omni virtute præditum arbitrantur eum, qui à cibus quibusdam abstinuerit. At cur sanctificationis modum in illis ponunt? Certè sanctissimus & impollutus, quod nos polluere posset, fecit nihil. Cur enim cibus inficeret, vel quam maculam inureret ijs, qui il-

In delectu ciborum sanctitatẽ constituere stultũ Cyrillus.

qui illius sunt participes? Vitanda autem sunt ea, per quæ contaminantur, vt sunt peccata, quæ qui nihili faciunt, contaminantur etiam dum parum edunt, & ab edulijs quibusdam cauent, atq; ita Iouem colere volunt.

Ibidem lib. 7. Iulianus imponebat crimẽ Christianis, quòd indifferẽs apud ipsos esset edere carnes. Cyrillus verò respondet, Leges puniunt improbos. In quos verò animaduertunt, nunquid in crudeles, adulteros, deceptores? etiam vel in eos, qui liberè pisces & carnes attingunt, siquidem in hoc præscriptum esset tempus aliquod? Et postea scimus, sola peccata eos, qui illis laborant, coinquinare. Ita nullum vitamus edulium vt immundum, corporales verò voluptates moderatione compescimus, & aculeum petulantioris carnis hebetantes, parcè victitare consueuimus, & omninò in delitijs esse inter optima non ponimus. Iulianus autem nos saltatoribus & publicanis cõparat, Christianæ religionis libertatẽ ignorans. Nos autem memores sumus eorum quæ Paulus scribit, cibus non commendat nos Deo, neq; si edamus meliores sumus, neq; si non edamus deteriores. Item: Omnis cibus bonus, &c. Et quòd Christus dicit: Quod ingreditur in os, non coinquinat hominem, &c. Et paulò pòst, plurimi quidem apud nos fuerunt summa bonitate conspicui, qui ad eam peruenêre continentiã, & ita seipsos castigârunt, vt etiam ijs, quæ ad vitam vtilissi-

Indifferens cibus carniũ apud Christianos.

Non constitutum tempus carnib. vel piscib.

Libertas Christianorũ in cibis.

Abstinentia quorundam priuata.

ma sunt, strenuè abstinere voluerint, nempe pane & oleo, & herbis & leguminibus, ventris necessitatem placârunt, vsi pura aqua. Et reiectaneus quidē apud ipsos cibus nullus fuit. Abstinuerunt autem à nonnullis, mentis ad deteriora propensionem reuocantes, & carnis lasciuiam compescentes, vt mentis oculum magis subtilem haberent, &c.

Finis abstinentiæ.

In ordine autem huius historiæ præcipuè obseruandum est, quod ingruentes superstitiosas opiniones alij alijs plenius & neruosius refutârunt. Monachorum enim singularis abstinentia in magna tunc cœperat admiratione esse, sicut Theodoretus in vitis patrum describit, Marcianum quendam, qui singulis diebus vsq; ad vesperam ieiunabat, & vesperi tantùm panem, eumq; ad mensuram, quartam scilicet partem libræ sumebat. Auitum verò scribit per triduum semper sine cibo mansisse: Sabinum nec pane nec obsonio vsum, sed tantùm farina aqua madefacta, quam semel in totum mensem parabat, nec prius sumebat quàm situm contraxisset: Macedonium non pane nec leguminibus vsum, sed ordeo madefacto. Simeonem verò totam semper hebdomadam ieiunum mansisse, &c.

Exempla singularis abstinentiæ apud Theodoretum.

In illis ergo singularibus abstinentiæ exemplis Cyrillus hoc probat, si fiat eo fine, vt carnis petulantia compescatur, & mens ad spiritualia magis excitetur. Si verò in tali ciborum delectu constitua-

Cyrilij iudicium de talibus exemplis.

constituatur pietas, sanctitas, & cultus Dei, hoc Cyrillus, sicut ostendimus, reprehendit ex loco Pauli, 1. Corinth. 10.

Theodoretus verò tantùm opinioni necessitatis contradicit, & libertatem defendit, eamque vsq; ad illa tempora seruatam fuisse ostendit. Explicans enim illud Pauli, Rom. 14. Vnusquisq; in suo sensu abundet, inquit. Non de diuinis decretis hoc dicit, ibi enim valet illud, Qui aliud euangelisauerit, anathema sit: Sed de solis cibis vniuscuiusq; sententia potestatem dedit. Hæc enim consuetudo in hodiernum vsq; diem mansit in Ecclesijs. Et hic quidem abstinentiam amplectitur, ille verò omnibus esculentis absq; vllo scrupulo vescitur, & nec hic illum iudicat, nec ille alterum reprehendit.

Nota qualis libertas in cibis Theodoreti tempore.

Et in Epitome diuinorum dogmatum, capite περὶ ἐγκρατείας, de abstinentia, ita scribit: Abstinentiam à vino atque esu carnium, & reliquam (ἐγκράτειαν) continentiam, non similiter atq; hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim (νομοθετοῦσι) lege cauent aut iubent, ab ijs tanquam abominandis abstinere: Ecclesia verò (οὐδὲν περὶ τούτων νενομοθέτηκεν) nullam legem de illis condidit, vel nihil per modum legis de illis constituit, non enim (ἀπαγορεύει) prohibet seu interdicit eorum sumptionē, seu participationem. Et propterea alij quidem (νενομισμένων ἡδέων ἀδέως ἀπολαύουσι) cibis suauibus & iucundis, à

Nondū fuerunt leges de ciborum delectu.

verbo Dei permissis seu concessis, liberè, securè, et absq; vllo scrupulo fruuntur, alij verò abstinent. Nullus autem qui rectè sapit manducantem condemnat. Nam & abstinentia & sumptio sunt in potestate sententiæ seu voluntatis cuiusque, &c. Et allegatis sententijs Pauli, Rom. 14. 1. Corin. 10. & 1. Timoth. 4. addit, Tantum abfuit vt diuinus ille vir carnibus vesci prohiberet. Nam & Christus ipse carnem agni cum discipulis suis manducauit, & conuiuis vinum per miraculum præbuit. Hæc Theodoretus. Et obseruetur, quòd leges de delectu seu discrimine ciborum, cum opinione necessitatis, licèt à multis rogari & spargi cœpissent, tamen circa annum 440. nondum fuerint vel receptæ vel probatæ, sicut sententia hæc Theodoreti manifestè ostendit. Et Cyrillus addit, non fuisse tunc tempus aliquod hisce rebus præscriptum, lib. 7. contra Iulianum.

Annus 440. ad huc ignorauit leges de ciborum delectu.

Primasius ignorat leges ieiuniorum.

Eodem modo Primasius, Augustini discipulus, in cap. 14. ad Rom. dicit, De ieiunio non est lex posita, sed quomodò vnusquisq; vel potest vel vult.

Socrates historicus de ieiunio.

Socrates verò Ecclesiasticæ historiæ scriptor, prolixa narratione ostendit, adhuc circa annum Domini 440. & de tempore ieiunij, & de modo seu forma abstinentiæ, fuisse diuersas & liberas obseruationes in Ecclesijs. Et disertè dicit, licèt illis temporibus iactarentur traditiones Apostolorum de ieiunijs, neminem tamē potuisse ostendere scriptum aliquod mandatum, sed Apo-

stolos

stolos tales ritus & obseruationes cuiusq; sententiæ & arbitrio liberas reliquisse. Vndè rectissimè colligitur, quo loco habenda sint illa, quæ sub Apostolorum nomine, titulo canonum & constitutionum, scripta nūc circumferuntur, quæq; de legibus ieiuniorum, scriptis vetustiorum patrum admixta sunt, Ecclesia enim circa annum 440. illas leges non agnouit.

Locus autem Socratis lib. 5. cap. 22. sic habet: Qui in eadem fide consentiunt, in ritibus seu ceremonijs inter se discrepant. Vt ieiunia ante Pascha ab alijs aliter obseruari inueniuntur. Nam qui Romæ sunt, tres septimanas ante Pascha, sabbato & dominica exceptis, ieiunant. Græci verò, Illyrici & Alexandrini, ante sex septimanas ieiunium, quod ante Pascha fit, ieiunant, Quadragesimam appellantes. Præter hos alij septem septimanis ante festum initiū ieiunādi faciunt, & quamuis solos quindecim dies ex certis interuallis ieiunent, nihilominus tamen & ipsi tempus illud Quadragesimam vocant. Et mirandum est, cùm de numero dierum discrepent, quomodo tamen omnes tempus illud Quadragesimam appellent. Et rationem appellationis alij aliam (ἐγχειρισιλογοῦντες) à seipsis excogitatam reddunt. Nec de numero dierū solùm discrepāt, sed & abstinentiam ciborū nō similem seu eandē seruant.

Quadragesimæ diuersitas.

Rationes excogitatæ.

Alij enim omnino ab animatis abstinent, alij inter animantia solos pisces comedūt. Alij cū piscibus

Abstinentiæ diuersitas.

scibus volucres etiam manducant, quia ex aquis vtraq; sint orta. Alij à baccis & ouis abstinent. Alij aribo pane solo vescuntur. Alij ne illo quidẽ. Sunt qui cùm ad horam nonã vsq; ieiunauerint, indifferenter vtuntur cibis. Et alia ratione apud alias gentes ieiunatur, cuius rei infinitæ sunt causæ. Et quoniam de hac re nemo potest ostendere (ἔγγραφον παράγγελμα) scriptum aliquod mandatum, perspicuum est, quòd Apostoli liberam potestatem hac in re cuiusq; sententiæ & arbitrio permiserunt. (τῇ ἑκάστου γνώμῃ καὶ προαιρέσει ἐπέτρεψαν) vt quisq; nec metu nec ex necessitate quod bonum sit ageret. Eadẽ Sozomenus etiam repetit lib. 7. cap. 19.

Nullum extat mandatum scriptũ.

Liberæ obseruationes.

Prosper Leonis tempore.

Prosperi verò sententiæ de ieiunio ideo diligentius sunt obseruandæ, eius enim tempore Leo Pontifex leges ieiuniorum cum opinione necessitatis & meritorum magna contentione vrgere cœpit, sicut suprà quasdam ipsius sententias adscripsimus. Prosper itaq; contra opinionem operis operati opposuit Scripturæ sententiam de veris ieiunij finibus, vt de vita contemplatiua, li. 2. cap. 17. A cibis concessis se continere, abstinentia quidem est, sed carnalis & imperfecta. Ea autem spiritualis & perfecta censenda est abstinentia, quæ abstinentem tam ab illecebris carnalium voluptatum, quàm à peccatis omnibus facit alienum. Et cap. 22. Membra sua, quæ sunt supra terram, mortificant, quandò insolens corpus

Abstinentia vera.

pus ieiuniorum continuatione castigant, quandò intra necessarium modum, suum temperant appetitum, certi quòd nec delitiæ qualibet, si absq; desiderio percipiantur, officiunt, & viles cibi plerunq; abstinentiæ profectum, si appetenter accipiantur, impediunt. Vndè datur intelligi, quòd veraciter abstinentes, escarum non naturas, sed concupiscentias damnent. Quia autem non solùm à qualitate, sed etiam à quantitate ciborum cupiunt abstinere, nihil aliud student, quàm vt appetitus suos non expleant, sed comprimant, &c. cap. 23. Caterùm si à quadrupedibus abstinentes, altilibus, vel alijs auibus preciosis, vel piscibus perfruantur, non mihi videntur resecare voluptates, sed mutare, nec prò abstinentia, sed pro delitijs communes ac viles carnes abijcere, quò delicatioribus poßint suas voluptates explere: cùm non aliquarum carnium nobis naturæ damnandæ sint, sed carnales concupiscentæ fugiendæ. Et spiritualis abstinentia non aliquorum ciborum vsum, sed desideriū suadeat compescendum, cap. 24. Verumtamen sic abstinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi vel abstinendi neceßitati subdamus, cùm sine abstinentia quemlibet hominem catholicū caritas sola perficiat, & omnis abstinentia, aut perdat sine adiunctione charitatis, aut pereat. Quia ergò abstinere aut ieiunare etiam hæretici possunt, corpora sua panis & aquæ præceptione afficientes, non pro

Finis ieiuniorum.

Delicata ieiunia.

Prosper cōtra delectum ciborum.

Contra necessitatem ieiuniorum.

Cōtra opus operatum ieiunij.

pro magno ducamus, quãdo ab illis, quæ ipsi quoq; reijciunt, abstinemus, sed quando abstinentiã nostram fides commendat, charitasq; consummat. Ipsis verò catholicis Christianis, qui siue non valendo siue nolendo abstinere, omnia vsui nostro concessa, cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abstinentiam præferamus, ne fortè plus virtutũ habeant illi, vnde nobis abstinentib. iure præferantur. Quocirca si volumus abstinentiam nostrã ieiuniaq; nostra perficere, ab omnib. vitijs discedamus. Quia tunc nobis proderit, quòd corpora nostra, vel certè corporũ incentiua, rigore districtioris abstinẽtiæ castigamus, si carnalib. desiderijs absoluti, sanctis virtutib. floream⁹, etc.

Libertas abstinentiæ.

Finis ieiunij

Hæ obseruationes historicæ iucundæ profectò & vtiles sunt, monstrantes, quomodò pullulantibus superstitiosis opinionibus de ieiunio Deus subinde testes aliquos veritatis excitârit, q; superstitiones reprehenderunt et refutârunt, ac simul doctrinã & exercitia veri ieiunij ad fontes & fundamenta Scripturæ reducere conati fuerũt, alij alijs vel neruosius & vehementius, vel modestius, & languidius, vt ita in historia conspiciatur, perpetuũ quasi certamen superstitionis & veræ pietatis. Quandò enim vel ex vulgo vel ex patribus quidam inclinationem aliquam ad superstitiones faciebant, opposuit Deus alios, qui exorbitationes illas corrigere, & ad regiam Scripturæ Canonicæ viam reducere conati fuerunt, sicut ha-

Capita huius historiæ.

ctenus

ctenus in hac de ieiunio historia ostendimus.

QVOMODO AB ANNO DOMINI 460. cùm non essent qui contradicerent, superstitiosæ leges & opiniones de ieiunijs, per Pontificum & conciliorum decreta, cumulatæ sint, donec scholastica Theologia indè extructa est.

HActenus igitur vsq; ad annũ Domini 450. ostendimus, quòd leges ieiuniorũ in opinionib. necessitatis & meritorum, sæpius quidem & variè tentatæ, semper autẽ repressæ & refutatæ fuerint, singulis enim illis temporib. semper fuerunt, qui monstrata vera verbi Dei de ieiunijs sententia, superstitionibus contradixerunt, et libertatẽ Christianam defenderunt. Ab hoc verò tempore, extinctis Ecclesiæ luminaribus, cum vix inueniretur aliquis, qui libertatis & veritatis patrocinium contra superstitiosas leges suscipere vel posset vel auderet, cumulatæ illæ, & per Romanorum Pontificum rescripta, per posteriorum conciliorum decreta, & per Monachorum constitutiones, stabilitæ sunt, ita, vt maxima pars cultus in illis obseruationibus consumeretur, quæ & mandatis Dei præferebantur, & meritum gratiæ & remissionis peccatorum, cum contumelia Christi, sibi vendicabant, sicut ex scholastica Theologia, quæ indè enata est, suprà ostendimus. Sequentium igitur temporũ historiam ex Leonis sermoni-

Inclinatio ad superstitiosas leges & opiniones.

sermonibus, & ex illis, qui posteà leges & constitutiones illas in decretis collegerunt, breuiter perstringemus.

Leo de ieiunijs quatuor temporum.

Leo itaq́; quem Magnum vocant, circa annum Domini 460. solennia ieiunia quater in anno publicè indixit & mandauit, ieiunium scilicet Quadragesimæ, Pentecostes, septimi mensis & decimi, de illorum enim temporum ieiunijs extant multi sermones Leonis. Et de ieiunio quidem septimi mensis & decimi non dissimulat, ex sinistra æmulatione Iudaicarum obseruationum, Zach. 8. illa sumpta esse. Dicit enim sermone 4. de ieiunio septimi mensis. Quandò vos ad quadã, quæ in veteri Testamento instituta fuerunt, cohortamur, non Iudaicæ obseruantiæ iugo vos subdimus, licèt .n. in temporib. conueniat, nõ tamen concordat in moribus. Sed hæc elusio nõ soluit argumentũ de abrogatione obseruationum veteris Testamenti, Gal. 4. & Colos. 2. Et Chrysostomus explicans locum Pauli, Gal. 4. annotat Paulum ideò dixisse (in parte diei festi) vt ostenderet, se arguere eos, qui etiamsi non per omnia, sed tantùm in parte aliqua, obseruationes veteris testamenti conscientijs in nouo Testamento imponere volebant. Quadragesimæ verò & Pentecostes ieiunia Leo dicit Apostolorum traditione, de Paracleti magisterio instituta. Sed hactenus liquidò ostendimus, falsum hoc esse, nisi quis Montanici Paracleti magisterium & disciplinam, cui

κακοζηλία veteris Testamenti.

Chryso. de parte diei festi.

Paracletus.

Leonis

Leonis leges de ieiunijs non malè conueniunt, intelligat: Leo autem vt suis persuaderet, legale hoc iugum suscipere, tribuit ieiunio reconciliationem & propitiationem Dei, culparum redemptionem, & peccatorum remissionem, sicut in præcedentibus tales Leonis sententias adscripsimus. In illis verò mensibus ieiunârunt quarta feria & sexta, sabbato verò ad vigilias conuenerunt. Hoc enim Leo semper repetit. Quarta & sexta feria ieiunemus, sabbato verò apud beatum Petrum pariter vigilemus.

Leo de meritis ieiunij.

In hisce verò humanarum traditionum siue constitutionibus siue obseruationibus, nõ inutile erit ostendere fuisse magnas diuersitates, quæ sæpius mutatæ, variatæ & cumulatæ fuerunt, donec tandem in leges rigidissimas euaserunt. Apud Gratianum dist. 76. traditur anteà ter in anno ieiunia celebrata, postea verò facta inde quatuor temporũ ieiunia. Elibertinum concilium cap. 23. statuit singulis mensibus, excepto Iulio & Augusto, talia ieiunia celebranda. Rabanus de institutione clericorum lib. 2. cap. 24. dicit, quatuor illis temporibus, sabbatis specialia ieiunia fuisse constituta, in mense Martio primo sabbato, in Iunio secundo sabbato, in Septembri tertio sabbato, in Decembri quarto sabbato, ante quæ sabbata feria quarta & sexta legitima ieiunia præcesserint. Addit autem quod memorabile est, caussam & originem illorum ieiuniorum hanc fuisse,

Ieiunia triũ temporũ postea quatuor.

Singulorum mensium ieiunia.

Ieiunia 4. temporum vnde Nota.

quòd Gelasius constituerit, illis diebus ordinationes presbyterorum & diaconorum debere fieri. Cumq́; primum in ordinationibus, exemplo Apostolorum Actor. 13. & 14. propter preces ardentiores adhiberentur ieiunia. Posteà factum est inde opus operatum & lex generalis, etiam cùm non celebrarentur ordinationes. Idem Rabanus cap. 17. inter ieiunium & stationem ita distinguit, vt ieiunium sit abstinentia cuiuslibet diei, non per legē, sed secundū propriam voluntatem. Statio verò sit obseruatio statutorum dierum vel temporum, vt quartæ & sextæ feriæ, ieiuniū ex vetere lege præceptum, iuxta dictum, Ieiuno bis in sabbato, id est, quarta & sexta sabbati. Quæso autem Lectorem vt hanc rationem bene consideret & expendat.

Discrimen inter ieiuniū & stationē.

Burchardus lib. 13. ex Aurelianensi concilio citat constitutionem de triduano ieiunio rogationum ante festum Ascensionis. Ex Moguntinensi verò citat constitutionem, vt litania maior, à cunctis Christianis, vno die, scilicet septimo Calendas Maias, cum ieiunio obseruaretur. Ex Gregorio Magno describit, Quadragesimam ideo obseruandam, vt sit persolutio decimarum totius anni. Ex Aurelianensi concilio describit constitutionem de ieiunio vigiliarum in festiuitatibus sanctorum. Nocturni enim conuentus in sanctorum festiuitatibus, mutati posteà sunt in pridiana ieiunia, & præcedētis diei mansit ap-

Ieiunium rogationum.

Ieiunium vigiliarum.

sit appellatio vigiliarum. Et capite 2. tradit, in Moguntinensi synodo constitutum, vt diebus ieiuniorum, hora nona cum litanijs ad Missarum solennia conuenirent. Cap. 12. dicit, in Quadragesima non nona hora, sed post vespertinum officium manducandum.

Missa circa tempus vespertinũ in ieiunijs.

Gratianus de consecrat. distinct. 3. citat constitutionem Innocentij, quòd omnino singulis sabbatis sit ieiunandum. Quam legem Augustinus prolixa disputatione ad Consulanum refutat. Et sexta vniuersalis synodus can. 55. Romanorum obseruationem, quod per Quadragesimam sabbatis ieiunabant, reprehendit & improbat. Gratianus verò de cõsecrat. dist. 5. citat cõstitutionẽ Gregorij Septimi, vt diebus sabbati omnes Christiani à carnium esu abstineant. Monachis verò in perpetuum prohibuit esum carnium. Dist. 4. sub Gregorij Magni nomine in Quadragesima prohibet vsum lacticiniorum & ouorum, sed sexta synodus circa annum 680. fatetur, canone 56. in Armenia & in alijs locis, quosdam in Quadragesima, sabbatis & Dominicis, oua & caseum comedisse, quod canone illo tunc prohibebatur. Accessit etiam vulgi superstitio, sicut Niceph. lib. 17. cap. 32. hoc exemplum describit, cùm Constantinopolis in magna rerum inopia, Imperator Iustinianus, ex Christiana libertate, in Quadragesima iussisset carnes venales in foro proponi, populus eas nec emebat nec edebat. Paulus Diaconus

Nota de ieiunio sabbati.

Prohibitio lacticiniorũ.

Exemplum superstitionis vulgi.

addit, venditores carnium à vulgo interfectos.

Porrò varia & mirabilia superstitiosæ & prodigiosæ abstinentiæ illorum temporum exempla, siue facta siue ficta extant, quæ omnia huc referre non est animus, superstitio enim semel admissa, in infinitas se vertit formas, vt tandē, vbi consistat, non inueniat, adeò, vt tres quadragesimæ à Hieronymo in Montanistis anteà publicè damnatæ, posteà singularis pietatis titulum sibi vendicârint, sicut Beda in historia Anglica, celebrat Monachū quendam Ecbrechtum, qui tres in anno quadragesimas cum suis obseruârit, vnum ante Pascha, alterum ante Pentecosten, tertium ante natalem Domini. Et alium celebrat Episcopum, qui duas ex illis celebrandas constituerit.

Tres Quadragesimæ.

Opiniones verò de meritis ieiunij, vnà cum constitutionibus seu legibus, subinde magis magisq; cumulatæ sunt, sicut suprà annotauimus, Bernhardum sentire, quòd ieiunium sit satisfactio pro peccatis, pro quo ea quæ commisimus condonentur, & peccata remittantur. Item ieiunium obtinere veniam, promereri gratiam & redimere æterna supplicia. Gratianus dist. 13. quæst. 2. dicit, ieiunia viuentium, esse defunctorum auxilia. Sed non opus est in posterioribus illis seculis, singulorum vel temporum vel autorum, siue constitutiones & leges de temporibus ieiuniorum & cibis, siue opiniones de meritis ieiuniorum, ordine & prolixè percensere. Scholastici enim Doctores

Bernhardus de meritis ieiunij.

Gratianus.

Scholasticorum doctrina de ieiunio.

illa omnia in suis summis complexi sunt. Et quia suprà peculiari loco, Scholasticorum doctrinam de ieiunio exposuimus, vt hoc loco eam repetere non sit opus. Finem igitur iam faciam, & historicam hanc de ieiunio commemorationem concludam, remittens Lectorem ad ea, quæ suprà ex Scholasticis & alijs Pontificijs scriptoribus annotauimus.

DE FESTIS.

QVOD *decretum Tridentinum dicit, dierum festorum deuotam & religiosam obseruationem, facere ad augendam pietatem. Non potest rectius explicari, quàm si primò ostendatur antithesis, inter pædagogicam seruitutem veteris, & inter Christianam libertatem noui Testamenti, quod ad annos, menses & dies, hoc est, quod ad festa atinet.* II. *Si primitiuæ Ecclesiæ obseruationes considerentur.* III. *Si ostendatur, qui abusus, & quæ superstitiosæ opiniones, in celebrationes festorum irrepserint. Ita enim iuxta Ieremiam preciosum à vili separari poterit, & ostendi, quæ festa, & qua religione in nostris Ecclesijs seruentur.*

SCRIPTVRÆ SENTENTIA ET doctrina, de diebus festis, qualis fuerit in veteri Testamento, & qualis sit in nouo.

IN *veteri igitur Testamento Deus pædagogicas commonefactiones & significationes de*

beneficijs & promißionibus diuinis, de cultu Dei, de exercitijs pietatis, et de salute vita æterna, per Veteris Testamenti Festa. *tempora, annos, menses & dies, ita distribuit, vt certis & statutis temporibus populus ad auditum verbi, ad meditationem beneficiorum & promißionum Dei, ad preces, laudes, gratiarum actiones, & publica exercitia cultus Dei & pietatis, conueniret. Ita singulis diebus, mane & ve-* Mane & vesperi. *speri ad petendam & celebrandam gubernationem & protectionem diuinam in quotidianis vitæ huius negotijs, & ad petendam remißionem peccatorum ac Spiritus sancti gratiam, conuentus Ecclesiastici habebantur. Deinde inter septi-* Sabbatum. *manæ dies fuit sabbati festiuitas constituta, ad commonefactionem beneficiorum Dei in creatione & sustentatione rerum, Exod. 20. in memoriam admirandæ liberationis ex seruitute Aegyptiaca, Deuterno. 5. in signum sanctificationis, Ezech. 20. & ad significandum sabbatum interius seu spirituale & æternum, Ebræ. 4. In men-* Neomenia. *sibus constituit neomenias, vt monerentur, astrorum motus, & vices temporum tanquam peculiare opus Dei considerare, vtq; per singulos menses beneficiorum Dei, & vitæ suæ rationem, subducerent. In principio & exitu anni instituit festiuitates, ob recordationem & celebrationem beneficiorum, populo in Eccle-* Pascha. *sia, politia, & Oeconomia, per totum annum à Deo præstitorum.*

Addit

Addit certis temporibus anni alias solennitates, de illustrioribus Dei beneficijs, olim populo in eductione ex Aegypto, in introductione in terram promißionis, in promulgatione legis, in constitutione Ecclesiæ & politiæ Israeliticæ, præstitis. Quæ festiuitates simul erant significationes & commonefactiones promißionum de futuris beneficijs Meßiæ, & de vita æterna. Et propter easdem significationes & commonefactiones, septimo semper & quinquagesimo etiam anno, peculiares instituta erant festiuitates. Posteà simili exemplo, in memoriam illustriorum liberationũ, sub Esther, Iudith, & Macchabæis, alia etiam festa instituta fuerunt. Et Deus festiuitates à se institutas, certis ceremonijs circumscripsit, quomodo à vespera in vesperam, cum cessatione ab operibus seruilibus, & per quot dies, quibus sacrificijs & ritibus, eas vellet celebrare, additis comminationibus pœnarũ contra prophanatores. Quæ plenè explicare non est huius loci, tantùm enim propter antithesin inter vetus & nouum Testamentum; quod ad festa attinet, hæc breuiter hoc loco commemorata sunt. Pentecoste. Tabernaculorum, &c. Iubilæus. Encenia, &c.

Et Iudæi quidem contendunt, pædagogiam illam festorum diuinitus institutã, necessariò etiã nũc obseruandã, quia de sabbato Deus dicit, Exo. 31. Pactum hoc est sempiternũ inter me & filios Israel, signumq́, perpetuũ. Et de Paschate, Exod. 12. Cultu seu statuto perpetuo celebrabitis, legitimum An lex de festis perpetua.

gitimum hoc tibi erit, & filijs tuis in æternum. Ita de reliquis etiam festis, Leuit. 25. dicitur, Legitimum & præceptum sempiternum erit in generationibus vestris. Sed quia Ierem. 31. prædicitur antiquatio seu abrogatio veteris pacti, & institutio noui. Et Moses ipse de alterius Prophetæ verbo vaticinatur, Deut. 18. Lex igitur & Propheta vsq; ad Ioannem, Matth. 11. Imposita enim fuerunt legalia illa vsq; ad tempus correctionis, Ebr. 9. Et lex fuit Pædagogus noster vsq; ad Christum, postquàm verò fides venit, & Deus Filium suum misit, nō amplius sumus sub pædagogo, nec in seruitute sub elementis mundi, Galat. 3. & 4.

Abrogatio eorum, quæ ad vetus Testamentum pertinent.

Festorū abrogatio.

Fuerunt autem festa pars elementorū pædagogiæ legis, de quibus Paulus disertè dicit, Galat. 4. Dies obseruatis & Menses, & tempora & annos, metuo ne frustrà laborauerim in vobis. Et Coloss. 2. Nemo vos iudicet in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorū, corpus autem Christi.

De vocabulis perpetuitatis apud Ebræos.

Quòd igitur ad dicta Mosaica attinet, Burgensis eruditè ostendit, in lingua Ebræa dictiones quasdam significare perpetuitatē absolutam sine fine, vt נצח, & quando particula עד vel geminatur vel iungitur Præpositioni vel dictioni עולם. Quandò verò dictio עולם vel sola ponitur, vel præcedente עד, tunc significare perpetuitatem, secundum conditionē rei cui adiungitur, vt quandò Scriptura dicit, In æternum verbum tuum

tuum permanet. Item: veritas Domini manet in æternum. Ibi significat perpetuitatem æternam sine fine. Quādò verò dictio illa prædicatur de re, cuius duratio est periodica, & ambitu quodam temporis limitata, tūc significat perpetuitatē nō absolutam sed periodicam, sicut Latini vocāt seculum seu ætatem alicuius rei. Ita Deut. 15. de seruo, qui anno 7. non vult liber exire, dicitur, Seruiet tibi in æternum, hoc est, per totam suæ vitæ periodum, vel vsq; ad annum iubilæū. 1. Reg. 1. Samuel manebit in tabernaculo Domini vsq; in seculum, hoc est, vsq; ad annum 50. quod erat sæculum ministerij Leuitarum, Num. 8. vel, sicut Hanna ipsa declarat, omnibus diebus vitæ suæ. Cùm itaq; periodus durationis & obseruationis ceremoniarum veteris Testamenti aduētu Messiæ in carnem in scripturis limitata & circumscripta sit, manifestum est, qualis perpetuitas intelligenda sit in dictis Mosis, scilicèt vsq; ad Christum, hoc enim est seculum legis seu Mosaicum, sicut ipsi Rabbini, dies nouissimos, seu seculum nouissimum & futurum, appellant tempus Messiæ. Item: duo millia inane, duo millia Lex, duo millia Messias. Vtq; intelligeretur, statuta illa Mosaica, nec perpetua esse, nec omnes homines obligare, ideò additur, Perpetua erunt inter filios Israël, in habitaculis et generationib. vestris. Olam seu seculū Leuit. ceremon.

Quia verò de abrogatione Leuiticorum festorum in nouo Testamento constat, videndum iam

est, quid & quomodo sit abrogatum. In veteri n. Testamento, in festis populus cõueniebat in cœtũ, sabbatis legebatur Moses, Acto. 15. & Prophetæ, Lu. 4. Act. 13. fiebãt preces cõmunes, Lu. 1. Psalmi, Hymni, gratiarũ actiones celebrabãtur, 1. Paral. 25. Et breuitèr festa illa sanctificabantur, hoc est, tempus illud in sancta pietatis exercitia sepositis impedimentis & auocamentis negotiorũ seculi, impendebatur. Hoc certè genus in nouo Testamento non est abrogatum. Nam & ad Christum populus sæpius conuenit, ad audiendum verbum Dei. Et Apostoli cum suis conuenerunt in vnum ad audiendum sermonem Dei ad vsum Eucharistiæ, & ad reliqua, quæ ad λητουργίαν, hoc est, ad publicum munus ministerij pertinent, Actor. 13. & 20. 1. Corinth. 11. In cœtu illo administrârunt baptismum, Actor. 10. factæ ibi fuerunt obseruationes, deprecationes, interpellationes & gratiarum actiones, 1. Tim. 2. & 1. Corinth. 14. vsi ibi fuerunt canticis, Psalmis, Hymnis & Benedictionibus, 1. Corin. 14. & finis concionum in illis conuentibus ibi pulchrè describitur, vt omnes instituantur, discant, coarguantur, exhortationem & consolationem accipiant. In illis conuentibus contulerunt etiam & distribuerunt Eleëmosynas pro pauperibus, Actor. 2. 1. Corint. 16. Hoc certè genus sanctificationis sabbati adeò non est abrogatum in nouo Testamento, vt Apostolus Ebræ. 10. dicat, illam (ἐπισυναγωγὴν) mutuam congregationẽ, non

Quæ sunt sanctificationis retinentur etiam in nouo Testamento.

non esse deserendam, sed colendam ad mutuam exhortationem & prouocationem, ad tenendam confeßionem spei, & charitatē & bona opera. Et Matth. 18. Christus huiusmodi conuentibus præsentiam suam & gratiam promittit.

Et hoc est, quod vsitate ac rectè dicitur, Nouum Testamentū, in præcepto de sanctificatione sabbati, nō genus quod morale est, sed speciē quæ ceremonialis est, abrogasse, quod scilicet conuentus illi expresso mandato Dei in veteri Testamento ad certas circumstantias temporum determinati & alligati erant, quo scilicèt die celebrandum esset sabbatum, quibus mensibus, quoto die mensis, & per quot dies reliqua festa essent celebranda, quandò incoanda & finienda, à vespera scilicèt in vesperā, quæ festa Ierosolymis tantùm celebranda essent, & quæ alibi possent celebrari, quibus ritibus in celebratione festorum esset vtendum, quodq́ ab alijs operibus ita esset abstinendum, vt sabbato ne quidem liceret extra locum progredi, Exo. 16. nisi per iter Sabbati, nec ignem succendere, Exo. 35. Et harum circumstantiarum obseruatio, extra casum neceßitatis, ex mandato Dei erat necessaria, pro conscientijs imposita sub peccato mortali, & pœna damnationis. Illæ igitur circumstantiæ, & necessariæ earum obseruationes, conscientijs in nouo Testamento abrogatæ sunt. Non ita autem abrogatæ sunt illæ circumstantiæ, quasi in nouo Testamento, absque Quid sit, speciem abrogatam esse, non genus.

ordine,

Ordo & decorum in cōuentibus Ecclesiasticis.

ordine, mera debeant esse confusiones in conuentib. Ecclesiasticis. Paulus enim in huiusmodi circumstantijs libertatem conscientiarum ita asserit, vt tamen velit in Ecclesiasticis conuentibus omnia ordine fieri, & ita decenter, vt seruiant ædificationi, & sint incitamenta & retinacula pietatis, ac testimonia quòd Deus reuera sit in medio nostri. Non enim confusionis Deus est, sed pacis, 1. Corin. 14. & Colos. 2. Gaudeo videns vestrum ordinem. Ita Christus in sabbatis & in reliquis festis, & ipse docuit, & concionibus interfuit. Vt autem ostenderet, se illud liberè & non ex necessitate facere, contra opinionem necessitatis, de abrogatione sabbati Mosaici, & verbo docuit, cùm diceret Filium hominis Dominum esse Sabbati, & factis sæpius libertatem illam testatam fecit, cùm sabbatis sanaret, et discipulos spicas in sabbato confricantes, defenderet. Atq; ideò etiam, conuentus suos ad docendum verbum, alijs sæpius diebus extra sabbatum celebrauit. Atq; labores, qui in casu necessitatis & charitatis, in ipso sabbato suscipiebantur, non damnauit tantùm

Libertas sabbati.

Quæ opera prohibita.

illas operas externas, quæ ministerium & sanctificationem turbant & impediunt, prohibitas esse ostendit, cùm Marc. 11. docens in templo, non permitteret vt quisquā vas deportaret per templū, eò quod scriptum sit, Domus mea domus orationis est. Ipse verò suo exemplo ostendit, quomodo tempus conuentuum Ecclesiasticorum ad sanctificationem

cationem esset conferendum. Cùm enim ipse docuisset, posteà soluto conuentu, priuatim discipulos examinabat & rectius instituebat, Marc. 4. et Luc. 14. à concione digressus, ad prandium concionem repetit, vsum doctrinæ ostendit, & veræ pietatis exercitia præmonstrat. Indè rectissimè potest colligi, qua libertate, deuotione & religione, sabbatum in nouo Testamento sit sanctificandum. Quæ sanctificatio.

Eodem modo, Apostoli primum tollerârunt infirmitatem fidei illorum, qui sine superstitione Mosaicos dies obseruabant, Roma. 14. vbi addit, firmiores in fide iudicasse, post abrogationem veteris Testamenti, omnes dies per se esse æquales, nec vnum alio esse sanctiorem. Ostenderũt etiam Apostoli suo exemplo, in nouo Testamento liberum esse, vel singulis dieb. vel quocunque die commodum videretur, ad tractandum verbum & Sacramenta, & ad publica seu communia pietatis exercitia, conuenire. Ita die sabbati docuerunt, Actor. 13. 16. 17. & 18. Et quia in festis multitudo frequens conueniebat, Paulus hac occasione vsurus ad propagationẽ Euangelij, dicit se velle diem Pentecostes agere Hierosolymis. Præterea vt ostenderent, exercitia Ecclesiasticorum conuentuum in nouo Testamento non esse alligata ad certos dies, ipsi quotidie perseuerârunt in doctrina Apostolorum in communicatione, & fractione panis, & precationibus. Et Actor. 5. Non cessabant

Libertas dierum.

Apostoli docuerunt sabbatis.

Apostoli quotidianas Synaxes.

ſabant omni die docere, & in templo & in domibus. Ita Paulus 1. Cor. 5. oſtendit, Paſcha Iudaicum ita eſſe abrogatum, vt illud, cuius cōmonefactionis & ſignificationis gratia vetus Paſcha celebrabatur, quotidiè nobis in nouo Teſtamento ſit cogitandum & agendum. Nam & Paſcha, inquit, noſtrū pro nobis immolatus eſt Chriſtus: Itaq; feſtum celebremus, non in fermento malitiæ et nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

Obſeruatio ſabbati quādo & cur omiſſa.

Cùm verò poſteà Pſeudoapoſtoli liberas illas obſeruationes ſabbati Moſaici, & aliorum feſtorum, tanquàm ex lege, opiniones neceſſitatis ita vrgerent, vt conſcientias non obſeruantium iudicarent, Paulus dicit, nō eſſe obſeruandos dies, menſes & annos, ſed ſtandum in ea libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ne rurſus iugo ſeruitutis implicemur, Gal. 4. & 5. Nec permittendum eſſe, vt aliquis nos iudicet in ſabbatis vel feſtis, Col. 2. Et tunc, atq; ea occaſione, contra opinionem neceſſitatis, in publicum teſtimonium abrogationis feſtorum Moſaicorum, & libertatis noui Teſtamenti, cùm ordinis gratia dies aliquis ad conuentus Eccleſiaſticos liberè eſſet eligendus, noluerunt Apoſtoli ſimpliciter ſabbati diem retinere, ſed prima ſabbatorum conuenerunt ad frangendum panem, & ad audiendum verbum, Act. 20. Et prima ſabbatorum conferebant Eleemoſynas, quæ pars erat actionum in conuentibus Eccleſiaſticis, 1. Cor. 16. Quia enim prima ſabbatorum

Synaxes prima ſabbatorum.

torum

torum Christus à morte resurrexerat, Marc. 16. ob memoriam igitur resurrectionis, qua Christus in gloriam regni noui Testamenti intrauit, visa fuit illa dies commodior ad conuentus Ecclesiasticos in nouo Testamento. Et hac videtur dies illa esse, quae Apoc. 1. (κυριακὴ) vocatur Dominica, quam appellationẽ tota posteà vetustas retinuit & vsurpauit. Nec tamen Apostoli, vel lege aliqua vel praecepto, eius diei obseruationem, opiniõne necessitatis, conscientijs in nouo Testamento leguntur imposuisse, sed libera fuit obseruatio, ordinis gratia: Si enim ab Elementis, quae diuinitus in veteri Testamento instituta & mandata fuerant, liberati sumus, quomodò hominum decretis teneremur, Coloss. 2. Nam & in alio casu dicit Paulus: Praeceptum Domini non habeo; consilium autem do. Quid verò Apostolica Ecclesia in conuentibus Ecclesiasticis egerit, paulò antè monstratis locis ostendimus. Atq; haec sunt, quae in Scriptura noui Testamenti ad festa pertinentia, tradita sunt, iuxta quam normam, vt deuota & religiosa festorum celebratio, ad augendam pietatem, restituatur, nemo improbat, sed omnes pij optant.

Dominica dies nominata.

Dominica dies sine lege praecepti.

HISTO-

HISTORIA PRIMITIVÆ ECclesiæ de festis & eorum obseruatione.

VT tota res de libertate & vera obseruatione festorum in nouo Testamento eò fiat planior, & antithesis eò rectius possit intelligi, breuem adijciemus annotationem, de Festis & earum obseruatione in primitiua Ecclesia, post tempora Apostolorum. Et ordine notabimus, quæ & quà pauca primitiua illa Ecclesia festa habuerit, & quomodò ea celebrârit.

Dominicus dies in primitiua Ecclesia.

Primò igitur constat, vetustissimã Ecclesiam post Apostolorum tempora, Dominica die conuẽtus Ecclesiasticos celebrasse. Dionysius.n. Corinthius apud Eusebium, li. 4. ca. 23. inquit: τὴν σήμερον κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγάγομεν. *Hodie sacrum diem Dominicum celebrauimus. Tertullianus lib. de Idololatria, inter solennitates*

Octauus dies

Christianorum, primo loco nominat diem dominicum, & dicit, Christianis octauo quoq; die festum seu solennitatem esse. Et in Apologetico

Tertullian. de exercitijs Dominici diei.

exercitia Christianorum, in congregationibus illis festiuis ita describit: Coimus inquit in cœtum, vt ad Deum quasi manu facta precationib. ambiamus, orantes, Coimus ad diuinarum literarũ cõmemorationem, fidẽ sanctis vocib. pascimus, spem erigimus, fiduciã figimus, disciplinã pceptorum inculcationib. densamus. Ibidẽ etiã exhortationes

castiga-

castigationes & censura diuina, si quis ita deliquerit, vt à coniunctione relegetur. Modicā vnusquisque stipem pro pauperibus apponit, &c. Ita Iustinus Apologia 2. non tantùm nominat diem illum, sed quomodo celebratus fuerit ostendit, Omnes, inquit, & vrbani, & rustici ex agris, conueniunt in vnum, & Primò leguntur scripta Prophetica & Apostolica. II. Præses habet orationem monitoriam & exhortationem, vt bona quæ lecta sunt imitentur. III. Cœtus omnis consurgit ad preces. IIII. Celebratur communio Eucharistiæ. V. Conferuntur eleemosynæ κατὰ προαίρεσιν cuiusque in subsidium pauperum, pupillorum, ægrotantium, exulum, &c. Et rationem, quare illo potissimùm die in cœtum coierint, Iustinus hanc reddit, quia die solis Deus mundum creârit, & Christus eodem die à mortuis resurrexerit. Ignatius ad Magnesios hanc rationem affert, quod quidam sub professione Christiana, adhuc Iudaismum, qui abrogatus esse debebat, in animo habuerint. Non amplius itaque Iudaicū sabbatū, inquit, celebremus, sed πᾶς φιλόχριστος, ἑορταζέτω τὴν κυριακὴν, τὴν ἀναστάσιμον, τὴν βασιλίδα τὴν ὕπατον πασῶν τῶν ἡμέρων, ἐν ᾗ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτηλε, καὶ τοῦ θανάτου γέγονε νίκη, ἐν χριστῷ, ὃν ἀρνοῦνται τεκνὰ ἀπολείας, Omnis qui Christū amat, festum celebret Dominicam diem, resurrectione insignem, quæ suprema & regina est omnium dierum, in qua mors deuicta, & vita nostra exorta est,

Iustinus de Dominic.

Ratio Dominici diei.

Ignatius de die Dominico.

ta est, in Christo, quem filij perditionis negant, &c. Propter illos igitur, qui Iudaismi abrogationem, & resurrectionem Christi negabant, Christiani loco sabbati Dominicum diem sumpserunt. Et quomodo Christiani tunc celebrarint Dominicam diem, Ignatius ita explicat: Non amplius Iudaico more sabbatum celebremus, otio vacantes, qui enim non laborat, non manducet, &: In labore vultus tui manducabis panem tuum. Sed vnusquisq; nostrûm sabbatum celebret spiritualiter, meditationi legis diuinæ operam dans, non corporis indulgentiæ (ἀνμιεϱγίαν) opus creationis & administrationis diuinæ cum admiratione considerans, & in tali sabbatismo celebret quisq; Dominicam. Et paulò antè dicit, Omnes in vnum simul ad precationem conueniatis. Vna sit communis oratio, vna mens, vna spes, in dile-

Augustinus. ctione & fide in Christum. Augustinus Epist. 119. Dies Dominicus Christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo cœpit habere festiuitatem suam. De ciuitate lib. 22. cap. 30. Dominicus dies Christi resurrectione sacratus, æternam non solùm spiritus, verumetiam corporis requiem præfigurat. De verbis Apostoli Serm. 15. Domini resuscitatio promisit nobis æternum diem, & consecrauit nobis Dominicum diem, qui Dominicus

Cyrillus. vocatur, quia eo die Dominus resurrexit. Cyrillus in Ioan. lib. 12. cap. 58. Diem octauum, qua Christus Thomæ apparuit, Dominicum diem esse necesse est.

cesse est. Iure igitur sanctæ congregationes die octauo in Ecclesijs fiunt, &c.

Liberam autem fuisse illam obseruationem, indè non obscurè colligitur, quod præter Dominicum diem, quarta etiam & sexta feria, sicut Epiphanius scribit, celebrârunt (συνάξεις) *conuentus Ecclesiasticos, ad auditum verbi, ad vsum Sacramentorum, & ad preces communes. Et Augustinus Epist. 118. Alij quotidiè communicant corpori & sanguini Dominico. Alij certis diebus accipiunt. Alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur. Alibi sabbato tantùm & Dominico. Alibi tantùm Dominico. Totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes. Ita Sozomenus lib. 2. cap. 19. Constantinopoli, & apud alios ferè omnes, sabbato & prima sabbati,* ἐκκλησιάζουσι, *Ecclesiasticos conuentus celebrant. Et Eusebius de vita Constantini lib. 4. scribit, Constantinum statuisse, vt Dominicum diem, & eum qui sabbatum antecedit, omnes venerarentur, ob memoriam earum rerum, quæ ijs diebus à communi omnium nostrûm Seruatore fuerunt gesta. Et Sozomenus lib. 1. cap. 8. dicit, Constantinum legem tulisse, vt tùm die Dominico, quia in eo Christus resurrexit, tum die qui sabbatum antecedit, quia in eo Christus crucifixus fuit, omnes à iudicialibus & alijs negotijs obeundis vacarent, precibus verò & supplicationibus Deum colerent.*

Synaxes IIII. & VI. feria.

Quotidie.

Sabbato.

Dies Veneris festiuus.

Secundò, celebrationis seu obseruationis festi Pascha-

Festum Paschatis.

Paschatis frequens fit mentio in historia primitiuæ Ecclesiæ, præcipuè verò in celebri illa apud Eusebium lib. 5. cap. 23. & 24. historia. Et quidam per Pascha intellexerunt nō tantùm resurrectionis, verumetiam passionis seu crucifixionis memoriam. Ita hebdomadam passionis, quæ alijs sancta seu magna appellatur, Epiphanius vocat Paschatis hebdomadam, cuius peculiaria ieiunia describit. Alij, vt Episcopi apud Eusebium, mysterium seu diem resurrectionis vocabant Pascha. Et propter meditationem passionis Christi vsitata tunc fuisse ieiunia, in præcedenti loco diximus: Ipso verò die resurrectionis soluebatur ieiunium, Euseb. lib. 4. cap. 22. Et vigiliarum Paschæ meminit Eusebius lib. 6. capite 9. Tertull. lib. 2. ad vxorem, nominat abnoctationem solennibus Paschæ. Hierony. in cap. 25. Matthæi scribit, in die vigiliarum Paschæ, ante noctis dimidium populos non dimissos. Et Eusebius de vita Constantini lib. 4. scribit, Constantinum Paschales illas peruigilationes ornasse lampadibus, accendens per totam vrbem columnas seu moles (κίονας enim vocat) cereorum. Atque inde absque dubio cerei Paschalis ritus emanauit ad posteros, & ad aliam posteà superstitionem translatus fuit.

Vigiliæ Paschæ.

Cereus Paschalis vnde.

Porrò & illas obseruationes Paschatis liberas fuisse, ex magna obseruationis varietate constat. Asiatici enim semper decimaquarta Luna, quando Iudæi azyma præparant, celebrabant Pascha,

Asiaticorū Pascha.

scha, Europæi verò, ne quid cū Iudæis viderentur communne habere, die Dominica post 14. Lunam. Et Polycrates quidem Asiaticam obseruationem non tantùm ad traditionem Iohannis, Philippi Polycarpi, refert, verùm addit etiam, obseruationem illam esse ex præscripto Euangelij, & secundùm Canonem fidei. Victor verò Romanus Europæam obseruationem, sub pœna excommunicationis, Asiaticis etiam Ecclesijs imponere volebat, tanquam traditionem Petri & Pauli, sicut Sozomenus scribit. Sed Irenæus ex alijs rationibus, & ex Polycarpi exemplo ostendit, obseruationes illas indifferentes & liberas esse. Et Socrates lib. 5. cap. 22. cùm prolixa disputatione ostendisset, nec Polycratem nec Victorem satis iustas causas habuisse de festo Paschatis tàm odiosè digladiandi, addit, Neq; Apostolum nec Euangelia tale iugum seruitutis conuersis imposuisse: Sed homines ob relaxationem à laboribus, & Paschatis festum, & alia festa in memoriam salutaris passionis, in singulis locis singulos pro arbitratu, ex consuetudine quadā celebrasse. Nam neq; Seruator, inquit, neq; Apostoli (νόμῳ τοῦτο παραφυλάττειν παρήγγειλαν) lege aliqua illud obseruandum præceperunt. Neq; pœnam aut supplicium, sicut Lex Mosaica Iudæis, nobis vel Apostoli vel Euangelia ideò comminantur. Sed historia tantùm in Euangelijs scriptum est, Christum tempore azymorum passum esse. Et mox subiungit:

Occidentalium.

Prætextus traditionū.

Socratis historia de festis.

Festa nō ex præcepto sed libera.

Scopus Apostolis propositus fuit (οὐ περὶ ἡμερῶν ἑορτασικῶν νομοθετεῖν) *nam vt de diebus festis leges*
Apostoli nō tulerūt leges de festis. *sancirent, sed vt rectæ vitæ & pietatis autores essent. Mihi quidem (inquit Historicus) videtur, sicut multa alia, pro locorum diuersitate, consuetudine quadam introducta sunt, ita etiam Paschatis festum, ex consuetudine quadā apud singulos populos* (ἰδιάζουσαν) *priuatā habuisse obseruationem, propterea quod nemo Apostolorum cuiquam legem de eo imposuit, vel præscripsit. Et posteà dicit, Asiatici quidem suam obseruationem à Ioanne, Romani verò suam à Petro & Paulo traditam*
Traditiones non possunt scriptis probari. *contenderunt, sed nemo illorum* (ἔγγραφον ἀπόδειξιν) *scriptā aliquam de his rebus demonstrationē proferre potest. Et circa finē inquit: Nonnulli qui*
Nota bene. *omnē scortationē indifferentē putant, de festis tā quā de vita decertant, & propter festa se iustificari putant. Addit, & memorabilē hanc sententiā,*
Quomodo ex obseruationibus leges factæ. οἱ ταῦτα παραλαβόντες ὡς νόμον τοῖς ἐπιγινομένοις παρέγγαψαν, *Qui tales ritº à maiorib. acceperūt, eos posteà tanquā legē ad posteros transmiserūt.*

Canon Nicenus de festo Paschatis. *Posteà in Nicena synodo Constantinus suasit, vt Orientales, qui ex veteri traditione, eodē tempore quo Iudæi Pascha celebrabant, cùm pauciores essent, conformitatē cum reliquis Ecclesijs seruarent, ac simul omnes, die Dominica post decimamquartam Lunam vernalem, festum Paschatis celebrarent, ne cum Iudæorū perfidia commune aliquid haberet Ecclesia, Epistolæ Concilij &*

Constan-

Constantini de hac re extant apud Eusebium, et in Tripartita historia. Et Augustinus dicit, Epist. 119. quia inter mortem Christi & resurrectionem eius medius fuit sabbati dies, quo Iudæi suum Pascha celebrârunt, ideò, vt nostra festiuitas à Iudæorũ festiuitate distingueretur, per patrum concilia adiunctam esse illorum etiam dierum obseruationem, quibus anniuersaria memoria passionis, sepulturæ & resurrectionis Christi celebraretur, & Pascha resurrectionis Dominica die obseruaretur. Augustinus. Pascha passionis & resurrectionis.

Quia verò ephemeridum vsus, in quibus motus planetarum ad singulos dies supputati monstrantur, illis temporib. nondũ fuit, vt nunc, vulgatus. Alexandrino Episcopo hoc negotij datum fuit (qa in Aegypto Mathematica studia semper magis exculta fuerunt) vt ipse alijs Ecclesijs tẽpus Paschatis per Epistolam, quam Paschalẽ nominabant, significaret, sicut huius argumenti extat Theophili epistola Paschalis. Et in hunc vsum excogitatus posteà fuit numerus, quem aureũ vocant, Calendario inscribendus, qui nouilunia & plenilunia mõstraret, vt semper & vbiq; die Dominica post verum pleniluniũ Pascha celebraretur. Et adhuc hodie quidem Canon cõputi (vt vocant) Ecclesiastici, est numerus aureus, sed progressu temporis indicatio nouilunij per aureum numerum sæpè adeò iam fallit, vt luna existente in cœlo vel dimidia vel plena, aureus numerus Ephemerides. Epistolæ Paschales. Aureus numerus.

sæpè fingat nouilunium, vndè contra mentem Niceni concilij, sæpius iam Pascha celebramus in mense immundorum, rarò verò iuxta Nicenam constitutionem, dominica proxima post decimam quartam Lunam. Cumq; ratio Calendarij facillimè iam posset emendari, vt obseruatio Paschatis quotannis conueniret, ad constitutionem Nicenæ synodi, sicut rationes illæ publicis scriptis eruditè monstratæ sunt à Stephlero, Pighio & ab alijs. Existimo illam, quæ nunc sæpißimè propter aureum numerũ accidit, aberrationem ideò diuinitus permitti, vt re ipsa ostendatur, obseruationes illas liberas esse, nec opinione neceßitatis ad certa tempora alligatas, sed ordinis gratia seruari. Et Theophilus indicat, Gallos in celebratione paschatis diem anniuersarium, qui ipsis fuit octauus Calendarum Aprilium, obseruasse, sicut in natali Domini octauus Calendarum Ianuarij obseruatur. Simile etiam Sozomenus de Nouatianis quibusdam scribit.

Error in celebratione Paschatis.

Gallorum Pascha.

Pentecoste.

Tertiò, Pentecostes etiam in primitiuæ Ecclesiæ historijs crebra fit mentio. Intelligunt autem vetustißimi nõ quinquagesimum tantùm diem, sed totos illos quinquaginta dies post Pascha, qui lætitiæ ita dicati erant, vt non liceret in illũ ieiunare, nec geniculando, sed stando orare, sicut Tertullianus scribit de corona militis: omnes autèm quinquaginta illos dies à die Paschæ in Pentecosten festos fuisse, indè colligi potest, quòd

50. dies post Pascha festiui.

Tertul.

Tertul. li. de Idololatria dicit, si singulæ gentium solennitates numerentur, non possent implere nostram Pentecostẽ, hoc est, quinquaginta illos dies festos, intra Pascha & Pentecosten. Et Hieron. ad Lucinium cùm dixisset: *Vtinam omni tempore ieiunare possemus, addit: Nec hoc dico, quòd dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas quinquaginta diebus ferias auferam.* Et Ambrosius in cap. 17. Lucæ inquit, *Maiores tradidêre nobis, omnes quinquaginta dies Pentecostes, vt Pascha celebrandos, quia octauæ hebdomadis initiũ Pentecosten facit.* Et Sermone 60. dicit, *Istorum quinquaginta dierum iugum et continuatam esse festiuitatem, qualis his est die Dominica.* Sed et has solennitates liberas habuisse obseruationes, indè ostenditur, quòd iam dudum interciderunt, nam & ieiunia posteà intra Pascha & Pentecosten ordinata, & geniculationes admissæ sunt, nec festi iam sunt omnes illi dies. Et Tertullianus de corona militis numerat hæc inter illa, quæ sine vllius Scripturæ instrumẽto, solius traditionis titulo, & consuetudinis patrocinio recepta fuerunt. Posteà igitur tantùm quinquagesimus dies festus mansit, vt aduentus de cœlo Spiritus sancti anniuersaria solennitate celebraretur, sicut inquit Augustinus Epist. 118. Et Hieron. in capit. 4. ad Galat. inter festa numerat Pentecostes lætitiam, qua Spiritus sancti veneramur aduentum.

Ascensionis festum.

Quartò, Festi ascensionis Augustinus ita mentionem facit, Epist. 118. Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri. Sicut quòd Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur. Et apud vetustiores quidem festi Ascensionis non fit peculiaris mentio, sed comprehendunt illud sub quinquaginta illis festis diebus post Pascha. Cùm verò illi non omnes vbique festi amplius haberentur, peculiaris solennitas facta est, anniuersaria dies Ascensionis. Causam verò institutionis & obseruationis talium Festorum Augustinus ita explicat, de ciuit. Dei, lib. 10. cap. 4. Nos vni Deo Deorum beneficiorum eius memoriam, solennitatibus, festis & diebus statutis, dicamus sacramusq́;, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio. Et contra Faustum, lib. 32. cap. 11. Nos Pascha celebrantes, occisionem agni Dei, cùm quotidiè, tùm maximè anniuersaria solennitate, non venturam signamus, sed factum commemoramus. Ideò dies Paschæ nostræ solennitatis ad diem celebrationis vmbraticæ Iudæorum non occurrit, vt & diem Dominicum, quo Christus resurrexit, complecteremur. Et cap. 12, loquens de quinquagesimo die,

Augustinus de causis festorum.

quo

quo nobis Christus Spiritum paracletū quem promiserat misit, addit: Ea quippe anniuersariè in Ecclesia celebrantur, quæ insigniter excellentia, certis diebus facta sunt, vt eorum necessariam salubremque memoriam festiuitas concelebrata custodiat.

Ita Hierony. etiam in cap. 4. ad Gal. causam institutionis & obseruationis festorum explicat: Dicat aliquis, si dies obseruare non licet, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & Parasceuen, & diē Dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum, diuersa in honore Martyrum tempora constituta. Ad quod, qui simpliciter respondebit, dicet: Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata populi congregatio fidem minueret in Christum, propterea dies aliquot cōstituti sunt, vt in vnum pariter veniremus. Non quo celebrior sit illa dies qua conuenimus; sed quo quacunque die cōueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur.

Hieronymus de causis festorum.

Qui verò oppositæ quæstioni acutius respondere conatur, illud affirmat, omnes dies æqua-

les esse, nec per Parasceuen tantùm Christū crucifigi, & die Dominica resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica. Ieiunia autem & congregationes, inter dies, propter eos à viris prudentibus constitutas, qui magis sæculo vacant quàm Deo, nec possunt, imò nolunt, toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisq; est, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tempora vel ieiunandi, semper exercet, &c. Hanc Hieronymi sententiam

Rabanus. *Isiodorus & Rabanus ita describunt, omnes festiuitates, pro varietate regionum, ideò à viris prudentibus instituta sunt, ne fortè rara congregatio populi fidem minueret in Christo, &c. Propterea ergo dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conspectu mutuo, & fides crescat & lætitia maior oriatur:* ita illi.

Basilius. Basilius Sermone in aliquot Scripturæ loca: *Hac de causa patres nostri has fidelium congregationes in templis statuerunt, vt quæ singulis diebus discere non valemus, ea in communi solennitate conuenientes accipiamus.*

Paulinus. Paulinus Nolanus illam sententiam carmine non inuenusto reddidit:

Primus enim gradus est cælo pertexere cunctos
Continua pietate dies, & tempore toto
Pascha sacrum Christi cultu celebrare pudico.

Quod

Quòd si mixta seges tribulis mihi germinet, et cor
Incultum stimulet terreni saeua laboris,
Vel festis Domino studeam me offerre diebus,
Vt vel parte mei tangam confinia vitae,
Corpore ne toto trahar in consortia mortis.

Item:

Ergò velut cœlum stellis, & floribus arua,
Annos temporibus Dominus: Sic ipse diebus
Tempora destinxit festis, vt pigra diurnis
Ingenia obsequijs, saltem discrimine facto,
Post interuallum reduci solennia voto,
Sancta libenter agãt residesq; per annua mẽtes.

Quintò, Anniuersarium diem Natalis Christi celebratum fuisse apud vetustissimos non legitur, sed in orationib. Basilij Nazianzeni, & Chrysostomi. Et Basilius festum illud nominat θεοφάνιαν, *Nazianzenus* γενέθλια, *qui etiam peculiarem habuit orationem. In sancta Epiphaniorum lumina, Epiphaniorum verò appellationem veteres attribuerunt simul & diei natiuitatis Christi, & Baptismi ipsius. Et in Aegypto vtriusque solennitas vno die celebrata fuit, sicut & Epiphanius vnum & eundem diem tribuit natiuitati & baptismo Christi. In Occidentis verò Ecclesijs distincta fuerunt festiuitates. Chrysostomus oratione de Philogonio, Natalem Christi vocat omnium festorum metropolin: Nisi enim secundum carnem natus fuisset, nec baptisatus, nec* Natalis Christi. Epiphania.

mortuus,

mortuus, nec resuscitatus esset. Huius festi mẽtio fit apud Nicephorum, lib. 7. vbi Maximinus in ipso natalis Dominici die, Nicomediæ Christianos in ipso templo concremauit. Et apud Sozomenum libro octauo, capite octauo, Imperator in die natali Christi non vult cum Chrysostomo communicare.

Mattyrum festa.

Sextò, inter veteris Ecclesiæ festa numerat Hieronymus ad Gal. 4. pro varietate regionum, diuersa in honorem Martyrum constituta tempora. Dies enim passionis ipsorum, cùm per mortem in Christo ad veram, æternã scilicet vitam, verè renasceretur, γενέθλια, natalitia ipsorum, & vocârunt & celebrârunt. Sicut apud Eusebiũ li. 4. cap. 14. Ecclesia Smyrnensis scribit, se diem Martyrij Polycarpi, tanquam natalitium, cum gaudio et exultatione, coacto cœtu Ecclesiastico, celebraturam. Et rationem celebrationis addit hanc, ad memoriam præcedentium, & ad excitationem & præparationem sequentium, sicut in loco de inuocatione sanctorum, illa de Polycarpo historia prolixè explicata est. In hunc vsum Cyprianus curauit annotari dies exitus Martyrum, Ita apud August. in Ioannem, Tract. 27. mentio fit festi Laurentij & Sixti. Tract. 120. Stephani. in Psal. 127. Felicis Martyris. Apud Ambrosium in Psal. 118. Sebastiani. Inde Panegyricæ orationes in anniuersarijs dieb. Martyrũ, apud Basiliũ, Nazianzenum & Chrysostomum. Et veram rationem

nem

nem celebrationis illorum festorum Basilius cap. 40. in Asceticis rectè explicat, Nō decet Christianos in Martyrum memorijs ob aliam causam cō-parere, quàm vt precentur, & ex commonefactione constantiæ Martyrum ad huiusmodi zeli imitationem incitentur. Idem in Psal. 114. iam inde à media nocte, cùm ad hoc Martyrum templum veneritis, ipsorum Martyrum Deū, per Hymnos, vsq; ad meridiem placare non destitistis. In hanc sententiā extant multa pia collectæ, in festis sanctorum olim vsurpatæ. Vt: Cōcede, vt quorū gaudemus virtutib. accedātur exemplis. Vt quorum natalitia colimus etiā actiones imitentur, & de eorū in æterna beatitudine societate gaudeamus. Itē: vt fidē eorum & lingua loquamur, & morib. fateamur, vtq; tantæ fidei proficiamus exemplo. Da nobis, vt qui hodie Pauli conuersionē celebramus, per eius ad te exempla gradiamur. Quorum solennia colimus, eorū etiam virtutes imitēmur. Da Ecclesiæ tuæ, Petri & Pauli in omnib. sequi doctrinā, per quos religionis sumpsit exordiū. Da nobis vitiorū nostrorū flāmas extinguere, qui beato Laurētio tribuisti tormentorū suorū incendia superare Da Ecclesiæ tuæ & amare quod Apostoli crediderunt, & pdicare quod docuerunt. Tribue nobis, ex eius imitatione, pro amore tuo prospera mundi despicere, et nulla eius aduersa formidare. Præsta, vt quorum diē passionis annua deuotione recolimus, etiā fidei cōstantiā subsequamur. Cō-cede, vt

Basilius.

Veteres collectæ.

cede, vt cuius memoriam celebramus in terris, eius beata consortia feliciter consequamur in cœlis, &c.

Sed in loco de inuocatione & reliquijs sanctorum, plures huius generis sententias ex patribus annotauimus, vbi etiam ostendimus, quomodo celebrationes illæ Martyrum, sensim cœperint ad superstitiones inclinare.

Martyrum festa non vniuersalia.

Obseruandum autem est in illa Hieronymi ad Galatas sententia, quòd omnia festa Martyrum, non vbiq; in omnibus Ecclesijs celebrata fuerint, sed pro varietate regionum in illis Ecclesijs, vbi & Martyria perpeßi & tumulati erant, sicut et ex panegyricis veterum constat.

Festa primitiuæ Ecclesiæ quæ?

Primitiuæ igitur & veteris Ecclesiæ festa, per annos quadringentos, hæc fuerunt: Primò, Dies Dominica. Secundò, Festum paßionis Christi. Tertiò, Resurrectionis. Quartò, Ascẽsionis. Quintò, Pentecostes. Sextò, Natiuitatis & baptismi Christi. Septimò, pro varietate regionum eorum Martyrum, qui in illis locis vel paßi vel tumulati erant, memoria. Et illa pauca festa, quàm simpliciter & purè fuerunt in veteri Ecclesia celebrata, ostendimus. Scio autem in sermonibus apocryphis & ἀδήλοις, alia etiam festa illis temporibus tribui, sed nos de genuinis & certis veterum Scriptis loquimur.

Post hæc verò tempora, magis magisq; cœperunt festa cumulari. Vt cùm Constantinus apud

Eusebium,

Eusebium, lib. 4. diem solennem, ad dedicationem templi à se extructi, constituisset. Et pace Ecclesijs reddita, vbique templa magnificè extructa dedicarentur. Secuta indè posteà fuerunt oppidatim, & vicatim, annua festa dedicationis cuiusque templi. Et Martyrum festa, ex suis prouincijs, per translationes reliquiarum, per vniuersum orbem spargi cœperunt. In Græca Ecclesia, Iustinianus festum τῆς ὑπαπαντῆς, quando puer Iesus in templo à Simone exceptus fuit, præcepit toto terrarum orbe celebrari. Mauritius Imperator ἐξόδιον κοίμησις, dormitionem Mariæ 15. Augusti celebrari iussit, apud Nicephorum lib. 17. cap. 28.

Festum Dedicationis quando.

Festum purificationis.

Dormitionis Mariæ.

Concilium Moguntiarum sub Carolo Magno, circa annum Domini 800. Canone 36. numerat hæc festa: Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, Natalem Petri & Pauli, Natiuitatem Ioannis Baptistæ, Assumptionem Mariæ, Dedicationem Michaelis, Natiuitatem sancti Remigij, Martini, Andreæ, Natalem Domini, Octauas natiuitatis, Epiphaniã Domini, Purificationem Mariæ. Et illas festiuitates Martyrũ et confessorum quorũ in vnaquaque parochia sancta corpora requiescunt. Similiter etiam Dedicationem templi. Hæc sunt verba Canonis. Sed in libris Caroli Magni, vbi hæc constitutio repetitur, additum est: De assumptione Mariæ interrogandum relinquimus: quod diligenter notetur.

Quæ festa tempore Caroli Magni.

Nota de festo assumptionis.

Posteà in Lugdunensi concilio, circa annum

Nouem festa in Lugdunensi Cõcilio. *Domini 1240. sub Innocentio Quarto statutum fuit, qui dies per annum essent feriandi, scilicet, Natalis Domini, S. Stephani, Ioannis Euangelistæ, Innocentum, Siluestri, & octaua Domini, & Theophonia, Purificatio Mariæ, Pascha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Pentecostes, Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, Laurentij, Assumptio Mariæ, Natiuitatis Mariæ, Ecclesiæ dedicatio, sancti Michaelis, omnium Sanctorum, & sancti Martini. Reliquæ verò festiuitates (inquit Canon) non sunt cogendæ ad feriandum nec prohibendæ.*

In decretalibus. *Gregorius Nonus circa annum Domini 1230. cap. conquestus, de ferijs eundem habet festorum Catalogum, nisi quod addit annunciationem Mariæ, & omittit festum Rogationum, Martini, & dedicationis cuiusq; Oratorij.*

Festum inuentionis crucis. Corporis Christi. IIII. Doctorum. Euangelistarum. Visitationis. Præsentationis. Conceptionis Mariæ. *Nec verò hoc numero festorum contenti fuerunt, sed de consecrat. distinct. 3. additur festum inuentionis Crucis. In Clementinis additur festum corporis Christi, lib. 6. de reliquijs & venera. adduntur festa quatuor doctorum Ecclesiæ. Canonistæ addunt festa Euangelistarum, Marci & Lucæ. Vrbanus Sixtus instituit festum visitationis Mariæ, quod Antoninus dicit nunquam receptum vel custoditũ fuisse, Paulus Secundus instituit festũ præsentationis Mariæ. Sixtus Quartus addidit festum conceptionis Mariæ. Alij addiderunt*

diderunt Antonij, Nicolai, Catharinæ festa. Et *prætereà Episcopi in singulis diœcesibus sua peculiaria habuerunt festa, cap. pronunciandum & conquestus.*

Hac nuda commemoratione tantùm annotare volui, vt collatio inter festa primitiuæ Ecclesiæ, & ea quæ posteris temporibus accesserunt, eò planior sit.

DE SVPERSTITIONIBVS, QVÆ in festiuitates irrepserunt: Et quomodo in nostris Ecclesijs festa religiosè obseruentur.

HISCE *breuiter ex Scriptura & ex primitiuæ Ecclesiæ historia expositis, facilis & plana iam erit ratio de diebus festis, & eorum celebratione. Licèt enim pars sit libertatis Christianæ, quòd conscientiæ nec sint alligatæ, nec debeant alligari ad certorum vel dierum vel temporum obseruationes, opinione necessitatis, in nouo Testamento. Quia tamen voluntas Dei est, sicut suprà ostendimus, vt Ecclesia in singulis locis, aliquando ad auditum verbi, ad vsum Sacramentorum, ad publicas preces, ad gratiarum actiones, atq; ad alia communia pietatis exercitia conueniat. Et Paulus vult, vt in Ecclesiasticis conuentibus omnia fiant ordine & cum decoro, 1. Corinth. 14. Ad euitandas igitur confusiones, & inordinatos concursus, & ne ab*

Ecclesiasticis congressibus homines prorsus abducerentur, sed ad illos magis inuitarentur & excitarentur, certus olim in septimana dies, ex Christiana libertate, ordinis gratia, ad solennes Ecclesiæ conuentus, in Apostolica Ecclesia constitutus fuit. Et licèt ad illum diem Ecclesiastici conuentus, nulla necessitate vel legis vel præcepti, in nouo Testamento alligati sint, Barbarica tamen petulantia esset sine caussa, cùm quidem conscientijs Christiana libertas relinquatur, ordinis & concordiæ gratia, nolle morem illum Apostolicæ & primitiuæ Ecclesiæ obseruare, maximè cùm ad ædificationem Ecclesiæ faciat & vsurpari possit. Celebrantur sanè apud nos singulis diebus quotidiani sacri conuentus, sicut & antiquitus factitatum fuisse, Origenes homilia 2. in Numeros indicat, cum inquit, Vnam aut duas horas ex integro die deputet Deo, & ad orationē veniat in Ecclesiam, & vel in transitu verbum Dei audiat. Et Chrysost. 1. Tim. 2. Sicut fideles norunt, quomodo diebus singulis mane & vesperi orationes fundantur ad Dominum. Sed quia non ille iam est feruor religionis in hominibus, vt quotidiè frequentes ad verbum, Sacramenta & orationes conueniant, sicut in Actis Apostolorum, & aliquando in primitiua Ecclesia factum fuit, Exhortationibus quidem excitandi sunt, vt sit sabbatum ex sabbato, sed quia alij necessitate quærendi victus, alij vocationis laboribus impediuntur, ple-

Certus dies ad conuentus.

Quotidiani conuentus.

tur, plerosque verò pigritia, securitas, incuria & neglectus religionis abstinet. Vtile igitur est ad commonefactionem & ædificationem vnum aliquem in septimana diem, ita religioni consecrare, vt in eo aliud nihil operis fiat, vel negotij suscipiatur, quàm vt in sacrum cœtum, ad auditum verbi, ad perceptionem Sacramentorum, ad publicas preces, ad confeßionem fidei, ad gratiarum actiones, ad collationem Eleemosynarum, & alia pietatis exercitia conueniatur. Ideò enim tunc à reliquis operib. & negotijs, impedientibus publicum ministerium, cessamus, ne exercitia illa aliquo vel obstaculo vel auocamento, turbentur, interrumpantur aut impediãtur. Vtq; suo quisq; exemplo, alios etiam, ad publici ministerij reuerentiam, inuitet.

Per integrã diem.

Et quia eodem consilio, in veteri Ecclesia, sicut ostendimus, de peculiaribus diuinis noui Testamenti beneficijs, & de præcipuis Christianæ fidei capitibus, festa quædam liberè obseruanda, in primitiua Ecclesia instituta sunt, quæ ad commonefactionem rudiorum, institutionẽ & ædificationem Ecclesiæ, piè vsurpari possunt, vt præcipua capita doctrinæ cœlestis, per annum, ordine, monstrato vsu, possent proponi, & præcipua beneficia Dei ad memoriam reuocari, vt pro illis in magna Ecclesia publica & solenni gratiarum actione, Deus celebretur, vtq; rudiores ad considerationem & celebrationem taliũ beneficiorum

Alia festa.

Dei,doctrina,commonefactionibus & exemplis, institui & excitari poßint. Pia sanè modestia,& modesta pietas, salua conscientiæ libertate ordinis & concordiæ gratia, ad ædificationem, talia festa non grauatim, eo sicut dictum est modo, obseruabit. Neq; enim probari potest petulans illa quorundam confusio, sicut à viro quodam pio & graui me audire memini, qui magna animi offensione alicubi audierat die paßionis quendã interpretantem historiam de nuptijs in Cana Galileæ,in die resurrectionis historiam Natiuitatis, in die ascensionis historiam paßionis. Non quod peccatũ sit illis diebus de hisce historijs vel loqui vel cogitare, sed quia in Ecclesia omnia debent ordine fieri, & ad rudiorum ædificationem.

Quomodo festa celebrentur.

Quascunq; igitur pias ferias, ordinis & concordiæ gratia, ad ædificationem, quibusq; Ecclesijs obseruare iudicatum fuerit, liberum hoc est, modo summa diligentia aduigiletur, vt non tantùm labores externi intermittantur, sed multò magis, vt opera carnis euitentur, vtq; feriæ illæ Domino verè & solidè sanctificentur, illis quæ sæpius iam exposita sunt exercitijs, sicut Isaias inquit 58. Ita sanctificatur sabbatum, & glorificatur Dominus, si à sabbato auerteris pedes, ne facias vias tuas, nec inuenias voluntatem tuam, nec loquaris verbum tuum in die sancto, sed Dei opus opereris, Ioan.6.

Si itaq; mens & sententia Tridentini decreti hæc es-

hæc esset: Liberam dierum festorum obseruationem, ea deuotione & religione celebrandam, vt ad pietatem inflammandam & augendam seruiret, nemo esset qui contradiceret. Quia verò abusus & superstitiosæ opiniones de festis illa generalitate videntur vel dissimulari vel approbari, necessariò addenda est declaratio, vt enim festorum celebratio sit deuota & religiosa, & ad pietatem augendam faciat, necesse est, vt abusus & superstitiones taxentur & abijciantur, atque ita salutaris festorum vsus restituatur.

Abusus & superstitiones in festis.

Breuiter autem capita tantùm præcipuarum superstitionum annotauimus.

Primò itaq; superstitiosa est multorum opinio, quasi Dominicæ diei & reliquis diebus festis per se peculiaris quædam insit sanctitas, propter quam gratia Dei tunc maior sit, & hominibus magis obuia, quàm alijs temporibus, opera etiam, quæ illis diebus fiunt, meliora & sanctiora sint, quàm si alijs temporibus fierent, sicut Iudæi fingunt, diabolum diebus sabbati propter eius sanctitatem fugere, & Magi etiam superstitiosa opinione sanctitatis dierum festorum ad suas incantationes abutuntur. Sed paulò antè verbis Hieronymi ostēdimus, dies omnes per se esse æquales, nec alium alio sanctiorem.

An dies festi per se sanctiores.

Secundò in multorū animis hæret opinio operis operati, quasi per se cultus Dei sit, festis diebus vel à laborib. cessare, vel templa visitare, etiamsi

Opus operatū in festis.

illa non referantur ad vera pietatis exercitia. Quæ superstitio in Iudæorum sabbatis & festis, acriter taxata fuit in veteri & nouo Testamento. Sanctificatio enim finis est sabbati, & propter illum finē addita est sabbato vacatio ab alijs operibus, impedientibus aut turbantibus illam sanctificationem.

Merita festorum.

Tertiò, huic cognata est illa superstitio, qua Pontificij ferijs peculiaria attribuunt merita, sicut canunt, vt per hæc festa æterna gaudia adipiscantur.

Pietas non in festis tantum exercenda.

Quartò, taxanda est et illa persuasio, quasi satis sit, vel Dominico tantùm die, vel in alijs tantùm festis, verbum audire, orare, beneficia Dei cogitare, gratias agere, & pietatem exercere, cùm festa sint commonefactiones, quid per totam vitam fieri debeat, sicut inquit Chrysostomus, Homil. 40. in Matthæum: Quid sabbato illi opus est, qui per totam vitam suam agit solennitatem, cœlesti viuens disciplina, peccata fugiens, virtutes colens. Solenniter igitur viuamus continuè, nam tunc solùm veram solennitatem peragimus, cum spiritualis vitæ continuè cultum augemus. Ibidem in 1. Cor. 11. vigilemus cum Domino, compungamur cum discipulis, oremus, semper id quidem, sed in diebus solennibus potissimùm. Namque solennitates & festa ideo instituta sunt, non vt turpitudini seruiamus, nec vt delicta cumulemus, sed vt illa prorsus abijciamus.

Ita

Ita Origenes homilia in Leuiticum nona, obiurgat eos, qui festis tantùm diebus ad Ecclesiam concurrebant.

Quintò, perniciosior verò est illa persuasio, quòd quidam fingunt, ferijs deleri peccata, etiam si nulla agatur pœnitentia, vel celebratis festis liberè & impunè posse quiduis designari. Ferijs deleri peccata.

Sextò, pars quædam est Iudaici fermenti, nimis scrupulosè diebus festis prohibere operas externas, quæ vel quandò etiam non impediunt publicum ministerium, & exercitia sanctificationis sabbati. A tali scrupulosa enim Mosaica obseruatione nouum Testamentum nos liberauit. Ab illis verò externis operibus rectè & meritò cessare iubemur, quibus ea, quæ ad sanctificationem sabbati pertinent, impediuntur vel turbantur. Illi verò sabbatum præcipuè violant, qui ocio seu ferijs abutuntur ad voluptates, leuitates, crapulam, ebrietatem, & quæuis alia flagitia, vndè fit vt nullis fermè diebus Deus grauius offendatur, quàm illis ipsis qui Dei cultui peculiariter sunt mancipati. Christiani igitur Imperatores, Codice de ferijs, piè & rectè ita sanciuerunt: Dies festos maiestati Altissimi dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationibus prophanari. Dominicum itaq; diem, semper honorabilem ita decernimus & venerandum, vt à cunctis executionibus excusetur, nulla quemquam vrgeat admonitio, nulla fideiussionis Quæ opera diebus festis prohibita. Imperatorũ lex de ferijs.

 flagitetur

flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio delitescat, sit idem dies à cognitionibus alienis, praeconis horrida vox silescat, &c. Et paulò post: Nec tamen huius religiosae diei ocia relaxantes, obscoenis quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die sibi vendicet scena theatralis, vel Circense certamen, aut ferarum lachrymosa spectacula, etiamsi in nostrum natalem celebranda solennitas inciderit, differatur. Amissionem militiae, proscriptionem patrimonij sustinebit, si quis vnquam die festo spectaculis interesse, vel cuiuscunque iudicis apparitor, praetextu negotij publici seu priuati, haec quae lege hac statuta sunt crediderit remoranda, &c. Comessationes in festis. *Et comessationes dieb. festis acriter reprehenduntur ab Augustino, sicut sententia ipsius citatur Dist. 44.*

Opera necessitatis & pietatis. *Labores verò necessitatis & pietatis in festis non esse prohibitos, ipsum ius Pontificium concedit, titulo de ferijs. Et Prosper in carmine rectè dicit:*

Non rectè seruat legalia sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.
Non corrumpuntur virtutibus ocia sancta,
Tantùm à peccatis libera corda vacent.

Quandò inchoandae feriae. *Septimò est & haec pars quaedam Iudaici fermenti, quòd scrupulosè disputant, ocium seu ferias festorum inchoari debere à vespera praecedentis diei, & seruari vsque ad vesperam diei sequentis,*

quentis. Et quærunt, quomodo excusentur babitonsores, qui vespere profesti post occasum Solis, sæpius per aliquot horas laborant. Illæ certè circumstantiæ non habent mandatum aut determinationem in nouo Testamento, cuius hoc tantùm genus est, vt ab ijs, quæ publicum ministerium, & ipsam sanctificationem impediunt, abstineamus. Ita Paulus Actor. 18. cùm apud Corinthios nondum prima sabbati celebrarentur conuentus Ecclesiastici, sabbato docebat, reliquis verò diebus (atq; ita etiam prima sabbati seu die Dominica) operabatur. Et Acto. 19. Cùm prima sabbati conuenissent ad frangendum panẽ, vsq; ad mediam noctem extracta fuit concio. In veteri Ecclesia, in vigilijs præcedentis diei, aliquandò vsq; ad mediã noctem perseuerabant, sicut scribit Hieronymus in cap. 25. Matthæi. Aliquandò media nocte conueniebant, et vsq; ad meridiem simul manebant, Basilius in Psalm. 114. Aliquandò, vt tempore persecutionis cœtus antelucanos celebrabant, quos orto die soluebant, sicut Plinij epistola indicat. Et Tertullianus meminit nocturnarũ cõuocationũ, lib. 2 ad vxorem. Et antelucanis etiam cœtib. datum fuisse Eucharistiæ sacramentũ, tradit in lib. de corona militis. Et Rabanus scribit: In nocte natiuitatis, ea hora, qua natus creditur Christus, credẽtes cõmunicasse. Illis ritib. plerisq; collapsis, et vigilijs antiquis in pridiana ieiunia conuersis, posteà legem fecerunt, de festis à vespera ad vesperam

Vigiliæ in festis.

vesperam ocio feriandis ex opere operato. De consecrat. 3. cap. pronunciandum. Et de ferijs, capit. omnes. Octauò Pontificij celebrationem festorum in eo potissimùm constituunt (De consecrat. dist. 1.) vt audiat quis Missam integram, & sacerdoti stipem offerat ad altare. De auditu verbi, de vsu Sacramentorum, de publicis seu communib. precibus & gratiarum actionibus, cùm lingua populo ignota Missa celebretur, deq; Eleemosynis pro pauperibus, nam adeò sunt solliciti. Quàm horrenda verò sit opinio de sacrificio propiciatorio in actione Missæ, in secunda parte de Missa ostendimus.

Quæ sint in festis apud Pontificem præcipua.

Nonò, festorum obseruationẽ non relinquunt pro ædificatione liberam, sed addunt opinionem necessitatis, sub obedientia debita & sub pœna excommunicationis, ita, vt mortalissimè (sicut Bernhardinus loquitur) dicant peccare eos, qui festa quædam non seruant.

Necessitas festorum.

Decimò, vetus est querela de nimis magna festorum multitudine, non quòd exercitia pietatis frequentiora damnentur, sed quia vulgus, quod per labores plerunq; à multis vitijs arcetur, ex ferijs nimium frequentibus occasionem arripit ad compotationes, & alia multiplicia vitia. Sicut Polydorus Virgilius conqueritur, multitudinem feriarum lasciuæ & petulanti iuuentuti præbere occasionem ad quasuis morum corruptelas, & addit, de Christianorũ festis, in tanta vita

Multitudo Festorum.

vitæ dissolutione, rectè iam posse dici, quod Tertullianus de gentilium solennibus sacris olim dixit: Grande scilicèt officium, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu obolefaccre, certatim cursitare ad iniurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras, quasi publicum gaudium, per publicum exprimendum esset dedecus. Haccine solennes dies decent, quæ alios dies non decent? Num malorum licentia pietas erit, & occasio luxuriæ religio deputabitur, &c. Cùm itaq; multitudo festorum non amplius iam ita ad ædificationem faciat, sicut in veteri Ecclesia, rectè faciunt qui suadent, vel multitudinem illam minuendam, vel diebus illis historias Biblicas de festis populo proponendas, & post preces dimittendum esse populum ad labores. Tertullianus.

Vndecimò, multa instituta sunt festa, de quibus nullæ in Scripturis historiæ extant. Imò de apocryphis, dubijs, incertis, atque adeò commentitijs & falsis narrationibus, instituta sunt festa, vt sunt pleraq; de sanctis Legendæ. Item, de festo Natiuitatis, præsentationis, assumptionis, & conceptionis Mariæ. Illa enim Legenda, Dist. 15. à Gelasio inter apocrypha abijciuntur. Posteà verò apocryphas fabulas, sicut Augustinus loquitur, per festa quasi canonizare voluerunt. Et ad confirmationem nouitij & falsi dogmatis, quasi Maria sine peccato originali concepta esset, quòd in prima parte refutauimus, festum conceptionis Festa de apocryphis.

nis Mariæ instituerunt, quòd Antoninus dicit: non esse festum niuis.

Festa ob patrocinia Sanctorum.

Duodecimò, vsitata fuit superstitio, pro qua stabilienda & retinenda, adhuc præcipuè dimicant Pontificij, ideò celebranda sanctorũ & præcipuè Mariæ virginis festa, vt illo opere mereamur sanctorum patrocinia & auxilia, sicut Rosarium inquit: Sancti magis patrocinãtur, & opitulantur ijs, qui festa ipsorũ celebrant. Item: sancti merita sua communicant illis, qui ipsos festiuitatibus honorant. Et quomodo Ethnica prorsus consuetudine illud factũ fuerit in Pontificia Ecclesia, suprà in loco de inuocatione sanctorum, ex publicis ipsorum Hymnis, sequentibus et collectis, annotauimus, & quàm horrenda sit idolomania ostendimus.

In festis. Consecrationes luminarium, herbarum, &c. Ludicræ ceremoniæ.

Postremò ex Agendis Pontificijs notũ est, quas superstitiosas consecrationes luminariũ, herbarũ & aliarum creaturarum, exerceant in festis Purificationis & Assumptionis. Item, in vigilia Paschæ. Et quàm ludicris vtantur ceremonijs in festo Palmarũ, Paßionis & Ascensionis. Quomodò etiam veteres ritus, lectiones & conciones de publica pœnitentia, & baptismo adultorum, rebus ipsis dudum abolitis, sine vero ac veteri vsu, pro forma, quod dicitur, retineant, & quasi pro ludibrio habeant, in die cinerum, per Quadragesimam, & festum Paschatis, manifestum est.

Abiectis verò superstitionib. vera & vtilia veteris

teris Ecclesiæ festa, ad conuentus Ecclesiasticos, ea deuotione & religione apud nos celebrantur, vt non dubium sit, Dei benedictione pietatem inde inflammari & augeri, cùm quidē populus doceatur, Spiritum sanctum per ministerium verbi & sacramentorum velle efficacem esse, & Christum velle medium interesse illis, qui in nomine ipsius congregantur, Matt. 18. Vt. n. de hac Brunsuicensi Ecclesia iam potissimùm dicam, In scholis quotidiana pietatis exercitia ita instituta sunt, vt conuenientibus pueris semper prælegatur caput aliquod, siue ex veteri siue ex nouo instrum. addita summaria eius explicatione. Deinde singulis horis pij aliquot Hymni decantantur. Præterea singulis diebus certa hora scholastici ad templum accedunt recitantes publicè caput aliquod vel ex Scriptura, vel ex Catechesi, additis pijs Psalmorum, Responsoriorum, Hymnorum, Canticis & collectarum precationibus.

Quæ festa et quomodo in nostra Ecclesia celebrentur.

Exercitia pietatis in Scholis.

Populus verò singulis diebus bis, certa hora mane & vesperi conuenit, & post decantatos aliquot Psalmos, concio habetur, distributis ordine lectionibus, partim ex veteri, partim ex nouo Testamento. Et concio semper concluditur precibus communibus, & Hymno aliquo gratiarum actionis. Præterea singulis septimanis, certo aliquo die, populus frequentior conuenit, ad publicas & solennes supplicationes, quæ Litaniæ vocantur.

Quotidiani Ecclesiæ cōuentus.

Litaniæ.

Domini-

Dominicę diei exercitia. *Dominicis autem diebus, magna solennitate, frequentia populi, ad decantandas laudes Dei, ad auditum & meditationem verbi, ad vsum Sacramentorum, ad publicas preces, ad collationem eleemosynarum, & alia pietatis exercitia conuenit. Et ordo temporu ac lectionum, ab hora quinta matutina, vsq; ad horam quartam vespertinam, ita distributus est, vt pro ratione Oeconomiæ singuli ex familia certis conuentibus interesse. & pro suo quisq; captu aliquid audire & discere possit.*

Alia festa. *Prætereà de præcipuis beneficijs Christi, & de principalibus doctrinæ cœlestis capitibus solennia festa, magna deuotione & religione celebrantur, explicatione doctrinæ & publica celebratione*

Natiuitatis *beneficiorum Dei. Ita festum Natiuitatis Christi religiosè celebratur, vtq; tota de hoc articulo doctrina ordine proponi & explicari possit, triduum huic festo, sicut & quibusdam alijs, tribuitur.*

Circumcisionis. *Die circumcisionis explicatur doctrina, quo modo Christus factus sit sub lege, & tractatur locus de libertate Christiana, & adduntur*

Epiphaniorum. *commonefactiones de auspicijs noui anni Epiphaniorum die, tractatur doctrina & gratiarum actio de vocatione gentium.*

Purificationis. *In festo Purificationis exponitur doctrina, quomodo Christus sit primogenitus inter multos fratres, traduntur commonefactiones vtiles pro puerperis, & dulcissimum Simeonis canticum explicatur. In hoc verò festo,*

sicut

ſicut & in alijs, abuſus & ſuperſtitiones à Pontificijs inuectæ, taxantur & refutantur. Diebus Bacchanaliorum hiſtoria baptiſmi Chriſti propo nitur, vt moneantur homines ſuæ profeſsionis, ne ethnicorum furores illis dieb. imitentur. Feſtum Annuntiationis Mariæ, propter articulum de conceptione Chriſti ſeruamus, Memoriam inſtitutionis Euchariſtiæ celebramus die cœnæ, Paſsionis Dominicæ ſolennem meditationem, die Paraſceues celebramus. Eadem ratione feſtum reſur rectionis Chriſti, Aſcenſionis, Miſsionis Spiritus ſancti, & Trinitatis, ſolenniter celebramus, Iohannis Baptiſtæ & viſitationis Mariæ feſtum, propter hiſtorias complectentes vtiliſsimas doctrinas, retinemus. Die Michaëlis, fabulæ Pontificiæ & ſuperſtitiones de dedicatione Michaelis & inuocatione, refutantur. Traditur autẽ Scripturæ doctrina de officijs Angelorum, & publica celebratur gratiarum actio, pro perceptis per totum annum fructibus. Apoſtolorum diebus hiſtoriæ de ipſis Biblicæ populo proponuntur, & deinde ad ſua quiſque vocationis labores dimittitur. Ita cùm ſingulis diebus ordinarij ſint Eccleſiæ conuentus, per occaſionem de alijs etiam in Calendario ſignatis feſtis, de quibus veræ extant hiſtoriæ, continentes vtilem aliquam doctrinam, fiunt commonefactiones. Et præter feſtiuas illas ſolennitates, per tempus Quadrageſimæ, doctrina veræ pœnitentiæ, & hiſtoria Paſsionis tractari ſolet.

Baptiſmi Chriſti.

Annuntiationis.

Cœnæ Domini.

Paſsionis.

Reſurrectionis, Aſcenſionis, Pentecoſtes, Trinitatis.

Baptiſtæ.

Viſitationis

Michaelis.

Apoſtolorũ feſta.

In Quadrageſima.

Catechesis. ri solet. Praetereà singulis anni quadrantibus certi aliquot dies ad solennem Catecheseos tractationẽ constituti sunt. Nec veteris Ecclesiae morẽ in certis lectionibus, festiuis dieb. tractandis, nos pudet imitari, sicut Augustinus inquit in prooemio epistolae Ioannis, Meministis Euangelium Ioannis ex ordine lectionum nos solere tractare, sed quia nunc interposita est solennitas Sanctorum dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Ecclesia recitare, quae ita sunt annuae, vt aliae esse non possint, ordo ille quem susceperamus, necessitate paululum intermissus est, non omissus. Idem Tractatu 6. in Ioannem dicit: Anniuersaria solennitate, post passionem Domini, nostis librum Actuum Apostolorum omni anno in Ecclesia recitari. Et Tract. 13. dicit, Psalmum 21. omni anno legi in nouissima hebdomada, intento vniuerso populo.

Certae lectiones in festis.

De vera igitur veterum & vtilium Festorum celebratione, non habent quòd in nostris meritò reprehendant Pontificij. Vtinam ipsi rectè curarent de religiosa & deuota veterum Festorum celebratione, ita vt abiectis superstitiosis opinionibus, ad augendam veram pietatem inseruire possent. Iam verò ex vna fidelia omnia sua festa dealbant, tàm ea quae apocryphis fabulis nituntur, quàm illa quae in scriptura Canonica certas & vtiles habent historias. Et superstitiosas opiniones sub titulo deuotionis occultant. Ideò, vt precio-

sum

sum à vili, religio à superstitione, eò facilius & rectius discerni posset, Apostolicæ primitiuæ & veteris Ecclesiæ de Festis sententiam & obseruationem opposuimus Pontificiorum accessorijs superstitionibus, & ostendimus, in nostris Ecclesijs celebrationem Festorum, ad exemplum Apostolicæ & primitiuæ Ecclesiæ, restitutam & conformatam esse.

CONCLVSIO.

ET hæc sunt præcipua capita, quæ de residuis Tridentini concilij locis, de Virginitate scilicèt, de Cœlibatu sacerdotum, de Purgatorio, de Inuocatione, Reliquijs, & Imaginibus Sanctorũ de Indulgentijs, de Ieiunijs, & Ferijs, annotanda & explicanda visa fuerunt, quæ explicatio opinione longius excurrit, indè & ideò, quòd in singulis locis, historiam certaminum, indè vsq; ab Apostolorum temporibus, ordine contexere volui. Quæ historicæ obseruationes, quanquam labore non exiguo mihi constiterunt, inter scribendum tamen honesta & pia delectatione ita me detinuerunt, vt existimem, in hoc genere argumenti, explicationes controuersiarum nõ posse rectius & melius illustrari, quàm hac ratione, si fundamentis confirmationũ & refutationum, ex Scriptura extructis, addatur talis historica annotatio certaminum de singulis locis. Tales enim historicæ obseruationes rectè & solidè pos- (Historia certaminum de singulis locis.)

 sunt

sunt opponi Pontificioru͂ clamoribus de veterum testimonijs & sententijs: ostendunt etiam, quæ fide, & quo candore, veteris Ecclesiæ authoritatem, suis superstitionibus prætexant Pontificij. Et in prioribus duabus partibus illa ratio non ita tunc mihi in mentem venit, si tamen aliquando editio repetenda & retexenda erit, dabo operam vt singulis locis talis historica certaminu͂ obseruatio addatur. Et hæ ipsæ obseruationes, quas nunc collegimus, facilè possent ex historijs latius extendi, in quo, vt eruditiores diligentius & fœlicius elaborent, oro, ego simplici filo præcipua tantùm annotare volui. Ex illis etiam quæ Lindanus & Tiletanus prioribus huius scripti partibus opposuerunt, constitueram quædam addere, Continent enim non parum multa, quibus hæ controuersiæ, quo magis agitantur, non infœliciter illustrari, & Pontificiorum sophismata clarius ostendi possunt. Sed quia nimium hæc scriptio iam excreuit, fiet illud alio tempore, si editio repetenda erit. Quòd si prolixitas quem offenderit, poterit Lectori vel occupato vel fastidie͂ti, per Epitomen quandam, quam adornari curabo, consuli. Deum oro, vt hisce laboribus bono animo & pio studio susceptis, sua benedictione adesse velit, vt aliqua indè vtilitas ad Ecclesiam redeat, AMEN.

Lindanus & Tiletanus.

ADDITIO.

IN *loco de indulgentijs, in descriptione rituum publicæ pœnitentiæ & absolutionis, facta fuit mentio*

mentio instituti cuiusdam in Ecclesia Halberstadiensi, quòd personatum Adamum quendam die Cinerum templo eijciant, & die Cœnæ rursus recipiant & absoluant. In quo cùm vestigia quædã veteris publicæ pœnitentiæ & absolutionis, licèt in ludicrum spectaculũ iam transformata, appareant, visum fuit eius descriptionem ad finem adijcere.

Volaterranus igitur in Geographia, vbi de Saxonia agit, ita scribit. Apud Saxones in Ecclesia Halberstadiensi, quotannis institutũ conspicitur inauditum. Die namq; Cinerum, sacrificio peracto, facinorosum quempiam sordidatum & operto capite templo eijciunt. Is die noctuq; discalceatus, vrbem, sacra, templaq; salutando, perambulat, tantùm post mediam noctem in plateis aliquantulum quiescit. Deinde inuitatus (omnes enim eum inuitant) quicquid apponitur, taciturnus vescitur. Demum in die Cœnæ Dominicæ accersitur & absoluitur, pecuniaq; collata cumulatur, ac eum Adamum vocant. Volaterranus de Adamo Halberstadiensi.

Alciatus lib. 9. Parerg. capit. 22. ritum istum ita describit:

Quæsitum nuper fuit, quænam esset publica pœnitentia, cuius frequẽs in iure Pontificio mentio est, & quæ solis profanis conceditur, sacris viris prohibetur. Respondi eam rem satis esse declaratam in Agathensi Synodo, licèt vbiq; hodiè exoleuerit, nisi quòd Saxones, vrbe Halberstadiensi, Alciatus de Adamo Halberstadiensi.

eius imaginem etiamnũ seruant: Ibi singulis annis, ex plebe aliquis eligitur, quem grauiorib. noxis inquinatum putant: hunc ferali habitu, & obuoluto capite, cinerasium die in templo statuũt, & peractis sacris eijciunt, donec 40. dies, per vrbis compita, vagus & mendicans errauerit: interim diuinas ædes eum ingredi fas non est: qualemcumq; cibum, sibi vel ab æditüis, vel aliundè oblatum, non aspernatur, neminem alloquitur, non indulget somno, nisi post concubinam noctẽ, idq; in media via. Die Iouis, quæ Dominicæ cœnæ dicata est, ad templum reducitur, ibi à Sacerdote solennibus quibusdam ceremonijs absoluitur, & à confluente illuc populo stipem accipit. Adamum hunc vocant, & omni crimine expiatũ credunt, quem ritum mirabilẽ Pius Pontifex, institutum inauditum Raphael Volaterranus, apellant. egò olim vulgarem, et ex veterum decretis acceptum scio. Sic enim publica Pœnitentia peragi solebat, videnturq; mihi sacrosancti illi patres hac in re veterum Græcorum sacrificia quadantenus imitati: Siquidem apud interpretem Lycophronis relatum est, cùm vrbs aliqua pestilitate, aut fame, vel maiore vi atq; calamitate affligeretur, cõsueuisse hominem in ea fœdißimum perquiri, quem caseo cum placenta & caricis allectũ, septies virgultis quibusdã circa pudenda verberatũ, tãdem facta scrobe comburebant, eiusq; cineres in mare proijciebant, sic expiari ciuitatem existimantes.

Græcorum καθάρματα.

Beatus

Beatus Rhenanus ritũ hunc ita describit: Singulis annis eligitur aliquis ex plebe, qui comœdiã pœnitentis & confitentis agat. Is in capite ieiunij quadragesimalis ad templũ adductus, in cultu lugubri, & qui pœnitentem deceat, nimirum caput obuolutum habens, post sacrum indè eijcitur. Perq; totos illos 40. dies nudis pedibus vias vrbis terit, templorum moles circuit, tantùm nõ subintrat, nec cum quoquam sermonem miscet. Canonici huic cibum prabent, quem ille qualem qualem boni consulit. Non indulget somno nisi post mediã noctem, idq; in plateis. At in die, quæ Dominicæ cœnæ dicata est, ad templũ reducitur, & à Sacerdote, non absq; longis, sed pulchris ceremonijs absolutus, à plebe stipem accipit. Hunc Adamum vocare solent. Beatus Rhenanus de Adamo Halberstadiensi.

Hoc tempore pauper aliquis, mercede à Canonicis, ad agendam comœdiam illã publicæ pœnitentiæ & absolutionis (sicut Rhenanus loquitur) conducitur, qui pulla veste, & oblongo pileo, in ambitu templi, taciturnus vel obambulat vel sedet, & cum libet dormit, in Canonicorum verò ædibus bene pascitur.

Ceremonia autem eiectionis & receptionis ita se habet: Ceremonia eiectionis.

Post cinerum ceremoniam eijciendus est pœnitens ab Ecclesia, & tali modo increpandus: Ecce eijceris hodię à sinu matris tuæ sanctæ Ecclesiæ, propter peccatum tuum: Sicut Adam primus homo eię-

mo eiectus est de Paradiso, propter transgressionem suam. Et Chorus canit Responsorium, In sudore vultus tui, &c.

Quomodo pœnitentes offerantur Episcopo.

Feria quinta, den Grünendonnerstag/ *hora 7. egrediatur pœnitens de loco, vbi pœnitentiã gessit, vt præsentetur Ecclesiæ. Sedente autem Pontifice pro foribus Ecclesiæ, eminus cum Archidiacono, pœnitentibus iussum illius in atrio Ecclesiæ præstolantibus, antequam eos offerat, postulat Archidiaconus his verbis:*

Adest, ô venerabilis Pontifex, tempus acceptũ dies propitiationis, & salutis humanæ, qua Mors interitum, & vita æterna accipit principatũ, quandò in vinea Domini Zabaoth, sic nouorum palmitum plantatio facienda est, vt purgetur execratio vetustatis. Quamuis enim à diuitijs bonitatis & pietatis Dei nihil temporis vacet: nunc tamen & largior est per indulgentiam remissio peccatorum, & copiosior per gratiam assumptio renascentium, augemur regenerandis, crescimus reuersis, lauant aquæ, lauant lachrymæ: Inde est gaudiũ de assumptione vocatorum: hinc lætitia de absolutione pœnitentium. Inde est quòd supplex populus tuus, posteaquàm in varias formas criminum, neglectu mandatorum cœlestium, & morum probabilium transgressione, cecidit, humiliatus atq; prostratus, Prophetica ad Dominũ voce clamat, dicens: Peccaui, impiè egi, iniquitates feci, miserere mei Domine, Euangelicam

Forma publicę cõfessionis.

licam vocem non frustratoria aure capiens. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Manducauit, sicut scriptum est, panem doloris: lachrymis stratum rigauit, cor suum luctu, corpus afflixit ieiunijs, vt animæ suæ reciperet, quam perdiderat sanitatem. Vnicum itaq; est pœnitentiæ suffragium, quod & singulis prodest, & omnibus in commune succurrit. Dum ergò ad pœnitudinis actionem tantis excitatur exemplis, sub conspectu ingemiscentis Ecclesiæ, Pontifex dicat: Iniquitates meas agnosco, &c. Auerte faciem, &c. Redde mihi lætitiam. Quo itaq; supplicante, iterum subiungat Archidiaconus: Redintegra in eo, Apostolice Pontifex, quicquid Diabolo suadente corruptum est: & orationum tuarum patrocinantibus meritis, per diuinæ reconciliationis gratiam, fac hominem proximum Deo, vt qui anteà in suis peruersitatibus sibi displicebat, nunc iam placere Domino in regione viuorum, deuicto mortis authore, gratuletur? Tunc dicat Pontifex, Venite: & Archidiaconus ex parte pœnitentium: Flectamus genua. Tunc omnes pœnitentes genua flectant. Petitio absolutionis.

Cantat Clerus: Venite Filij, audite me, & timorem Domini docebo vos, &c.

Interim pœnitentes manuatim à plebe sanis Archidiacono, ab Archidiacono reddantur Episcopo, ab Episcopo Ecclesiæ: Vbi prostrati iaceant. Deinde imponat Episcopus Antiphonam: Cor Recipiuntur pœnitentes.

 mundum, &c.

Prosternuntur. *mundum, &c. Tunc prostrato Episcopo, addatur Litania, in qua ter dicatur: vt pœnitẽtem istum benedicere & reconciliare digneris.*

Orationes pro absoluendis. *Posteà dicantur preces hæ: Saluũ fac seruum tuum Domine Deus meus sperantem in te. Conuertere Domine vsq; quo, & deprecabilis esto super seruo tuo. Mitte ei Domine auxilium de sancto & de Sion tuere eum. Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum fac eum Domine, ne confundatur, quoniam inuocauit te: Ne memineris Domine, &c. Oremus, &c. Famulũ tuum, quæso Domine, confugientem ab ira tua ad te, paterna recipe pietate, vt qui tuæ Maiestatis flagella formidat, de tua mereatur venia gratulari, per Dominum, &c.*

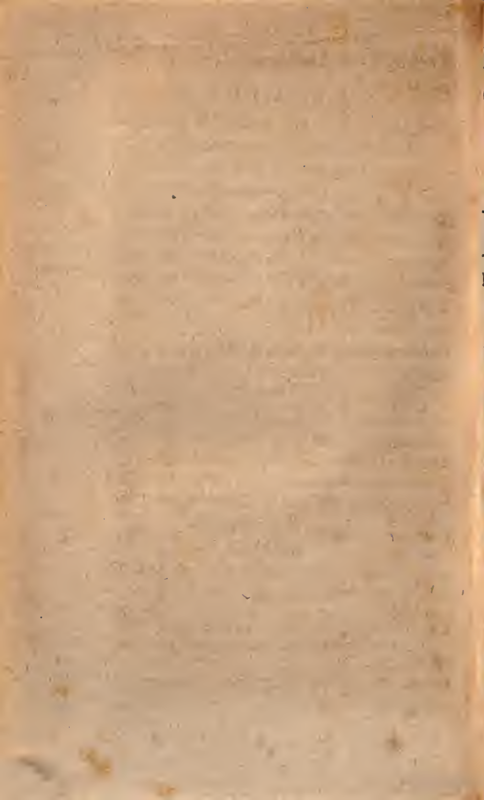
Forma publicæ absolutionis. *Frater N. Dominus noster Iesus Christus, qui dixit discipulis suis, Quæcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunq; solueritis super terra, erunt soluta & in cœlo. De quorũ numero quamuis indignos nos esse voluit, ipse te absoluat, per ministerium nostrum, ab omnibus peccatis tuis, quacunq; cogitatione, locutione atq; operatione, negligenter egisti, & à nexibus peccatorum absolutum, perducere dignetur ad regna cœlorum, Amen. Hîc aspergat eum aqua benedicta & thurificet, & posteà dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Posteà surgant pœnitentes* Admonitio post absolutionem. *& moneantur ab Episcopo, vt, quòd pœnitendo diluerunt,*

diluerunt, iterando non reuocent. Tunc faciat sermonem, &c.

Hæc ex libro Agendorum ad verbum descripta, ostendunt esse veterem illam formam publicæ pœnitentiæ, & publicæ absolutionis, quæ describitur in cap. 9. Agathensis Concilij, & citatur Dist. 50. Posteà collapsa disciplina publicæ pœnitētiæ, substitutum est spectaculum illud, vt Dauus aliquis comœdiam confitentis & pœnitentis agat, sicut Rhenanus loquitur. Lindanus addit, Traiecti Batauorum, populum totū templo eijci, & euestigiò ad pœnitentiam per Archidiaconi vmbram reuocari, & in templum reductum, post preces publicas, ac manus Episcopalis impositionem, absolui & reconciliari, &c. Comœdia publicæ pœnitentiæ. Traiectina Comœdia.

Cùm autem scriptum sit, Nomen Domini non esse in vanum assumendum, cogitet Lector qualis sit prophanatio, verbo Absolutionis in Ecclesia ita ludere, sicut Histriones in Comœdijs solent facere. Potius opera esset danda, vt publica pœnitentia, confeßio & absolutio, ad veterem ac verum vsum restitueretur.

LOCO-



LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ IN QVARTA PARTE HVIVS *operis obiter explicatorum,* ELENCHVS.

Psal. 32.

Isa.

hac

Ioan.3.

PATRVM SENTENTIÆ IN CONFIRMATIONE CERTORVM *locorum doctrinæ Ecclesiæ in Quarta parte huius Operis allegata.*

AMBROSII.

ASTERII.

ATHANASII.

AVGVSTINI.

BERN-

BERNHARDI.

CHRYSOSTOMI.

CYPRIANI.

CYRILLI.

EVSEBII.

GRATIANI.

GREGORII MAGNI.

HIERONYMI.

IRENÆI.

LACTAN-

LACTANTII.

PRVDENTII.

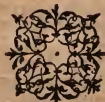
NYSSENI.

ORIGENIS.

TERTVLLIANI.

Satiſ-

FINIS.



RERVM AC VERBORVM IN QVARTA PARTE HVIVS OPERIS memorabilium, INDEX.

A

Ægy-

Ambro-

Asia-

 molo-

Chri

Fune-

HAEC

HÆC QVÆ SEQVVNTVR VSQVE ad verba: Imperatores Græci, &c. debent poni ante Genitiuum pluralem, Ieiuniorum, &c.

actus

R

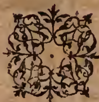
Xena-

X

Y

Z

FINIS.



FRANCOFVRTI AD MOENVM APVD GEORGIVM CORVINVM, IMpensis Sigismundi Feyerabend.



M. D. LXXIII.

